

DELPHIS Apud ADRIANUM BEMAN MDCCXXVIII.

L. ANNAEI SENECAE
TRAGOEDIAE

Cum Notis integris

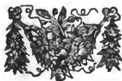
JOHANNIS FREDERICI GRONOVII,

Et Selectis

JUSTI LIPSII, M. ANTONII DELRII, JANI GRUTERI, H. COMMELINI, JOSEPHI SCALIGERI, DANIELIS ET NICOLAI HEINSIORUM, THOMAE FARNABII aliorumque;
itemque Observationibus nonnullis
HUGONIS GROTII.

Omnia recensuit; Notas, Animadversiones, atque Indicem novum locupletissimumque adjecit; ipsum vero Auctoris Syntagma cum MS. Codice contulit

JOANNES CASPARUS SCHRÖDERUS.

DELPHIS,
Apud ADRIANUM BEMAN,
MDCCXXVIII.

NOBILISSIMIS, AMPLISSIMIS,

SPECTATISSIMISQUE

REIPUBLICAE
DELPHENSIUM
VIRIS,

JOANNI SLICHER, J. C. Vectigalium Sacrorum per Hollandiam Quaestori Generali, rebus Societatis Indicae Orientalis Praefecto, Senatori & Consulum Praesidi.

GULIELMO HOOFT, Supremo Delflandiae & Woerdae Praetori, aggeribusque Praefecto, &c. &c. olim ad consilium Ordinum Hollandiae, nec non ad Exercitus Foederatae Belgicae delegato, rebus Societatis Indicae Orientalis Praefecto, Senatori & Consuli.

ADRIANO VAN ASSENDELFT, J. C. rebus Societatis Indicae Occidentalis Praefecto, Senatori & Consuli.

ARENT VAN DER DUSSEN, J. C. rebus Societatis Indicae Orientalis Praefecto, Senatori & Consuli.

HENRICO VAN HOORNBEEK,
J. C. Civitatis Delphenſis Syndico, ac Scholae ibidem & Collegii literarii Curatori.

EWALDO VAN DER DUSSEN, J.C.
Toparchae de Souteveen, Dynaſtae in Middelharnas, &c. &c. Reipublicae Delphenſium Senatori, ejuſdemque nuper Conſulum Praeſidi; antehac ad Collegium rebus maritimis ad Moſam Praefectorum, nunc vero ad ſupremum Praepotentium Ordinum Foederatae Belgicae Concilium delegato; Praetori territorii Stryenſis, aggeribuſque ibidem Praefecto, Scholae Delphenſis Collegiique literarii Curatori.

GASPARI VAN KINSCHOT, J.C.
Reipublicae Delphenſis Senatori, dudum Conſuli, nunc Praetori, Scholae & Collegii literarii Curatori.

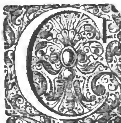
PETRO GRIBIO, Sacrorum publicorum apud Delphenſes Antiſtiti primario, ac Scholae Collegiique literarii Curatori,

Literarum atque Artium Liberalium Patronis,
Dominis ſuis benigniſſimis,

S. P. D.

JOANNES CASPARUS SCHRÖDERUS.

DEDICATIO.

Um privatim multis iisque gravissimis de causis faciendum mihi esse videretur, ut obstricti devotique Vobis animi, omni loco & tempore apparere vellem testimonia; tum credidi, publice ad Romanae decus orchestrae, cui mea qualiscumque cura nitorem aliquem studuisset reddere, hoc quoque inprimis facturum, si in eam curam incubuissem, ut nominis Vestri splendore eadem potissimum collustraretur. Vindicabat sibi inprimis hoc officium Vestrarum dignitas personarum, quibus gravissimi scriptoris cothurnus vel maxime convenire videbatur. Ad quos enim justius irent hae Tragoediae, quam ad eos, qui in luce maximarumque rerum administratione versati nihil ipsi nisi grande ac magnificum gesserunt; qui utraque & pacis & belli tempora maximarum laudum cumulo impleverunt; quos domi saluti fortunisque civium pie religioseque consuluisse; maritimis navalibusque rebus sagaciter providisse; foris autem & in castris, inter fortunae dubia consiliis magnorum Ducum fortiter moderatos fuisse constat; quorum aetas capessendae Reipublicae in ea incidit tempora, quae patrios Principes vicinis arcibus impositos,

aliis inde deturbatis, viderunt; qui denique arduis in rebus aequam mentem constantissime servare didicerunt? Quarum quidem rerum pretium atque excellentiam si verbis exaequare coner, verendum mihi sit, ne jure arguar hoc unum egisse, ut tantarum laudum purpuram ingenii culpa detererem. Quis autem fortunae gloriaeque Vestrae altitudinem digne suspiciat atque admiretur? Etenim Vos avitis generosae stirpis imaginibus titulisque praefulgentes clavum tenetis ejus Reipublicae, quam gentilitia Patriciorum nobilitas, per memores deducta fastos, & priscus heroum Batavorum splendor, insigni ad posteritatem monumento illustrant: Cui Reipublicae eam legem atque disciplinam saluberrimo proavorum instituto impositam esse sciunt omnes, ut, sicuti quondam Lacedaemone Principes ad justitiam imperiorum formatos civitati praefecerat Legislatoris illius laudatissimi prudentia; ita apud Vos quicumque clavo & praetexta dignus habitus fuerit, is abstinentiae, moderationi, ac gravitati serviendum esse in animum inducat. Quamobrem nemo tam iniquus erit laudis publicae aestimator, qui non pro eo; quod proprium olim fuit illis priscorum Delphensium Pylagoris, in celebratissimo Amphictyonum concilio, nominis famaeque decus; Vestrae urbis legatos, cum

cum generosae aemulationis ardore, tum publicae incolumitatis tuendae studio numquam non contendisse fateatur. Nec migravit tam divini instituti ordinem virtus Vestra praeclara spectataque: qui dignam tantis majoribus, dignam spe Vestra atque exspectatione, dignam denique publica salute secuti consiliorum rationem, ad summos quosque honorum gradus uno recti atque honesti tramite grassandum Vobis esse decrevistis. Hac arte ad fastigium amplitudinis evecti, Graeci illud sapientis, *Magistratus virum arguit*, communi judicio sic comprobatis, ut Vobis commune hoc Delphensium rectissime commissum esse, uno ore praedicent universi. Habent ergo praesentes Vestro in splendore, habebuntque posteri in recordatione ac memoria Vestri nominis, unde, in omni procuratione Reipublicae, illustria prudentiae, fortitudinis, ac justitiae, documenta; nec minus in rerum sacrarum studio, eximiae cujusdam ac reconditae doctrinae virtutisque sincerae exempla petenda sibi esse statuant. Ego certe, quem fortuna annis abhinc aliquot ad devotissimum amplitudinis claritatisque Vestrae cultum propius admisit, non minimam felicitatis meae partem in eo sitam esse gavisus sum, quod tantis viris innotescere, meamque illis operam adprobare contigit,

qui-

quibus nihil placere poſſit, niſi quod virtutis genuinam ſpeciem ſecum ferat, quodque ad Rempublicam ornandam, communemque ſalutem promovendam accommodatum unice eſſe cognoſcatur. Quid? quod Veſtro in favore ſummam votorum me conſecutum eſſe, omniaque prae hoc minoris putaſſe, quorum aliunde ſpem oblatam mihi ſubinde videbam, commodorum honoriſque invitamenta, vere mihi liceat praedicare. Quamobrem ſinite, precor, ut animi hujuſce teſtem atque interpretem qualemcumque in praeſentia ad Vos delegem Tragicum iſtum, juſtiſſimi quidem obſequii perpetuaeque obſervantiae, qua Vos, quoad vivam, culturus ſum, vadem ſponſoremque. Is Lucius eſt Annaeus Seneca; qui praeclarum hoc ingenii monumentum, quod videtis, non humili vulgo; non opificum turbae; ſed generoſis altiſque mentibus, & quos anceps fortunae aeſtus ſaepe jactare ſolet, relinquendum eſſe cenſuit. Is interiora aulae dum recludit; principum virorum recte aut ſecus facta, admirabiles caſus, exitus ſtupendos, & quaecumque ad imperia magiſtratuſque vocatos proponere ſibi ad animumque revocare convenit, pari & gravitate orationis & fide ante oculos ponit. Idem hic Philoſophum inter & Aulicum medius ſuo nos

ex-

exemplo monet, quemadmodum ad prudentiam civilem comparandam feliciſſime procedant, qui prius variarum artium diſciplinarumque ſtudiis exculti, poſtea agendis rebus occupantur; quique cauſas rerum, quas otioſa contemplatione attigerunt, ipſa negotiorum aſſiduitate cognitas melius perfectiuſque habent atque exploratas. Tenuit ſtudium hoc ab omni tempore fortes generoſoſque animos, ut vel ſuos vel aliorum inſignes caſus enarrando, Philoſophiam pragmaticam, illam ſcientiarum quarumvis dominam, ſub illuſtribus rerum eventis, poſterorum curae commendandam tradendamque ſuſciperent. Itaque nec Julium Caeſarem; nec Octavianum Auguſtum; nec Aſinium Pollionem; nec Mamercum Aemilium Scaurum; nec Lucium Pomponium ſecundum, pluresque in Republica Romana claros armis togaque viros a ſcribendis Tragoediis abhorruiſſe vulgo memorant. Ne Claudium Neronem, propudium ac portentum Romani nominis quamvis haberetur, in cothurno, quem ſibi ſtolide aptaſſet, principis viri perſonam dignitatemque ſuſtinere voluiſſe dicam; aut parentum noſtrorum aetate Julium illum Mazarinum; & magnum inprimis Hugonem Grotium in tam laudabilis ſtudii communionem referam coiiſſe, ut Tragoediis lectitandis vel paſcendum ſibi luctuoſae

ſortis miſeratione animum crederent; vel adverſus repentinos quoſcumque caſus fortunaeque magnae ludibria, exemplorum praeceptorumque ſalutarium copia muniendum ſtatuerent firmandumque. Quod ſi negotiorum publica moles, quae Vobis incumbit, eam animi remiſſionem indulgeat, ut levidenſem iſtum Tragici hujus cultum reſpicere non dedignemini, erit quod curae ac labori meo qualicumque, nec minus, quod ipſi Senecae gratuler. Sic Vos Generoſiſſimi Ampliſſimique Viri, reſpiciat ſummus fortunarum humanarum ſtator! cujus propitio numine ut publicam privatamque rem ad multos annos quam feliciſſime geratis ex animo precor voveoque.

Dabam Delphis pridie Non. Nov.
A. cIↄIↄccxxvii.

J. C.

J. C. SCHRÖDERI
PRAEFATIO
LECTORI ERUDITO ET CANDIDO
S.

UM Tragoediarum L. hujus A. Senecae penuria, a quadraginta annorum, & quod excessit, intervallo, distractis passim curae ultimae exemplaribus, desiderium non leve editionis novae excitasset elegantiorum literarum studiosis; Vir de re libraria bene meritus Adrianus Beman jure suo, quod ipsi in hanc Spartam ornandam competebat, utendum ratus, de instauranda Tragici hujus scena cogitare coepit. Primo itaque circumspexit, qui curam susciperet, qua tersior non modo cothurnum indueret Annaeus, sed & quantacumque laboris literati adparatusque novi accessione studium sibi favoremque spectantium conciliaret. Communicavit is mecum illud consilium, instititque rogare, sibi ut hanc operam darem, qua nobilissimum scriptorem, qui omnium officinis frustra quaereretur, publicae luci redonare posset, eo habitu, qui vulgo expeteretur maxime. Equidem nihil minus antehac cogitaveram, quam de edendo Seneca, ullove alio antiquitatis monumento deinceps publicando, certus in posterum mecum habitare, atque aliis illibatam relinquere gloriam, quam emaculandis Veterum Scriptis & constipandis undique interpretum variorum adnotationibus sibi pollicerentur.

Quo in proposito non parum me confirmavit, quod sentiebam ea, quae ὁ πάνυ ope Florentini Codicis ad auctorem hunc expoliendum contulisset, si non omnia, maximam certe partem, veluti ex tripode depromta a nonnullis existimari; adeo ut, qui tanto oraculo obloqui sustineret, is per suppositos cineri doloso ignes incessurus vulgo putaretur. Nihilominus tantum apud me valuit blanda vis amicitiae, ut, quod numquam ante ex industria animo agitaveram, longeque a me remotum esse volebam, tamdem mihi obtrudi passus sim. Dedi igitur petenti veniam, & Tragicum hunc ad accuratissimi, quoad ejus fieri potuit, judicii censuram semel iterumque revocavi. Qua in provincia administranda quam rationem secutus sim, quibusve adjutus opibus hoc, quidquid fuerit, oneris susceperim, ut porro monearis, Lector benevole, e re tua, meaque fore arbitror. Cum igitur duplex mihi sederet institutum; quorum altero Tragoediarum contextum ipsaque auctoris verba quam rectissime constituenda mihi esse proponerem; altero id agendum esse statuerem, ut vel a non eruditissimis scriptor hic commode legi intelligique posset; occurrebat illico, posterius hoc nemini ex sententia successurum, nisi prius illud fideliter studioseque elaboratum foret: cum nulli dubium sit, quin a sincera integraque locorum conformatione pendeat genuina veraque eorumdem intelligentia. Agnoscebam excellentissimi viri meritum, qui Senecam, foedis olim maculis conspurcatum, plus centum locis, quae antea a peritissimis non potuerint intelligi, purgatum a se fuisse, Adlocutione ad Magnum Cosmum (facta Lugduni

ni Bat. A. CIↃIↃCLXVIII.) aliquando imputasset. Suspiciebam divinam ingenii solertissimi indolem, cujus vi tot aberrationum cubilia in hoc scriptore aut detexisset ipse, aut aliis naris acutae venatoribus vestiganda ostendisset. Hujus denique primam antiquissimamque curam in Tragoediis hisce elimandis vel tum extitisse, cum nostra in Batavia aliarum rerum cogitationibus anxius sollicitusque distineretur, ex Epistolis ab ipso datis non sine summa admiratione cognoscebam. Quae quidem omnia quamvis maximum pondus habere videantur ad faciendam fidem, tantum virum, iis instructum copiis, ea judicandi dexteritate, eo denique studio ac labore, nihil quidquam, aut certe exiguum aliorum industriae reliquum fecisse, quod ad Tragicum hunc illustrandum pertinere vere existimari possit: tamen, postquam in singula mentem intenderam acrius, persuadere mihi non potui, hactenus omnem adeo ab scena ista dispulsam esse caliginem, ut cuncta ibi statim, dimoto quasi aulaeo, complicatoque sipario, oculis animisque considerantium obvia fierent & perspicua; aut quaecumque vir ille magnus ad hoc choragium exornandum contulisset, omnibus numeris sic absoluta esse perfectaque, ut ea extra omnem disquisitionis ulterioris aleam poni mererentur. Cohibebat subinde animum melioris vetustique codicis inopia, nec patiebatur aperte damnare, quae acutus ille Criticus tanta fiducia correxisset; quamvis de plerisque omnibus larga superesset dubitandi materia. In hoc cogitationum aestu commodum mihi adfuit Arnoldus Drakenborchius, Palladis Trajectino-Batavae decus ac praesidium, vir in tantum laudandus, in

quantum interiores literae & morum candor sinceritasque intelligi possunt. Is igitur pro singulari sua humanitate studioque juvandi rem literariam, simul atque ex me cognovit, quid in animo haberem, obtulit mihi benignissime copiam manu exarati Codicis ex Bibliotheca Trajectina. Chartaceus is erat codex, recentiorisque aetatis, sed qui videri posset conformatus ad exemplar non infimae notae. Liber iste non parum mihi profuit, dum ex eo non scripturae modo diversitatem, sed alicubi veram quoque scriptoris mentem ex Scholiis, quae eruditi hominis manus, non segniter, ut videbatur, in his Tragoediis versati, margini adleverat, deprehendere mihi licuit. Hujus tam luculenti beneficii usuram insuper jucundiorem mihi reddidit Juvenis eruditi Joannis Arnzenii, cum maxime Scholae Neomagensis Moderatoris ac Professoris, animus prolixus & insignis proclivitas ad bene merendum, communicatis mecum variarum lectionum excerptis, cum ex eodem, quem dixi, codice; tum ex alio Trajectinae itidem Bibliothecae MS. Praeter haec symbolam conatibus meis non levem adjecit Nobilissimus Scotus Alexander Cuningamius, quo nemo acutius Horatianae lyrae modos temperavit. Hujus ego ultro in me propensae facilitati usum debeo codicum duorum vetustissimorum; quorum alter Venetiis excusus A. CIↃ CCCC. Bernardini Marmitae Parmensis; Parisiis alter A. CIↃ IↃ XV. Badii Adscensii commentaria ad hunc Tragicum, maxima uterque chartae forma, simul exhibebant. Atque hae meae fuerunt copiolae, quibus instructus ad Senecam edendum accessi. In ceteris subsidiariam operam perbenigne

gne mihi ſubinde praeſtitit vir humaniſſimus Hermannus van den Houte, Gymnaſii Delphenſis Proreƈtor bene meritus, editionum variarum, ſiquando ad eas refugiendi neceſſitas foret, faƈta mihi copia. Nec minus in concinnando indice lucupletandoque utilem huic editioni ſeſe praebuit honeſtus atque elegantis ingenii Vir Joannes Philippus Grimſehl; is Leidae poſtquam ſedem fortunarum ſuarum collocavit, eximias ibi libris corrigendis Muſis operas reddit; cui ſiquid auƈtius eam in partem commodiuſve diſpoſitum reperies, in totum referas acceptum.

Nunc ſingulas conſilii, quod mihi hac in editione adornanda adriſit, partes accipe. Variarum quidem leƈtionum mentionem expreſſam injicere paſſim cauſa nulla videbatur; praeterquam in locis, quibus mutata vel diſpar ſcriptura aut elegantiae manifeſto patrocinaretur, aut veritati. Neque tamen vel ſic in ipſo Tragoediarum contextu, prout is ab J. F. Gronovio fuerat conſtitutus, vel mutare quidquam, vel loco movere ſuſtinui; ſatiſque habere decrevi, ſi, quidquid illud foret, quod prae Florentina auƈtoritate, in codicibus, quibus utebar, ad meum ſenſum praegravare videretur, in ſubjeƈtis notis illico ſignificarem. Qua in re modeſtiae exemplum mihi proponebam Nic. Heinſium, qui Epiſtolae ad Jac. Perizonium, quae hodie apparet Tom. IV. Syllog. Epiſt. pag. 782. ſalutare hoc inepte ſtudioſis novandi Criticis monitum ſubjungit: *vulgatae quidem ſcripturae adhaerere tutiſſimum eſt, quando ea commodum in modum poteſt defendi.* Quamvis autem a recepto hodie artis Typographicae inſtituto aliquatenus

nus receſſiſſe nonnullis videri poſſem ; dum nova hac editione Gronovium non cum vulgo Interpretum permiſcendum, ſed peculiarem illi a reliquiſque ſecretum locum adſignandum eſſe putavi ; tamen id conſilium minime negligendum mihi eſſe duxi, hanc adeo ob rationem, quod & viri magni meritum in hunc Tragicum ſingulare, ejuſdemque prolixior commentatio, quam ceterorum omnium, qui ei comites dati, adnotationes, jure ſuo προκαθεδρίαν iſtam, mea quidem ſententia, vindicare illi viderentur. Si quis interim promiſſis, quam rebus benignior, plura de erudita J. F. Gronovii manu ad hunc Scriptorem ſperare jubeat orbem literatum ; is viderit, quam locuples auctor habendus ipſi ſit illius filius ; qui Praefatione ad Lectorem, praefixa editioni ultimae harum Tragoediarum A. CIↃ IↃC LXXXII. *Omnia, quae duntaxat a patre ſuo ad hujus libri illuſtrationem & reſtitutionem ſperari potuerint, ſtudioſis Senecae expenſum ſe tuliſſe*, ibidem profitetur. Notas vero ceterorum ſelectas, (ne Farnabio quidem ; quod is ob perpetuam nec minus commodam paraphraſin dudum aliquo numero dignus eſſet habitus ; ſede ſua moto.) denuo huc adjiciendas eſſe arbitratus ſum ; quod exquiſita ſatis exactaque ratione delectus iſtarum niti viſus mihi eſſet, *nec utilia modo ad graviſſimum ſcriptorem rectius intelligendum adferant multa* ; cenſentibus ita Eruditis Actorum Lipſienſium editoribus ad A. CIↃ IↃC LXXXIII. vol. II. pag. 50. ſed vel potiſſimum eam ob cauſam, quod hic Tragicus, reſectis iſtis notis, a paucis opido ſine mora & impedimento legi poſſet atque intelligi. Quod verbum ſiquis indignum ſua perſona eſſe arguat, idque cum

cum ingenii hisce literis triti atque exercitati fiducia parum convenire existimet ; is per me suarum ipsius virium periculum faciat , discatque re ipsa , quoties vel cothurni sublimitas, vel principum in ea virorum magniloquentia; adhaec sententiarum , velut ex interiore abditaque cortina fusarum , structura anceps & perplexa; denique singulis pene versibus intertexta & cohaerens passim mythologiae series , legentis impetum interjungere cogant, jubeantque subinde oculos animumque retorquere ad Interpretum istorum pannuceas lacinias, quibus morosus alienae industriae censor ne horam quidem dandam esse contumeliose jactare sustineat. Cur autem non integras potius ceterorum Interpretum, quos adhibeo , notas, pervulgato mori obsecutus , repraesentandas hic esse duxerim , nulla mihi alia causa fuit , quam quod verendum esse videretur , ne turba adnotationum liber hic nimiam in molem excresceret, mihique in pelagus hoc provecto consilium eriperetur Tragicum nostrum ab omni obscuritate , quantulacumque brevitate id consequi possem , liberandi. Ex hoc animi sensu necessitatem impositam mihi esse videbam, ipsas Interpretum notas non levi ac perfusoria opera tractandi ; sed singula quaeque ab aliis adlata judicii rationisque severa lance pensitanda mihi esse decernebam; ut , sicubi isti aberrasse , aut plena minus commodave interpretatione vel paraphrasi ad Auctoris mentem collineasse visi essent , lectorem parum cautum id ignorare ne paterer, sed meam ibi brevi censura sententiam qualemcumque interponerem. Id vero eo majore ratione a me fieri judicabam , quod ipse harum Tragoe-

 diarum

diarum vindex atque aſſertor J. F. Gronovius notis variorum ad hunc Senecam recenſendis, omne illud, quod ſibi ſupereſſet, otium impendiſſe, ad Nic. Heinſium ſcribens teſtaretur. Hinc & factum, ut ipſas quoque Grammatici illius ſubtiliſſimi notas emendationeſque tanto intentiore cura ſtudioque inſpiciendas mihi eſſe duxerim, quanto majore is fiducia dictatoriam ſui Codicis auctoritatem quibuſcumque aliorum omnium librorum edictis paſſim opponit. Quid enim? ceterorum Interpretum agmen recenſendum caſtigandumque mihi eſſe cum putarem, idque adductus ea ratione, quam dixi; hunc unum, qui Tragico noſtro vitam ſpiritumque reddidiſſe viſus ſibi fuerit, eximium habendum eſſe putarem; ut quaecumque is ſtabiliendae correctioni ſuae, refingendiſque hinc Tragoediis attuliſſet, iis ceu ſacris & non movendis loco manum abſtinerem? Non fuit umquam magno illi Viro iſta mens, ut eruditiſſimorum hominum, inter quos ille inſignibus meritis familiam ducere cenſendus eſt, lucubrationes humilioribus ingeniis non obnoxias eſſe putaret. In quam quidem rem ingenua illius haec confeſſio extat ad Nic. Heinſium Epiſtola 21. Tom. 3. Syllog. Epiſt. a Celeberrimo Burm. publicat. *Non eſt gratius mihi quidquam, quam liberrima de meis audire judicia, & ea ingenuitate tractari, qua ipſe alios excepi. Nihil enim dedi gratiae, ut non libere ubique ſententiam dicerem, & magnos etiam viros notarem. Conſtent interim ipſis ſua merita, & noſter erga ea cultus. Nec enim, quia magni viri ſunt, deſinunt eſſe homines, ut errare neſciant. Nec qui magnos viros in levi errore de-*

pre-

prebendit , propterea major est. Veritas & antiquitatis cura omnibus sit major , & vincat ubique. Similiter dudum antea , Magnus ille J. Casaubonus , Prolegomenis in Exercitat. ad Annales Card. Baronii: *non hominis , sed humanae naturae vitium est , errare , falli ac decipi : Doctorum autem errores modeste indicare , non est injuriam illis facere ; sed Deo suam gloriam adserere , qui solus* ἀναμάρτητος ; *& de humano genere praeclare mereri ; occasionem errandi , secuturis alioqui male praeeuntes , amovendo.* Hoc veritatis unicum studium censorem hic me esse jussit , non calumniandi vel obtrectandi libido ulla ; quam a meo hoc consilio abfuisse persancte dejerare mihi liquet. Quid enim detrahat illi viro livor; cujus famam eruditionis stupendae magnitudo immortalitatis tholo dudum consecravit , & ab insana infimorum hominum petulantia immunem praestitit intactamque ? Aut quam ingenii virtutisque opinionem aucupetur sibi quisquam exagitandis illius erroribus , qui , quotiescumque de iis admoneatur , in communi humanae mentis imbecillitate paratam sibi inveniat excusationem , nec propterea tamen quidquam alteri de naturae doctrinaeque praestantia concedendum esse fateatur ? *Sit ista* , inquit Tullius de Fin. Bon. & mal. lib. 2. c. 25. *in Graecorum levitate perversitas , qui maledictis insectantur eos , a quibus de veritate dissentiunt.* Requirit porro nunc instituti ratio , illis occurrendum esse ut statuam , qui fortasse Interpretes quoscumque sine ulla censurae nota me adjecisse malint , & pro acumine critico , quo ipsos , ubicumque necesse videbatur , compungere aggressus

 sum,

ſum , majorum deſiderent Obſervationum Grammaticarum copiam ; ita dictitantes Interpretum & commentatorum hallucinationes ſilentio potius praetermittendas eſſe , quam repetita ſubinde caſtigatione per ora legentium traducendas : neque enim editoris eſſe praeſtare omnia , quae viri docti , plus nimio ſaepe ingenii viribus indulgentes, ad ſcriptores larga manu contulerint. Equidem fateor , ſi ea mihi ſententia ſtetiſſet , ut perſuaſum haberem fore , ut iſthac ratione legentium infirmitati taedioque mederi facilius poſſem, nihil prius mihi futurum fuiſſe , quam ut abſtinerem manum invidioſa hac diligentia , quae coarguendis aliorum erroribus , detergendiſque maculis , potiſſimum occupetur. Cum vero illud , quodcumque eſt Interpretum , quos hic denuo Senecae adjungendos eſſe duximus , ſufficere abunde videretur expediendis difficultatibus , quae Lectorem remorari poſſent , totumque illud emendandi eos negotium paucis a me abſolvi poſſe crederem , prolixioribus annotatis congerendis ſuperſedendum mihi eſſe decernebam ; niſi ſarcinis aliorum onerandis , quaeque ab aliis dudum explanata erant , inepte denuo referendis , exercere induſtriam voluiſſe cuperem videri. Quod inſtitutum meum ſiquis placere minus ſibi oſtenderit , is per me grandi ſpiſſaque obſervationum recoctarum farragine ſaginandum ſibi poſthac hunc Tragicum proponat, & pro ſcoriis iſtis Farnabianarum Annotationum (ſed quas nec ſic tamen prae nonnullorum obruſſo plurimis in locis contemnas) ſolidos illaeſoſque magno numero Interpretes victuro longum operi immiſcere praeoptet. Neque enim de gra-

graviſſimarum diſciplinarum humanitatiſve ſtudiis eos bene meritos eſſe negandum eſt, qui illa, quae vel ad ſacrorum voluminum, vel ad Juris divini humanique, vel denique ad Graecarum Romanarumque Antiquitatum intelligentiam copioſam diffuſamque magni Interpretes olim contulerunt, literato orbi integra atque illaeſa propagare voluerint, ab omnique calamitatis metu cenſuerint eſſe vindicanda. Quis vero ex illis, qui in praeclaro iſtiuſmodi labore deſudandum ſibi eſſe proponunt, ut ad novam vetuſti alicujus monumenti editionem quae reperiri queant adpoſita, cum pulviſculo omnia corradenda putent, damnare alios ſuſtineat, qui diverſa ab hac via ſtudioſis literarum conſulere intendunt, dum id unice agunt, ut mens Scriptoris, quem ipſi edendum ſuſceperint, non tam ex ſinuoſis diſſidentium Interpretum receſſibus ſollicite inveſtigetur, quam ſtatim brevi quaſi manu legentium oculis animiſque demonſtrata innoteſcat. At fruantur iſti, quicumque hic aliter ſentiunt, ſuo ingenio, dummodo ne intercedendum poſtulent, quo minus aliis ſua libertate in tractandis auctoribus uti liceat. Neque enim ſtatim rationi conſentaneum, vel probatioris minimeque publici ſaporis eſſe putandum eſt, quodcumque lepidis quibuſdam capitibus praeter ceteros adridere, ad ſuumque palatum facere videatur. Mihi quidem ſola utilitatis ſpecies, dum ſic Interpretum iſta ſatis decora membra conſervabam, corrigebamque in iis diſtorta quae hinc inde apparerent, juſti & aequi viſa mater eſt. Cujus fructum quiſquis inani opera perdit, illius ſtulta futura eſt gloria. Poteram me alioquin facili negotio de-

fendere ipſius Magni J. Fr. Gronovii, ut de ceteris taceam, exemplo; qui, ne doctiſſimorum virorum commenta lectores in errorem inducerent, paſſim per totum hoc L. Annaei drama, modo in Amicum Lipſii Delrium, modo in Gruterum, modo in Farnabium, quamvis hunc ſuo vix ſemel iterumque nomine indicatum, acuendum ſibi ſtilum eſſe putaverit. Quod ſupereſt, ut cothurnatae Muſae quae propria ſint perceptum haberent rudiores, M. Antonii Delrii de Tragoedia prolegomena exquiſita huc addenda curavi; tum Juſti quoque Lipſii, nec non Danielis Heinſii, J. Iſacii Pontani, & Georgii Fabricii Praefationes ad novam hanc editionem revocandas eſſe duxi, quod illae ad Auctoris argumentum inprimis conducere viderentur. Ne vero Interpretum, quos hic damus, commentatorumque Annotationes minore, quam contextus ipſe Tragoediarum, cura expolitae prodirent, ſumma a me adhibita eſt diligentia; idque tanto juſtius, quod multos magni nominis viros, quibus aliorum Interpretum curas & labores ab oblivione atque interitu vindicare conſilium fuit, priorum editionum errata bona fide reddidiſſe videas, quaſi religio foret operarum oſcitantiam corrigere; aut ſatis nitoris atque elegantiae recuſis libris conciliaretur, quamvis nec infimi paedagogi ſeveritas, in emendandis, quae limam deſiderant, paſſim appareat. Ordinem itaque verborum, quo iſti erant uſi, ſicubi mutilatum eum operarum oſcitantia turbatumve in prioribus editionibus eſſe appareret, corrigendum ex locis, ubi recta illorum integraque ſententia extaret, ſupplendumque hic eſſe putavi; id quod in notis numeralibus, quae

quae versibus praefixae, quaeve commentariis variorum interpositae, Indicis vicem praebent citata loca quaesituris, usum non mediocrem praebiturum esse videbatur, si Lectoris oculus primo intuitu sua quodcumque sede deprehenderet; quod antea, ubi numeri locis allegatis parum respondebant, perquirentis studium, multa ambage, longique erroris circuitu frustrari poterat. Conjecturas quidem meas & suspiciones, sicubi parum satisfacientibus libris, tam scriptis quam excusis, remigio huic incumbendum videretur, etsi non tanti feci, ut earum copia paginas implendas esse putarem; quod adnotationes id genus quotidiano usu ejusmodi esse cognovissem, ut vel maxime probabiles, talesve quibus Criticorum coryphaeus aliquis forte cornicum oculos confixisse sibi videri possit, maturiore judicio ac tempore plerumque evanescant; tamen si quas doctorum hominum aliunde offendissem, quae loco alicui obscuro, ac pene deposito, lucem spiritumque affundere viderentur, eas bona fide suo fundo putavi esse reddendas, nec fas mihi esse decrevi, astutam quorumdam interpolatorum elegantiam imitari; qui observationes emendationesve aliorum, quarum bonam copiam fucos hosce prius ejurasse liquido constabat, iteratis editionibus, quasi divina virgula tantum boni ipsis suppeteret, dissimulatis veris auctoribus, involare non erubescunt, per summam invidentiam sic miscentes omnia atque immutantes, ne quid aliis debere videantur. Ego, quo minus graculi isti superbiae atque arrogantiae suae litent, non intercedam. Sed nec quoque tam abjecte de me sentiam, ut reponendum quidquam esse putem fame-

melico ephemeridis nuperae consarcinatori, qui Tragico nostro, antequam is publico se committeret, obscaevare non sit veritus; inductus, ut videtur, ab obscuro alastore. Satis erit si dixero, risisse me, Trajectino Gymnasio cum praeessem, Zoili istius difficiles putidasque nugas; quin & post meum inde discessum sprevisse impii ac nequissimi hominis stolidam iracundiam, qui fortunas meas famamque dolosa criminatione cum peteret, dedisset se turpissime; postquam vanitatis adfectatae manifestus tam praeclaris ausis excidisset. At vide, quid speratus *Varilectionarii Thucydidei* titulus efficere possit; cum tantum nominis decus sibi bellus homo non aliunde, quam ab insana eruditis quibusdam viris detrahendi libidine, inchoandum esse duxerit. Equidem jam abunde prospectum reor nostro Philosopho adversus malevolorum quorundam intemperiem, plus quadraginta annorum praescriptione; ut adeo is non iniquiorem sortem sibi promittat ab nova hac atque ampliore libri forma, quam quae ultimae editionis A. 1682. formaeque minoris fortuna fuit. Quae si tunc in vulgus probata fuit editio; nostra certe displicitura ne sit harum amoenitatum curiosis, verendum est minime; quippe quae & tantum contineat, quantum postrema illa, & qualicumque insuper accessione locupletata nunc lucem adspiciat. De quibus universis ac singulis ego tuum, Lector candide, judicium mihi exposco, rogoque, ut quidquid huc a me collatum esse agnoscas, de eo, pro ratione instituti mei, quod tibi supra exposui, feras suffragium. Vale.

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO,

DOMINO

CAROLO LUDOVICO,

DEI GRATIA COMITI PALATINO AD RHENUM, SACRI ROMANI IMPERII ELECTORI ET ARCHITHESAURARIO, DUCI BAVARIAE, &c.

DOMINO MEO CLEMENTISSIMO.

Oc ſpecimen Romani cothurni, quum Tuam, Sereniſſime Elector, purpuſam adorare poſſet, ſi cuiquam alii patrono applicuiſſem, poenitendi erroris nulla mihi excuſatio relinquebatur. Tantum abeſt, ut conquirendae ſint cauſae, cur hujuſmodi mihi vota propoſuerim. Regnantibus opportuniſſimae ſunt literae, propria nobilium pectorum politura, & unicum ingenii ad magnae fortunae cultum excitandi inſtrumentum. Hae ſunt quae documentis & exemplis inſignibus ſine ambitione monent, quid imitere, quid vites: per quas omnium ſeculorum bona participamus, mala praeviſa aut mollire aut corpore exire licet: per quas illuſtris faſtigii haeredes recognoſcunt ſuos majores, & ipſi inſita decora mittunt in longinquam & immortalem memoriam poſteritatis. Hae ſunt, quae rerum potentibus comparant mites & manſuetos juſtique imperii patientes ſubjectos. Ergo & tutelam earum poteſtati legibus armatae antiquiſſimam monſtravit vetuſtas, non Herculem tantum Muſageten, ſed & Apollinem Muſarum praeſidem tam arcu & ſagittis quam cithara ſonorum commenta. Enimvero inter varias eloquentiae formas hanc Scripturam, praeterquam quod cuivis legenti confert, aulis liquet juvandis atque emendandis natam. Neque enim ſalubrius Socraticus ille Cebes tabulam quam ſcenam poſuit & explicuit Theſpis, utramque ſpeculum vi-

tae atque imaginem. Ambo miserti humanae infirmitatis, utili & vero, quando ab eo plurimi tanquam amaro, duro, tetrico abhorrent, quo facilius acciperetur, ludicri & jocosi & dulcis induerunt habitum. Vividius & efficacius Thespis: ibi enim tantummodo adumbratae visebantur, hic & gestiebant & exaudiebantur Vecordia, Fraus, Voluptas, Luxuria caeteraeque pestes: quarum blandimenta quum effugere non sit, quaecumque loca sequamur, melius lucaris quam patrimonii, famae, capitis, patriae & totorum populorum impendio constare censuit. Commodius etiam theatrum, quia dividit ordines: nam ut socci maculas, peccata, corruptelas, turbas modicorum penatium; sic vim jure superiorem, obsidentes auratum limen Erinnyas, testudinei cubilis plumas & conchyliata peristromata aegre ducentia pendentem tenuemque somnum, in murrha & gemma impias escas, potiones mortiferas, lubrico fragilique loco stantes superbos & arces ancipites nec populis quam domino minaciores, ingentis hastatorum satellitum agminis raram fidem, nullum silentium, nec regalibus vitiis secretum, nec licere, quibus tantum licet, quatenus velint, amicis irasci, denique quicquid singulari exemplo tua, Serenissime Princeps, cum prudentia tum pietas exclusit, cothurni repraesentant. Neque difficile ad fidem est, quum Neroni amor carminum venisset, Senecam, nempe similitudine studiorum ambitiosum, hoc genus stili potissimum adamasse, ut jam praecepta fastidienti & gravato, quae directo vetabatur, quasi per fideicommissum, &, ut aliis data, insinuaret, quibus ad moderatiora flecteretur. Quod consilium etsi irritum habuit illius, cui praestabatur, immanis natura, & potentiores, qui exitiosa suadebant, non tamen periit auctori labor, sed vivit & vincit, non minore istorum invidia, quam quae ad lyram feras silvasque ac saxa mulcentem & mitigantem obdurarunt. Auget pretium solitudo & nostra inopia, abolitis atque interceptis, quos paris laudis aemulos, vel aequales vel citerius seriusve, cultioris Romae protulit ingeniorum foecunditas, partim nomine tantum, non etiam operibus, plures, opinor, nec nomine nobis cognitos. Saeviit enim longinquitas aevi & temporum infelicitas etiam in monumenta, quae credebantur aere perenniora, & quibuscum mitius egit, in illis hoc nobis munus imposuit, ut si studiis veterum recte ornari atque excoli velimus, ipsi magistros & ornatores nostros excolere & ad pristinum nitorem, qua licet, revocare necesse habeamus. Et contigit huic quidem merita cura, ut eum recreandum deligerent fere primi in literis homines, quibus nos tanto inferiores manum jungere non superbia, sed for-

fortuna & judicium illorum compulit. Huic acceptum refero, quod crebrius versavi & in familiarioribus habui, quem illi certatim producendo monstraverant: illi, quod exemplar longe vetustius integriusque, quam quisquam illorum possederat, ad me detulit. Adjecit eadem, quod illis defuit, dignum nobilitate auctoris, dignum egregiis artibus, ut veterem aulicum, in palatio, quod solus decorabat, indignissime habitum, in palatium sanctis ejus institutis congruentius reducerem. Neque enim, ut occoepi dicere, quod augustis tuis tholis jam dudum debeo, quod conceptissimis verbis devovi & despondi, quod propitia lux coelestis ac sereni vultus tui in me conjecta & nec opinantem fovere atque incendere orsa flagitat imperatque, id ad alium quemcumque avertere aut de illo decidere irreligiosus inficiator sustineo. Aut quem inveniam alium inter hodie regnantes, qui isti magnitudini & fulgori excelsissimi status tantum exquisitae & reconditae & elegantis eruditionis adstruxerit? qui homini Romano sine interprete operam dare possit? cui & hic & discipulus ejus fratrisque filius, nihil plebejum loquentes uterque & profanum vulgus exosi, non sint obscuri & impercepti? qui quid in pulpito canendis, quid in omni dulcedine versuum decorum sit & conveniens, discernat? qui benedicta, & quicquid est, quo placent scriptores, peritissime audiat? qui quid illi antiquitatis vindices in hoc profecerint, quid nos levis & ferentarii auxilii tulerimus, optime dijudicet? Nescio quomodo ex barbarie superiorum seculorum prae caeteris unum pertinaciter haeret, ut magnae domus studiis minores sint, & libri in sericos pulvillos ac citreos lectos fastidiose recipiantur: sicubi sit tamen, nihil fere nisi tralaticium, vulgare, umbraticum, &, ut sic dicam, sine literis literatum efficitur: ea quae maxime animum corrigunt eriguntque, quae in omni judicio oculos claros, nares acutas, aures teretes, gustum tenerum, os suave ac salsum, denique hominem vere reddunt humanum, ignorantur. At tuae, Serenissime Domine Elector, fortunae virtutisque miraculorum longa est series. Ut illa diu duriter atque inclementer habitum saevisque fluctibus ac procellis nulla culpa tua jactatum, tandem, velut igni spectatum, in avitum solium reposuerit; haec in tristibus fortem & constantem, postquam superasti, capacem quanticumque fati, moderatum & sapientem & munera tam laboriosae & exercitae stationis obeuntem ipsum, pium bonumque ac salutare sidus tuis, praetextum pulcherrimum Imperii & Germaniae unicum decus, denique Principem, qualis optari magis posse credebatur quam nasci, reddiderit, copiosi atque uberes praedica-

a 2 bunt

bunt annales. Sed inter illa miracula quo ore, quam excedenti praesentia tempora laude feretur, quod etiam studiis principem locum implesti, quod ad priscam elegantiam intervalla negotiorum remissione animi liberalissima & humanissima distinguis. Majores tui amplissimam gloriam adepti sunt, qui huic decori, quod tu consummavisti, proluserunt. Illis, alere ac tueri praecipuum ingenii cultum, magnum fuit: tibi non hoc magnum est, nisi & nosses ac penetrares. Illi sedem Musis circa regiam, tu & in thalamo pectoreque etiam sacro tribuisti. Illi quos in usu & ministeriis habebant, conquisitos undique doctos, nec magis prudentia & fide probatos quam eloquentiae operibus claros, benigne prosequuti sunt: tu & longinquis gratiam ac beneficia impertiris. Deum optimum maximum, cujus vices magna in terrarum parte procuras, quemque praesentem restitutus in avitum potentiae locum testaris, Princeps Serenissime, veneror, ut hoc instituto in rebus beatissimis tuis ac tuorum quam diutissime sospes atque inclitus utaris: & manet tanti exempli par utilitas in Principes & privatos; illi ut intelligant quam decorus summae fortunae sit literarum honor; hi ut appetant, quae scient se Principibus approbaturos. Lugduni in Batavis Mense Martio cIↃ IↃc LXI.

SERENITATI TUAE

Dicatissimus

JOHANNES FRED. GRONOVIUS.

LECTO-

L E C T O R I.

Uum Florentiae Magni Ducis bibliothecam perlustrarem, advertit oculos meos volumen Tragoediarum Senecae in membranis spectatissimae manus ac fidei, ut statim intuenti primum mihi videbatur & postea certis argumentis cognovi. Praeter ipsam literarum formam, loca quaedam, quorum in labem manifestam & desperatam aut incassum tentatam omnes alii chirographi conjurarant, mirifice ac supra spem restituta reperiebam. Quemadmodum in Hercule Furente vers. 485. *inculcatum habuere,* Mortem coactus ante Geryonem pati: *pro quo videbam,* Mortem coactus integer cycnus pati. *In Thyeste, v.* 275. *nusquam non legebatur,* animum filio inspira parens Sororque, *& fabulam vel historiam inexplicabilem censuit Scaliger: at hic radiabat:* animum daulis inspira parens Sororque. *In Oedipo nullus olim visorum intercessit, quo minus cruciarent nos v.* 246. Prohibent nefandi *& vers.* 718. Praedonem numerans suum: *solus hic ostendebat,* Sphinx & nefandi, *dein* Praedonem venerans suum. *Eadem conspiratio in Troadibus v.* 50. Ensis fenili tinctus: *noster unus,* Ensis fenili siccus. *Erant, quae destituente scriptorum auxilio ut conjectura sanaverat, ita omnino exhibebantur. Ut in falsi nominis Thebaide v.* 20. *Delrii* Zethi juvencus: *in Medea vers.* 105. Felix Aeoliam *Dan. Heinsii, & ibidem v.* 311. *Hug. Grotii* pluvias Hyadas, *in Troad. vers.* 829. regnum Prothoi: *ejusdemque & nostrum in eadem v.* 998. interim hoc poenae loco est, Sortem occupavi, praemium eripui tibi: *ubi passim obvii,* Aoniam, Pleiadas Hyadasque, Protei, &, interim haec poena in loco est, Sortem occupavi, praemium eripuit mihi. *Erant, quorum fallens vitium honesta specie omnem suspicionem eluserat; hoc primum & indice monstrabatur & medico curabatur. Ut in Medea vers.* 952. Antiqua mentis ira. qua ducis, sequor: *quod quis sollicitaret, nisi suggessisset hic liber:* Antiqua erinnis. ira qua ducis sequor. *In illa, quae Thebais antehac dicta est v.* 232. & quicquid mihi Negastis oculi, *amaremus laeti, absque hoc fuisset, cui debemus:* & quicquid mihi Donastis oculi. *In Hercule Oetaeo v.* 492. Quem gravida nubes Thessalo genuit duci, *non fuit cui displiceret: subesse tamen fraudem intellexi, postquam scriptum vidi:* Quem gravida nefele. *In eodem vers.* 1538. Si qua sub terra numerosa pestis Spargat intentam rabiem draconis, *transmiserunt intactum, pro quo nunc leges:* Si qua sub Lerna numerosa serpens Spargat in centum rabiem dracones. *Quid ubi deerrans & haec manus*

aut alterius, quam sequebatur, errata fideliter exprimens, detegebat originem gradusque crescentium paulatim mendarum simul cum posteriorum audacia? dum veterem scripturam literula addita vel adempta mutatave juvandam licenter pervertunt & remedio vulnus exasperant. Ut in Agamemnone, v. 281. *quum invenissent*, & euro tantum, *reddiderunt primum* & a viro tanto, *deinde* & a tanto viro, *quum debuissent*, & Eurotan tuum. *In eodem vers.* 576. Postquam litatum est illo Phoebus redit, *ut versus constaret, supposuerunt*, Phoebus in lucem redit, *& versu praecedente*, cedit in luctum: *quum verum foret*: cecidit in lucem furor. Postquam litatum est Ilio, Phoebus redit. *In Thebaide v.* 23. Minor rupes *correxerunt* Inoque praeceps: *ex quo quis divinet, quod ex illo non difficulter erueres*, Inoa rupes? *Quid de versibus integris dicam, quam improbe & incommode loco suo demotis, tam commode atque eleganter in eundem restitutis? Ut Thyeste vs.* 1012. *Hippolyto v.* 358. *&* 940. *Troadibus vers.* 205. *&* 226. *&* 587. *Quid de illis, quos aliis personis adsignat? Ut Hercule Fur. vers.* 352. *&* 915. *cum sequentibus, Thyeste v.* 321. *Oedipo vers.* 864. *Illa quoque non levis videbatur commendatio Florentini codicis, quod adfirmaret, quicquid utiliter ad vulgatos emendandos ex antiquitus scriptis alii produxerant: prae caeteris Lipsius e lectiore suorum. Duos enim ille adhibuit, quorum alterum a Paulo Melisso, alterum ab Abr. Ortelio acceperat. Prior omnes, qui antehac consulti sunt, longe post terga relinquebat: sed quod in plerisque nullus ei accederet secundus auctor, tanquam novandi nimius, saepe rejectus est, & obtrectatores invenit. Quum enim plurimae passim manu exaratae exstent hae tragoediae, pars magna exigui pretii, multitudo sequiorum uni, licet eximio, obstitit, & numerum vincere jusserunt. Quorum libenter excusamus quamvis supervacuam religionem & modestiam; judicium si secuti essemus, parum Senecae consuluissemus. Mirabar etiam in Etrusco libro ut primae bonitatis notam*, Troadas *semper, non* Troada, *&* Phoenissas *semper*, Thebaida *musquam appellari: quorum neutrum ullis in superiorum sive membranis sive chartis observatum, etsi prius jam disputando viri docti collegerint. Sed & ultimam Tragoediarum deesse accipiebam pro argumento, transscriptum eum de exemplari, cui Octavia, quam satis constat Senecae non esse, nondum accreverat. Placebat ipsa frons operis, quam nec invidebo lectori.*

Tragoedi sunt, qui antiqua gesta atque facinora sceleratorum regum luctuoso carmine spectante populo concinebant. quibus initio canentibus praemium erat hircus, quem Graeci tragon vocant: unde & Horatius: (*de Arte Poëtica vs.* 220.)

Car-

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.

Jam dehinc sequentes tragici multum honorem adepti sunt. excellentes in argumentis fabularum ad veritatis imaginem fictis.

Epitaphium Marci Lucii Annei Senecae.

Cura. labor. meritum. sumpti pro munere honores.
Ite alias posthac sollicitate animas.
Me procul a vobis Deus evocat. ilicet actis
Terrenis rebus hospita terra vale.
Corpus avara tamen solennibus excipe saxis.
Namque animam coelo reddimus. ossa tibi.

MARCI LUCII ANNAEI SENECAE TRAGOEDIAE N. VIIII. HERCULES. TROADES. PHOENISSAE. MEDEA. PHOEDRA. OEDIPPUS. AGAMEMNON. THYESTES. HERCULES.

Quae praefatus sum, non ut hoc munus venditarem, sed ut occuparem quos Lipsius expertus est, homines querulos, unius libri auctoritate tantum in receptis mutari indignaturos. Nam qui potest aliter, ubi hinc stat tota legio recentium, vitiatorum, ingenio conditoris magnam partem dissimilium? inde vel solus antiquissimus, integerrimus, si non ubique at in plurimis, quae divertunt, γνήσιον τῦ πατρὸς παιδίον? Non enim, opinor, hoc agitur, quid multi ediderint librarii, sed quid Poëta cecinerit: de quo si sic ambigitur, ut utrimque par sit ratio qua sententiarum ponderis, qua verborum nitoris, ut neutra lanx propendeat, superet sane plurium consensus: sin altera cum turba sua subsultet, altera cum uno, ut loquebatur Critolaus, terram & maria deprimat, qui istum praetulerit, in caecorum sedes relegandus est. An unus Pandectes Florentinus suffecit, ut omnibus aliis umbram faceret ac potior haberetur; Senecae non erit tantum gratiae, ut eum unico ab exemplari centies puriorem, doctiorem, apertiorem, quam e multis infuscatum, sordidum, obscurum malimus? Erit certe: nec me poenitet horarum, quas impendi comparato, quo hucusque usi sumus, & quanta potui diligentia varietatibus enotatis, ut ingentem nactus, ut rebar, thesaurum, in commune, quodcumque erat lucri, conferrem. Suscepit eundem laborem postea Nicolaus Heinsius, insignis omni claritate literarum, & Mss. libris tractandis peritissimus: ex cujus excerptis mea supplere, & si quid fugisset observationem meam, recuperare in magno & illius beneficio & meo negotio habui. Caeterum excellens praestantia hujus codicis notas meas reddidit uberiores, dum non solum, quae ipse primus inde erui, approbare contendo, sed etiam referre existimo, in quibus disputabatur, sciri quibus ille non mediocre momentum partium futurus accesserit. Est, ubi solius conjecturae re-

remigio rem gessimus. Cui & haec, quae, dum revolvo jam expressa typis, mihi nata sunt, debebis. Hercule Fur. v. 1038. *videtur auctor scripsisse*: ad Argos victimas alias dabo. *Thyeste v.* 59. *scribendum est:*

Nondum Thyestes liberos deflet suos?
Ecquando tollet? ignibus jam subditis
Spument ahena: membra per partes eant
Discerpta.

Erat in fatis, Eumenidum nigro vellere conditum, ut Thyestes sceleste liberos amitteret, scelestius rursum crearet ac tolleret vel susciperet e filia. Utrumque exigit Furia, & miratur differri rem praesenti propemodum die. Ecquando tollet? *subaudi ex praecedenti membro*, liberos: *quae vox & de uno saepe priscis effertur. Nondum luget devoratos? Quando igitur erit, ut in eorum locum quaerat suscipiatque incesto, quem nobis debet, Aegisthum? Age ocius apparetur illa parricidalis coena, &c. Utque hoc obiter moneam, quod est in eadem Tragoedia vers.* 373. Aut qui Caspia fortibus Recludunt juga Sarmatis, *sumpsit auctor ex historia Tiberii temporum, de quibus Tacitus* 6. *Ann.* Contra Pharasmanes adjungere Albanos, accire Sarmatas, quorum Sceptuchi, utrimque donis acceptis, more gentico diversa induere. Sed Iberi locorum potentes, Caspia via, Sarmatam in Armenios raptim effundunt. *Eadem tragoedia vers.* 771. *suspicor oportere scribi*: Nec facile dicam, corpora an flammas magis Gemuisse. *Hercule Oetaeo vers.* 983. error hic culpa vacat, *& vers.* 990. Quam luce tribui *legerim. Versu* 1738. *quia in Flor.* Nunc est parens, *videtur scribendum*: Nunc es parens Herculea: sic stare ad rogum Te, mater, inquit, sic decet flere Herculem. *Plura volebam: sed vetat multiplex occupatio. Vale igitur, & haec boni consule.*

EIDEM
JACOBUS GRONOVIUS
S.

DEnuo in tuam gratiam non invitus tractavi lacrimarum causam, ut harum tragoediarum editio, tardigenulo sane incessu fatiscens, aliquando confieret. Quum primis anni MDCLXXII. Calendis Lutetia reversus, orbitatem meam metirer, offendi non Tacito tantum, sed etiam

etiam Gellio, etiam huic Senecae paternam mortem fraudi fuisse; quippe quem sub illos ipsos dies recensere coeperat. Sed absoluto Thyesta deprehendit illum humanitas: & quum me non ratio mea, non typographi mox insequuta mors vel inspicere reliqua permitterent, hactenus curam meam probasse satis duxi, si quoscunque liturarios ad hanc vel ad Gellianam operam pertinentes convasarem ad quaecunque futura tempora reservandos. Id quum sedulo fecissem, demum aliorum vicem exceperunt Boomii consortes, & ut singula excuterentur, mecum egerunt: quibus & quae parata erant, & quae alia hic illic occurrebant adscripta, consilium patris ex eis invenire conatus, exhibui. Sic omnia, quae ad hujus libri illustrationem & restitutionem sperari possunt, duntaxat a patre meo, tandem habes. Quae ex aliis interpretibus nescio per quos collecta, nunc etiam, sed non me auctore, addita referuntur, tanti non putavi, quibus horam darem; at in posterum sane aut omisisse aut correxisse erit melius. Quis enim ferat, quum Hercules in Oeta v. 1475. ipse nominet Cirrhaea templa, Parnassium mugitum, adhuc tamen & Fabricium & Farnabium garrire de Dodone? quum etiam plane Sophocles in Trachiniis non hoc vetus oraculum, sed novum aliud Dodone editum indicet. Aut in eadem tragoedia v. 1194. *Aut centum anguibus Vallatus hydram tabe pavissem mea*, quod est a pasco, Farnabium toleret a paveo deducentem explicare, *mortem extimuissem*, & praeter sententiam histrionis & nullo illic vestigio de mortis timore? Sed illa ὅσα κόνις. Vale, &, ut libet, fruere.

J. LIPSIUS
FRANC. RAPHELENGIO
FR. F. PLANTINIANO
S. D.

Quod serio tandem manum & mentem admoveris Senecae Tragoediis, valde id nobis, mi Francisce, gratum. Et nonne diu tale aliquid oportuit, in hoc ingenio, in hoc otio? Illud adest, istud superest: nec culpa hic esse potest, nisi a deside voluntate. Atqui ingenium ut ferrum esse scito. splendescet, si utare: rubiginem contrahet, si recondas.

 Ute-

Utere igitur. & inprimis ad haec ista: quae gratiam tibi apud me, apud avum, famam gignent apud omnes. Sed auxiliumne etiam a me poscis? ego consilio defunctum me putabam. Tamen & illud accipe: simul in his talibus veram vocem,

Αὔδα ὅ, τι φρονέεις. τελέσαι δέ με θυμὸς ἀνώγει.

Nam amicissimi Plantini mei caussa quid non velim? quid non & pro ista Plantiniana stirpe? quam Deus mihi sinat crescere rectam, & in recta virtutis via.

Tragoediae hae, non unius viri opus. TRia petis. Quid de Scriptore Tragoediarum sentiam? Quid de Ordine? Quid habeam ad ipsas? De primo, sic respondeo. Scriptorem iis dari a me non unum: nec Criticos nostros audio, qui aliter pertendunt. Stilum & elocutionem quisquis seriose paullo magis examinat, non a me sentit? sentit, aut profecto nihil sentit. Discrimen nimis clarum. Octaviam & Medeam unius mentis & manus esse quis dixerit? quis Thebaida & Troada? peritus nemo judex, & cui purgatior paullo auris. Ego tres scriptores odoror, fortasse & quartum. Audi. Plerasque ex istis Annaei Senecae esse fateor (sive Lucium ei praenomen, sive Marcum. nam liber sane meus uno loco utrumque ambigue congerit) sed Senecae novioris. Filiine illius, qui Philosophus? vix arbitror: nec scripta mihi suadeant tam bonum aevum. Trajani imperio, imo infra, si vixisse quemcumque hunc Senecam dicam, a vero non abibo. Certe a veteri illo alius est, vel Sidonio teste, cujus versus innotuere:

Videntur quatuor texuisse. Septem junioris Senecae sunt. Qui valde remotus a Philosopho.

Quorum unus colit bispidum Platona:
Orchestram quatit alter Euripidis.

Etiam Terentiano:

In Tragicis junxere choris hunc saepe diserti
Annaeus Seneca & Pomponius ante Secundus.

Nam Tragicum hunc, ecce, posteriorem facit Pomponio: quem clarum est vixisse eodem cum grandiori Seneca, id est, Claudiano aevo. Quid autem de hisce Tragoediis sentiant, liquet ex eodem Terentiano; apud quem versus cum Senecae nomine, quos hodieque in Hercule Furente legas:

Exemplum & Senecae dabo:
„*Thebis laeta dies adest,*
„*Aras tangite supplices:*
„*Pingues caedite victimas.*

Is ergo unus scriptor. Quis alter? etiam Seneca: sed ille bonus, ille meus. Nam Medeae cur non auctorem hunc audacter tribuam? Fabius impellit, qui semiversum ex ea hunc citat:

At una, Senecae majoris. Fabii fide:

—— *quas peti terras jubes?*

& quidem Seneca auctore. Quis ergo alius Seneca uspiam ei nominatus, praeter nostrum? Et certe si non hunc voluit, nota aliqua aut verbulo (quae ejus accuratio est) indicasset. Addo argumentum ab aevo, quo colligo eam scriptam ex hisce versibus:

Et ratiocinio temporis.

Par-

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

Parcite ô divi, veniam precamur,
Vivat ut tutus mare qui subegit:
Sed furit, vinci dominus profundi
Regna secunda.

Quos omnino insitos decore & ingeniose in laudem Claudii, qui Britanniam tunc aperiebat, plane mihi sedet. At Seneca tunc vixit. Etiam stilus & tota scriptio hoc persuadent: quae optima, & digna optimo illo scriptore. Sane qui Medeam attenta & substricta, ut sic dicam, aure leget: illustris ingenii foetum fatebitur, & plane melioris viri, melioris aevi. En, duos scriptores habes. ubi tertius? latet: nec facile totum eum educam. Video, nec video: esse scio, sed quo colore & nomine, nondum. Hunc ego tribuo Thebaidi. Quidni? ex stilo & tota conformatione ejus Tragoediae tam mihi certum est, alium auctorem ei esse, quam me spirare. Confer, sodes, cum ceteris: quid simile? Oeconomia diversa, sine choris, sine interruptione, continua quasi ad Comicam. Scriptio tota uniformis, simplex, sine carminum ulla varietate. sed scriptio (ita me Deus amet!) alta, docta, grandis: & quae suo jure ambulet in cothurnis. Nihil usquam juvenile, arcessitum, fucatum. phrasis & verba lecta: sententiarum mira & inopinata acumina; & acumina virilia, fortia: quae me quidem ita feriunt, ut non exciter solum ad ea, sed subsultem. Quid tale in aliis? audebo rem dicere. Scripti gemmula haec est, & quam lubens retulerim vel ad Augusti aevum. Per bellum quidem Civile eam scriptam, & ex argumenti electione suspicor, & ex versibus qui quasi data opera huic rei inserti. Quidquid hujus est, tollenda sane ea nec ultra calcanda pedibus ignari vulgi. Vos, Critici, ponite & habete audacter inter prima Romana scripta. Quartus scriptor producendus est: sed ambigue. Nam nec novi, nec nimis adfirmate de eo affirmem. Sentisco tamen eum in Octavia. quae nimis mutare & abire videtur ab aliis Tragoediis, imo verbere eruditorum excipienda, non plausu. Considera: nec vide tantum, sed lustra. quid non in ea protritum, vulgare? imo & vile? quam multa rebus verbisque inepta? quae piget excerpere & objicere tibi singillatim. Puer ego sum, nisi a puero ea scripta; certe pueri modo. Habes de Tragoediarum scriptoribus meum sensum: addam & de ipsis. Duas duorum eximias censeo: quibus laudator ego, non censor. In aliis virtutes video, sed non sine mixtura vitiorum. Magnus Scaliger quod tam laudatum de his testimonium tulerit, ut etiam Graecis anteposuerit, an ex vero? non dixeris, nisi ad primas illas adspectu. Nam ceterae profecto non ascendunt culmen istud laudis. Sonus in iis & granditas quaedam Tragica, fateor: sed nonne adfectatio saepe & tumor? Verba & dictio an usquequaque electa? Jam sententiae probae, acutae, interdum ad miraculum. sed nonne saepe & sententiolae? id est, fracta, minuta quaedam dicta, obscura aut vana: quae aspectu blandiantur, excussa moveant risum. Nec enim lumina, sed scintillae, sunt: nec veri fortesque ictus, sed, ut in somnio, parvi & vani conatus.

Denique ex stilo, qui praefulget.

Una, etiam ignoti Poëtae.

A facie scriptionis totius certo argumento.

Quae nimis bona.

Digna Augustaeo aevo.

Legenda & admiranda doctis.

Sed una item quarti & ignoti scriptoris: Nec sane boni. Octavia jacet.

Judicium de his Tragoediis meum.

Nam Scaligeri haud rigide verum.

Junioris Senecae, media sunt.

Saepe in vitio.

Quas Praefer-

tim affectatione sententiarum. Quae communis tunc culpa. Quas tamen ipsas crebro nimis & ad fastidium inculcat, nec invenit sed arripit: non tam sua fortasse quam aevi culpa, cui Scholasticum & Declamatorium hoc genus ita placuit, *ut operum omnium*, (Fabii verba sunt) *solam virtutem Sententias putarent*. Haec noto, non ut nota Poëtam illum afficiam, sed ut te formem: discasque judicio non praejudicio uti, nec signare statim omnia linea alba.

Ordo in his fabulis nullus. Alterum Quaesitum de Ordine est. frustra. Quid enim haeres? nec unus in libris est (omnes fere variant) nec sane refert. In Plauto ad litteram Comoediae disponuntur. tu istas, ut voles. Nam in tempora cujusque Fabulae quid inquiras? supervacuum est. Sequere, si omnino aliquid a me vis, ordinem hunc bonitatis, & praeeat vel Thebais, vel Medea.

Tertium erat, Si quid ad ipsas? Ego vero, etsi jam ante satis emendatas (haec enim strictis versibus scripta, arcent fere & cohibent malas manus) postremum etiam serio & industrie correxerit V. Cl. Antonius Delrio, aeternum nobis amicus; tamen accipe & a me ista. quorum partem ab ingenio esse scies & subita inventione, cum tua caussa paullo intentius legerem: partem a libro scripto veteri sane bono, quem habemus dono Paulli Melissi magni vatis. Illud te moneo, interpunctiones & discrimina valde vitiata esse. quorum cum in ejusmodi subtilioribus grande momentum sit, tu vide ut concinnes. Numeri quos adnoto, versuum sunt Fabulae cujusque. Quae nostra hic opera. & auxilia.

DAN. HEINSII
DE
TRAGOEDIARUM
AUCTORIBUS,
DISSERTATIO.

DE *Tragoediarum ordine jam alii egerunt, & hoc literarum judices juris sibi semper vindicarunt, ut quod vellent in istis sequerentur. Proximum est de autore. Ac Senecae quidem Medea a Fabio, Troades a Probo, Hercules Furens a Terentiano, Hippolytus a Prisciano, Thyestes a Luctatio (sive is est Lactantius) tributur. Nos auctores quinque hic videmus, & non dubie agnoscimus. Quarum tres istas, Troadas, Hippolytum, Medeam, Lucio Annaeo tribuimus: quem Philosophum vocant, & vixisse cum Pomponio Secundo, satis constat. Fabius Instit. Orat. lib.* VIII. *cap.* III. Nostri autem jungendo aut dividendo paulum aliquid ausi, vix in hoc satis recipiuntur. Nam memini juvenis admodum, inter Pomponium & Senecam, etiam Praefationibus esse tracta-

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

ſtatum, an gradus eliminat, apud Attium in Tragoedia dici oportuiſſet. *Duos ecce hos Tragicos conjungit. Et hinc orta de decoro λεκτικῷ in tragoedia velitatio. Latine enim dici, poſt Horatium quis dubitaret? Scimus & Paccuvium ea voce uſum fuiſſe. Et quod Euripides dixerat Medea,*

Παλαιὸν οἴκων κτῆμα δεσποίνης ἐμῆς,
Τί πρὸς πύλαισι τήνδ' ἄγουσ' ἐρημίαν
Ἕστηκας;

Hoc Ennius verterat,

Antiqua herilis fida cuſtos corporis,
Quid ſic extra aedes te exanimata eliminas?

Sed hos in plerisque impolitiae cenſores literarii notabant. Accio plus tribuebant. imo principatum in tragoedia. Etiam Tiberii aevo nonnulli, ut Paterculus nos docet. Quare in ſummo operis autore, quid decore nec ne fieret, praeclari iſti viri quaerebant. Omnium antiquiſſima Hippolytus videtur. Character aequalis, terſus, pura dictio, rariſſima acumina & ſine ulla ambitione. Troades divina, nec Latina minus. In qua illud notes, quod in Menalippe Euripidis, quam Sapientem vocabant, antiqui obſervant; Pyrrhi & Agamemnonis colloquium, ἐσχηματισμένον eſſe. Nam ut ibi Menalippe, Euripidem: ita hic Pyrrhus repraeſentat Neronem. cujus ingenium & in iſta aetate ferociam occulte expreſſit & ſub Agamemnonis perſona caſtigat. Pyrrhus eſt πρόσωπον ὑποκείμενον: Nero τὸ δηλούμενον. Eo ſpectant illa,

Juvenile vitium eſt, regere non poſſe impetum.

Et praeclara illa,

Quo plura poſſis, plura patienter feras.

Et reliqua. Nam ut Graecus ſub perſona Menalippae opiniones ſuas exponebat: ita Seneca ſub Agamemnonis, tyrannorum mores oſtendit. Quare cum partim Troades illius, partim etiam Hecubam exprimeret, locum iſtum non invenit, ſed dedit. ſicut & perſonam utramque. Multum eo veteres delectabantur. Adducuntur verba a Grammaticis divina, quibus mortem Socratis in Palamede Euripides lugebat. Neque aliter ingratitudinem filii ſui Iophontis traduxiſſe Sophoclem, ſit veriſimile. Ideoque διπλοῦν σχῆμα habere dicuntur. quia alius eſt repraeſentans, alius qui repraeſentatur. Hoc quoque ad Homerum referunt: quem de ſe nonnulla ſub Demodoci perſona innuiſſe, Platonici notarunt. Tertia eſt Medea: teſte Fabio, & ut quivis videt, ejuſdem authoris. Has tres miror extitiſſe quenquam, qui ejuſdem eſſe cum reliquis exiſtimaret. Quatuor, Herculem Furentem, Thyeſtem, Oedipum, & Agamemnonem, M. Senecae aſſcribimus. Ideoque & Senecae nomine ab antiquis laudantur. Et in libris manu exaratis, modo Lucii modo Marci invenias praenomen; in quibuſdam utrunque. Ut in optimo quo uſus eſt vir ſummus Juſtus Lipſius. Caeterum accurati judicis acumine eſt opus, qui ſuas cuique aſſcribat. Poſteriorem hunc, Tragicum vocant. Paulus Diaconus Hiſt. Miſcellan. lib. VIII. Hujus temporibus poëtae pollebant Romae, Lucanus, Juvenalis, & Perſius, Senecaque Tragicus, Muſonius atque Plutarchus, Philoſophi. *Sidonius:*

Quorum unus colit hiſpidum Platona,
Incaſſumque ſuum monet Neronem:
Orcheſtram quatit alter Euripidis.

Alterum autem etiam poëmata scripsisse, & quidem crebro, vel Tacitus, ut alios omittam, nos docet. Caeterum cum duae sint tragoediae partes; altera uniformis & ejusdem metri, quam, κατὰ στίχον ideo vocant, quae excepto choro omnia complectitur & jambum non excedit; altera quae variis utitur metris, pars nimirum chorica; hinc nonnunquam differentias Critici notabant. Ita Sophocles pericommatis, antistrophicis maxime delectatur Euripides. Latini cum has differentias ignorent, versibus tamen differunt. quos aut eosdem ponunt, aut cum aliis jungunt. In tribus istis Lucii, chori fere ex hendecasyllabis sapphicis, anapaesticis, choriambicis, glyconiis constant. quibus alii interdum extra ordinem inseruntur. Pomponius Secundus, qui cum Lucio vixit, aut primus aut prae caeteris, dactylicos tetrametros junxit in choris. Ejus sicut aemulus, &', ut Graeci dicerent magistri, ἀντιδιδάσκαλος fuit Lucius, ita imitator in hac parte Marcus. Terentianus:

In Tragicis junxere choris hunc saepe diserti,
Annaeus Seneca, & Pomponius ante Secundus.

Ubi illud ante, *nota διακριτική est, ut constaret, uter utrum sit imitatus. Nam cum, ut praenomen Marci adderet non permitteret metrum, alium fuisse ostendit quam qui cum Pomponio vivebat. Lucius, quemadmodum in aliis, ita hic Pomponii judicium neglexit. Saltem in his tribus nunquam est secutus. Plures vero nusquam ei tribuuntur. Semel vero Marcus: in Oedipode nimirum. Ubi plurimi dactylici in choro qui ex metris constat ἀτάκτοις junguntur. Id ita studiose Graecorum critici notabant; ut plerisque versibus non ab inventore, sed ab eo qui frequenter iis uteretur, nomen posuerint. Ita docent, Tejum Anacreontem, cum Athenis esset, ac amaret Critiam, neque parum lectione Aeschyli delectaretur, Anacreonticos ejus exemplo fecisse. qui hoc nomen postea obtinuerunt. Lucius vulgares Sapphicos, novo pede in secundo fregit. Idque propter temporum aequalitatem. Atque hoc illi fere est perpetuum.*

Troadibus,

An sub Oechaliis latebrosa sylvis?

Sicut legitur in scriptis.

An ferax varii lapidis Carystos?
Troja qua jaceat regione monstrans.

Hippolyto,

Quaeque ad Hesperias jacet ora metas.

Quod a correctoribus mutatum est. Ut & illud,

Si qua Parrhasiae glacialis Ursae.

Medea,

Sumere innumeras solitum figuras.

Et fortasse non pauci, qui sunt corrupti. Hoc in Marco non invenies magis, quam in Flacco. Unus extat, quem corruptum esse eruditi ostenderunt. quod & ipsum libri cum ratione evincunt. ut & consuetudo poëtae. At character utriusque, ut & sermo, multum distant. Marci enim plus declamatorium habet. Quae res ita plana est, ut si nihil praeter Prologum Medeae aut Troadum, & Herculis Furentis, extaret, non unius esse autoris judicaturi fuerimus. Marci saepe breves ac concisas videas periodos: idque acuminis causa. Lucii pauciores ἀναπαύσεις habent, & antiquitatem magis sapiunt. Ajunt vi-

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

virum numquam satis laudatum Sophoclem, cum Antigonem suam legeret, & cum longa periodo spiritu contento paria fecisset, subito expirasse. Hoc in Thebaide ei nunquam evenisset. quia plerunque non eunt sed cadunt. Ideoque & numeris nocent, & tragoediae majestatem non minus enervant, quam Lucani sententiae heroicas leges & Virgilianam gravitatem. Magnae enim res pares periodos desiderant, ut recte Demetrius. In Lucio non raro tota oratio instruit: in Marco saepius gnomae tantum inferuntur. Choros excipio. Nam qualis ille in Thyeste, Tandem regia nobilis, *& alii nonnulli? Vide Hecubae orationem in principio Troadum: & Nutricis de amore praeclaram. Jam locorum major supellex in Lucio. quae res mire antiquitatem sapit. Talis est commendatio vitae agrestis sub persona Hippolyti: quaeque pro voluptate item, & conservando genere humano, propagatione Veneris, a Nutrice dicuntur. Idem in exprimendis antiquorum virtutibus, non minus felicior quam diligentior. Ut cum in Troadibus Hectorem e secundo Æneidos desumpsit, in Andromaches somnio. Et nonnulla ex Ovidio in Hippolyto. Quae sunt mire florida. Certe quae a Phaedra dicuntur, cum amorem suum Hippolyto fatetur, nemo praeter unum Ovidium dixisset. Ita dupliciter de nobis est meritus: nam & frugi orationem dedit, & quo pacto exprimendae veterum virtutes essent, nos docuit. Neutrum a declamatoribus expectes. Qui contenti suo acumine, nec solliciti ut aeque bene dicant, satis habent aliter dixisse. In narrando autem, ubi maxime τῆς ἑρμηνείας vis elucet, vel Euripidem provocat. Sicut in pulcherrima ista, quae est de Hippolyti morte. Neque enim cedit candore orationis, & sublimitate vincit; ad sermonem usque antiquorum studiosus. Quos dum Marcus propria virtute sui temporis anteire conatur, saepe tantum fit dissimilis: civilem autem vix retinuit sermonem: in quo Euripides excellit: quanquam saepe tragicus vix ultra affectus. Marcus luxuriam non semper vitavit: Lucius vero etiam in aliis castigat. De Polyxena apud Nasonem dicebat Hecuba,* — cinis ipse sepulti

> In genus hoc saevit. tumulo quoque sensimus hostem.
> Aeacidae foecunda fui.

Id secutus est ille, sed ut castigaret:

> Adhuc Achilles vivit in poenas Phrygum?
> Adhuc rebellat? O manum Paridis levem!
> Cinis ipse nostrum sanguinem ac tumulus sitit.

Nam & variavit quod dixit, & ad vehementiam, orationis figuram addidit. Et servavit quod eminebat, & rejecit quod abundabat. Aliud enim est rebellare, aliud adhuc vivere, aliud post obitum sanguinem sitire. Duo priora etiam interrogando: quae πολιτικώτερον efficiunt sermonem, & formam immutant. In quo Marcum patrem est secutus, qui in Controversiis praeiverat. Ibi enim de hoc loco ait: Cum Polyxena esset abducta, ut ad tumulum Achillis immolaretur, Hecuba dixit,

> — cinis ipse sepulti
> In genus hoc saevit.

Poterat hoc contentus esse, adjecit,

> — tumulo quoque sensimus hostem.

Nec hoc contentus, adjecit,

> Aeacidae foecunda fui.

A-

Ajebat autem Scaurus, rem veram: non minus magnam virtutem esse, bene desinere quam scite dicere. *Marci quoque sermo, eo minus est moratus, quanto saepius acute multa dicit. Quod ut recte fit ab eo, ita alienum est a natura. Non enim est singulorum. Nam cum qualitatem animi omnis indicet oratio, eaque vel mores complectatur vel affectus, nemo qui acute loquitur, talem esse se significat, sed otiosum. Poëta autem imitatur. Vide Andromaches sermonem in Troadibus. Modo furit prae dolore & rabie: modo lamentatur, & commiserationem movet. Ut cum filio abeunti, aeternum vale dicit. Plerunque autem est talis; qualem tum fuisse est aequum. In attribuendo quoque suos singulis, minor est Marcus. Nam Thyestae quare optimos dedit? Aut, cur non eosdem? Primo enim ἄθεον vides.* Si sunt tamen Dii. *In eadem scena Stoicum.* Mihi crede, falsis magna nominibus placent. *Et quae tum praecedunt, tum sequuntur. In fine, etiam pium. Libat enim cum bibit.* Paternis vina libentur diis, Tunc hauriantur. *Primum igitur dissimiles dedit. non enim talis Atreus. Deinde inaequales. Nam dissimilis & sui est. Alterum ἀνόμοιον, alterum ἀνώμαλον, Aristoteles vocaret. Ulysses in Troadibus, etiam eum qui in Hecuba est antecedit. Vafritiem enim, quantum locus is ferebat, addidit. Graeci δεινὸν melius & δόλιον id vocant. Quod in multis illi locis dederat Euripides. Æschylus ob innatam austeritatem, minus id assequebatur. Constitutionis quoque ratio, non eadem. Una Marci Oedipus, est mire artificiosa. Sola enim & agnitionem, & mutationem in contrarium habet. Sed ex Sophocle expressa est. Hoc perpetuum est Euripidi, ut Prologis suis nudam argumenti expositionem intexat. Qui quod uniformes sint, festive ab Aristophane vexantur. quales & nonnullos collegit. In una, quod meminerim, Iphigenia in Aulide, ex iis quae extant, hoc non observavit. Sophocles occulte id agit: & non semper uni committit. Nonnunquam rem simpliciter ingreditur, ut Aeschylus. Marcus, more Euripidis, ἐπιτακτικὸν τῆς ὑποθέσεως praemittit, id est, fabulae subjectum prologo committit. Vide in Hercule Furente Junonem: in Thyeste Tantalum: in cognomine Oedipodem: in Agamemnone Thyesten. Lucius ab actione semper inchoavit, & simpliciter εἰσβάλλει. Hecuba & Medea, ut in medio, calamitates suas ἐμπαθῶς deplorant. Haec ex parte, illa prorsus quid futurum sit ignorat. Hippolytus a venatione inchoavit & suorum adhortatione; idque eodem metro, quo Rhesi autor. Qua tragoedia post Sophoclem nulla extat consummatior. Eam nos cum studiose legeremus, neque quicquam minus quam humilitatem & rhetoricam Euripidis subtilitatem, sed nec simplicissimam Aeschyli austeritatem, & translationum audaciam, neque compositionem Sophocleam & orationis difficultates, oeconomiam autem longe ab eo diversam videremus, nunquam dubitavimus, quin quartus aliquis quaerendus esset autor. Quem ex intima antiquitate tandem eruimus, & certissimis indiciis, quis esset, in grammaticorum libris invenimus. Qui error ita est antiquus, ut in priscis Criticorum catalogis, Euripidi asscriberetur. Adeo refert, quo quis ad ista judicio accedat. Lucius, libenter oculos moratur, & in scena multa repraesentat. Medea, contra Flacci praeceptum, liberos aperte, certe alterum, trucidat. Alterum autem ad minimum post caedem ostendit. In Troadibus, matri coram populo eripitur Astyanax. In Hippolyto, manum sibi infert Phaedra: heros autem, jam divulsus, exhibetur. Marcus plurimum narratione defungitur. In Thyeste, in Oedipo, in Agamemnone, id apparet. Ubi ne Cassandram quidem necesse est populo spectante jugulari. In Furente autem Hercule, cum sequi Euripidem posset, periculosam nobis ὄψιν de-*

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

dedit. Megarae enim & filiolo, in scena cerebrum elidit Hercules. Itaque histrionem vix invenias, qui vim Alcidae experiri, & sine ullo fuco repraesentare hoc vellet. Capitis enim ejus interesset. Haec est causa, cur propudium illud generis humani Nero, eas fabulas deligeret, quae periculosa θεωρήματα ὑποκριτικὰ haberent. ut se sanguine histrionum oblectaret. Qualis erat iste Icarus, qui (verba sunt Tranquilli) primo statim conatu juxta cubiculum ejus decidit, ipsumque cruore respersit. *Idem cum Insanum Herculem cantaret, evenisse putamus. Marcus raro Stoicorum opiniones interserit. Lucius, nec Epicuri sui nec Metrodori dissimulat, qui in ejus philosophicis paginam utramque faciunt. In Troadibus vero, plena manu spargit eas & ostentat. Sicut suas saepe Euripides. Quod istarum rerum judices πολυπραγμοσύνην dixerunt. Idque sine nota, ubi affectatio abest, adest modus, qui Euripidi non raro deest. Lucius autem nunquam excedit. Nihil esse post mortem Epicuri schola est, ait vir eruditissimus Tertullianus: & mox Lucii opinionem subjungit, qui hoc toto choro egit. In quo non tam posuit opinionem suam quam confirmavit. Eadem enim in Epistolis ad Lucilium. Et ad verbum prope, in Consolatione ad Marciam. Hic,*

Quaeris quo jaceas post obitum loco?
Quo non nata jacent.

Ibi: &c. Mori omnium dolorum & solutio est & finis: ultra quam mala nostra non exeunt. Quae nos in illam tranquillitatem, in qua antequam nasceremur jacuimus, reponit. Si mortuorum aliquis miseretur, & non natorum misereatur, *Hic,*

Post mortem nihil est, ipsaque mors nihil.

Ibi: &c. Mors nec bonum nec malum est. Id enim potest aut bonum aut malum esse, quod aliquid est: quod vero ipsum nihil est, & omnia in nihilum redigit, nulli nos fortunae tradit, *Hic,*

—— Taenara & aspero
Regnum sub domino, limen & obsidens
Custos non facili Cerberus ostio,
Rumores vacui verbaque inania,
Et par sollicito fabula somnio.

Ibi: Illa quae nobis inferos faciunt terribiles, fabula est. Nullas scimus imminere mortuis tenebras, nec carcerem, nec flumina flagrantia igne, nec oblivionis amnem, nec tribunalia, nec reos ullos in illa libertate tam laxa: nullos iterum tyrannos. Luserunt ista poëtae, & vanis nos agitavere terroribus. *Tale apud Marcum nihil. Nam cum ejus dramatis & argumentis hoc pugnat. In prima enim Hercules ac Theseus a defunctis redeunt. In Thyeste Tantali, in Agamemnone Thyestis umbra in scenam venit. In Oedipode defuncti evocantur, & Homeri νεκυία exprimitur. Ibi enim habes antiquissimum pro animae immortalitate, quod exceptis sacris extat, testimonium. Quae opinio diu ante Pherecyden in Graecia extabat, & cum disciplinis est nata. Aeschylus vero, Euripides, ac Sophocles, pro confesso id sumunt. Quorum non sententiae modo, verum etiam oeconomiae atque argumenta, opinione ista nituntur. Neque aliter loquuntur, ne evertant quod ponunt. Etiam in Troadibus Polyxena cui nubit? An non Achilli, cujus ipse idolum describit? Quod si animae post obitum sunt nihil, ne idola quidem esse possunt. quae κλωύγματα*

τα ab Aeschylo, & quo notam meruit grammaticorum, ὄψανα dicuntur. Primum ab Homero, quo jam diximus loco, fabricatum est, & ingentem postea usum habuit. Igitur vulgarem, quia dispositioni serviebat, praetermittere non voluit: suam, ubi maxima est poëtae tragico libertas, in choro proposuit. Et de his quidem hactenus. Tres restant. Quarum de duabus, Hercule in Oeta & Thebaide, suo a nobis loco dicetur. Octaviae autor triviali moneta percussit. Sunt in ea tamen quaedam minus putida, nec minus Latina, quam in altera earum quae ubique tumet. Huic vero ne sermone quidem cedit, ne quid amplius adjungam: luxuriam autem istam ac redundantiam non habet. Humi serpit tamen.

JOHANNIS ISACII PONTANI
DE
AUCTORIBUS
TRAGOEDIARUM,
AD
V. CL. PETRUM SCRIVERIUM,
PROLEGOMENON.

QUae jam olim, Scriveri clarissime, ad Senecam Tragicum, adjutus Cantabrigiensi MS. & nunc occasione codicis Basiniani, qui penes me MS. similiter, annotavi, tibi ea omnia in unum collecta fascem quomodo proxime pollicitus fui, mitto, adjuncto eodem illo codice meo. Sed & sententiam meam promiseram de auctoribus Tragoediarum, quae L. Annaeo Senecae vulgo tribuuntur. De his quam diversa sint aevi nostri summorum virorum judicia, non ignoras. Clarissimus Justus Lipsius cum primum in eam sententiam discessisset, ut statueret esse plerasque Annaei Senecae, nec tamen Philosophi, eo abiit, ut, una excepta Medea, caeteras ad imperium Trajani, aut infra etiam, rejiceret. Fundus illi hujusce opinionis Terentianus praecipue fuit, qui de Tragicis agens, ostendensque quinam in choris dactylicos tetrametros aut primi aut prae caeteris junxissent, ita inter caetera, loquitur:

In Tragicis junxere choris hunc saepe diserti
Annaeus Seneca & Pomponius ante Secundus.

Collegit enim iis ex verbis, Tragicum ibi Senecam Philosopho juniorem esse, & ideo a Terentiano posteriorem statui Pomponio: qui ut ex Fabio constat, eodem cum

cum Philofopho, Claudii nimirum & Neronis aevo, claruit. Et hoc, quantum cenfeo, fuppeditaverit ei vocula illa *ante*, quafi nota διακριτικὴ & vim difcernendi habens, pofita. At contra eft, & clare id oftendit Fabius, qui utrumque, Pomponium dico & Senecam Philofophum, non tantum fuiffe coaetaneos, fed de Tragoedia quoque, & quid in ea decorum effet, familiariter inter fefe certaffe memorat. Ait enim lib. VIII. cap. III. *Memini juvenis admodum inter Pomponium & Senecam etiam praefationibus effe tractatum*, *an* gradus eliminat *apud Attium in Tragoedia dici oportuiffet*. Et iterum libro x. cap. I. ubi cenfuras auctorum agit, Pomponii inter Tragicos meminit. atque inde, expenfis ceteris, etiam Senecae, quem ex induftria diftuliffe fe ait, ultimo demum loco fed in omni ftudiorum genere ut excellentis, ita etiam poëmatibus clari mentionem injicit. Adeo ut palam fit Terentianum non tam διακριτικῶς quam συγκριτικῶς eo loci vocem *ante* ufurpaffe. Quafi nimirum diceret, utrumque & Senecam & Pomponium id ante factitaffe. Itaque Tragicum habemus, qui idem & Philofophus. Cui accedit, quod verfus cum Senecae nomine ex Hercule Furente citet idem Terentianus, quos & ibi hodieque reperias; & Fabius ex ejufdem Medea, ex Troadibus Probus, ex Hippolyto Prifcianus, & denique ex Thyefte Luctatius. Hic jam factam fe rem habere quifpiam putet. Sed iterum controverfia oritur, & movet eam Paulus Diaconus, & ante eum Sidonius praecipue Apollinaris. Nam ille Hiftoriae mifcellae lib. VIII. Senecae Tragici meminit, quafi diftinguens eum a Philofopho. Verba ejus funt: *Hujus (Neronis) temporibus Poëtae pollebant Romae Lucanus, Juvenalis, & Perfius, Senecaque Tragicus.* Et magis, quem dixi, Sidonius:

Quorum unus colit hifpidum Platona,
Incaffumque fuum monet Neronem.
Orcheftram quatit alter Euripidis.

En, diferte duos tantum eofque diverfos Senecas agnofcit; Philofophum alterum, alterum Tragicum. At, Sidoni, Rhetor & auctor Controverfiarum, quem certo conftat patrem fuiffe Philofophi, quo loco cenfebitur? An verifimile tam obfcurum & terrae quafi filium fuiffe, ut ejus apud veteres nulla fit habita ratio? Negant illuftria ingenii ejus monumenta Controverfiae, & liber Suaforiarum, quae exftant hodieque, Philofopho hactenus, fed falfo, adfcripta. Indicaverat hoc omnium primus Volaterranus operis fui undevicefimo: *Marcus Annaeus Seneca Philofophi pater, Cordubenfis, & equeftris ordinis ac eruditiffimus fuit: ut cui Declamationes, quae filii dicuntur effe, nonnulli referant.* Quod undecunque acceperit Volaterranus, veriffimum eft; licet Erafmo, Rhenano, aliifque, qui Senecam inter primos illuftrarunt, ficuti nec Gyraldo, qui de Poëtis Graecis ac Latinis Hiftoriam contexuit, ne quidem ἐν ὀνείροις, quod dicitur, fuboluerit. Admonuit tamen poft eos Alciatus libro Parergorum IV: Et Lipfius poftremo accuratiffime Electorum primo. Alciatus praeterea hoc adjecit, Senecam, qui Philofophus dictus, etiam Tragoediarum auctorem videri.

Hinc jam fuperiora illa, Diaconi fcilicet, ita accipiam ut Tragicum intelligat, qui fimul Philofophus fuit; (quae enim omittendi ejus cauffa fuiffet?) Et Sidonium, qui diferte alterum ab altero fejungit, communi errore feductum, Rheto-

rem eundem cum Philoſopho exiſtimaſſe. Nec id de Sidonio mirabitur quiſpiam, cum iterum ſimili hallucinatione, quod neſcio an cuiquam adhuc animadverſum, Pollam Argentariam Lucani conjugem, poſt caedem Lucani, Statio Papinio nuptam innuat iſtis ad Conſentium Narbonenſem verſibus:

Quid quod duplicibus jugata taedis
Argentaria Polla dat Poetas?

Volunt quidem interpretes reſpexiſſe hîc Sidonium ad Genethliacon, quo Papinius Lucani diem conſecrat; & praecipue ad Praefationem, quae eſt in librum ſecundum Silvarum, ubi *Pollam Argentariam chariſſimam uxorum* vocat. Verum illud, qui locum propius inſpiciet, non ſui, ſed Lucani reſpectu dixiſſe Papinium inveniet. ut omittam refragari ipſum Genethliacon, ex quo nihil tale exſculpas; tum & Carmen ejuſdem Papinii, quod ſequitur libro III, ad uxorem ſuam Claudiam, quo eam ex urbe Neapolim, vergente jam in ſenium aetate, invitat. Porro Sidonii iidem interpretes, quo ejus de Seneca Philoſopho & Tragico, diverſis quaſi auctoribus, ſententiam ſuffulciant, hos quoque Valerii Martialis tui verſiculos adducunt:

Duoſque Senecas, unicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.

Duos enim ibi *Senecas*, Philoſophum volunt eſſe & Tragicum. Verum nos rem potius, & auctores, quos ſupra laudavimus, ſecuti, haudquaquam dubitamus Martiali hîc Senecam patrem, quem Rhetorem diximus, & filium Philoſophum intellectos. Philoſophum inquam, qui & Tragicus ſit; auctor ſcilicet Tragoediarum *Medeae*, *Troadum*, *Herculis Furentis*, *Hippolyti* & *Thyeſtis*: Et adde, ſi libet, *Oedipi*; quam actam a Nerone, praeter Furentem & Thyeſtem, auctor eſt Dionis Xiphilinus: & quis ambigat compoſitam aliquando ab ipſo Seneca, *poſtquam*, ut Tacitus habet libro XIV. Annalium, *amor Neroni carminum veniſſet?* Et Fabius Quintilianus, licet, ut ſupra eſt indicatum, Senecae Medeam tribuat nec plures nominet, agnoſcit nihilominus libro decimo, quod & ſupra innuimus, ubi Operum Senecae quaſi catalogum texit, ejuſdem ſimiliter poëmata: Controverſiarum autem & Suaſoriarum, quae, ut ante oſtenſum, Rhetoris, id eſt, patris non filii ſunt, eodem in cenſu nullibi idem Fabius meminit. Extra tamen ordinem, libro nimirum nono, Controverſiam ex iis unam citat, & Senecam, ſine ullo praenomine aut alio ulteriori diſcrimine, quaſi in re nota ſatis eſſet Controverſiae nomen poſuiſſe, auctorem celebrat. Duos itaque Senecas habemus; patrem, qui Rhetor, & filium Philoſophum, qui & Tragicus; ut jam commonſtravimus. At inquies, ſi ergo ſex illae nunc enumeratae Tragoediae ad Senecam Philoſophum referendae, cujuſnam erunt quatuor reliquae, *Agamemnon*, *Thebaïs*, *Hercules Oetaeus*, & *Octavia?* Nullas harum eſſe Senecae, imo & aliqui *Furentem* etiam, *Thyeſtem* & *Oedipum* cum *Agamemnone* eidem adimunt, & Senecae neſcio cui cum Marci praenomine, adſcribendas volunt; *Thebaidem* vero, *Oetaeum* & *Octaviam* diverſorum ſacientes ſingulas. Quarum Octaviam clariſſimus Lipſius a puero, aut pueri ſaltem modo, perſcriptam cenſuit. Quamvis eam amiciſſimus nobis, & in hoc atque omni literarum genere eminentiſſimus Heinſius, licet hu-

mi

mi ſerpentem, Thebaïde tamen & Oetaeo, quas idem Lipſius ordine dignitatis inter primas habet, minus putidam, & cultu quoque ſermonis meliorem ſtatuit. Joſephus inſuper Scaliger, cujus in diſcernendis auctorum ſcriptis & a veris ſubdititios ſemovendi exactum judicium, docti omnes hoc praeſertim ſeculo ſunt admirati, ſtili characterem, qui in eadem eſt Octaviâ, cum reliquis eundem, & auctorem quoque Neronis temporibus interfuiſſe exiſtimat; Rationem hanc adjiciens, quod non tantum Cometae, qui ipſo Nerone & Seneca adhuc ſuperſtite effulſit, mentionem faciat; ſed ſe etiam, praeter ceteros (niſi verba dare poſteritati voluerit) ſpectatorem ejus fuiſſe aſſerat. Sed vixerit aevo Neronis, an & ſcripſit quoque? Hoc multa ſint quae negant. Et praeſertim Agrippina, nonne, inter alia, Actu III. ea loqui introducitur, quae cum poſtea facta ſint, quomodo ab ipſo, niſi Apolline aliquo pleno, perſcribi potuerunt? ut taceam de culpa dicere, quam Nutrix, Actu IV, Senecae affingit. Sed de hiſce haec ſatis. Unum accedat ſuper iis, quas Marco tribuunt. Quod ideo a ſe factum docent, quia alia in iis a Lucio, id eſt Philoſopho, Philoſophiae & ſectae ratio. Marcus inquiunt, raro Stoicorum opiniones interſerit; Lucius nec Epicuri ſui, nec Metrodori diſſimulat. Reſpondemus, ſi & idem hoc faciat, quem eſſe Marcum cupiunt, nonne jam facta res, & unus idemque, non vero diverſus, auctor erit? Nam Agamemnone, quam Marco tribuunt, unde illi verſ. 605. *leves dii*, niſi ab Epicuro, aut Metrodoro, aut Scirone aliquo? Et rurſum Troade, quam fabulam Lucii cenſent, ſimiliter varius nec unus eſt. Modo enim Stoicas δοξὰς, modo Epicurum aut Platonicos exprimit. Et praeſertim Choro primo Priamum facit in Elyſiorum amoenis verſantem, & Hectora inter heroas piaſque animas quaerentem: cum tamen eadem fabula nihil eſſe poſt mortem, pluribus inculcet. Priori enim Choro legas:

—— Felix Priamus
Dicimus omnes: ſecum excedens
Sua regna tulit; nunc Elyſii
Nemoris tutus in umbris
Interque pias felix animas
Hectora quaerit.

At contra Actu II. Choro altero haec occurrunt:

—— Ut calidus fumus ab ignibus
Vaneſcit ſpatium per breve ſordidis;
Sic ſic, quo regimur, ſpiritus effluit.
Poſt mortem nihil eſt: ipſaque mors nihil.

Nec mirum talem in Tragicis eſſe Lucium, cum in Philoſophicis haud alium invenias. In Epiſtolis ait, Epiſtola LXXXVI, *Animum Africani in coelum, unde erat, rediiſſe perſuadeo mihi.* Contra ibidem, Epiſtola XXX, Baſſum Epicuri praeceptis obſequentem inducens, docet poſt mortem nihil timendum. Et alibi: *Hoc erit poſt me, quod ante me fuit.* Et quod magis mireris, Conſolatione ad Marciam, cum illud Epicureum extuliſſet: *ultra mortem mala noſtra finiuntur*, ſtatim eadem Conſolatione, capite ultimo, Cordum loquentem facit mortuum & inter heroas:

 Nos

Nos quoque felices animae & aeterna sortitae &c. Quae prolixius adduxi, ut semel constaret haud aliter philosophari Tragicum quam Philosophum: & vere, quae Graecis feruntur, hîc quoque dici debent, πάντα μία κόνις. (*omnia idem pulvis.*)

Tibi vero, Scriveri eruditissime, hoc qualecunque, unà cum adjunctis Animadversionibus, adscribendum censui; praesertim cum & ipse judicares nos etiam ope nostrorum MSS. (duobus autem usi sumus, altero Cantabrigiensi membranaceo, & altero chartaceo Basini,) aliquod huc symbolum posse conferre. Sed & familiaritas nostra, quâ ego semper gaudere plurimum soleo, quae nec heri aut hodie, sed plures ante annos ut coepta, ita firmiter huc usque culta, haud aliud flagitare videbatur. Eamque necessitudinem cum nec utilitas, nec aliud quidquam, quo probare amicitias vulgus consuevit, sed tua eximia virtus animorumque ac studiorum inter nos societas conciliarit, talem etiam mansuram atque in aevum perennaturam certa spes habet. Tibi itaque haec ista, quae tua est εὐσοχία &, quam jure magni facio, judicii rectitudo, si, non dico satisfecerint, (quî enim hoc sperem!) sed minus displicuerint, a te ac tuis juncta ut publicum adspiciant aliorumque censuras subeant, lubens permittam. Vale Cl. Scriveri, nostrarum nugarum arbiter candidissime. Hardervici xv. Kal. Januar. cIↄ. Iↄ. c. xix.

DD. OTHONI HENRICO & FREDERICO FRATRIBUS,

ILLUSTRIS DUCIS AC DOMINI

WOLFGANGI PALATINI RHENI,

Ducis Bavariae, Comitis Veldentii, filiis,

S. D.

GEORGIUS FABRICIUS,

Chemnicensis,

DE TRAGOEDIARUM USU.

Cum e scriptis veterum universis grata & salutaris capiatur utilitas; tum e lectione Tragicorum praecipua atque singularis. nam de viris summis, eorumque factis magnis & inusitatis agens, non minus eos qui potentia eminent, etsi eos potissimum, quam quemvis e vulgo, de varietate casuum & vitae hominis multiplici calamitate informat. Quod loco positum excelso est, in oculos plurimorum incurrit, & quod viris metuendum prin-

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

principibus, idem personis vilioribus potest accidere. quod autem accidit omnibus, id mente & cogitatione debet praecipi, ut aut avertatur periculis aliorum, aut mitigetur ratione & constantia. Miseriarum in vita verissime caussa prima est, in ignoratione contemptuve Dei, pietatis neglectio, & suarum virium aut excellentiae nimia & insolens fiducia, quae nulli unquam vel illustrium Heroum, vel Regum clarissimorum fuit impunis. Accedit ad hanc imperiorum cupiditas vehemens, quae ita regnat in animis, ut nulla plures ab officio deduxerit, poene invictos ab aliis vitiis & delictis homines. Extrema caussa, qua pudor violatur & integritas, turpissima est, & habet belluinum quiddam in mentibus abjectis & depravatis ignavia, otio, fortuna. In Heraclidarum, Aeacidarum, & Pelopidarum familiis videre hoc licet. quae ut in Graecia celeberrimae, ita prae caeteris calamitosae fuerunt. Heraclidas oppressit fastus & arrogantia, qua Diis voluerunt & esse & haberi aequales: inde superba illa vox est, licet a muliere profecta,

Quidquid negabat Jupiter, dabat Hercules.

E gente Aeacidarum, quae rerum praeclare gestarum excellit magnitudine, qui secundum naturam, morte videlicet placida interierit, invenio neminem, quia cedere de dignitate & jure voluerunt nemini. Inter Pelopidas tanta turpitudinum confusio, tanta immanitas fuit, ut si ultio divina nulla sit, ipsi se invicem ira & furiis ulti videantur. Nam quod Poëta sapiens canit,

Irae Thyesten exitio gravi stravere,

non de solo Thyeste, sed de tota illa familia flagitiis obruta dici potest. Verum non aulae tantum & domicilia Regum, facinoribus atque sceleribus olim nomen infame habuerunt: sed in vita etiam communi objiciuntur facta tristia & horrenda, & in multitudinis moribus pessimis audiuntur & cernuntur fere quotidie. Quod enim unquam seculum tam florens, quae tam sancta civitas, quod regnum tam bene constitutum fuit, in quo exempla flagitiorum ingentium non exstiterunt? Ea nosse, utile est; vitare, pulchrum; salubre, non imitari; punire, rectum; abominari omni ratione omnibusque sensibus, praeclarissimum. Itaque voluerunt veteres illi sapientes, scelerum poenas exstare, & sceleratorum exitus miserabiles, simulque objicere oculis familiarum, urbium, regnorum exstirpationes & interitum, ne similia alii auderent, & perpetrare nefaria omnes homines horrescerent. Iidem existimabant a magistris mutis, ea quae odiosa essent & acerba, accipi & admitti facilius, quam si a familiaribus & propinquis dicerentur: item si factis & eventibus peregrinis aut a memoria suorum temporum remotis, suos Reges aut Principes docerent, videbant esse minus periculosum. eam ob rem eligebant nobilissimorum quorumque exempla, quasi magis conspicua, magisque ad animos permovendos apta, quam si hominum vulgarium sumpsissent: tum in scenam ea producebant, ne quem omnino laterent, etiam antiquitatis & humanitatis imperitum. Quam grave sit admonere potentem aliquem, docet Antisthenes, quem Rex Macedo per Asiae civitates ludibrii caussa mutilatum circumduxit. Quam non tutum objurgare tyrannum, Zeno Eleates & Anaxarchus Abderites testantur, qui in cavis molaribus a Nearcho & Nicocreonte saxeis pilis sunt contusi. Tales exitus etiamsi terreant, tamen doctrina virtutis & modestiae, & defensio veritatis, aut libertatis fiducia, deponenda non est: sine qua vita honesta aut laudabilis non potest existere. Quamobrem discriminis vitandi caussa, & simul retinendae honestatis, haec scripta Tragicorum introducenda in domos illustres sunt, quae plus splen-

ſplendoris & efficaciae habent, quam ulla Philoſophorum repleta doctrinis & ſubtilitate volumina. neque ſolum in Tragoedia erudiuntur, qui cum poteſtate ſunt, ſed omnis generis docentur homines, ſi qui aut conſilii indigent, in rebus dubiis; aut conſolationem expetunt, in adverſis. Id Timoclis antiqui Comici non verbis quidem, ſed verborum ejus ſententia expreſſa, etiamſi prolixior paulo ſit, libet exponere, ut habeat majorem auctoritatem oratio. Is in hunc modum,

Natura expoſitus eſt homo laboribus,
Et multa acerba vita fert mortalium.
Haec ergo curarum invenit ſolatia,
Cum mens gravis moleſtiae obliviſcitur,
Nacta ex aliorum aliquod levamen caſibus,
Facta & minore cum periclo doctior.
Hoc experiri in Tragicis, ſi cui libet,
Licet; nec is magnum laborem luſerit.
Qui pauper eſt, dum non minus quam Telephum
Se egere ſentit, fert malum quietius.
Inſanit aliquis? Alcmaeonem reſpicit.
Coecutit? Oedipi levat damno ſuum.
Orbus quis eſt? lamenta Niobes cogitat.
Claudus? reminiſcitur Philoctetae pedum.
Habet Oeneum, quiſquis ſenex eſt & miſer.
Quicunque aliis quid accidat putaverit,
Erit in ſuis alacrior periculis.

Prodeſt igitur & viris maximis in quavis fortuna, & aliis itidem a cultu non abhorrentibus, ſcriptorum Tragicorum cognitio, & ad experientiam & ad levationem doloris, & ad multa vitae munera. Ideo & in Theatris & in Bibliothecis merito locum habent; eoque magis afficiunt atque rapiunt, quod praeter ea quae diximus, quaſi nativis plena ſint affectibus, quibus ſaepenumero aut ſpectantium oculi, aut animi legentium, ita actione quadam ſpecioſa, aut impetu acri permoventur, ut & iraſcantur cum Hercule, & cum Hippolyto doleant, & lamententur cum Antigona. quod iis, qui Tragicorum fuerint ſpectatores, accidiſſe, ſe recordari ait Protarchus ad Socratem, ἐστὶ γὰρ τῆς ποιήσεως δημοτερπέστατον καὶ ψυχαγωγικώτατον, ἡ τραγῳδία, *ut in Minoë Plato affirmat. Tam aſpectu horrida Thebarum everſio, aut incendium Trojae vix fuerunt, ut in Tragoedia a captivis mulierculis & ab exulibus afflictis referuntur; certe magis grandia miſerave eſſe non potuerunt. Nec tamen in hoc ſcripti genere omnia de Hiſtoriis deſumpta ſunt, ut Sphinx Epicharmi, & Euripidis Cyclops: ſed pleraque ad veritatem accedunt, aut commodam ex natura interpretationem habent, aut monſtris quibuſdam tyrannos & latrones efferatos depingunt. Excitantur ipſi ab inferis mortui; excitantur interdum Furiae; ut quod verbis nequit declarari, imagine torva aut praeter naturam facta, mire repraeſentetur: quae imago ſtans in orcheſtra & admirationem & horrorem incutit. Neque enim fuit minima delectatio in illa conformatione, quam* ὄψιν *Graeci vocant; neque non vim nullam ad res ipſas animis infigendas habet evidens & animoſa deſcriptio. Diligens igitur & aſſiduus Tragoediarum lector, non ut hiſtriones aut actores illi veteres, utrem muſto reple-*

repletum accipiet ; aut (ut Poëta canit) vilem certabit ob hircum : *sed praeclarum vitae specimen, insignia sapientiae praecepta, & varietatis fortunae exempla comparabit.*

Relictus ex eorum scriptorum numero apud Latinos solus est L. Annaeus Seneca, qui etiamsi Actio aut Pacuvio, antiqua illà gravitate, nervisque ac lacertis, & incorrupta sermonis prisci puritate similis non sit ; tamen in sententiis concinnandis & expoliendis versibus multum elaboravit, captavitque facilitatem quandam naturae non inconvenientem, &, ut mihi videtur, propemodum popularem, ac, ut propius dicam, Ovidianae multis in locis similem. Dicere solitus fuit Philippus Melanchthon vir Clariss. cum de antiquioribus loqueretur, se vina vetustiora tanquam rancidula minus probare ; quae tamen nonnullis videntur optima atque suavissima. Sentit cum eo Ludovicus Vives, qui ideo Latinorum veterum libros non conservatos scribit, quod rudes atque impoliti fuerint: neque Fabius negat nitorem & summam manum in excolendis operibus, ipsis defuisse. Sed ut sensus in diversis raro est idem, sic sententia discrepans plerumque animadvertitur. Idem in aliis fit artibus, ut in signis Canachi & Myronis ; tabulis Polycleti & Xeuxidis : aliorum forma propter rigiditatem, aliorum propter jucunditatem fuit comprobata. Inter athletas Milonis toros non habuit Entellus ; sed non minus hic Segestanus illo Crotoniata nominatur. Quocirca nec antiquis horror & gravitas, nec recentioribus lenitas obest & elegantia, quo minus in pretio sint, & ab omnibus legantur. Nostrum quidem Tragicum ita probavit Johan. Regiomontanus, Mathematicus excellens, ut sua eum manu diligenter & venuste descripserit ; quem librum apud Georgium Agricolam praeclarum Philosophum, a me visum adolescens contuli, & ex eodem locos plurimos deformatos jam in aliquam restitui dignitatem.

Hic labor meus, ut sit studiosis acceptior, ad vos fratres principes, & domini illustres, Otho Henrice & Friderice, jam defertur, honoris & observantiae caussa. nam cum in hac aetate viridi, auspicio optimi & sapientissimi Principis patris vestri, ingressi sitis iter virtutis, & majorum amplissimorum laudibus gloriaeque responsuri videamini ; existimavi vos decere post pietatis Christianae praeceptiones, talia scripta evolvere, eruditionis gratia. de quibus cum multa inter familiares vestros viros honestos, & peritos, & a Martino Keplero, bono & erudito homine, tum a fratrum vestrorum magistro, viro doctissimo, Petro Agricola audiatis saepissime, plura ad vos scribere non convenit, neque necesse est. Tradit auctor nobilis, & boni Imperatoris doctor Plutarchus, χαλεπὸν εἶναι, γνώμην ἰσχύειν πόλιν καὶ μῦσαν, ἀπεχθάνεσθαι, *loquens de Athenis: idem de aula justi & magnanimi Principis multo rectius dicitur. ejus videlicet, qui Christi doctrinam novit, & studia Ecclesiae utilia evehit. Quod de praestantissimo Heroë, patre vestro, clari viri praedicant, & vos insistere vestigiis laudatis affirmant. Ideo Principi summo, patri vestro, bene precantur vere pii & docti homines ; & qui cupidi literarum sunt, vobis literarum & pietatis patronis optant esse commendati. Valete. E ludo illustri Miseno, prid. Cal. Septemb.* M.D.LXV.

AD ILLUSTREM
LAEVINUM TORRENTIUM,
ANTVERPIAE EPISCOPUM,
MARTINI ANT. DELRII
PRAEFATIO.

QUi fit, PRAESTANTISSIME TORRENTI, ut, cum mortales fere cuncti ſcire & ſapere deſiderent, interno quodam & aeterno doctore mentibus illud vetus occinente;

Non eſt ſapientia poſſeſſio pretioſior. *Quae auferri nequit poſſeſſio eſt doctrina mortalibus.*

Ουκ ἐςὶ σοφίας κτῆμα τιμιώτερον; &
Ἀναφαίρετον κτῆμ' ἐςὶ παιδεία βροτοῖς:

vel nullos tamen, vel unum de mille, ſcientiae & ſapientiae poſſeſſiunculam aliquam tenere videamus? An, quia finem in diſcendo nullum certum & indubitatum ſibi praefigunt, & ſi quem, non rectum, ſin etiam rectum, non ea, quae ad illum fert, via gradiuntur? Ut enim nihil prodeſt cuiquam diligens conatus aliquo perveniendi, niſi ſimul tenuerit, quod eo perducit, quo cogitat: ita cum eo venerit, ſi non ante ratum aliquem σκοπὸν ſibi praeſtituerit, in quem actiones & meditationes ſuas collimet univerſas; evenit neceſſario, ut nullum ad exitum curae, vigiliae, cogitationeſque perveniant: veluti nautae, quibus nullus portus propoſitus fuit, in vaſto mari, incerto curſu, certo fere diſcrimine, dubii ac vagi fluctuant, & tandem in minus commodum portum feruntur, vel naufragi in litus ejiciuntur. Qui vero non rectum finem eligunt, iis ſimiles, qui ſponte in Syrtes, aut praeruptos ſcopulos navigium adigunt; quos Aeolo & Neptuno ludibrium, amicis moerorem, gaudium hoſtibus, exitium ſibi debere, nemo ſanus unquam dubitavit. Syrtes & ſcopuli in ſcientiae Oceano tres, portus tuti duo. Hos nullae Rhetorum ſcholae, nullae Philoſophorum academiae, ſed navarchi Eccleſiae, oſtendunt. In his D. Bernardus, qui Symplegades iſtas, non Dodonea columba, ſed SANCTO SPIRITU duce, ſuperavit, cujus graviſſimis & diſertiſſimis verbis nihil certius, verius, ſalutarius. *Quo* (ait) *fine?* [ſ. ſtudendum] *Ut non ad inanem gloriam, aut curioſitatem, aut aliquid ſimile; ſed tantum ad aedificationem tuam, vel proximi. Sunt namque, qui ſcire tantum volunt, ut ſciant, & turpis curioſitas eſt: & ſunt qui ſcire volunt, ut ſciantur ipſi, & turpis vanitas eſt; qui profecto non evadent ſubſannantem Satyricum, & ei, qui hujuſmodi eſt, decantantem,*

Serm. 36. in Cantic.

Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter:

&

& sunt item qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, verbi causa pro pecunia, pro honoribus, & turpis quaestus est. sed sunt quoque qui scire volunt, ut aedificent, & caritas est: & item qui scire volunt, ut aedificentur, & prudentia est. Horum omnium soli ultimi duo, non inveniuntur in abusione scientiae: quippe, qui ad hoc volunt intelligere, ut benefaciant. Denique intelle- *Psal.* 110. *ctus bonus omnibus facientibus. eum reliqui omnes audiant. Scienti bonum, & non facienti, peccatum est ei.* Infames ergo naufragiis scopuli. *Blanda pericla maris, terror quoque gratus in undis*, & in quibus delectat naufragium, *Nec dolor ullus erat, mortem dabat ipsa voluptas;* Vana gloria, curiositas, & cupiditas, qua divitiarum, qua honorum. Quot vero, qui hoc mundi fenio; cui litterarum cura maxima, virtutum minima; ad hoc enituntur, ut tam aliis, quam sibi prosint? praetexunt omnes malo panno purpureum clavum, bonum reipub.; sed iidem vanitate diffluentes, inanem & falsam famae immortalitatem dictis, factis, scriptis aucupantur; & misera gloriae animantia, vilia mancipia ambitionis, per mentis elationem, nescio quem doctrinae principatum mutuo deferunt, & levem atque futilem prorsus gloriolae γαργαλισμὸν mutuis laudibus excitant: hinc illi vanae adulationis tituli, maximi, termaximi, divini, quos qui legunt, vel rident, vel miserantur. quorum, quia seipsos glorificant, gloria nihil est, *Joan.* 8. & novissima plena pudoris & confusionis. Mentis homines vanae, vel nullius. si qua foret, vel recta foret; frenaret illa tam insolentes animos.

ψυχῆς μέγας χαλινὸς ἀνθρώποις ὁ νοῦς

Animi magnum frenum est hominibus, mens.

nunc digni audire;

ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις ἦν μὴ νοῦς παρῇ

Quam nil est eruditio, nisi mens adest.

vere nihil, nisi flabellum insolentiae, & tympanites lethalis ejus quae inflat scientiae, quam qui apponit, apponit ad dolorem. *Tales, quia existimant se scire aliquid, nondum cognovere, quemadmodum oporteat eos scire. proinde nil mirum si operam & oleum perdunt, si ad caeca haec & brevia naufragium faciunt. Ex illis ipsis, qui prudentiae & charitatis * 1. *Cor.* 8. portus sibi proponunt, plerique, quod optant, nunquam consequuntur; quia rectum navigationis cursum non tenent, interdum etiam ad Syrenum scopulos adhaerescunt, aut falsa pro veris, cassa pro solidis amplectuntur. Quibus accidit, quod imperitis vindemiatoribus, qui sufficere credunt, vineti emtionem, & stercorationem, & pastinationem: sed jugationis & palmitum deinde curam abjiciunt. Lubenter hac utor comparatione, quia Patris aeterni aeternam Sapientiam vitibus persimilem esse sacrae litterae testantur, & ab illa Sapientia cuncta mortalium sapientia profluxit, ut appareat hanc illi multis in rebus non dissimilem. Sapientiae igitur studium tale in ejus amatoribus sit oportet, quale in vitium cultura prudentes vindemiatores adhibent. Si viti, sive jugatam, sive pedatam, sive compluviatam, sive arboream malis, defuerint adminicula, quae claviculis tanquam manibus apprehendat; flexuoso & multiplici lapsu per terram repens, domini spem, putrescentibus racemis, plerumque frustrabitur.

bitur. Sapientia, nisi Dei timor adminiculetur, nisi pietas doctrinam erigat, nisi scientiam caritas sufflaminet, non inutilis tantum & infructuosa ceteris, sed noxia quoque, & perniciosa cultoribus, & possessoribus suis exsistit, quos verticosus tandem typhon, vel ecnephias dementatos, in miseriarum barathrum praecipitat, haereses dico vel quam aliam impietatem. Illis ergo vitis adminiculis fulcienda. cum fulcieris, & capita jugaveris; proximus labor, frondibus & ramusculis impendendus. praestantior illis racemus, sed ipsa quoque folia necessaria. nulli rei pampini sine gemmis, quae succum laetificum promittant: aspectu pulchri, sed sine fructu parum utiles. imo inutiles, si luxuriari sinas, & ὑλομανεῖν vastent vineam & defrugent. ideo saepe putatione, saepe pampinatione nimia ubertas sarmentorum & foliorum compescenda, multae quotidie frondariae fiscinae implendae. Verumtamen si teneriusculis adhuc acinis, intempestive nimis larga manu palmites defringas, aut ferro putes, aut frondes avellas; contra aestum, & algum, & aliam coeli intemperiem, indefensi & investes botri, hinc humore ruptis folliculis defluent, illinc retorridi solibus exarescent. Vestes enim & integimenta racemorum, pampini, dant gemmis, ut moderato igne & aqua decoctae queant mitescere, & maturatae dulcescere. Non aliter sapientiae, quidam racemi, quidam pampini. graviores disciplinae, philosophicae, medicae, civiles, theologicae; quae corporeae sanitatis, vel pacis publicae, vel animarum aeternae beatitudinis, & DEI OPT. MAX. gloriae satagunt; illae solidum fructum, dulces uvas, ferunt: quae tamen nunquam satis mites, aut suaves, sed acerbiusculae futurae; nisi, interea dum crescunt, pampinis humiliorum & humaniorum litterarum contecti obumbrentur. Si non viriditate sua vinetum oculos spectantium alliciat, manusque ipsas amœno risu quasi irritet; si nuditate sua vilescat, & horrore quodam deformis & inhonori sarmenti, desiderium tollat, & carpendi sitim penitus exstinguat; quomodo, aut quando,

Distendet vacuas pinguis vindemia cellas?

Arcet plerosque & repellit, cum aetatis, tum animorum nimis delicata teneritudo, a reconditis & arcanis sapientiae voluminibus: impares illi ferendis, qui subeundi, laboribus: restat in poëtarum, historicorum, & oratorum viridaria invitentur, quorum nec aditus difficiles, & non laboriosa perambulatio. capiantur primo amoenitate culmi virentis, mittent postea falcem in messem maturam: invitentur a pampino, manum ad uvas porrigent: inserendi animulis puerulorum surculi, quorum illi tunc odore & aspectu, postea liquore & fructu nutriantur. Φυτεύσω (inquiebat prudens agricola) ταῖς μὲν ἐν ἡλικίᾳ παιδικῇ ψυχαῖς μοσχεύματα ὧν ὁ καρπὸς αὐτὸς τιθυνήσει). quales vero hi, mi Philo, surculi? cum alii, tum praecipue· ἡ τῶν παρὰ σοφοῖς ποιηταῖς ἀκριβὴς ἔρευνα. Equidem hanc non vereor futuris etiam Theologis commendare: minus metuo, ne qui, quod aliter sentiunt, succenseant. illis; si nares contrahant, aut frontem caperent

Philo. Hebr. lib. de Agricultura. Exacta eorum quae sapienter a Poëtis dicta investigatio.

rent severitudine; me quidem eripiam; sed ipsorum ex castris alios multarum palmarum athletas, triumphis actis nobiles imperatores opponam. non quia rationes desint, sed quod istorum apud illos merito auctoritas maxima. Quid illi magno Basilio, eloquentia, doctrina, sapientia, sanctitate illustrissimo, respondeant, qui Poëtarum, & Grammaticorum, & Rhetorum, & omnium omnino hominum libris nos uti jubet, unde aliquid emolumenti ad animae incolumitatem sit accessurum? sic enim, ἐπὶ τούτῳ παρασκευὴν, καὶ ποιηταῖς, καὶ λογοποιοῖς, καὶ ῥήτορσι, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμιλητέον, ὅθεν ἂν μέλλῃ πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὠφέλειά τις ἔσεσθαι. *In Orat. quomodo ex Gentil. lib. profic.* Quid Synaesio dicent, quid D. Nazianzeno, quid D. Cypriano, D. Hilario, Damaso, Paullino, Prudentio, Damasceno; qui cuncti, non modo poësis lectores, sed egregiorum poëmatum ipsi auctores? Quid Justino Martyri, Clementi Alex. duobus Cyrillis, Theodoreto, Chrysostomo, Hieronymo, quibus nulla profanae litteraturae portio incognita; & fuere, qui Poëtarum libellis noctu, pro pulvinis, usi? Diem dicant Mosi, Danieli, & D. Paullo. nam primus sapientiae nomen adeptus apud omnes maximum prius Aegyptiorum disciplinis mentem excoluit, quam ad ejus, QUI EST, contemplationem procederet. *אשר אהיה* Daniel postquam Babylone Chaldaeorum sapientiam didicit, tunc demum divinas attigit doctrinas, ut scribit D. Basilius; *In 1. c. Daniel.* & D. Hieronymus prius illi datam testatur scientiam omnium saecularium litterarum; Symmachus, nominatim artis Grammaticae peritiam. Demum S. Paullus, vas electionis, (quod a Clemente Alexand. fuit observatum) non erubuit Poëtarum carmina evolvere, & ad aliorum medicinam, Arati, Menandri, & Epimenidis testimonia laudare. *Actor. 17. 1. Cor. 15. ad Tit. 1.* Etenim quemadmodum infectores purpurarii prius lanam medicamentis sufficiunt, quam conchylio tingant: fabri ferrum inauraturi, prius coerulo imbuunt, quam auri bracteolas inducant: in Olympiis depugnaturi, domesticis ante sciamachiis exercentur, & futurae pugnae praeludunt: qui solis jubar volunt irretortis oculis intueri, infirmam prius aciem in aquam vel vitrum intendunt, ut vel sic radiato lumini assuescant: ita quibus est animus imbuere se penitus germana sapientia, qui meliorem sui partem induere, & undique armare divinae doctrinae sacris disciplinis meditantur, qui cum malis moribus, vitiis, erroribus, passionibus, omnium certaminum difficillimum obire gestiunt; qui, ut veri haliaethi, terrenae prudentiae nubila visu transmittere, & ad coelestium cognitionem lumine intelligentiae transvolare desiderant, oportet antea huic aequori, huic crystallo assuefaciant oculos; in hujus stadii umbratili pugna vires comparent; his se prius pigmentis colorent, his se quasi pumicibus, vulsellis, strigileculis pumicent, laevigent, expoliant. Sed nonnulla in talibus libris non innocua. fateor. plura tamen, vel totidem, pellendis animi morbis, efformandis moribus apta & accommodata. Quid rosa pulcrius? quid odoratius, quid cerebro conducibilius? an desunt illi spinae quae lacerent, & qui pungant sentes aculeati? an ex rosariis vene-

na minus phalangii, quam mella ſugunt apiculae? doceantur pueri ſpinas & hamulos uncinatos cavere, roſas legere: nectar Hyblaeum ſugere, non tetrum virus. praeceptorum iſta officii, docentium hoc munus: quid arripiendum, quid abjiciendum, quid laude, quid vituperatione dignum, oſtendere. Familiam inter poëtas conſenſu omnium ducunt, & utilitatis hujus

Lib. 1. de Diſſert. Epict. cap. 4.

plurimum adferunt tragici. Sapiens Epictetus, apud Arrianum tragœdiam definit, ſpeculum eorum, qui a fortuna pendent. cujuſmodi cuncti, perpaucis exceptis, qui fortuita eventa praevidere, & ſecum ante ſolent peragere, ſeque ita praemunire, ut praeviſi caſus fortuiti levius feriant, & fortius ipſi excipiant invadentes. plurimum huic rei contulerint exempla Regum & Heroum, quae proponit & exponit orcheſtra. plurimum juverint breves, ſed animoſae, & ſucci plenae ſententiae interlocutorum, & chori ex mediis plerumque Philoſophorum Lycaeis deſumti. In hos hortulos pueri deducendi, ex iiſdem adoleſcentes educendi. nam qui in illis conſeneſcat, cauſam non dico, quin cenſores illi, quam velint, notam inurant. cui vinitor videatur probus, qui pampinis contentus, racemos negligat? qui maturis uvis, vieta, & caduca folia legat? ad botros tum potius manus extendendae; non oculi paſcendi tantum, ſed uvæ ſanguine & viribus, vires juventae roborandae, adoleſcentiae ſanguis fovendus, ut vegetam & viridem ſenectam pariat. Tenello lacte nutriti, ſolidiore mox cibo confirmandi. Equidem hoc mihi in *Syntagmate* iſto propoſitum; quo quantum in me fuit, reliquias *Romanae tragoediae* collegi, caſtigavi, illuſtravi. Collegi, ex ruderibus priſcorum Grammaticorum, & digeſſi in ordinem aptiorem; emendavi, collatione exemplarium, judicio, conjectura; illuſtravi, libellis additis, opinationibus, commentario. iſthaec recens. nam quae olim pene puero exciderant *Adverſaria*, recognovi tantum, & quas illis judicij, ingenij, & doctrinæ infirmitas, vel fervor aetatis lubricæ maculas aſperſerat, ſevera ſpongia & retractatione, ſuſtuli, delevi, Fabii conſilio, D. Auguſtini exemplo. In fragmenta quidem illa cothurni Latialis, parcior, quia minus utiliter quis apud illa deſideat. genus ſcribendi totum, ut Apollodorus ajebat, ἄπορον ϗ προσληπτικὸν*. iccirco nuncupavi *Opinationes*. Fuſior & liberalior in fabulas integras *Commentarius*. Hic enim, quia quod non recte legitur, non recte intelligitur; & quod perperam intellectum eſt, perperam explicatur, dedi operam, ut emendata lectio enarrationem praecederet; illam vero ſequeretur explicatio non mere Grammatica (quamquam hujus habita ſtrictim ratio, quae debita) ſed philoſophica potius, quae non loquendi modo, ſed vivendi quoque normam tradat: non linguam inani dumtaxat verborum ſtrepitu inſtruat, ſed affectiones etiam corrigat, & homines ad meliora impellat. Non audio Criticos; qui a ſolis litteratoribus, aut antiquariis iſta petenda, qui ſolis eorum teſtimoniis utendum judicant. audio potius, quem utinam & ipſi, divum Bernardum; qui clamat tali ordine diſcendum; ut hoc prius, quod maturius ad ſalutem: tali ſtudio, ut hoc ardentius, quod vehementius ad Dei amorem. Ve-

Quinctilia. lib. 3 c. 6.
D. Aug. lib. Retractat.
** Ambiguum & praeſumtum.*
d. ſerm. 36.

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

Vereor ne palliati nolint audire virum pari ſapientia & ſanctitate, quia cucullatus. Audiant ergo, palliatum, Sex. Chaeroneum. ille negat Poëtas a Grammaticis explicari poſſe, contendit a ſolis ſapientiae ſtudioſis. Dicite mihi comtuli, venuſti, faceti, urbani Critici, taleſne Sextus poſtulat; qui de ritibus, formulis, voculis, ſyllabis, litteris, perpetuum altercantur? non opinor, dicetis. initia haec dicetis, & quae ad rerum cognitionem, ad vitae integritatem, ad jugem beatitatem viam debent ſternere. Propterea capere me, non retinere par fuit cancellos Logodaedaliae veſtrae; illos egreſſum forte ſerius quam decebat, egreſſum tamen, invitare lectores aequum fuit a mulctris ad menſas & dapes ſalubriores, ſaeculi Philoſophorum, Academicorum, Peripateticorum, Pythagoricorum, & Stoicorum: ita tamen invitare, ut tempeſtive ad colles illos apricos clariſſimis divinae lampadis radiis perducerem. nam aliae menſae non uſquequaque ſalutares, nec illi ſatis idonei magiſtri, quibuſcum exigatur aevum. Verbis enim audaces & ſtrenui fuere, vita ignavi & timidi: quicquid animo laudatae formae imprimebant, moribus id factiſque rurſus inducebant. de Stoicis, nonne queritur hoc Epictetus? queritur Seneca? quos Sextus ſcribit Laconum fuiſſe maxime diſſimiles; qui manu non calamo fortes, virtute conſtantes non lingua. Stoicis (de quibus loquor, quia volunt ceteris meliores) ſimulata frugalitas, quaeſtus uberrimus: pia verba, mens impia. animam illi humanam cum belluarum cadaveribus eodem ſarcophago includebant; verbis autem ſupra ceteros in majus efferebant. Majeſtatem Dei laudare & ornare videbantur: vere tamen divinitatem viliſſimis animalculis largiebantur: Deum ipſum corporeum, & igne periturum, nunc extra mundum poſitum figuli modo hanc molem contorquere, & per materiam ſic decurrere, quomodo mel per favos; unum Deum alio meliorem, & huic materiam aequalem, ſapientem vero praeſtantiorem, nugabantur. Accedit, quod ut dogmata, ſic ipſorum ratio quoque loquendi ſcribendique, praetextu & colore quodam maſculo libertatis humanae, plurima & admodum gravia vitia parit atque nutrit. Nam ſi quis ſuperbus & ſibi fidens, ſi quis gloriae cupiditate tenetur; huic indet Stoa majorem ambitionis ſitim, illum vero aſſuefaciet omnem in ſeipſo fiduciam ponere, divinam gratiam non expetere, ſuperiorem poteſtatem contemnere, ludere petulanter in magiſtratus, populos, reges. eſt aliquis indole ferox, trux, ſaevus? acuent hujus Chryſippaei crudelitatem; & quicquid humanitas indidit miſerationis, radicitus exſtirpabunt. alius mordax, dicax, impudens? trahent ſtatim in detractionem, & maledicentiam, in affectatam ſcurrilitatem, & in verbis parum modeſtis ac pudicis vilem pudorem. capiunt interea & decipiunt ornatis & compoſitis dictis, & auro venena propinant. ſerpſit hoc malum & proſerpſit,

Contra Mathemat. fol. 52.

Haec Tertul. contra Hermogenem, adverſus Marcion. & in Apologet.

> *—— dedit hanc contagio labem,*
> *Et dabit in plures. ſicut grex totus in agris*
> *Unius ſcabie cadit & porrigine porci,*

Uva-

Uvaque conspecta livorem ducit ab uva.

Quare conatus sum poculis illorum, succum panaceae infundere & immiscere, mortifera indicare gramina, & sub frondibus nepam latentem digito commonstrare: insuper ostendi duces itineris securiores, quibus verae fidei, verae lucis lumen illuxit: quorum pectus inhabitante SANCTO SPIRITU plenum, solidam spirat sapientiam, puram putam spirat virtutem, auram spirat penitus salutarem: sententias istorum sparsi Gentilium dictis, verba verbis, sacra non sacris, ut recentes hoc imbuantur odore testae: veteres vero paullatim perfusae, veteris sensim fermenti acorem deponant.

Aegri non otiosi. Tertius jam annus effluxit, cum apud Bituriges Vibiscos aeger, etsi vere dictum sit ἀσθενεῖς οὐκ ἀργοί, quaesivi tamen aliud in otio negotium: & quia me Theologi non satis firmum rejiciebant, ad quorum castra a subsellиis Jurisconsultorum transfugeram; non ad litigiosos illos, sed ad comes & faciles Aonides me recepi; in quorum contubernio manerem, donec per quartanae querqueram tyrannidem, ad proprium munus, & severiores doctores redire liceret. Non licuit ante decursum a sole Zodiaci circulum. interea dum per sua vestigia annus in se labitur, acerbo sane pressus morbo peplum istud pertexui, vellem non morbosum; febri jactatus ista qualiacumque, concinnavi, optarim non febriculosa: laudem illa non sperant, sed veniam; applaudi sibi non postulant, explodi deprecantur. nihil hic Phydiacum, aut quod in Palladis arce; sed quod in divinae gloriae, & caritatis proximorum (quibus SOCIETAS JESU sua devovit omnia) gazophylacium cum pauperculae viduae denariolo reponatur: Et visum majoribus meis, aliis etiam doctis hominibus, nonnullam utilitatem juventuti, nonnulla cum voluptate allaturum, si lucem aspiceret hoc aegri somnium: verum ex morbo pallidum, pavidum, palpitans non audebat sine duce, sine patrono. nec immerito. verebatur, ne confestim in petulantiam sciolorum, in Criticorum temeritatem, in zoilorum incurreret invidiam. Occurrit in praemolestia commodum tui memoria; qui fidus amicus, fortis patronus, sponsor locuples: cui grata, justa, facilis defensio. grata, quia clientis, &, quae tua humanitas, olim amicitiae & similium studiorum vinculis colligati. justa, quoniam contra lacessentes eum, qui nulla provocavit injuria; qui bene mereri conatus. facilis, sive te, sive rei naturam intueor. Quid enim carpent? deesse flores eloquentiae, & cincinnos orationis? non diffiteor. neque jurisprudentia, neque theologia hoc profitetur, & ego fui semper studiosior rerum, quam vocularum. Prolixum dicent in comparatione Graecorum cum Latinis, priscorum cum recentioribus, ethnicorum cum Christianis, similium cum similibus? sed nihil in hoc genere dulcius, nihil fructuosius. Longiorem in fabularum mysteriis eruendis? credidi oportere: cum tota poësis tecta quaedam & larvata sapientiae doctrina sit. Nimis cumulatum in verbis auctorum, quos produxi, adscribendis; consulere volui pauperiorum egestati, quibus angusta res libraria; & occupatorum districtioni, quibus non vacat fontes ipsos adire.

Mul-

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

Multum in tradendis morum praeceptis, in gentilium deliriis refellendis, in Catholica veritate confirmanda; hoc malo, quam λεπτολογεῖν. agnosco. postulabat religiosae vitae institutum; postulabat militia, cui nomen dedi; postulabat hoc aevum, quo incesta pro castis placent, falsa sanis praeferuntur, & bene loquendi multa, bene agendi fere nulla monita Criticorum scriptis proponuntur. At acerbius aliquando & severius locutus. non nego, fuere pseudosapientium fraudes detegendae, ne falsa quadam bonitatis & fortitudinis specie juvenibus surreperent, & quas jam persentiscimus strages impietatis prophani scriptores porro dare pergerent. Nam (mutuabor a doctissimo Tertulliano) saecularis scientia *temeraria interpres est divinae sapientiae. haereses a philosophia subornantur; & de Philosophorum gentilium ingeniis omnis haeresis ordinatur. haereticorum patriarchae Philosophi. mimice Philosophi affectant veritatem, & affectando corrumpunt, ut qui gloriam captant: Christiani eam necessario appetunt, & integre praestant, ut qui saluti suae curant.* Philosophia D. quoque Paullo, concussio veritatis visa. *Athenis enim* (ait idem Tertull.) *expertus linguatam civitatem, cum omnes illic sapientiae atque facundiae caupones degustasset, inde praecepit praemonitorium illud edictum;* quod ad Colossenses misit: βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔςαι ὁ συλαγωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὰ σοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ κατὰ Χριςόν. Numquid ergo lentius agendum, videnti Philosophorum omnium fallacissimam porticum tam effuse passim laudari, & placere nonnullis gloriae & eloquentiae solius libidinosis, eosque trahere post se complures, & non florere hortulos illorum bono odore, sine mali afflatu? nonne asperius aliquando ducendus calamus, & durius haec licentia retundenda, & malus nodus impietatis forti veritatis cuneo perfringendus? viderint; si Stoicos, orthodoxis patribus; si gentiles historicos, Ecclesiasticis scriptoribus praetulerunt; si sapientiam humanam adsectatricem & interpolatricem veritatis, tam exquisitis, & toties iteratis praeconiis ad importandam curiositatem inculcarunt. * An quod illis seminare mali seminii licuit, nobis herbescens evellere non licebit? an non, quae hunc in modum de nidoribus philosophiae, candidum & purum aërem veritatis infuscant, ea fuere Christiano enubilanda? An non interdum manus cum iis conferendae, *adversus quos* (ait D. Irenaeus †) *victoria est, sententiae illorum manifestatio?* Si ergo, ut idem scribit, conatus sum *universum male compositum vulpeculae corpusculum in medium producere, & apertum facere manifestum*, huic labori non reprehensio aut odium, sed venia, & amor nonnullus debetur. Quemadmodum enim si ex denso nemore lupus insidiator in greges transeuntes impetum faciat, multasque convulneret, & abripiat: qui silvam frondibus & arbustis nudant, & latebras omnes detegunt, bene de pastoribus ovium meriti censentur, quibus belluam effugere aut telis invadere & confodere, ut esset non difficile, effecerunt. sic cum in conspectum omnium (nullo scriptorum, sed sententiarum odio) abstrusa illa & mentis penetralibus inclusa Stoae mysteria produxerim; faci-

De frivolis nugis subtiliter differere.

Lib. de resur. mort.

Lib. 1. advers. Marcion. Lib. contra Hermog. In Apologet.

Lib. de anima.

Coloss. 2. Videte ne quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum.

**Verba sunt ejusdem Tertulliani.*

†Lib. 1. contra haeres. in fine.

ci-

cile quivis poterit pedicas vitare, & Circaeum poculum non delibare, vel in ſolum effundere. Adverſus hujuſmodi obſtrepitacula; an non facilis tibi defenſio? favet veritas. Nec minus expedita, tali patrono; qui vult, qui poteſt. Facultas ab eruditione, eloquentia, dignitate. Dignitas ſumma quidem, ſed quam virtute exornas, & cui non minorem, quam illa tibi, concilias dignitatem: & id Antverpiae, quae me naſcentem excepit gremio, & natum ſuis aluit uberibus. Eloquentia fluens a natura, aucta ſtudio & uſu legationum graviſſimarum, abundans verbis, copioſa ſententiis. Eruditio, complectens uno faſce, quae vix alii ſingillatim; hiſtoriae, philoſophiae, juris, rerum divinarum humanarumque cognitio. Nam de poeſi quid dicam? carmen μεμυσομένον*, ſplendidum, luculentum, plenum luminibus imitationis & ingenii, ſonorum, grande, purum, preſſum, prudens: Horatiano ſimillimum, niſi quod Chriſtianum, & tu Catholicae fidicen, & princeps lyrae, tanto pleriſque noſtri ſaeculi Poëtis excellentior, quanto divina humanis, ſacra prophanis; tanto cultior & dulcior, quanto felix Auguſti imperium nitidius & mellitius rudi & horrido Ennii & Lucilii ſaeculo; tanto melior & ſanctior, quanto largior in Dei & coelitum laudes, in quas illi parci, vel (nefas!) blaſphemi. Adjungit ſe ad hujuſmodi facultatem, quae a virtute, voluntas, benefica & conſtans. ego defenſionis indigens: tu juvandi & innocentes tuendi cupidus. tu, quos amore tuo dignos ſemel judicaſti, nunquam deſeris. Tueberis ergo (PRAESUL AMPLISSIME) Syntagma Romanae Orcheſtrae, a Canicula malevolentiae, ſub tutelae & praeſidii tui ſypariis, ut,

Docent commentariis, in Suetonium, & ſacra poëmata.

** A Muſis concinnatum.*

——— *ſicut Parnaſſia laurus*
Parva ſub ingenti matris ſe ſubjicit umbra;

ita nunc lucem aſpiciens tenellus pullus, ſub umbella nominis tui delitescens, adoleſcat, & aetatem ferat. VIVE, VALE, LOVANII, A.D. IX. KAL. IUN. CIↃ. IↃ.XXCIX.

MARTINI ANT. DELRII
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ
DE TRAGOEDIA.

CAPUT I.

Quid ſit tragoedia, & unde dicta.

ETSI *varia poëtices genera, ſumma tamen tria Platoni lib. 3. de Repub. & Diomedi lib. 3. ut omnia poëmata ſint vel δραματικὰ, vel ἐξηγηματικὰ, vel μικτὰ;*

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

μικτὰ ; quae nonnulli κοινὰ , ut & illa priora μιμητικὰ nuncupant. Mixtum, *partim ab auctoris, partim ab aliarum in eo commemoratarum personis dependet ; ut Epica pleraque , Aeneis , Pharsalia , Ilias : in* exegematicis *sola auctoris persona attenditur ; ut in Lycophronis Cassandra , & multis Horatii Odis :* dramatica, *personarum , rerum , collocutionum viva expressione variantur ; & in iis , quid a quoque dictum , gestum , cogitatumque sit , proponitur. hujus generis sunt* comoedia & tragoedia. *Haec prius τρυγῳδία appellata , vel quod in Attica vindemialibus inventa sit κατὰ τὸν τῆς τρύγης καιρὸν , inquit Athenaeus lib. 2. olim namque τρὺξ , vinum recens dicebatur , & vindemia τρυγητὸς ; & apud Atticos Liberi patris cantoribus , Liberalibus , pro corollario vinum dabatur , cujus rei Diomedes lib. 3. Lucilium laudat auctorem. primi vero illi tragici , nihil praeter Dithyrambos canebant. Unde mihi * videtur Aristophanes , in Acharnens. falso Euripidis tragoediam , τρυγῳδίαν nominasse , quasi parum sobrii auctoris fabulam. Tragoediam tamen alii * dici malunt , quasi τραχεῖαν ᾠδὰν ab aspero & gravi sono , qualis est elephantorum barritus ; qui non sonant λεπτὸν , sed (ut Plutarchus in Pyrrho) φοβερὸν καὶ τραχεῖαν vocem edunt , ut * suspicer apud Lucianum in Zeuxide mendose illis stridorem tribui , & pro τετρυγότων , dicendum ; τετραχυντήτων. Non desunt qui ab hirco nomen ducunt , qui τράγος Graecis : vel quod ille Bacchi hostia Virgilio , Ovidio , caeteris , & tragoedia initio solas Bacchi laudes continebat : vel potius a praemio tragoedorum , quod hircum fuisse , censent Servius in Eclog. & Donatus in Terent. & Horatius ad Pisones ;*

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.

aut sane uter musto plenus , si Diomedi & Thomae Mag. credimus ; qui prisca vocis τρυγῳδίας analogiam reddunt. Significat etiam τρὺξ vini fecem ; & quia olim peruncti fecibus ora tragoedi recitabant , putant nonnulli nominis causam inde profluxisse. propterea Aristophanes in Nubibus , hosce actores τρυγοδαίμονας vocat , quia (inquit Scholiastes) τὴν τρύγα χριόμενοι , ἵνα μὴ γνώριμοι ὦσιν , οὕτω τὰ αὐτῶν ᾖδον ποιήματα κατὰ τὰς ὁδοὺς , ἁμάξαις ἐπικαθήμενοι : quod expressit Horatius ;

Ignotum tragicae genus invenisse camoenae
Dicitur, & plaustris vexisse poëmata Thespis,
Quae canerent , agerentque peruncti fecibus ora.

Addit & alias nominis notationes Etymologistes , quae minus placent ; dictam , quod chori tragici tetragoni formam obtinerent : quod choris ad voluptatem spectantium , Satyri adhibebantur , qui τράγοι dicti , vel illudendi & conviciandi causa , vel propter hirsutum & setosum corpus , vel hircinum in morem ad res Venereas propensionem ; quod denique personarum , quae chorum agebant , capilli caprorum instar erigerentur. Addit idem tragoediae nomen , antiquitus comoediae commune fuisse , quod ipsum ex Aristophanis Scholiaste , & emendatis Suidae codicibus colligitur. Non minus dubium , quomodo definienda tragoedia. Teophrastus definit , ἡρωϊκῆς τύχης περίστασιν. sed non omnis Heroicae fortunae narratio tragoedia est. Rectius Scaliger ; imitatio illustris fortunae exitu infelici , oratione gravi , metrica. sed mihi , si Thyestem Senecae quis prosa oratione red- "*dat*,

τρὺξ mustum , Hesychio & Athenaeo lib. 15.
* Dissentit Scholiastes , immerito.
* Izacius , & Phavorinus.
Non exilem , sed terribilem , & atrocem.
* Suspicor non censeo , *Pro* elephantorum stridore audito , *legi debere* ; horrido sono elephantorum.
Feculentos daemones , quia se fecibus oblinunt , ut non dignoscantur , cum poëmata sua in viis recitant plaustris superstantes.
Lib. 1. art. Poët. c. 6.
Lib. 3 de Poët. f. 184.

"*dat, tragoediam dare censebitur. Fusior Mynturnus, scribit, imitationem esse* "*insignem, seriamque aliquam, & absolutam, & magnitudine quadam com-* "*prehensam actionem oratione suavi exprimentem: ita ut ejus partes suo singulae* "*quidem loco, atque seorsim adhibeantur; nec simplici narratione, sed inductio-ne illorum, qui ita agant ac dicant, ut miserationem terroremque concitent, ad id genus morborum expiationem. & quasi concise nimis haec tradita, pergit illa postmodum prolixius explicare. quae eadem rectius Aristoteles, cui est in poëticis:* Μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ, χωρὶς ἑκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις δρώντων, οὐ δι' ἐπαγγελίας, ἀλλὰ δι' ἐλέυς, καὶ "φόβυ περαίνυσα τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν. *Imitatio actionum seriarum &* "*gravium, earumque exitum ac finem suavi oratione complectens, cujus singulae* "*quidem partes seorsim apte exprimantur, omnes tamen eo simul tendant, ut me-* "*tus & commiseratio in animis ingenerentur, ad hujusmodi morborum expiationem.*

CAPUT II.
Quomodo distinguatur a comoedia & dithyrambo.

Vide Plut. lib. de gloria Athen. Theonem & Aphton. in Progymn.

LAUDAT *Plutarchus lib. de Atheniens. gloria, & lib. de poët. audien. Simonidem, qui poësim dixit esse picturam loquentem, & picturam esse tacentem poësim. nam utraque in rerum & naturae vera imitatione posita est; pictura quidem vultum & res ipsas; poësis, mores etiam, voces, actiones, & eventa ante oculos ponit. Zenoni poësis universa divinarum humanarumque rerum repraesentationem complectitur, teste Laërtio lib. 7. Verum cum tanta sit actionum, morumque humanorum diversitas, tam frequens rerum omnium commutatio, fortunaeque vicissitudo: necesse fuit diversa poëmatum genera excogitare ad hanc diversitatem idonee explicandam: quae quidem omnia verum imitari conantur, sed suo quaeque modo. aliter enim* Tragoedia, *aliter* Epopeïa, *aliter* Comoedia, *aliter* Dithyrambica, *aliter* Auletica, *aliter* Citharistica *eo munere fungitur. has enim species Aristoteles tradit: sed Cicero, quod duae ultimae orationis expertes sint, earum loco, in lib. de Opt. genere Orator.* Melicam, *seu* Lyricam, *substituit. Eorum omnis imitatio (in hoc enim consentiunt) fit numero, sermone, aut harmonia, iisque vel singulis, vel conjunctis.* Numerus *in temporis mensuratione & dimensione positus est, quam pedum observationem dicunt:* Harmonia, *in concentu tam vocum, quam instrumentorum, ut citharae, unde Citharistica; vel tibiae, unde Auletica:* Sermo *in oratione consistit.* Melici *sermonem harmoniae & numero solent conjungere: caeteri Poëtae, harmoniam negligunt, numeros retinent, & sermoni vacant; aliquando quidem carminum legi orationem astringentes, nonnunquam tamen, prosa oratione narrationem contexentes, & Dialogos, vel Historiam confingentes. Meliorum namque judicium secutus, contra vulgi sententiam, arbitror poëseos vim, & (ut vocant) essentiam, non in metro, sed in imitatione ponendam, & illum abunde Poëtae nomen mereri, quicumque aliquid scriptione repraesentat, vel fingit, licet soluta oratione, ut Lucianus, Heliodorus, Achilles Statius, Martianus Capella, & in Eutopia Tho. Morus. nec aliter reor sensisse Aristotelem; qui Poët. c. 7. poëtam ab Historico,* non

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

non carmine vel prosa oratione, sed veritate aut falsitate discerni fatetur; nec priscos legislatores Solonem & alios, qui jura publica carmine sunt complexi; nec etiam Romanos, qui xii. tabularum & alias leges, ut ex Cicerone lib. de Legib. & Livio lib. 1. *apparet, carmina nominabant; nec Jurisconsultos, qui librorum suorum, quas lineas dicimus, versus appellabant. Ut enim hae a vertendo* versus, *& illae a canendo* carmina; *ita etiam historia quaevis ad lubitum confiсta, quovis illa modo conscripta sit, a fingendo vel faciendo* poëma *potest appellari. Sed ad rem. Tragoedia harmoniam, numerum & orationem cum Epopeïa, Comoedia, Dithyrambica, Melica, & (si vis) Mimijambica communem habet: sed a reliquis (praeter comoediam) differt, quod reliquae simul iis & eodem ubique ferme modo utuntur; tragoedia vero separatim in diversis partibus. nam extra choros, numeros & orationem tantum retinet, in choris harmoniam adjungit. In comoedia idem principio obtinuit, postea sublati chori, & in eorum locum sola harmonia recepta: ita ut post singulos actus tibiis paribus vel imparibus concineretur. Altera differentia; quod prologos comoedia nunquam omittit; tragoedia, nunquam admittit, sed eorum loco quasdam quandoque* προφάσεις *reponit. Causam produnt, quia Regum calamitates, regnorum eversiones, similesque clades proponit tragoedia, quas nemo creditur ignorare: ideo prologis non indiget. Comoedia vero privatorum hominum mores & casus describit, quos vix ullus, nisi edoctus, scire solet. Caussa ergo desumpta a praecipua tragoediae nota & proprietate; quam sic proponit Diomedes lib.* 3. *In tragoedia "introducuntur Heroës, duces, reges; in comoedia, humiles atque privatae personae. in illa luctus, exilia, caedes; in hac amores, & virginum raptus. denique in illa (sic lego) frequenter, & pene semper laetis rebus exitus tristes, "& liberorum fortunarumque priorum in poenis agnitio. Differunt ergo eventis & exitu, personarum quoque, negotiorum, & fortunarum qualitate, denique actione, stilo, & exhibendi modo, de quibus postea. Sed & origine. nam comoedia a Phallicis, tragoedia a Dithyrambicis fluxit, si Aristotelem audimus: significavit & cetera non obscure sua definitione idem Aristoteles: qui cum gravium & illustrium rerum imitationem esse dixit, innuit materiam ejus esse Regum, Heroumque facta & res, non privatorum mores ac vitam: cum desinere illam scribit in misericordiae aut terroris commotionem; hoc ait, exitus ejus timore & moerore plenos esse debere: cum postulat convenientem rebus actionem; qualia verba, qui gestus esse debeant, significat. nempe debere non motus & corporis habitum modo graves, & majestatem quandam prae se ferentes esse, sed verba quoque & dictionem materiae respondere, grandem, sublimem, a vulgi consuetudine remotam: cum e contra comoediae sermo humi repat, nec e plebeja fece emergat. haec risus & leviores affectus concitat; molestiores illa & robustiores animi affectiones excitare conatur. permittit tamen Horatius contentionis hujus aliquam remissionem:*

Natalis l. 1. Mytolog. cap. 4.

Versibus ornari tragicis res cómica non vult.
Indignatur item privatis, ac prope socco
Dignis carminibus narrari coena Thyestae,

Singula quaeque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen & vôcem comoedia tollit,
Iratusque Chremes tumido delitigat ore:
Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri.

nimirum, quia, ut subjungit,

—— Tristia moestum
Vultum verba decent, iratum plena minarum,
Ludentem lasciva, severum seria dicta.

& olim in tragoedia Satyris lasciva verba tribuebantur, ut idem indicat eadem in Arte poëtica, & patet ex Cyclope Euripidis, ubi, Satyrici dramatis exemplum, Sales a Sileno & liberis ejus admiscentur. Sed postquam ratio & eruditior norma, Satyris omnino remotis, obtinuit; tam Graecis quam Latinis Demetrii Phaleraei praeceptum placuit; qui lasciva & salacia omnia, ridicula, & jocosa, ab Orchestra repellit. Nihil ergo nisi serium in tragoediam introducendum: lenioribus tamen verbis utetur, & ad comicam moderationem se paululum deflectet, vocemque demittet, quando minarum expers, sine iracundia, sortem suam deplorabit. cavendum interea ne quid de ornatu & orationis magnificentia decedat. omnino namque ornata, & condita suavi gravitate debet esse tragici oratio. id consequetur, si pedum apta collocatione, & numerorum varietate, & jucundo chororum cantu demulcens aures, simul etiam verborum figuris, pondere sententiarum, dictis severis, rebusque illustrioribus, auctoritatem sibi comparare, & spectatoribus admirationem incutere conetur. plane severam esse debere tragoediam, violentam, animosam, & quae gravitate genus omne scripti vincat, Horatius & Ovid. docuerunt. Illius illud laudarim;

Aristot. in Poët. cap. 1.

Horat. lib. 4. Odar. Ovid. lib. 3. Amor. & lib. 2. Trist.

Effutire leves indigna tragoedia versus;
Ut festis matrona moveri jussa diebus
Intererit Satyris paullum pudibunda protervis:

Ad haec mirum, quam opportuna sint, & quantum attentioni parandae praestent, crebra diverbia, frequentes & incitatae collocutiones, quae vel singulis versibus, vel dimidiatis constent. excellunt autem illa diverbia, quae sententias continent acutas & erectas, maxime si repugnantes esse videantur: quibus noster utitur, in Hercule Furente, *ubi Lycus & Megara; in* Oedipo, *ubi Oedipodes & Creon; in* Thyeste, *ubi Atreus & servus; in* Octavia, *ubi Nero & Seneca sic altercantur. utuntur his Graeci in suis fabulis; sed fortassis frequentius noster, accuratius etiam & ornatius. Illud denique discrimen occurrit, comoediam libere fingi a quoque posse: tragoediam res non fingere, nec fabulas receptas commutare, sed uti semel receptae fuerint (quod Aristoteles praecipit) retinere: sane in his quae ad primariam pertinent actionem: in ceteris vero, quae quasi ornamenta & adjectitia & ad οἰκονομίαν tantum fabulae pertinent, ut Sophoclem & Euripidem saepe a se mutuo, & ab utroque Senecam videmus dissentire; liberum quoque aliis, quae instituto suo aptiora amplecti: Veteres tamen contra veritatem finxisse fabulam constat. nam Medea liberos non occidit; sed id ab Euripide confictum, ut indicat Aristoteles, 2. Rhetor. & de Poët. & Aeli-*

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

lianus testatur lib. 5. var. histor. verum quia jam recepta haec fictio, nobis illam mutare non liceret. Quod diximus in tragoedia, initia sedatiora, exitus funestos & horribiles; contra in comoedia, principia perturbatiora, exitus laetos & pacatos esse debere; id & verum est, & Aristoteli dicti operis c. 11. consentaneum, cum ait ex felicitate in miseriam fieri debere commutationem, & a secunda fortuna in adversam; a laeta & moderata, in infelicem & atrocem: non tamen diffitetur ipse cap. 5. tragicam actionem ex atroci calamitate in inopinatum gaudium erumpere posse, ut in Euripideis, Oreste, Alcesta, Andromacha, Hippolyto, Iphigenia posteriore, Iöne, *& aliqua ex parte* Oetaeo *Senecae videmus. sed hae a tragoediae natura non parum degenerant. Scitum enim quod Euripides Archelao petenti, ut de illo tragoedium componeret, respondit aversatus; Ne (inquit) tantum mali permittat Juppiter, ut quid tibi tragoedia dignum accidat. significans eam non esse nisi eventuum infelicium poëma. Unde fit, ut in tragoedia potissimum vita moresque fugiendi, in comoedia ut plurimum vitae genus, quod capessere oportet, proponatur. haec etiam fingit res quas exhibet; illa rerum gestarum veris utitur argumentis. Hinc tanto humanae vitae utilior ista, quanto vera fictis praestant. Fatetur hoc Timocles Comicus luculentis versibus;*

Narrat Diomedes l. 3.

Citant Arsenius in Euripidem, Athenaeus l. 6. c. 1. Stobaeus serm. 133.

Ὦ τᾶν, ἄκουσον ἤν τί σοι δοκῶ λέγειν,	Adverte, quæso, num quod ex usu est loquar.
Ἄνθρωπός ἐστι ζῶον ἐπίπονον φύσει,	Est calamitosum animal sua natura homo,
Καὶ πολλὰ λυπήρ' ὁ βίος ἐν ἑαυτῷ φέρει.	Multasque secum vita fert molestias:
παραψυχὰς οὖν φροντίδων ἀνεύρετο	Mali levamen repperit sed hoc sui,
ταύτας. ὁ γὰρ νοῦς τῶν ἰδίων λήθην λαβών,	Ut calamitatis immemor jam mens suæ,
πρὸς ἀλλοτρίῳ τε ψυχαγωγηθεὶς πάθει,	Habensque ab alieno malo solatia,
μεθ' ἡδονῆς ἀπῆλθε, παιδευθεὶς θ' ἅμα.	Documenta capiat recreata paullulum,
τοὺς γὰρ τραγῳδοὺς πρῶτον, εἰ βούλει, σκόπει,	Primum tragoedi quanta commoda adferant,
Ὡς ὠφελοῦσι πάντας. ὁ μὲν γὰρ ὢν πένης,	Perpende sodes. si quis est pauperculus,
Πτωχότερον αὐτοῦ καταμαθὼν τὸν Τήλεφον	Majore pressum si videbit Telephum
γενόμενον, ἤδη τὴν πενίαν ῥᾷον φέρει.	Mendicitate, lenius suam feret
ὁ νοσῶν τι μανικῶς, Ἀλκμαίων' ἐσκέψατο.	Mendicitatem. insanus est ne quispiam? Furiosum is Alcmaeona proponit sibi.
ὀφθαλμιᾷ τις, Οἰδίπουν ἔνιδε τυφλόν.	Captus quis oculis? aspicit caecum Oedipum.
τέθνηκέ τῳ παῖς; ἡ Νιόβη κεκούφικε.	Gnatus obiit? Niobe dabit solatium.
χωλός τίς ἐστι· τὸν Φιλοκτήτην ὁρᾷ.	Claudus aliquisne est; is Philoctetem aspicit.
γέρων τις ἀτυχεῖ; κατέμαθε τὸν Οἰνέα.	Miser aliquis senex? tuetur Oeneum,
ἅπαντα γὰρ τὰ μείζον' ἢ πέπονθέ τις	Alterius etenim quisquis aerumnas viri
ἀτυχήματ' ἄλλοις γεγονότ' ἐννοούμενος,	Esse graviores viderit, quam sint suae;
τὰς αὑτὸς αὑτοῦ συμφορὰς ῥᾷον φέρει.	Animo aequiore miserias feret suas.

qua

qua parte Epicis praestant. nam hi simplici narratione per aures irrepunt: Tragici per oculos etiam, quasi vi, in animos spectantium viam aperiunt. minimum movere solent; quae per aures tantum intrant; plurimum quae sunt oculis subjecta fidelibus. Illud quoque notandum, initio Romae fabulas omnes Graecanicas fuisse, hoc est a Graecis desumptas, ut sunt Plauti, Terentii, Attii, Ennii, Pacuvii pleraeque, & hae Senecae philosophi. Quae conversa e Graecis, vel Graecorum gesta continentes, etiamsi non versa ex Graeco, Palliatae, *dicebantur: sed posteaquam,*

Horat. in Epist.

—— Vestigia Graeca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta,
Vel qui Praetextas, vel qui docuere Togatas;

Fabulae Romanae non jam Palliatae, *sed vel* Praetextatae *seu* Praetextae, *vel* Togatae, *vel* Tabernariae *appellari coeperunt. Comoediae quidem*, Togatae *dictae, quia toga viliorum, & comici popularibus argumentis ludebant: Tragoediae*, Praetextatae, *quia Praetexta magistratuum, quorum casus cothurno quam socco aptiores.* Tabernariarum *mixtum fuit argumentum, & in iis personae togatae simul cum praetextatis introducebantur, ut ex Sex. Pompejo docti homines observarunt. Quod mixtum mediumque poëmatis genus, valde suspicor* Hilarotragoediam, *vel (ut Plautus)* Tragicocomoediam *dictum; quod nec ad Tragoediae dignitatem assurgebat, nec ad Comoediae humilitatem deprimebatur: hujusmodi est* Amphitryo *Plauti, & Graecorum* Hercules Licymnius.

Vide Commentar. in Festum.

Dithyrambica poëmata tragicis breviora sunt, & turgida potius sunt, quam gravia aut severa, utpote quae Bacchantium vesaniam, non Heroum aut Regum majestatem repraesentant; nec etiam in actus distribuuntur, nec interloquentium personarum varietate exornantur. Satyrica initio fuere partes tragoediae, & comoediae. Quod ut intelligatur, paucis capite ex observatis a Fr. Robortello lib. de Satyra, & in poët. Aristot. fluxisse non a comoedia Satyram, ut censuit Fran. Floridus, sed a Satyra comoediam ortam additis multis personis, & aucta mole operis scenarum & actuum diversitate. Satyricae enim personae una tantum initio Satyrus quispiam Sycinnida saltans (de qua consulendus Athenaeus); postmodum quinque, Satyrus canescens, Satyrus pubescens, Satyrus impubis, Silenus, & Papposilenus, de quibus Pollux lib. 4. & Dionys. Halycarnass. lib. 7. habitum nobis eorum describens; eorum oratio in pervellendis & carpendis hominum vitiis tota versabatur, & hujusmodi scommatismis risum ciebat. Abiit in desuetudinem postea: nam delicatiores hominum aures continuam conviciandi licentiam non ferebant. sed sic abiit, ut ad tragoediam se adjungeret. cum enim haec, atrocitate & severitate rerum, quas exhibebat, animos spectatorum gravaret atque defatigaret: tragici, ne paullatim exploderentur, jocos Satyricos intermiscere optimum duxerunt, quibus spectatores aliquantulum exhilararent. quare (ut ait Horatius) agrestes Satyros nudarunt, & incolumi gravitate jocum tentarunt, ut illecebris & grata novitate spectatores morarentur. Placuit hoc diu Graecis, Aeschylo, Euripidi, Sophocli, Achaeo, ceteris. Euripidis Cyclops exstat Satyricum drama; quod luctuosum, a Tragica persona, quae

quae ingentem calamitatem patitur, & a qua inscriptio: ridiculum & salsum, a Satyrorum lusibus immixtis. ideo inscriptionem geminam dabant. talis enim Astydamantis Hercules Satyricus; Achaei Alcmaeon Satyricus, & Vulcanus Satyricus. Athenaeus lib. 10. c. 1. lib. 4. c. 23. & lib. 14. c. 17. *Admiscebant etiam caeteris tragoediis hujusmodi ludicra, ut auctarium quoddam adventitium; non ut necessariam operis partem: indeque factum, ut, cum ipsis scriptis tragicis non edita in lucem, postmodum interierint. Severior deinde Criticorum trutina, has Satyricas insertiones improbavit, licet sero; fortassis paullo ante Aristotelis aevum; qui hoc indicat,* ἔτι ἢ τὸ μέγεθος ἐκ μικρῶν μύθων καὶ λέξεως γελοίας, διὰ τὸ ἐκ Σατυρικοῦ μεταβαλεῖν ὀψὲ ἀπεσεμνύνθη. Lib. de Poët. Ad haec ad magnitudinem ab exiguis fabulis, & a ridicula dictione Satyris exclusis ad gravem habitum provecta, sero tandem quievit. *Latinis postea placuit genus illud Graecae Satyrotragoediae: nam fragmenta quaedam ex* Danaë, Protesilao, Laodamia, Centauris, Atalanta, *& aliis, hujusmodi quid subindicant. An tamen Latini Satyras puris tragoediis ut* ἀπροσδιόνυσα *quaedam immiscuerint & interjecerint, mihi nondum liquet. Nec arbitror Menippeas huc reducendas. hae namque non Satyrotragica dramata, sed purae putae Satyrae; nisi si quae eventu tragica, ut nonnullae Varronianae. Nostris temporibus, inter Histriones & Scenicos Italos, viget hoc genus Satyrotragoediae; non quidem purum putum illud vetus, sed quod lenitum Bucolica suavitate,* Pastoritias, *appellant. tragoediae singulis actibus unum Bucolicum drama interferunt, quod aliqua ex parte cum tragoediae illius sensu cohaereat. Vulgo praeterea, qui Latinas fabulas exhibent; ridicula & jocosa multa, gravibus actionibus immiscent, ut spectantium animi relaxentur. vix enim patiatur haec aetas solidam tragoediam: fucari illam mavult inani quadam petulcaque jocositate. Quod, quia pervicere mores, & praescriptum quodammodo; ut plane probare non possum, ita nec improbare penitus ausim. Duo dumtaxat monendi videntur Hilarotragoedi nostri; ne vernacula & barbara commisceant; & ne nimis ridiculis, vel lascivia fractis abutantur, memores hujus Horatiani;*

> Verum ita risores, ita commendare procaces
> Conveniet Satyros, ita vertere seria ludo,
> Ne quicumque Deus, &c.

Summa. judicium his in rebus, regulam ac normam esse. Sed an ulla tragoedia, soluta oratione scribi queat? censeo non temere id admittendum: etsi Cratetem Thebanum Tragicum memorent id factitasse: & sane propterea tragoediam esse non definat. Rectius nostri, Tres Graecos superstites, & Senecam imitabuntur. Robortellus in Arist. poët. ex Suida & Laërtio.

CAPUT III.

Quotuplex sit tragoedia.

SI *aetatem spectes, tragoedia alia* vetus *est, partim Dithyrambica (nam ex Dithyrambis fluxit tragoedia, teste Aristotele) partim Satyrica; quae nihil aliud fuit, quam chori continuum carmen, admirandum aliquem eventum continens;* De his copiose Mynturnus lib. 3.

nens; accessit postea altera persona, quae alternis responderet; mox tertia; denique sic actio excrevit, ut quinque actus expleverit: alia recentior *est, quae sales cum satyris rejecit, Dithyrambum vero, ut partem dumtaxat operis, idque raro admisit. Jocosum etiam fuit illud in quo pleraque quibusdam veris assumptis fingebantur, ut Agathonis* ἄνθος; *de qua Aristoteles de Poët. Aelianus var. histor. lib.* 14. *Athenaeus, Lucianus, & alii. Si loci ratione malis dividere; alia erit* Latina, *quae &* Praetextata, *ut* Octavia, *& veterum* Brutus, Decius, Paulus, Scipio: *alia* Graeca, *quales Senecae novem. A genere argumenti, duplex quoque tragoedia: quaedam* pura, *quae sola nomen meretur: alia* mixta, *quae salibus respersa, vel prospero exitu clausa, in quo genere Achaeus excelluit. Aristoteles quatuor species prodidit,* πεπλεγμένην, *implicatam eventibus, & peripoëtiis, qualis est* Oedipus; παθητικὴν, *affectuosam, qualis* Hippolytus; ἠθικὴν, *moribus formandis institutam, ut Sophoclis* Philoctetes; *denique* θεολογικὴν, *in qua ab humanis rebus aliena spectantur, & Deorum colloquia inseruntur, ut* Prometheus vinctus *Aeschyli. priora duo genera maxime tragica sunt, in quibus hae decem Latinae versantur. Scaliger lib.* 1. *cap.* 8. *etiam* Grammaticae *cujusdam meminit; quae inutilis est, & ad impuras pertinet.*

CAPUT IV.

De partibus Tragoediae, quas vocant κατὰ τὸ ποσὸν.

PARTES *tragoediae, juxta Aristotelem, considerantur, vel penes* molem *seu quantitatem, vel penes naturam &* qualitatem; κατὰ τὸ ποσὸν, καὶ κατὰ τὸ ποιόν. Molis *partes dividimus in actionem scenicam & choricam.* Scenicam *histriones peragunt, & argumentum propositum exhibent, & constat actibus tantum quinque, ex Horatii praecepto;* Neve minor, neu sit quincto productior actu. Actus *Latini,* δράματα *Graeci, ab agentium imitatione.* ὅτι μιμοῦνται δρῶντας, *quod agentium & negociantium mores imitentur. Sunt autem quasi singula tragoediae membra, quibus singulatim partes illius exhibentur. Hinc patet unumquemque actum partem aliquam fabulae absolvere debere; ita tamen, ut a praecedente subsequens quodammodo trahatur, utque res non dissipata, sed apte distributa videatur. scio, quid alii, de actuum modo: sed ego nullos ultra septimam scenam productos apud veteres invenio; & quis hodie spectatorum ferat, si ad decimam usque singuli extendantur? Omnino namque curandum, ut totius tragoediae, intra unius potissimum solis vel paullo plus minusve, periodum actio sit; hoc est, uno ferme die absolvatur. Nam & Aristoteles hoc diserte praecipit, & veteres omnes factitarunt: & Aeschylus reprehensus, quod Nioben triduo exhibuisset, ut colligitur ex Suida & Aristotele. Rursus hanc actionem Scenicam accuratius dividere possumus dupliciter. primo in* πρόλογον, ἐπεισόδιον, ἔξοδον, καὶ χορικόν: *Deinde in* Protasim, Epitasim, *&* Catastrophen. Prologi *nomen late sumimus, ut commune tragoediae & comoediae; nam pressius,* prophasis

Aristot. Poët. c. 1.

phasis *in tragoedia; quod* prologus *in comoedia*, exordium *in oratione*, prooemium *in caeteris; pars scilicet, quae primum chorum anteit, & qua patefit aditus ad fabulam. ea ut plurimum extra fabulam est, licet non semper, ut in* Hercule Furente *apparet; ubi Junonis actio nec omnino in fabula, nec prorsus extra fabulam.* Episodium, *secunda pars tragoediae, complectitur id omne, quod intra choros est, ut sunt plerumque secundus, tertius, & quartus actus: atque ita plerumque tria in unaquaque tragoedia sunt Episodia. Nam cum principio tragoedia tantum simplici chorico (hoc est Dithyrambis) carmine constaret, ad augendum poëma, tollendumque fastidium, excogitata, quae choris interjicerentur, Episodia, quasi introductiones ad ipsa cantica: ea sunt vel extrinsecus arcessita, ut in* Hercule Furente, *quaecunque ad Creontis mortem, Lyci tyrannidem, Megaerae & filiorum & soceri a Lyco pericula pertinent; vel in ipsa fabula nata, ut omnia quae Herculis ab inferis reditum consequuntur, usque ad Exodum. In* Hippolyto *Episodia sunt, colloquia nutricis & Phaedrae, & utriusque cum Hippolyto & Theseo. In* Thyeste, *Atrei & servi, &c; denique quidquid in tragoediis praeter rem, cum re tamen conjunctum, ad amplificandum ornandumque poëma apponitur. At* Exodus *dicitur, reliquum scenicae actionis, quod eventum & exitum fabulae continet, quo peracto spectatores dimittuntur; nempe quicquid ultimum chorum subsequitur: qualis est fere semper quinctus actus. quia rarenter quinctum actum chorus sequitur, nec nisi ut pars & interlocutoris personam gerens; ut ex* Hercule Oetaeo, Oedipo, *&* Octavia *colligitur.* Protasis *prologi vice est, seu loco prophaseos; in qua saepe unus, saepe Sophoclis & Aeschyli more duo colloquendo fabulam inchoant; & magnam argumenti partem, non omnem tamen declarant, ut in* Phoenissis, Thyeste, Oedipo, Agamemn. *huc spectat praeceptum illud Mynturni lib.* 3. *ut neque ab ultimis, neque a nimis remotis incipiat. exemplo sit Sophocles in* Lorario, *qui non ab armorum judicio, quae causa Ajacis insaniae, sed ab ipsa orditur insania; idem in* Oedipo tyranno, *non a Laji caede, sed ab oraculo illam expiari jubente; & Euripid.* in Phoeniss. *qui non a bello Thebanis illato, sed a pace per Iocastam frustra tentata; & in* Alcestide, *non ab oraculo Admeti, sed ab illa moritura; & noster in* Medea, *non ut Ennius & Euripides ab Argus aedificatione, sed a Jasonis nuptiis cum Creusa; alias etiam semper vel ab ipsa re, vel a non remotis orditur.* Protasis *ergo fabulae priorem partem exponit, & periculum intentat, partem tamen potissimam reticet, ut ipsa suspensione & ignoratione spectatoribus aviditatem exitus cognoscendi ingerat, & rerum maximarum exspectatione ad catastrophen usque lactet. Quod ipsum in Epitasi studiosius adhuc curandum. nihil enim aliud est* Epitasis, *quam ipsa involutio & perturbatio rerum omnium, in qua pericula, & irae, & minae crescant, & malorum praeparatio contineatur, mutatioque rerum, dubia quasi luce, incipiat se prodere. Magna hic cura & acri judicio opus est, ut tota series dramatum, quasi catenae annelli, cohaereat: posteriora ut mediis, media prioribus respondeant, semperque unum ex alio quasi nascatur: ut nihil adducatur, quod non aut necessario, aut valde probabiliter consequi videatur. Epitasis ergo* te-

totum id continet, quod inter propositionem & conclusionem fabulae, hoc est inter protasin & catastrophen, intercedit. Catastrophe *enim est, quae exitum argumenti & conversionem fortunae in melius, vel in deterius exponit, integra demonstratio & absolutio fabulae. In qua praeceptum Horatii observandum;*

Ne pransae Lamiae vivum puerum extrahat alvo:
Ne pueros coram populo Medea trucidet:

ut stupra, caedes, parricidia, cetera nimis atrocia, foeda, aut incredibilia, ab oculis removeantur, & quasi intus gesta, a personis idoneis, quibus maxime compertae sint, quaeque misericordiam, terrorem, indignationem movere queant auditoribus, narrentur. fit tamen aliquando, ut tam atrox sit praeparatio in Epitasi posita, ut nequeat satis assurgere catastrophe, nisi crudelia facinora in ipsa scena peragantur; quod in Senecae Medea contigit. Scio quartam partem a nonnullis adjici Prologum; *sed ejus loco tragicis, ut dixi, protasis est, vel prophasis*: catastasis *etiam, quam addunt alii, aptius ad epitasin reducitur. Igitur tres tantum partes tragoediae, & prologus cum prophasi, episodium cum epitasi, exodus cum catastropha convenit. Hae porro partes, cunctae Scenicae sunt. nam choricum non habet partes, nisi singulos choros, de quibus suo loco.**

Myntιrn. lib. 3. Scalig. lib. 1. cap. 9.

* De exodio *nihil addo, quia vere non fuit pars tragoediae. vide comm. antiquum in Juven. Sat. 3.*

Caput V.

De partibus Tragoediae, κατὰ τὸ ποιὸν.

HAs *Aristoteles Poët. cap. 5. quinque commemorat.* μῦθον, ἤθη, διάνοιαν, λέξιν, ὄψιν, μελοποιΐαν, *fabulam, mores, sententiam, elocutionem, actionem, modulationem; sive, ut vertit Mynturnus, fabulam, mores, verba, sententias, spectationem, cantica; sive, ut Scaliger cap. 10. lib. 1. fabulam, mores, sententiam, dictionem, apparatum, melodiam.* Fabulae *Philosophus seriem seu tractationem* τὴν σύστασιν *attribuit: tractationi vero subjicit* περιπέτειαν, ἀναγνωρισμὸν, πάθος; *quas singulas deinde explicat; ut* περιπέτεια *significet eventum vel exitum rei memorabilis, incredibilis, inexspectatae, quando actio in contrarium, quam putabatur, eventum exit: ut cum Corinthius senex laeta cupiens Oedipo nunciare, in magnas illum conjicit molestias, in Senecae* Oedipo: ἀναγνωρισμὸς *seu agnitio, quando ex ignotis noti, ut Orestes & Iphigenia,* in Iphigen. Aulidensi; *ex hostibus amici, ut Atreus & Thyestes, in* Thyeste; *ex amicis inimici fiunt, ut Phaedra & Hippolytus, in* Hippolyto. πάθος *vero, inquit, est* πρᾶξις φθαρτικὴ ἢ ὀδυνηρά, *actio calamitosa & molestiae plena, ut exhibitio vulnerum, caedium, cruciatuum, sicut Medeae parricidium, Hippolyti distractio, Astyanactis praecipitatio, & similia. Fabulae ergo omnes vel sunt simplices, vel connexae vel patheticae.* Simplices *vocant quae unam actionem complectuntur, sine ulla agnitione, sine ulla rerum quae aguntur mutatione inexpectata, ut Eurip.* Medea, Antigona, Hecuba, *& Aeschyli fere omnes, & Senecae* Medea, *&* Octavia. Connexae *sunt, quae vel agnitionem, vel inopinatam mutationem referunt, vel rem utramque ex ipso rerum contextu ita ne-*

Mynturn. lib. 3 de Poët.

nexam, ut ex his quae evenerunt aut sit necesse, aut sit verisimile sic evenisse: ut apud Eurip. in Iphig. Taurica, *& in* Ione, *apud Senecam in* Oedipo, *& in* utroque Hercule. Patheticas *nominant, quae per caedes, per vulnera, per supplicia, & hujusmodi, tristes exitus habent, ut* Medea, Hippolytus, Thyestes, *& fere omnes Senecae; cujus pleraeque fabulae mixtae sunt ex connexis & patheticis. haec de fabula.*

Mores & personas *recte Tragicus exprimet, si cujusque indolem, ingenium, institutum, affectiones, consuetudinem, qua verbis, qua actione declarabit, juxta Ciceronis* 3. *de Orat. & Horatii in Arte ad Pisones normam. Moribus connexae sunt perturbationes; quibus ita se affectos, qui agunt, demonstrant, ut miserationem, terrorem, iram in auditorum animis accendant. Ad mores pertinet, mites, asperos, liberales, avaros, intemperantes, modestos, probos ac improbos proponere; ad perturbationes vero, infelices, miseros, calamitosos. In Hippolyto vides expressum pudici, rigidi, severi adolescentis ingenium; in Phaedra, improbae amantis, nimium se demittentis effigiem; in Theseo, principem trucem, irae impotentem, praecipitem, in quo tamen paterni amoris igniculi nondum penitus extincti: in Atreo, tyrannus vindictae cupidus, immanis, crudelis, perfidus, & quales hodie (proh dolor) nonnulli, exprimitur; in eo cum quo tyrannus consilia communicat, fidi & probi servi indolem cernimus; in nutrice Phaedrae, fidem alumnae, vel ultra aras, at impudentem & sceleratam anum: atque ita deinceps de ceteris personis earumque moribus, deque perturbationum exemplis, fusissime Mynturnus d. lib.* 3. *a pag.* 192. *& postea de movendis affectibus, locisque ad id idoneis, a pag.* 241.

Elocutio, *sive dictio perspicua sit oportet, non humilis tamen, nec abjecta. Perspicua erit, si propria, & pene cum rebus ipsis nata. Lecta verba & illustria consectanda, quae plenum quiddam & sonans auribus ingerant; obsoleta & abjecta abjicienda. quanquam interdum prisca quaedam, & quae nunc in honore non sunt, augere videntur orationis dignitatem; ut apud Senecam,* clepere, cludere, anquirere, obducere, sublimus; *apud Virgilium,* mî, olli, actutum. *Perspicuam praeterea reddes orationem, si nihil deficiat, nihil redundet, nec nimis longo ambitu conclusio circumferatur; ambiguitas, obscuritas, loquacitas, vani & vacui verborum ductus fugiantur. at inusitata, peregrina, novata, translata, si modice adhibeas, dici nequit quantum ornatus addant, quantumque dignitatis adjiciant: splendent enim & relucent ut sereno coelo stellae nocturnae, rident ut verni viridanti in prato flores. Inusitata quidem velim intelligi, non quae nostra temeritate confinguntur, sed quae aurea illa Augusti aetate, & paulo post ad Trajani usque, ejusmodi ducebantur, & e bonis scriptoribus postmodum recepta fuerunt, quamvis nunc plerisque incognita, obsoleta videantur. Peregrina voco, quae classici scriptores, vel ex Graeca vel ex alia lingua sunt mutuati; non quae hodie Galli, Hispani, Germani, Itali, patrio in solo nata, Latii jure donare conantur: novata, quae veteres aut derivatione, aut litterae, syllabaeve additione, vel detractione, aut alia ratione (de quo Mynturnus consulendus a pag.* 449.) *novarunt: tralata quae dicantur notum est; quorum species*

cies ab eodem Mynturno quivis potest petere, ut & numeri, & structurae, quomodo sit interpungenda oratio, rationem. a pag. 414. & a p. 464. *Accedet denique novu lux elocutioni, si verborum & sententiarum figuris comatur & varietur oratio: nam ista quasi color & habitus sunt orationis. sed ea tractatio communis est poësi universae. & ad Rhetores pertinet. Pete, si lubet, a Mynturno lib. 6. a pag. 509. de exornationum vero locis a p. 538. de variis etiam dicendi generibus a p. 548.*

Sententiam *ex Aristotele idem d. lib. 6. describit, qua vir gravis, earumque rerum de quibus agit peritus, non quod lubeat, sed quod sequendum sit, ut praestantius, & quod ut deterius fugiendum, universe non singulatim pronunciat. hae vel rationi subjunguntur, vel subjunctam habent rationem; vel solae sine ulla ratione sumuntur, quia simplices sunt, & cuivis credibiles. Robur accipiunt si a senibus & gravibus viris dicantur; vim amittunt, quando ab adolescentulis vel mulierculis pronunciantur. cavendum ne palam falsae, ne ineptae, ne perplexae, ne obscurae sint, ne saepius & passim, sed suis tantum locis collocentur. Nec vulgares & concisae omnino improbandae. aptissimae namque sunt diverbiis (sine quibus friget tragoedia & hebetatur) quod adversus eas facile sit cuique, prout institutus affectusque est, differere. Aenigmaticae quandoque, sed rarissime admittuntur.*

Immerito id in Senecae tragoediis quidam reprehendit.

Spectatio *sive apparutus,* κοσμὸς ὄψεως, *potius alterius artificis videtur, quam poëtae. Spectat enim ad Choragum, propter machinationum & instrumentorum, rei ob oculos exhibendae necessariorum, cônstructionem. Debet tamen hic artifex u tragoedo instrui & doceri, ut apta sint illa & accommodata actioni, utputa quando Medea in aërem a duobus draconibus sublata rapitur; quando Juno ex theologio loquens inducitur; quando Myrrha in arborem mutatur. Decorum etiam in personarum habitu servandum, ne miser pictis, felix pullis, senex juvenilibus, plebejus purpuratis vestibus induatur, sed pro sua singuli conditione exornentur. qui locus elegans est, & a Mynturno ita copiose tractatus lib. 3. de poëta pag. 242. ut ineptus sim, si brassicam hanc recoctam vobis apponam.*

Restat Melodia, *quae, ut advertit Julius d. c. 11. prorsus aliena est ab ipso poëta. nam quoad sonum, ad modulatorem; quoad gesticulationem, quae interdum cantui adjicitur, ad saltatorem; quoad actionem, ad histrionem pertinet.*

CAPUT VI.
De personis tragicis.

PERSONAE *tragicae primarum, secundarum, vel tertiarum partium sunt* πρωταγωνισαὶ, δευτεραγωνισαὶ *(quos Aeschylus) &* τριταγωνισαὶ *(quos Sophocles addidit.) Primis praecipuum tragoediae pondus incumbebat, & his etiam cedebant voce reliqui, etiam si plus poterant, ut Cicero docet, & Plautus; & ex iis, aliisque praeterea Budaeus in Comment, ling. Graec. & Caelius lib. 5. antiq. lection. Personae vero omnes vel sunt actuum, vel chororum. Actuum personae, scenicae; chororum, choricae vocantur. Scenicae introducuntur, quibus-*

buscunque miserabile, horrendum, vel admiratione dignum quid evenerit, boni, improbi, hostes, amici, affines, alieni, cives, peregrini. In quibus id observandum monent, ne ultra quam quinquies eadem persona egrediatur, ut Donatus jubet. Davus tamen in Andria *saepius exit. Quamvis tamen in scenam plures simul personae prodeant aliquando, tres tamen loqui tantum par est, Horatio Censore;* —— nec quarta loqui persona laboret. *credo, ne loquentium multitudo confusionem pariat, & mentem auditorum in diversa distrahat. Diomedes tamen lib. 3. admittit quattuor interlocutores, sed addit non frequenter faciendum: Plautus hac in re, ut in aliis plerisque, exlex est. Tutius reor, si quartam non admittamus, nisi minimum quid vel secum, vel cum alia persona obiter loquentem, quod apud Terentium observavi* in Andr. *act.* 3. *&* 4. *& Senecam* in Troade & Agamemn. *Expediet etiam eandem aliquando personam aliquot actibus in scena relinquere, dummodo taceat. sic Senecae Medea videtur per actus aliquot e scena non abiviſſe, & Hecuba Euripidis non paucioribus ante fores humi jacuiſſe. Vitiosum enim foret, si vel minimo momento scena nuda remaneret. quare prospiciendum, sub actibus singulis, ne, donec absolvantur, personae omnes ita discedant, ut nulla in theatro reliqua maneat; sed semper aliqua relinquenda ad actionem continuandam, & prudenter aliae sufficiendae, quae cum remanentibus colloquantur. Unoquoque autem actu finito, tunc omnibus personis scenicis discedentibus, recte theatrum nudatur, ut chorus vices suas obeat; non raro tamen si res postulat, personarum aliqua, cum choricis locutura, non tamen cantatura, nisi forte ut praefica, remanet. Porro hic se commodum offert illa dubitatio, an coelites in scenam inducendi? ait Plato, negat Aristoteles. placent qui sententiam dividunt, ut Comicis id nullo modo liceat, quod Plautus ipse in Prologo Amphitryonis non dissimulavit: tragicis tum demum concedatur, cum, ut ait ille,* —— dignus vindice nodus inciderit. —— *veluti quando enarranda, quae homini fas non est scire, ut sunt futura, & praeterita prorsus oblivione sepulta. quod in protasi quidem continget, quando postea nunquam, vel non ita commode fundamentum totius actionis jaceretur: ut apud Eurip.* in Alcesti, Troad. & Hippolyto coronato, *Sophoclem* in Ajace Lorario, *nostrum in* Hercule Fur. *in Epitasi fit eisdem de causis, si se potius illic offert opportunitas: in catastropha quoque; cum se aliter fabulae exitus explicare nequit, ut in Euripidis* Hippolyt. & Ione, *in Senecae* Oetaeo. *hoc enim Plato in Cratylo, & Cicero lib.* 1. *de nat. Deor. permiserunt. Rarius est, nec imitandum, quod aliquando major totius actionis pars Deo tribuitur, ut apud Aeschylum in* Prometheo vincto, *& Euripid.* in Bacchis. *Ex hac consuetudine natum proverb. Graecorum,* Deum ex machina loqui. *Quod de coelitibus introducendis dixi, idem de inferis accipiendum, ut in quavis actionis parte, si res poscat, evocentur; non ex machina, sed ex loco unde ceterae personae, vel potius biante & deducto tabulato, quasi ex terrae visceribus prodeuntes: sicut apud Eurip. prodit umbra Polydori in Protasi, apud Senecam in eadem Megaera & Thyestes: at in* Octavia, *prodit Agrippina in Epitasi. Ceterae personae tragoediarum (ut dixi) illustres & graves esse debent,* *ut*

In Hecuba.

Vide Adagia, & Caelium lib. 8. antiq. lect. cap. 8.

ut Reges, Principes, Duces, Vates, Sacerdotes, &c. praecipuae quidem, quibus fabulae pars potissima quasi fundamentis incumbit: nam & aliae minus illustres personae, ut servi, nuncii, pastores, nutrices, rerum gestarum ordine exigente, solent interseri. Quodsi his vilioribus personis praecipuae partes attribuerentur, ex Palliatis vel Praetextis, in Tabernarias fabulae degenerarent.

CAPUT VII.
De Choris.

CHORUM *definiunt partem tragoediae inter actum & actum. non satis apte. quid enim si post ultimum actum ponatur? placet ergo, quod Scaligero lib. 1. cap. 9. ut chorus sit pars fabulae post actum introducta cum concentu. Est velut altera fabulae pars, constans praeter histriones certo personarum numero ex viris aut feminis, urbanis vel rusticis, pro argumenti varietate. interponendi chori causae, vel festivitas, vel ornatus & pompa, vel ipsa necessitas: ut cum scenicis sermonem conferret, vel alia aliqua, quae muneris ejus erant, exsequeretur. quando in ipsa actione chorus intervenit, loquitur in ipsa statim parodo. nam quod in Oedipode Tyranno Sophoclis in prima parodo chorus non loquitur; id fit quia proprius chorus non est, sed puerorum qui unà cum sacerdote ab aris recedunt, (ut notavit Robortellus.) alias, inter actum & actum canit, aliquando bonis favens, ut Eurip.* Iphig. Aulidensi, *& Senecae* Hippol. *vel amicis consulens, apud Senecam* Octavia *& Eurip.* Oreste; *vel iratorum impetum refrenans, ut Sophocl.* Ajace, *Euripid.* Electra *&* Heraclid. *Senecae* Hippolyt. *vel secreta tegens, Euripid.* Hippolyt. *vel Deos laudans, ut* Oedipo *&* Agamemn. *vel denique pro miseris preces fundens, aut superbis diras imprecans. quae breviter Horat.*

Actoris partes chorus, officiumque virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat & haereat apte.
Ille bonis faveatque, & concilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes:
Ille dapes laudet mensae brevis, ille salubrem
Justitiam, legesque & apertis otia portis:
Ille tegat commissa; Deosque precetur & oret,
Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.

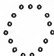
Sed & quando calamitas tanta, ut consolationem respuat; tunc ea omissa luget cum lugente, ut in Oedipode tyranno Sophoclis, & in Hercule Oetaeo Senecae, & in Troadibus, & Octavia. Choros dictum est, principio tragoediae & comoediae communes fuisse; a comicis relictos, tragicis proprios factos. antiquissimi Satyris constabant, personis hirsutis, nudis, & hircino more comam struentibus, ut auctor est Etymologistes, & Horatius;

Mox etiam agrestes satyros nudavit, & asper

In-

Incolumi gravitate jocum tentavit, eo quod
Illecebris erat, & grata novitate morandus
Spectator.

non diu haec obscoenitas viguit. repudiati Satyri, & aliae, pro ratione fabulae quae agebatur, cujusvis aetatis, sexus, conditionis personae receptae: quarum numerum scribit Diomedes lib. 3. definitum non esse. Aeschyli tempore quinquaginta personas recepit; ut afferunt Victor lib. de Comoedia, & Pollux lib. 4., sed cum ille tot Eumenidibus introductis Atheniensium coronam consternasset, lege lata sancitum, ut pauciores adhiberentur. Non ergo sponte minuit Aeschylus chorum; sed causa fuit, cur Atheniensium lege minueretur. Sic enim illud Aristotelis, καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε, & quae circa chorum sunt imminuit, *ad quod nihil vir doctissimus in commentar., putarim accipiendum. ita aliquamdiu chorus duodecim personis constitit: deinde Sophocles tres addidit, unde coepit quindecim habere. has in duos ordines dividi solitas ajunt. nam Cyclicus ille chorus apud Xenophontem in Oeconom. ad tragicum non spectat, sed ad dithyrambicum poëma; ejus haec forma:* Vide Pollucem d. l. 4. c. 15.

In tragoediis chori ingrediebantur vel hoc modo;

& hoc ζύγον *seu* jugum *vocabant, retento prisco nomine: quia prius in duas tantum partes dividebatur chorus. vel ingrediebantur quini tribus ordinibus;* Scalig. lib. 1. poët. c. 9.

quod στοῖχον *sive* versum *nominabant. priore modo* κατὰ ζυγὰ *per juga ingredi, posteriore* κατὰ στοίχους *per versus dicebantur. Hos ego ordines una cum quindecim personarum numero introductos puto. nam quando incerta & nimia illa Aeschyli multitudo vigebat, arbitror singulos, vel sane binos Orchestram ingredi solitos; quando duodecim tantum, ut ab Aeschyli obitu, usque ad Sophoclem obtinuit, arbitror ternos ingressos. atque ita intelligo quod Etymologistes scribit, chori formam tetragonam fuisse, scilicet vel a fronte ingredientium.*

vel sane ab eorundem latere

non enim video quomodo aliter ab errore scriptor ille vindicetur. Singulos sive striatim credo quovis tempore ingredi potuisse: raro tamen id factitatum, nec,

 nisi

nisi vestium dissimilitudo, vel qua alia causa hortaretur. Semper etiam licuit chorum in duas partes dividere, idque διχορία dicebatur; ipsae vero partes seu Cantica, quae tum alternatim proferebantur, ἡμιχόρια, & ἀντιχόρια, teste Polluce. Sic ergo distributi, peracta protasi (nam insolens est fabulae initium a choro duci, ut apud Aeschylum in Persis, *& Eurip.* in Rheso) *solo * chorago praecedente, chorici subsequebantur, a sinistra quidem theatri parte egredientes, si urbana multitudine constabant; a dextra vero, si rusticana & peregrina, & ad choragi normam, movebantur, consistebant, lugebant. Movebantur in ingressu & aditu: consistebant calamitatem canere incipientes: lugebant & miserabantur, quando suam vel communem miseriam deplorabant: suam,* in Troadib. & Herc. Oetaeo; *communem*, in Oedip. *chori prima persona, coryphaeus; secunda, παραστάτης, tertia, τριτοστάτης vocatur, ut docent Dydimus in Pindarum, & Faustus Victor. lib. de comoed. Coryphaeo itaque incohoante, chorus in hanc atque illam partem movebatur, primum quidem a dextra in laevam, imitatione primi coelestis orbis, qui ab Oriente in Occidentem volvitur, quem motum στροφὴν vocant: deinde a laeva in dextram, ad similitudinem stellarum errantium, quae contrario motu ab occasu in ortum nituntur, qui reditus ἀντίστροφη nuncupatur: postremo cum ita vestigia sua relegissent, in medio, & quasi in conspectu Deorum consistebant, terrae situm in tanta coelorum rotatione immobilem significantes. semper autem ita se moventes, & quasi saltantes, simul concinebant. canticum autem quod durante στρόφη canebatur, ᾠδὴν vocabant; quod dum ἀντιστροφὴν conficiebant, ἀντῳδὴν; quod stantes concinebant, ἐπῳδὸν, ἐκ τοῦ ἐπᾴδειν, quia prioribus accineretur. Hunc morem a Theseo ex Creta redeunte in memoriam intorti & flexuosi labyrinthi institutum vult Victorinus. Chorum ad tibiam olim canere consuevisse, ex Horatio constat, & aptum fuisse concentum, si cum praeeunte magistro conveniret, numeris & modis ejus respondens, docet ex Xenophontis Oeconom. Columella; item si luctuosum harmoniae genus, moestum, flebile, summissum, pacatum, minime incitatum, ipso sono calamitatem prae se ferret. Omisso quoque cantu, chorus interdum loquebatur, idque vel loquente uno pro omnibus, vel pluribus simul, vel etiam cunctis, ut Diomedes notavit lib. 3. addens tunc omnes loqui debere, quasi una voce confusa, & concentum* (sic repono) *in unam personam reformantes: & hoc voluit Aristot. dum asserit chorum tanquam unum actorem aestimari debere. Ut plurimum tamen unum loqui expediet, idque in fine vel initio actus, si id fiat ad actuum connexionem, & alio id genere versuum, quam quo canentes fuerant usi, ut videre est apud Sen.* in Her. Fur. act. 1.

* Choragus erat dux chori, eique curae chori ducendi, & reducendi, & ornamentorum asservatio suppeditatioque.

Videtur Lambinus in Horat. putare perpetuo unum dumtaxat loqui debere: sed fallitur, nec voluit id Aristoteles.

Sed moesta venit, *&c. &* in Oedip. *act.* 1. *&* in Agamemn. *& alibi: vel, si necesse sit, in mediis actibus, ut* in Thyeste. *tunc tamen summopere cavebit, ne intempestive intercinat,*

Quod non proposito conducat & haereat apte.

Ex quibus chori officiis quattuor illae partes natae, quas quidam choro tribuunt, πάροδος, primus in theatrum ingressus; ἐπιπάροδος, iteratus ingressus; ἄφοδος, finalis egressus; & μετάστασις, medius digressus, quando scilicet in me-

medio fabulae utramque in partem chorus digrediebatur. sed Aristotelem sequor, qui concisius, & agnoscit tantum πάροδον, στάσιμον, κόμμον: ut πάροδος sit, prima chori locatio sive expositio; στάσιμος seu statarius, ipsum chori canticum; κόμμος, communis chori & scenicorum, qui in theatro remanserunt, lamentatio. Postremo his peractis, chorus eodem quo ingressus fuerat ordine, egrediebatur, non tamen semper totus; sed ut plurimum chori pars dimidia in scena permanebat: tum ut vel inter se, vel cum spectatoribus colloquerentur, & futuris viam aperiret, tum ne unquam scena vacaret. Interdum totam fabulam claudebat; quod quando faciebat, graves quasdam & splendidas, sed perbreves sententias pronunciare consueverat, ut fit in Euripid. Hecuba, *&* Iphigen. *Nonnunquam a choro intus aliquid gerebatur, quod in theatro exaudiretur, quod παρηγόρημα vocabant, ut facit ranarum chorus apud Aristophanem: sed existimo hoc a tragoediis alienum. Quod si quae poëta loqui astantibus instituit, ea transiens chorus enarret:* transitionem *nuncupabant: sed ea tragicis minus frequens est. Usi Sophocles* in Hippone, *& Euripides* in Danaë, *teste Polluce lib.* 4. *cap.* 16. *Chori mulierum vel virorum fuere; quia pueri minus idonei, propter aetatem & rationis infirmitatem in rebus agendis & cognoscendis: quare munia chori nequibant exsequi. Apud Sophoclem in Oedipode tyranno, pueri illi cum sacerdote hymnum concinunt ut Deum placent, chori vero vicem non ipsi, sed senes Thebani funguntur.*

CAPUT VIII.
De apparatu tragico.

APPARATUS *iste, vel personarum est, vel loci: personae scenicae, vel choricae sunt: utraeque, pro saltationis & actionis diversitate, variis modis exornandae. Scribunt Phrygiam Dithyrambis, Lydiam Musicam comoediae, Doricam tragoediae propriam fuisse, & auctore Plutarcho utramque suum peculiare saltationis genus habuisse. Unde non raro legimus Nioben & Capanea saltatos. quare conjicio, paratus revocare si quis aliter me doceat, tragoedias solitas saltari, non a planipedibus, qui nudis pedibus vel in tenui socco extra orchestram agebant; sed in orchestra a mimis ὀρχηστοδιδασκάλοις; qui planipedibus paulo digniores. Exhibendae tragoediae duo fuere modi,* saltatorius, *&, ut ita vocem,* gradarius: *hoc, utebantur quando personae suas partes viva voce agebant; illo, quando histrio seu tragoedus res gestas solo corporis motu exprimebat, quo pacto Nero Herculem Furentem egit. Saltatio tragica ἐμμέλεια; hujus saltationis species multas invenere Aeschylus & Telestes; qui hac in re excelluit, ut & Bathyllus, & Pylades (de quibus videndi Pollux lib.* 4. *Athenaeus lib.* 1. *& Plutarch. lib.* 6. *Sympos. c.* 8.) *& ille incertus tempore Neronis (forte, Latinus) de quo & Demetrio mira Lucianus in lib.* περὶ ὀρχήσεως. *hic mos, altero retento, paulatim abiit in desuetudinem. De gradario itaque seu ambulatorio & vocali dicendum, non de muto illo & saltatorio. Personati agebant, hoc est,*

Natalis l. 1. Mytholog. c. 4.
Plutarchus lib. de Musica.
Robortell. in poët. Arist. p. 15.
Sueton. in Neron.

Persona est vultus fictus seu larva.

est, personis tecti, ut ex Aristotele & Demosthene probe Lambinus; sed hoc ultimo. nam primo minio foedati, postea cerussa faciem obliti egerunt, ut Suidas de Thespide scribit; & addit postmodum illum portulaca faciem obtexisse, denique personae ex solo linteo confectae usum invenisse, quod & Diomedi videtur lib. 3. certius tamen personarum inventum Aeschylo deberi. quamvis enim nonnulli personarum & scenae ornatui initium dedisse Cherilum circa Olympiadem LXIV *autumant; iidem tamen non adimunt inventionis laudem Aeschylo; cui praeter Syrma, & personam, cothurnum quoque Porphyrion in Horat. asserit, & plura praeterea Philostratus in vita Apollonii, quae suis locis referentur. Ut ut est, schema, & vestis habitus ornatusque, pro qualitate fortunae, vel personae agentis, aetate, moribusque varius erat. Communia tragicis omnibus; syrma seu ciclas oblonga & humum verrens; item cothurnus, seu, ut Thomas Magister, Pollux & Ammonius vocant, ἐμβάτῃ vel ἐμβάδια, calceamenti altioris genus, quod (ut loquitur Tertull. lib. de spectaculis) tragoedos extollebat: crediderim simile illi, quo Hispanienses feminae utuntur, vulgo* chapines *dicunt. Suadet hoc Juvenalis illud:*

—— Breviorque videtur
Virgine Pygmaea nullis adjuta cothurnis.

Scalig. l. 1. c. 16. Myntur. l. 3. Lilius Dial. de Poët. 86.

Personae cuique proprias vestes enumerant Scalig. lib. 1. poët. & Mynturn. mutuati a Polluce lib. 18. Onomast. cap. 19. quibus hoc tantum addiderim, notatum Lilio, Ulyssem semper solitum induci palliatum, ob singularem forte sapientiam & astutiam; Achillem & Neoptolemum, quod nunquam se Agamemnoni subjecerint, neque ejus bello Trojano imperium agnoverint, diademata, sed sine sceptro, gerentes.

Reliquum ut de theatri structura & ornamentis nonnulla, de quo fusissime egisse video Pollucem lib. 4. cap. 19. Vitruvium lib. 5. de architect. a cap. 5. usque ad 9. D. Isidorum lib. 18. Orig. cap. 39. cum tribus seqq. Cassiodorum l. 4. Variar. epist. ult. & recentiores Budaeum Annotat. pricrib. in Π. Politianum in Miscellan., Rhodiginum in Antiqu. lib. 5. cap. 8. Scalig. d. lib. 1. & Lilium d. dial. 6. a pag. 708. quare nonnulla tantum mihi delibanda. Primo theatrum ex nudo cespite erigebatur: de quo Cassiodorus ita scribit. Theatri frons scena *dicitur, ab umbra luci densissima, ubi a pastoribus inchoante verno tempore diversis sonis carmina canebantur. ibi actus musicus & prudentissimi seculi dicta floruerunt. Deinde artificiosum theatrum, & sumtuosum fieri coepit, cujus partes praecipuae, scena, scalae cum ordinibus sedilium. de cavea & scalis nihil hoc tempore dicendum. Scena triplex fuit, tragica, columnis, fastigiis, signis, reliquisque notis palatinis magnifice apparata; comica, aedificiorum privatorum specie, januis, fenestris, menianis apte instructa; & satyrica, arboribus, speluncis, montibus, & cetero decore agrorum, topiario opere deformatis. Proprie loquendo scena vocatur interior tabulati pars, in qua latebant actores, prius quidem aulaeis tecti, posterius supparis (ut in Donati codicib. legitur) vel potius syypariis, quae Festo veli mimici genus: haec scena fuit aliquando aurea, ut Petreji; vel argentea, ut Antonii & Murenae; aliquando marmorea, ut Scau-*

Vide Amphithealia Justi Lipsii.

Donati locus.

*Scauri; aliquando lignea; eaque vel versatilis, ut Curionis, * vel ductilis, vel stabilis. Aliquando vero sumitur scena, pro quadam tabulati parte quae nonnunquam in proscenio excitabatur. Proscenium dicitur locus ante scenam porrectus, in quem scenici acturi prodibant. supra scenam episcenium erigebatur, seu podium. Ante proscenium paullo demissior erat orchestra: in qua ut plurimum thymele, sive pulpitum id esset; sive ara; & ut in scena histrionum, sic in orchestra chori partes peragebantur, auctore Polluce. quam orchestrae & scenae distinctionem potissimum Graecis in usu fuisse docet Vitruvius, his verbis: Ampliorem habent orchestram Graeci, & scenam recessiorem, minoreque latitudine pulpitum, quod λογεῖον appellant. ideoque apud eos tragici & comici actores in scena peragunt; reliqui autem artifices, nempe chorici & thymelici, suas per orchestram praestant actiones. Ita ut scena altior esset proscenio ejusque pulpito, & isto humilior orchestra. Quibusdam fabulis in orchestrae latere hemicyclum exstruebant, ad quem locum naufragi agebantur, vel in eo saltem urbes longinquae effingebantur. Dextra scenae parte peregrini & hospites egrediebantur; in sinistra, carcer erat; medium locum Regia obtinebat. Mediae parti duae praeterea portae adjunctae erant, quarum postibus, ornatus gratia, duae machinae affigebantur, ab usu περίακτοι dictae, nos versiles vel circumductiles appellamus; quibus repente inexspectati nuncii, peregrini, exules, aut cives postliminio redeuntes exhibebantur. ad laevam narrabantur, quae in urbe dicta factave fuissent, aut futura viderentur; ad dextram, quae foris. Laeva etiam porta Deos aquaticos emittebat. Eumenides & caeteri Dii inferi imis gradibus (ἀναβαθμοὺς vocant) exsiliebant; umbrae & simulachra, ut Agrippina & Thyestes Senecae, scalis Charoniis, quae non erant machinae, sed machinis similes. Unde necesse fuit,* in Thyeste, *utrumque simul adhiberi, ut Tantalus ex scalis Charoniis eodem tempore, quo Megera ex imis gradibus, prodiret. Dii superi ex improviso machina quadam ex loco editiore, ut opinor, supra episcenium, demittebantur: θεολογεῖον nominabant; non quidem ut plane in episcenio consisterent, sed quasi in aëre penderent: quae machina in comoediis κράδη juxta quosdam, in tragoedia absolute μηχανὴ dicebatur. hac Juno* in Hercule Fur. *& Hercules ipse* in Oetaeo *inducuntur. Aliud instrumentum γερανὸς, quo in aërem personae rapiebantur, ut a Borea Orithyia, ab Aurora Memnon, ab anguibus Medea. quamquam haec una cum curru alio illo machinae genere potuerit in sublime ferri, quod rectius (meo judicio) alii non tantum in comoediis, sed & in tragoediis usurpatum censent; quod a ficus similitudine Pollux κράδην vocatum scripsit; & uncus erat ferreus cum vinculis annexis attractum retinentibus, quibus potuere personae elevari, & semel in altum adductae, coris postea per aërem ferri & sustineri. dicuntur enim ἰῶραι restes seu funes vehementius intensi, quibus per aëra Heroes Diique agebantur. His non dissimilis machina versatilis στροφεῖον, qua Heroes in Deos transferebantur, ut Alcides* in Oetaeo. *Aliud pegmatis genus fuit ἐξώστρα sive ἐγκύκλημα; sedes quaedam sublicis elata, strata longuriis, deputata ut circumvoluta ostentaret ea quae secreto in aedibus patrata fuissent; ut* in Thyeste *Atrei* parricidium, *in Oedipo ejus excaecatio. Acrobatica erat machina scansoria: κε-*

* Vide Plin. l. 36. Valer. Max. lib. 2. cap. 1. Hunc quidam lib. vet. Albertus Erb. & alii ejus saeculi semper vocant Victurinum.

κεραυνοσκοπεῖον erat alia circumductilis, quae fulmina excelso post scenam loco jaculabatur; alia sub scena tonitru effingebat, quae βροντεῖον nominabatur; cujusmodi apud Festum Claudiana tonitrua. Fuere & alia αὐτόματα, quae sponte ac minimo impulsu agebantur; fuere & νευροσπαστικὰ quae unius nervi vel fili conversione varios motus & usus praebebant; de quibus Aristot. in lib. de Mundo, Apulejus lib. de mundo, & Gellius lib. 14. *cap.* 1. *Haec inter secretiora; publica vero & externa ornamenta scenae fuerunt vela, parapetasmata & aulaea, sive carbasina, sive byssina, sive stellata; abaci, picturae, tabulae, signa, fontes per sedilia ducti, ebur, argentum, aurum, sumtuosae sparsiones, ut florum, croceae aquae, croci triti, scobis aureae, & similia luxus immodici. Nobis ille apparatus amplectendus, qui quandam admirationem terrori & moestitiae mixtam mentibus inserat, nihil tamen monstrificum vel portentosum contineat. Monstra enim quamvis terribilia sint, naturae tamen repugnant: tragoedia vero naturales & humanas actiones imitatur. quare monstra sunt removenda, & qualis in ipso poëmate terror animis ingeneratur, ad talem conservandum, retinendumque idoneus apparatus comparandus; ut actioni ipsi quam fieri poterit maxime sit accommodatus.*

CAPUT Ultimum.
Aquo inventa & exculta sit Tragoedia.

Scriptores praecipui, unde Tragici inferius laudati, excerpti a nobis (ne saepius nominare cogamur) hîc bona fide nominati.

Graeci.

Athenaeus, Aristoteles, Clemens Alexandrinus, Justinus Martyr, Plutarchus, Sextus Empyricus, Secundus Philosophus, Maximus Tyrius, Eusebius, Laërtius, Galenus, Demetrius Phaleraeus, Pollux, Philostratus, Hermogenes, Ulpianus Rhetor, Strabo, Pausanias, Stephanus, uterque Tzetzes, Harpocration, Hephaestion, Hesychius, Eustathius, & scholiastae Pindari, Apollonii, Aristophanis, Hesiodi, Arati & Theocriti.

Latini.

Cicero, Plinius, & ceteri quorum fit mentio in fragmentis antiquorum tragicorum.

IN *ultimum locum haec distuli, quoniam de illis ante multos annos in adversariis non indiligenter egeram; sed nunc multis additis, accuratius tractanda. Plato* in Minoë *tragoediam antiquissimam fuisse docet, Aristoteles* in Poët. *in Peloponneso a Doriensibus inventam, & a Dithyrambis fluxisse, quibus initio solis constabat, ut ante docuimus. Verumtamen quis tragoediae primus auctor fuerit, non satis constat. Natalis in Mytholog. nescio quem Glaucum nobis obtrudit; plerique cum Horatio, & Donato in Terentium, Thespim Atheniensem, qui fecibus ora inungebat, vel etiam minio, & in plaustris actitabat: minii memi-*

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

minit Tibull. lib. 2. eleg. 2.

> Agricola, & minio suffusus Bacche rubenti,
> Primus inexperta duxit ab urbe choros.

fecium ceteri; Horatius:

> Ignotum tragicae genus invenisse Camoenae
> Dicitur, & plaustris vexisse poëmata Thespis,
> Quae canerent, agerentque peruncti fecibus ora.

Sidonius;

> Pictum fecibus Æschylum secutus.

Thespim, cum ita e plaustris aedicularum in morem contectis, quorum etiam apud Sidonium mentio est, fabulas recitantem Solon audisset, inhibuit, ne amplius tragoediam exhiberet, quod mendacium inutile existimaret, auctoribus Aristotele, Plutarcho & Laërtio. Suidas tamen docet ab aliis Epigeni Sicyonio hanc inventæ tragoediae laudem tribui; a quo Thespim secundum, vel etiam sextumdecimum statuunt nonnulli, referente Mynturno lib. 3. Thespis successores fuere Phrynicus & Aeschylus: ille mulieres in scenam introduxit; hic personarum usum & pleraque scenae instrumenta excogitavit, ideo personae, & pallae honestae repertor ab Horatio vocatur. sed ab iis inculte tradita, tandem Sophocles & Euripides, expolita & illustrata perfecerunt; de quibus, non tam quid ego (cui " Sophocles excellit) quam quid Fabius judicarit, ascribam; Tragoedias (inquit " lib. 10. Orat. instit. c. 1.) primum in lucem Aeschylus protulit, sublimis & " gravis & grandiloquus, saepe usque ad vitium, sed rudis in plerisque & in- " compositus, propter quod correctas ejus fabulas in certamen deferre posterioribus " poëtis Athenienses permiserunt: suntque eo modo multi coronati. Sed longe cla- " rius illustraverunt hoc opus Sophocles atque Euripides; quorum in dispari di- " cendi via uter sit melior poëta, inter plurimos quaeritur. Idque ego sane, quo- " niam in praesentem materiam nihil pertinet, injudicatum relinquo. Illud qui- " dem nemo non fateatur necesse est, iis qui se ad agendum comparant, utilio- " rem longe Euripidem fore. Nam is sermone; quo ipsum reprehendunt, quibus " gravitas & cothurnus & sonus Sophoclis videtur esse sublimior; magis accedit " oratorio generi, & sententiis densus; & in iis quae a sapientibus tradita sunt " pene ipsis par; & in dicendo atque respondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in " foro diserti, comparandus; in affectibus vero cum omnibus mirus, tum in iis " qui miseratione constant facile praecipuus & admirandus maxime est, ut saepe " testatur, & eum secutus, quamquam in opere diverso, Menander. haec Fabius. Aristoteles c. 11. poët. censet Euripidem, tametsi aliqua parum recte dispenset, omnium poëtarum maxime tragicum videri posse. De utroque Sophocle & Euripide tradit Origenes contra Celsum, ab Apollinis oraculo sapientes vocatos. De Aeschylo Philostratus, in Apollonii Tyanaei vita, cum artem tragicam confusam nimis, & crudelem immitemque videret, eam aliquantum moderatum. nam in unum (sic enim Lilius Latine reddidit) choros contraxit, qui antea disjuncti fuerant: abstulit & frequentes crebrasque histrionum responsiones: neces insuper in scena fieri vetuit, ne scilicet praesente populo homines trucidarentur: addidit praeter-

terea habitus heroicos, & ornatiores apparatus, item pulpita, quo e sublimi recitantes facilius & viderentur, & audirentur: quare Aeschylum Athenienses tragoediae parentem appellavere, mortuumque etiamnum in Dionysiis vocabant. hactenus Philostratus. Eum Scholiastes septuaginta fabulas edidisse scribit, alii nonaginta volunt; septem supersunt; a Sophocle juvene victum Plutarchus memorat. Sophoclis, Sophili Colonei filii, tragoediae centum & viginti fuisse traduntur; quarum totidem (nisi fallor) quot Aeschyli, habemus. Hoc paullo junior, etiamsi prior, mortem obiit Euripides, incertum quibus parentibus natus; in Ethicis Socratis, in Physicis Anaxagorae, (quem scenicum Philosophum vocant Vitruvius & Athenaeus) in rhetoricis Prodici auditor; Varrone auctore, tragoedias scripsit, quinque & septuaginta; ut Lilius, duas & nonaginta; ego praeter decem & octo, quot omnino exstant, (nam Rhesus Euripidis non est) possem non magno labore ex probatis scriptoribus Graecis & Latinis, quinquaginta & quinque nominare; quae si illis octodecim addantur, duabus exceptis, Varronis numerum aequabunt. Ita ex innumera Graecarum tragoediarum multitudine hodie triginta tres supersunt, cum dumtaxat Aeschyli, Sophoclis, & Euripidis vel plusquam trecentae, vel saltem plusquam ducentae & sexaginta fuerint. Reliquorum tragicorum, ut numerus magnus, ita fabulae prope infinitae. ingeram doloris causam, & quorum mentionem reperi nomina vobis adducam.

Veteris tragoediae Graecae scriptores, ad Aeschylum usque fuerunt: quos quidem ab aliis sparsim nominatos invenire potui; primo loco Epigenes *Sicyonius, cujus Bacchas citat Athenaeus; quae fabula, si quibusdam credimus, adagioni* οὐδὲν πρὸς τὸν Διόνυσον *dedit originem; quod tamen Theaetetus & Chamaeleon improbarunt.*

Thespis *Atheniensis, cujus fabulae (cum fabulas nomino, hoc quidem libro tragoedias intellige) Phorbas, Pentheus, & aliae.* Polyphradmon *Thespidis F. Polyphradmonis F.* Phrynichus *Thespidis discipulus, propter unam, ex novem fabulis, quas docuit, nimis luctuosam, mille drachmis mulctatus, Strabone, & Herodoto, & Plutarcho auctoribus.*

Phrynichus *Melanthae F. cujus fuere Andromeda & Erigone.*

Alcaeus, *cujus meminit & Macrobius & Pollux.*

Phormus *seu Phormys Siculus, mihi etiam tragoedias scripsisse videtur; nam* Cepheus, Alcyones; Ilii depopulatio, *non apparent Comoediarum nomina.*

Chaerilus, *seu, ut alii, Choerillus, non Jassaeus, sed Atheniensis, alius ab illo inepto,* CXX. *tragoediarum auctor.*

Cephisodorus *Atheniens. quem Tragicum censent; sed fabulae quas referunt, Antilais, Trophonius Deus, & Sus; mihi omnes comoed. redolent;* Amazones, *forte tragoedia.*

Apollophanes *Atheniensis, cujus,* Daulis, *tragoedia videtur, nimirum Terei & Procnes & Philomelae atrocia facta comprehendens: etsi Suidas contra sentiat. de Dauli, Pausan. in Phocaic.*

NOVAE TRAGOEDIAE AUCTORES.

Aeschylus, Sophocles *&* Euripides *de quibus dictum est: hi suo exemplo,*

plo, *& posteros tragoediae successores habuerunt.*

In primis Aeschyli duo filii Euphorion *&* Bion, *tragici fuere.*

Iophon, *Sophoclis F. ex Nicostrata*, *Valerio Max. cognitus*, *fecit Ilium*, *Achillem*, *Telephum & Actaeonem.*

Philocles *Polypithis*, *Aeschyli vel fratris vel sororii F. adeo asper ut* χολὴ *vocaretur*, *centum fabulas composuit*, *& in his Oedipum*, *Erigonem*, *Nauplium*, *Oeneum*, *Priamum*, *Penelopen*, *Philoctetem : e quibus (ni fallor) hae duae postremae ex earum genere sunt*, *quae trucem & moestum exitum non habent.*

Morsimus *Philoclis F. Polypithis (ut puto) N. ab Aristophane vexatus.*

Astydamas *Morsimi F. Philoclis N. Isocratis auditor*, *tam sui laudator*, *ut Proverbio causam praebuerit*, CC. *&* XL. *docuit.*

Astydamas *Astydamantis F. Morsimi N. cujus octo fabulae.*

Euripides, *vel Junior ejus quem habemus nepos*, *vel secundum alios senior ejusdem avus : huic tribuuntur Medea*, *Orestes*, *Polyxena ; ego & Rhesum illi tribuerim.*

Ex Sophoclis genere etiam alii duo Sophocles *fuere.* unus Aristonis *F. Sophoclis nostri N. auctor* XL, *fabularum :* alter *hoc posterior*, *unus eorum quos*, Pleiada Tragicam, *nominarunt*, *qui quindecim tragoedias composuit.*

Tragicorum autem Plejas circa Ptolemaei Philadelphi tempora haec erat, teste Isaacio & Hephaestione.

Alexander *Aetolus seu Pleuronius.*

Philiscus *Corcyraeus*, *cujus produntur fabulae* XLII. *quem agnoscit etiam Theocriti Scholiastes. Existimo Themistoclem fabulam*, *quae Philisco Comico tribuitur*, *tragoediam de Themistoclis obitu*, *& quidem hujus tragici fuisse.*

Sositheus, *quem alii Atheniensem*, *alii Alexandrinum ex Troade*, *alii Syracusium asserunt.*

Homerus Junior *Myrûs poëtriae F.*

Anantiades, *sic enim vocat Hephaest. at Schol. Theocriti*, *Aeantidem.*

Sosiphanes, *quem ab aliis* Sosiclem *vocari reor.*

Lycophron, *cujus tragoedias nominat Suidas.*

Alcestis, *qui cum jactitaret se centum triduo versus composuisse*, *quo vix ternos Euripides extuderat ; merito ab Euripide illud audivit*, *Alcestidis carmina vix triduum victura*, *sua in omne aevum duratura.*

Philocles *alius*, προκέφαλος *vocatus.*

Pratinas *Phliasius*, *cum Aeschylo & Chaerilo certasse*, *& innumerabiles pene scripsisse traditur.*

Ion Chion, *cujus Isocrates*, *Strabo*, *& alii meminerunt*, *ab Aristophane vellicatus*, *tanti a Platone aestimatus*, *ut ejus nomine dialogum de poëtica inscripserit ; ad quadraginta fabulas docuit.*

Crates *Thebanus Cynicus*, *de quo Demetr. Phaleraeus in Rhetor. & alii.*

Anaxandrides *Colophonius vel Camyraeus*, *fabulas* LXV. *scripsit (forte & aliquas comoedias*, *ut indicat* Gerontomania *ab Aristot. citata. hic (ut canit Ovidius*

dius in Ibin) cum parum stabili carmine laesisset Athenas, invisus, deficiente cibo, periit.

Aristarchus *Tegeates, ex fabulis* LXX. *duabus tantum victor: hujus*, Achillis, *in Plauti Paenulo prologus meminit; quem ex eo conversum ab Annio, mihi quoque* Festus *Pompejus persuasit.*

Achaeum *Eretriensem quidam* XLIV., *pauciores alii, tragoedias scripsisse tradunt.*

Achaeus *autem Syracusanus decem tantum composuit.*

Hippias *Eleensis, de quo Plato in Hippia.*

Caerephon *Socratis amicus, quem propter lucubrationes*, noctuam; *propter contractum studiorum assiduitate pallorem*, buxeum *vocarunt, teste Laërtio, & Philostrato.*

Plato *Philosophus, eodem Laërtio testante.*

Carcinus *Agrigentinus, etsi illum quidam Comicum facere videantur.*

Carcinus *Atheniensis, de quo apud Harpocrationem Lysias, centum sexaginta scripsit, vicit una.*

Callimachus, *cujus inter libellos octoginta, aliquot tragoediae; meminit Apollonii Scholiastes.*

Gorgias, *quem in Sympofiac. Plutarchus reprehendit.*

Sannion, *tragicos choros docuit, ut testantur Ulpianus Rhetor & Hermog.*

Nicomachus *Atheniensis, qui aliquando Euripidem vicit: hujus sola fabula, Oedipus, laudatur; ceterae ignobiles fuere.*

Nicomachus *Alexandrinus, qui praeter comoedias, etiam tragicas fabulas docuit, cujusmodi puto fuisse ejus Eriphylen, Neoptolemum, Oedipum, Persas, Polyxenam, Teucrum, Alcmaeonem, & Tyndarum.*

Theognis, *quem a poëmatum frigiditate* χιόνα *dixerunt.*

Morychus, *ille ganeo apud Aristophanem.*

Stheneli, *Lysias in oratione pro Diogene, & Aristoteles, meminerunt.*

Acatus Argivus Διόπτεζον *scripsit tragoediam, teste Athenaeo.*

Polyides *Sophista, cujus Iphigeniam citat Aristoteles, de Poëtica.*

Dionysius Junior, *teste Plinio, item Luciano.*

Dion *cujus affinis & hostis.*

Agathon, *apud Aristophanem, & Aristotelem.*

Antiphon Rhamnusius, *socius in tragicis Dionysio tyran. apud Philost.*

Melitus *impius Socratis accusator.*

Strattis *Atheniensis, Medeam, Phoenissas, & alias xiii. fabulas composuit.*

Timesitheus, *cujus fuerunt undecim tragoediae.*

Diogenes *Oenomaus, cujus citantur, Hercules, Helena, Thyestes, Medea, Achilles, Oedipus, & Semele.*

Diogenes *Alexandrinus ex Troade, obsoletorum verborum aucupator.*

Melanthius, *de quo Hesiodi scholiast. Athenaeus & alii.*

Aristodemus *Atheniensis, quem ex Cicerone D. Aug. lib. 2. de Civitate Dei tragicum* auctorem *vocat; nisi cum Lilio malis legere*, actorem: *quod satis ve-*

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

verisimile videtur. nam in Claudiano quoque id mendum irrepserat lib. in Eutrop. —— damnoque nefandum Acturus pretium —— *ut nos in notis ex fide n. I. reposuimus.*

Spintharus Heracleotes, *qui Semelen Fulminatam & Herc. Ardentem edidit.*

Dicaeogenes *apud Valer. Harpocrationem.*

Theodectes *Phaselites, auctore Stephano,* L. *scripsit, ex quibus Mausolum citat Hyginus; qua tragoedia (de hac enim id accipio) Graeci schol. referunt ab eo victos, Isocratem Juniorem, Naucratem, & alios: ejusdem Philoctetem laudat Aristoteles: videtur & sacra quaedam composuisse, qua de re postea.*

Theopompus *Chius.* } *victi a Theodecte.*
Naucrates *Erythraeus.* }

Theodotus, *qui cum Mnesarchum tyrannum quadam fabula perstrinxisset, ab eo in Apollinis templo, quo confugerat, occidi jussus est: quam rem Ovidius in Ibin significat. hunc aliquoties in Praeparat. Evangel. citat Eusebius.*

Isocrates *Orator,* XXXVII. *tragoediarum auctor dicitur: hujus vitam Plutarchus & Philostratus ediderunt.*

Isocrates *Oratoris discipulus, vel Apolloniates, vel Heracleotes, & ipse a Theodecte superatus.*

Asclepiades *hujus junioris Isocratis condiscipulus.*

Eubulides *Milesius, Megaricus Philosophus, multas docuit.*

Cantarus *Comicus, videtur etiam tragoedias fecisse; hanc mihi ejus, Medea, suspicionem injecit. Idem suspicor de* Chaeremone *Comico. nam, Pentheus, fabula quae illi tribuitur, tragoedia videtur fuisse; & scripsisse dramata tragica subindicat Aristoteles.*

Neophron *seu Neophon Sicyonius, cui* C. & XX. *tragoediae adscribuntur; & Medeam Euripidis, illi plerique tribuunt.*

Nearchus, *qui cum Callisthene in Alexandrum traditur conspirasse.*

Neanthes, *nonnullas tragoedias Empedocli traditur dedicasse.*

Empedocles *ipse, si Neanthis vera est opinio. nam Heraclides Serapionis F. tragoedias quae Empedocli tribuuntur, alterius fuisse censuit.*

Carcinus, *cujus Medeam refert Aristoteles in Poëtica: hic Medeam introduxit, fuga liberis suis consulentem: puto Atheniensem illum, de quo prius Theophilus, apud Athenaeum, lib.* 13.

Cleophon *Atheniens. cujus Thyest. & alias decem citat Suidas; reprehenditur ab Aristotele non semel.*

Alcimenes *Megarensis, aliis dicitur Alcimedes.*

Aeschines *antequam se reipub. addiceret, tragoediis actitandis & componendis vacavit, ut ex Demosthene & Cicerone didici.*

Euphantus *Olynthius, Eubulidis discipulus, Antigoni praeceptor, cui lib. de regno inscripsit.*

Rhinton *Tarentinus, Tragicomoediarum vel Hilarotragoediarum inventor; ejus generis* XXXIIX. *docuit, Varroni, Columellae & aliis non incognitus.*

Apollodori *Tarsensis sex fabulas invenio*, *& inter eas*, *Thyestem.*

Heraclidem *Pontium scribit Aristoxenus in music. suas tragoedias sub Thespidis nomine publicasse.*

Aristophon, *cujus Philoctetem refert Plutarchus.*

Lysippus, *Athenaeo & Suidae.*

Callias *Atheniensis*, *aliorum judicio*, *tragicus fuit*, *nam ejus Grammatica tragoedia*, *ex qua quaedam Athenaeus adducit*, *item Atalanta*, *Cyclopes*, *&c. laudantur.*

Theodorum *quendam*, *quem credo* XX. *loco ponit Laërtius*, *multas tragoedias docuisse ferunt.*

Ariston Chius, *quem propter maledicentiam in exsilium pulsum scribit Plutarchus: alius ab Aristone Chio Philosopho*, *de quo Cicero; & ab* Aristone Syracusano *tragoedo*, *de quo Livius.*

Heliodorus *apud Galen. lib.* 2. *de antidotis.*

Cyliscus, *nisi nomen apud Plinium lib.* 35. *corruptum; quem Protogenes meditantem depinxit. suspicor esse*, Phyliscum.

Nothippus; *apud Athenaeum*, *ab edacitate Opsophagus dictus.*

Pythangelus, *homo flagitiis*, *quam fabulis nobilior.*

Parthenii *Herculem & Iphiclum*, *quas citat Steph.*, *tragoedias puto.*

Leonteus *Argivus*, *quem Amaranthus in lib.* περὶ σκηνῆς *testatur Jubae regi familiarem fuisse.*

Diodorus *Alexandrinus ex Troade*, *Augusti tempore*, *apud Strabon.*

Nicolaus Damascenus *Peripateticus*, *Augusto*, *ut referunt Athenaeus & Plutarch.; & Herodi regi*, *ut docent Joseph. & Hegesipp. gratissimus.*

Sacas, *quem forte Pausan. & Plutarch.* Sacadan *vocant.*

Simonides *Leoprepis F.*, *cujus inter certa opera etiam tragoed. feruntur.*

Pindarus *non Scopelini*, *sed juxta veraciores Daiphanti*, *vel Pagonidae F.*

Philostratus *Lemnius*, *a quo plus minus* XXXXIII. *sunt scriptae.*

Artabazes *Armeniae rex*, *testibus Appiano in Parth. Plutarcho & aliis.*

Isagoras *M. Antonini tempore*, *apud Philostratum in Sophist. &* (*ut finiam*) Timones *duo*, Herillus, Hipparchia *Metroclis soror*, Lucianus *Pasiphontes*, Arion, Autocrates, Aristonymus, Anaximander, Xenocles *Atheniens.* Dionysiades *Mallotes*, Dionysides *Alexandrinus*, Epicharmus, Ephippus, Philoxenus, Demologus, Dorillus, *de quibus Hephaestion*, *Harpocration*, *Athenaeus*, *Plutarch.*, *Laërtius & Suidas. Imperatorem denique* Titum *Vespasiani filium Graece tragoedias composuisse*, *Suetonius*, *Eutropius & D. Isidorus prodiderunt. Sacras veteris vel novi Testamenti historias tragoediis Graecis prosecuti sunt non pauci: ego sequentium dumtaxat memoriam habeo.* Theodectes *Phaselites*, *jam nominatus*, *cum in quadam tragoedia quaedam fidei verae mysteria vulgasset*, *oculorum caecitate fuit multatus*, *nec nisi multorum dierum supplicationibus visum recuperavit. auctores sunt Joseph. lib.* 12. *antiquit. & Aristeas Ptolemaei regis Hyperaspistes in lib. de septuaginta duobus veteris Testamenti interpretibus.*

E-

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

Ezechielus *quidam*, *quem Clemens Alexandrin. in Stromat. Judaica Graecis tragoediis complexum fuisse refert.*

Sozomenus in ecclef. histor. scribit Apollinarem *Syrum res sacras tragoediis inclusisse*, *atque Euripidem iis imitatum fuisse.*

D. Gregorii *Nazianzeni Christus tragoedia exstat etiam nunc.*

Stephanus *Monachus Christianus*, *ex D. Sabbae sectatoribus*, *cujus Graeci festum celebrant* V. *Kal. Novemb. cujusdam tragoediae de Christi nece auctor creditur.*

Timotheus *tempore Anastasii Imp. Demosium Christianam tragoed. composuit. Denique omitto Homerum (quem Tragicis Plato annumerat, in Theaeteto) ne Epicos cum nostris confundam.*

Ita Graecorum tragicorum plus minus centum & duodetriginta nomina supersunt, quorum plus bis mille tragoedias fuisse suspicor: exstant vix triginta. Pauciores fuere Latini tragici; sed pro numero tragoediarum reliquarum, haud scio an par calamitas Latii. Id ut appareat, quam Graecis, eandem Romanis tragicis, ex Grammaticorum libris eruendis operam impendamus.

Igitur ab excessu Sophoclis, annis plus minus C. & XXX. *Romae ab U. C. anno pene D^mo Cethego & Tuditano coss. tragoedia coepit; quam primus docuit* L. Livius Andronicus. *hunc subsecuti sunt*

Q. Ennius *Rudius*, *cujus ex Telepho*, *Alcmaeone*, *Andromacha*, *Thyeste*, *Medea (quam ex Euripidis transtulit) Hecuba*, *Achille & aliis supersunt multa fragmenta.*

Cn. Naevius, *qui praeter comoedias etiam tragoedias scripsisse videtur*, *ejus enim citantur*, *Alcestis*, *Lycurgus*, *Aegisthus*, *Tereus*; *quae sunt indubitata dramata tragica.*

M. Pacuvius *Brundusinus*, *Ennii*, *juxta Plinium*, *ex sorore; juxta Eusebium*, *ex filia nepos.*

L. Attius, *seu* Actius, *seu* Accius, (*his enim tribus modis scriptum invenias; mihi prima scriptura placet*, *marmorum*, *numismatum*, *Dionis*, & *Victorini auctoritate confirmata*) *quinquaginta annis junior*, *cum Pacuvio tamen iisdem Aedilibus fabulam docuit.*

L. Afranius *Comicus*, *tragoedias etiam*, *sed minus tragice*, *auctore Cicerone composuit.*

M. Attilius, *Ciceroni tribus in locis*, *durissimus & plane ferreus scriptor.*

Sulpitius *trib. pl.* (*ut Asconius testatur*) *non orator modo insignis*, *sed & tragicus bonus fuit*, & *tragoedias suas* Julii *nomine inscripsit.*

Puppium *Lilius lib.* 8. *tragicum facit. sane Horatius ejus poëmata lacrymosa vocavit.*

Rutilii Gemini, *Astyanax a Placiade citatur.*

M. Terentius Varro, *Romanorum doctissimus; de quo tamen non est omnino certum*, *tragoediasne quoque docuerit*, *an vero e Satyris aliquas tragoediarum dumtaxat nominibus inscripserit.*

Q. Catulus, *dubium est an tragoediam dederit.*

C. Julius *L. F. Q. Catuli frater uterinus, cujus lenitatem tragoediarum Cicero in Bruto praedicavit; Festus ejus Adrastum citat: Victorinus, Tecmusam, (id est Tecmessam) eumque docet etiam Strabonem, Sesquiculum, & Vopiscum dictum, nisi nos codices fallunt.*

C. Julii Caesaris *Dictatorem laudat Sueton. timeo ibi aliquod vulnus subesse.*

Q. Cicero, *Marco Cicerone teste, tragoediam scripsit.*

P. Virgilius Maro, *secundum nonnullos, in hunc numerum referendus est, quos Donatus & Servius referunt; a quibus traditur Virgilius,* Thyestem *tragoediam composuisse, & Varii uxori (cui nimis familiaris erat) dedisse, quam Varius postea pro sua recitarit: atque hoc occulte ab ipso Virgilio in Bucolicis illo versu significari,*

Quem mea carminibus meruisset fistula caprum.

sed, sive tragoediam Maro composuit, sive non: alienam hanc a Virgilii castissimis moribus narrationem puto; & Varium potuisse suo Marte fabulam componere, Horatii & Ovidii testimonio patet.

C. Octavius Augustus, *Achillem teste Suida; & Ajacem imperfectum, teste Suetonio.*

Casii Seueri Parmensis *Thyestem, Porphyrion citat: ejus opuscula Horatius laudat. Fuit & eodem tempore alius* Cassius Severus; *quem Ovidius in lib. de Ponto scribit Regale carmen Latio dedisse: quo tempore Parmensis ille, jam Augusti jussu, a Vario fuerat interfectus.*

L. Varius *a Tacito, Fabio, & Horatio laudatus. cave hunc cum Quinctilio Varo confundas.*

Turanius, *de quo Ovid. 4. de Ponto;*

Musaque Turani tragicis innixa cothurnis.

Junius Gracchus; *qui, auctore Terentiano, Thyestem, docuit: Unde Ovidius;*

Cum Varius Gracchusque darent praecepta tyranno.

C. Cilnius Maecenas, *citante Seneca composuit Prometheum, & citante Prisciano Octaviam. Sed profecto vel mendosus est Priscianus; vel* Octavia *cujuspiam recentioris est Maecenatis. Si* Melissi Maecenatis *contendas; de quo Grammatico Suetonius, & quem Plinius Octavianae bibliothecae ab ipso Augusto praepositum, & sexagesimo aetatis anno Jocorum libros composuisse scribit; vicissim hanc Octaviam non tragoediam, sed comoediam fuisse contendam. hic enim Maecenas Melissus togatarum, quas trabeatas vocabant, primus auctor fuit, & ab Ovidio & Acrone in album Comicorum refertur; ut & alii observarunt. Verum putarim potius Cilnii Maecenatis* Octavia, *infelix Marci Antonii & Octaviae matrimonium descriptum. vel non fabulam, sed quid aliud; nam constanter m. s. Prisciani lib. 10. habent,* Maecenas in Octaviam.

Asinius Pollio, *de cujus tragoediis, praeter Servium, etiam Horat. in Od.*

Aristius Fuscus, *tragicus, teste Acrone. nam Porphyr. Comicum facit.*

P. Ovidii Nasonis *Medea celebratur, a Fabio, Tertulliano, & aliis.*

M. Aimilius Scaurus (*alii* Mamercum *faciunt*) *a Tiberio occidi jussus, Atre-*

treum fabulam compoſuit, teſtibus Tacito & Dione.

Jul. Maternus, *cujus Medeam, Thyeſtem, Catonem, Tacitus memorat.*

P. *vel* Q. Pomponius Secundus (*alius a L. Pomponio Attellanarum ſcriptore, quem Seneca & Cicero laudant, & cujus Grammatici plus minus* XXX. *comoedias referunt*) *Germanico, Caligulae, & Claudio cariſſimus, conſulatu, & triumphalibus ornamentis; ſed Poëmatibus, maxime tragoediis, nobilior; valde a Quinctiliano commendatur; & Plinius Secundus duos de vita ejus libros conſcripſit.*

Trabeas, *non ille ſenior Caecilius Trabeas Comicus, ſed alius recentior, apud Tacitum.*

Cornutus Stoicus, *teſte Lilio dialog.* 4.

L. Annaeus Seneca, *cui novem has tribuerim.*

M. Annaei Lucani *Medeam, Statius & Fabius laudant.*

Neronis Imp. *tragoediarum, Philoſtratus & Tacitus mentionem fecerunt.*

P. Statius Papinius, *ex Juvenale Sat.* VII. *videtur compoſuiſſe fabulam Agaven, & egeſtate preſſus illam Paridi hiſtrioni vendidiſſe.*

Codrus *quidam*, (*incertum an Cordus*) *de quo ita Commentarius antiquus in Juvenalem, ad illud;*

Rauci Theſeide Cordi.

Cordus hic Poëta fuit vitioſus, qui tragoediam Theſei ſcripſit; de quo Virgilius dixit,

—— Sedet aeternumque ſedebit infelix Theſeus.

ex quibus verbis duo colligo, primum novam verſiculi Virgiliani explicationem in Aeneid. VI. *Alterum tragoediam fuiſſe inſcriptam*, Theſeus; *vel potius legendum*, Theſeid. *pro* Theſeidem. *nam inſcriptionem*, Theſeis, *Satyricus ridet. Hunc tamen Servius in* I. *Aeneid.* Codrum *vocat.*

Ex Juvenale quoque colliguntur & alii quidam tragici, ſed mali & inepti. nam Sat. 7. Alcithoën Pacci, Thebas & Terea Fauſti. *ubi notat Comment. haec nomina & fabulas eſſe malorum Poëtarum. Mox.*

Non minor antiquo Rubrenus Lappa cothurno
Cujus & alveolos & laenam pignorat Atreus.

Tragicum Poëtam dicit idem Comment. & ſupellectilem foenori oppoſuiſſe ut Atreum componeret. Pelopeam *quoque &* Philomelam *in eadem Satyra exiſtimo nomina tragoediarum.*

Alius quidam Varro, *quidam etiam* Baſſus *tragici a Martiale nominantur, quorum unum laudat, alterum vituperat.*

Scaeva Memor Aurunccus, *frater Turni nobilis Satyrici, tempore Domitiani Imp. tragoedias docuit: horum fratrum bis Martialis, ſemel Probus in Juvenalem, & ſemel Sidonius meminerunt: ejus tragoed. Herculem, citat Placiades, meminit etiam Comment. Juvenalis. Idem Placiades citat quendam* Criſpinum *in Heraclea, ſeu ut v. l.* Criſpilium, *ſed puto comoediam vel hiſt.*

L. Verum L. F. Antoninum Imp. *ſuſpicor etiam Tragoedias factitaſſe ex iis, quae de illo refert Sex. Aurelius.*

De-

Denique cujusdam Lampridii *tragici mentio exstat apud Sidonium Apollinarem lib.* 8. *Epist.* 11.

Atque hic ultimus est veterum Latinae tragoediae scriptorum, de quo aliquid compererim: ex horum plus quam triginta Poëtarum fabulis, decem integras habemus; quas quidam spernunt, alii admirari solent: his ut gratum faceremus, non exiguo labore, satis prolixis commentariis, ad unam omnes vel ornavimus, vel oneravimus. Tribui solent L. Annaeo Senecae, cujus vitam Xicho Polentinus (ridiculi sunt, qui illum D. Augustino adscribunt) Rod. Agricola, Pet. Crinitus, Lilius Gregorius, & Ambrosius Morus Cordubensis ita descripserunt, ut conjectura tantum niti, & solo fere Cornelio Tacito auctore usi videantur; meque excitarint magis, quam deterruerint ad serio Senecarum vitam, ex ipsorummet libris, ex Tacito etiam, Dione, Suetonio, ceteris contexendam: nam aliorum, qui potuissent elegantius, nihil praeter nudas pollicitationes mihi contigit videre. haec illis si probabuntur, bene est: sin minus, sua promant. gaudebo, & melioribus plaudam, reipub. vero litterariae gratulabor. Interea boni lectores, meo, qualis est, labore nonnihil juvabuntur.

TESTI-

TESTIMONIA VETERUM
ET
RECENTIORUM QUORUNDAM,
DE
L. ANNAEO SENECA.

Cornelius Tacitus annal. XII.

T Agrippina ne malis tantum facinoribus notesceret, veniam exsilii pro Annaeo Seneca, simul praeturam impetrat, laetum in publicum rata, ob claritudinem studiorum ejus, utque Domitii pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis ejusdem ad spem dominationis uterentur.

Idem annal. XIII.

Quamquam oratio a Seneca composita multum cultus praeferret, ut fuit illi viro ingenium amoenum & temporis illius auribus accommodatum.

Idem lib. XIV.

Objiciebant etiam eloquentiae laudem uni sibi adsciscere & carmina crebrius factitare, postquam Neroni amor eorum venisset.

Idem lib. XV.

Fama fuit Subrium Flavium cum centurionibus, occulto consilio, neque tamen ignorante Seneca, destinavisse, ut post occisum opera Pisonis Neronem, Piso quoque interficeretur, trader eturque imperium Senecae, quasi insonti claritudine virtutum ad summum fastigium delecto.

Juvenalis Sat. VIII.

Quis tam
Perditus, ut dubitet Senecam praeferre Neroni?

Martialis lib. I. *Epigr.* LXII.

Duosque Senecas unicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.

Idem lib. IV. *Epigr.* XL.

Atria Pisonum stabant cum stemmate toto,
Et docti Senecae ter numeranda domus.

Idem lib. VIII. *Ep.* XLIII.

Facundi Senecae potens amicus
Caro proximus aut prior Sereno.

M. Fab. Quintilianus lib. VIII. *cap.* III.

Nostri autem in jungendo aut derivando paulum aliquid ausi, vix in hoc satis

 reci-

recipiuntur. Nam memini juvenis admodum, inter Pomponium & Senecam etiam Praefationibus esse tractatum, an *gradus eliminat* apud Attium in Tragoedia dici oportuisset. At veteres ne *expectorat* quidem timuerunt.

Idem lib. IX. *cap.* II.

Interrogamus, aut invidiae gratia: ut Medea apud Senecam:

— quas peti terras jubes? [Extat vers. 453.]

Idem lib. X. *cap.* I.

Cujus & multae alioqui & magnae virtutes fuerunt, ingenium facile & copiosum, plurimum studii, multarum rerum cognitio. Tractavit etiam omnium fere studiorum materiam. nam & orationes ejus & poëmata & epistolae & dialogi feruntur.

Suetonius in Caligula cap. LIII.

Lenius comptiusque scribendi genus adeo contemnens, ut Senecam, tum maxime placentem, commissiones meras componere & arenam esse sine calce diceret.

Dio lib. LXI.

Ὅτε Σενέκας τε καὶ ὁ Βοῦῤῥος, φρονιμώτατοί τε ἅμα καὶ δυνατώτατοι τῶν περὶ τὸν Νέρωνα ὄντες, (ὁ μὲν ἔπαρχος τοῦ δορυφορικοῦ, ὁ δὲ διδάσκαλος αὐτοῦ ὤν.) τὴν ἀρχὴν πᾶσαν παρέλαβον, καὶ διῴκησαν, ὅσον ἠδυνήθησαν, ἄριστα καὶ δικαιότατα, ὥσθ' ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ὁμοίως ἐπαινεθῆναι.

Terentianus Maurus in Centimetro, ubi de Bucolico agit.

In Tragicis junxere Choris hunc saepe diserti;
Annæus Seneca, & Pomponius ante Secundus.
Tale dedit nobis Pomponius:
Pendeat ex humeris dulcis chelys, &c.

Idem de tertia tome Hendecasyllabi.

Ut Vates alii solent,
Exemplum Senecæ dabo:
Thebis laeta dies adest;
Aram tangite supplices;
Pingueis caedite victimas.
Tales continuos legis, *&c.*

M. Val. Probus Grammat. Institut. lib. I.

Nominativus singularis qui *en* syllaba terminatur, Græci nominis est: & masculino sive foeminino genere, semper longa est. Masculino, ut *Hymen.* ut Seneca in Hecuba:

Quicunque Hymen funestus, inlaetabilis

[Extat Troadibus, initio Actus IV.]

Idem lib. eod.

Illic, vel *illuc*, & *huc* adverbia, postremas longas recipiunt. ut, *Huc illuc acies circumtulit.* &c, *Huc ades.* & Seneca in Hecuba, hendecasyllabo Sapphico versu,

Ilium est illic, ubi fumus alte.

[In fine ejusdem Act. IV.]

Ibi-

DE L. A. SENECA TRAGICO.

Ibidem.

Oedipodis & *Oedipodae*. Seneca: *Oedipodis domus*. [V. 216. ubi *Oedipodis datur* vulgo, & sic in Probo legendum.]

Priscianus lib. vi.

Alia vero omnia in *is* desinunt, ut *hic* & *haec sacerdos*; *hic* & *haec compos*, *compotis*. Livius in xxv. *Profecto satis compotem menti inesse*. *o* tamen in hoc solo corripitur. Seneca in † Phaedra:

Hippolyte, me nunc compotem voti facis.

In * eadem: *compote voto*. & est Adonium metrum. [† Hippolyto, v. 707. * Lege, *eodem*. nam non est ex Phaedra sive Hippolyto, sed ex Agamemnone, Choro II. v. 360.]

Lactantius Statii Papinii Scholiastes, ad Thebaidem, lib. iv.

Seneca in Thyeste:
Nescitis cupidi arcium,
Regnum quo jaceat loco, &c.

C. Sollius Sidonius Apollinaris, Carm. ix. *ad Magnum felicem.*

Non quod Corduba praepotens alumnis
Facundum ciet, hic putes legendum:
Quorum unus colit hispidum Platona,
Incassumque suum monet Neronem:
Orchestram quatit alter Euripidis,
Pictum faecibus Aeschylum secutus,
Aut plaustris solitum sonare Thespin:
Qui post pulpita trita sub cothurno
Ducebant olidae marem capellae.
Pugnam tertius ille Gallicani
Dixit Caesaris, ut gener socerque
Cognata impulerint in arma Romam, *&c.*

Idem Carm. xxiii.

Quid celsos Senecas loquar, vel illum
Quem dat Bilbilis alta Martialem,
Terrarum indigenas Ibericarum;

Paullus Longobardus, Diaconus, Historiae Miscellae lib. viii.

Hujus (*Neronis*) temporibus Poëtae pollebant Romae Lucanus, Juvenalis, & Persius, Senecaque Tragicus; Musonius atque Plutarchus, (*Hui! & ille etiam Neronis aevo? somnium.*) Philosophi.

Desiderius Erasmus in Prolegomenis ad Senecam Philosophum.

Ingenio facili versatilique fuisse colligitur hinc, quod in diversis argumentis stilum exercuit pari propemodum successu. quod nec Ciceroni, nec Virgilio contigit. Nam Tacitus commemorat illius poëmata, de quibus sentiens, incertum. Nam Tragoediarum opus eruditi quidam malunt Senecae filio tribuere, quam huic. Sunt qui fratri Senecae adscribant. Quamquam mihi videtur opus hoc Tragoediarum non esse unius hominis. Certe ex ludicro libello De morte Claudii, conjicere licet, illum

illum haudquaquam iratis Musis & Apolline versatum in hoc studii genere, &c.

Julius Caesar Scaliger Poëtices lib. v. cap. vi.

Ascendendum est ad tertiam aetatem, quae post Augustum ad externos usque Imperatores demissa (Nervam dico & alios) certum suumque genus poëseos comprehendit. Quum enim a superioribus, unoque Virgilio exhausta essent argumenta omnia, ipsae dicendi leges, omnes excussae veneres; coacti sunt nove eadem dicere, ne idem dicere viderentur. quare necesse fuit, ut illa gratia simul periret cum ipsa simplicitate. Quum tamen essent grandes & pleni: id quod praetulissent ei, quam pauci consecuti sunt, suavitati.

Deinde post Sulpitiam poëtriam, Persium, Juvenalemque ac Martialem, subjungit:

Quatuor supersunt maximi Poëtae (Seneca, Valerius Flaccus, Statius, Lucanus: Silium his annumerare, sane religio est.) quorum Seneca seorsum suas tuetur partes, quem nullo Graecorum majestate inferiorem existimo; cultu vero ac nitore etiam Euripide majorem. Inventiones sane illorum sunt; at majestas carminis, sonus, spiritus ipsius. In quibus Sophoclis se esse voluit similiorem, frustra fuit, &c. [*Vide ejusdem lib. cap.* XIV. *sub fin.*]

M. Antonius Muretus Var. Lect. l. II. *cap.* IV.

Et est profecto [*Seneca*] poëta ille praeclarior, & vetusti sermonis diligentior, quam quidem inepte fastidiosi suspicantur.

Justus Lipsius lib. I. *cap.* I. *Electorum.*

L. Annaeus Seneca Philosophus patrem habuit nomine & cognomine eodem. Is domo Corduba fuit; professione, Rhetor. Natus ante bellum Civile Caesarianum, supervixit ad Claudii circiter principatum: sine honoribus & non aliud quam provincialis eques. Is jam senex non dubie filiis suis scripsit, aut dictavit potius, hos qui supersunt Controversiarum & Suasoriarum libros. Sed, ut in Plauti fabula, inter duos Menaechmos, sic inter duos Senecas confusione nominum ortus error. Tributa illi, quae hujus erant: & claritate nimia filii obscurus pater hodie, immo ignotus. Memoriam boni senis fugitivam (impune hoc dixerim) primus retraham ego. Ejus, inquam, Senecae hi libri. Doceo ex aetate, quae patri convenit, disconvenit proli: doceo ex inscriptione, quae in omnibus libris, etiam scriptis, concipitur: M. ANNAEI SENECAE AD SENECAM, NOVATUM. ET MELAM FILIOS. Optime. inter tres filios Seneca Philosophus est: reliqui ejus fratres. Stemma tale:

M. Annaeus Seneca qui Rhetor. Helvia ejus uxor	L. Annaeus Seneca, qui Philosophus & Poëta. Annaeus Novatus, aliter Junius Gallio. Annaeus Mela, sive Mella, pater Lucani.

HIERO-

HIERONYMUS AVANTIUS,
Veronensis,

ET

GEORGIUS FABRICIUS,
Chemnicensis,

DE

GENERIBUS CARMINUM,

APUD

L. ANNAEUM SENECAM TRAGICUM.

HIERON. AVANTIUS, Veronensis,
De Carmine Jambico Trimetro.

PRima sedes ultra jambum & tribrachym recipit spondeum, & spondei dissolutiones, anapaestum & proceleusmaticum, & ipsum dactylum saepissime: licet hoc neget Interpres in fine (Troadis) sextae Tragoediae.

Secunda & quarta sedes jambo & tribrachy tantum serviunt: ideo contra Interpretes jam constantissime assero, apud Senecam in jambicis trimetris nunquam inveniri anapaestum, neque in secunda, neque in quarta sede.

Tertia sedes admittit jambum, spondeum, dactylum, & tribrachym. Anapaestum vero in loco tertio nunquam invenies: nisi dictio ipsa fuerit quatuor syllabarum; quod accidit versibus viginti, hoc uno prope Oedipeo versu excepto,

Inter senem juvenemque, sed propior seni.

Quintus locus uti saepissime, imo semper, habet aut spondeum, aut anapaestum: ita jambum & dactylum nunquam assumit, nisi in novem versibus; quorum ultimae dictiones sunt quatuor syllabarum: *nepotibus*, *cacumine*, *Prometheus*, *Caphardes*, *Polyxena*, *facinorum*, & ter, *memoria*. Tribrachym quoque ter tantum usurpat in hac sede quinta, dictionibus itidem quadrisyllabis: scilicet, — *Luctifica negat*, in Hippolyto; — *Pestifera movent*, in Hercule furente; — *Lucifera gerens*, in Oedipo.

Sexta ſedes ſemper habet unicum jambum: licet Maſſarius affirmans tribrachym in hoc ultimo pede, non modo adducat illum verſum Tragoediae Herculis furentis:

Ut ſaepe puppes aeſtus invitas recipit.

Ubi profecto, ſi vetuſta exemplaria conſulueris, *rapit*, non *recipit*, eſt legendum: ſed etiam citet illum verſum,

Et fata vici: morte contempta redii.

Ubi per ſynaereſin eſt jambus, non anapaeſtus. Sic Aſcenſius Maſſario conſentiens, non modo ſuper dictione *Capharides* ſcribit eſſe ſpondeum in eodem ſexto pede: verum etiam in fine Troadis Tragoediae dicit legendum eſſe, — *Virginibus teneris*, ut ſit anapaeſtus in ultima trimetri. Ego autem jamdiu ſcripſi, omnes verſus trimetros undequaque probabiles & ſinceros inveniri apud Senecam, penes quem nullus eſt verſus ſcazon, nullus exlex, ſeu χωλίαμβος, nullus hypermeter, nullus hypercatalectus, nullus brachycatalectus, ſed omnes meri acatalecti: etiam non conſtat ullus e jambis omnibus, quod gravium Tragicorum lex decernit. Imo Seneca noſter ſic fuit metrorum ac ſyllabarum obſervantiſſimus, ut cum Hieronymo Aleandro, literarum & religionis cultura viro venerando, libeat conſentire, omnem Senecae verſum proculdubio depravatum eſſe, quem receptas ſcanſionis normas tranſgredi offenderis.

Nego praeterea collocari trochaeum in aliqua ſede verſus trimetri: unde demiror improbam quorundam audaciam clamantium trochaeum eſſe in quinta ſede horum trium verſuum: quorum primus eſt in Thyeſte Tragoedia,

Leve eſt miſerias ferre: perferre grave.

Ubi ſyllaba *re* in *perferre* producitur, vi conſonantium ſequentis dictionis: ut etiam. — *Frigida ſpatio refert*, & — *Undique ſcopuli adſtrepunt*. Vide quae ſcripſi apud Catullum in dictione *Propontida*. Non tamen ſemper producitur hujuſmodi ſyllaba: ut, — *Unda flammas opprimat*.

Et ſaepius omnes Poëtae hanc finalem ſyllabam ſequentibus conſonantibus pro ſuo commodo recipiunt.

Secundus verſus eſt in Medea Tragoedia, in qua legitur, — *perfidi ſanguis ineſt*. Ubi dico ſpondeum eſſe in quinta ſede, non trochaeum; ut apud Tibullum canentem, — *ſanguis eſt tamen ille meus*.

Quin alias Catullus, Tibullus, Propertius, Ovidius, Auſonius, & alii Poëtae uſurpant de induſtria eam pentemimerim: ſed Lucanus, Senecae affinis, utraſque eaſdem dictiones mutuatus, ſcribit:

Dum ſanguis inerat, dum vis materna.

Quin ſemel Maro, ſemel Valerius Flaccus, bis Lucretius, & bis Silius producit ultimam in *ſanguis:* & legitur de Lucretia in antiquo Epigrammate,

Sanguis ante virum, ſpiritus ante deum.

Tertius verſus eſt in Hercule Oetaeo ubi ſcriptum erat, — *ſi mille gemunt Urbes*. Ubi legendum docui *nullae*, non *mille*. Ut & in Ovidiana Sappho legendum praemonſtravi:

— *Et nullae dulce queruntur aves;*

non

non *mille*, ut passim legebatur.

Itidem in Thebaide Tragoedia est ille versus,

Ionidesve, vel Myceneae nurus.

In quo credunt esse trochaeum in prima sede: cum certe sit jambus; quod & fatebuntur qui praeter caeteros legerint Ovidium, Propertium, Horatium, & Martialem, sic scribentes:

Ovid. *Non Latium norat, quam praebet Ionia dives.*
Propert. *At tu seu mollis qua tendit Ionia: seu qua.*
Horat. *Non attagen Ionicus jucundior.*
Mart. *Ionicarum gustus attagenarum.*

Et ipsi & alii vates saepius eas primas syllabas in *Ionia* variant. Quin peritorum gratia dixerim, apud Virgilium in eo celebri versu, *Insulae Ionio in magno*, excluditur & abjicitur in scansione diphthongus primae dictionis; non autem adimitur ultima vocalis in sequente dictione *Ionio*, ut a plerisque omnibus est hactenus praeceptum. Sic igitur scandatur iste versus; *Insul' Ioni' in ma.* ut, *Posthabita coluisse Samo. Quem Dardanio Anchisae. Sub Ilio alto.* & alibi saepissime. Non tamen hoc recenseo, quod nesciam diphthongum saepe retineri, sequente vocali, ut, *Castaneae hirsutae. Ante tibi Eoae Atlantides.* Et ipse Seneca in principio Troadis tragoediae sextae, *Aeacidae armis*: sed ut primas syllabas in *Ionio* lubricas tester; neque unquam inveniri trochaeum in Senecae trimetris, nisi in versibus plane depravatis. Pyrrhichius quoque nullibi admittitur in hoc jambico, licet alii contendant esse pyrrhichium in fronte horum hemistichiorum: *Petiit ab ipsis: Abiit arenas. Rediit Achilles*, sed mirifice decipiuntur. Possem dicere inibi tribrachym esse, ut in Thyeste tragoedia secunda, *Quod ratio nequiit*, ut millies alias: potius tamen dicam in illis tribus esse jambum, quia litera finalis saepe producitur. Ovid.

Ut monuit, cum voce abiit.

Sed maxime in his dictionibus per synaeresin coactis: unde non exploderem alteram vocalem, quam demunt alii in ipsis infra scriptis verbis, in quibus plane est jambus non pyrrhichius: *Complexus abiit: Eversa periit*: *Petiitque supplex*: saltem ut in temporibus sensus sit magis obvius.

Ille quoque fallitur, qui in secundo Actu octavae Tragoediae (Agamemnonis) legens,

Et qui redire (cum periit) nescit pudor:

Et in secundo Octaviae legens, *Aliena telis*: *aut petiit*, credit esse anapaestum in quarta sede, qui tamen inibi nunquam invenitur: licet adolescentior cum caeteris omnibus deceptus fuerim. Ut praeterea, quod sentio, exprimam, quando prima producitur, *Objice* scriberem potius, quam *Obice*, ut verbum a nomine statim dignoscatur. Legerem tamen & scriberem, — *Per decem mensûm graves*, pro *mensium*: nam ut apud alios Latinos auctores, sic & apud Senecam, scribuntur & leguntur hae dictiones, ut metra deposcunt. Ut cum in Seneca legitur, — *Tuque coelestûm arbiter*, pro *coelestium*, & apud Catullum *Flos Veronensûm*, pro *Veronensium*, in hujusmodi ego ectasi aut molossum aut creticum pedem exhorreo: ad quem confestim absque necessitate plerique concurrunt, tanquam ad solidissimam

an-

anchoram. Interim haec ſit noſtra ſententia; licet aliquando ſecus ſcripſerit vir eruditiſſimus & amiciſſimus: at non ſemper idem eſt unius judicium. Unde quamvis haec ſtudia (quae humanitatis appellant) rariſſime, nec niſi coactus, reviſam; multas tamen inventiunculas noſtras alacriter damnavi: & (ſi acciderit) meipſum redarguens ſcriptorum meorum ingenuus ero exactor. Igitur repeto, in his, ut verſui convenit, ita ſcribendum, nunc *legentium*, nunc *legentum:* ut annotavi in meo codice impreſſo in aedibus Aldi Anno cIↃ IↃ XVII.

Schema trimetrorum Senecae, ſecundum obſervationem Avantii, hujuſmodi eſt.

Sedes 1,	2,	3,	4,	5,	6, & ult.
- -	◡ -	- -	◡ -	- -	◡ -
◡ -	◡ ◡ ◡	◡ ◡	◡ ◡ ◡		
◡ ◡		- ◡ ◡		- ◡ ◡	
◡ ◡ ◡		◡ ◡ ◡			
- ◡ ◡		◡ ◡ - * N. L.		*◡ - in novem verſibus	
◡◡◡◡				◡ ◡ ◡ in tribus verſibus,	

GEORGIUS FABRICIUS, Chemnicenſis,

De Reliquis Carminum Generibus.

DE trimetris ſane diligenter Avantius; ſed quia in Choris carminum genera reliqua non attigit, videntur ea quoque exponenda: cum in Tragicis inveniantur, quae cum Poëtis caeteris non conveniant. Nam ut ſuam illi ſervent gravitatem, legitimis pedibus & vulgata compoſitione ſemper non ſunt uſi; videlicet,

Ut ſermo pompae regiae capax foret,

ſecundum Terentianum. In quibus annotandis operam exiguam ſumpſi, non exiguo

guo futuram commodo iis, qui cum diligentia & attentione liberali in veterum scriptis versari solent.

De Jambico.

I. Jambicum dimetrum catalectum, prima sede constat e spondeo aut anapaesto: duabus reliquis, jambo cum superflua syllaba. E tali jambico integer Chorus est in Medea, ante actum quintum. Talis versus in Oedipo,

Ophioniaque caede.

— — ∪ — ∪ — —
∪ ∪ — ∪ — ∪ — ∪

Ibidem impurus est ille, mutato altero jambo in spondeum.

Solenne Phoebus carmen.

II. Jambicum dimetrum acatalectum habet sedibus paribus jambum, imparibus spondeum aut dactylum aut anapaestum. hoc accinitur, jambico trimetro, in Medea: interjicitur eidem in Agamemnone. Miscetur trochaicis & dactylicis unus, in eadem Tragoedia,

Procella fortunae movet.

∪ — ∪ — ∪ — ∪ —
— — — —

Impurus est ille in Oedipo,

Hederave frontem baccifera.

Huic vicissim accinitur superius catalectum ibidem,

Aut foeta tellus impio.
Effudit arma partu.

III. Jambicum dimetrum hypercatalectum fit, cum ad superius adjungitur pes trisyllabus in fine, nempe baccheus: e quo genere non constant Chori integri, sed aliis alibi, rarissime tamen, interponitur; ut in Oedipo,

Sensere terrae te Dacum feroces.

Habet sede quartâ etiam anapaestum; ut in Agamemnone,

Non urbe cum tota populos cadentes.

Ibidem.

Charusque Pelidae nimium feroci.

In qua Tragoedia tantum unus adhuc generis ejusdem legitur. Ut autem apud Tragicos jambico dimetro pes trisyllabus additur, ita apud Comicos jambico senario: cujus e Varrone meminerunt, Charisius, Diomedes, Ruffinus. singuli adducunt hunc versum Terentii ex Hecyra,

Nam si remittent quippiam Philumenae dolores.

Sed nunc non alia persequi, praeterquam Tragici nostri, decretum est.

IV. Jambicum trimetrum brachycatalectum Scazon, seu claudum, nescio an ulli alii, excepto Seneca, apud Latinos sit usitatum. Habet sede prima jambum aut anapaestum, secunda jambum, tertia spondeum, penultima jambum, ultima spondeum, & semel tantum anapaestum.

Sonuit reflexo classicum cornu. in Oedipo.
Cum lege mundi Juppiter rupta. in Agamemnone.

Juſſitque Phoebum tardius celeres. ibidem.

◡ — ◡ — — ◡ — —
◡ ◡ — ◡ — ◡ — ◡ ◡ —

Hoc genus ſcazontis in duabus tantum Tragoediis legitur: nam alia exempla ego ignoro.

Interdum in eodem non fit colliſio; ut,

Eliſit aere, ante non linguas.

Interdum nulla eliſio; ut,

Clamore primum hoſtico experti. in Oedipo.

Sed hoc videtur fieri valde illepide.

Eſt & alterum Scazon huic diſſimile, in quo contra legem communem loco penultimo trochaeus ponitur,

Timet aut minaces victoris iras.
Tacitumque murmur percuſſit auras.
Gemuitque taurus Dictaea linquens.

◡ ◡ — ◡ — — — ◡ — —

Haec autem rectius inter compoſita metrorum genera referuntur.

V. Jambicum trimetrum catalectum integrum, ſatis ab Avantio explicatum videmus, quod tamen e puris jambis non conſtat, ſed pedum aequalium quaſi temperamento conficitur. Tradit ex antiquis Grammaticis Victorinus, improbari verſum e jambis omnem compoſitum, nam ut ſit amplior, & par tragicae dignitati, interponi frequenter, locis videlicet imparibus, pedum dactylorum numeros, & moras ſpondeorum: quam ſententiam approbat Terentianus. Quos autem trimetros Graeci, eos Cicero & Quintilianus vocant ſenarios, & eorundem imitatione Flavius Caper & Aruntius Celſus, Terentii interpretes. Cauſam nominis utriuſque ſcite Terentianus reddit, ſuae vir artis doctiſſimus,

Jambus ipſe ſex tantum locis manet,
Et inde nomen inditum eſt ſenario:
Sed ter feritur, hinc trimetrus dicitur,
Scandendo binos quod pedes conjungimus.

Annotarem & illa, ubi colliſiones aut eliſiones non fierent, vel hiantibus literis, vel ſequente aſpiratione: ſed cum id in difficilioribus dicere jam coeperim, & in reliquis generibus ſim repetiturus: ſtudioſi id per ſe obſervabunt, quod a praeceptionibus communibus diſſidet, & libertatem illam vetuſtiorum refert.

VI. Jambicum trimetrum catalectum ſcazon, conſtat e ſolitis trimetri pedibus, jambo, ſpondeo, anapaeſto: ſed in fine loco jambi ſpondeum celebrat, quem tamen antecedit anapaeſtus aut jambus: cujus generis duo tantum verſus ſunt in Agamemnone,

Cum Dardana tecta Dorici raperent ignes.
Fatale munus Danaûm traximus noſtra.

— — ◡ ◡ — ◡ — ◡ — ◡ ◡ — — —
◡ — — ◡ ◡ — — ◡ — — —

De

De Trochaico.

I. Trochaicum dimetrum catalectum e trochaeo, item ſpondeo vel dactylo vel anapaeſto, demum trochaeo & ſyllaba ſuperflua componitur: quo utitur in Oedipo,

Sed quid hoc? poſtis ſonat.

Item,

Pendet inſtabili loco
Quicquid exceſſit modum.

— ◡ —— — ◡ —
— ◡ ◡
◡ ◡ —

Chorus enim ille integer eſt ex hoc genere, quod & aliis Choris immiſcetur, aut ad eorum extremum adhibetur. Unus verſus hypercatalectus eſt in eodem Choro,

Vita, decurrente via.

Unus impropriam ſedem habet, loco trochaei pyrrhichium, in initio,

Comes audacis viae.

Sed dubito valde, num correcti ſint hi ipſi loci.

II. Trochaicum dimetrum hypercatalectum, conſtat e trochaeo, item ſpondeo, iterum trochaeo, demum trochaeo, vel ſpondeo, & ſyllaba abundante; ut,

Nullus hunc terror, nec impetus.

Item,

Senſit ortus, ſenſit occaſus.

— ◡ —— — ◡ —
— ◡ —— — ◡ —

III. Trochaicum trimetrum brachycatalectum, habet loco primo & tertio trochaeum vel ſpondeum vel dactylum, ſecundo, quarto, & quinto trochaeum; ut,

Protulit tellus aut anguis imis. in Oedipo.
Deſeruit fugas nomenque genti. in Agamemnone.
Te duce concidit totidem diebus. ibidem.

In qua Tragoedia plures verſus ejuſmodi, ſed ſparſim, inveniuntur.

— ◡ — ◡ —— — ◡ — ◡
—— —— ◡
— ◡ ◡ — ◡ ◡

Impurus eſt ille, qui loco ſecundo ſpondeum habet.

Vicit acceptis cum fulſit armis. Item,
Fraude ſua capti caderent Pelaſgi.

Quamvis poſt duas mutas, vocalem ſequentes, utraque ſyllaba correpta legi poſſet, licentia vetere: ut verſus ille apud Gellium, ex emendatione Alciati,

Poſtquam eſt morte captus Plautus, Comoedia luget.

Nam in ſecundo loco dactylus eſt, propter *pt* literas vocalem ſequentes. ut apud Graecos,

Θρήνοσι' αἰγυπτίων.

Sed auctorem nostrum minus horridum, ab hac consuetudine plane abstinuisse arbitror. Impurus itidem ille, in quo sede secunda pro trochaeo ponitur anapaestus; ut in Agamemnone,

Tradit thalamis virginem relictam.

IV. Trochaicum trimetrum hypercatalectum, habet trochaeos admixtis, ut solet, dactylis & spondeis, quod in Agamemnone locis solummodo duobus legimus,

Vidimus patriam ruentem nocte funesta,

Vidimus simulata dona molis immensae.

— ∪ — ∪ ∪ — ∪ — — — ∪ — — —

V. Trochaicum tetrametrum catalectum, trochaeum recipit locis omnibus, exceptis quarto & sexto, in quibus quasi tibicen fulcitur spondeus, firmamenti gravitatisque causa. Integre purum carmen hoc ponere Tragici non solent; nam quod aliis Poëtis decoro est, in his vitiosum putatur, Victorino & Attilio testantibus. In prima sede, praeter trochaeum, quem semper ut legitimum intelligo, collocantur dactylus, tribrachys: in secunda, spondeus, dactylus, anapaestus. in tertia, tribrachys: in quarta, unicus spondeus: in quinta, dactylus & tribrachys: in sexta, rursus spondeus, & semel dactylus, semel tribrachys, apud hunc videlicet auctorem: in septima necessario trochaeus: syllaba abundans (ut in omnis carminis fine) est indifferens. Has pedum diversitates observare licet in Tragoediis duabus, extra Chorum, nempe in scenarum exordiis, ut in Hippolyto & Medea: semel tantum in scenae medio, ut in Oedipo. Nos simplicioris versus exemplum subjiciemus,

Et pias numen precatus, rite submisi manus.

Et illius apud Terentium in Heautontimorumeno, qui est omnium ejus Comici purissimus,

Vis amare, vis potiri, vis quod illi des, effici.

— ∪ — — — ∪ — — — ∪ ∪ — — — ∪ —

Trochaicorum restant alia quaedam genera, quibus semel aut iterum uti Poëta satis habuit, quae ex impuris & imperfectis composita & quasi conglutinata sunt.

Primum, pedum quatuor; ut in Agamemnone.

Hesperum dici: aurora movit.

— ∪ — — — — ∪ — —

Alterum, pedum totidem, & semipedis; cujus exempla leguntur duo in eadem Tragoedia,

Stella quae mutat, seque mirata est.

Frigidus custos, nescius somni.

— ∪ — — — — ∪ — — —

Tertium, pedum quinque; ut,

Semper ingentes educas alumnos.

— ∪ — — — — ∪ — ∪ — —

Quartum, pedum totidem cum semipede; in Oedipo,

Lucidum coeli decus huc ades votis.

— ∪ — — — ∪ ∪ — ∪ — — —

De

DE GENER. CARM. IN TRAGOED. SENECAE.

De Anapaestico.

Anapaesticum complectitur sedes quatuor, recipit in singulis anapaestum, in prima pariter dactylum & spondeum: in secunda solum anapaestum aut spondeum: in tertia spondeum, dactylum, tribrachym: in ultima anapaestum, spondeum, tribrachym, & dactylum: sed hunc bis tantum observare potui; ut,

Mixtaque odoro Lesbia cum thymo. in Oedipo.

Qui Styga tristem non tristis videt. in Agamemnone.

E solis anapaestis unus legitur in Hercule furente,

Pharetraeque leves, date saeva fero.

Alter in Thyeste, tertius in Hippolyto, quartus in Agamemnone. nam hoc contra gravitatem Tragicam est, ut supra in jambicis & trochaicis, de veterum auctoritate scripsimus. Itaque similem versum reprehenderunt familiares Ovidii, in ipsius tragoedia Medea, qui a Seneca in Controversiis annotatur,

Gelidum boream, gelidumve notum.

Anapaestici qui constant e solis spondeis, nimium inertes sunt, ideoque a Ruffino vocantur immanifesti, quia in iis vix numerus & versus intelligi potest, ut Cicero ait: imo plane non intelligitur, si aliis, non sui generis, sunt immixti. Talis est in Oedipo,

Nec mortali captus forma.

Alii duo sunt in Agamemnone. Tales spondaici, quamvis alius itidem generis carminibus inseruntur, tamen in eorum habentur numero, cum quibus conjuncti sunt, etiamsi pedem illum legitimum habeant, quod & veteres Grammatici annotarunt, ut diximus libro De re Poëtica septimo.

Jambum pedem hoc carmen non admittit; nam in illo versu,

Arcus metuit Diana tuos,

Prima in nomine proprio figurate producitur, ut & in illo Ovidii,

Ferrum Diana volanti
Abstulerat jaculo.

Ita enim in aliquot manuscriptis offendimus. Habet hoc carmen post duos pedes incisum: in quo syllaba brevis produci potest, ut,

Bis pulsata Dardana Grajo. in Troade.

Pulsata freta fertur in altum. in Octaviâ.

Interdum non fit elisio; ut in Octavia,

Vivere matrem impius, ingens.

Neque fit collisio; ut in jambico,

Priamo Agamemnon. in Agamemnone.

Æacidae armis. in Troade.

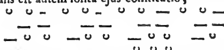
Item in anapaestico; ibidem,

Contenta sono, Hectora flemus
Canuit Ide, Ide nostris.

Quod tribus aliis praeterea ejusdem carminis locis animadvertimus.

Est hujus carminis bonitas & elegantia praecipua, si pedibus singulis, singulae partes orationis finiantur: altera, si dimensiones ipsae parte orationis terminentur.

Talis est autem solita ejus constitutio,

Admittit aliquando pedes alienos, seu (ut Servius) ignobiles, & (ut Cicero de Oratore) abjectos: nos hactenus impuros vocavimus, quod & numerum & versum vitient.

In prima sede paeonem tertium; ut in Oedipo,

Niveique lactis candida fontes.

Quorum tamen versuum ultra octo in his Tragoediis non sunt.

In secunda sede baccheum; ut in Octavia,

Spernit superbos humilesque simul.

Cujus alibi similis nullus est. Observatione dignum est, quod Cicero anapaestum pedem, pro ipso carmine anapaestico ponit. ut de Finibus: *Graeci qui hoc anapaesto citantur.* id est, hoc carmine anapaestico.

De Sapphico.

I. Sapphicum brachycatalectum, quod constat molosso, anapaesto, baccheo, id inseritur Choro cuidam in Agamemnone,

Qui vultus Acherontis atri.

— — — ᴗ ᴗ — ᴗ — —

II. Sapphicum integrum, pedibus constat certis, trochaeo, molosso, anapaesto, & amphibrachy vel baccheo, propter syllabam ultimam communem. Habet usitate caesuram post alterum pedem, quam Tragicus semper observat, Catullus non admodum accurate, Horatius accuratius, praeterquam in locis paucis, & initio Carminum, libro primo,

Mercuri facunde, nepos Atlantis. Oda 10.

Quem virum aut Heroa, lyra vel acri. Oda 11.

In Oda de Pindaro utitur undecies, in Carmine seculari uno minus vigesies: aliàs non nimium.

In hoc genere graviter cadunt versus, qui desinunt in dictionem quadrisyllabam; ut,

Iam silet murmur grave classicorum.

Nonnunquam propter caesuram syllaba correpta extenditur, idque semel tantum apud Horatium, sed saepius apud hunc Tragicum; ut,

Et vir & Pyrrha mare cum viderent. in Troade.

Uxor impendit animam marito. in Medea.

Est autem veri & integri Sapphici constitutio ejusmodi,

Disce fortunam bene ferre magnam.

Constant Chori integri e sapphicis apud nostrum Tragicum. Observavimus in sapphico pedes illegitimos plures, quam in aliis, eosque in sedibus omnibus, ulti-

ma

DE GENER. CARM. IN TRAGOED. SENECAE.

ma tantummodo excepta; ut in prima ſede, ſpondeus pro trochaeo. quod quia ſemel factum, legem non facit.

Solus contemptor levium deorum. in Agamemnone.

In altera ſede pro moloſſo, interdum creticus collocatur, interdum choriambus: de cretico conſtat, de choriambo nos exempla afferemus, quia inuſitatum eſt, & ab alio, quod equidem ſciam, factum nemine.

Creticus invenitur ſine omni controverſia; & veteres ſapphicos tales fuiſſe Julius Scaliger ſentit. Catullus,

Pauca nunciate meae puellae.

Sappho certe, quae hujus carminis inventrix eſt, in quadam oda continenter co pede utitur:

Ποικιλόθρον' ἀθάνατ' Ἀφροδίτα,
Παῖ Διὸς δολοπλόκε, λισσομαί σε
Μή μ' ἄσαισι μηδ' ὀνίαισι δάμνα
Πότνια θυμόν.

Choriambus in eadem ſede, uni Tragico noſtro eſt uſitatus. Extant plura exempla, ne quis poſſit dubitare: qualia ſunt,

Sumere innumeras ſolitum figuras. in Medea.
Anferax varii lapidis Caryſtos. in Troade.

Quamvis in manuſcripto Regiomontani legitur, *rari lapidis:* quod tamen repudio, ut & Scaligeri σχῆμα συμφωνητικόν, quod eſſe in dimenſione ipſe judicat. Similiter in Thyeſte,

Cuncta divitias metuitque caſus,

Sed & hunc verſum aliter legit Beza, ut in Lectionis diverſitate dicemus. Rurſus alibi,

Te caput Tyria cohibere mitra. in Oedipo.
Sidus Arcadium geminumve plauſtrum. in Agamem.
Troja qua jaceat regione monſtrans. in Troade.

Exempla nondum in libris corrupta tot enumero,
ne temere affirmare videar rem novam. Ille autem verſus in Hercule Oetaeo,

Habeat, nec ulla dominetur aula,

ut alter in Agamemnone,

Triplici catena tacuit, nec ullo,

plane ſunt illegitimi; in quibus loco primo anapaeſtus, altero baccheus ponitur: quos inter ſapphicos auſus non eſſem recitare, niſi Tragicus eis per medium immiſceret, aut propinque annecteret. Satis de prima & altera ſede hujus carminis.

In tertia ſede ſpondeus contra artem & uſum collocatur; ut,

Argos iratae carum novercae.

Cujus etiam ut in pede priore exemplum aliud neſcio. Spondeus iſte interdum reſolvitur; ut,

Si qua ferventi ſubjecta cancro. in Hippolyto.
Dum luem tantum Troiae atque Achivis. in Troade.

Qualis illa διάζευξις Horatiana,

Nunc

Nunc mare, nunc silüae. & ista,

Heü quantus equis, quantus adest viris.

Ita in manuscripto, & *Heü* dissyllabum esse non negat Servius. Eadem resolutione Caecilius in Plotio, apud Terentii interpretem,

Patere quod datur, quando optata non dabunt dii.

In hoc trochaico, *quando* est trisyllabum. Sumptum hoc de Graecis: Homerus,

Ἀφνειόντε Κόρινθον, ἐϋκτιμένας τε Κλεωνάς,

Apollonius,

Οὐδὲ μὲν οὐδ᾽ αὐτοῖο πάϊς μενέαινεν Ἄκαστος.

Aliter in carmine sapphico distinguunt pedes Bassus, Diomedes, Attilius, Terentianus, Servius, & alii; nam inter composita id numerant: sed qui simplicem rationem sequuntur, quam nos sequimur, ad Tragici hujus compositionem spectant, quae sine dubio e Graecorum fluxit institutionibus. Horatius in hoc genere semel atque iterum utitur dissectione; ut,

Thracio Bacchante magis sub inter" Lunia vento. lib. I.

Grosphe non gemmis neque purpura ve" Nale nec auro. l. 2.

Sed nullum est exemplum in Tragicis.

De Choriambico.

I. Choriambicum dimetrum constat choriambo & baccheo.

— ∪ ∪ — ∪ — —

Imbriferumque corum. in Hippolyto.

Pulvereamque nubem. in Agamemnone.

II. Choriambicum trimetrum, e spondeo, choriambo, & pyrrhichio; ut,

Pax est Herculea manu,

Auroram inter & Hesperum.

— — — ∪ ∪ — ∪ ∪

Ex hoc facti sunt Chori integri in Thyeste & Hercule Oetaeo: finis cujusdam Chori in Hercule furente: medium in Medea. Habet primo loco interdum trochaeum; ut apud Severum Septimium,

Purpurae-leguli senes.

Interdum creticum; ut in Hercule Oetaeo.

Quatuor praecipitis Deus.

Nisi fiat collisio. Prima enim in nomine *quatuor* apud bonos Poëtas semper producta legitur: *quater*, semper correpta.

III. Choriambicum tetrametrum fit e spondeo, duobus choriambis & pyrrhichio: quo genere frequentissime utitur. hoc suave est, si incisum habeat post pedem alterum.

— — — ∪ ∪ — — ∪ ∪ — ∪ ∪

Res est forma fugax, quis sapiens bono

Confidit fragili? dum licet, utere.

Ex hoc passim integri Chori compositi. Idem inter duos trimetros & totidem tetrametros in Oedipo interposuit. Sunt praeterea genera choriambico minus nota.

I. Pri-

DE GENER. CARM. IN TRAGOED. SENECAE.

I. Primum, quod e choriambico dimetro constat, & e duobus pedibus jambi, cum syllaba superflua.

— ∪ ∪ — ∪ — — — — ∪ — ∪

Indomitumve bellum perrumpet omne.

II. Alterum, quod e choriambo, anapaesto, & iterum choriambo.

— ∪ ∪ — ∪ ∪ — — ∪ ∪ —

Extimuit manus insueta pati.

III. Tertium, quod prioribus est magis vulgatum, e spondeo, choriambo, anapaesto, tribrachy.

— — — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ ∪

Ut quondam Herculea cecidit pharetra.

Reperiuntur plura in Agamemnone hujus generis.

IV. Quartum, quod e choriambis in sede prima & ultima, in secunda jambo, in tertia spondeo constat; cujus unicum extat exemplum in Oedipo.

— ∪ ∪ — ∪ — — — — ∪ ∪ —

Quae tibi nobiles Thebae Bacche tuae.

V. Quintum, quod est priore brevius syllaba, & loco choriambi finitur dactylo; ut in Agamemnone,

— ∪ ∪ — ∪ — — — — ∪ ∪

Perdidit in malis extremum decus.

De Dactylico.

I. Dactylicum dimetrum catalectum, conficitur e duobus dactylis; ut,

Non acies feras.

Cervaque Parrhasis.

— ∪ ∪ — ∪ ∪

II. Dactylum trimetrum, e dactylo, spondeo & dactylo; ut,

Coeruleum erexit caput.

III. Dactylicum tetrametrum acatalectum, fit e solis dactylis, socio pede adjuncto spondeo, qui admittitur sedibus omnibus, excepta postrema: quod carminis genus suo appellatur nomine Bucolicon, & idem interponitur modo sapphicis & choriambicis, quales sunt tres in Hippolyto: modo heroicis, quales multi in Oedipo, ante Actum tertium.

— ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪

— — — —

Et tumidum Nereus posuit mare.

Item,

Brachia prima cadunt praedonibus.

De hoc versu ita scribit Terentianus, diligens Grammaticus,

In Tragicis junxêre choris hunc saepe diserti,

Annaeus Seneca, & Pomponius ante Secundus.

Eodemque in loco hos e Pomponio versiculos adducit:

Pendeat ex humeris dulcis chelys,

Et numeros edat varios, quibus
Adsonet omne virens late nemus,
Et tortis errans qui flexibus.

Hi versus si e solis componuntur spondeis, minus sunt sonori, minus accommodati; ut in Oedipo,

Et Phoebo laurus charum nemus.

Quod in aliis praeterea duobus in hoc Poëta deprehendimus. Nam dici dactylicus potest, auctore Attilio, qui pedes omnes spondeos habet: dici jambus, qui spondeis maxima e parte abundat, quod in Plautinis Camerarius annotavit: dici anapaesticus, eadem de causa, de quo dictum paulo ante est. Ratio est (ut idem Atilius) quia pes spondeus metra omnia ordinat atque disponit.

IV. Dactylicum pentametrum superiori simile est, quod uno pede excedit; id olim vocatum Aeolicum, eoque librum integrum scripsit Sappho. In his Tragoediis unus tantum invenitur, in Agamemnone,

Heu quam dulce malum mortalibus additum.

Ita enim e manuscripto Regiomontani eum restituimus, cum in vulgatis in choriambicum mutatus sit: ut esset sequenti in eodem loco similis.

Sunt hujus generis multa composita.

I. Ut incipiens a caesura trochaica. in Agamemn.

Aut iniqui flamma Tonantis.

Item a solo pede trochaeo,

Pendet instabili loco.

II. A caesura sapphica. in Agamemnone,

Fortiter vinci restitit annis.

Tales leguntur tres in Oedipo, in Choro confuso e plurimis carminum generibus.

III. Item a caesura jambica, vel e solis jambis facta; ut,

Inauspicata de bove tradidit. in Oedipo.

Vel e spondeo & jambo; ut,

Par ille regi, par superis erit. in Agamemnone.

Postremo desinens in colo sapphico. Ibidem,

Et licuit versare dolos, ut ipsi.

De Hexametro.

Hexametrum (quod a materia Heroicum, ab orationis genere Epicum) componitur e dactylis & spondeis: ita tamen ut sedem quintam dactylus, sextam & ultimam spondeus possideat. In prioribus enim ambo pedes sine ullo discrimine ponuntur. Hujus exemplum est optimus ille Poëtae optimi versus,

Discite justitiam moniti & non temnere Divos.

Hoc carminis genere celebrantur res gestae Bacchi in Oedipo & Medea: item oraculum, quod Oedipo datum est. Oraculum refertur in scenae medio, Bacchi facinora inseruntur Choris. In antiquissimis Tragoediis frequentem fuisse hujus versus usum, intelligitur e libro De re Poëtica, qui inter Aristotelicos legitur.

De

DE GENER. CARM. IN TRAGOED. SENECAE.

De Monometro.

Monometrum eſt, quod e duobus fit pedibus, eſtque aut acatalectum, quod integrum eſt, ut ex anapaeſtico; ut,

Fortuna ferat. Item,

Nova nupta faces.

Item, ex dactylico; ut,

Non acies feras. Item,

Cingi floribus.

Catalectum, cui ſyllaba aliqua deeſt. Hypercatalectum, in quo abundat ſyllaba. Ut in Trochaico,

Troia bis quinis. in Agamemnone.

Jam Jambico,

Religare frontem. in Oedipo.

In Choriambico,

Quo non nata jacent. in Medea.

Quia autem finiunt plerumque ſententiam, aut etiam carminis genus, ideo antiqui monometra, clauſulas appellarunt, ut Varro tradidit.

PERIOCHAE
TRAGOEDIARUM SENECAE

Nomine LUTATII Grammatici e MS. codice descriptae

A

GEORGIO FABRICIO.

I.

HERCULES FURENS.

Ercules Rex Thebarum vir justus apud priscos habitus est, qui derelicto Creonte socero suo (qui fuit pater Megarae) & duobus filiis infantibus, & Amphitryone patre & Alcmenâ matre, ad regni gubernaculum, assumptisque secum Theseo aliisque proceribus, ad externas nationes profectus est; ut quos ibi saevos tyrannos, & quae monstra invenisset, interficeret, & pestes a populis removeret. In quâ quidem profectione quondam ad inferos fabulose descendisse fingitur, & inde deduxisse Cerberum legitur. Cum per longi aevi spatia, mundum pene totum perambulans, moras traxisset, & jam mortuus putaretur, Lycus Thebanus e vili genere ortus: (quem quondam Hercules in exilium egerat) cum plerisque habitâ conspiratione seditiose caeso Creonte & duobus ejus filiis, cum multâ caede regnum occupavit, & diadema suo capiti imposuit, Megaram uxorem Herculis ad tedas jugales solicitat. cui vim parabat colluctanti & constanter recusanti. Repente rumor de reversione Herculis cum Theseo auditus est, & magno triumpho ab effuso undique populo susceptus: cumque Megaram & Amphitryonem luctuosos inspiceret, causam edoctus, Lycum cum prole sua & fautoribus interficit. Juno summo dolore affecta, quod Hercules illaesus ab inferis redierat, & inde eduxerat Cerberum; timens, ne majora aggrederetur, scilicet coelum; primum sibi dolores immittit, deinde in furorem versa, eam ingreditur viam, quâ ipsum Herculem in furorem ducat, ut furore captus moriatur. Excitat infernalem Furiam, ut faces accendat; quibus ipsum in furorem vertit, ut tela in filias & uxorem jaciat.

HERCULIS FURENTIS

Argumentum, per alium.

Queritur Juno multivoli Jovis furta, & pellices enumerat, earumque liberos; in Her-

Herculem tamen potiſſimum invehitur, auctum recenti gloriâ victis inferis; Acheronta movet, & furorem Argos reverſo Herculi immittit. Abſente Hercule Lycus exul Thebanus, urbe occupatâ, Creonte rege ac filiis necatis, confugientem ad aras Megaram Herculis uxorem, ni ſibi nubat, flammis cremare minatur. Supervenit Hercules, & debitâ Lycum ſociosque caede ulciſcitur: deinde ſacrificaturus, vertitur in inſaniam; propriam uxorem atque filios interficit. recedente denique veſaniâ, & miſeriâ ſuâ cognitâ, vitae manum inferre ſuae ſtatuit; ſed evictus Amphitryonis precibus atque lacrymis, ignoſcit ſibi, & cum Theſeo Athenas pergit.

II.

THYESTES.

Atreus & Thyeſtes, e Pelope & Hippodamiâ, fratres fuerunt. Thyeſtes autem adulterium commiſit cum uxore Atrei, propter quod Atreus in odium Thyeſtis vehementer exarſit: nec contentus, quod occupato regno fratrem egiſſet in exilium, ſed volens in eum crudelius deſaevire, finxit ſe velle ei reconciliari, & ab eo filiis in obſides acceptis, partitus cum eo regnum eſt, quem poſtea vocavit ad convivium, & interfectis filiis obſidibus, dedit eos patri veſcendos, & eorum cruorem vino commiſcuit, quod dedit ei bibere. Super quo ſcelere Sol indignatus, a Mycenis fugit convivio finito, apportavit patri capita filiorum, nuncians ei, quod reſiduam partem comederit.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Viciſſitudine regnandi pactâ, annis alternis Pelopis filii Atreus & Thyeſtes, Argis imperabant. Interea Thyeſtes aureum arietem, regni fatum, avertit, & Aëropen uxorem fratris in adulterium pellicit: mox poenas metuens fratri dare, fugit in exilium. Sic evaſiſſe dolens Atreus, quod vi nequibat, dolo conatur. in gratiam redire ſe ſimulat; oblatâ regni parte, fratrem invitat, & perſuadet: Ei convivanti, liberos tres, ante aras immolatos inſtar victimarum, & partim aſſos, partim elixos, ignoranti epulandos proponit, ſanguinemque potandum propinat. ſic fit filiorum parens ſepulchrum. Denique capita illi & manus crudelis Atreus offert; & quid comederit, quid biberit, enarrat. Luget Thyeſtes, & deflet calamitates ſuas, laetatur e contra frater, & exultat in tam ſaevo parricidio, quod ipſe Phoebus videre non ſuſtinuerat.

III.

THEBAIS.

Oedipus qui patrem occiderat, , & matrem duxerat in uxorem, & ob ſcelera ſeipſum excoecaverat (ut in aliâ habetur Tragoediâ) duos filios genuit ex matre, uxore ſuâ, Eteoclem & Polynicem, & filiam Antigonem. Filii adulti patrem ex-

 pule-

pulerunt, & inter se sic regnum diviserunt, ut unus uno, alius alio anno regnaret, illo exulante, qui non regnaret. Initio regnavit Eteocles, & ultra tempus pactum tenuit regnum. Frater exul uxorem duxit filiam regis Adrasti, a quo accepto auxilio, fratrem expugnare voluit. Ceciderunt ambo in bello mutuis vulneribus, ut in Statio habetur. Seneca autem non describit finem belli, sed solum prooemia.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Sponte profectus in exilium Oedipus, conatur Antigonam filiam a se amovere, ut possit sibi vi vitam evitare: contra haec patrem ad meliora, qua consilio, qua precibus, traducit. Interea Eteocles & Polynices, impiâ regni libidine stimulati, in mutuam caedem feruntur. Interponit se Jocasta mater, & filios nititur in gratiam reducere. negat Polynices. *Desunt caetera.*

IV.
HIPPOLYTUS.

Hippolytus filius Thesei ex reginâ Amazonum Antiope, quem Phaedra noverca uxor Thesei adamavit, qui dum recusaret eam cognoscere, ab eâ falsi criminis delatus, in exilium mittitur. In fugâ territus a marino monstro, praecipitatus inter saxa, exspiravit. Phaedra seipsam dolore interfecit.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Pepererat Antiope Amazon Theseo Hippolytum; qui cum venationi deditus Dianam coleret, Venerem aversaretur, coelibem vitam ducere decreverat. captâ illius pulchritudine Phaedra noverca, amore vesana, dum abest apud inferos Theseus, juvenis castitatem blanditiis & precibus expugnare conatur. Impudicam a se feminam Hippolytus repellit. Igitur deprehensa, mutat amorem in odium; & reverso Theseo, insimulat privignum oblati per vim stupri. Fugerat Hippolytus impudicam domum: sed dum alio properat, ecce ibi taurus marinus a Neptuno ad diras Thesei imprecationes immissus; qui se ante currum sistens, quadrupedes consternavit. hi, contemto imperio, quadrigam deturbant, cadentisque corpus per saxa & vepres distrahunt atque dilaniant. Compertâ nece, Phaedra rei veritatem marito aperit; seque, super laniatos artus, gladio transfigit. Theseus plangit innoxii filii casum, suamque praecipitem iram, dirumque votum detestatur: laniatos artus colligit, &, quo meliori modo potest, componit.

V.
OEDIPUS.

Cum Laïus rex Thebarum haberet filium ex uxore Jocastâ, a quo ex oraculo Phoe-

ARGUMENTA.

Phoebi deberet interfici, & matri propriae subjacere; eum in monte Cithaerone exposuit, plantis ignito ferro perforatis. Quem quidam pastor inveniens, seni alendum dedit Corinthio, qui puerum detulit ad reginam, quae eum adoptavit. Sic educatus in domo regis Polybi, putavit se filium ejus & reginae Meropes. Adultus autem, audito quod occisurus patrem esset, & ducturus matrem in uxorem, sponte ivit in exilium; in quo verum patrem casu quodam occidit; postea temporis progressu reginam Thebarum duxit uxorem, nesciens quod mater ejus esset. Cum autem pestis tam bestias quam homines regni sui vastaret, consulit Creontem fratrem Jocastae conjugis suae, qui dixit oraculo Phoebi, esse regnum purgandum illius exilio, qui regem Laïum interfecisset. Cum autem nesciret se illum esse, adiit vatem Tiresiam; qui ex revelatione deorum infernalium pandit Oedipum esse, qui regem interfecerit Laïum, & matrem duxerit in uxorem.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Oedipus Laii & Jocastae filius, hujus etiam maritus, illius occisor, Thebis regnabat, quando dira pestilitas civitatem invasit. Consultus Apollo, Laii necem, interfectoris exilio expiandam, & luis finem fore, respondit. Ignorabatur nomen interfectoris; Creon itaque una cum Tiresiâ vate mittitur umbras per necromantiam evocaturus; ut ab illis, quod extispicio & capnomantiâ nequiverant, rescifcant, quis reus ille, quem Phoebus innuebat. Respondet Laii umbra, ipsum esse regem Oedipum. negat ille: sed tandem nimiâ curiositate, mala sua sibi & aliis patefacit. Denique ingenti in se ipsum ira percitus sibi oculos effodit, in poenam criminum, quae ignarus & imprudens consciverat. Jocasta quoque se gladio confodit. Fugit orbus oculis in exilium.

VI.
TROADES.

Troja bello decennali eversa, inde cum Graeci vellent ad sua remeare, vento contrario classis eorum detinetur. Noctu apparet Achilles Talthybio, arguens Graecos, quod redire vellent, inferiis sibi debitis nondum celebratis, praecepitque, ut Polyxena Priami & Hecubae filia occideretur ad suum tumulum. Quam cum Pyrrhus Achillis filius ab Agamemnone peteret, rex se difficilem exhibuit, eo quod optaverat eam sibi concubinam. Tandem vates Calchas super detentione Grajae classis consultus, dixit Polyxenam Achilli immolandam, & Astyanactem parvum Hectoris & Andromachae filium occidendum; quem a matre absconditum reddi compulit Ulysses, & eum de altissima turri praecipitavit. Pyrrhus vero Polyxenam de gremio matris ereptam ad patris tumulum occidit.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Exciso Ilio, cum Graeci patriam cogitantes, adverso flante vento, solvere non pos-

possent, noctu apparuit Achillis umbra, & Polyxenae sacrificium, Manibus suis offerri, imperavit. Negabat Agamemnon, se, ut regia virgo in inferias mactaretur, permissurum. Consultus Calchas, respondit, omitti non posse. unam hanc classis moram; sed alteram potiorem, Hectoris filium Astyanactem; hunc quoque necandum. Ulysses ergo Astyanactem e latibulis producit, & de Scaea porta dejicit. Pyrrhus abductam ab Helena Polyxenam, & connubialibus vestimentis ornatam, ad tumulum parentis sui mactat.

VII.
MEDEA.

Jason, suadente patruo suo Pelia, navi parata, & collecta nobili societate, adiit Colchos, pro aureo vellere acquirendo; quem Medea filia regis Colchorum adamavit: cujus auxilio consilioque, defunctus multis periculis, vellus obtinuit. Jasonem ergo Medea, patria & parentibus relictis, secuta est, & eidem nupta fuit. Creo rex Corinthiorum filiam suam traditurus Jasoni, Medeam ob maleficia jussit occidi, sed interveniente Jasone, mortis supplicium est commutatum in exilium. Medea obtentis exilii induciis ad spatium unius diei, Creüsae filiae Creontis, jam Jasoni desponsatae, pallam quandam veneno tinctam, carminibusque consecratam, dedit; quam dum tractaret Creüsa, accensus de ea ignis filiam cum patre & palla consumpsit. nec Medea hoc contenta, proprios filios, quos genuerat Jasoni; in ejus conspectu interfecit: & deinde aufugit per aërem.

EJUSDEM TRAGOEDIAE
Argumentum, per alium.

Repudiata Medea Jason, Creüsam Creontis Corinthiorum regis filiam ducit: jussa in exilium proficisci Colchis, unius diei inducias impetrat. Interea dona diris venenis illita, per filios ad Creüsam mittit. exornat se iis misella nova nupta, & repente flammis erumpentibus, una cum patre, qui accurrerat, filiamque complexus eripere conabatur, cumque ipsa regia, incendio absumitur. Medea secum asportatis in domus fastigium filiis, in Jasonis conspectu crudeliter eos trucidat: & a draconibus mox per aërem Athenas devehitur

VIII.
AGAMEMNON.

Atreus, Thyestis frater; genuit Agamemnonem & Menelaum, qui uxores duxerunt duas sorores, filias Tyndarei & Ledae, Clytaemnestram & Helenam. E Clytaemnestra Agamemnon genuit Orestem & Electram. Sed cum Agamemnon profectus esset dux Graecorum ad bellum Trojanum, Clytaemnestra adamavit Aegisthum, quem Thyestes ex Pelopeja filia sua genuit. Agamemnon etiam alias mulieres adamavit, & bello finito Cassandram filiam regis Priami conjugem accepit. Unde Clytaemnestra indignata, cum Aegistho mortem Agamemnoni machinata est;

ARGUMENTA.

est: quem, dum vestes exueret, Aegisthus vocatus in societatem caedis, gladio perfodit: cumque nondum mortuus vindictam anhelaret, Clytaemnestra securi arrepta caput ejus dividit. volebat etiam filium Orestem occidere, sed Electra ipsum subtraxit, & cuidam Strophio custodiendum tradidit. Clytaemnestra Electram carceri mancipavit, & Cassandram jussit interfici.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Vivum Thyestes Atreum ulcisci non potuit: nunc excitatur ab inferis, & Aegistho persuadet, ut quemadmodum Clytaemnestram ad adulterii consuetudinem pertraxerat, etiam in mariti caedem inducat: potitur votis impia umbra. Nam Agamemnonem, a Troja victorem, domi reducem, in ipso convivio, sinuosa, sed impervia veste irretitum, uxor & adulter occidunt; mox & Cassandram ab aris avulsam: Electram vero, quae Orestem fratrem absconderat, carceri obscuro mancipant.

IX.

HERCULES OETAEUS.

Eurytus rex Oechaliae filiam habuit Iolen, quam Hercules adamavit, eamque a patre petiit; quo denegante, terras ejus invasit, patrem occidit, Iolen abduxit, & ardentius quam uxorem Deianiram dilexit: quod cum audiisset Deïanira, Herculi pallam quandam misit tinctam sanguine Centauri Nessi, quem Hercules vulneraverat sagittis toxicatis. Nessus autem cum pallam sanguine imbuisset, Deïanirae dixit, si unquam ab ea amor Herculis averteretur, ut ei pallam mitteret, & indutus eam ad ejus amorem reverteretur. Hercules ab uxore missam indutus, statim peste veneni corripitur, ita ut caro ejus ab ossibus evelleretur, palla cuti & ossibus adhaerente: unde dolore nimio agitatus, Lycam, qui pallam apportaverat, interemit. Hercules Philoctetae armigero suo arcum & sagittas tradens, sibi ipse in Oeta silva pyram paravit, in quam, assumpta pelle leonis & clava, morte implorata, seipsum imposuit: ubi consumpto, quod in eo mortale fuerat, in coelum translatus est.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Redibat ab Oechaliae expugnatione Hercules, Iolen secum adducens, cujus amor belli suscepti causa. Non tulit thori sui violatricem, & ante oculos pellicem, Deianira: sed primo quidem, furore foemineo, venena & ferrum cogitat; mox lenita a nutrice, revocat in memoriam Nessi Centauri consilium & donum. nam hic moriens cruorem ungulae inditum Deianirae dederat, monens philtrum efficacissimum esse, si eo vestes tingerentur. Tunicam ergo hac sanie imbutam, ad maritum transmisit. detulit Lichas, comes Herculis, jam jam sacrificaturo. induit, & mox ut calor eam attigit; ardentissima febris, & aestus immodici, doloresque

gravissimi invadunt, paulatimque vis morbi, carnem & interiora absumit. Jubet ergo dolore victus Hercules, intellecto Nessi dolo, pyram in Oeta monte exstrui, qua se ipsum crcmet: Licham tamen prius occidit. Deianira seipsam conficit, ut marito praemoriatur. Accurrunt Alcmena & Hyllus, & adstant morienti Heroi: ejusque post obitum, Alcmena cineres; Philoctetes mercedem succensae pyrae sagittas & arcum, refert. Tandem ejulanti matri apparet Hercules, jam Deorum numero adscriptus.

X.

OCTAVIA.

Claudius Imperator ex uxore Messalina, quam postea occidit, filium habuit, Britannicum dictum, & filiam nomine Octaviam. Postea cum Agrippinam fratris sui uxorem sibi nuptiis copulasset, Octaviam Neroni privigno suo dedit uxorem, quem post se, suggerente Agrippina, regnare voluit, Britannicum filium imperii faciens exsortem. Nero post Claudium imperans, Octaviam repudiavit, & uxorem aliam duxit Poppaeam. Suscitato populi tumultu, propter repudium Octaviae, Nero in populum desaeviit; Octaviam relegavit, & in exilio tandem praecepit interfici.

EJUSDEM TRAGOEDIAE

Argumentum, per alium.

Claudius primis nuptiis Messalinam duxit; ultimis Agrippinam, quae ex Domitio Neronem pepererat. Neroni a Claudio desponsata fuit Octavia, Messalinae & Claudii filia. Nunquam concordes aut benevoli conjuges vixerunt; multis odiorum fomites suggerentibus. Tandem Nero, cum votis suis, libere potiundi Poppaea, (quam efflictim deperibat,) eamque in uxorem ducendi, Claudia repudiata, obstare populi favorem videret; qui summo studio Octaviam in solio & conjugio Neronis tueri contendebat; populi impetum multorum caede repressit; Octaviam in Pandatariam deportari, & denique ibidem necari jussit.

POE-

POEMATIA
QUAEDAM
SENECAE PHILOSOPHI
EX APOCOLOCYNTHOSI.

I.

Am Phoebus breviore via contraxerat ortum
Lucis, & obscuri crescebant cornua somni;
Jamque suum victrix augebat Cynthia regnum:
Et deformis hyems gratos carpebat honores
Divitis Autumni, jussoque senescere Baccho
Carpebat raras serus vindemitor uvas.

II.

Jam medium cursu Phoebus diviserat orbem,
Et propior nocti fessas quatiebat habenas,
Obliquo flexam deducens tramite lucem.

III.

Haec ait: & turpi convolvens stamina fuso
Abrupit stolidae regalia tempora vitae.
At Lachesis redimita comas, ornata capillos,
Pieria crinem lauro frontemque coronans,
Candida de niveo subtemina vellere sumit,
Felici moderanda manu: quae ducta colorem
Assumpsere novum. mirantur pensa sorores.
Mutatur vilis pretioso lana metallo.
Aurea formoso descendunt saecula filo.
Nec modus est illis: felicia vellera ducunt,
Et gaudent implere manus. sunt dulcia pensa.
Sponte sua festinat opus: nulloque labore
Mollia contorto descendunt stamina fuso.
Vincunt Tithoni, vincunt & Nestoris annos.
Phoebus adest, cantuque juvat, gaudetque futuris:
Et laetus nunc plectra movet, nunc pensa ministrat,
Detinet intentas cantu, fallitque laborem.
Dumque nimis citharam fraternaque carmina laudant,
Plus solito nevere manus, humanaque fata
Laudatum transcendit opus. Ne demite Parcae,
Phoebus ait, vincat mortalis tempora vitae.
Ille mihi similis vultu, similisque decore,

Nec cantu, nec voce minor, felicia lassis
Saecula praestabit, legumque silentia rumpet.
Qualis discutiens fugientia Lucifer astra;
Aut qualis surgit redeuntibus Hesperus astris:
Qualis cum primum tenebris Aurora solutis
Induxit rubicunda diem, sol aspicit orbem
Lucidus, & primos e carcere concitat axes:
Talis Caesar adest, talem jam Roma Neronem
Aspiciet. flagrat nitidus fulgore remisso
Vultus, & effuso cervix formosa capillo.

IV.

Exprome propere, sede qua genitus cluas,
Hoc ne peremtus stipite ad terram accidas.
Haec clava reges saepe mactavit feros.
Quid nunc profatu vocis incerto sonas?
Quae patria, quae gens mobile eduxit caput,
Edissere. equidem regna tergemini petens
Longinqua regis, unde ab Hesperio mari
Inachiam ad urbem nobile advexi pecus,
Vidi duobus eminens fluviis jugum,
Quod Phoebus ortu semper obverso videt:
Ubi Rhodanus ingens amne praerapido fluit,
Ararque dubitans quo suos cursus agat,
Tacitus quietis alluit ripas vadis.
Est ne illa tellus spiritus altrix tui?

V.

Fundite fletus.
Edite planctus,
Fingite luctus,
Resonet tristi
Clamore forum:
Cecidit pulchre
Cordatus homo,
Quo non alius
Fuit in toto
Fortior orbe.
Ille citato
Vincere cursu
Poterat celeres,
Ille rebelles
Fundere Parthos:
Levibusque sequi
Persida telis,
Certaque manu
Tendere nervum:
Qui praecipites
Vulnere parvo
Figeret hostes,
Pictaque Medi
Terga fugacis.
Ille Britannos
Ultra noti
Littora ponti,
Et caeruleos
Scuta Brigantas
Dare Romuleis
Colla catenis
Jussit, & ipsum
Nova Romanae
Jura securis
Tremere Oceanum.
Deflete virum,
Quo non alius
Potuit citius
Discere causas,
Una tantum
Parte auditâ,
Saepe & neutrâ.
Quis nunc judex
Toto lites
Audiet anno?
Tibi jam cedet
Sede relicta
Qui dat populo
Jura silenti,
Cretaea tenens
Oppida centum.

Cae-

POEMATIA SENECAE.

Caedite moestis
Pectora palmis,
O causidici,
Venale genus:
Vosque Poëtae
Lugete novi.
Vosque in primis,
Qui concusso
Magna parastis
Lucra fritillo.

VI.

Nam quoties missurus erat resonante fritillo
Utraque subducto fugiebat tessera fundo:
Cumque recollectos audebat mittere talos,
Lusuro similis semper, semperque petenti,
Decepere fidem: refugit, digitosque per ipsos
Fallax assiduo dilabitur alea furto.
Sic cum jam summi tanguntur culmina montis,
Irrita Sisyphio volvuntur pondera collo.

Versus L. Annaei Senecae, qui extant Epistola CVII. Ex Graecis Cleanthis ab ipso, Ciceronis exemplo, conversi.

Duc me, parens, celsique Dominator poli,
Quocunque placuit. nulla parendi mora est;
Adsum impiger. fac nolle, comitabor gemens:
Malusque patiar, quod pati licuit bono.
Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.

Fugit eos ratio, qui censent hos versus ex prima Tragoedia (sic vocant Herculem Furentem) desumptos esse: cum neque ibi, nec uspiam alibi in his decem fabulis reperiantur. Sed est manifesta eruditorum hominum hallucinatio.

Philosophus itidem Epist. CXV. Senarios duodecim profert a se (sic enim lubet opinari) Latio donatos, ex Graeca Euripidis Bellerophonte:

Sine me vocari pessimum, ut dives vocer.
An dives, omnes quaerimus; nemo, an bonus.
Non quare, & unde: quid habeas, tantum rogant:
Ubique tanti quisque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe sit, quaeris? nihil.
Aut dives, opto, vivere; aut pauper mori.
Bene moritur, qui cum moritur lucrum facit.
Pecunia ingens generis humani bonum;
Cui non voluptas matris, aut blandae potest
Par esse prolis, non sacer meritis parens.
Tam dulce si quid Veneris in vultu micat,
Merito illa amores coelitum atque hominum movet.

Video praeterea Epigrammata quaedam, inter alia de exsilio, quod Seneca primo imperii Claudiani anno (Urbis DCCXCIV.) subiit, ex schedis Pithoeanis deprompta, ipsi Philosopho palam inscribi. Falso, mea sententia. Vetusta quidem illa, & bona, non tamen legitima liquido jurare possumus. Imo νόθα pleraque, & a scholasticis scripta sane quaedam indigna tanto viro: & omnia haec unius viri aut stili credere, non est ejus cui datum est habere nasum. Adscribam hic ea ipsa, ut judicet eruditus lector. Inscriptio, quae viris doctis placuit.

L. ANNAEI SENECAE EPIGRAMMATA SUPER EXSILIO,

A nobis sic conversa est sensu diversissimo,

EPIGRAMMATA SUPER EXSILIO L. ANNAEI SENECAE

[Quaedam Senecae, quaedam Petronii, aut alius possunt videri, quaedam infelicia, & aevo illo indigna.]

AD CORDUBAM.

Orduba, solve comas, & tristes indue vultus:
Illacrimans cineri munera mitte meo.
Nunc longinqua tuum deplora, Corduba, vatem.
Corduba non alio tempore moesta magis.
Tempore non illo, quo versis viribus orbis,
Incubuit belli tota ruina tibi:
Cum geminis oppressa malis utrinque peribas:
Et tibi Pompejus, Caesar & hostis erat.
Tempore non illo, quo ter tibi funera centum,
Heu, nox una dedit, quae tibi summa fuit.
Non Lusitanus quateret cum moenia latro,
Figeret & portas lancea torta tuas.
Ille tuus quondam magnus tua gloria civis,
Infigar scopulo. Corduba solve comas:
Et gratare tibi, quod te natura supremo
Alluit Oceano. tardius ista doles.

AD CORSICAM.

Corsica Phocaeo tellus habitata colono;
Corsica, quae Graio nomine Cyrnus eras;
Corsica Sardiniâ brevior, porrectior Ilvâ;
Corsica piscosis pervia fluminibus:
Corsica terribilis, cum primum incanduit Aestas;
Saevior ostendit cum ferus ora Canis.

Par-

DE SENECA TRAGICO TESTIMONIA.

Parce relegatis, hoc est, jam parce solutis.
Vivorum cineri sit tua terra levis.

DE EADEM.

Barbara praeruptis inclusa est Corsica saxis;
Horrida, desertis undique vasta locis.
Non poma Autumnus, segetes non educat Aestas,
Canaque Palladio munere Bruma caret.
Umbrarum nullo ver est laetabile foetu,
Nullaque in infausto nascitur herba solo:
Non panis, non haustus aquae, non ultimus ignis
Hic sola, haec dos sunt, exul & exilium.

IN INVIDUM.

Occisi jugulum quisquis scrutaris amici,
Et miserum necdum me satis esse putas,
Desere confossum. victori vulnus iniquo
Mortiferum impressit mortua saepe manus.

ITEM.

Quisquis es, (& nomen dicam? dolor omnia cogit:)
Qui nostrum cinerem nunc, inimice, premis;
Et non contentus tantis subitisque ruinis,
Stringis in extinctum tela cruenta caput.
Crede mihi, vires aliquas Natura sepulcris
Attribuit: tumulos vindicat umbra suos.
Ipsos crede Deos nunc hoc tibi dicere, livor,
Hoc tibi nunc manes dicere crede meos:
Res est sacra, miser. Noli mea tangere fata.
Sacrilegae bustis abstinuere manus.

ITEM.

Carmina mortifero tua sunt suffusa veneno,
Et sunt carminibus pectora nigra magis.
Nemo tuos fugiat, non vir, non foemina dentes,
Haud puer, haud aetas vndique tuta senis.
Utque furens totas immittit saxa per urbes:
In populum sic tu verba maligna jacis.
Sed solet insanos populus compescere sanus:
Et repetunt motum saxa remissa caput.
In te nunc stringit nullus non carmina vates,
Inque tuam rabiem publica Musa furit.

ITEM.

ITEM.

Dum sua compositus nondum bene concutit arma
Miles; & e nostra lancea tortamanu:
Bellus homo, & valide capitalia crimina ludis:
Deque tuis manant atra venena jocis.
Sed tu perque jocum dicis vinumque. quid ad rem,
Si plorem? risus si tuus ista facit?
Quare tolle jocos. non est jocus esse malignum,
Nunquam sunt grati, qui nocuere, sales.

AD CRISPUM.

Crispe, meae vires, lassarumque anchora rerum:
Crispe, vel antiquo conspiciende foro:
Crispe, potens nunquam, nisi cum prodesse volebas:
Naufragio littus tutaque terra meo.
Solus honor nobis, arx & tutissima nobis:
Et nunc afflicto sola quies animo.
Crispe, fides dulcis, placidique acerrima virtus:
Cujus Cecropio pectora melle madent.
Maxima facundo vel avo vel gloria patri:
Quo solo careat si quis, in exilio est:
An tua, Cyrneae saxis telluris adhaerens
Mens tecum est: nulla quae cohibetur humo?

DE QUALITATE TEMPORIS.

Omnia tempus edax depascitur, omnia carpit.
Omnia sede movet, nil finit esse diu.
Flumina deficiunt, profugum mare littora siccat,
Subsidunt montes, & juga celsa ruunt.
Quid tam parva loquor? moles pulcherrima coeli
Ardebit flammis tota repente suis.
Omnia mors poscit. lex est, non poena, perire.
Hic aliquo mundus tempore nullus erit.

VOTUM.

Sic mihi sit frater majorque, minorque superstes,
Et de me doleat nil, nisi morte mea.
Sic illos vincam, sic vincar rursus amando:
Mutuus inter nos sic bene certet amor.
Sic Marcus, dulci qui nunc sermone fritinnit,
Facundo patruos provocet ore duos.

EPI-

TESTIMONIA.

EPITAPHIUM SENECAE.

Cura, labor, meritum, sumpti pro munere honores,
Ite, alias posthac sollicitate animas.
Me procul a vobis Deus avocat. Ilicet actis
Rebus terrenis, hospita terra vale.
Corpus avara tamen sollemnibus excipe saxis:
Namque animam coelo reddimus, ossa tibi.

DE CRISPO.

Ablatus mihi Crispus est, amici;
Pro quo si pretium dari liceret,
Nostros dividerem libenter annos.
Nunc pars optima me mei reliquit,
Crispus praesidium meum, voluptas,
Pectus, deliciae, nihil sine illo
Laetum mens mea jam putabit esse.
Consumptus male, debilisque vivam,
Postquam dimidium mei recessit.

NOMENCLATOR DOCTORUM VIRORUM,

Quorum operâ hae Tragoediae plurimum sunt illustratae.

ANonymus Scholiastes, *manuscriptus in Bibliotheca Palatina; qui sua Ioan. Botticellae inscripsit. unde potest judicari, an sit vetus.*

Gellius Bernardinus Marmita, *Parmensis;* *cujus* Commentaria *edita Venetiis anno* 1492.

Daniel Cajetanus *Cremonensis;* *cujus* Commentaria *ibidem excusa anno* 1493.

Benedictus Florentinus, *recensuit Senecae Tragoedias, Florentiae apud Philippum Juntam* 1513.

Judocus Badius Ascensius; *cujus* Commentaria *edita Parisiis anno* 1515. *Praefert editio haec emendationem* Maserii *& aliorum duorum.*

n Hiero

Hieronymus Avantius, *Veronensis; hic (ut testatur ipse in Praefatione) ad tria millia errata atque inversa loca veterum exemplariorum collatione auxilioque restituit. Edidit Aldus anno* 1517. *Venetiis.*

Henrico-Petriana *Basiliensis editio, anni* 1529; *in cujus margine quaedam* Lectiones variae.

Gryphiana *Lugdunensis editio, anni* 1538.

Georgius Fabricius; *ejus Seneca, addita* Lectionis diversitate, &c. *prodiit Lipsiae anno* 1566.

M. Anton. Delrius; *cujus* Adversaria *amplissima excusa sunt primum typis Plantinianis anno* 1576. *Recusa deinde eadem,* & *adjectus insuper novus* Commentarius *cum aliis, anno* 1594. *Antverpiae apud Plantini Viduam* & *Ioan. Moretum. Quae omnia etiam repetita sunt a Parisiensibus.*

Justus Lipsius; *cujus* Animadversiones *editae Lugduni Batavorum anno* 1588.

Franciscus F. F Raphelengius; *ejus* Castigationes *ibidem excusae anno eodem.*

Q. Sept. Florens Christianus; *ejus* Scholia *Parisiis edita apud Fred. Morellium, anno* 1589.

Hieronymus Commelinus, *is Senecam cum octo novem MSS. contulit,* & Variarum lectionum *libellum conscripsit: Heidelbergae anno* 1589.

Josephus Scaliger; *ejus* Animadversiones *scriptae circa annum* 1598. *excusae postea Lugd. Batav. anno* 1611.

Janus Gruterus; *ejus accuratissimae* Notae *prodierunt e Bibliopolio Commeliniano, anno* 1604.

Daniel Heinsius; *ejus* Animadversiones *editae Lugd. Bat. anno* 1611. *Editae postmodum auctiores* & *emendatiores.*

Joannes Isaacius Pontanus; *Notas conscripsit.*

Petr. Scriverius; *is Tragoedias recensuit ac diligenter castigavit.*

Matthaeus Raderus, *ad Medeam commentarios edidit Monachii* 1631.

Thomas Farnabius *succinctis notis illustravit.*

Antonius Thysius, *Variorum notas collegit.*

J. Fr. Gronovius *Senecam Tragicum* cum Codice Florentino MS. *summo studio contulit ac notis suis* & *variorum illustratum edidit Amstelodami apud Jodocum Pluymer anno* 1662. *Repetita haec Editio ibidem* 1682. *auctis ex chirographo separatisque a ceterorum observationibus ejusdem notis.*

L. AN.

L. ANNAEI SENECAE
*HERCULES FURENS.

DRAMATIS PERSONAE.

JUNO. HERCULES. LYCUS. MEGARA. AMPHITRYON. THESEUS. CHORUS THEBANORUM.

ARGUMENTUM.

Lycus à Creonte, Herculis socero, rege Thebano, propter scelera in exilium missus, absente jam Hercule apud inferos, ut inde Eurysthei jussu peteret Cerberum (ubi & Theseum in vinculis detentum, qui cum Pirithoo descenderat ad rapiendam Proserpinam, liberavit) occasionem oblatam arripit, & per seditionem Creonte cum duobus filiis caeso regnum Thebanum occupat. Megaram Herculis uxorem ad nuptias sollicitat, abnuenti vim parat. Opportune reversus Hercules Lycum caeterosque illius factionis interficit. haec tam feliciter gesta Juno non ferens immittit illi furorem, quo correptus uxorem suam cum liberis interficit. Quod ubi ad se reversus intellexit, doloris impatientia vix Amphitryonis atque Thesei precibus detentus ne sibi mortem inferret, cum Theseo Athenas purgandus proficiscitur.

ACTUS PRIMUS.

JUNO sola.

Juno Jovis furta, pellices, nothos, Herculem autem maxime stomachatur. qui ab inferis reversus objecta insania uxorem & liberos occidit.

SOROR Tonantis (hoc enim solum mihi
Nomen relictum est) semper alienum Jovem,

Ac

GRONOVII.

* HErcules furens.] Suetonius Ner. 21. *Inter caetera cantavit Canacen parturientem, Orestem matricidam, Oedipodem excaecatum, Herculem*

VARIORUM.

* HErcules furens.] Hoc modo Euripides tragoediam quandam inscripsit; quam sibi hac fabula noster proposuit imitandam. DELR. Apud

 Eu-

Ac templa fummi vidua deferui aetheris;
Locumque, coelo pulfa, pellicibus dedi.
Tellus colenda eft: pellices coelum tenent.
Hinc, Arctos alta parte glacialis poli
Sublime claffes fidus Argolicas agit;
Hinc, qua tepenti vere laxatur dies,
Tyriae per undas vector Europae nitet;

Il-

GRONOVII.

Infanum. In qua fabula fama eft tirunculum militem, pofitum ad cuftodiam aditus, cum eum ornari ac vinciri catenis, ficut argumentum poftulabat, videret, accurriffe ferendae opis gratia. Macrobius 1 Saturnal. 8. *Cum in Herculem furentem prodiiffet, & nonnullis inceffum hiftrioni convenientem non fervare videretur, depofita perfona videntes increpuit: Μωρὸν, μαινόμενον ἰσχυεις* Sed lege, *in Hercule Furente.* Ut *Marcia picta in Amazone, Neronem pugnaffe in gladiatore*, & fimilia. Cicero ad Atticum 4. 15. *in Andromacha tamen major fuit quam Aftyanacte.* Aufonius epigr. 83. *In Canace vifus multo felicior ipfa.*

1. *Soror Tonantis*] Sumpfit à Virgilio, apud quem Dido Aeneae: *cui me moribundam deferis hofpes. Hoc folum nomen quoniam de conjuge reftat.* Tacit. 14. Annal. Octavia *paucis dehinc interjectis diebus mori jubetur, cum jam viduam fe & tantum fororem teftaretur.*

6. *Alta parte*] Virgilius 2. Georg *Mundus ut ad Scythiam Riphaeafque arduus arces Confurgit, premitur Libyae devexus in auftros.* Calpurnius Ecl. 1. *Exfultet, quaecumque notum gens ima jacentem Erectumque colit borean.* Eufebius praeparat. lib. 15. cap. 39. Ἐμπεδοκλῆς, τοῦ ἀέρος εἴξαντος τῇ τοῦ ἡλίου ὁρμῇ, ἐπικλιθῆναι τὰς ἄρκτους, καὶ τὰ βόρεια ὑψωθῆναι, τὰ δὲ νότια ταπεινωθῆναι.

8. *Tepenti vere laxatur*] Adulto vere emittitur. Quamquam & poffis accipere aërem laxatum, qui antehac ftrictus & rigidus fuit. Lucretius lib. 1. *Nam fimul ac fpecies patefacta eft verna diei, Et referata viget genitabilis aura Favoni.* Item, *certa fuo quia tempore femina rerum Cum confluxerunt, patefit, quodcumque creatur.* Cicero lib. 4. de republ. *Cumque autumno terras ad concipiendas fruges patefecerit, hieme ad conficiendas compreferit, vere ad effundendas relaxarit* Ovidius 4. Faft. *quia ver aperit tunc omnia denfaque cedit Frigeris afperitas, foetaque terra patet.* Vel, in quo figno oriente & de-

VARIORUM.

Euripidem tragoedia eft huic affinis & argumento & nomine. Oeconomia partim fimilis, partim diffimilis. Velitatio Amphitryonis cum Lyco apud utrumque paria facit: fed in decore perfonae Amphitryonis longe inferior Seneca: ut in multis aliis. Reliqua ftudiofi inter fe contendere poffunt. SCAL.

1. *Soror*] *Si fum regina Jovifque Et foror & conjux, certe foror.* DELRIUS.

3. *Templa*] Templum veteres, pro quovis tractu, & quavis hominum Deorumve habitatione, pofuerunt. Varro id docet initio lib. 6. de Ling. Latin *Templum dicitur tribus modis; ab naturâ, ab aufpicio, ab fimilitudine. Naturâ in coelo, ab aufpicio in terra, ab fimilitudine fub terrâ* DELRIUS.

4. *Pulfa, pellicibus*] Ovidius 2. met. *Quaeritis, aetheriis quare regina deorum Sedibus huc adfim? pro me tenet altera coelum.* DELRIUS.

6. *Arctos alta*] Callifto Lycaonis filia à Jove compreffa, à Junone in ἄρκτον i. e. urfam mutata, mox à Jove una cum filio Arcade in coelum relata, alterum fidus Helice, alterum Cynofura vocatur. FARNABIUS.

7. *Sublime*] Quoad nos, quibus ab Aequinoctiali Septentrionem verfus fitis, *Hic vertex femper fublimis.* FARNABIUS.

7. *Sidus Argolicas agit;*] Helice, quam Graeci primum obfervabant, ut Sidonii Cynofuram, *Helicem Graia carina notat.* vide quae ad ỷf. 696. Medeae. FARNABIUS.

8. *Hinc,*] Ab Auftrali parte, in ipfo Zodiaco. FARNABIUS.

8. *Qua tepenti*] Oriente Tauro xx. die Aprilis. FARNABIUS.

9. *Vector*] Taurus fecundum Zodiaci fignum, quem poëtae fabulantur Taurum eum fuiffe, qui Europam à Phoenice tranfvexit in Cretam, cujus operae Jupiter eam illi gratiam retulit, ut inter fidera illum collocarit. FARN.

9. *Nitet;*] In fidus converfus fulget. FARN.

10. *Il-*

Illinc, timendum ratibus ac ponto gregem
Passim vagantes exerunt Atlantides.
Ferro minaci hinc terret Orion deos:
Suasque Perseus aureus stellas habet.
Hinc, clara gemini signa Tyndaridae micant:
Quibusque natis mobilis tellus stetit.
Nec ipse tantum Bacchus, aut Bacchi parens,
Adiere superos: ne qua pars probro vacet,
Mundus puellae serta Gnossiacae gerit.

Sed

GRONOVII.

currente sole dies spatio crescit.

12. *Fera coma hinc exterret*] Codex Meliss. *Fera minax hinc terret.* Cui valde se adhaerere testatur Lipsius, & intelligi vult canem venatori Orioni adjunctum, aut reponi, *Ferro minax.* Gruterus ex octo suis reduxit, *Fera coma*, quod putaret se reperisse, ubi comae Herculis horror, qui terreat & Jovem, adscribitur. Epigramma est Antipatri lib. 1. Anthologiae, in Nicophontem Milesium, pugilem eximiae staturae, cujus colli tendines taurinos, humeros Atlanteos, comam & barbas Herculis, leoninos oculos, ne Phidiacus quidem Olympius suis Jupiter ἀτρόμητος viderit. Sed puta non haec singula, verum conjuncta. Tale argumentum ex ipsa voce φόβη potuisset petere. At membranae Etruscae à manu prima: *Ferro minaci hinc terret.* Quo eraso, sic tamen, ut consequi oculis haud difficulter possis, à manu altera repositum est eodem vulgatum, & in margine quoque recentiore manu: *Ferro minax.* Justissimum ergo, ut prima omnium scriptura valeat, quae & versum facit numerosiorem. Cicero in Phaenomenis: *Orion humeris & lato pectore fulgens, Et dextra retinens non cassi luminis ensem.* Lucanus: *Ensiferi nimium fulget latus Orionis.* Statius Equo Domitiani: *magnus quanto mucrone minatur Noctibus hibernis & sidera terret Orion.*

VARIORUM.

10. *Illinc*,] A parte Orientali. FARN.

10. *Timendum*]Propter tempestates, quas ortae denunciant. FARNABIUS.

11. *Vagantes*] Quoad nostrum aspectum, fixae tamen sunt. FARNAB.

11. *Atlantides.*] Pleiades VII. stellae inter os Tauri & caudam Arietis sitae. Atlantis ex Pleione filiae, quarum tres Electram, Majam, Taygetem Jupiter compressit. FARNAB.

12. *Orion*] E Jovis, Neptuni, & Mercurii urina natus; quod zelotypam deam male urit. FARN.

12. *Deos*:] Sidera Deos vocat, more antiquorum, de quo alibi. Exterret autem Orion sidera, non omnia, sed Pleiades; quas cum matrem illarum insequeretur, simul in fugam compulit, unam quoque illarum Meropen violavit. auctores Q. Smyrnaeus lib 5. Athenaeus lib. 11. & Scholiastes Apollonii in lib. 3. *Orion*, Latine *Jugula.* DELR.

13. *Aureus.*] Pulcher, splendidus, utpote quem Jupiter in aureum imbrem conversus è Danaë genuit. FARNABIUS.

13. *Stellas*] XXVI. FARNABIUS.

14. *Clara Tyndaridae*] *Lucida sidera.* Castor & Pollux Jovis ex Leda Tyndari uxore filii. *est autem Anachronismos seu Prolepsis, necdum enim Tyndaridae mortui erant.* FARNABIUS.

15. *Quibusque natis*] Apollo & Diana, quos Pythona serpentem fugiens Latona enixa est in Delo insula, prius erratica & fluctibus agitata, tum vero primum firmata. & *Mycone celsa Gyaroque revincta.* FARNABIUS.

16. *Bacchi parens*,] Translatam in coelum Semelen etiam tradiderunt Plutarchus in vita Romuli, Apollodorus lib. 2. bibliot & Aristides orat. in Bacchum: & in vet. inscriptione *Lucum Semeles* invenio. DELRIUS.

18. *Mundus*]Coelum cepit in numerum siderum coronam Ariadnes conjugis Bacchi, & filiae Minois regis Cretae, in qua Cnossus urbs regia. FARN.

 19. *Di-*

Sed vetera querimur: una me dira ac fera
Thebana nuribus ſparſa tellus impiis
Quoties novercam fecit? eſcendat licet,
Meumque victrix teneat Alcmene locum;
Pariterque natus aſtra promiſſa occupet;
In cujus ortus mundus impendit diem,
Tardusque Eoo Phoebus effulſit mari,
Retinere merſum juſſus Oceano jubar.
Non ſic abibunt odia. vivaces aget

Vio-

GRONOVII.

19. *Sed vetera querimur*] In Etruſco & antiquioribus eſt omnibus: *Sed vetera ſero querimur.* Itaque ut verſus conſtaret, induxerunt G Fabricius *τὰ dira ac*, Lipſius *τὸ ſero*, cui auſcultatum. Et ſane adverſarium eſt iſti, quod Seneca in ea regione Jambum vitat. Ego malebam *τὸ vetera* tolli, tanquam adſcriptum explicandi cauſa, quum legeretur: *Sed ſera querimur.* poſtquam ſcilicet vindicandi tempus elapſum eſt. Qui *vetera* immiſcuit, ne idem bis diceretur, fecit *ſero.* Neque hoc reſpuit verſus, ſed oratio. Ferres, ſi eſſet: *Haec ſero querimur* Lib. 1. de benef. 1. *de quibus non redditis ſero querimur.* Senſus tamen idem: nam *ſera* queruntur, puta *querelae verba*, qui ſero queruntur. Statius in Propemptico: *Juſta queror.* Vide & 2. obſerv. 19.

21. *Aſcendat licet,*] Etruſcus codex ſcriptura minime dubia: *eſcendat licet* Ut & in Phoeniſſis. Vide quae notavimus ad Livii 2. 28.

22. *Teneat Alcmene locum;*] Jam dixit, *Locumque coelo pulſa pellicibus dedi.* Quare videtur hic potius feciſſe: *Meumque victrix teneat Alcmene torum.* Ovidius 2. Met. *Cur non & pulſa ducit Junone meoque Collocat in thalamo?*

24. *In ejus ortu.*] Etruſcus à manu prima *ortus*, neque aliter quatuor Pall. & quidam Delriani. Lucanus lib. 5. *in ventos impendo vota fretumque.* Curtius lib. 4. *Vaſtas terras, deſerta omnia occurrere: in unius hominis jactationem tot millium ſanguinem impendi.* Lib. 10. *quibus hoc ſolum ex tantis opibus ſupereſt, in quod impenditur.* At pro *impendit* eſſe in duobus *impediit*, & ſuo ſenſu, ſcripſit Raphelingius: poſtea ſerio coepit hoc defendi. Secus *diem* ajunt ſingulari numero poni pro plurali, & de partu interpretandum, cum ſeptem dies Alcmena in labore fuerit: ſed alterum eſſe germanum. Minime vero: *impendit* & plures habent fideliorecſque & ſenſu meliore. Ne dicam Senecae, Lucano & his auctoribus amatum eſſe verbum. Sive autem ternox illa fuit Herculea, quique intercedere duas inter noctes debuit dies, tertiam conſtituit noctem; ſive duae tantum noctes continuatae ſunt eliſo medio die; mundus uno die mulctatus eſt, ejuſque damnum fecit: hoc eſt, *impendit diem.*

VARIORUM.

19. *Dira ac fera*] Reſpicit fabulam de anguinis dentibus à Cadmo ſeminatis infra v. 259. FARN.

20. *Nuribus ſparſa tellus impiis*] Mulieribus impiis: ſeu pellices Jovis, ſeu Bacchas notet. FARN.

21. *Quoties novercam*] Tanquam privignos mihi effundant pellices: Zethum & Amphiona Antiopa, Bacchum Semele, Herculem Alcmena. FARNAB.

23. *Promiſſa*] A Jove infra v. 958. & à Virtute in ſolitudine. FARNAB.

24 *In cujus ortu mundus*] Ad cujus *πολυαέθλου θεοῦ* & *τριεσπέρου λέοντος* generationem continuatae ſunt duae noctes adjecto die intermedio. FARNAB.

26. *Merſum Oceano jubar.*] Juſſus non lucere unum diem. Juſſus feriari à diurno labore. Oceanus interdum pro ipſo Horizonte ſumitur, ut docet Strabo lib. Geogr. DELRIUS.

27. *Non ſic abibunt odia.*] h. e. non excidet animo ira inveterata in pellices meas & prolem adulterinam. Terent. And. act. 1. ſcen. 2. *mirabar hoc ſi ſic abiret.* Paulo poſt eadem Juno animum ex-

Violentus irás animus, & saevus dolor
Aeterna bella pace sublata geret.
Quae bella? quidquid horridum tellus creat
Inimica; quidquid pontus aut aër tulit
Terribile, dirum, pestilens, atrox, ferum;
Fractum atque domitum est. superat, & crescit malis;
Iraque nostra fruitur: in laudes suas
Mea vertit odia. dum nimis saeva impero,
Patrem probavi: gloriae feci locum:

Qua

GRONOVII.

30. *Quid bella?*] Flor. *Quae bella? quicquid.* ut & edidit Lipsiano è codice, opinor, Raphelingius. Cic. 9. fam. 16. *Quem tu mihi polypum, quem denarium narras, quam tyrotarichi patinam?*

34. *Iraque nostra fruitur:*] Verbum juris, ubi *frui re* est fructum commoditatesque & utilitates ex re percipere; in fructu habere. Similiter Juvenalis Sat. 1. *& fruitur diis iratis* i.e. condemnationem & exsilium in lucro ponit. Caret enim negotiis & sollicitudinibus urbanorum. Quod jam olim Domitius cepit, *iratis diis*, interpretatus, adverso judicio. Male postea, Qui licet eos infensos habeat, non punitur ab illis: male, Non sine indignatione deorum: quibus etiam *frui* est *ἰσόθεον*. Nec rectius Barthius 42. Adv. 3. incessi ait curam deorum. Judiciorum enim vanitas incessitur: quae cum credantur plectere fontes, reddunt eos beatiores, relicta pecunia & otio dato. Nam perperam idem Marium fingit omnibus bonis spoliatum. Contra Scholiastes vetus: *non ademptis bonis.* Septingenta intulit aerario: longe plus retinuit.

36. *Patrem probavit: inde qua.*] Hier. Comelinus in duobus ait Pall. fuisse *probavi, gloriae feci locum. Qua sol relucens quaque reponens diem Binos*, &c. Inde adoptavit Scaliger, dictatque ex vett. libris sic se restituisse, nisi quod *repromens* dat pro *reponens*. Sed *relucere* & *repromere diem* quid differunt? Itaque Scriverius maluit edere, *reponens.* At H Grotius divinabat: *reducens quaque deponens*: & sensu & versu integriore. Non caret mente vulgata: trium enim mundi regionum mentionem fecisse potest videri. Ut infra ver. 884. *Auroram inter & Hesperum, Et qua sol medium tenens Umbras corporibus negat.* Ubi omissus septentrio. Ut meridies ver. 1139. *sub ortu solis, an sub cardine Glacialis Ursae? numquid Hesperii maris Extrema tellus?* Quae tamen ideo proponimus, ne quis male pugnans pro vulgata contra nos illis, quasi non visis, utatur. Etruscus ostendit à posteriore manu: *probavit inde qua lucem premit:* vetusta erasa, quam fuisse, *probavi, gloriae feci locum*, ut & in Moguntino apparuit Delrio, simillimum est veri. Se-

VARIORUM.

exstimulans versu 75. *perge ira, perge, & magna meditantem opprime.* SCHRODERUS.

27. *Vivaces aget iras, &c.*] *Memores, graves & inexsaturabile pectus.* FARNAB.

30. *Quid bella? quidquid*] *Epanorthosis indignationis plena.* sed quid ego bella loquor, postquam monstra, terrestria, *taurum, scorpion, gigantes:* aquatilia, *cancrum, hydram*, &c. aëria, *Stymphalidas* debellavit? FARNAB.

34. *Iraque nostra*] Vere Hercules, ut qui ex odio τῆς Ἥρας κλέος assequatur. FARNAB.

35. *Dum nimis saeva impero,*] Per Eurystheum Mycenarum regem, qui, me dictante, Herculem ad difficillima quaeque obeunda adegit, infrà v. 820. FARNAB.

36. *Patrem probavi:*] Traject. & duo impressi *probavit.* & porro, *inde qua lucem premit, aperitque Tethys, qua ferens Titan diem binos* cet. extritis illis, *gloriae locum feci, qua sol reducens, quaque deponens diem.* Quam manifestam scripturam praeferendam puto incertae conjecturae, quam vir κενότατος facit ex erasa codicis Etrusci manu. Et aptius multo personae Herculis *probavit*, ut modo, *vertit in laudes suas mea Odia.* Ut eximia

he-

Qua Sol reducens, quaque deponens diem,
Binos propinqua tingit Aethiopas face,
Indomita virtus colitur; & toto Deus
Narratur orbe. Monſtra jam deſunt mihi;
Minorque labor eſt Herculi juſſa exſequi,
Quam mihi jubere. laetus imperia excipit.
Quae fera tyranni juſſa violento queant
Nocere juveni? nempe pro telis gerit,
Quae timuit, & quae fudit: armatus venit
Leone & hydra. Nec ſatis terrae patent:
Effregit ecce limen inferni Jovis,

Et

GRONOVII.

quens ita exſtat Florentiae: *Qua ſol reducens quaque reponens diem.* Ut fere voluit Rutgerſius: faciebat enim *repponens.* Voſſianus utrumque verſum exhibet, ſed alterum ita formatum: *Titan diem Qua ſol revertens quaque deponens diem.* Ex his omnibus colligas licet veram lectionem eſſe: *Patrem probavi: gloriae feci locum: Qua ſol reducens quaque deponens diem Binos propinqua tingit Aethiopas face, Indomita virtus colitur.* Ut voluerat Grotius. Lactantius ad tertium Thebaid. ver. 476. *Liber cum ex India veniens in deſerta & extrema parte Libyae teneretur, ac ſiti laboraret exercitus, dicitur rogaſſe Jovem, ut ſe patrem probaret.*

45. *Quae timuit,*] Vide ad Herculem Oetaeum v. 269.

46. *Nec ſatis terrae patent:*] De tranquillitate animi cap. 9. *Placebit haec nobis menſura, ſi prius parcimonia placuerit: ſine qua nec ullae opes ſufficiunt, nec ullae ſatis patent.*

VARIORUM.

herois virtus ſignificetur, qui ringente Junone, & irritis deae iſtius imperiis tanta patraverit, ſeque divinis facinoribus vere Jovis natum declaraverit. Sequentia vero: *qua ferens Titan diem binos propinqua tingit Aethiopas face,* Praeter Orientem & Occidentem deſignant etiam Zonae torridae vicinos accolas, quos adiit Hercules. Namque is infra verſu 235. *penetrare juſſus ſolis aeſtivi plagas, & aduſta medius regna quae torret dies.* & 319. *cum per arentem plagam & fluctuantes more turbati maris abiit arenas.* Sunt enim Aethiopes vel Africani vel Aſiatici; ad meridialem utrique plagam vergentes; hi in ortum, illi in occaſum porrecti. De illis ita Virgil. Aeneid. IV. verſu 481. *Oceani finem juxta ſolemque cadentem Ultimus Aethiopum locus eſt.* Hos vero Pauſanias ad Seres; Herodotus apud Indos; alii alibi collocarunt. SCHR.

38. *Binos tingit Aethiopas*] Per *binos*, Orientales & Occidentales intellige.

39. *Toto Deus Narratur orbe.*] Ex veterum more, qui à quibus inſignia beneficia acceperant, aras illis conſecrabant, & divinos honores decernebant. Hercules per totum orbem latrociniis à ſe & ſceleribus repurgatum, veluti θεὸς ἀλεξίκακος colebatur. hoc Juno queritur. DELRIUS.

43. *Tyranni*] Euryſthei ſuprà v. 35. FARNAB.

45. *Quae timuit*] Lipſius *domuit.* Ego nihil muto. neque enim timoris expers fuit Hercules, ut videre eſt in hac ipſa tragoedia v. 792. *Et uterque timuit.* i. e. & Hercules & Cerberus. & v. 454. *Num monſtra, ſaevas Phoebus aut timuit feras.* ſcilicet, ut Hercules. Comel. Quae in primo congreſſu etiam timere potuit: aggreſſus vero devicit. A natura, non à conſilio & ratione. οὐ συνετὰ ἔθετο. Etiam nôrit fortis quae timere debeat. Vide Med. 160 & 166. FARNAB.

46. *Leone*] Nemeaei leonis pelle, & ſagittis felle & ſanguine Lernaeae Hydrae tinctis. FARN.

47. *Inferni Jovis,*] Plutonis. Homero Ζεὺς καταχθόνιος. FARNAB.

48. *Opi-*

Et opima victi regis ad superos refert.
Parum est reverti: foedus Umbrarum perit.
Vidi ipsa, vidi nocte discussa inferûm,
Et Dite domito, spolia jactantem patri
Fraterna. cur non victum & oppressum trahit
Ipsum catenis paria sortitum Jovi?
Ereboque capto potitur, & retegit Styga?
Patefacta ab imis Manibus retro via est,

Et

GRONOVII.

49. *Foedus Umbrarum perit.*] Nugas agit illa potior pars membranarum, quae infert, *petit*, cum suis sibi glossis atque interprete veteri, Proserpinam foederatam regi Umbrarum, enarrantibus. Liber optimus, *perit.* Statius Thebaide octava, in verbis Plutonis offensi hiatu terrae lapsuque vivi Amphiarai in Tartara: *pereant agedum discrimina rerum. Nam cui dulce magis?* Manilius lib. 2. *tenebris immersum Tartaron atrum In lucem de nocte vocant, orbemque revolvunt interius versum, naturae foedere rupto. Foedus* est jus ac fas & status perpetuusque ordo Ovidius lib. 10. metam. *at tu, dum corpore non es Passa nefas, animo ne concipe, neve potentis Concubitu vetito naturae pollue foedus.* Medea: *Bene dissepti foedera mundi Traxit in unum Thessala pinus.* Florus 3, 6. *Sublatisque commerciis rupto foedere generis humani.* Abolito jure communi. quod consensus gentium & ipsa natura sanxit. Statius lib. 12. Thebaid. *Terrarum leges & mundi foedera mecum Defensura manus.* Nec aliter Hebraei. Hieremias cap. 33. *Si irritum potest fieri pactum* (berith) *meum cum die, & pactum meum cum nocte, ut non sit dies & nox in tempore suo*

54. *Et retegit Styga?*] Quasi non *retexisse* subji-

VARIORUM.

48. *Opima victi regis*] Spolia opima ipsi Diti erepta, Cerberum scil. tricipitem, Plutonis insigne, ut fulmen trisulcum Jovis, Neptuni tridentem. FARNAB.

49. *Foedus Umbrarum*] Dum Hercules vivus adhuc Tartara, quae Plutoni sortitione contigerant, penetrat, atque inde Cerberum in superas auras trahit. FARNABIUS.

52. *Fraterna.*] Plutonis. FARNAB.

52. *Cur non victum*] MS. Traject. & Parisiensis excusus *vinctum.* quod minime spernendum, si referas ad *catenis.* SCHRODERUS.

54 *Ereboque*] Erebus profunditas inferorum. Servius & Sabinus in 4. Aen. hic pars, pro toto inferno. DELRIUS.

54. *Et retegit Styga?*] Locus vindice dignus: nam quo pacto τὸ *retegit*, quod repraesentant codices tam MSS. inter quos, meus Trajectensis, quam excusi, locum hic habere possit, id vero inquirendum. ὁ πάνυ Gronovius, qui hic ex ingenio substituit *regnat*, mihi frustra esse videtur. Neque enim, si vulgatam retineas, absurda adeo & contraria elicietur sententia. *Cur non & retegit Styga?* h. e. cur non & in perpetuum aperit totam Styga, ut nullus eam posthac tenebrarum squalor obsideat; postquam semel ausus est adire ad inferos, discussa ad tempus nocte umbrarum? At, inquies cum acutissimo viro: quonam modo indignabunda Juno audaciam Herculis perstringere hic videri poterit, interrogando, *cur non retegit Styga?* Quasi is non *retexerit* illam, qui modo, *effregisse limen inferni Jovis; discussisse noctem inferum;* & mox *patefecisse ab imis manibus retro viam* dicatur? At longe aliud aperta fuisse Herculi inferna loca ad tempus duntaxat, dum potiretur praeda; aliud, si eadem ceteris quoque, & omni tempore, & in totum patere dicerentur. Prius Herculi obtigerat, qui *viam patefecerat ab imis manibus ad superos*, & *sacra dirae mortis* i. e. verenda mortis dirae loca, ut bene vetus interpres ad h. l. pervia sibi reddiderat. Posterius futurum erat, si stygius ille locus omni mortalium generi foret ἐμφανὴς & illustris, ac pro tetro & opaco horrore spirabilem naturam induceret; ut in aula illhac, a se expugnata jactare se Hercules posset, ejecto Plutone SCHRODERUS.

55. *Patefacta*] Reditus ab inferis contra fortitio-

Et ſacra dirae Mortis in aperto jacent.
At ille, rupto carcere Umbrarum, ferox
De me triumphat, & ſuperbifica manu
Atrum per urbes ducit Argolicas canem.
Viſo labantem Cerbero vidi diem,
Pavidumque ſolem: me quoque invaſit tremor,
Et terna monſtri colla deviđi intuens,
Timui imperaſſe. Levia ſed nimium queror,
Coelo timendum eſt; regna ne ſumma occupet,
Qui vicit ima. ſceptra praeripiet patri.
Nec in aſtra lenta veniet, ut Bacchus, via:
Iter ruina quaeret, & vacuo volet
Regnare mundo. Robore experto tumet,
Et poſſe coelum viribus vinci ſuis
Didicit ferendo. ſubdidit mundo caput,
Nec flexit humeros molis immenſae labor,
Mediuſque collo ſedit Herculeo polus.
Immota cervix ſidera & coelum tulit,
Et me prementem. Quaerit ad ſuperos viam.

Per-

GRONOVII.

ciat ipſa, quum ait, *patefacta*, & *in aperto jacent.* Majus igitur aliquid hic locus poſtulat. Incidebat primo, *retinet:* ſed melius, *& regnat Styga.* Genus loquendi doctius nocuit auctori. Virgilius 3. Aeneid. *Terra procul* &c. *acri regnata Lycurgo.* lib. 6. *ſi unquam regnandam acceperit Albam.* Adde ad Livium 1. 17.

67. *Iter ruina quaeret,*] Lucanus: *gaudetque viam feciſſe ruina.*

68. *Robore expenſo tumet,*] Placet Lipſio prae veteri lectione, *experto.* Delrio quoque illud haud dubie melius, cum ſit, librato & verſato diligenter, quantum valeat. Neque ineptum ego dixerim, ſed quia Etruſcus, *experto*, hoc praetulerim, quando & ſenſu grandius eſt. Experientia utique certior eſt aeſtimatione, & ſaepe uſu vana deprehenduntur, quæ quantumvis expenſa placuerunt. Hercules non modo diu verſaverat, quid valerent humeri, ſed rebus & experiendo cognoverat. Tacitus 3. Ann. *praeponitque centuriones virtutis expertae.* Juſtinus lib. 41. *Arſaces vir ſicut incertae originis, ſic virtutis expertae.*

VARIORUM.

tionis foedus jam vivis patefactus eſt. FARNAB.

56. *Sacra dirae*] Sacra illa & arcana umbrarum cuſtodia (Cerbero ab Hercule ſublato) in aperto eſt, & pervia aſcendere atque remigrare volentibus. FARNABIUS.

66. *Lenta*] Quieta vel morte expectata. FARNABIUS.

67. *Vacuo*] Expulſis coelo caeteris diis. FARN.

74. *Me prementem.*] Emphatice. FARN.

75. *Per-*

Perge ira, perge, & magna meditantem opprime.
Congredere; manibus ipsa dilacera tuis.
Quid tanta mandas odia? discedant ferae:
Ipse imperando fessus Eurystheus vacet.
Titanas ausos rumpere imperium Jovis
Emitte: Siculi verticis laxa specum.
Tellus gigante Doris excusso tremens,
Supposita monstri colla terrifici levet.
Sublimis alias Luna concipiat feras.
Sed vicit ista. Quaeris Alcidae parem?
Nemo est, nisi ipse. bella jam secum gerat.
Adsint ab imo Tartari fundo excitae
Eumenides: ignem flammeae spargant comae:
Viperea saevae verbera incutiant manus.
I nunc, superbe, coelitum sedes pete;
Humana temne. jam Styga & Manes, ferox,

Fu-

GRONOVII.

76. *Manibus ipsa jam lacera.*] Melius Florentinus: *ipsa dilacera tuis.*

77. *Quid tanta mandas odia?*] Sic omnes libri veteres. lib. 3. de ira: *nec mandat ultionem suam, sed ipse ejus exactor animo simul & manu saevit.* Lucanus lib. 3. *Dux tamen impatiens haesuri ad moenia Martis, Versus ad Hispanas acies extremaque mundi, Jussit bella geri.* Hoc est, delegavit, legatis commisit bellum D. Bruto & C Trebonio. Statius lib. 11. *usque adeo geminas duxisse cohortes, Et facinus mandasse parum est.* Florus lib. 4. 12. *In hos igitur, quia vehementius agere nuntiabantur, non mandata expeditio, sed sumpta est.* Vide Diatriben ad Statii Silvas cap. 31.

89. *I nunc, superbe,*] Petronius: *Quid est, fastose? ecquid bonam mentem habere coepisti?* Sed Flor. *superbae.* Nic. Heinsius, alterum sui nominis fulgentissimum decus malebat, *I nunc, supernas coelitum sedes pete.* Sic in Oedipo *superba rupe* fecere pro *superna.*

VARIORUM.

75. *Perge ira,*] Se Juno ad iras excitat. FARNABIUS.

80. *Siculi*] Solve gigantem Enceladum, cui fulmine icto injectum ferunt Aetnam Siciliae montem. FARNABIUS.

81. *Doris*] *Sicula*, in Siciliam enim frequentes colonias miserunt Graeci, & in his maxime Dores. FARNABIUS.

81. *Tremens;*] *Et fessum quoties mutat latus, intremere omnem Murmure Trinacriam.* FARN.

83. *Luna*] E luna enim decidisse credebatur leo Nemeaeus, idque ex opinione Pythagoreorum, qui in orbe Lunae reperiri censebant, quaecunque apud nos sunt. FARNABIUS.

83. *Alias luna concipiat feras.*] Vid. Politiani Observat. cap. 17. Grut. Fac. Crit. Tom. 1. SCHRODERUS.

85. *Bella*] Ipse furore percitus sibi & suis vim paret. FARNABIUS.

87. *Eumenides:*] Furiae ardenti face ac serpentibus armatae Herculem in furorem vertant. FARNABIUS.

89. *I nunc, superbe,*] Insultat ei Juno praescia, quasi peracta jam re. FARNABIUS.

Fugisse credis? heic tibi ostendam inferos.
Revocabo in alta conditam caligine
Ultra nocentum exilia discordem deam,

Quam

GRONOVII.

92. *Revocabo in alta*] *Evocabo* dicendum habebat, si voluisset, quam adhuc quasi sententiam auctoris accepimus. Quid agit autem Furia *ultra nocentum exsilia?* Numquid ipsis in sedibus impiorum satis ei non est negotii? Cur vero deam oportet esse munitam? Haud expedio me, nisi scripsit: *Revocabo in altam conditum caliginem, Quam munit ingens montis oppositi specus, Ultra nocentum exsilia*: & sic finivit hoc membrum orationis. Hic faciam, ut sentias inferos: immo retraham reducamque te ad inferiores ipsis inferis: ita te tractabo, ut pejus agi tecum potuisse non putes, si in ultimas Tartari tenebras amandatus esses. Vide ad Thyesten ver. 1012. Virgilius 4. Georg. *est specus ingens Exesi latere in montis.*

93. *Discordem deam,*] Quare *Discordem*, quasi esset *κύριον*, quod *ἀσυγγενικὸν* est? Duplici autem significatione Furiis convenit. Primum propter formam. *Discors* enim ab animo interdum transfertur ad habitum corporis & est disconveniens nec consentiens sibi, *ut nec pes nec caput uni Reddatur formae*, quemadmodum canit Horatius: eoque monstrosus, biformis. Lucretius lib. 1. cum Centauros ex homine & veterino semine equorum Scyllasque canibus succinctas semimarinis appellasset: *inter se quorum discordia membra videmus.* Manilius lib. 1. ver.

VARIORUM.

91. *Heic tibi*] In terris ego tibi graviora ostendam, quam quae apud inferos vidisti. FARN.

92. *Revocabo in alta*] Mavult Gronovius ex conjectura, *revocabo in altam conditam caliginem*: ut Herculem, hic in superis quamvis versaretur, ad furiarum poenas, & inferiores ipsis inferis, retrahendum esse innuat Juno stomachans. Mihi vulgata magis placet; cum *τραγικώτερον* quod sit, magisque serviens irae Junonis, si minetur se excitaturam ab inferis discordem deam, ut illius ministerio Herculem, gloriantem, se incolumem furores infernos evasisse, hic in terris excruciet; quam si eumdem inferorum supplicia & anxiae mentis carnificinam hic perpessurum esse denunciet; tum quod posteriora, ut saepe apud poëtas, ubi mutato dictionis colore paria fere ingeminant, receptam lectionem stabiliant; utrobique enim commotae Junonis oratio sibi ipsa respondet, *revocabo in alta conditam caligine deam discordem*: & mox, *educam & imo ditis e regno extraham quidquid relictum est.* Neque est quod hac ratione de expedienda sententia laboremus: nam neque inepte dicit *revocabo*: quippe cum discors ista dea *Διὸς μεγάλοιο ἕκητι* locum istum inferorum nacta sit, eo de terris detrusa. Nec gravius est, quod objicit vir summus, *quid agit furia ultra nocentum exilia?* cum hoc ipsum tragicae magniloquentiae aptius videri possit, si, dum Junoni ejusque furori subservit, nonnihil fabulae superaddat, nec ab inferorum sede modo, sed *ultra nocentum exilia* discordem deam revocandam esse dicat, quasi deae furiae domicilium sit ulterius erebo. Sic infra versu 1221. Hercules dirissima quaeque sibi imprecans ob scelera & impias caedes per furorem admissa, non inferorum modo carceri ut includatur optat, sed receptae de inferis opinioni hoc addit, *& siquod exilium latet ulterius Erebo, Cerbero ignotum & mihi, huc me abde tellus.* Neque id ipsum tamen obstat, *quo minus in sedibus impiorum satis illi deae sit negotii*; ut cavillatur idem vir egregius: nam, ut bene Servius ad Virgil. Aeneid lib. VI. versu 280. *ferreique Eumenidum thalami*; *thalamos*, inquit *accipiamus habitationum loca, in quibus natae sunt: nam possunt hic natae esse, & alibi manere; & alibi officium exercere poenarum.* Denique *munitam* fingit deam, propterea quod ex Orphei hymno Eumenides sint *ὑπὸ κεύθεσιν οἰκί' ἔχουσαι, ἄντρῳ ἐν ἠερόεντι παρὰ Στυγὸς ἱερὸν ὕδωρ*, *sedes habeant in cavernis, umbroso in antro ad sacram Stygis aquam.* Styx autem secundum Hesiodum Θεογ. versu 778. *νόσφι τε θεῶν κλυτὰ δώματα ναίει μακρῇσι πέτρῃσι κατηρεφέ'*, *seorsum a diis inclutas aedes incolit ingentibus saxis superne tectas.* Quae omnia, ni fallor, locum hunc in clara luce ponunt, cuilibet attento lectori conspicuum. Cum vulgatis hic quoque consentit MS. Traj. nisi quod mox transpositis male vocibus legat: *& imo ex regno ditis extraham.* SCHRODERUS.

93. *Nocentum*] Loco supplicii sceleratorum. FARNABIUS.

94. *Quam*

Quam munit ingens montis oppositi specus.
Educam, & imo Ditis è regno extraham
Quidquid relictum est. veniat invisum Scelus,
Suumque lambens sanguinem Impietas ferox,
Errorque, & in se semper armatus Furor.
Hoc hoc ministro noster utatur dolor.
Incipite famulae Ditis; ardentem incitae
Concutite pinum: & agmen horrendum anguibus
Megaera ducat; atque luctifica manu
Vastam rogo flagrante corripiat trabem.
Hoc agite. poenas petite violatae Stygis:

Con-

GRONOVII.

424. *Discordes vultum permixtaque corpora partus.* Ita enim legendum censeo; non *vultu.* Iidem *biformes.* Mamertinus Genethl. 3. *depulsos quondam coeli possessione Titanas & mox biformium bella monstrorum. Recte:* nam Gigantomachia pugnam cum Titanibus secuta est. Corrigunt tamen: *& multiformium.* Quasi non Virgilius: *prolesque biformis Minotaurus adest:* (quem *discordem foetum* Ovidius dixit) & rursum: *Scyllaeque biformes.* Claudianus lib. 1. Rufin. *nubigenas duplex natura biformes.* Dein quod auctores haberentur turpium, sceleratorum, cruentorum dissidiorum: & quam minatur hic Juno, ea solvit concordiam domus & dissociabilem suis ac pestiferum reddidit Herculem. Thyeste; *dira Furiarum agmina Discorsque Erinnys veniat.* Hoc imprecatur Atreus, ignarus jam venisse, seque ab ea stimulari. Sic & Oedipi precibus iratis quae *crudelis diva severos Advertit vultus* in primo Thebaidos: per quam *Protinus attoniti fratrum sub pectore motus.* Sive igitur intelligas aliquam ex Furiis, sive quam κατ' ἐξοχὴν Graeci Ἔριν, Latini *Discordiam* ἐνθειάζουσι, parum refert. Poëtae namque prout lubuit, nunc seorsum hanc curare jubent; nunc Furiarum communi officio sunt contenti. Sic Statius *Discordiam* deam agnoscit alibi non semel; ubi committit par Thebanum, ea non utitur. Quin etsi tres numerentur eximiae, tamen *agmina saeva sororum*, & *Eumenidum agmina* Virgilius; *agmen* & *cohortem* Furiarum Statius tradunt: quam in turbam haud dubie & *Discordiam* conjecerunt. Distingue autem: *Ultra nocentum exsilia: discordem deam Educam.*

98. *In se semper armatus*] Justin. 13. de Macedonia: *ferrumque ab hostili bello in civilem sanguinem vertit, exemplo furentium manus ac membra sua ipsa caesura.* Idem lib. 28. *in furorem versus nunc ferro, nunc saxo, in summa dentibus laceratis visceribus duodecima die interiit.*

100. *Ardentem incitae*] Non moverim. Etruscus tamen, *ardentem citae.* Ut, *Ferte citi flammas.* Et hac tragoedia: *Et citi tectis properant relictis.*

104. *Poenas petite violatae Stygis:*] Etruscus, *viciatae.* Utrum mendum scriptoris est? an vero fuit, *vitatae*, Supra: *jam Styga & manes ferox Fugisse credis?* Horatius: *multaque pars mei Vitabit Libitinam.*

VARIORUM.

94. *Quam munit*] Parisiensis editio exhibet, *qua mugit*, & interpretantur de mugitu furiae à monte repercusso. SCHRODERUS.

100. *Famulae*] Furiae, ultrices deae. FARN.

101. *Pinum:*] Facem *excutiens pronam flagranti vertice pinum* FARNABIUS.

101. *Agmen*] Sorores ἀφιοπλοκάμους, Tisiphonem & Alecto. ỳs. 78. Thyest. FARNABIUS.

103. *Trabem*] Trabs pro face, ἐμφατικῶς. sic Maro trabale telum; Horatius, clavos trabales; Papinius, hastam trabalem; Claudianus, trabale

 sce-

Concutite pectus: acrior mentem excoquat
Quam qui caminis ignis Aetnaeis furit.
Ut possit animo captus Alcides agi,
Magno furore percitus, nobis prius
Insaniendum est. Juno, cur nondum furis?
Me, me, sorores mente dejectam mea
Versate primam, facere si quidquam apparo
Dignum noverca. jam odia mutentur mea.
Natos reversus videat incolumes, precor,
Manuque fortis redeat. inveni diem,
Invisa quo nos Herculis virtus juvet:
Me pariter & se vincat; & cupiat mori
Ab inferis reversus. heic prosit mihi,
Jove esse genitum. stabo, & ut certo exeant
Emissa nervo tela, librabo manum:

Re-

GRONOVII.

107. *Ut possit animo captus*] Subscriberem libris, qui offerunt, *animum*, si pateretur Florentinus. Sic alibi *moesta vultus*, *membra remissae*, *mota caput*, Megara *parvum comitata gregem*. Sic Silio *excussus mentem*, *mutata mentem*, & similia.

119. *Librabo manum :*] Sane ut destinatum feriat, ad rem pertinet manum tenentis arcum non tremere. Itaque sensum habet. Hercule Oetaeo: *Aderit noverca, quae manus nostras regat.* Sed Lipsii liber, *manu*, ut dicat Juno, suapte manu se directuram tela Herculis in liberorum corpora. Et adsentitur Delrius ita, ut ait, corrigentibus. Et, quod praecipuum est, sic codex Etruscus. Gruterus & alii numero sequiorum librorum deterriti sunt, ne reciperent, quod tamen

VARIORUM.

sceptrum; Silius, trabem pro hasta, posuerunt. DELRIUS.

105. Concutite] *Mille nocendi artes, foecundum concute pectus:* & de Herculis pectore intelligi potest. sed prius magis placet. FARNABIUS.

105 *Acrior*] Violentior furoris ignis mentes vestras exagitet, quam qui Aetnaeis cavernis & fornacibus furit, quo majori impetu in Herculem feramini. FARNABIUS.

109. *Juno*,] Cur non & ipsa furo? FARN.

112. *Noverca.*] Odio novercali. FARN.

112. *Jam odia*] In tempus illi favebo, quo gravius noceam, furens enim sibi & suis hoc erit perniciosior. FARNABIUS.

116. *Me pariter & se vincat*,] Hic quidem facile me ab eo vinci patiar, dummodo se vincat, suos interficiens. FARN. Sc. plus sibi nocendo, quam ego ipsi nocere potuerim. *& se*, quia cum cetera monstra vicerit, à se furente victus est. COMMEL.

116. *Et cupiat*] Et qui mortem apud inferos evasit, jam prae doloris acerbitate mortem optet, cum ad se redierit, & uxorem filiosque à se furente occisos fuisse viderit. COMMEL.

117. *Hic*] Hoc casu, hoc tempore, nunc. COMMEL.

118. *Jove esse*] Ut heros fortis sit, omniaque sternens obvia, & suos perdat. COMMEL.

118. *Stabo*,] Proposito huic pertinaciter insistam. *vel*, illi adsistam dirigamque tela ne errent, COMMEL.

122. *Il-*

Regam furentis arma: pugnanti Herculi
Tandem favebo. ſcelere perfecto, licet,
Admittat illas genitor in coelum manus.
Movenda jam ſunt bella; clareſcit dies,
Ortuque Titan lucidus croceo ſubit.

CHORUS THEBANORUM.

Chorus è Thebanis à deſcriptione ortus diei, magnatum curas ſtudiaque damnat, Herculem audaciae in laboribus ſubeundis taxat, vitae denique humilis laudat tranquillitatem optatque.

JAm rara micant ſidera prono
Languida mundo: nox victa vagos
Contrahit ignes: luce renata

GRONOVII.

habuit unus Pall. *manu*. Neque in dea incredibile eſt poſſe celeritatem emiſſae ſagittae manu ſequi; quin & adjuvare. Neque majoris miraculi, quod Ovidius lib. 8. *ferrum Diana volanti Abſtulerat jaculo.*

123. *Movenda jam ſunt*] Florentinus, ut voluit Lipſius.

VARIORUM.

122. *Illas genitor*] Tam nefario ſcelere pollutas. *Sarcaſmus.* FARNABIUS.

123. *Jam ſunt*] Feſtinandum & inſtanti aurorae cedendum eſt. vid. quae ad verſ. 119. FARN. Hunc & ſequentem verſum liber noſter adtexit: Ita enim claudit Juno, *Verborum & minarum ſatis eſt: arma expedio. quia vocat me, ecce, dies.* Poſterior ex hiſce verſibus in vulgatis nuſquam legitur, alter non ſuo loco, ſupra verſu nonageſimo inſertus. *Tu illinc pelle, & huc compelle.* LIPS.

125. *Jam rara micant*] Chorus iſte totus in omnibus excuſis habetur: ſed in manuſc. quibuſdam deeſt ex parte & incipit inde: *Turbine magno ſpes ſollicitae.* Barnardin. *hic chorus* (inquit) *non legitur hoc loco, unde paucis annotabimus.* Daniel teſtatur, hunc chorum in vetuſtiſſimo m. ſ. eſſe mancum, & non videri convenire hanc primam partem ſublimitati Senecae. In Moguntin. m. ſ. totus quidem habetur, ſed alio, & prorſus turbato ordine: incipit enim à *Turbine magno ſpes ſollicitae,* uſque ad *Sordida parvae fortunae domus*, & ibi inſerit; *jam rara micant* &c. Sive ergo haec prima pars Senecae, ſive alterius: digna certe, quae legatur, nec cedit ſubſequentibus. Deſcribuntur vanae divitum & magnatum curae. laudantur quieta & tuta plebejorum ſtudia: illas damnat, haec ſibi in optatis eſſe canit. DELR.

125. *Preno*] In occidente coeli ſeu hemiſphaerii parte. FARNABIUS.

126. *Languida*] A ſolis vicinitate. FARN.

126. *Vagos*] Erranteis planetas, *vel generaliter*, omnes ſtellas quae igneae creduntur eſſe naturae. FARNABIUS.

Cogit nitidum Phosphoros agmen:
Signum celsi glaciale poli
Septem stellis Arcades ursae
Lucem verso temone vocant:
Jam coeruleis evectus equis
Titan summa prospicit Oeta:
Jam Cadmeis inclyta Bacchis

Asper-

GRONOVII.

133. *Evectus equis Titan summum*] In duobus MSS repertum mihi *aquis* quod & margini adnotarat Grotius. Et his videtur magis quadrare adjunctum *coeruleis*, quam Phoebi *equis*. Deinde Florentinus: *summa prospicit Oeta*. Quae vera lectio est, significata etiam a Moguntino, in quo erat *summo*. Sed & τὴν Οἴτην efferunt Graeci, neque aliter, puto, Latini: nisi sicubi labem contraxerunt. *Extremos ad Orientem montes Oetam Graeci vocant*, inquit Livius lib. 36. Inde illud in Ciri: *Postera lux ubi laeta diem mortalibus almum Et gelido veniens mani quatiebat ab Oeta*. Scaliger legit, *Egelido*. Quis credat *mani egelido* dixisse Virgilium? Conjiciebam: *E pelago veniens summa quatiebat ab Oeta*. Sic Silius Italicus lib. 6. *clara dies summa lustrabat in Oeta Herculei monumenta rogi*. Hercule Oetaeo: *renatum prima quae poscit diem, Oeta eligatur*. Hinc Statio *Oetaeae lampades* in carmine ad Somnum, male acceptae Domitio & Bernartio, à Politiano, Turnebo & Gevartio merito defensae. Sed unus etiam scrupulus restabat Paganino Gaudentio: cum *Oetaeas lampadas* Hesperum dixerit ex Virgiliano; *tibi deserit Hesperus Oetam*, de quo monte stellas occidere videri, sicut de Ida nasci, testetur Servius, cur illis opponat *Paphias*, qui potuisset *Idaeas* dicere, quando sermo sit de Lucifero & stella afferente lucem? Excusat autem non de sola stella Veneris Hespero & Lucifero locutum Papinium, sed de aliis quoque stellis, quia *Oetaeas* & *Paphias* dixerit, sic vocatas, quod exortae essent & occidissent. Sic ille in Additamento Critico. Verum, quam dabit rationem, cur occidentes stellae & diei locum facientes *Paphiae* dicantur? At Hesperum *Paphiam lampadem* vel per enallagen numeri *Paphias lampades* cur vocent Poëtae, nemo ignorat. Nam *ab Idae jugis Luciferum surgere* recte dicit Aeneas ut Trojanus. Sic Colchis φάνη πρώϊστ@ ὕπερθεν Κυανέων ἱερῆσιν ἐπὶ βάλεν ἀντέλλων, apud Apollonium lib. 3. Aegyptiis *Lucifer a Casia prospexit rupe diemque Misit*, Lucanus lib. 10. Poëtae vero Latini citra tales personas Graecorum potius morem secuti ab Oeta faciunt eundem prospicientem. Domitius utraque appellatione solis ortum describi facit: alii viri docti sic loquuntur, ut solum occasum intelligere videantur, quod in Oeta monte oriantur stellae. nisi & ipsi per *lampades Paphias* intelligant Luciferum. At utrumque tempus ita designat Statius, ut priori vocabulo diem orientem, posteriori noctem velit intellectam. Quippe Poëtae, prout occasio tulit, tam solem quam sidera procedere ab Oeta fingunt; hic noster Luciferi *Oetaeas*, Hesperi *Paphias lampades* dixit, ut utriusque exortu totidem dies noctesque significaret.

134. *Cadmeis inclyta Baccis*] Baccas lauri vel quascumque in Bacchi nemore, vel denique uvas intelligunt. Liber optimus, *induta bacchis*. Voluit, *incluta Bacchis*. Recte sine dubio *Bacchis*. nam baccæ illae Cadmeae ignorabiles Recte etiam *incluta*. nam cum dicit *Bacchis* non significat personas, sed rem, ipsa videlicet Bacchanalia vel orgia Bacchi. Sic Livius lib. 39. *se pro aegroto vovisse, ubi primum convaluisset, Bacchis eum se initia-*

VARIORUM.

128. *Cogit*] *Diffugiunt stellae quarum agmina cogit Lucifer*. FARNABIUS.

129. *Celsi glaciale poli*] Arctici, qui nobis semper sublimis, supra vers. 6. FARNABIUS.

130. *Arcades ursae*] Sidera illa Borealia, in quae versi Callisto & Arcas, plaustro septentrionali verso velut in meta seu confecta via & decurso spatio diem evocant. FARNABIUS.

133. *Titan summum*] Oriri sol videtur ex altissimis montibus, est autem Oeta mons in finibus Thessaliae. FARNABIUS.

136. *Phoe-*

Asperſa die dumeta rubent:
Phoebique fugit reditura ſoror.
Labor exoritur durus, & omnes
Agitat curas, aperitque domos.
Paſtor gelida cana pruina
Grege dimiſſo pabula carpit.
Ludit prato liber aperto
Nondum rupta fronte juvencus.
Vacuae reparant ubera matres.
Errat curſu levis incerto
Molli petulans hoedus in herba.
Pendet ſummo ſtridula ramo,
Pennaſque novo tradere ſoli
Geſtit querulos inter nidos
Thracia pellex; turbaque circa
Confuſa ſonat, murmure miſto
Teſtata diem. carbaſa ventis
Credit, dubius navita vitae,
Laxos aura complente ſinus.

Hic

GRONOVII.

turam. Et, *Religionis ſe cauſa, ut voto pro valetudine ſua facto liberetur, Bacchis initiari velle.* Item, *Tres in anno ſtatos dies habuiſſe; quibus interdiu Bacchis initiarentur.* Vides, ut *inclutа Bacchis* ſit famoſa Orgiis, quod dixerunt antehac quidem, ſed ſine pondere. Virgilius 2. Georg. *& virginibus bacchata Lacaenis Taygeta.*

149. *Turbaque circum Confuſa ſonat,*] Liber optimus & alii *circa*. Quod videntur mutaſſe, ut variarent ſonum. Nam & virum doctum verſ. 355. video edidiſſe: *Velata juxtim praeſides adſtat deos,* cum in libris omnibus ſit *juxta*. Gratius: *altaque circa Firmamenta dedit.*

VARIORUM.

136. *Phoebique ſoror.*] Luna. FARNABIUS.

140. *Grege dimiſſo*] Dimittit gregem, qui carpat pabula. FARNABIUS. Dicit Seneca, paſtorem grege in paſcua jam dimiſſo, manu ſuâ quoque pabula legiſſe, eidem pecori futura uſui noctu: tale quid factitari ſolitum oſtendit Longus Sophiſta in Paſtoralibus, qui conſulatur. GRUT.

142. *Nondum rupta*] Nondum enatis corniculis. DELRIUS.

143. *Vacuae matres.*] Vaccae, oves, capellae, lacte evacuatae. FARNABIUS.

147. *Novo tradere*] Recens exorto. FARN.

148. *Nidos*] Pullos, *Metonym.* FARNABIUS.

149. *Thracia*] Luſcinia, in quam mutata eſt Philomela violata à Tereo Thracum rege, & marito Prognes ſororis ipſius Philomelae. FARNABIUS.

149. *Turbaque*] Turba avicularum miſta, &c. teſtatur diem adeſſe. FARNABIUS.

155. *De-*

Hic exesis pendens scopulis,
Aut deceptos instruit hamos;
Aut suspensus spectat pressa
Praemia dextra. sentit tremulum
Linea piscem.
Haec, innocuae quibus est vitae
Tranquilla quies, & laeta suo
Parvoque domus, spes & in agris.
Turbine magno spes sollicitae

Ur-

GRONOVII.

156. *Aut suspensus spectat*] Sic quidem omnes libri. Vix tamen permittit hoc spectaculum operis festinatio. Itaque malim, *sperat*. Petronius; *sine spe praedae moratur in scopulo*. Nec *pressa* videtur pondere capti piscis depressa, ut interpretantur, sed rigida, firmata, nihil ut se moveat. *Spectare* pro exspectare, & vicissim, dixisse antiquos, vetus cantilena est, mihi nunquam probata. Vel enim librarii errarunt, vel ita sese habent verba, quibus utuntur, ut utrumvis ibi, sed notione sua, poni possit. de quo alibi.

162. *Turbine magno spes sollicitae*] Desit in Melisseo, ubi etiam, *spes jam magnis*. Retinet tamen Lipsius loco motum, hoc modo: *spes jam magnis Urbibus errant trepidique metus, Turbine magna spes sollicitae*: quae repetitio illi videtur decora. Mihi vehementer displicet, quia media est *metus* mentio, & offendit aures τὸ *magno*. Gruterus ex MS. uno sic ordinat hos anapaestos: *Linea piscem. haec innocuae Quibus est vitae tranquilla quies, Et laeta suo parvoque domus. Spes in magnis, spes sollicitae. Urbibus errant, trepidique metus.* Sed vacillat primus versus, nisi facias, *tremulos Linea pisces*. Eodem errore supra Delrius, *septem stellae Arcados Ursae*, &, frequens enim, inquit, hiatus in hic tragoediis. Hoc nos ei non credimus. Florentinus dat secundum Melisseum. Quare frustra laboramus, ut gato gerrem addamus. Scribe: *Parvoque domus. Spes in magnis Urbibus errant trepidique metus. Ille superbos, &c.* Versus

VARIORUM.

155. *Deceptos*] Esca reparat hamos, priori à piscibus erepta. FARNABIUS.

156. *Aut suspensus spectat*] Abjudicanda Gronovio sua conjectura, substituenti *sperat*. Mihi nihil certius, quam hic innui gestum piscatoris; inclinata dextra arundinem tenentis, & intenti capiendis piscibus. Attendendum vero quadrifariam hic designari gestum actionesque piscantium, idque ex ordine naturali, ut 1. *pendens in scopulis*, 2. *instruit hamos*, 3. *suspensus spectat praemia*, 4. *sentit tremulum linea piscem*. Spectat igitur praemia, qui in eo est, idque agit ut pisces tamquam praedam capiat Cic. ad Attic. l. VIII. Epist. 148. *Domitius nihil spectat nisi fugam*. Quod sequitur *pressa dextra*, est *depressa*, *inclinata ad terram versus*. Noster Thyeste versu 498. *ac presso vias scrutatur ore*, de gestu canis sagacis, protenso & inclinato in vias capite feram vestigantis. Et Hippolyt. versu 40. *Lustraque presso quaerunt rostro*. SCHRODERUS.

157. *Praemia*] Pisces captos. FARNABIUS.

157. *Tremulum*] Ex arundine appensum. FARNABIUS.

158. *Linea*] Setaceus funiculus, cui hamus appendet. DELRIUS.

159. *Haec*,] Haec s. agunt ii quibus, &c. In urbibus vero, &c. FARNABIUS.

159. *Innocuae*] Non, quae non nocet, sed cui ab aliis non nocetur. Servius 2. Aeneid. Innocuus, inquit, cui non nocetur: innoxius, qui non nocet. Sed haec plerumque poëtae confundunt. DELRIUS.

162. *Turbine magno*] Magno cum tumultu. Hic incipit Chorus in quibusdam exemplaribus omissis versiculis antecedentibus. Alii libri hunc Chorum partiuntur in duos; & hic annotatur secundus Chorus. FARNABIUS.

164. *Il-*

Urbibus errant, trepidique metus.
Ille ſuperbos aditus regum,
Duraſque fores, expers ſomni,
Colit: hic nullo fine beatus
Componit opes, gazis inhians,
Et congeſto pauper in auro eſt.
Illum populi favor attonitum,
Fluctuque magis mobile vulgus
Aura tumidum tollit inani:
Hic clamoſi rabioſa fori
Jurgia vendens improbus, iras
Et verba locat. Novit paucos
Secura quies, qui velocis
Memores aevi, tempora numquam
Reditura tenent. Dum fata ſinunt,
Vivite laeti. properat curſu
Vita citato, volucrique die

Ro-

GRONOVII.

iſte, *Turbine magno*, adjectus eſt primum iis libris. quibus, quod praecedit chori, defuit, ſive omiſſum ſive tranſpoſitum, ad explendam ſententiam.

166. *Hic nullo fine beatus Componit opes*,] Flor. tres Delriani, & omnes Comeliniani noſtrique complures *beatas*. Horatius: *beatis nunc Arabum invidet Gazis.*

171. *Aura tumidum tollit*] Sic è codice Lipſius. Subſcribunt quinque Delriani. Repugnat Gruterus copia fretus pejorum, & quia fluctuum non ſolum *tollere*, ſed & *volvere*. Sufficit ergo, ſi & *tollere* Virgilius: *inſequitur cumulo praeruptus aquae mons. Hi ſummo in fluctu pendent.* Ovidius: *Fluctibus erigitur coelumque aequare videtur Pontus.* Sed non dicit Seneca fluctum tollere aut volvere, ſed populum fluctu mobiliorem tollere. Ex Horatio: *Hunc ſi mobilium turba Quiritium Certet tergeminis tollere honoribus.* Denique ſic & Florentinus.

VARIORUM.

164. *Ille ſuperbos*] Patroni (qui & Rex vocatur) veſtibulum cliens ſummo mane colit ut eum ſalutet, coenam hinc vel ſportulam emeriturus. FARNABIUS.

166. *Hic nullo fine beatus Componit opes*,] Avarus, nec fine quaerendi ſibi praeſtituto nec uſu beatus. FARNABIUS.

168. *Congeſto*] *Quaerit, & inventis miſer abſtinet, & timet uti.* FARNABIUS.

169. *Illum populi*] Ambitioſum. FARNABIUS.

172. *Hic*] Cauſidicus, rabula, quas ſimulat iras, & verba pretio venalia exponit. FARNABIUS.

174. *Et verba locat.*] Apulejus Apol. *jam conceſſo quodam more rabulis id genus, quo ferinae ſolent linguae ſuae virus alieno dolori locare.* Vide Ammianum lib. 30. paullo poſt principium. DELR.

174. *Novit paucos*] *Hypallage.* pauci ſecuram quietem norunt. FARNABIUS.

175. *Qui velocis*] Qui memores quam velox ſit

C tem-

Rota praecipitis vertitur anni.
Durae peragunt pensa Sorores,
Nec sua retro fila revolvunt.
At gens hominum fertur rapidis
Obvia fatis, incerta sui:
Stygias ultro quaerimus undas.
Nimium, Alcide, pectore forti
Properas moestos visere Manes.
Certo veniunt ordine Parcae.
Nulli jusso cessare licet,
Nulli scriptum proferre diem.
Recipit populos urna citatos.

Alium

GRONOVII.

191. *Recipit populos urna citatos.*] Ex Horatio lib. 3. od. 1. *Omne capax movit urna nomen.* De hac urna parum sani ad hunc auctorem traditum video. Nonnemo, Qua cineres conduntur, vel potius urna judicum infernorum. Alius, judices sortibus in urnam conjectis legi solitos, sed de hac urna non-loqui nostrum, verum de urna quaesitoris: quaesitorem enim custodisse urnas, quae in tribunali paratae ad sortes ducendas, & ad tabellas, in quibus judicum erant scriptae sententiae, immittendas. Nihil horum respexit Poëta, sed aliam urnam, ex qua nomina munus aliquod aut opus aut poenam subeuntium educebantur. Exempla sunt apud Justinum 21, 3. & apud Livium 21. 42. & citharoedorum Suetonio Nerone 21. & quod maxime conveniens huic loco, eidem Suetonio Augusto 13. *patrem & filium pro vita rogantes sortiri vel micare jussisse.* Ita nunc quoque in pluribus, qui simul peccaverunt, si placuit paucorum supplicio defungi, sors distinguit, quibus venia detur, & qui exemplo impendantur. Sic Horatius, Seneca, Statius fingunt esse quandam vastam & capacem urnam, in quam conjecta sint omnia nomina generis humani: inde ut cujusque nomen excidit, eum mori, & ad aliam urnam, quae capiat judices, de qua infra v, 732. citari. Rursum Horatius 2, 3. *omnium Versatur urnâ, serius, ocius, Sors exitura & nos in aeternum Exsilium impositura cymbae.* Qui locus ob pravam distinctionem, quae in plerisque libris est, male habet. Non enim *versari urnam*, ut Torrentius accipit, dicitur, quod etsi bene di-

VARIORUM.

tempus, utuntur bono illo irreparabili. FARN.

180. *Rota praecipitis*] Rota ut & serpens caudam vorans Hieroglyphice annum designat, *namque in se sua vestigia volvitur annus.* qui & à circuitu temporis dictus. veteres enim *an* pro *circum* dicebant, quod & in compositis apparet. hinc & *annulus* diminutivum. FARNABIUS.

181. *Durae peragunt*] Parcae quidem, durae fatis, vitae nostrae stamina absolvunt; nos tamen miseri homines praepropera manu illa incidimus nostra freti audacia. ita tu ô Hercules. FARN.

181. *Sorores*,] Parcae, quibus varia nomina tribuuntur, ut ex Pausania constat in Att. in Corinth. & in Achaic. quae quid significent, auctor lib. de mundo ad Alexand. docet his verbis: τρεῖς αἱ μοῖραι, κατὰ τοὺς χρόνους μεμερισμέναι. νῆμα ἀτράκτου, τὸ μὲν ἐξειργασμένον. τὸ δὲ μέλλον, τὸ δὲ περιστρεφόμενον. τέτακται δὲ, κατὰ μὲν τὸ γεγονὸς, μία τῶν μοιρῶν, Ἄτροπος, ἐπεὶ τὰ παρελθόντα πάντα ἄτρεπτά ἐστι. κατὰ δὲ τὸ μέλλον, Λάχεσις, εἰς πάντα γὰρ ἡ κατὰ φύσιν μένει λῆξις· κατὰ δὲ τὸ ἐνεστὸς, Κλωθὼ, συμπεραίνουσά τε καὶ κλώθουσα ἑκάστῳ τὰ οἰκεῖα. DELRIUS.

190. *Nulli scriptum proferre*] Praestitutum, ut bene exponit Franciscus Polletus lib. 1. fori Romani cap. 6. DELRIUS.

192. *Alium*

Alium multis gloria terris
Tradat, & omneis fama per urbes
Garrula laudet, coeloque parem
Tollat & aftris: alius curru
Sublimis eat. me mea tellus
Lare fecreto tutoque tegat.
Venit ad pigros cana fenectus:
Humilique loco, fed certa fedet
Sordida parvae fortuna domus:
Alte virtus animofa cadit.
Sed moefta venit crine foluto
Megara, parvum comitata gregem:
Tardufque fenio graditur Alcidae parens.

ACTUS SECUNDUS.

MEGARA. AMPHITRYON.

Megara abfentiam Herculis deflet enumeratis ipfius aerumnis. Lyci vim & infolentiam conqueritur. Defpondentem animum Megaram & defperantem confolatur Amphitryon.

Meg. O Magne Olympi rector, & mundi arbiter,
Jam ftatue tandem gravibus aerumnis modum,
Fi-

GRONOVII.

catur, tamen fi dictum hic volumus, hiat indecore oratio: fed *urna verfari fortem* cujufque, ferius, ocius exituram. Statius in epicedio Glauciae: *Ibimus omnes, Ibimus immenfis urnam quatit Aeacus Umbris.*

VARIORUM.

192. *Alium multis*] Non eft vero abfimile, aliquot hic verfus defiderari. HEINSIUS.

195. *Curru*] Triumphali. FARNABIUS.

199. *Certa fedet*] 'Ex βελίων, tuta, & pofita extra pericula. FARNABIUS.

201. *Alte virtus*] Superne, ex alto fuam virtus animofa habet ruinam. FARNABIUS.

202. *Sed maefta*] Sed Megara Herculis uxor crinibus folutis foemineo moerens ululatu procedit. FARNABIUS.

204. *Tardufque*] Amphitryon fenio degravatus. FARNABIUS.

 209. *Pro-*

Finemque cladi. nulla lux unquam mihi
Secura fulsit. finis alterius mali
Gradus est futuri. protenus reduci novus
Paratur hostis. antequam laetam domum
Contingat, aliud jussus ad bellum meat.
Nec ulla requies, tempus aut ullum datur,
Nisi dum jubetur: sequitur à primo statim
Infesta Juno. nunquid immunis fuit
Infantis aetas? monstra superavit prius,
Quam nosse posset. gemina cristati caput,
Angues ferebant ora, quos contra obvius
Reptavit infans; igneos serpentium
Oculos remisso lumine ac placido intuens,
Artos serenis vultibus nodos tulit;
Et tumida tenera guttura elidens manu,
Prolusit hydrae. Maenali pernix fera,

Mul-

GRONOVII.

211. *Jussus ad bellum meat.*] Sic plane codex Etruscus: ne quemquam moveat, quod recentiorum librorum manus, *exeat*: etsi sensum ejus posse admitti censeat Gruterus. Versu sequenti liber idem: *tempus aut ullum vacat.* non *datur.*

213. *Sequitur apprime statim*] Etruscus: *aprime.* Quo confirmatur Lipsii, *à primo*, quod & maximi viri D. Heinsii calculo comprobatum est, nosque ad alium librum Senecae pluribus defendimus. Male Delrius *ad prima*, Comelinus *à prima*, idemque & Gruterus *adprima*,

219. *Oculos remisso pectore*] Optime Lipsianus, *lumine.* In Etrusco prima manus erat erasa, & alia substitutum, *remisso vultu.* Quod qui norant in legem versus peccare, vicem ejus posuerunt, *pectore*, ex Phoenissis v. 187. *remisso pectore ac placido feras:* quidam utrumque sic, *pectore vultu.* At Lipsianus haud dubie formatus ex optimo, antequam mangonem pateretur, sincerum retinuit: nam ipsa erasae scripturae vestigia satis produnt *lumine.*

222. *Praelusit hydrae*] Etruscus, ut meliores quique, *Prolusit.* Monuerant & alii è suis: sed quid? (inquit Gruterus) promiscue utuntur aucto-

VARIORUM.

209. *Protenus reduci novus*] Herculi redeunti nova semper ab Eurystheo objiciuntur monstra. FARNABIUS.

212. *Nec ulla requies,*] Eustathius prodidit natum Herculem quartà Lunâ, quâ qui nascuntur laboriosam sint acturi vitam: & quia talis inprimis Hercules fuit; qui vel pro se, vel pro aliis labores multos perferunt, *Tetradystae* seu *quartà Lunâ editi* vocantur. sed & quinctà Lunâ aliquid inchoare inauspicatum fabulantur, ex Virgilii Georgicis. Vide Adag. *ἐν τετράδι γεγόνασι*, *quartà nati Lunâ:* quam Herculis sidus appellat L. Florus lib. 1. hist. cap. 18. DELRIUS.

216. *Gemina*] Jam in cunis serpentes duos à Junone immissos vultu interritus & cum risu elisit. FARNABIUS.

222. *Maenali*] Cerva aeripes & *χρυσοκέρως* quam cursu comprehendit in Maenalo monte Arcadiae. FARNABIUS.

223. *Ca-*

Multo decorum praeferens auro caput,
Deprensa cursu est. maximus Nemeae timor
Gemuit lacertis pressus Herculeis leo.
Quid stabula memorem dira Bistonii gregis,
Suisque regem pabulum armentis datum?
Solitumque densis hispidum Erymanthi jugis
Arcadia quatere nemora Maenalium suem?
Taurumque centum non levem populis metum?
Inter remotos gentis Hesperiae greges
Pastor triformis littoris Tartessii
Peremptus, acta est praeda ab Occasu ultimo.
Notum Cithaeron pavit Oceano pecus.
Penetrare jussus Solis aestivi plagas,
Et adusta medius regna quae torret dies.

Utrin-

GRONOVII.

res & hoc & illo modo. Forsan. nam ut trepide loquar, facit hic liber antiquissimus, qui & in Troadibus vers. 179. *proludens tuis Iam, Troja, fatis*, Hippolyto ỷ. 1057. *Prolusit irae*, & Medea ỷ. 905. *Prolusit dolor*, sine variatione: facit Nazarianus aliique Flori, ex quibus l. 3. 2. *praeluderent*, quod obtinebat vulgo, mutatum est: ut & Senecae epist. 102. ubi qui adhuc visi, *meliorique proluditur*. Sic Cicero, Virgilius, Plinius, Juvenalis, quidam & in editis omnibus, quidam in scriptis & antiquioribus exemplaribus. Alterum in tam vetustis libris, quod meminerim, visum est nullis: etsi recorder apud Senecam de ira 2, 2. in epistolis, apud Statium in praefat. 1 Silvarum & in Achilleide vulgo haberi: sed, ut dixi, membranae horum librorum illis aetate pares etiamnum versatae non sunt. Apud Hegesippum quoque de excidio Hierosol. 3, 8. liber optimus: *Haec prolusio quaedam belli.*

224. *Deprensa cursu est*] Flor. *Deprensa cursu. maximus Nemeae timor Pressus lacertis gemuit Herculeis leo.*

229. *Arcadia quatere*] Princeps codicum, ut olim vulgatae: *Arcadia.* Utque apud Statium: *Arcadia carmen testudine mensis.* Immo Virgilium: *Arcadii memoranda inventa magistri.* Agamemnone: *Sensit Arcadii populator agri.*

VARIORUM.

223. *Caput*,] Cervae tamen cornutae non sunt. Nisi cerva pro cervo per enallagen dicatur. FARN.

224. *Nemeae timor*] Leo in Nemea silva Peloponnesi, inter Cleonas & Phliuntem, maximus illius regionis incolis terror, quem Hercules interfecit. FARNABIUS.

226 *Stabula*] Equos humanis carnibus pastos, a Diomede Thraciae rege. Bistonis autem stagnum & regio Thraciae. FARNABIUS.

227. *Suisque*] Aequa veteribus visa est talionis poena, ἥ κε πάθοι τά κ' ἔρεξε, è lege Rhadamanthi. ita Theseus Sinin tortis pinubus discerpsit, Scirona è rupe praecipitavit, Procrusten ad sui lecti modulum extendit. FARNABIUS.

228 *Erymanthi*] Montis Arcadiae, ubi & ejusdem nominis flumen, juxta Pausan. in Eliac. seu lib. 5. & pugnam vide apud Claudian. DELRIUS.

230 *Centum*] Cretae. 827. Agam. FARN.

231. *Inter remotos*] Geryonem tricorporem Hispaniae regem interemit, ejusque armenta à Tartesso Hispaniae Baeticae oppido maritimo abegit in Boeotiam, in qua mons Cithaeron. FARNABIUS.

Utrinque montes ſolvit abrupto objice,
Et jam ruenti fecit Oceano viam.
Poſt haec, adortus nemoris opulenti domos,
Aurifera vigilis ſpolia ſerpentis tulit.
Quid? ſaeva Lernae monſtra, numeroſum malum,
Non igne demum vicit, & docuit mori?
Solitaſque pennis condere obductis diem
Petiit ab ipſis nubibus Stymphalidas?
Non vicit illum coelibis ſemper tori
Regina gentis vidua Thermodontiae:
Nec ad omne clarum facinus audaces manus
Stabuli fugavit turpis Augiae labor.
Quid iſta proſunt? orbe defenſo caret.
Senſere terrae pacis auctorem ſuae
Abeſſe terris. proſperum ac felix ſcelus,
Virtus vocatur. ſontibus parent boni.
Jus eſt in armis, opprimit leges timor.

An-

GRONOVII.

238. *Et jam ruenti*] Optimus cum Lipſiano: *Latam ruenti.* Quod ſi cui minus belle deeſſe conjunctio videbitur, ſcribat: *Utrimque montes ſolvit ac rupto objice Latam ruenti.* Virgilius 2. Georg. *qua vi maria alta tumeſcant Objicibus ruptis.* Sic paullo poſt: *Huc mons & illuc cecidit, & rupto aggere Nova cucurrit Theſſalus torrens via.*

248. *Turpis Augiae labor.*] MSS. quotquot vidi *Augei.* Unde dubitare coepi, annon haec vox irrepſiſſet ex annotatione, cum ſcripſiſſet auctor: *Stabuli fugavit turpis Elei labor.* Sic apud Ovidium 3. met 576. reddiderant: *Fluminis Alphei veteres narravit amores*: cum ſit in melioribus: *Fluminis Elei*, teſtibus Berſmanno & Heinſio.

VARIORUM.

237. *Utrinque*] Fingitur Herc. collibus inter Abylam & Calpen diremptis intromiſiſſe Oceanum, qui Mediterraneus dicitur. FARNABIUS.

239. *Nemoris*] Hortorum Heſperidum, quorum cuſtos praeter tres Atlantis filias erat vigil draco. FARNABIUS.

240. *Aurifera*] Aurea, Medica, citrea mala, *εὔοσμα ἀλλ' ἄβρωτα*: inquit ille apud Athen. 3. lib. 7. *aliis*, pecora nativo rutilo colore inſignia cum *μῆλα* haec & illa denotent. FARNABIUS.

241. *Lernae monſtra*,] Hydram & cancrum. *vel* ſolam Excetram quam propter amputata capita repullulantia vocat monſtra. *Ut & numeroſum malum.* FARNABIUS.

244. *Stymphalidas?*] Aves à Stymphalo Arcadiae palude dictas, quas aerei crotali crepitu fugavit. FARNABIUS.

246. *Regina gentis*] Hippolyte regina Amazonum juxta Thermodonta fl. Cappadociae incolentium. FARNABIUS.

247. *Nec ad omne*] Nec dedignatus eſt Augiae regis Elidis bubile, in quo 3000. boum ſtabulaſſent, nec per 30. annos expurgatum fuiſſet, purgare immiſſo fl. Peneo vel Alpheo. FARNAB.

249. *Caret.*] Demiſſus ipſe ad inferos. FARN.

250. *Senſere*] Quia illo abſente Lycus interfecto

Ante ora vidi nostra, truculenta manu
Gnatos paterni cadere regni vindices:
Ipsamque Cadmi nobilis stirpem ultimam
Occidere. vidi regium capitis decus
Cum capite raptum. quis satis Thebas fleat?
Ferax deorum terra quem dominum tremis?
E cujus arvis, eque fecundo sinu
Stricto juventus orta cum ferro stetit;
Cujusque muros natus Amphion Jove
Struxit, canoro saxa modulatu trahens;
In cujus urbem non semel divûm parens
Coelo relicto venit; haec quae coelites
Recepit, & quae fecit, & (fas sit loqui)
Fortasse faciet, sordido premitur jugo.
Cadmea proles, civitasque Amphionis,

Quo

GRONOVII.

255. *Regni vindices;*] Futuros, si daretur. Sophoclem imitatur in Electrae principio: *Ὅθεν σὲ πατρὸς ἐκ φόνων ἐγώ ποτε Πρὸς τῆς ὁμαίμου καὶ κασιγνήτης λαβὼν Ἤνεγκα, κἀξέσωσα, κἀξεθρεψάμην Τόσονδ' ἐς ἥβης, πατρὶ τιμωρὸν φόνου.*

259. *Quem dominum tremit?*] Etruscus à manu prima eleganti simul apostrophe ac prosopopoeia: *quem dominum tremis?* Sic mutaverunt superius: *Juno, cur nondum furis?*

267. *Sordido*] Cicero 12. fam. 1. *Manabat illud malum urbanum, & ita corroborabatur quotidie, ut ego quidem & urbi & otio diffiderem urbano: sed ita compressum est, ut mihi videamur omne jam ad tempus ab illo dumtaxat sordidissimo periculo tuti futuri.*

268. *Atque Ophionius cinis*] Palmaria emendatio Dan. Heinsii, *civitasque Amphionis*, ex corrupta plusculorum, *cinis atque Ophionius.*

VARIORUM.

cto Creonte & liberis regnum occupavit. FARNABIUS.

255. *Gnatos paterni*] Filios Creontis patris mei assertores regni paterni, &c. Ultimos stirpis Cadmi. FARNABIUS.

257. *Regium*] Diadema cum ipso Creontis capite ablatum. FARNABIUS.

259. *Ferax*] Quae Bacchum, Palaemona, Leucotheam, tot deos peperit. FARNABIUS.

259. *Quem dominum*] Quam ignavum, vilem, improbum, scilicet exulem? FARNABIUS.

261. *Stricto*] Ex dentibus serpentis à Cadmo interfecti seminatis nati sunt homines armati, qui mutuis vulneribus perierunt. FARNABIUS.

262. *Amphion*] Jovis ex Antiope filius lyrae à Mercurio acceptae modulatu saxa ad extruendas Thebas traxit. FARNABIUS.

264. *Non semel*] Venit enim ad Semelen, Antiopen, Alcmenam. FARNABIUS.

265. *Quae coelites*] Quae in deorum numerum retulit, Bacchum, Semelen, Dircen, &c. supr. ỳs. 258. FARNABIUS.

267. *Fortasse*] Hoc dicit propter Herculem indigetem coelo destinatum. FARNABIUS.

268. *Cadmea*] Thebana, à Cadmo conditore. FARNABIUS.

269. *Tre-*

Quo decidiſtis? tremitis ignavum exulem,
Suis carentem finibus, noſtris gravem?
Qui ſcelera terra quique perſequitur mari,
Ac ſaeva juſta ſceptra confringit manu,
Nunc ſervit abſens, fertque quae ferri vetat:
Tenetque Thebas exul Herculeas Lycus.
Sed non tenebit. aderit, & poenas petet,
Subituſque ad aſtra emerget: inveniet viam,
Aut faciet. Adſis ſoſpes & remees, precor:
Tandemque venias victor ad victam domum.
Emerge conjux, atque diſpulſas manu
Abrumpe tenebras: nulla ſi retro via,
Iterque clauſum eſt, orbe diducto redi;

Ur-

GRONOVII.

269. *Quo decidiſtis?*] Rectius, inquit Fabricius, *recidiſtis*. Sed illud habuit liber optimus à manu prima, (nam poſterior alterum fecit) & videtur illa aetas maluiſſe. Tacitus 3. annali: *Huc deci-diſſe cuncta, ut ne juvenis quidem accepto tanto hono-re adiret urbis deos, ingrederetur ſenatum.* Agamem. *rupto crederes coelo deos Decidere.* Vide quae nota-mus ad epiſt. 75.

272. *Sceptra confregit*] Florentinus, *confringit*: ut ante; *perſequitur*.

273. *Nunc ſervit abſens,*] Sumpſit ab Ovidio, apud quem Halcyone lib. 11. met, *Nunc abſens pereo: jactor nunc fluctibus abſens.*

277. *Et remees, tuis:*] Quod Lipſianus, *& re-mees, precor*, non ex interpretatione, ut ſuſpi-cantur, ſed ex principe librorum depromptum eſt: itaque cur ſperneremus, nulla ratio fuit. Idem ſequente verſu: *diſpulſas manu*: quod non modo notavit è ſuo Lipſius, ſed etiam è veſtigiis membranarum poſt eruiſſe ait amicus ejus. non *depulſas*.

280. *Nulla ſi vetito via,*] Hanc lectionem, abſque Florentino eſſet, nec ſollicitarem ipſe, nec ſollicitantium auctoritati parerem. Si, dice-ret, tibi vetito ac prohibito evadere nulla eſt via, & ſi iter eſt clauſum, at tu fac ipſe viribus viam. Sed Etruſcus ille: *nulla ſi retro via*. Quod libens amplector. Supra: *Patefacta ab imis manibus retro via eſt.* Et ſane *τὸ vetito* praefert vim quandam majorem, ipſum quae contineat Herculem: qui ſi vetari poteſt, ne remeet, poteſt etiam vetari, ne orbem terrarum diducat. At *nulla ſi retro via* ſignificat tantummodo invium quoddam natura-le, quod foedere communi rerum nequeat trans-iri: & Herculem liberum ſuarumque virium compotem relinquit, quibus uti poteſt ad pervium faciendum.

VARIORUM.

269. *Tremitis*] Cum tremore paretis ignavo Lyco. FARNABIUS.

271. *Qui ſcelera*] Hercules interea qui aliis ſce-leſtam vim prohibet, abſens ſervitutem & tyran-nidem in ſuis fert. FARNABIUS.

273. *Fertque quae ferri*] Suſtinet mala, quae avertit ab aliis, patitur, quae facit ne alii pa-tiantur. ſic recte Lugd. & multi manuſ. & pla-cet. non male tamen Lipſienſ *fertque quae fieri.* Fertque ſcilicet ipſius ille tyrannidem, qui aliis libertatis aſſertor. Baſilienſ. corrupte; *fert quae fieri vetat.* DELRIUS.

279. *Emerge,*] Ab inferis, quos in centro ter-rae credebant. FARNABIUS.

281. *Orbe diducto*] Dirupta terra. FARNA-BIUS.

283. *Di-*

Et quidquid atra nocte possessum latet,
Emitte tecum. dirutis qualis jugis
Praeceps citato flumini quaerens iter,
Quondam stetisti; scissa cum vasto impetu
Patuere Tempe. pectore impulsus tuo
Huc mons & illuc cecidit, & rupto aggere
Nova cucurrit Thessalus torrens via.
Talis parentes, liberos, patriam petens,
Erumpe; rerum terminos tecum efferens:
Et quidquid avida tot per annorum gradus

Abs-

GRONOVII.

285. *Quondam dedisti*] A Fabricio sic legitur praefato, in aliis, *stetisti*, inepte, *fecisti*, inerudite conspici. Sed medium firmat Florentinus, neque ullas ejus ineptias agnosco. Plenum immo majestatis est verbum, victoremque & voti potentem decet. Troadibus: *Stat avidus irae victor*. Vel est connitentis contendentisque, & arduum quid parantis. Statius: *Stat sexus rudis insciusque ferri, Et pugnas capit.* Apud Virgilium Entellus, *adversi contra stetit ora juvenci.* Nam *quaerens* non conatum modo, sed effectum quoque denotat, ut pro *acquirere* Latinis saepe usurpatur. Plautus Cistellaria 4, 2, 21. *Ecquem vidisti quaerere hic cistellam cum crepundiis, quam ego hic amisi misera?* Frequens Justino. *Quaerens iter*, est, faciens iter. Nat. quaest. 2, 54. *fugam quaerit & cum sono evadit.* Status igitur intelligitur vires Herculeas exprimentis atque earum eventu potiti. Sed & Medea: *thalamis horridae meis Quales stetistis.*

290. *Rerum terminos*] Non ceperunt, qui explicare conantur. *Rerum termini* sunt res ipsae post finem inter nos suum. id quod sunt res, quum desierunt esse. Quod potissimum quidem ad homines pertinet: sed adeo laxe loquuntur veteres, ut quaecumque ad superos intereunt, eo deferre velle videantur. Sic Horatio *mors ultima linea rerum.* Orpheus apud Ovidium: *In quem recidimus quicquid mortale creamur.* Amphiaraus Statio: *ô cunctis finitor maxime rerum.* Claudianus lib. 1. de raptu: *opibus quorum donatur avaris Quicquid in orbe perit.* Neque alii sunt *populi* Lethe hausta *sui*, id est, prioris naturae suae, *obliti*, quam ipsi mortui. Frustra enim aucupatur verba Gruterus, ut Ditem & ejus administros inducat. *Quicquid avida tot per annorum gradus Abscondit aetas* non sunt, qui à primo seculo praecise, (seclusis qui accesserunt postea) illic fuerunt: sed quod post ortus & occasus gignentium, prius, posterius, à tempore rerum edaci, eo demissum, in hunc diem absconditur.

VARIORUM.

283 *Dirutis*] Ut quondam divulsis Ossa & Olympo exitum dedisti Peneo fl. in mare, atque aperuisti Tempe amoenissima Thessaliæ loca. Quod vero hic Seneca, Catullum & Diodorum secutus, Herculi tribuit; hoc Herodotus in Polyhymnia, & Claudian. lib. 2. de raptu, Neptuno adscripserunt. FARNABIUS.

287. *Huc mons & illuc*] Mons prius contiguus divisus est in duos Ossam & Olympum. FARN. Contigui montes, Ossa & Olympus, divisi, admiserunt aquarum fluenta, ut per medium spatium fluerent. Apollodor lib. 1. putat hanc divisionem factam diluvio Deucalioneo. Seneca lib. 6. Nat. quaest. terraemotu accidisse, idque valde verisimile. DELRIUS.

288. *Thessalus torrens*] Peneus FARN. Multa quidem Thessaliae nobilia flumina, sed postulant adjuncta, de Peneo intelligi: alioquin etiam per excellentiam ei hoc nomen competit. Apollonii Schol. in 3. scribit multa quidem Thessaliam ornare influentia flumina, praecipua tamen censeri quatuor, Peneum, Apidanum, Panisum, & Enipeum; excellere autem & nobiliorem re-

D li-

Abſcondit aetas, redde; & oblitos ſui,
Luciſque pavidos ante te populos age.
Indigna te ſunt ſpolia, ſi tantum refers,
Quantum imperatum eſt. Magna ſed nimium loquor,
Ignara noſtrae ſortis. Unde illum mihi,
Quo te tuamque dexteram amplectar, diem;
Reditusque lentos nec mei memores querar?
Tibi, ô deorum ductor, indomiti ferent
Centena tauri colla: tibi, frugum potens,

Se-

GRONOVII.

295. *Magna ſi nimium loquor*,] Indignum facinus, mutatam eſſe meliorum librorum & veterum editionum ſcripturam: *Magna ſed nimium loquor Ignara noſtrae ſortis. Unde illum mihi.* Megara, ingenti deſiderio mariti poene extra ſe rapta, ſuperbius locuta fuerat: ingratiis Plutonis erumperet Tartaro, & jure victoriae virtuteque ſolita egreſſus ſecum traheret atque in lucem educeret inferos. Hic ad ſe redit, & recordata fortunae praeſentis nimia priora dicta caſtigat: *magna ſed nimium loquor Ignara noſtrae ſortis.* Ut Andromache in Troadibus: *ſed mei fati memor Tam magna timeo vota.* Subjicit: *unde illum mihi diem?* hoc eſt, en unquam ille dies veniet? quis me deorum tam felicem reddet, ut illum diem videam? Uſus particulae, quem vindicavimus etiam Statio in epithalamio Stellae & Violantillae. Seneca de beneficiis 3, 36. *unde certamen optabile, unde tantam felicitatem parentibus, ut fateantur ſeipſos filiorum beneficiis impares?* Epiſt. 95. *Unde iſta tam rapacia virtutis ingenia vel ex ſe fertilia?* Horatius Sat. 2. 6. *ergo nunc Dama ſodalis Nuſquam eſt. unde mihi tam fortem tamque fidelem?* Sat. 7. *Unde mihi lapidem? quorſum eſt opus? unde ſagittas?* Subdiderunt: *adde illum mihi:* quo abrepta manus illuſtris viri: *at da illum.*

300. *Tibi frugum, parens,*] Recte, ait Lipſius, ſed nec male vetus, *potens.* DELRIUS: *parens* non rejicio; non male Mog. Herb. Ven. *potens:* &, niſi fallor, hoc Senecae. Et hoc profecto tantum; non etiam illud, quod à correctoribus, & propterea rejicimus. Sic Etruſcus, ſic Voſſianus, ſic praeterea tres inſpecti nobis, & omnis fere Pall. manus. Virgilio Juno Aeolum *Nim-*

VARIORUM.

liquis Peneum, obſcurare aliorum nomina. *ὁ Πηνειὸς τῷ ὀνόματι καταχρωμένων, ἀνωνύμους τοὺς ἄλλους ποιεῖ.* DELRIUS.

292. *Oblitos*] Mortuos, qui epota Lethe quaecunque in vivis fecerant obliti ſunt. FARN.

292. *Oblitos ſui, Luciſque, &c.*] Ego Ditem deſignari puto, ejuſque adminiſtros. hos enim per cunctos annorum gradus abſcondit aetas, non etiam mortuos Facit autem *oblitos ſui*, quod prae metu jam non amplius meminiſſent ferociae aut virtutis priſtinae. GRUTERUS.

293. *Luciſque*] Lucem non ferentes, tenebris aſſuetos. FARNABIUS.

295. *Quantum*] Cerberum juſſu Euryſtei. FARN.

299. *Tibi,*] Voveo tibi, ô Jupiter, Hecatomben. negat tamen Servius Jovi taurum immolari, abſque piaculo aut malo omine. quod & in hoc voto locum habet, propter furorem Herculis & necem Megarae & liberorum. *Med.* 60. FARNABIUS.

300. *Centena tauri*] Vovet Jovi Taurorum Hecatomben, ſi ſibi detur adhuc Herculis conſpectu & conjugio frui: quod quia conſecuta non eſt, appoſite irrito voto, & non impetratis optatis, improbatas etiam victimas illam fingit polliceri. Quemadmodum apud Virgil. lib. 3. Æneas coelicolûm regi taurum mactat in littore, *committens rem inſolitam & piacularem, ut monſtro locum faceret ſecuturo*, inquit Macrob. lib. 3. cap. 11. notans vetitum, Jovi taurum immolare: ſicut ergo Maro ad futura reſpexit, ut oſtenderet, non litatum: ſed ſecutum *horrendum dictu & mirabile monſtrum:* ita noſter pari acumine ad eventum reſpiciens, ut oſtenderet Megaram mariti reditu,

non

Secreta reddam ſacra: tibi muta fide
Longas Eleuſin tacita jactabit faces.
Tum reſtitutas fratribus rebor meis
Animas, & ipſum regna moderantem ſua
Florere patrem. ſi qua te major tenet
Clauſum poteſtas; ſequimur. aut omnes tuos
Defende reditu ſoſpes; aut omnes trahe.
Trahes, nec ullus eriget fractos deus.
Amph. O ſocia noſtri ſanguinis, caſta fide
Servans torum gnatoſque magnanimi Herculis,
Meliora mente concipe, atque animum excita.

Ade-

GRONOVII.

borumque facit tempeſtatumque potentem. Ovidius 4. met. *Sic victrix juſſique potens.* Et lib. 9. *Diva potens uteri.* Horatio, *diva potens Cypri*, & *Lyrae Muſa potens*, & Bacchus *potens Najadum Baccharumque.* Seneca natur. quaeſt. 1, 16. *materiam excipiendarum imaginum potentem.* Sic meliores ſcripti, & quo nos in Britannia uſi ſumus. Subdiderant, *capacem.* Vide ad Livium, 23, 16.

301. *Tibi multa fide Longas Eleuſi*] Pall. apud Comelinum: *Eleuſim.* Unde Scaliger, *Eleuſin.* Recte: & ſic Etruſcus à manu prima: ſed & caetera ejuſdem auctoritate ita legenda: *tibi muta fide Longas Eleuſin tacita jactabit faces.* Alloquitur Cererem, eique vovet ſua cura, ſumtu atque apparatu ſacra & λαμπαδουχίαν Eleuſine. Ut hic *mutam fidem*, ſic *tacitam fidem* habes Thyeſte verſ. 317. Troadibus: *An ſacris gaudens tacitis Eleuſin?* Conjungit utrumque vocabulum in alia re Lucanus lib. 1. *Et tacito mutos volvunt ſub pectore queſtus.* Silius lib. 15. *Et muta elabi tacito jubet agmina paſſu.* Ovidius quoque *muta ſilentia* dixit lib. 4. & 7. metam. Ne quidquam ſupervacuum putes. Infra Herc. Fur. *mutis tacitum litoribus mare.* Lepidi hic alioquin interpretes, *multam fidem* referentes ad caſtus illis ſacris proprios, quaſi ſit, abſtinendo venereis & vino & Punicis malis, &c. tum τὸ *Eleuſi*, accipientes vocandi caſu, quaſi *Eleuſis* cognomen ſit Cereris.

306. *Aut omnes tuos*] Melius Florentinus: *tuo Defende reditu.*

VARIORUM.

non modo non conſecutam miſeriarum, quem ſperabat, finem; ſed in majores multo miſerias incidiſſe, hoſtiam fecit contrariam, votum improbum. Donatus tamen etiam taurum Jovis ſacrificio adhibet, & apud Ovid. libr. 4. Metamorph. Perſeus occiſo ceto, & Andromedâ liberatâ. Et eodem ſenſu Chor. Medeae 59. *Primus ſceptriferis colla Tonantibus Taurus celſa ferat tergore candido, &c.* An ergo jure id Pontificio privatis interdictum, regibus Deorumque filiis licuit dumtaxat, iiſque omnibus qui ſuperiorem in terris non agnoſcebant? ſuſpicor. mira alias ſcriptorum diſſidentium pugna. Nec illud quidem Juvenalis patitur ſubſiſtere, qui Sat. 12. in princ. privatis quoque ſacrificiis Taurum tribuit. Sed quid ſi Satyricum dicam id reprehendere? DELRIUS.

300. *Tibi, frugum*] Tibi ô Ceres ſacra ſolvam. FARNABIUS.

303. *Tum reſtitutas*] Tu ô conjux mihi redditus penſabis fratres & patrem. FARNABIUS.

305. *Si qua*] Si qua poteſtas inferorum major, quam tua eſt, te detinet, & nos te prompte ſequimur. FARNABIUS.

306. *Aut omnes tuos*] Cum Florentino hic conſentit Traject. qui itidem *tuo.* SCHRODERUS.

309. *O ſocia noſtri*] O conjux Herculis, filii mei. FARNABIUS. Initium colloquii faciunt mei manuſc. & Moguntinenſ. & Herbipolenſ. Non tamen ſupervenit in ſcenam prodiens Amphitryo; prius enim prodierat una cum Megarâ, ut

Aderit profecto, qualis ex omni solet
Labore, major. *Meg.* Quod nimis miseri volunt,
Hoc facile credunt. *Amph.* Immo quod metuunt nimis,
Nunquam amoveri posse, nec tolli putant.
Prona est timori semper in pejus fides.
Meg. Demersus, ac defossus, & toto insuper
Oppressus orbe, quam viam ad superos habet?
Amph. Quam tunc habebat, cum per arentem plagam
Et fluctuantes more turbati maris
Abiit arenas; bisque discedens fretum,
Et bis recurrens: cumque deserta rate
Deprensus haesit Syrtium brevibus vadis,
Et puppe fixa maria superavit pedes.
Meg. Iniqua raro maximis virtutibus
Fortuna parcit: nemo se tuto diu
Periculis offerre tam crebris potest:
Quem saepe transit casus, aliquando invenit.
Sed ecce, saevus ac minas vultu gerens,

Et

GRONOVII.

317. *Demersus, ac defossus,*] Seneca consolatione ad Marciam de Octavia: *ipsam magnitudinis fraternae nimis circumlucentem fortunam exosa, defodit se, atque abdidit.* Ad Polybium c. 32 *quae* (misericordia Caesaris) *cum ex ipso angulo, in quo ego defossus sum, complures multorum jam annorum ruina obrutos effoderit, & in lucem reduxerit.* Nat. quaest. 5, 15 *Quae tanta necessitas hominem ad sidera rectum incurvavit & defodit.* Sumpsit à Virgilio in Culice: *Defessasque domos ac tartara nocte cruenta Obsita.*

VARIORUM.

ut ex fine praecedentis Chori constat. quare putem non esse à superioribus separanda. DELRIUS.

316. *Prona*] Pejora facilius credimus, quam meliora. Aliqui ajunt hoc Megarae esse responsum, quae quasi assentiens dicit, ô Amphitryon, verum dixisti, quod timor pronus est fidem & credulitatem habere semper ad pejora, sed vellem scire, cum Hercules jaceat demersus quam viam habeat redeundi? q. d. nullam. FARNABIUS.

319 *Quam tunc*] Aeque ac evasit Syrtes, sinus duos in mari Lybico; qui cumulis arenae, qui ventorum arbitrio agitantur, varie vadosi, & fluxu refluxuque impetuosi naves ad se trahunt: unde & nomen iis à σύρω traho. FARNABIUS.

324. *Pedes.*] Apollodorus lib. 2. Biblioth. fabulatur aureum poculum ab Apolline Herculem accepisse dono, atque eo Oceanum tranasse: quia (ut docet Macrob.) usus navigio, cui nomen, *Scyphus.* Alii volunt usum aereo lebete; pro velo, leonis pelle; pro malo, clavâ; pro rudentibus, pharetrae loris; pro remo, arcu. unde manavit proverbium ἄλλο γένος κώπης. *aliud remi genus*, refert Plutarch. in Collectan. DELRIUS.

330. *Qua-*

Et qualis animo eſt, talis inceſſu venit
Aliena dextra ſceptra concutiens Lycus.

LYCUS. MEGARA. AMPHITRYON.

Lycus Thebis à Creonte in exilium miſſus, Hercule ad inferos profecto, caeſo Creonte cum filiis, quo regnum occupatum ſibi firmet, Megarae nuptias ambit, abnuenti vim minatur.

Lycus. URbis regens opulenta Thebanae loca,
Et omne quidquid uberi cingit ſolo
Obliqua Phocis, quidquid Iſmenos rigat,
Quidquid Cithaeron vertice excelſo videt,
Et bina findens Iſthmos exilis freta,
Non vetera patriae jura poſſideo domus

Igna-

GRONOVII.

332. *Urbis regens*] Hunc verſum cum quatuor ſequentibus Megarae adſignant libri vulgati, ipſi Lyco membranae Florentinae: meo quidem judicio multo decentius. Nam ut Megara, primum inimiciſſima tyranno, dein tantis aerumnis ac miſeriis affecta, magnifice atque otioſe potentiam ejus extendat, ac latos imperii fines metiatur, quam eſt intempeſtivum? At ut ipſe inflatus fortuna & plenus ſui miretur, quod tam late imperet, praeſertim virtuti illud ſuae acceptum relaturus, cum contemtione illorum, qui relictis acquieſcunt & nihil pararunt ipſi, nemo non videt eſſe perſonae aptiſſimum. Ego, inquit, Thebarum dominus & Phocidos univerſaeque Boeotiae, non haec obtineo ignavus haeres avitorum regnorum, &c. Sic Atreus apud veterem Poëtam: *Rex impero Argis. ſceptra mihi liquit Pelops, Qua ponto ab Helles atque ab Ionio mari Urgetur Iſthmos.*

334. *Quicquid Iſmenus rigat,*] Etruſcus, *Iſmenos.* Et probat idem ſaepius hujuſmodi vocabula in his tragoediis Graeco ſono fuiſſe prolata. Sic ẏſ. 376. *Tityos.* Hippolyto ẏſ. 14. *Iliſſos.* Oedipo ẏſ 426. *Araxen*, & ẏſ. 467. *Pactolos.* Medea ẏſ. 13. *Corinthos* & ẏſ. 87. *Alpheoſque.* Oetaeo Hercule ẏſ. 501. *Euenos*, ẏſ. 935. *Pluton*, ẏſ. 1248. *Amphitryon.*

VARIORUM.

330. *Qualis*] Superbus & ferox, quod vel ex inceſſu patet. FARNABIUS.

331. *Aliena*] Uſurpata, inf. ẏſ. 336. FARN.

334 *Obliqua Phocis,*] Regio Graeciae ad ſinuoſum litus Criſſaeum. FARNABIUS.

334. *Iſmenos*] Boeotia, quam rigat fluvius Iſmenus. quamque proſpicit mons Cithaeron. FARNABIUS.

336 *Iſthmos*] Peloponneſiacus, anguſtiae ſex millium inter Aegaeum & Ionium maria, in quo Iſthmo eſt Corinthus, unde & Corinthiacus dicitur. FARNABIUS.

337. *Non vetera*] Contrarium tamen tradit Euripides, in Hercule μαινομένῳ, Julius Hyginus in fabulis, non quidem, ut arbitror antiquus ille, qui Auguſti tempore vixit, & de Virgilio teſte

Ignavus haeres: nobiles non ſunt mihi
Avi, nec altis inclytum titulis genus;
Sed clara virtus. qui genus jactat ſuum,
Aliena laudat. Rapta ſed trepida manu
Sceptra obtinentur: omnis in ferro eſt ſalus.
Quod civibus tenere te invitis ſcias,
Strictus tuetur enſis. alieno in loco
Haud ſtabile regnum eſt. una ſed noſtras poteſt
Fundare vires, juncta regali face
Thalamiſque Megara. ducet è genere inclyto
Novitas colorem noſtra. non equidem reor
Fore ut recuſet, ac meos ſpernat toros:
Quod ſi impotenti pertinax animo abnuet,

Stat

GRONOVII.

347. *Thalamiſque Megara.*] Diſputat hic vir doctus calamitatem Oedipi poſt Herculis demum mortem contigiſſe. Quomodo enim, inquit, ille non interfuiſſet praelio nobili ad Thebas? Reſpondeo, quia credibile eſt longe tum abfuiſſe vagantem per orbem terrarum domandis monſtris: ut etiam abfuit, dum Lycus Creonta caedit. Quaerit iterum: Quomodo ad ipſum non potius confugere ſupplices quam ad Theſei filium? Hic confundit duo ſupplicum genera, Ἱκέτιδας Euripidis & Ἡρακλείδας: nam ad Theſei filium confugerunt Ἡρακλεῖδαι, jam mortuo Hercule: Supplices vero in hoc bello Thebano, non ad Theſei filium, ſed ad ipſum patrem decucurrerunt.

347. *Ducet è genere inclyto*] Non à parmis, non à pictoribus, tinctoribus, aliptis, ut volunt: ſed ab illis corporibus, quae propinquitate alicujus colorem adſumunt. Lucretius lib. 4. *Nam certe jacere ac invergi multa videmus, Non ſolum ex alto penituſque, ut diximus ante, Verum de ſummis ipſum quoque ſaepe colorem. Et vulgo faciunt id lutea ruſſaque vela, Et ferrugina, cum magnis intenta theatris Per malos vulgata trabeſque trementia fluitant.* Juvenalis Sat. 2. *Uvaque conſpecta livorem ducit ab uva.* Sic & quae ſole fuſcantur, aut maturantur, *colorem ducunt.*

VARIORUM.

Gellio lib. 16. & de urbibus Italiae auctore Servio 7. Aeneidos ſcripſit, ſed alius recentior. *Lycum*, inquit, *Neptuni filium, quod Megaram, Creontis filiam, uxorem ejus, & filios Theremachum & Ophitem occidere voluit, interfecit.* DELRIUS.

340. *Virtus.*] Sup. v. 250. *Proſperum ac felix ſcelus Virtus vocatur.* FARNABIUS.

343. *Quod civibus*] Malus imperii eſt cuſtos metus. Quem enim metuunt, periiſſe expetunt. FARNABIUS.

344. *Alieno*] Regnum occupatum haudquaquam firmum eſt. FARNABIUS.

345. *Una*] Mihi novo homini addent nobilitatis colorem Megarae nuptiae. FARNABIUS.

347. *Megara.*] Cum Hercules Ergynum Minyarum regem crudeliſſimum fudiſſet Thebanos infeſtantem; Thebanorum rex Creon, ut animi grati benevolentiam teſtaretur, Herculi filiam ſuam Megaram deſpondit, conceſſa etiam regni ſocietate, ſed dubium an hic ille Creon Jocaſtae frater, de quo in Oedipo noſtri, & apud Sophoclem in Oedipo utroque & Antigonâ. videtur. nam ſupra dixit Megara, Creonte & filiis interemtis, occidiſſe ſtirpem ultimam Cadmidarum. & infra verſu 495. clare meminit Oedipi ut jam de-

Stat tollere omnem penitus Herculeam domum.
Invidia factum ac sermo popularis premet?
Ars prima regni, posse te invidiam pati.
Tentemus igitur: fors dedit nobis locum.
Namque ipsa tristi vestis obtentu caput
Velata, juxta praesides astat deos,
Laterique adhaeret verus Alcidae sator.
Meg. Quidnam iste, nostri generis exitium ac lues,
Novi parat? quid tentat? *Lyc.* O clarum trahens
A stirpe nomen regia, facilis mea
Parumper aure verba patienti excipe.
Si aeterna semper odia mortales agant,
Nec coeptus unquam cedat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix paret;

Nihil

GRONOVII.

352. *Invidia fastum ac sermo*] Recte Gruterus, *factum*, & sic Etruscus à manu prima. Tollere Herculeam domum non fastus erat, sed crudele facinus. Cur autem homini docto scribendum fuerit visum, *at sermo*, ipse solus, si tamen, viderit. Est enim ἓν διὰ δυοῖν. quale Justini lib. 12. *quantum in exercitu suo, quantum apud devictas gentes fabularum atque invidiae fecerit.*

362. *Odia mortales agant*] Flor. cum Lipsiano: *gerant.* Sic in Thyeste: *si bella abnuunt Et gerere nolunt odia.*

VARIORUM.

defuncti. quare haec tragoedia foret postponenda Oedipo. sed quia id non constat, & forte hic Creon alius. videtur etiam Oedipi calamitas jam mortuo Hercule obtigisse. quomodo enim ille non interfuisset praelio illi nobili ad Thebas? quomodo ad ipsum non potius confugêre supplices, quam ad Thesei filium? sunt & alia multa huic conjecturae faventia, sed res non tanti. DELRIUS.

351. *Tollere*] Statutum est mihi ipsam cum liberis è medio tollere & Herculeam domum radicitus exstirpare. FARNABIUS.

354. *Tentemus*] Megaram ad nuptias. FARNABIUS.

355. *Tristi*] Pulla, lugubri. FARNABIUS.

355. *Vestis obtentu caput Velata*,] Tangit morem hunc *Schenkius* Praem. Epist. 10. Fac. Crit. Grut. Tom. 4. SCHRODERUS.

356. *Juxta praesides*] Non bene capitur hic locus vulgo. Praesides Deos vocat, quos aliter praestites, imitatione Graecorum, qui *προστατηρίους* ab eadem mente vocarunt. Eorum ara juxta fores posita erat. Haec est, de qua intelligit. SCALIGER.

357. *Verus*] Neque enim agnoscit tyrannus Jovem esse Herculis patrem, quem & Alcidem vocat ab Alcaeo, avo paterno, *alii* ab *ἀλκὴ*, robur. FARNABIUS.

362. *Si aeterna*] Non debet sollicitari vox *agant*. nihil enim illa Latinius. sive admittamus vocem *odia* esse primi casus, *mortales* vero quarti, (ut volebat Janus Douza F.) sive contra. nam ecce Hippol. 541. *succensas agit Libido mentes.* Oedip. 754. *Dominumque canes egere suum.* Horatius Epod. 8. *Acerba fata Romanos agunt.* Valerius Flaccus 5. Argon. *Typhin agit violenta lues.* Noster etiam supra 27. *Vivaces aget Violentus iras.* GRUTERUS.

369. *Tar-*

Nihil relinquent bella: tum vastis ager
Squallebit arvis. subdita tectis face
Altus sepultas obruet gentes cinis.
Pacem reduci velle, victori expedit;
Victo necesse est. particeps regno veni:
Sociemus animos. pignus hoc fidei cape:
Continge dextram. quid truci vultu siles?
Meg. Egone ut parentis sanguine aspersam manum,
Fratrumque gemina caede contingam? prius
Extinguet Ortus, referet Occasus diem:
Pax ante fida nivibus & flammis erit:
Et Scylla Siculum junget Ausonio latus:
Priusque multo vicibus alternis fugax
Euripus unda stabit Euboica piger.
Patrem abstulisti, regna, germanos, larem,
Patriam: quid ultra est? una res superest mihi,
Fratre ac parente carior, regno ac lare,
Odium tui: quod esse cum populo mihi

Com-

GRONOVII.

369. *Particeps regni veni:*] Sic Delrii & quaedam editiones. Sed Fabricii & aliae, *regno:* ut liber optimus & plures MSS. Curtius lib. 6. *insidias regi comparatas, seque ejus consilii fortibus viris & illustribus esse participem.* Quinctilianus in Milite Mariano: *mater frigoribus ac solibus perusta & in plerisque ruris operibus marito particeps.* Sed mox liber idem à manu prima: *Sociemur animis:* nam vox prior correcta est; *sociemus.* Sed tamen quid opus fuit vetustiorem mutare; Nisi sunt inducti ỳs. 412. *sociemus toros.* Nat. quaest. 5, 12. *ubi vero sociavere vires.* Cicero fam. 3. ep. 3. *pro nostra consociatissima voluntate.*

VARIORUM.

369. *Particeps*] In conjugium meum. FARN.
371. *Dextram.*] Fidei pignus & symbolum. Troad. 689. FARNABIUS.
373. *Prius*] Et hae τῶν ἀδυνάτων conditiones negationis vim habent. FARNABIUS.
376. *Et Scylla*] Recedet fretum, jungeturque Sicilia Italiae, cui quondam adnexa fuisse dicitur. FARNABIUS. Cujus formam habes apud Homerum in Odyss. μ'. & Isacium in Lycophronem. DELRIUS.
377. *Priusque*] Prius Euripus fretum illud reciprocum inter Boeotiae Aulidem & Euboeam, quod septies die ac nocte rapide fluit refluitque, quiescet. FARNABIUS.
378 *Euripus*] *Mare* (inter Atticam & Euboeam) *rapidum, & alterno cursu septies die, ac septies nocte fluctibus invicem versis, adeo immodice fluens, ut ventos etiam ac plenis velis navigia frustretur*, inquit Pompon. lib. 2. cap. 7 Plinius tamen, Seneca, Strabo, & alii tantum die ac nocte simul septies fluere contendunt. Livius autem lib. 38. ita scribit, *fretum ipsum Euripi, non septies die, sic-ut,*

Commune doleo, pars quota ex iſto mea eſt?
Dominare tumidus, ſpiritus altos gere;
Sequitur ſuperbos ultor à tergo Deus.
Thebana novi regna. quid matres loquar
Paſſas & auſas ſcelera? quid geminum nefas,
Mixtumque nomen conjugis, gnati, patris?
Quid bina fratrum caſtra; quid totidem rogos?
Riget ſuperba Tantalis luctu parens,
Moeſtuſque Phrygio manat in Sipylo lapis.
Quin ipſe torvum ſubrigens criſta caput
Illyrica Cadmus regna permenſus fuga,

Lon-

GRONOVII.

383. *Pars quota ex iſto mea eſt?*] Florentinus, *ex illo*.

390. *Riget ſuperba*] Grotii manus ad marginem, *ſuperbo*. Dubito. nam *Tantalis parens* quam vim habeat, parum video; at *ſuperba parens* rem explicat, nempe ſuperbiſſe, quod toties mater eſſet.

393. *Illyrica Cadmus*] Scribe, *Illyria*, vel propter κακέμφατον. Frequens librorum menda.

VARIORUM.

ut fama fert, temporibus ſtatis reciprocat, ſed temere in modum venti nunc huc nunc illuc verſo mari velut monte praecipiti devolutus torrens rapitur. Cauſam hujus fluxus & refluxus, cum nequiſſet Ariſtoteles aſſequi, moerore contabuit. Auctores D. Juſtinus Martyr in Admonition. ad Gentes, & D. Gregorius Nazianzenus orat. I. in Julianum apoſtatam. DELR.

383. *Commune*] Vellem & eorum odium mihi ſoli eſſet, ut abunde odiſſe poſſem. *vel*, doleo quidem populum à te oppreſſum habere cur te oderint. FARNABIUS.

385. *Ultor*] Tantae inſolentiae vindex, *vel* Nemeſis ſuperbiae ultrix. Dii enim cum utriuſque ſexus ſint ſecundum Stoicos, Poëtae Deum etiam pro Dea ponunt. FARNABIUS.

385. *Ultor a tergo Deus.*] conſule uberius ad h. l. *Baptiſt. Pium*, Grut. Fac. Crit. c. 70. T. I. SCHRODERUS.

386. *Thebana*] Novi quam malo omine regnetur Thebis; quae ſcelera Regum, quae poenae. FARNABIUS.

386. *Matres*] Agaven, quae filium Pentheum interſecit: Ino, quae ſe in mare praecipitavit; Nioben, de qua infra ℣ſ. 390. FARNABIUS.

387. *Geminum*] Oedipi, qui patrem Lajum, verum non ſciens eum patrem eſſe, interfecit, ex matre Jocaſta, quam uxorem duxit, liberos ſuſcepit. vide ℣ſ. 133. Theb. FARNABIUS.

389. *Fratrum*] Eteoclis & Polynicis filiorum Oedipi, qui binis exercitibus de regno decertantes mutuis vulneribus occubuerunt, impoſitiſque eidem rogo cadaveribus eorum flamma ſe diviſit. FARNABIUS.

390. *Tantalis*] Niobe filia Tantali numeroſa prole ſuperbiens Latonae ſe praetulit, liberis itaque XIV. à Phoebo & Diana interſectis & ipſa dolore ſtupeſcens in ſaxum mutata eſt, in Sipylo monte Phrygiae, quod perpetuo humore madet. Agamemn. 370. FARNABIUS.

391. *Sipylo lapis.*] Ex Callimacho & Ovidio. Leonides: *Πέτρος ἔτ' ἐν Σιπύλῳ Νιόβη θρήνοισιν αἰάζει*, *Eſt lapis in Sipylo Niobe lacrymas juge fundens.* Sipylus urbs & mons Phrygiae: hic de monte loquitur. nam urbs everſa terrae motu, vivo Tantalo, teſtibus Ariſtot. in Meteor. Strabone lib. 11. cap. 41. DELRIUS.

392. *Subrigens*] Erigens. FARNAB. A *ſubrigo*, quo Virgil. utitur 4. Aeneid. Seneca lib. 5. de benefic. *ſubrectis vexillis*. Plinius de upupa; *criſtâ viſenda plicatili, contrahens eam, ſubrigenſque per longitudinem capitis.* utitur etiam Tertullianus *ſubrigendi* verbo. DELRIUS.

393. *Illyrica*] Ipſe Cadmus Thebarum conditor regno pulſus in Illyricum receſſit, & in ſerpen-

Longas reliquit corporis tracti notas.
Haec te manent exempla. dominare, ut lubet:
Dum solita regni fata te nostri vocent.
Lyc. Agedum, efferatas rabida voces amove:
Et disce regum imperia ab Alcide pati.
Ego rapta quamvis sceptra victrici geram
Dextra, regamque cuncta sine legum metu,
Quas arma vincunt; pauca pro causa loquar
Nostra. Cruento cecidit in bello pater?
Cecidere fratres? arma non servant modum,
Nec temperari facile, nec reprimi potest
Stricti ensis ira. bella delectat cruor.
Sed ille regno pro suo; nos improba
Cupidine acti? quaeritur belli exitus,
Non causa. Sed nunc pereat omnis memoria.
Cum victor arma posuit, & victum decet
Deponere odia. non ut inflexo genu
Regnantem adores, petimus. hoc ipsum placet,
Animo ruinas quod capis magno tuas.
Es rege conjux digna: sociemus toros.
Meg. Gelidus per artus vadit exsangues tremor.
Quod facinus aures pepulit? haud equidem horrui,
Cum pace rupta bellicus muros fragor
Circumsonaret. pertuli intrepide omnia.

Tha-

VARIORUM.

tem commutatus est una cum Harmonia uxore. FARNABIUS.

398. *Disce regum*] Disce a conjuge tuo quem adeo jactas, parere mihi regi, ut ille paret Eurystheo. FARNABIUS.

401. *Arma vincunt;*] Notum est illud, *Inter arma leges silent*. notum & illud Marianum, *se inter armorum strepitum juris civilis verba exaudire non potuisse* DELRIUS.

406. *Sed ille regno*] *Anthypophora*. quod si objicias patrem tuum juste, me injuste arma cepisse, respondeo justitiam belli exitu, non causa, discerni; *Victrix causa Deis placuit*. FARNABIUS.

408. *Pereat* Sanciatur *ἀμνηστία*. FARNABIUS.

410. *Non*] Nolo me ut captiva adores, sed quoniam mihi placet tua haec magnanimitas, ut me pro marito colas. FARNABIUS.

417. *Pertuli*] Caetera belli mala aequo animo tu-

Thalamos tremiſco; capta nunc videor mihi.
Gravent catenae corpus, & longa fame
Mors protrahatur lenta, non vincet fidem
Vis ulla noſtram: moriar, Alcide, tua.
Lyc. Animoſne merſus inferis conjux facit?
Meg. Inferna tetigit, poſſet ut ſupera aſſequi.
Lyc. Telluris illum pondus immenſae premit.
Meg. Nullo premetur onere, qui coelum tulit.
Lyc. Cogêre. *Meg.* Cogi qui poteſt; neſcit mori.
Lyc. Effare, thalamis quod novis potius parem
Regale munus? *Meg.* Aut tuam mortem, aut meam.
Lyc. Moriere demens? *Meg.* Conjugi occurram meo.
Lyc. Sceptrone noſtro potior eſt famulus tibi?
Meg. Quot iſte famulus tradidit reges neci!
Lyc. Cur ergo regi ſervit, & patitur jugum?
Meg. Imperia dura tolle, quid virtus erit?
Lyc. Obici feris monſtriſque, virtutem putas?
Meg. Virtutis eſt domare, quae cuncti pavent.
Lyc. Tenebrae loquentem magna Tartareae premunt.
Meg. Non eſt ad aſtra mollis è terris via.
Lyc. Quo patre genitus coelitum ſperat domos?

Amph.

GRONOVII.

438. *Coelitum penetrat domos?*] Lipſius è ſuo,

VARIORUM.

tuli. nunc tandem vere in ſervitutem redacta mihi videor, poſtquam ignavus tyrannus me de nuptiis interpellare audet. FARNABIUS.

420. *Non vincet*] Nullus cruciatus violabit fidem meam Herculi datam. FARNABIUS.

423. *Supera*] Coelum. FARNABIUS.

424. *Premit.*] Ne emergere & aſcendere poſſit. FARNABIUS.

425. *Qui coelum*] Supra v. 69. FARNABIUS.

426. *Cogi*] Stoice. *Qui non timet mortem, cogi nequit. Non ſumus in ullius poteſtate, cum mors in noſtra poteſtate ſit.* FARNABIUS.

429. *Conjugi*] Ab inferis redeunti. FARN.

430. *Famulus*] Hercules Euryſtheo inſerviens. FARNABIUS.

431. *Quot iſte*] Multos, Diomeden, Buſirin, Geryonem, Antaeum, &c. FARNABIUS.

433. *Imperia*] Verſatur enim virtus circa ardua, dura, formidabilia. FARNABIUS.

434. *Virtutem*] Audaciae potius eſt & temeritatis. FARNABIUS.

435. *Virtutis*] Vincit enim vim virtus. FARN.

437. *Tenebrae*] Ut ut magna crepet, tenebrae tamen infernae premunt ipſum & opprimunt. FARNABIUS.

438. *Quo patre*] Nec enim niſi diis geniti ſuperos adeunt. FARNABIUS.

 442. *Pa-*

Amph. Miseranda conjux Herculis magni sile:
Partes meae sunt, reddere Alcidae patrem,
Genusque verum. post tot ingentis viri
Memoranda facta, postque pacatum manu
Quodcunque Titan ortus & labens videt,
Post monstra tot perdomita, post Phlegram impio
Sparsam cruore, postque defensos deos;
Nondum liquet de patre? mentimur Jovem?
Junonis odio crede. *Lyc.* Quid violas Jovem?
Mortale coelo non potest jungi genus.
Amph. Communis ista pluribus causa est deis.
Lyc. Famuline fuerant ante quam fierent dei?
Amph. Pastor Pheraeos Delius pavit greges.
Lyc. Sed non per omnes exul erravit plagas.
Amph. Quem profuga terra mater errante edidit.

Lyc.

GRONOVII.

sperat. Delrio suggessit conjectura, ut ait, *penetret*, & confirmant quidam ejus codices. Et est, cui vel hoc vel primum Herculi violento aptius videtur. Sane furenti aut gigantum Aloidarumve vim meditanti. Grutero haud frivolum, quod eruerunt alii, *sperat*, sed tamen efficacius *sperat*. Non mihi, cui placet unicum *sperat*, confirmatum ab Etrusco. Tacitus 4. Ann. *Optimos quippe mortalium altissima cupere. Sic Herculem & Liberum apud Graecos, Quirinum apud nos, deûm numero additos. Melius Augustum, qui speraverit.* Aristaeus in quarto Georg. *quid me coelum sperare jubebas?* Auctor Octaviae: *Quid, cui licuit regnum in coelum sperare, parens tanta Neronis?*

440. *Partes meae hae sunt,*] Satis intelligimus, quid velit Amphitryo cum dicit suas esse partes reddere Alcidae patrem. Itaque supervacuum, *hae*, & insuave volente librorum principe deleatur.

453. *Mater erranti edidit.*] Alii, *dedit.* Sed cum

VARIORUM.

442. *Pacatum manu*] Fuit Alcides per totum ferme orbem εἰρηνοποιός. Ovid. in Epist. Deianirae. *Respice vindicibus pacatum viribus orbem, Qua latam Nereus caerulus ambit humum.* Claudianus de Hercule: *Thracia pacifero contigit arva pede.* unde quaedam inscriptiones: HERCULI. PACIFERO. DELR.

444. *Phlegram*] Vallem Thessaliae, in qua Gigantes cum diis pugnavere. FARNABIUS.

444. *Impio*] Gigantum impiorum. FARNAB.

445. *Defensos*] Herculis enim potissimum opera gigantes victos scribunt non pauci. FARNAB.

447. *Junonis*] Quae, nisi esset Jove genitus, eum non odio prosequuta usque exagitaret. FARN.

449. *Communis*] Complures Heroës misto mortalium ac immortalium semine nati in deos asciti fuerunt. FARNABIUS.

451. *Pastor*] Hippol. 295. FARNABIUS.

451. *Pastor*] Ovium Admeti regis juxta Amphrysum fluvium, & Pheras Thessaliae urbem, teste Orpheo, Rhiano, Pindaro & Tibullo. Sed Callimachus, in hymno de lavacro Palladis, ait eum armenta equarum custodiisse: Homerus in Hymno in Mercurium, & Nonnus in Dionysiac. boum. quod Horat. lib. 1. carm. sequitur: *Te boves olim nisi reddidisses Per dolum amotas, puerum minaci Voce dum terret, viduus pharetra Risit Apollo.* DELRIUS.

452. *Sed non*] Quod facit Hercules. FARN.

453. *Quem profuga*] Et tamen in ipsa insula era-

Lyc. Non monſtra, ſaevas Phoebus aut timuit feras.
Amph. Primus ſagittas imbuit Phoebi draco.
Lyc. Quam gravia parvus tulerit, ignoras, mala?
Amph. E matris utero fulmine ejectus puer,
Mox fulminanti proximus patri ſtetit.
Quid? qui gubernat aſtra, qui nubes quatit,
Non latuit infans rupis Idaeae ſpecu?
Sollicita tanti pretia natales habent,
Semperque magno conſtitit, naſci deum.
Lyc. Quemcunque miſerum videris, hominem ſcias.
Amph. Quemcunque fortem videris, miſerum neges.
Lyc. Fortem vocemus, cujus ex humeris leo
Donum puellae factus, & clava excidit,
Fulſitque pictum veſte Sidonia latus?

For-

GRONOVII.

valde variarent codices, expreſſiſſe ait Gruterus, quod erat in pleriſque. Ut omne dubium tollamus, monemus in Etruſco eſſe: *mater errante edidit.* Statimque: *Num monſtra ſaeva Phoebus aut timuit feras?*

456. *Quam gravia parvus*] Haec pars reſponſionis, qua Lycum monſtra & feras exprobrantem confutat Amphitryo, quamvis Bacchum ingerat, prorſus eſt ἀπροσδιόνυσος. Quod enim Bacchus utero matris ejectus fulmine, quod infans Jupiter vix patris dentibus ſubductus, nihil ad certamen cum monſtris & feris. Habet Gruterus, quod fidenter glorietur, hos verſus ante ipſum intellectos non eſſe. Nihil verius, quam quod monuit, hunc eſſe Lyci verſum, nova contradictione objicientis tam exercitam infantiam ſuperis genito non convenire. Scilicet oblitus es quae pertulerit Hercules & infans? Regerit Amphitryo exempla Bacchi & Jovis, ex quibus conſtat ſollicita pretia tantos habere natales & ingentem nobilitatem ingenti cum diſcrimine conjunctam. In vulgata nihil cohaeret: quod ſenſit Delrius: ſed inutiliter verſus tranſponit.

460. *Rupis exeſae ſpecu?*] Scio ſic alibi recte ſcriptum occurrere in his tragoediis: at hic loci legendum cum Florentiuo: *rupis Idaeae ſpecu.* Pomponius Mela lib. 2, 7. *Inter colles, quod ibi nutritum Jovem accepimus, fama Idaei montis excellit.* Nota fabula.

VARIORUM.

ratica natus eſt. ſupra verſ. 15. FARNABIUS.

453. *Mater erranti.*] Terram *errantem* vocat Delon, quam v. 15. *mobilem tellurem* vocavit. FARNABIUS.

455. *Phoebi*] Phoebus etiam puer ſagittis interfecit Pythona draconem à Junone miſſum, qui Latonam inſequeretur. FARNABIUS.

457. *E matris*] Bacchus è Semeles utero Jovis majeſtatem (quam ſubdolae Junonis hortatu, videre deſideraſſet) non ferentis & abortientis fulmine ictus. FARNABIUS.

458. *Mox fulminanti*] In bello adverſus Gigantes Bacchus in Leonem converſus maximo erat terrori Gigantibus. FARNABIUS.

459. *Qui gubernat*] Ipſe Jupiter. FARNAB.

460. *Non latuit*] An non à matre Rhea, ne Saturnus pater, ex foedere cum fratre Titane de maſcula prole tollenda, παιδοτρώκτης voraret, in Cretae antrum ablegatus eſt, & enutritus à Curetibus in monte Ida? FARNABIUS.

465. *Cujus*] Qui ſub Omphale Lydiae regina, clava & leonis pelle exutus, muliebri ornatu pur-

Fortem vocemus, cujus horrentes comae
Maduere nardo? laude qui notas manus
Ad non virilem tympani movit sonum,
Mitra ferocem barbara frontem premens?
Amph. Non erubescit Bacchus effusos tener
Sparsisse crines, nec manu molli levem
Vibrasse thyrsum, cum parum forti gradu
Auro decorum syrma barbarico trahit.
Post multa virtus opera laxari solet.
Lyc. Teuthrantis hoc fatetur eversi domus,
Pecorumque ritu virginum oppressi greges.
Hoc nulla Juno, nullus Eurystheus jubet:
Ipsius haec sunt opera. *Amph.* Non nosti omnia.
Ipsius opus est, caestibus fractus suis
Eryx, & Eryci junctus Antaeus Libys.
Et qui hospitali caede manantes foci

Bi-

GRONOVII.

475. *Syrma barbaricum*] Lege, ut Florentiae habetur: *Auro decorum syrma barbarico trahit.* Sumsit è Virgilii secunda Aeneide: *Barbarico postes auro.* Livius lib. 36. in dictis ab Antiochi legato in Graecia: *scire ipsos abundasse semper auro regna Asiae.* Praecedente versu legitur ibidem: *Vibrare*, non *vibrasse.*

477. *Hoc Euryti fatetur*] Quaerit Gruterus, an erraverit forsan auctor Euryto appellato, cum Thespium significaret. Sed excusant alii, duas historias separatas duobus deinceps versibus contineri. At qui eversus Eurytus dici potuit Lyco, cum ultimam omnium eam susceperit expeditionem Hercules & Deianirae maritus? Vix potest in re tam nota errari. Ut scilicet Poëta, quicunque fuerit ille tandem, Sophoclis Trachinias aut Ovidii metamorphoseôn libros non legerit? Cur autem Moguntinus & plerique Delriani: *Teutantis testatur?* Vossianus melior unusque Pal. *Hoc Teutantis fatetur?* Annon clamant scribendum esse: *Teuthrantis hoc fatetur.* id quod Delrio quoque suboluit. Et obscurior haec fabula est, quam ut à librariis aut corruptoribus veterum librorum proficisci po-

VARIORUM.

puraque indutus & unctus colum tractavit. FARNABIUS.

469. *Nardo?*] Oleo Nardino. FARNABIUS.

471. *Barbara*] Phrygiis & Lydis in usu. FARN.

472. *Non erubescit*] Nec ipsi Baccho forti deo est rubori, si quando crinibus diffusis hastam pampinis involutam vibret, trahatque vestem muliebrem longe caudatam. Syrma à σύρω traho. FARNABIUS.

478. *Pecorumque*] Thespii Atheniensis quem Diodorus Erechthei filium, alii Teuthrantis filium, Pandionis nepotem, ut apud Eustathium ad Homerum est, faciunt, filiae 2, una nocte promiscue ab eo compressae. FARNABIUS.

480. *Non nosti*] Vitia quae sunt, nosti; non autem meministi, quot tyrannos oppresserit. FARNABIUS.

482. *Eryx*,] Fil. Butae ex Venere. victus caestibus *suis*; i. e. ad quorum certamen hospites provocare solitus erat. FARNABIUS.

482. *Antaeus*] Herc. Oed. vers. 24. FARN.

483. *Qui hospitali*] Busiridis sanguis justa vindi-

Bibere justum sanguinem Busiridis.
Ipsius opus est, vulneri & ferro obvius,
Mortem coactus, integer Cygnus, pati:
Nec unus una Geryon victus manu.
Eris inter istos; qui tamen nullo stupro
Laesere thalamos. *Lyc.* Quod Jovi, hoc regi licet:
Jovi dedisti conjugem, regi dabis.
Et te magistro non novum hoc discet nurus,
Etiam viro probante, meliorem sequi.
Sin copulari pertinax tedis negat;
Vel ex coacta nobilem partum feram.
Meg. Umbrae Creontis, & penates Labdaci,
Et nuptiales impii Oedipodae faces,
Nunc solita nostro fata conjugio date.
Nunc, nunc cruentae regis Aegypti nurus,

Ad-

GRONOVII.

tuerit. Quare & apud Ovidium, *Teuthrantia turba* in suspicionem venit ante Angelum Politianum. Sed tamen Etruscus vulgatam sancit. Propendeo in alterum, etsi non novum sit Senecae personas veteres & earum vocabula confundere.

486. *Ante Geryonem pati:*] Locus summis viris aut desperatus aut frustra tentatus, quem salvum praestamus è Florentino: *Mortem coactus integer Cygnus pati* Cygnum dicit Neptuni, vel, ut alii volunt, Martis filium, ἄτρωτον seu invulnerabilem, quem ab Hercule interemptum etiam Hesiodus, Diodorus, Pausanias, Apollodorus, Plutarchus, Higinus confirmant. Euripides in tragoedia hujus nominis: Κύκνον δὲ ξενοδαΐκταν τόξοις ὤλεσεν Ἀμφαναίας οἰκήτορ' ἄμικτον. Mire in hoc lusit fabulatorum lascivia: quae collegimus alibi, ubi & totum hunc locum ample illustravimus, nec vacat describere.

497. *Nunc solita nostro*] Flo. *vestro*. Quod si legamus: *Huic solita vestris fata conjugio date.*

498. *Cruentae regis*] *Cruentae & sanguine infectae* quid differunt? Quid si *cruenti regis*? *Multo* propter numerum eorum, qui perierunt. Nec posthaberem tamen, si quis codex largiretur *juncto*.

VARIORUM.

dicta (*vid. sup. vers.* 226.) effusus in aris, quibus ipse hospites immolaverat. FARNABIUS.

484. *Justum*] Juste effusum. FARNABIUS.

487. *Victus*] Tres fratres erant, unus ante reliquos necatus; victus unà manu non unus, nempe tricorpor. DELRIUS.

488. *Eris*] Te manet eadem vindicta quam illis inflixit Hercul. qui tamen non tentarunt uxori ejus stuprum inferre; quod tu facis. FARN.

489. *Jovi*,] Jovi usuram conjugis tuae Alcmenae indulsisti, nurus tuae Megarae usum mihi regi dabis. quae tuo exemplo non hoc primum discet me potiorem *veluti Jovem* sequi, marito suo Hercule *ut te quondam* permittente. FARN.

495. *Umbrae*] Ultrices patris mei Creontis umbrae, vosque male ominati lares Labdaei Thebarum regis ex Polydoro nepotis Cadmi, & vos infaustae nuptiae Oedipodis. *supra* vs. 386. FARNABIUS.

497. *Solita*] Nuptiis meis coactis date calamitates nostro generi accidere solitas. FARNAB.

498. *Nurus*,] XLIX. è filiabus Danai prima nocte maritos suos, totidem è filiis Aegypti interfecerunt: sola Hypermnestra pepercit Lynceo:

ejus

Adeſte, multo ſanguine infectae manus,
Deeſt una numero Danais: explebo nefas.
Lyc. Conjugia quoniam pervicax noſtra abnuis,
Regemque terres; ſceptra quid poſſint, ſcies.
Complectere aras, nullus eripiet deus
Te mihi: nec, orbe ſi remolito queat
Ad ſupera victor numina Alcides vehi.
Congerite ſilvas, templa ſupplicibus ſuis
Injecta flagrent: conjugem & totum gregem
Conſumat unus igne ſubjecto rogus.
Amph. Hoc munus à te genitor Alcidae peto,
Rogare quod me deceat, ut primus cadam.
Lyc. Qui morte cunctos luere ſupplicium jubet,
Neſcit tyrannus eſſe. diverſa irroga:
Miſerum veta perire; felicem jube.
Ego, dum cremandis trabibus accreſcit rogus,
Sacro regentem maria votivo colam.
Amph. Proh numinum vis ſumma, proh coeleſtium
Re-

GRONOVII.

puta & per genus & per nuptias.

500. *Deeſt una numero Danais:*] Euripides in Phoeniſſis: Αν. Ἡ γὰρ γαμοῦμαι ζῶσα παιδὶ σῷ ποτε; Κρ. Πολλή σ' ἀνάγκη. ποῖ γὰρ ἐκφεύξῃ λέχος; Αν. Νὺξ ἄρ' ἐκείνη Δαναΐδων μ' ἕξει μίαν.

508. *Unus igne ſubjecto rogus.*] Etruſcus, Voſſianus, meus, *Locus.* Sed ſuſpectum eſt: nam & ſequenti v. 512. *diverſa in loca*, liber optimus *ἀντὶ τοῦ irroga.*

515. *Regentem maria votivo rogem.*] Lege cum Etruſco: *votivo colam.* Nemo non videt aptius hic poni verbum futuro indicativo, quam praeſenti dubitativo.

VARIORUM.

ejus vicem ego ſupplebo & Lycum interficiam. FARNABIUS.

499. *Multo*] *Habentes manus multo cruore pollutas.* FARNABIUS.

500. *Numero*] Quinquageſimo. FARNABIUS.

502. *Terres;*] Imprecationibus tuis, FARN.

503. *Complectere*] Non, ad quas confugiſti, arae, non deorum ſtatuae, non ipſe Alcides reverſus, &, quod mihi jactas, in deorum numerum relatus, te mihi eripiet. FARNABIUS.

506. *Congerite*] O famuli, adſtruite ligna, & ipſum templum, quo ſupplices confugerunt, admoto igne abſumite. FARNABIUS.

507. *Conjugem*] Megaram uxorem & Amphitryonem cum liberis Herculis. FARNABIUS.

509. *Hoc munus*] Ego Herculis (quoniam Jovem illi negas) pater hoc à te peto. FARN.

510. *Primur*] Ne ſenex videam meorum necem. FARNABIUS.

513. *Miſerum veta*] Miſericordiae enim eſſet per citam mortem miſeris aerumnarum finem dare. FARNABIUS.

514. *Ego,*] Dum famuli parant ligna ad hos comburendos, ego Neptuno faciam ſacra, quae illi

Rector parensque ; cujus excussis tremunt
Humana telis ; impiam regis feri
Compesce dextram. Quid deos frustra precor?
Ubicunque es , audi gnate. Cur subito labant
Agitata motu templa? cur mugit solum?
Infernus imo sonuit è fundo fragor.
Audimur: en, en sonitus Herculei gradus.

CHORUS THEBANORUM.

Actoris partes Chorus officiumque viriliter defendit, precibus Amphitryonis adspirans Herculis reditum vovet, idque arguit Orphei exemplo.

O Fortuna viris invida fortibus,
Quam non aequa bonis praemia dividis!
Eurystheus facili regnet in otio:
Alcmena genitus bella per omnia
Monstris exagitet coeliferam manum:
Serpentis resecet colla feracia:
Deceptis referat mala sororibus,

Cum

GRONOVII.

523. *En , en sonitus Herculei gradus.*] Alii , *en est*. Sed Etruscus: *est , est sonitus Herculei gradus.* Caeterum ut hic , in Thyeste : *imo mugit è fundo solum.*

VARIORUM.

illi vovi Creonte victo. FARNABIUS.

520. *Nate*] Tanquam numen mihi praesentissimum. FARNABIUS.

520. *Cur subito*] Inter preces mota terra Herculem ab inferis adventare erumpentem conjicit Amphitryon. FARNABIUS.

526. *Eurystheus*] Quae tam inique rem comparasti ut Eurysth. &c. FARNABIUS.

528. *Monstris*] Delendis monstris vexet manum coelif. sup. v 68. FARNABIUS

528. *Coeliferam*] Illa manus, quae tulit coelum & deos, nunc occupatur circa naturae pudenda. FARNABIUS. Sunt qui *teliferam* leg Et sane non manus Herculis proprie coelum tulit , sed sedit id ejus humeris At bene de telis. LIPS.

529. *Serpentis*] Hydrae. v 240. FARN.

529. *Colla ferocia* ;] Amplectar conjecturam amici nostri Simonis Ulrici Pastoris , *feracia* : & ita adpictum ad oram unius codicis scripti. GRUTERUS.

530. *Deceptis*] Sup. ℣l. 240. FARNABIUS.

F 532. *Po-*

Cum somno dederit pervigiles genas
Pomis divitibus praepositus draco.
Intravit Scythiae multivagas domos,
Et gentes patriis sedibus hospitas:
Calcavitque freti terga rigentia,
Et mutis tacitum littoribus mare.
Illic dura carent aequora fluctibus;
Et, qua plena rates carbasa tenderant,
Intonsis teritur semita Sarmatis.
Stat pontus vicibus mobilis annuis,
Navem nunc facilis, nunc equitem pati.
Illic quae viduis gentibus imperat,
Aurato religans ilia baltheo,
Detraxit spolium nobile corpori,
Et peltam, & nivei vincula pectoris,
Victorem posito suspiciens genu.
Qua spe praecipites actus ad inferos,
Audax ire vias irremeabiles,
Vidisti Siculae regna Proserpinae?
Illic nulla Noto, nulla Favonio

Con-

VARIORUM.

532. *Pomis*] Aureis, citreis. sup. ℣s. 239. FARN.

533. *Multivagas*] Ἁμαξοφορήτας, plaustris vectas; Scythiae enim incolae Nomades à pascendis gregibus dicti nova quaerentes pascua mutant assidue loca, unde appellat *patriis sedibus hospites*. FARNABIUS.

536. *Tacitum*] Septentrionale mare, quod hiberno gelu concretum non agitatur fluctibus, nec litori allisum sonat. FARNABIUS.

538. *Qua plena*] Qua aestate navigarant, hieme agitant currus. FARNABIUS.

538. *Carbasa tenderant*,] Defendi posse loco isto lectionem Propertii lib. 3. Eleg. 6. *At tu quae nostro tendisti retia lecto*, monebat me amicus Melissus. GRUTER.

539. *Intonsis Sarmatis.*] Tartaris & Russis incultis, capillos & barbas libertatis suae symbola alentibus. FARNAB.

542. *Quae viduis*] Hippolyte vel Antiopa regina Amazonum sine viris degentium in Scythia, dedit Herculi scutum & baltheum spolia, ipsum victorem flexo genu venerata. FARNAB.

546. *Suspiciens*] Hippolyte vel Antiopa regina Amazonum, de quibus multa Stephanus. DELR.

547. *Qua spe*] Apostrophe ad Herc. FARN.

548. *Irremeabiles*,] Per quas reditus non patet. FARNABIUS.

549. *Siculae*] In Sicilia natae ac inde à Plutone raptae, infra v. 658. FARNAB.

550. *Illic nulla*] Apud inferos non sunt venti, non stellae. FARNAB.

550. *Favonio*] Apud Gellium lib. 2. cap. 22.

Pha-

Consurgunt tumidis fluctibus aequora.
Non illic geminum Tyndaridae genus
Succurrunt timidis sidera navibus.
Stat nigro pelagus gurgite languidum;
Et, cum Mors avidis pallida dentibus
Gentes innumeras Manibus intulit,
Uno tot populi remige transeunt.
Evincas utinam jura ferae Stygis,
Parcarumque colos non revocabiles!
Heic, qui rex populis pluribus imperat,
Bello cum peteres Nestoream Pylon,
Tecum conseruit pestiferas manus,
Telum tergemina cuspide praeferens:
Effugit tenui vulnere saucius,
Et mortis dominus pertimuit mori.

Fa-

VARIORUM.

Phavorinus inquit: *Item alter Favonius, qui Graece vocatur ζέφυρος.* quae opinio verissima est, secundum Plinium & Fr. Floridum 2. lib. succisivarum lection. cap. 5. Vegetius tamen lib. 4. de re militari, & Strabo, ut notat Turnebus in Adversariis, crediderunt Favonium & Zephyrum duos esse ventos diversos: quae sententia erronea. DELRIUS.

552. *Tyndaridae*] Διόσκουροι. sup. vs. 17.

553. *Sidera*] Exhalatio potius quam stella, ex motu quodam interfulgens, quae in antennis, velis aut foris gemina apparens residentis tempestatis indicium est: nautae, *Corpus sanctum*, Hispani *S. Telmum* vocant. FARNAB.

554. *Languidum;*] Non fluctuans: omnium autem, quae hic sunt, volunt apud inferos simulachra esse. Herc Oet. 1706. FARNAB.

556. *Manibus*] Ad manes inferos demisit. FARNABIUS.

557. *Remige*] Charonte umbrarum vectore, portitore. infra vs. 764. FARNABIUS.

558. *Evincas*] Utinam nobis superstes redeas, devicto Stygis jure, quae novies intersusa coërcet reditumque negat. FARNABIUS.

559. *Parcarumque*] Quae vitae stamina breviora aut longiora fusis suis devolvunt. sup. vers. 180. FARNABIUS.

560. *Heic,*] Et vincere poteris. hic enim regnat ille Pluto, quem Pyliis auxilio advenientem tu Epirotarum ultor inflicto vulnere superasti. FARNABIUS.

560. *Populis*] Non uni populo, sed ex pluribus, imo omnibus gentibus: *vel* mortuis, quorum numerus major quam viventium. FARNAB.

561. *Nestoream*] A Nestore regnatum opidum in Peloponeso occid. FARNABIUS.

563. *Tergemina*] Supra v. 51. FARN.

564. *Tenui vulnere*] Egregii Dii, qui vulnerati; quorum ex vulnere sanguis, vel, si Homerum audimus, sanies manavit. Vulnerata hoc eodem tempore ab Hercule Juno, alio Venus & Mars à Diomede, Pallas ab Ornyto; ipse Hercules ab Hippocoontidis. Clemens in Protrept. & Arnobius lib. 4. cont. Gent. testantur. DELRIUS.

564. *Saucius,*] Narrant Arnobius lib. 4. Apollodor. lib. 3. Biblioth. Homer. Iliad. ε. addit Hesiodus eodem itinere Herculem Marti vulnera inflixisse. DELRIUS.

565. *Mortis*] Pluto qui mortuis dominatur. FARNABIUS.

Fatum rumpe manu ; triſtibus inferis
Proſpectus pateat lucis, & invius
Limes det faciles ad ſuperos vias.
Immites potuit flectere cantibus
Umbrarum dominos, & prece ſupplici
Orpheus, Eurydicen dum repetit ſuam.
Quae ſilvas, & aves ſaxaque traxerat
Ars, quae praebuerat fluminibus moras;
Ad cujus ſonitum conſtiterant ferae;
Mulcet non ſolitis vocibus inferos,
Et ſurdis reſonat clarius in locis.

De-

GRONOVII.

566. *Triſtis & inferis*] Primus hac de lectione monuit Delrius, cum interpretatione dici inferis triſtem lucis proſpectum, quia ſunt lucifugae: ſed Gruterus, quia ſic omnes Pall. & vetus interpres, *triſtari inferos dum vident lucem*, recepit eam primus in libros. At falſum eſt lucem eſſe inferis triſtem, niſi quae invitis & improviſa contingit: ut Tantalo in Thyeſte, Cerbero hac fabula, Plutoni apud Ovidium in Phaëthontis incendio & Statium Amphiarai lapſu. At non fuit triſtis proſpectus Plutoni, cum Proſerpinam raperet Valerius Flaccus Sthenelum emittit, cum Argonautae ad ſepulchrum ejus in ſtatione eſſent, conſpectum delectos heroas, non profecto triſtem: nam & alii manes *ardent avidos attollere vultus*: at mox *Ille dolens altum repetit chaos*. Apud Statium Lajo, quamquam ad funeſtum munus educto, non defuit *livida tabes invidiae*, & vox miſſa cujuſdam: *Heu dulces viſure polos ſolemque relictum, Triſtior has iterum tamen intrature tenebras.* Nec Proteſilao, nec Achilli Polyxenam repoſcenti triſte fuit lucem reviſere. Et cur rogabant, ut adeſſent ſibi & affatu monitiſque nocturnis juvarent amicorum defunctorum manes, ſi omnis illis ſuperorum aſpectus triſtis? Nec Cerbero opus erat cuſtode, qui tamen fontes tantum arcere dira lucis cupidine dicitur Statio. Recte olim editum: *triſtibus inferis*: & ſic Etruſcus, nec è ſuo differentiam notavit Lipſius. Hoc illis proprium epitheton omnibus. Noſter infra: *noctis aeternae chaos*, *Et nocte quiddam gravius & triſtes deos.* Aeneide ſexta, quae myſteria illa aperit, navita *triſtis nunc hos, nunc accipit illos*; ibidem *tenent moeſti loca, qui ſibi letum inſontes peperere manu*: & *moeſta Eriphyle.* Locat & Virgilius ibidem *triſtes ſine ſole domos*: apud Statium, Plutoni *jamdudum regia triſtis Attremit oranti.* Rurſus Maroni, *triſtique palus inamabilis unda*: ut & Horatio Tityon *triſti compeſcit unda* Pluto. Sic *triſte nubilum* non hinc longe, & *nox atra triſti umbra* circa caput Marcelli apud Virgilium. Et quae plura ejuſmodi obvia.

VARIORUM.

566. *Fatum*] Fatum Stygis non recludendae tu potentiori fato evince. FARNABIUS.

569. *Immites*] Thracius poëta inſignis ad inferos deſcendens repetitum uxorem Eurydicen à ſerpente, dum Ariſtaei vim fugeret, occiſam, citharae cantu in tantum demulſit Plutona & Proſerpinam, ut illi uxorem reſtituerent, hac lege, ne illam ante intueretur quam ad ſuperos veniſſet; ille vero impatientia amoris reſpexit, receptamque amiſit FARNABIUS.

575. *Non ſolitis*] Vocibus non exauditis prius inferis. FARNABIUS.

576. *Surdis*] Ubi verae voces non audiuntur, ſilentibus; *ſacro digna Silentio Mirantur umbrae dicere.* FARNABIUS.

577. *Threi-*

Deflent Eurydicen Threiciae nurus,
Deflent & lachrimis difficiles dei;
Et qui fronte nimis crimina tetrica
Quaerunt, ac veteres excutiunt reos,
Flentes Eurydicen Juridici sedent.
Tandem mortis, ait, vincimur, arbiter:
Evade ad superos; lege tamen data:
Tu post terga tui perge viri comes;
Tu non ante tuam respice conjugem,
Quam cum clara deos obtulerit dies,
Spartanique aderit janua Taenari.
Odit verus amor, nec patitur, moras.
Munus, dum properat cernere, perdidit.
Quae vinci potuit regia cantibus,
Haec vinci poterit regia viribus.

GRONOVII.

577. *Theiciae nurus*,] Mirum cur hae potissimum nominentur. Quasi non tot alias quoque umbras motas velint. Prorsus displicent illae *nurus*. *Manus* aut *fides* aut tale quid malim & ipso de Orpheo intelligere. Sive fuerit: *Deflent Eurydicen Threïcii modi.* vel *nomi* Hac in sententia quicquid illud scripsisse Senecam censeo. Nam locum, quem Lipsius è codice, amicus ejus post illam designationem visum quasi è conjectura, huic versui attribuunt, sancit ratumque habet Florentinus.

590. *Regia cantibus*,] Scribe cum Fl. *Quae vinci potuit regia carmine.* Alterum interpretatio videtur. Hoc enim vel maxime carmen, quod canitur. Boëthius hunc locum imitatus: *Donamus comitem viro Emtam carmine conjugem.*

VARIORUM.

577. *Threiciae*] Threiciae mulieres, quae apud inferos. quorsum enim, quae in Thracia, huc arcessantur? deerant videlicet inferis praeficae. DELRIUS. Aliquid latet monstri in illo *Threïciae*: quid enim hic sibi volunt *nurus Threïciae*? GRUTERUS.

578. *Difficiles*] Illacrymabiles Pluto & Proserpina. FARNABIUS.

579. *Et qui*] Quin & ipsi judices inferni, de quibus infra v. 730. rigidi licet, commiserentur Orphei. FARNABIUS.

580. *Veteres*] Examinant scelera, quae quis apud superos & in vivis perpetrarit, infra ℣. 727. FARNABIUS.

582. *Tandem*] Narratur hic descensus & Orphei fabula etiam à Virgilio 4. Georg. & Ovidio 4. Metamorph. Mythologiam tradit Lucian. *περὶ ἀστρολογ.* DELRIUS.

582. *Mortis*,] Mortis arbiter Pluto ait, vicisti nos, ô Orpheu. FARNABIUS.

586. *Deos*] Superos, solem & sidera, quibus dies sacra FARNABIUS.

587. *Taenari.*] Promontorii Laconiae, ubi ad inferos descensus patere credebatur, ut & in Averno Italiae, *Taenareas fauces, alti ostia Ditis.* FARNABIUS.

591. *Viribus.*] Herculis. FARN.

 ACTUS

ACTUS TERTIUS.

HERCULES.

Solem caeterosque Deos precatur veniam Hercules, quod jussus Cerberum superis invisum traxerit.

O lucis alme rector, & coeli decus,
Qui alterna curru spatia flammifero ambiens,
Illustre laetis exeris terris caput;
Da, Phoebe, veniam, si quid illicitum tui
Videre vultus. jussus in lucem extuli
Arcana mundi. tuque coelestum arbiter
Parensque, visus fulmine opposito tege;
Et tu secundo maria qui sceptro regis,
Imas pete undas. quisquis ex alto aspicit
Terrena, facie pollui metuens nova,
Aciem reflectat, oraque in coelum erigat,
Portenta fugiens. hoc nefas cernant duo,
Qui advexit, & quae jussit. In poenas meas,
Atque in labores non satis terrae patent:

Ju-

GRONOVII.

597. *Secreta mundi.*] Etruscus: *Arcana mundi.*

605. *Non satis terrae patent:*] Ut supra: *nec satis terrae patent: Effregit ecce limen inferni Jovis.* De tranquillitate animi cap. 9. *sine parcimonia nec ullae opes sufficiunt, nec ullae non satis patent.* Epist. 21 *Hoc de quo loquor, ad quod te conor perducere, solidum est, & quod plus pateat introrsus.* De brevitate vitae: *aetas nostra bene disponenti multum patet.* Ad Marciam cap. 26. *Scies multum patuisse hoc tempus, ex quo nihil perdidisti.*

VARIORUM.

592. *Lucis*] Sol. FARNABIUS.

593. *Alterna*] Utrumque hemisphaerium alternis vicibus lustrans. FARNABIUS.

596. *Jussus in lucem extuli*] Ab Eurystheo: & hoc venia magis dignus. FARNABIUS.

597. *Secreta*] Cerberum damnatum tenebris. FARNABIUS.

597. *Coelestum arbiter*] Jupiter. FARNABIUS.

599. *Tu secundo*] O Neptune, qui regis maria, quae tibi secunda sorte contigerunt. FARN.

601. *Facie*] Novo hujus monstri aspectu. FARNABIUS.

603. *Duo,*] Ego & Juno; *alii legunt* qui jussit, *ut sit Eurysth.* FARNABIUS.

604. *In poenas*] Ad explendum Junonis odium non sufficiunt monstra terrestria, nisi, &c. FARNABIUS.

606. *Ju-*

Junonis odio vidi inaccessa omnibus,
Ignota Phoebo; quaeque deterior polus
Obscura diro spatia concessit Jovi.
Et si placerent tertiae sortis loca,
Regnare potui: noctis aeternae chaos,
Et nocte quiddam gravius; & tristes deos,
Et fata vici, morte contempta redii.
Quid restat aliud? vidi: & ostendi inferos.
Da si quid ultra est. tam diu pateris manus
Cessare nostras, Juno? quid vinci jubes?
Sed templa quare miles infestus tenet?
Limenque sacrum terror armorum obsidet?

GRONOVII.

615. *Quid vinci jubes?*] Flor. *quae vinci jubes.*

VARIORUM.

606. *Junonis*] Odio infestae novercae vidi omnibus vivis invia. FARNABIUS.

607. *Ignota*] Soli, qui cuncta videt, invisa. FARNABIUS.

607. *Quaeque*] Nigra regna, quae videt Antarcticus polus deterior, quia Stygi subjectus, *&* *quem sub pedibus nox atra videt manesque profundi.* Sorte data concessi Plutoni. FARNABIUS.

609. *Et si*] quod si me regnandi rapuisset tam dira libido, occupare mihi licuisset inferna regna, quae tertia sorte Diti obtigerunt. FARNABIUS.

610. *Noctis*] Hiatum & caecam voraginem aeternae noctis. i. e. mortis. FARNABIUS.

611. *Tristes*] Plutonem & Proserpinam. FARNABIUS.

612. *Fata*] Sup. vers. 565. FARNABIUS.

613. *Inferos.*] Cerberum ad superas auras tractum. FARNABIUS.

614. *Da*] Dic, suggere. Virgil. *Sed tamen iste Deus qui sit, da, Tityre, nobis.* Papinius: *Asopus genuisse datur.* sic Graeci *δίδοται*. DELR.

614. *Tam diu*] Sup. ℣s. 206. FARNABIUS.

616. *Sed templa*] Miratur Herc. cur milites templum obsideant. FARNABIUS.

ME-

MEGARA. AMPHITRYON. HERCULES. THESEUS.

Herculem reducem gratatur Amphitryon, illi quaerenti narrat quo in loco res sint: dum Hercules proficiscitur ad occidendum Lycum, Theseus rogatus ab Amphitr. exponit, quae apud inferos gesserit Hercules.

Amph. Utrumne visus vota decipiunt meos?
An ille domitor orbis, & Grajûm decus,
Tristi silentem nubilo liquit domum?
Estne ille natus? membra laetitia stupent.
O gnate! certa & sera Thebarum salus!
Teneone in auras editum, an vana fruor

De-

GRONOVII.

623. *Verumne cerno corpus*] Prodidit è Melisseo Lipsius: *Teneone in auras editum, an vana fruor Deceptus umbra?* Sed uter germanior sit versus, non liquere fatetur. Raphelingius utriusque parte recepta, parte rejecta, hibridam confinxit: *Verumne cerno corpus, an vana fruor.* Habet rivales, & magno nollent alii non suum quoque id commentum videri: testes faciunt, multisque laborant, ut ejus rei nobis faciant fidem. Credemus quantum volunt, sed insuper etiam illud *veri* ac *vani* antitheton, ut Lucilius diceret, ὀχληρῶδεςque simul totum ac συμμηρυκιῶδες, ambos decepisse. Liquet vero nobis Lipsiani codicis scripturam omnem esse veram, vel quia solam unus omnium integerrimus Etruscus illam ostentat. Nam quanto plus vivi spiritus plusque elegantiae habeat illud, *Teneone in auras editum*, quam *Verumne cerno corpus*, mirum est quemquam posse ignorare Solum verbum, *teneo*, affectus omnes possidet: & proprium est illorum, quibus necessitudines longum desideratae offeruntur insperatae. Plautus Rudente: *Ut vix mihi credo ego hoc, te tenere!* Terentius Heautont. *Salve anime mi.* A. *O mi Clinia, salve.* Cl. *Ut vales?* A. *Salvum venire gaudeo.* Cl. *Teneone te Antiphila, maxume animo exoptata meo?* Sic optime Iocasta ad Polynicen in Phoenissis: *teneo longo tempore Petita votis ora?* Graviorem vis auctorem? Euripidem cape, apud quem Electra ad Oresten: ὦ χρόνῳ φανεὶς Ἔχω σ' ἀέλπτως. Et ille vicissim: κἀξ ἐμοῦ ἔχῃ χρόνῳ. Apud eundem Iphigenia ad Oresten: Ἔχω σ' Ὀρέστα τηλύγετον χθονὸς ἀπὸ πατρίδος. Sed etiam apud Sophoclem Electra ad Oresten: Ἔχω σε χερσίν. *Or.* ὡς τὰ

VARIORUM.

618. *Utrumne*] Fallitne me phantasia; an video filium reversum? FARNABIUS. In manusc. non distinguitur hîc nova scena, sed continuatur praecedenti. DELRIUS.

618. *Visus vota*] Sic apud Maronem, non exspectato Aeneae adventu, stupefacta Andromacha, haeret initio, & quaerit an ipsus sit, quem videt. Ait *vota decipiunt visus*: quia quos jugi cogitatione & desiderio phantasiae impressimus, facile illi oculis videntur obversari. DELRIUS.

610. *Silentem*] Ditis domum caecam & silentem. FARNABIUS.

612. *Sera*] Tarda, interempto Creonte & amisso regno. FARNABIUS.

624. *A-*

Deceptus umbra? tune es? agnoſco toros,
Humeroſque, & alto nobilem trunco manum.
Herc. Unde iſte, genitor, ſquallor, & lugubribus
Amicta conjux? unde tam foedo obſiti
Paedore nati? quae domum clades gravat?
Amph. Socer eſt peremptus: regna poſſedit Lycus;
Natos, parentem, conjugem leto petit.
Herc. Ingrata tellus, nemo ad Herculeae domus
Auxilia venit? vidit hoc tantum nefas
Defenſus orbis? cur diem queſtu tero?
Mactetur hoſtis. *Theſ.* Hanc ferat virtus notam,
Fiatque ſummus hoſtis Alcidae Lycus?
Ad hauriendum ſanguinem inimicum feror.
Herc. Theſeu, reſiſte: nequa vis ſubita ingruat,
Me bella poſcunt: differ amplexus parens,

Con-

GRONOVII.

λιπ' ἴχοις ἀεὶ. Paullinus nono Natali Felicis: *dic, quaeſo, rediſti? Teque ipſum teneo, Niceta.* Pertinet eodem Ovidii lib. 7. de Jaſone: *gratantur Achivi; Victoremque tenent, avidiſque amplexibus haerent.*

624. *Agnoſco toros,*] Horum meminit & Ovidius 15. Metam. 299. egregie reſtitutus ab illuſtri Heinſio: *fletque Milon ſenior, cum ſpectat inanes illos, qui fuerant ſolidorum mole tororum Herculeis ſimiles, fluidos pendere lacertos.* In uno haereo: neque enim Naſonis videtur *inanes fluidos lacertos.* Tentabam autem: *cum ſpectat in amne.* dum forte praeteriens ibi ſe contemplatur, ut mox Helena in ſpeculo.

VARIORUM.

624. *Agnoſco toros,*] Agnoſco Herculem ex toris, humeris, & manu ingentem clavam tenenti. FARNABIUS. Fuit Hercules valde toroſus: quod fortitudinis indicium Phyſiognomici putant. Noſter Hippolyto: *Aequas Herculeos jam juvenis toros.* Valerius Flaccus: *Conſpicuuſque toris Tirynthius* —— DELRIUS.

626. *Lugubribus*] Hoc eſt, atratis veſtibus. nam color hic lugentibus Graecis ſemper in uſu fuit; ut apparet ex multis locis Euripidis, Homero Iliad. ω'. Plutarch. lib. de ſanitate tuenda, & in Apophth. Pauſania in Arcad. ſeu l. 8. Romanae vero faeminae, non ſemper, ut falſo Blondus & Polydorus autumant, ſed aliquando in luctu candidatae, ut ex Tibullo lib. 3. ſtatim initio deprehendi, & ex Varrone, Dionyſio, Valerio, Ovidio, & Juvenale docuit Hieron. Magius l. 3. miſcellan, c. 14. DELRIUS.

628. *Paedore*] Illuvie & ſordibus. FARNAB.

632. *Vidit*] Orbis à me defenſus vidit hoc tantum nefas, nec repulit me abſente? FARNABIUS.

634. *Hanc ferat*] Indignum eſt, ô Hercule, tuam virtutem hac infamiae nota ſugillari, ut poſt tot egregia facinora tam ignavi hominis ſanguinem haurias. Ego potius vado interfecturus Lycum. FARNABIUS.

637. *Ingruat,*] A tergo. ſumta vox à gruibus, quae hoc ordine volant, ut una alteram à tergo conſequatur. DELRIUS.

638. *Differ*] *Amphit. & Megaram ipſum amplexantes jubet differre amplexus, donec Lycum ultus fuerit.* FARNABIUS.

G 639. *Nun-*

Conjuxque differ: nunciet Diti Lycus
Me jam rediisse. *Thes.* Flebilem ex oculis fuga
Regina vultum: tuque nato sospite
Lachrimas cadentes reprime: si novi Herculem,
Lycus Creonti debitas poenas dabit:
Lentum est, dabit; dat: hoc quoque est lentum; dedit.
Amph. Votum secundet, qui potest, nostrum deus,
Rebusque lapsis adsit. O magni comes
Magnanime nati, pande virtutum ordinem:
Quam longa moestos ducat ad Manes via;
Ut vincla tulerit dura Tartareus canis.
Thes. Memorare cogis acta, securae quoque
Horrenda menti: vix adhuc certa est fides
Vitalis aurae: torpet acies luminum,
Hebetesque visus vix diem insuetum ferunt.
Amph. Pervince, Theseu, quidquid alto in pectore
Remanet pavoris; neve te fructu optimo
Frauda laborum. quae fuit durum pati,
Meminisse dulce est. fare casus horridos.
Thes. Fas omne mundi, teque dominantem precor
Regno capaci; teque, quam tota irrita

Quae-

GRONOVII.

654. *Quidquid alto pectore*] Flor. *quicquid alto in pectore.* Plenius.

VARIORUM.

639. *Nunciet*] Caesus ibit nuncius Plutoni dicturus me rediisse ab inferis. FARNABIUS.

641. *Tuque*] Abige, ô Megara, moestitiam, tuque ô Amphitryon, Hercule salvo serena vultum. FARNABIUS.

642. *Si novi*] Si bene novi Herculis commoti vires fulmineas. FARNABIUS.

651. *Vix adhuc*] Non mihi certa satis est fiducia me ad vitales auras rediisse, caligant ex diutinis tenebris oculi, nec ferunt solis lucem. FARN.

655. *Fructu*] Gloria, seu voluptate ex secura & jucunda recordatione praeteriti doloris. FARN.

658. *Fas omne mundi*,] Vos ô numina supera, Vosque inferna numina, Pluto & Prosérpina, *Dii quibus imperium est animarum, umbraeque silentes, &c. Sit mihi fas audita loqui, sit numine vestro Pandere res altas terra & caligine mersas.* FARN.

658. *Teque dominantem*] O Pluto, qui dominaris regno omnes capienti. FARNABIUS.

659. *Teque*,] O Proserpina, quam anxia tua mater Ceres labore casso quaesivit per omnem Siciliam, Aetnam maxime, unde, dum flores colligeres, à Plutone rapta es. FARNABIUS.

659. *Ir-*

Quaesivit Aetna mater ; ut jura abdita
Et operta terris , liceat impune eloqui.
Spartana tellus nobile attollit jugum,
Densis ubi aequor Taenarus silvis premit:
Heic ora solvit Ditis invisi domus,
Hiatque rupes alta , & immenso specu
Ingens vorago faucibus vastis patet,
Latumque pandit omnibus populis iter.
Non coeca tenebris incipit primo via:
Tenuis relictae lucis à tergo nitor,
Fulgorque dubius solis afflicti cadit,
Et ludit aciem. nocte sic mixta solet
Praebere lumen primus aut serus dies.
Hinc ampla vacuis spatia laxantur locis;
In quae omne mersum pereat humanum genus.
Nec ire labor est , ipsa deducit via:

Ut

VARIORUM.

659. *Irrita Quaesivit Aetnâ mater*;] Sic nostri omnes. nec video quomodo heic locus esse queat illi, *erutâ*, quod erat in uno cod. Commentatoris, potius *Aetnâ* mutarim in *aethrâ*, ut divinasse Simonem Ulricum Pistoris, prodidi in Suspicionibus: quod ita statim placuit Jano Dousae filio, ut exclamaret non esse quod hanc ulterius lectionem probarem, satis ipsam tuente merâ Veritate; quaesitam certe, & terrâ totâ & mari toto, hoc est *aethrâ*, Proserpinam; testatum passim Poëtis omnibus. GRUT.

663. *Taenarus*] Promontorium Laconiae, ubi ad inferos descensus patere credebatur. Supra vers. 586. FARNABIUS. Etiamsi nonnulli è spelaeo Heracleae vicino Cerberum extractum memorent, inter quos Xenophon *ἀναβάσ. ζ*. Euripides tamen *ἐν τῷ μαινομένῳ*, à Senecae partibus stat. non desunt qui haec omnia fabulosa credentes, hunc fuisse quendam immanem serpentem stabulantem in specu Taenario arbitrentur, eumque ab Hercule superatum. Pausanias in Laconicis. Plutarchus in Theseo, perhibet fuisse canem Aidonei regis Molossorum. DELRIUS.

664. *Ora solvit*] Ostia & descensum. FARN.

668. *Caeca*] In totum tenebrosa , ut non videatur, vel quae visum adimit. FARNABIUS.

670. *Solis afflicti cadit*,] Solis tanqum nebulis vel Luna operti, deficientis. FARNABIUS.

671. *Et ludit aciem.*] Ubi visa nec plane, nec longe discernuntur. FARNABIUS.

671. *Nocte sic mixta solet*] *Qualia sublucent fugiente crepuscula Phoebo, Aut ubi nox abiit, nec tamen orta dies.* Alii leg. *tale non dubie solet*. FARN.

673. *Vacuis spacia*] Nec tamen datur vacuum intra mundum. FARNABIUS. Stoicis intra mundum nullum, extra eundem infinitum vacuum. Aristoteles omnino nullum esse vacuum contendit, lib. 4. Physic. lib. 1. de ortu, lib. 2. de coelo. sed contra Aristotelem Cleomedes, finitum mundum in spacio seu vacuo infinito consistere, nititur probare. DELRIUS.

675. *Nec ire labor est*,] *Facilis descensus Averni, Noctes atque dies, &c.* FARNABIUS.

Ut ſaepe puppes aeſtus invitas rapit;
Sic pronus aër urget atque avidum chaos:
Gradumque retro flectere haud unquam ſinunt
Umbrae tenaces. intus immenſi ſinus
Placido quieta labitur Lethe vado,
Demitque curas: neve remeandi amplius
Pateat facultas, flexibus multis gravem
Involvit amnem. qualis incerta vagus
Maeander unda ludit, & cedit ſibi,
Inſtatque; dubius, littus an fontem petat.
Palus inertis foeda Cocyti jacet;
Hic vultur, illic luctifer bubo gemit,
Omenque triſte reſonat infauſtae ſtrigis;

Hor-

GRONOVII.

679. *Intus immenſo ſinu*] Melius Florent. *immenſi ſinus.* Vadum dicit immenſi ſinus, late ſe & immenſis ambagibus ſinuans vel circumagens, vel infinitae altitudinis. Infra v. 780. *Stygiae paludis ultimos quaerens ſinus.*

683. *Qualis incerta vagus*] Etruſcus: *qualis incertis vagus Maeander undis errat, ludit & cedit ſibi.* Ex quo apparet, utrumque verbum, & *errat* & *ludit*, eo loco in diverſis antiquiſſimis libris inventum fuiſſe. Et neutrum eſt in ea reſpernendum. *Ludere* eſt apud Ovidium: *recurvatis ludit Maeander in undis.* Et rurſum: *liquidis Phrygius Maeandros in undis ludit* At *errare* non minus elegans. Phoeniſſis: *nec latis minus Maeandros arvis flectit errantes aquas.* Lucanus lib. 3. *deſcendens Marſya ripis Errantem Maeandron adit.* Et in genere Ovidius lib. 1. amnes, *qui, qua tulit impetus illos, In mare deducunt feſſas erroribus undas.* In Oedipo habes *errantes aquas* Alphei. Elige utrum malis.

VARIORUM.

676. *Ut ſaepe puppes*] Veluti naves attrahit aeſtus, invitis nautis; ita craſſus & proclivis aër praecipites dat, inſatiatumque illud barathrum ad ſe trahit. FARNABIUS.

677. *Sic pronus agger*] Eleganter, de pronâ iſtâ ad inferos viâ. ſed malene Vetus, *pronus aer?* ut velit ab aëre & occulto vento quodam rapi nos ad atram ſedem. LIPSIUS.

678. *Gradumque*] *At revocare gradum ſuperaſque evadere ad auras, hoc opus hic labor eſt.* FARN.

679. *Umbrae tenaces.*] Manes avidi, *vel* tenebrae palpabiles. FARNABIUS.

680. *Lethe vado,*] Fluvius τῆς λήθης, id eſt oblivionis apud inferos, cujus latex potus demit curas, id eſt facit manes obliviſci omnium rerum praeteritarum. FARNABIUS

682. *Flexibus*] Involvit amnem gravem, triſtem, id eſt Styga flexibus novem. *Novies Styx interfuſa coërcet.* FARNABIUS.

682. *Gravem amnem Lethes.*] Farnabius *triſtem* interpretatur. minus accurate. immo ſic dictum, quia oblivionem inducat, & animas quaſi vi quadam ſoporifera opprimat. an, quia tarda & languida ſit illius unda? vid. Virgil. G. IV. 479. SCHR.

684. *Maeander*] Celeberrimus Phrygiae fluvius multis anfractibus ſinuoſus & flexuoſus. FARNABIUS. Deſumtum hoc ex Ovidio in Metamorph. vide Hippol. 15. DELRIUS.

686 *Palus inertis foeda Cocyti*] Cocytus fluvius infernalis, ſtagnat iners Pyriphlegetonti in Acheruſia obvius *flumine languido Cocytus errans.* FARN.

687. *Vultur, bubo gemit,*] Aves inauſpicatae & ferales.

689. *Co-*

Horrent opaca fronde nigrantes comae,
Taxo imminente; quam tenet ſegnis Sopor,
Fameſque moeſta tabido rictu jacens;
Pudorque ſerus conſcios vultus tegit:
Metus, Pavorque, Funus, & frendens Dolor,
Aterque Luctus ſequitur, & Morbus tremens,
Et cincta ferro Bella: in extremo abdita
Iners Senectus adjuvat baculo gradum.
Amph. Eſtne aliqua tellus Cereris aut Bacchi ferax?
Theſ. Non prata viridi laeta facie germinant;
Nec adulta leni fluctuat Zephyro ſeges;
Non ulla ramos ſilva pomiferos habet:
Sterilis profundi vaſtitas ſquallet ſoli,
Et foeda tellus torpet aeterno ſitu;
Rerumque moeſtus finis & mundi ultima:
Immotus aër haeret; & pigro ſedet
Nox atra mundo. cuncta moerore horrida,
Ipſaque morte pejor eſt Mortis locus.
Amph. Quid, ille opaca qui regit ſceptro loca,

Qua

VARIORUM.

689. *Comae,*] Arborum caeumina FARN.

690. *Taxo*] Taxo lethali & venenana arbore Cocyto imminente ſeu incumbente. FARNABIUS. Ovidius 4. Metamorph. *Eſt via declinis funeſta nubila taxo, Ducit ad infernas per muta ſilentia ſedes.* DELRIUS.

690. *Quam tenet ſegnis Sopor,*] Virgilius: *In medio ramos, annoſaque brachia pandit Ulmus opaca, ingens; quam ſedem ſomnia vulgo Vana tenere ferunt.* illa quoque, quae mox late noſter proſequitur, omnia ad Virgilii imitationem dicta ſunt. ait Maro: *Veſtibulum ante ipſum, primiſque in faucibus Orci Luctus & ultrices poſuere cubilia curae, Pallenteſque habitant morbi, triſtiſque ſenectus, Et metus, & maleſuada fames, & turpis egeſtas Terribiles viſu formae, letumque laborque, Tum conſanguineus leti ſopor, & mala mentis Gaudia, mortiferumque adverſo in limine bellum.* DELRIUS.

690. *Segnis Sopor,*] *Adverte nativa & ſignantia epitheta.* FARNABIUS.

691. *Tabido*] Herbipol. *rapido.* Moguntinenſ. & unus Venetus: *rabido.* ceteri; *tabido.* melius. fames enim, quaſi tabes, conficit. DELR.

696. *Baculo*] Scipione. FARNABIUS.

697. *Cereris*] Frumenti aut vini ferax. FARN.

699. *Fluctuat*] More undarum fluctuat à ventis agitata. FARNABIUS.

700. *Non ulla ramos*] Ait apud inferos nullam felicem arborem eſſe, ſed omnes (ut Cato loquitur) infelices. DELRIUS.

703. *Mundi*] Res hujus mundi ultimae & infimae decidunt ad centrum illud, quo infernum locant poëtae. *vel* illic mors & rerum exitus. FARN.

707. *Quid,*] Ubi autem ponit regiam ſedem

Plu-

Qua sede positus temperat populos leves?
Thes. Est in recessu Tartari obscuro locus,
Quem gravibus umbris spissa caligo alligat.
A fonte discors manat hinc uno latex:
Alter quieto similis (hunc jurant Dei)
Tacente sacram devehens fluvio Styga:
At hic tumultu rapitur ingenti ferox,
Et saxa fluctu volvit Acheron invius
Renavigari. cingitur duplici vado
Adversa Ditis regia, atque ingens domus
Umbrante luco tegitur: hic vasto specu
Pendent tyranni limina: hoc umbris iter;
Haec porta regni, campus hanc circa jacet,

In

GRONOVII.

711. *Discors*] Florentinus à manu secunda, *dissors.* de quo vocabulo vide N. Heinsium ad primam Sabini Epistolam.

720. *Haec porta regni*,] Verbum de barbaricis regnis & olim hodieque usurpatum. Xenophon [illegible] β. παραδόντες τὰ ὅπλα, ἰόντας ἐπὶ τὰς βασιλέως θύρας, διατρίβειν ἤν τι δέωνται ἀγαθόν. Diodorus Siculus lib. 14. ὅτι λέγει ὁ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης, ἐπειδὴ νενίκηκε Κῦρον ἀποκτείνας, παραδόντες τὰ ὅπλα, καὶ πρὸς τὰς θύρας αὐτοῦ βαδίσαντες, ζητεῖτε, πῶς αὐτὸν ἐκθεραπεύσαντες ἀγαθοῦ τινὸς μεταλάβητε.

VARIORUM.

Pluto? FARNABIUS.

708. *Populos leves?*] Manes, umbras. Hercul. Oet. 1706. FARNABIUS.

709. *Tartari*] Vid. Hippol vers. 841. FARN.

711. *Manat hinc imo*] Mogunt. *Manat hinc uno latex.* hoc sensu; ab uno eodemque fonte duo manant latices, hinc quieto similis & stagnans, Styx, inde turbulentus, & spumans, Acheron. DELRIUS.

711. *Discors*] Duo latices diversae naturae, alter quietus, alter impetuosus. FARNABIUS.

712. *Hunc jurant Dei*,] Inviolabilem, *Dii cujus jurare timent & fallere numen.* Qui vero pejerat, annum unum & dies novem, *aliis novem annos*, nectare & ambrosia interdictus, Deorum epulis arcetur. hic autem honos Stygi habitus propter auxilium quod Jovi adversus Titanas tulerunt Stygis filiae Vis, Robur, Victoria: vel propter indicium conspirationis deorum: *vel* quod beati coelites per inferni odium tristitiamque jurantes se obligant ad rem eorum naturae contrariam si pejerent; στὺξ enim à στυγέω, odi, vel quod diis & hominibus odio habentur, qui ad perjurium procliviores sunt: *vel* quod omnibus elementis antiquior est aqua. FARNABIUS.

713. *Tacente sacram*] Sine murmure, *vel* quod ipse fluvius fere immotus est; *vel* quia fluit in locis silentibus. FARNABIUS.

714. *At hic tumultu*] Immiscuerunt quidam libris lectionem unius m. s. *Ast hinc*: male. *Hic* enim diserte opponitur voci *Alter* vers. 712. tuenturque ipsam nostri omnes. GRUT.

715. *Acheron*] Agamemn. vers. 13. FARNABIUS. De Acheronte & palude Acherusia multa Stobaeus à loco fol. 129. & Scholiastes Apollonii ad lib. 2. vers. 353. & seq. & vers. 731. & 748. ubi etiam multa de hoc Herculis ad inferos descensu. DELRIUS.

717. *Duplici*] Utroque fluvio Styge & Acheronte. FARNABIUS.

717. *Ditis regia*,] De Plutone quae scire cupis, à Lilio petas Syntag. 6. quod est de inferis, valde copiosum. DELRIUS.

719. *Pendent*] Propter specum inflexum & descen-

In quo ſuperbo digerit vultu ſedens
Animas recentes. dira majeſtas deo,
Frons torva; fratrum quae tamen ſpeciem gerat,
Gentiſque tantae: vultus eſt illi Jovis,
Sed fulminantis. magna pars regni trucis
Eſt ipſe dominus; cujus aſpectum timet,
Quidquid timetur. *Amph.* Verane eſt fama, inferis
Tam ſera reddi jura, & oblitos ſui
Sceleris nocentes debitas poenas dare?
Quis iſte veri rector, atque aequi arbiter?
Theſ. Non unus alta ſede quaeſitor ſedens
Judicia trepidis ſera ſortitur reis.

Adi-

GRONOVII.

Adde Leonclavium ad Xenophontem.

722. *Dira majeſtas Deo,*] Flor. *deo.*

726. *Cujus aſpectum timet,*] Flor. *adſpectus.* ut & Mogunt. editique quidam olim apud Delrium.

732. *Judicia trepidis ſera ſortitur reis.*] Obſervant tranſlatum à Romano ritu. Vere, ſed quo? In gravibus enim & dubiis cauſſis tabellas literis, *C.* condemnationis, *A.* abſolutionis, *N. L.* ampliationis inſcriptas, in ciſtam vel urnam conje-

VARIORUM.

ſcendentem. FARNABIUS.

722. *Recentes.*] Quae de novo advectae ſunt. FARNABIUS.

722. *Dira majeſtas*] Plutonis forma etiam à Claudiano deſcribitur de raptu Proſerpin. *Ipſe rudi fultus ſolio, nigraque verendus Majeſtate ſedet: ſqualIent immania foedo Sceptra ſitu: ſublime caput moeſtiſſima nubes Aſperat, & dirae riget inclementia formae.* Sed Senecam non adaequavit. DELR.

723. *Fratrum*] Jovis & Neptuni. FARN.

725. *Sed fulminantis.*] Sed Jovis irati & fulminantis. FARNABIUS.

427. *Quidquid*] Ipſi manes horridi. FARN.

728. *Tam ſera reddi jura,*] Poſt tot annos fieri judicia de nocentibus & examinari, *Quiſquis apud ſuperos furtu laetatus inani Diſtulit in ſeram commiſſa piacula mortem.* ſup. v. 579. FARNABIUS.

731. *Alta ſede*] Tribunali. *à ritu Rom.* Tribunali, non ſubſellio. tribunal altius, & fixum: minorum judicum ſubſellia inferiora, & loco movebantur: tribunal erat judicum ordinariorum. maxime ejus, qui inter ceteros primus, & quaſi praeſes. vide Polletum lib. 1. Fori Romani cap. 6. DELRIUS.

731. *Quaeſitor*] Vide Agam. verſ. 24. FARNABIUS. Quaeſitores, qui judicio praeerant: ideo illi tribunal tribuit. Cicero pro Fontejo: *quid mihi opus eſt ſapienti judice? quid aequo quaeſitore?* Quaerere, nonnunquam ſignificat judicio praeeſſe. Cicero pro Rabirio: *Accuſavi de pecuniis repetundis, judex ſedi, Praetor quaeſivi.* porro quaeſitorum genus duplex, de quo Broideus in Corollar. ad Polletum lib. 5. cap. 7. num. 2. vide Polletum lib. 3. de foro Roman. DELRIUS.

731. *Sedens,*] Sedere ſollemne judicibus dum judicabant, de quo alibi: interea conſulere potes Pollet. l. 1. c. 5. DELRIUS.

733. *Cnoſſius*] Cretenſis, à Cnoſſo Cretae urbe. FARNABIUS.

733. *Minos foro;*] Rhadamanthum & Aeacum Jovis filios reges juſtos umbrarum judicio praefecit Pluto, Minoa arbitrum inſtituit, ſi quid difficile aut [illegible] incideret, *Et de te ſplendida Minos Fecerit arbitria.* FARNABIUS. Poëtae tres inferorum judices conſtituerunt, ſicut & Plato in Gorgia. Idem tamen Plato in Apolog. Socratis, & Cicero 1. Tuſcul. Minoi, Rhadamantho, & Aeaco, quartum adjungunt Triptolemum. DELRIUS.

734. *The-*

Aditur illo Gnoſſius Minos foro;
Rhadamantus illo; Thetidis hoc audit ſocer.
Quod quiſque fecit, patitur: auctorem ſcelus
Repetit, ſuoque premitur exemplo nocens.
Vidi cruentos carcere includi duces,
Et impotentis terga plebeja manu
Scindi tyranni. Quiſquis eſt placide potens,
Dominuſque vitae ſervat innocuas manus,
Et incruentum mitis imperium regit,

Ani-

GRONOVII.

ctas ſortitione dediſſe reis vel ſalutem vel capitis periculum. Sed tam dubiae & graves cauſſae poſſunt eſſe privatorum quam publicorum judiciorum. Debebant ergo dicere, in publicis judiciis ſeu quaeſtionibus hoc eſſe factum. Deinde ſupervacuum bis annotant illum ritum, qui nihil ad rem pertinet. Aliud eſt ſententiam ferre, aliud *judices ſortiri*. Nemo unquam veterum ſententiae lationem, etſi in urnam tabellae conjicerentur, *ſortionem* dixit. *Judicia ſortiri* eſt judices legere, id enim fiebat per ſortem: judices ſorte ducere: quod erat quaeſitoris, conjectis omnium judicum nominibus in urnam, eum nnmerum educere, qui lege, qua judicium exercebatur, definitus erat: inde *rejectio*, & poſtea *ſubſortitio*. Hoc proprie: hic porro per ſynecdochen partis *judicia ſortiri* pro exercere judicia ponitur. Quemadmodum *poſtulare*, *deferre nomen*, *ſubſcribere*, *jurare calumniam*, quae ſingulae partes ſunt accuſationis, pro legitima accuſatione, ſeu omni accuſandi ordine & opere ſatis frequenter accipiuntur.

733. *Auditur illo*] Legebam, *Auditor*. Nota in libris Juris, *Auditorium principis*, *auditorium praefecti praetorio*, *auditoria judicum & magiſtratuum*, ſic *auditorio adeſſe*, pro in judicio praeſto eſſe, & *recipere auditorium*, pro recipere judicandi munus, & ſimilia. Auctor Dialogi de cauſſis corr. eloq *Quantum virium detraxiſſe orationi auditoria & tabularia credimus, in quibus jam fere plurimae cauſſae explicantur.* Sie & in veteri membrana ſcriptum inveneram, & in margine ſui libri notaverat Grotius. Potior tamen mihi ſemper Etruſci eodicis auctoritas, in quo, *Aditur illo*: cum praeſertim hoc quoque verbum fori Romani ſit proprium hae ſignificatione. Cicero poſt reditum in Senatu: *Cum L. Caecilius direptoribus meorum bonorum in jus adeundi poteſtatem non fecerit.* Caeſar, Civilis primo: *quaſcunque poſtea controverſias inter ſe milites habuerunt, ſua ſponte ad Caeſarem in jus adierunt.* lib. 2. in Verr. *antequam in jus aditum eſſet, antequam mentio controverſiae facta.* Valer. Maxim. lib. 3. 7. *Scipio cum oppidum Badium circumſederet, tribunal ſuum adeuntes in aedem, quae intra moenia hoſtium erat, vadimonia in poſterum diem facere juſſit.* Idem lib. 7, 7. *A quibus aditus divus Auguſtus & nuptias mulieris & ſuprema judicia improbavit* Seneca de Tranquill. animi: *qui inter peregrinos & cives, aut urbanus praetor adeuntibus adſeſſoris verba pronunciat.*

734 *Thetidis hoc audit ſocer.*] De Benef. 3, 22. *Atqui de injuriis dominorum in ſervos qui audiat, poſitus eſt.*

VARIORUM.

734 *Thetidis*] Aeacus pater Pelei, cui Thetis peperit Achillem. FARNABIUS.

735. *Quodquiſque*] Vid. ſupra verſ. 226. FARN.

738. *Impotentis*] Sibi non imperantis, crudelis, qui vivus plebi infligere verbera gaudebat. FARNABIUS.

739. *Quiſquis*] Quicunque in vivis citra inſolentiam uſus eſt ſua potentia, vel quiſquis placide ſibi ſuiſque affectibus imperavit, vitae ſuae aequus moderator. FARNABIUS.

740. *Dominuſque vitae*] eſt is, qui habet jus vitae & necis. Virgil. *rerum dominos.* & noſter Hippol. *regni dominus.* Videtur aliud hic intellexiſſe Farnabius. SCHRODERUS.

642. *Ani-*

Animaeque parcit: longa permensus diu
Felicis aevi spatia, vel coelum petit,
Vel laeta felix nemoris Elysii loca,
Judex futurus. Sanguine humano abstine,
Quicunque regnas. scelera taxantur modo

Ma-

GRONOVII.

742. *Animoque parcit:*] Si vera esset lectio, verior quoque foret interpretatio Gruteri, *animo parcere* esse, minus commoveri & moderari animo. Sed plane liber optimus *Animaeque parcit.* Troadib *Mors individua est noxia corpori, Nec parcens animae.*

744. *Nemoris Elysii loca, Judex futurus.*] Haec distinctio est à Grutero, volente dici, reges omnes, qui comi animo populos regunt, fieri à morte judices inferorum: non enim tantum tres facere judices Platonem, sed & Triptolemum καὶ ἄλλους ὅσοι τῶν ἡμιθέων δίκαιοι ἐγένοντο, idemque Herculi promittere Chorum in Oetaeo, v. 1556. Addo Lucianum, qui Rhadamanthi consilium facit & alios multos, & Atheniensem Aristidem, lib. 2. verae hist. Συνέδρευον δὲ ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ Ἀριστείδης ὁ δίκαιος ὁ Ἀθηναῖος. Non illepide. Primo enim meminisse debemus in Elysio fingi quemque imaginem pristini muneris, quo vivus fungebatur, referre: ut mirum non sit illos judicare, qui religiosi judices in superis fuissent. Ovidius lib 4. *Parsque forum celebrant, pars imi tecta tyranni: Pars aliquas artes antiquae imitamina vitae Exercent: aliam partem sua poena coercet.* Dein convenit haec fictio pulchre illis, quae modo notavimus de sortitione judicum apud inferos. nam auctor Minoi, Aeaco, Rhadamanto, non tam judicum aptat personam, quam Quaesitorum vel praetorum, qui cum suo quisque consilio selectorum judicum causas cognoscant. Has ergo decurias vult conscribi ex Umbris piorum & magistratuum. Ceterùm M. Tullius in 1. Tusc. 41. ubi verba Socratis apud Platonem in Latinum vertit, nescio quo pacto hac parte à sententia utriusque discessit. Nam cum illic sit, εὑρήσει τοὺς ἀληθῶς δικαστάς, οἵπερ καὶ λέγονται ἐκεῖ δικάζειν. Μίνως τε καὶ Ῥαδάμανθυς καὶ Αἰακὸς καὶ Τριπτόλεμος καὶ ἄλλοι, ὅσοι τῶν ἡμιθέων δίκαιοι ἐγένοντο ἐν τῷ ἑαυτῶν βίῳ, transtulit, *ad eos venire, qui vere judices appellantur, Minoem, Rhadamanthum, Aeacum, Triptolemum, convenireque eos, qui juste & cum fide vixerunt.* Quasi legisset, καὶ ἄλλους, idque retulisset ad τὸ εὑρήσει. At Platoni dicuntur judicare Minos &c. & quotquot horum. Neque enim ausim corrigere: *Triptolemum, heroumque eos.*

746. *Scelera taxantur modo Majore vestra.*] Sic & Etruscus, non *nostra*. Interpres: plectuntur majore modo quam hic apud nos vel majore mensura & poena, quam scelera commissa erant, cum quisque patiatur eodem genere quo peccavit. Vir magnus adhibet hunc locum, ut ostendat non injuste per poenam aliquanto plus damni dari peccanti, quam peccans dedit immerito at-

VARIORUM.

742. *Animaeque parcit;*] Id est, vitae civium. FARNABIUS. Haud aliter triga nostrorum, & Scholiastes: tantoque confidentius admisi, quod placeret Lipsio, Delrio, Commelino. Qui tamen, *Animo parcit*, heic interpretantur, *non contaminat animum crudelitate.* nescio an satis exprimant vim verborum: parcit enim animo, qui ei moderatur, qui ei non indulget. Ovidius lib. 1. de Ponto Eleg. VI. *Parcendum est animo miserabile vulnus habenti.* Arnobius lib. 7. advers. Gentes: *Ut parvuli pusiones quo animis parcant, abstineantque ploratibus, passerculos, pupulos, equuleos, panes accipiunt, quibus avocare se possint.* Quem locum injurie vexat Colvius Notis in Apulejum lib. 8. dum modo tentat rescribere, *quo lacrimis parcant*; modo, *quo animos pascant.* GRUT.

742. *Longa*] Post longam & felicem vitam. FARNABIUS.

743. *Vel coelum*] Vel per ἀποθέωσιν, in divorum numerum refertur. FARNABIUS.

743. *Vel coelum petit,*] De ἀποθεώσει principum hoc capit Farnabius malim intelligere de circulo lacteo, quem justorum sedem post mortem statuunt Platonici. Vid. Cic. Som. Scip. c 3. Opponitur enim hoc loco coelum Elysio nemori, tamquam natura designatus beatis locus, non opinione consecrantium. SCHRODERUS.

744 *Vel laeta*] Vel migrat in Elysium. vid. Troad. vers. 942. FARNABIUS.

 750. *Ra-*

Majore vestra. *Amph.* Certus inclusos tenet
Locus nocentes? utque fert fama, impios
Supplicia vinclis saeva perpetuis domant?
Thes. Rapitur volucri tortus Ixion rota.
Cervice saxum grande Sisyphia sedet.
In amne medio faucibus siccis senex
Sectatur undas, abluit mentum latex;
Fidemque cum jam saepe decepto dedit,
Perit unda in ore: poma destituunt famem.
Praebet volucri Tityos aeternas dapes.
Urnasque frustra Danaides plenas gerunt.
Errant furentes impiae Cadmeides.
Terretque mensas avida Phineas avis.

Amph.

GRONOVII.

que insonti. Perperam. Ait enim: vestra, ô reges & magistratus, scelera habentur graviora & majore modo poenae afficiuntur quam scelera privatorum & tenuiorum hominum. Est autem verbum, quo amat uti Seneca. De clementia, 2, 7. *& absolvere illi licet & quanti vult, taxare litem.* Ad Marciam c. 19 *tanti quodque malum est quanti illud taxavimus.* Epist. 24 *quodcumque illud est malum, tecum ipse metire, & timorem tuum taxa.* De benef. 4, 36. *quanti promissi mei verba taxentur.*

757. *Danaides plenas ferunt.*] Etruscus, *gerunt.* Parum interesse putes: tamen hoc fere verbo hac in re uti malunt. Plautus Pseudolo: *Non pluris refert, quam si imbrem in cribrum geras.* Cato de re rustica cap. 152. *si quando non pluet, uti terra sitiat, aquam irrigato leniter in areas: si non habebis, unde irriges, gerito inditoque leniter.* Plautus Casina: *Ita te aggerunda curvom aqua faciam pro-*

VARIORUM.

750. *Rapitur*] Junonem de adulterio interpellare ausus è nube, quam Jupiter pro Junone subjecit, Centauros genuit. Dum vero gloriatur se cum regina Deorum rem habuisse, fulmine ad inferos detrusus rotae serpentibus implexae alligatus *volvitur assiduus, dum se refugitque fugitque.* FARNABIUS.

751. *Cervice*] Vid. Hippolyt versum 1226. FARNABIUS

752. *In amne*] Tantalus, vel quod Pelopem diis epulandum apposuisset, vel quod ad deorum secreta admissus ea evulgasset, apud inferos Eridano fluvio menro tenus immersus, *Quaerit aquas in aquis & poma fugacia captat.* vid. Thyest. act. 1. FARNABIUS.

754 *Fidemque*] Cum jam fecisset Tantalo spem se posse eam capere FARNABIUS.

756 *Praebet*] Vide Hippol. versum 1228. FARNABIUS

756. *Tityus*] Lucretius: *Sed Tityus nobis hic est, in amore jacentem, Quem volucres lacerant; atque exest anxius angor, Aut alia quavis scindunt torpedine curae.* eleganter haec explicat Pierius lib. 18. Hieroglyph. DELRIUS.

757. *Urnasque*] L. Danai filiae, quae & Belides ab avo Belo, patris jussu maritos suos, filios Aegypti, prima nocte peremerunt omnes ad unam, hac poena damnatae, ut aquam pertusis situlis seu urnis haurientes dolium item perforatum implere nitantur. FARNABIUS.

758. *Cadmeides.*] Cadmi filiae Agave, Ino, Autonoë, quae Pentheum dilaceraverunt. FARN.

759. *Avis.*] Harpya. vide Thyesten, vers. 153. FARNABIUS.

761. *Pa-*

Amph. Nunc ede nati nobilem pugnam mei.
Patrui volentis munus, an ſpolium refert?
Theſ. Ferale tardis imminet ſaxum vadis,
Stupent ubi undae, ſegne torpeſcit fretum:
Hunc ſervat amnem cultu & aſpectu horridus,
Pavidoſque manes ſquallidus geſtat ſenex;
Impexa pendet barba, deformem ſinum
Nodus coërcet, concavae lucent genae,
Regit ipſe conto portitor longo ratem:
Hic onere vacuam littori puppim applicans
Repetebat umbras; poſcit Alcides viam,

Ce-

GRONOVII.

be. Poenulo: *Aggerundaque aqua ſunt viri duo defeſſi.*

763. *Stupente ubi unda,*] Etruſcus: *Stupent ubi undae, ſegne torpeſcit fretum.* Non pejus profecto quam caeteri.

765. *Squallidus geſtat ſenex;*] Deſ. Heraldus non ſatis aequo animo fert *geſtat*, malitque *vectat*, 1. Adv. 12. Illud tamen omnes habent libri. Et ne omnino condemnem, facit Cornelius Celſus, qui geſtationem navi agnoſcit. Lib. 2, 14. *Geſtationum leviſſima eſt navi vel in portu vel in flumine, vehementior in alto mari.* Nat. 5. quaeſt. ult. *Dedit ventos ut commoda cujuſque regionis fierent communia: non ut legiones equitemque geſtarent; ut perniciosa gentibus arma tranſveherent.* Tacit. lib. 2. hiſtor. *Ex urbe atque Italia irritamenta gulae geſtabantur, ſtrepentibus ab utroque mari itineribus.*

767. *Concavae lucent genae,*] Gregales libri ſic habent: lucemque vel ab oculis vel à macie extrema ſunt imaginati. Quidam *livent*, alii *lugent*, conjecere. Mulcebant aliquando, quibus *genae* oculi: ut apud Virgilium, *effuſaeque genis lacrima:* tamquam imitaretur ejuſdem eodem libro de Charonte: *ſtant lumina flamma.* Sed potiſſimus liber accedit illis, ex quibus olim productum fuit, *ſquallent.* Quod cum praecedens tertius verſus refutet, legas cenſeo cum Nic. Heinſio: *concavae pallent genae.* Solus enim color hactenus in deſcriptione Charontis videtur omiſſus. Sic apud Ovidium, *Invidiae Pallor in ore ſedet.* Sic Statio prima Thebaide: *pallorque ruborque Purpureas hauſere genas.* Idem lib. 2. *Pallentes erecta genas.*

770. *Repetebat umbras;*] Frequenti vitio librorum omnes & editi & ſcripti ſequiores, *undas.* Quod dum numero ingerentium, velut ſuperſtitione, ligatos eruditorum animos tenet, genuit ridiculas, quod neceſſe fuit, & inſanas interpretationes. Nam, quid eſt: ut facilius exſcenderet, repetebat altam paludem? quam illi ſententiam perſpicuam eſſe ajunt. Si ad litus advertebat, non eodem momento repetebat undas: ſi revehebatur in altum, non uno tempore litori

VARIORUM.

761. *Patrui*] Accepitne Cerberum donum à volente Plutone patris ſui Jovis fratre, an ſpolium ab invito Plutone abactum? FARN.

764. *Amnem*] Styga. FARN.

765. *Pavidos manes*] Animas trementes. FARNABIUS.

765. *Senex;*] Charon, cujus deſcriptio ex Aeneid. 6. petita. FARNABIUS.

766. *Impexa*] *Cui plurima mento Canicies inculta jacet.* FARNABIUS.

766. *Deformem*] *Sordidus ex humeris nodo dependet amictus.* FARNABIUS.

768. *Portitor*] Vel quia portorium capit, quo reſpexit Propertius: *ubi portitor aera recepit*: vel quia vehit. nam pro vectore ſimpliciter utuntur Columella, Lucanus, & Martialis. DELR.

769. *Litori*] Citeriori, ad petendas animas: FARNABIUS.

H 2 771. *Cha-*

Cedente turba : dirus exclamat Charon;
Quo pergis audax ? siste properantem gradum.
Non passus ullas natus Alcmena moras,
Ipso coactum navitam conto domat,
Scanditque puppem. cymba populorum capax
Succubuit uni. sedit, & gravior ratis
Utrimque Lethen latere titubanti bibit.
Tunc victa trepidant monstra, Centauri truces,
Lapithaeque multo in bella succensi mero.

Sty-

GRONOVII.

puppem applicabat. At forte stetit in prora undas repetituro similis : immo adeo undas repetens, quod animae minimo momento cymbam erant repleturae. Fateor hoc esse subtile. Quasi tamen evicissent, *repetere undas* dici navem, quae subducta non fuit, aut portitorem, qui non est egressus in terram. Nam, ut iterando, *Undas, undas*, significaverit Charon conscendendum esse, (quod uni & alteri viro erudito alludiavit) certus sum; si sic loquebatur Charon, nulli quidem Latinae Umbrae intellectum fuisse. Putassent siquidem eum, ut Teja illa apud Propertium, aquas inclamasse incendio : aut laetari aquis conspectis, ut illi apud Xenophontem & Statium : & sic tamen poëtice magis quam humane locutum : nisi forte, contra votum navigantium optare illum tempestatem. Neminem certe ad navigandum vocantium illac suspicarentur dicere, *Undas, undas.* Desinamus ineptiarum. *Repetebat umbras*, ut Lipsianus, etiam Etruscus. Hoc erat onus, quod ille ex litore vacua nave identidem petere credebatur. Et si nullus haberet liber, tamen ita esset restituendum. Peccant securae nimium sollicitaeque manus Verbum sic habes apud Livium lib. 21. *Ita primis expositis, alii deinde repetiti ac trajecti sunt.* Idem lib. 29. *naves, quae praedam in Siciliam vexerant, cum commeatu redire, velut ominatae ad praedam alteram repetendam sese venisse.* Suetonius Oct. 16. *Trajecto in Siciliam exercitu cum partem reliquam copiarum continenti repeteret.* Ubi offendit cum suo codice Fulv. Ursinus.

776. *Sedit, & gravior ratis*] Scripsit opinor, *sidit.*

778. *Tunc vasta trepidant monstra,*] Optime Florent. *Tunc victa trepidant.* Sensus formatus è Virgilii sexto: Aen. *At Danaûm proceres Agamemnoniaeque phalanges, Ut videre virum, fulgentiaque arma per umbras, Ingenti trepidare metu.*

779. *Multo ad bella succensi mero.*] Aberat editis olim praepositio. Adjecit Delrius hanc è suis, spreta quae erat in Lipsiano, *in bella*: subscripsitque Gruterus, etsi ómnes Pall. carerent utrovis. Sed Lipsiano praestat auctoritatem Etruscus. Virgilius lib. 7 Aeneid. *saevosque gerunt in bella dolones.* Idem lib. 11. *Quos ubi confertos ardere in praelia vidi* Silius Italicus lib. 6. *in pugnamque & Martem & praelia & hostem Igneus.*

VARIORUM.

771. *Charon*] Arbiter & Juvenalis vocant Porthmea: hic Sat. 3. -- *tetrumque novitius horret Porthmea*: ille vero, *vix navita Porthmeus*: nec frustra geminantur hae voces. aliud enim navitae, aliud saepe portitoris officium. DELR.

775. *Cymba*] *Gemuit sub pondere cymba Sutilis, & multam accepit rimosa paludem.* FARN.

776. *Gravior*] Onerata majori pondere, quam solebat advectis umbris. FARNABIUS.

778. *Centauri*] Omnium rerum simulachra apud inferos esse perhibentur, sicut animae apud superos: haec vero viso victore tremuerunt. Hercul. Oet. 1706. FARNABIUS. Hos etiam cum Hydra Virg. 6. Aneid. in foribus inferorum statuit. DELRIUS. Quos Ixion è nube genuisse fingitur superne humana forma, inferne equina: hi primi ex equis pugnabant, ut & Lapithae frenos & strata equorum invenisse dicuntur. Uterque Thessaliae populus super mero ferox, ut in Pirithoi

Stygiae paludis ultimos quaerens finus
Fecunda mergit capita Lernaeus labos.
Post haec avari Ditis apparet domus:
Hic saevus umbras territat Stygius canis,
Qui trina vasto capita concutiens sono
Regnum tuetur: sordidum tabo caput
Lambunt colubrae: viperis horrent jubae:
Longusque torta sibilat cauda draco;
Par ira formae. sensit ut motus pedum,
Attollit hirtas angue vibrato comas,
Missumque captat aure subrecta sonum,
Sentire & umbras solitus. ut propior stetit
Jove natus, antro sedit incertus canis,
Et uterque timuit. ecce, latratu gravi

Lo-

GRONOVII.

790. *Aure subjecta sonum*,] Lipsius emendat, *subrecta*. Cui correctioni etsi accedentem veterem librum, *surrecta* exhibendo, invenisset, tamen refragatur vir doctus: primum cum videatur *comis sublatis* opponere Poëta *subjectas aures*; deinde quia cernamus canes aliquos, ubi ex longinquo sonitum persentiscunt, auribus & oculis submissis, eundum quasi venari. Sed his rationibus pendendis aptior erit locus, cum ostenderit *subjicere oculos* vel *aures* esse idem quod submittere vel dejicere? id enim priusquam testimonium videam, pro Latino admittere non possum. Interim nos cum Etrusco retinebimus, *aure subrecta*: vel propter Terentianum, *arrige aures, Pamphile*, & Virgilii, *arrectisque auribus adstant*; atque etsi *subjicere* sciamus interdum esse mittere in altum, tamen nec hic id tempestivum & vetustissimo codici serviendum censemus. Plinius 8, 32. de Cervis: *cum erexere aures, acerrimi auditus; cum remisere, surdi.* Et l. 10, 48. *Phasianae geminas ex pluma aures submittunt subriguntque.*

VARIORUM.

thoi nuptiis. FARNABIUS.

780. *Stygiae*] Hydra mergit ima Styge capita foecunde repullulantia, sup. vers. 289. FARN.

784. *Qui trina*] *Cerberus haec ingens latratu regna trifauci Personat.* FARNABIUS.

787. *Sibilat*] Pilos habet serpentinos & Draconem pro cauda FARNABIUS.

788. *Par ira formae.*] Terribilis forma, terribilis ira. FARNABIUS.

791. *Sentire*] Etiam leves umbras auditu explorare solitus. FARNABIUS.

792. *Sedit*] Vulgo *cedit*. Nunquam tam cito; posmodum forte cederet dira bellua an ergo, *cedit*, quod habent Lipsi. & Veneti omnes, significat cedere coepit; praefero lectionem Eguiani, & Moguntini, & Herbipolens. & Lugd. *sedit*: qui jacebat, Hercule adveniente non dignatus in pedes surgere, sed dumtaxat anteriori corporis parte paulisper sese erigere, posteriore sedere. & hoc molossicum. DELRIUS. Et meus, & olim editus, *antro sedit*. recte. Non enim fugit, nec decuit Cerberum: sed assedit, ambiguus quietis an pugnae LIPSIUS. M. S. o. *sedit*, proba lectio; id est dubius haesit. Nam si cessisset Canis, Herculi, utpote fugato hoste, nihil erat timendum. at versu demum 804. antro cedit. COMMEL.

793. *Timuit.*] Sup. vers. 45. FARN.

795. *Sen-*

Loca muta terret, ſibilat totos minax
Serpens per armos: vocis horrendae fragor
Per ora miſſus terna felices quoque
Exterret umbras. ſolvit à laeva feros
Tunc ipſe rictus, & Cleonaeum caput
Opponit, ac ſe tegmine ingenti clepit:
Victrice magnum dextera robur gerens,
Huc nunc & illuc verbere aſſiduo rotat,
Ingeminat ictus. domitus infregit minas,
Et cuncta laſſus capita ſubmiſit canis,
Antroque toto ceſſit. extimuit ſedens
Uterque ſolio dominus; & duci jubet:
Me quoque petenti munus Alcidae dedit.
Tunc gravia monſtri colla permulcens manu
Adamante texto vincit: oblitus ſui
Cuſtos opaci pervigil regni canis
Componit aures timidus; & patiens trahi,
Herumque faſſus, ore ſubmiſſo obſequens

Utrum-

GRONOVII.

11, 37. *Aures in equis & omni jumentorum genere indicia animi praeferunt, feſſis marcidae, nutantes pavidis, ſubrectae furentibus, reſolutae aegris.*

VARIORUM.

795. *Serpens*] Serpentini pili, jubae è ſerpentibus. FARNABIUS.

798. *Rictus*,] Pellem Cleonaei leonis ſiniſtro ſuo brachio obvolutam ſolvit, qua ſe tegit oppoſito capite cani, ἀγχήσας, inquit Apollod. χειρωσάμενος τὸν λέοντα, τὴν μὲν δορὰν ἐνδυσάμενος· τῷ χάσματι δ' ἐχρήσατο κόρυθι. FARNABIUS.

799. *Clepit*:] A κλέπτω, quod & ipſum a καλύπτω. qui enim clam & latenter quid ſubtrahit, idem occulit tegitque. FARNABIUS.

800. *Robur*] Clavam. FARNABIUS.

802. *Infregit*] Remiſit minas, depoſuit iram. FARNABIUS.

803. *Cuncta*] Tria, al. centum, *bellua centiceps*. FARNABIUS.

804. *Antroque*] Aditum dedit Herculi. FARN.

805. *Uterque ſolio dominus*;] Pluto & Proſerpina. FARNABIUS.

805. *Duci*] Addicitque canem Herculi ducendum, quo libeat. FARNABIUS.

806. *Me quoque*] Et Herculi petenti dedit me in vinculis ibi detentum, qui cum Pirithoo adveneram ad rapiendam Proſerpinam. FARN.

808 *Adamante*] Catena è ſolido ferro. ſolidas enim duraſque res appellant Poëtae adamantinas, veluti ex adamante factas, *Quis Martem tunica tectum adamantina, &c.* Legitur etiam *Adamante texto vinxit.* FARNABIUS.

808. *Sui*] Suarum virium, & ſolitae ferociae. FARNABIUS.

811. *Herumque*] Agnoſcens Hercul. ſui domitorem & dominum. FARNABIUS.

812. *Cau-*

Utrumque cauda pulſat anguifera latus.
Poſtquam eſt ad oras Taenari ventum, & nitor
Percuſſit oculos lucis ignotae, novos
Reſumit animos vinctus, & vaſtas furens
Quaſſat catenas: pene victorem abſtulit,
Pronumque retro vexit, & movit gradu.
Tunc & meas reſpexit Alcides manus:
Geminis uterque viribus tractum canem
Ira furentem, & bella tentantem irrita,
Intulimus orbi. vidit ut clarum aethera,
Et pura nitidi ſpatia conſpexit poli,
Oborta nox eſt, lumina in terram dedit,
Compreſſit oculos, & diem inviſum expulit,
Aciemque retro flexit, atque omni petiit
Cervice terram: tum ſub Herculea caput
Abſcondit umbra. Denſa ſed laeto venit
Clamore turba, frontibus laurum gerens,
Magnique meritas Herculis laudes canit.

CHO-

GRONOVII.

814. *Lucis ignotae, novos Reſumit animos vinctus,*] Sic à conjectura Rutgerſii. Vulgo, *bonos.* Lipſius malle ait: *lucis ignotae bono:* non addito, fueritne libri veteris ea, an ab ipſo excogitata ſcriptura. Sed quia occurrit eadem Zinzerlingo in Thuringico & Rutgerſio in Morelli exemplari ſcripto, & ante omnia nobis in Etruſco, veriſimile eſt fuiſſe illius quoque membranarum. Commendat eam Zinzerlingus loco Senecae epiſt. 79. *adhuc nondum fruitur bono lucis*, & Statii 8. Theb. *Jucundaque offenſus luce profatur.* Cenſeo ſcripſiſſe auctorem, *ignoto bono.* Et nitor lucis percuſſit oculos ignoto bono: vel nitor coeli percuſſit oculos ignoto bono lucis. Tacitus 2. annal. *ſed prompti aditus, obvia comitas, ignotae Parthis virtutes, nova vitia.* Nec inſuave eſſet, *ignotum bonum*, per ἐπεξήγησιν.

826. *Sub Herculea caput*] Florentiae legitur: *Herculeas umbras.*

VARIORUM.

812. *Cauda*] Adulando in obſequium FARN.

813. *Ad oras*] Ad extremas & ſummas portas ſpeluncae Tartareae. ſupra verſ. 586. FARN.

813. *Nitor*] Poſtquam clara lux ſuperae aurae ſuo fulgore Cerberi oculos hujuſmodi luci non aſſuetos perſtrinxit, reſumit priorem ferociam & indignans reluctatur. FARNABIUS.

818. *Reſpexit*] Profeſſus ſibi mea ope & manu auxiliari opus eſſe. FARNABIUS.

819. *Geminis*] Herculis & meis. FARN.

823 *Oborta*] Tenebris aſſucto caliginem induxit Sol, declinavit oculos ad terram, imo clauſit, ne lucem admitterent. FARNABIUS.

825. *Omni*] Vel tota cervice, id eſt, pervicaciter, vel *omni*, id eſt, triplici cervice. FARNABIUS.

828. *Clamore turba*,] Chorus è plebe Thebana lauro in laetitiae atque victoriae ſignum coronatus canit. FARNABIUS.

830. *Pro-*

CHORUS THEBANORUM.

Chorus Herculis victoriam ex inferis reportatam canit, & caeteras illius laudes admiſcet.

NAtus Euryſtheus properante partu,
Juſſerat mundi penetrare fundum:
Deerat hoc ſolum numero laborum,
Tertiae regem ſpoliare ſortis.
Auſus eſt coecos aditus inire,
Ducit ad manes via qua remotos
Triſtis, & ſilva metuenda nigra:
Sed frequens magna comitante turba.
Quantus incedit populus per urbes
Ad novi ludos avidus theatri:
Quantus Eleum ruit ad Tonantem,

Quin-

GRONOVII.

839. *Ad novi ludos avidus theatri:*] Tunc enim res exſpectatior. Eo magis placere hoc poterat ſcriptum illo aevo; quod ludos hujuſmodi viderant homines Romae, ſive ſub Claudio dedicante Pompejanum theatrum, quod ambuſtum reſtituerat, ut eſt apud Suetonium cap. 21. ſive ſub Nerone in amphitheatro ligneo in regione Martii Campi intra anni ſpatium fabricato ludos dante, cujus meminit cap. 12. & Tacitus lib. 13.

840. *Eleum coit ad Tonantem*] Recte collegit Gruterus, quia omnes fere Mſſ *currit*, videri verum, quod in antiquo fuit Col. *ruit*. Et nobis obvium ubique fuit. Illud *currit*, praeterquam in optimo: is plane, *ruit*. Virgilius lib. 6. Aen. *omnis turba ad ripas effuſa ruebat*. Lib. 11. v. 236. *Olli convenere, ruuntque ad regia plenis Tecta viis.* Sic codex Etruſcus antiquiſſimus, majuſculis exaratus literis, cujus excerpta debemus Nic. Heinſio. Tacitus tertio annal. *multique etiam ignoti vicinis è municipiis, pars officium in principem rati*,

VARIORUM.

830. *Properante*] Cum Jupiter inter Divos dixiſſet de die quo Hercules natus foret, ceteris illum dominaturum, qui eo die naſceretur. Juno per Lucinam remorata Alcmenae partum, uxoris Stheneli regis Mycenarum partum acceleravit, unde natus eſt Euryſtheus ſeptimo menſe. FARN.

831. *Fundum:*] Medium terrae centrum, in quo inferos plerique locabant. FARNABIUS.

833. *Tertiae*] Plutonem, cui in Saturni patris poſſeſſionum diviſione inferorum imperium ſorte obvenerat. FARNABIUS.

837. *Frequens*] Frequentata magno deſcendentium numero. FARNABIUS.

838 *Quantus*] Non rarior quam coit multitudo ad novos ludos theatrales. 2. ad Olympica certamina. 3. ad Cereris Sacra. FARNABIUS.

840. *Eleum*] Concurrit ad ludos Jovis Olympici, qui prope Piſam Elidis urbem celebrantur. Elidi annumerat Strabo, quicquid inter Achajam & Meſſeniam, uſque ad mare jacet. DELR.

841. *Quin-*

Quinta cum ſacrum revocavit aeſtas:
Quanta, cum longae redit hora noctis,

Cre-

GRONOVII.

plures illos ſecuti, ruere ad oppidum Brunduſium. Ovidius, quod hue maxime proprium, l. 1. de Arte: *Sic ruit ad celebres cultiſſima foemina ludos.*

841. *Revocavit aeſtas:*] Male miſcent, quae ſeparanda ſunt. Non enim longiores horae noctis & Sol in libra Olympiorum tempus, ſed myſteriorum majuſculorum, quae poſt confectum aequinoctium Boëdriomione autumnali menſe celebrabantur. Quo & alludit in Hippolyto: *Jam quarta Eleuſin dona Triptolemi ſecat Paremque toties libra compoſuit diem.* At Olympiis aeſtatem proprie dictam exercitam fuiſſe vel illud Statii docet in Tiburtin. Vopiſci: *frangunt ſic improba ſolem Frigora, Piſaeumque domus non aeſtuat annum.*

842. *Cum longae redit hora noctis,*] Etruſcus, *nocti.* Et placet magis. Eſt dictum per hypallagen ἀντὶ τοῦ, *cum longa redit hora nocti.* Et more veterum, quibus notum eſt diem tam hibernum quam aeſtivum & noctem tam aeſtivam quam hibernam fuiſſe duodecim horarum. Ita eveniebat neceſſario, ut per aeſtatem diurnae nocturnis eſſent longiores, per hiemem breviores. Redeunt igitur longae horae noctibus, cum acceditur ad hiemem. Rutilius Numatianus ſimiliter: *jam nocturnis ſpatium laxaverat horis Phoebus.* Ubi vir doctus interpretatur: nocturnae horae jam plures erant diurnis. Immo non erant plures, ſed laxiores, productiores. Aeque enim duodecim erant, ut antea. Hinc eſt, quod *horas aeſtivas* pro longioribus, *hibernas* vel *brumales* pro brevioribus ponunt, quales nempe diurnae erant illis anni partibus: quaſi quae ſolae eſſent tempeſtatis, non etiam nocturnae: ſolis enim occaſus ſuprema tempeſtas, & omnia nocturna, etiam praeter intempeſtam noctem, intempeſtiva. Lib. 2. Antholog. Ἐν τρισὶν ὥραις τῶν θερινῶν μόλις ἐκδράμοι' αὐτάς. Martialis lib. 12. *Hora nec aeſtiva eſt, nec tibi tota perit.* Vegetius de re Milit. 1, 9. *Militari ergo gradu viginti millia paſſuum, horis quinque duntaxat aeſtivis, conficienda ſunt.* In contrarium Plautus Pſeudolo: Act. 5, ſc. 2. *Credo equidem poteſſe te Maſſici montis uberrimos quatuor Fructus ebibere in hora una.* P. *biberna, addito.* Utpote quae brevior ſit. Ovidius lib. 4. metam. ad Phoebum amore Leucothoës captum: *Spectandique more brumales porrigis horas.* Symmachus lib. 5. epiſt. 38. *Acceſſit hiemis contemplatio, quae magno frigore & brevibus horis lucis moratur excurſus.* Sic Cenſorinus finitum tempus elegantiſſime ait *ad aetatem infinitam non eſſe brumalis unius inſtar horae.* Paullinus Natali nono Felicis: *Nunc te, cara dies, rapido nimis aëre nobis Temporis hiberni lex ſubtrahit, & breviatas Cogit hiems horas, cita lumine, pigra tenebris* Et Auguſtinus, horam brumalem aeſtivae comparatam minorem eſſe. Hinc intelligendum illud Principis Poëtarum lib. 1. Georg. *Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas.* Intellige non numero, ſed ſpatio: numero enim & ante pares erant & ſemper. Vir doctus adfectata quadam deductione, ut loquitur, quod dierum eſſet, adſcripſiſſe horis ebrium vult Pſeudolum, & multa in hanc rem effundit lib. 2. Adverſ. 19. & lib. 5, 7. Atqui nulla eſt affectatio, nulla deductio, neque opus fingere, quid poſſit videri, cum revera tales fuerint horae diurnae, aeſtate prolixiores, hieme contractiores: noctes autem, ut demonſtravimus, in hac ratione extra tempeſtatem ſeu tempus habeantur. Praeſtrictus tamen Cenſorini & Auguſtini verbis, ſpatia horarum hieme atque aeſtate aliter ordinata fuiſſe videri agnoſcit, ut hiemales eſſent breviores & plures, aeſtivae longiores & pauciores. Si duo vocabula omiſiſſet, *plures & pauciores*, crederem in viam rediiſſe: haec enim novum produnt errorem, quaſi in univerſum tam nocturnae quam diurnae horae fuerint aeſtate longiores, hieme breviores, & propterea non pari utroque tempore numero.

VARIORUM.

841. *Quinta*] Quarto quidem expleto anno, quinto ineunte, neque enim Olympias vel luſtrum quinque abſolutos annos complectitur. FARNABIUS.

841. *Revocavit*] Feſtum Jovi celebravit. FARNABIUS.

841. *Aeſtas:*] Annus vel aeſtas confecta Autumno jam coepto, ubi longiores noctes & ſomnos reddit Sol in Libra ab aequinoctio autumnali. *Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas.* FARNABIUS. Annus, ſed inchoatus peractâ aeſtate, coepto autumno. ſic *aeſtas* ſumitur Hercul. Oet. 597. ſic *hiemes* à Catullo, & aliis. vide Corradum in lib. 1. Aen. DELRIUS.

845. *Se-*

Crefcere & fomnos cupiens quietos
Libra, Phoebeos tenet aequa currus,
Turba fecretam Cererem frequentat,
Et citi tectis properant relictis
Attici noctem celebrare myftae:
Tanta per campos agitur filentes
Turba: pars tarda gradiens fenecta,
Triftis, & longa fatiata vita:
Pars adhuc currit melioris aevi,
Virgines nondum thalamis jugatae,
Et comis nondum pofitis ephebi,
Matris & nomen modo doctus infans:
His datum folis, minus ut timerent,
Igne praelato relevare noctem.
Caeteri vadunt per opaca triftes:
Qualis eft nobis animus, remota
Luce, cum moeftus fibi quifque fentit

Obru-

GRONOVII.

Sed & cum relegat nos ad loci illius à nemine percepti, ne dum digne enarrati explicationem, veteris eft erroris manifeftus.

VARIORUM.

845. *Secretam*] Myftica Cereris Eleufiniae facra fup. v. 300. FARNABIUS.

846. *Citi*] Myftae enim δᾳδοῦχοι facem accenfam tenentes currebant ad templum Cereris, prius Eleufin. FARNABIUS.

846. *Tectis relictis*] Per agros celebrabantur haec Cerealia, & noctu. Attici enim diem à folis occafu aufpicabantur. FARNABIUS

848. *Tanta*] Tanta multitudo frequentat viam illam ad inferos FARNABIUS.

851. *Pars adhuc*] Qui funt fortioris aetatis currere valent. FARNABIUS.

853. *Comis*] Ephebi, qui nondum comam (quam, ut dignofcerentur impuberes à puberibus, aluerunt) detondebant, eamque pro more, numinis alicujus arae confecrabant. FARN.

854. *Matris*] Qui jam primum didicerat appellare matrem, quam modo mammam vocabat. vel, matris nomen pronunciare. *Infantumque animae flentes in limine primo, Quos dulcis vitae expertes, & ab ubere raptos, Abftulit atra dies & funere merfit acerbo.* Virg. Aeneid. 6 FARN.

855. *His datum*] His infantibus conceffum praeferre cereum vel candelam, quae tenebras & timorem arceat; ut adultis facem. FARNABIUS. Ex prifca confuetudine funerum. Seneca de tranq. animi cap 11. *toties praeter limen immaturas exfequias fax cereufque praeceffit.* Idem de brev. vitae extremo: *At mehercule iftorum funera, tanquam minimum vixerint, ad faces cereofque ducenda funt.* DELRIUS.

857. *Caeteri*] Caeteri manes per loca illa obfcura defcendunt, animo non minus triftes, quam fi quis noftrum hic per tenebras praeceps decideret in foveam feu antrum profundum. FARNABIUS.

860. *Obru-*

Obrutum tota caput esse terra.
Stat chaos densum, tenebraeque turpes,
Et color noctis malus, ac silentis
Otium mundi, vacuaeque nubes.
Sera nos illo referat senectus.
Nemo ad id sero venit, unde nunquam,
Cum semel venit, potuit reverti.
Quid juvat durum properare fatum?
Omnis haec magnis vaga turba terris
Ibit ad Manes, facietque inerti
Vela Cocyto. tibi crescit omne,
Et quod Occasus videt, & quod Ortus:
Parce venturis; tibi, Mors, paramur:
Sis licet segnis, properamus ipsi.
Prima quae vitam dedit hora, carpit.
Thebis laeta dies adest:
Aras tangite supplices,
Pingues caedite victimas:

Per-

GRONOVII.

874. *Dedit hora, carpsit.*] Etruscus, *carpit.* Tractat eundem locum leviter Seneca epist. 24. non repente nos in mortem incidere, sed minutatim procedere. Hoc est enim, *vitam carpi*, vel nos à morte carpi. Justinus eleganter lib. 15. *cum carpi se singulos ab Antigono viderent.* Manilius: *Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.* Quem sensum multis illustrat Barthius.

VARIORUM.

860. *Obrutum*] Alludit hic poëta ad loca subterranea similia Cryptae Neapolitanae, quam ipsemet nobis descripsit Epistola LVII. *Nihil illo carcere longius, nihil illis faucibus obscurius, quae nobis praestant, non ut per tenebras videamus, sed ut ipsas, &c.* Quae consulantur: ex iis enim lux petenda est huic loco. GRUT.

861. *Stat chaos*] Non moventur confuse illius voraginis tenebrae densae & quasi palpabiles. FARN.

862. *Color noctis*] Tenebrae coloris expertes sunt: nocti tamen Poëtae tribuunt atrum colorem, qui doloris & luctus proprius est. malum appellant Romani *nigrum*. FARNABIUS.

863. *Vacuaeque*] Pluviae inanes, & nubium tantum simulachra. FARNABIUS.

867. *Properare*] Nos periculis objiciendo, & fatis quasi eundo obviam. FARNABIUS.

869. *Facietque*] Omne humanum genus Stygiam paludem trajiciet. FARNABIUS.

872. *Tibi*] Neque aliud vita est quam ad mortem via. *Ut enim in utero praeparamur vitae; sic in hac vita illi loco, &c.* Senec. epist. 102. FARN.

875. *Thebis*] Hortatur populum, ut sospite Hercule Diis gratias agant. DELRIUS.

875. *Thebis*] Ab Euripide, ut multa alia, Θήβαις ἱερὸν φῶς. Et paulo ante, χοροὶ χοροὶ καὶ θαλίαι μέλουσι Θήβαις. Quod noster, *Solennes agitent choros.* SCALIGER.

876. *Aras*] Sacrificate: Supplicibus enim precantibus, sacra facientibus & jurantibus manu aras tangere moris erat. FARNABIUS.

 879. *Che-*

Permiſtae maribus nurus
Solemnes agitent choros:
Ceſſent depoſito jugo
Arvi fertilis incolae.
Pax eſt Herculea manu
Auroram inter & Heſperum:
Et qua Sol medium tenens
Umbras corporibus negat.
Quodcunque alluitur ſolum
Longo Tethyos ambitu,
Alcidae domuit labor.
Tranſvectus vada Tartari
Pacatis redit inferis.
Jam nullus ſupereſt timor:
Nil ultra jacet inferos.
Stantes ſacrificus comas
Dilecta tege populo.

ACTUS

GRONOVII.

886. *Quodcunque abluitur ſolum*] Etruſcus, *alluitur*. Rectius. Virgilius Lib. VIII. Aen. verſ. 149. *mare quod ſupra, memorem, quodque alluit infra.* Nempe, Italiam. Curtius lib. 4. *Terrarum, quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Helleſpontus.* Lib. 8. *Mare, quo alluitur, ne colore quidem abhorret à caeteris.* Frontinus Strateg. I, 4. *Cum alterum latus ejus tranſitus abſciſi montes premerent, alterum mare allueret.* Ubi vulgo idem vitium. Prudentius I. στεφ. *colenos, quos Iberus alluit.*

VARIORUM.

879. *Choros:*] Choreas, in ſacris enim ſaltare ſolitum. FARNABIUS.

880. *Ceſſent*] Ferientur agricolae à laboribus. FARNABIUS.

883. *Auroram*] Ab Aurorae ortu ad occaſum veſperi. *ſupra* v. 35. Ab India ad mare Atlanticum. FARNABIUS.

884. *Et qua*] Meridiem verſus, nbi Sol verticalis non reddit corporibus umbram, ut in Syene civitate in confinibus Aethiopiae atque Aegypti, directa & perpendiculari linea ſub aeſtivo Tropico ſita, ſole in Cancro exiſtente, nulla de corporibus ſexta hora jactatur umbra. FARN.

886. *Quodcunque abluitur ſolum*] Subjungit Gronovius ex Etruſco cod. *alluitur*, idque rectius pronunciat. Sed nec minus rectum τὸ *abluitur*, quod retinent MS. Traj. & duo excuſi. paſſim Melae uſurpatum de fluminibus terras praeterlabentibus, vel rigantibus; lib. 2. de ſitu orbis c. I. *tum Boryſthenes gentem ſui nominis abluit.* Et noſter Oedip. verſu 474. *quaſque Maeotis alluit gentes.* ubi MS. Traj. itidem *abluit*. SCHRODERUS.

887. *Tethyos*] Uxoris Oceani, pro mari. *Metonymice.* FARNABIUS.

891. *Jam nullus*] Et ipſis inferis devictis non eſt quod ultra timeamus. FARNABIUS.

893. *Stantes*] Horrentes & arrectas, ſacerdote ſc. afflato divinitus in re divina. FARN.

893. *Sacrificus*] Sacrifice: Antiptoſ. FARN.

894. *Populo.*] Herculi ſacra, qua coronatus deſcendit ad inferos: alii ferunt Herculem ex alba populo in ripa Acherontis inventa ſibi coronam contexuiſſe Κρατὶ δ᾽ ἔχων, λεύκας ἐρνοκλάδος ἱερὸν ἔρνος. FARNABIUS.

896. *Ter-*

ACTUS QUARTUS.

HERCULES. THESEUS. AMPHITRYON. MEGARA.

Hercules à caede Lyci reversus advocatis Diis sacra facturus in furorem vertitur, & ὑπὸ μανιάδος νόσου τὰς φρένας διαστραφεὶς suam uxorem cum liberis occidit, deinde in somnum labitur.

Herc. ULtrice dextra fusus adverso Lycus
Terram cecidit ore: tum quisquis comes
Fuerat tyranni, jacuit & poenae comes.
Nunc sacra patri victor & superis feram,
Caesisque meritas victimis aras colam.
Te, te, laborum socia & adjutrix, precor,
Belligera Pallas, cujus in laeva ciet

GRONOVII.

895. *Ultrice dextra fusus*] Etruscus, *Victrice.* Idem sequenti, *cecidit*, pro quo pugnavit Gruterus, non *petivit.*

VARIORUM.

896. *Terram cecidit*] Solus forte Aristides Orat. contra proditores mysteriorum, ea negat Herculi contigisse, quae de furore illius hoc actu narrantur. DELRIUS. Cur Critici retinere maluistis? *Terram petivit*: an quia minus Latine? at dicitur, opinor, *cadere pugnis, calcibus, &c.* an quia prima syllaba producitur? ita arbitrabatur amicus meus; falso. nam & infra ecce versu 1036. *Tibi hunc dicatum maximi conjux Jovis Gregem cecidi.* & Juvenalis Satyrâ III. *petulans qui nullum forte cecidit.* Bonum igitur factum, quod lectionem omnium M.SS. revocaverim, ejectâ aliâ spuriâ. Ceterum quod placet Commentatori novo, fortes fere terram momordisse, ne quis gemitus anteactâ vitâ indignus à circumstantibus exciperetur; haud ei accesserim, gnarus tale ab omnibus promiscue fieri, qui proni cadunt. proni, inquam: caditur namque etiam in latera, in tergum; ut pluribus demonstravi in Dissertatiunculis meis ad Cornelium Tacitum. GRUT.

899. *Meritas aras*] Deorum sic meritorum. FARNABIUS. Quibus pro accepto beneficio victimae debentur. sic sumunt Ovidius & alii, quos congerit Brissonius l. I. Formul. pag. 114. DELR.

900. *Laborum socia*] Pallas Herculi se ad omnia certamina ducem praebuit, & Hercules quandocumque sibi contra hostes, quorum metuenda vis videbatur, tela dirigenda, in Minervae auxilio spem ponebat. auctor Aristides orat. in Minervam, eo respicit. DELRIUS.

901. *Belligera*] Quam belli & consilii Deam (ut quae clypeo & hasta armata è Jovis cerebro sit nata) Hercules in omni certamine praesentem habuit ducem, praesidem, auxiliatricem. FARN.

Aegis feroces ore saxifico minas.
Adsit Lycurgi domitor & rubri maris,
Tectam virenti cuspidem thyrso gerens:
Geminumque numen, Phoebus & Phoebi soror,
Soror sagittis aptior, Phoebus lyrae;
Fraterque quisquis incolit coelum meus,
Non ex noverca frater; huc appellite
Greges opimos. quidquid Indorum seges,
Arabesque odoris quidquid arboribus legunt,
Conferte in aras; pinguis exundet vapor.
Populea nostras arbor exornet comas:
Te ramus oleae fronde gentili tegat,
Theseu. Tonantem nostra adorabit manus:
Tu conditores urbis, & silvestria

Tru-

GRONOVII.

915. *Dii conditores*] Hanc vitio natam scripturam omnes fatentur. Post Delrii & Gruteri con-

VARIORUM.

902. *Aegis*] Vide Agamem. v. 524. FARNABIUS. Scutum Palladis, cui Medusae caput infixum contectum pelle caprae Amaltheae; quam poëtae modo Jovi, modo Palladi tribuunt. Martialis ait fuisse thoracem Palladis, Musaeus & Homerus Jovis thoracem: Lactantius Jovis clypeo; Seneca & Pausanias Minervae scuto inducunt. Palladis autem hic habitus, pro lorica, ei pellis Pallantis necati; in casside, Typhon caelatus; in dextra, hasta plusquam cubitûm quatuor; in laeva scutum cum eburneo Gorgonis capite; in talis, pennae ejusdem Pallantis & pone cubans draco. dicitur è Jovis capite hastam vibrans, unde & nomen sortita, prosiluisse. Eadem belli praeses & oleae inventrix fingitur: quia videlicet justis bellis pax invenitur, & bella ad pacem stabiliendam geri debent. DELRIUS.

903. *Lycurgi*] Bacchus, qui, Lycurgi Thraciae regis vites omnes e Thracia in Bacchi odium exscindere conantis falcem in sua crura convertit, illique furorem immisit, quo correptus uxorem & liberos trucidavit, ipse denique à pantheris in Rhodope dilaniatus est. FARNABIUS.

903. *Rubri maris,*] Quod Bacchus transvectus Indiam primus devicit. Thyest. 370. FARN.

904. *Cuspidem*] Pampinis inviolatam hastam. supra v. 72. FARNABIUS.

905. *Phoebus*] Diana semper venatrix. Apollo Arcitenens & [illegible], sed lyrae sibi à Mercurio donatae saepe vacans: Musarum scil. praesidio celebris. FARNABIUS.

907. *Fraterque*] Et quicunque indigetes Jovis filii sunt, sed non ex Junone. FARNABIUS.

908. *Huc appellite*] Admovete huc ô famuli victimas pinguiores. FARNABIUS.

909. *Opimos*] Oves *lectae*, porci *eximii*, boves *egregii* dicebantur vel *opimi* FARN.

909. *Quidquid*] Quicquid aromatum vel thuris praebet India terra ferax & Arabia. FARN.

910. *Odoris*] Odoriferis arboribus, Oed. 117. FARNABIUS.

911. *Pinguis*] E victimis incensis pinguis vapor, id est, *[illegible]* exundet, alii leg. *exudet.* vel thus pingue. FARNABIUS.

912. *Populea*] Supra v. 893. FARNAB.

913. *Gentili*] Theseus enim rex Athenarum. Olea autem ejusdem urbis propria est, utpote pacis symbolum, nata in contentione Palladis cum Neptuno de nomine & tutela urbis. FARN.

915. *Conditores*] Cadmum, qui Jovis monitu primus Thebas condidit, & Amphiona, qui testu-

Trucis antra Zethi, nobilis Dircen aquae,
Laremque regis advenae Tyrium coles.
Date thura flammis. *Amph.* Nate, manantes prius
Manus cruenta caede & hostili expia.
Herc. Utinam cruorem capitis invisi Deis
Libare possem, gratior nullus liquor
Tinxisset aras: victima haud ulla amplior
Potest, magisque opima mactari Jovi,
Quam rex iniquus. *Amph.* Finiat genitor tuos

Opta

GRONOVII.

jecturas adscripserat illustris manus: *Diis conditae arces.* Sed verum exspectandum fuit ex membranis Etruscis. Hae tres hos versus cum quarto dimidiato continuant in persona Herculis; verba autem sic concipiunt: *Tu conditores:* mox, *nobilis Dircenaque;* quod est, *nobilis Dircen aquae.* & in fine tertii, *Tyrium coles.* Sensu prompto & aptissimo: Ego adorabo Jovem; tu, Theseu, veneraberis deos patrios & penates Thebanorum. Nam Thesea praevertere precari, antequam thus esset impositum arae, deinde in mediis precibus hoc recordari, & thura poscere; aut hic praeire Thesea, mox continuare Herculem, aut cum Theseus jam incepisset, demum Herculem ab Amphitryone moneri; quae vulgata significat: aut Herculem tanto ambitu & circumlocutione sacrorum ministros poscere thura, vel denique Thesei precationem, dum accelerare vult sacrum. ab Hercule interpellari: haec, inquam, omnia paria monstra sunt.

VARIORUM.

studinis à Mercurio donatae sono saxa ad arcis Thebanae constructionem traxit. FARNABIUS.

915. *Silvestria*] Speluncas Cithaeronis Boeotiae montis, quo Dirces vinculis soluta Antiope fugiens peperit enutrivitque Zethum agrestem, immanem, ἄμουσον cum fratre Amphione. *Alii legunt*, Ceti, ut sit antrum immanis illius serpentis & *ingentis & instar Ceti* à Cadmo caesi, supra vers 259. FARNABIUS.

916. *Trucis antra Zethi*,] Alii, *Thesi*, al. *Ceti.* utrumque falsum existimo. nam quum deos urbis conditores invocet, non dubito quin ex Apollodori Bibliothecae libr. 3. legendum sit *Zethi*; Γαμεῖ Ζῆθος μὲν Θήβην, ἀφ' ἧς ἡ πόλις Θῆβαι. verum si hoc nomine serpentem intelligas, ut veteres Glossatores omnes, haerebis. serpentem enim occidit Cadmus, Cadmum vero Zethus. adde quod serpentem qui ad fontem Dircen à Cadmo necatus fuit, Dercyllum Euripidis interpres Graecus nominat. COMMEL.

916. *Dirces aquas*,] Vid Theb. v. 126. FARNABIUS. Dirce quia Antiopam, Amphionis & Zethi matrem, persequebatur; ab iis crudeliter necata, ut declarat Nicocrates in Cypriis, postea in fontem conversa fuit, Euripid. in Bacchis. DELRIUS.

917. *Regis advenae*] Cadmi à Tyro huc advecti quaesitum sororem Europam. FARNABIUS.

918. *Manantes*] Nam *sacra manus à caede recentes Attrectare nefas donec te flumine vivo Ablueris.* FARNABIUS.

920. *Capitis*] Tyranni. FARNABIUS.

923. *Opima*] Sicut oves pinguiores & candidiores, *lectae*; & porci maximi, excepti ad sacrificia, *eximii*; sic boves totius armenti pulcherrimi & electissimi, *egregii*, vel *opimi.* ideo rite ait, *victima opima*; ut & Seneca 1. de benefic. & in Oedip. & Plinius lib. 10. & Ovid. 4 de Ponto Eleg. 9. *Albave opimorum colla ferire boum* Varro lib. 2. de re rust. *Boves altiles ad sacrificia publica saginati, dicuntur opimi.* Festus autem: *Hostiae*, inquit, *opimae, praecipuae, pingues: & spolia opima, magnifica & ampla.* Graeci κάπιτα λάφυρα vocant, ut Plutarch. in Marcello. Etymologiam nominis Plutarchus tradit in Romulo. DELR.

925. *Opta*

Opta labores: detur aliquando otium,
Quiesque fessis. *Herc.* Ipse concipiam preces
Jove meque dignas. Stet suo coelum loco,
Tellusque & aether: astra inoffensos agant
Aeterna cursus: alta pax gentes alat:
Ferrum omne teneat ruris innocui labor:
Ensesque lateant: nulla tempestas fretum
Violenta turbet: nullus irato Jove
Exsiliat ignis: nullus hiberna nive
Nutritus agros amnis eversos trahat:
Venena cessent: nulla nocituro gravis
Succo tumescat herba: non saevi ac truces
Regnent tyranni. Si quod etiamnum est scelus
Latura tellus, properet; & si quod parat
Monstrum, meum sit. Sed quid hoc? medium diem
Cinxere tenebrae: Phoebus obscuro meat
Sine nube vultu. quis diem retro fugat,
Agitque in ortus? unde nox atrum caput
Ignota profert? unde tot stellae polum
Implent diurnae? primus en noster labor
Coeli refulget parte non minima Leo,

Ira-

VARIORUM.

925. *Opta*] Precare, ut Jupiter finem tandem statuat tuis laboribus. FARNABIUS.

927. *Stet suo*] *Vota haec concipit ac pronunciat Hercules.* Constans & inviolata maneat mundi machina. FARNABIUS.

928. *Astra inoffensos*] Illaesa & inconcussa maneat coeli machina. DELRIUS.

930. *Ferrum*] Nullus sit ferri usus nisi in agro colendo, in rustica instrumenta conflentur arma omnia. FARNABIUS.

933. *Ignis*] Fulmen. FARNABIUS.

934. *Agros*] Sata & agrorum proventus. FARNABIUS.

939. *Meum*] Me adhuc vivo, me monstrorum domitore, qui illa deleam. FARNABIUS.

939. *Sed quid*] Arrogantiam hanc Herculis excipit furor, quo correptus videtur, quae non sunt, videre. FARNABIUS.

940, *Phoebus*] Obscuratur sol, nulla tamen nube interposita. FARNABIUS.

941. *Retro*] Orientem versus. FARNABIUS.

942. *Unde nox*] A qua coeli parte? *vel* unde fit ut media die oriatur noctis facies, stellaeque appareant. FARNABIUS.

944. *Primus*] Ecce Leo Cleonaeus qui mihi e laboribus primus, jam vero in Zodiaco positus, minax & jubam stellis rutilam jactans, uno saltu transmittet signa autumnalia & hiemalia. FARNAB.

948. *Et*

Iraque totus fervet, & morsus parat;
Jam rapiet aliquod sidus: ingenti minax
Stat ore, & ignes efflat, & rutila jubam
Cervice jactat: quidquid autumnus gravis,
Hiemsque gelido frigida spatio refert,
Uno impetu transiliet: & verni petet
Frangetque Tauri colla. *Amph.* Quod subitum hoc malum est?
Quo nate vultus huc & huc acres refers?
Acieque falsum turbida coelum vides?
Herc. Perdomita tellus, tumida cesserunt freta,
Inferna nostros regna sensere impetus:
Immune coelum est; dignus Alcidae labor.
In alta mundi spatia sublimis ferar:
Petatur aether, astra promittit pater.
Quid si negaret? non capit terra Herculem,
Tandemque superis reddit. en ultro vocat

Omnis

GRONOVII.

948. *Et rutila jubam Cervice jactat:*] Sic à Lipsii conjectura receptum est. At Etruscus: *& rutilam jubam Cervice jactans.* Quo impellor, ut rectius editum ante Lipsium putem, *rutilat:* sive accipias οὐδετέρως, ut *rutilantia sidera* dicuntur: sive, quasi τὸ *jubam* bis positum esset; rutilat jubam jactans eam cervice mota. Est enim de capillis idem quod crispare. Sic apud Catonem, *crinem cinere rutilare*, & apud Tacitum, Lib. IV. Histor. c. 61. *propexum rutilatumque crinem.*

VARIORUM.

948. *Et rutila jubam Cervice jactat:*] MS. Traj. *& rutilat jubam Cervice jactans.* id quod Gronovius rectius editum pronunciat. bene autem *rutilat* per *crispat* interpretatur vir summus, & a recepta notione, qua *rutilandi* verbum *flavum reddere* significat, recedit. neque enim Leonis est *colorare* jubas. SCHRODERUS.

949. *Quidquid*] Ait videre se leonem ad saltum paratum, uno saltu cuncta autumnalia & hiemalia simul signa, medium Zodiacum, transmissurum, ut Taurum, sidus vernale invadat. DELR.

949. *Gravis,*] Foecundus fructibus. vel, febrium cohorte gravis. FARNABIUS.

954. *Acieque*] Veluti caligant oculi à sublato de ventriculo vapore: ita ubi halitus turbidi ab atra bile sursum feruntur concipiunturque in cerebri venis, imaginatio laeditur, unde falso judicant sensus: & insequitur [illegible] & μελαγχολία, quae tamen summis ingeniis plerumque accidit. sic Herculi coelum falsum; i. e. obscurum apparebat, cum sudum esset. FARN.

955. *Perdomita*] Terra, mari, inferis devictis restat coelum viribus meis intentatum, quod opus cum labore meo dignum sit, proxime aggrediar. FARNABIUS.

959. *Astra*] Sup. v. 23. FARNABIUS.

960. *Non capit*] Non est capax mei, nihil habet amplius circa quod versetur labor meus. Imitatur Varronis illud apud Nonium de Hercule, in voc. *recipere. Idcirco quem terra non cepit, coelum recepit.* FARNABIUS.

961. *Superis*] *Vel* quia, Jove genitum. *Vel*, ex disciplina Platonicorum qui animas in coelis prius fuisse censebant, quam in corpora demitterentur. FARNABIUS.

963. *Una*

Omnis deorum coetus, & laxat fores,
Una vetante. recipis, & refèras polum?
An contumacis januam mundi traho?
Dubitatur etiam? vincla Saturno exuam,
Contraque patris impii regnum impotens
Avum resolvam. Bella Titanes parent
Me duce furentes: saxa cum silvis feram,
Rapiamque dextra plena Centauris juga.
Jam monte gemino limitem ad superos agam.
Videat sub Ossa Pelion Chiron suum:
In coelum Olympus tertio positus gradu
Perveniet, aut mittetur. *Amph.* Infandos procul
Averte sensus: pectoris sani parum,
Magni tamen, compesce dementem impetum.
Herc. Quid hoc? gigantes arma pestiferi movent:
Pro-

GRONOVII.

957. *Dignus Alcidae labor.*] Nic. Heinsius legit, *Alcida.*

968. *Saxa cum silvis traham,*] Quicumque fide suorum MSS hoc restituerunt, (Delrium fecisse puto) fecere, quod Etruscus factum non mutat. Attamen, *feram*, lepidius Grutero. Memini apud Virgilium 1. Georg. de Eridano: *camposque per omnes Cum stabulis armenta tulit.* Sed nec in altero quidquam illepidi. Nam apud eundem secunda Aeneide vers. 498.: *camposque per omnes Cum stabulis armenta trahit.*

VARIORUM.

963. *Una*] Junone. FARNABIUS.

963 *Recipis,*] Ad quam furens convertit sermonem, inquiens, utrum reserabis coelum ô Juno, meque recipies? an mavis me obstantis indignantisque coeli janua diffracta per vim intrare? FARNABIUS.

965. *Vincla*] Ni facias, Saturnum avum meum vinculis illi à filio Jove injectis exuam, ut regnum à Jove occupatum repetat. FARNABIUS.

966. *Patris*] Patris mei, id est, Jovis in patrem suum impii. FARNABIUS.

966. *Regnum*] Regnum insolenter occupatum, Tyrannidem. FARNABIUS.

967. *Titanes*] Titanis filii, qui paterni regni (quo Titanem expulerat Saturnus) recuperandi causa contra Jovem bella moverunt. sup. v. 79. FARN.

969. *Plena*] Montes Thessaliae, quos incolunt Centauri, supra v. 777. FARN.

970. *Monte*] Iter & ascensum ad coelum struam injecto Pelio Ossae, & huic tertium superstruam gradum Olympum, qui si ad coelum non perveniat, montem ego illum in coelum jaculabor. FARNABIUS.

971. *Ossa Pelion*] Montes Thessaliae. FARNABIUS.

971. *Chiron*] E Centauris justissimus, qui in coelum translatus Sagittarius est. Thyest. 859. FARNABIUS.

971. *Suum:*] Montem, quem ipse incoluerat. FARNABIUS.

975. *Magni*] Ut ut magni. FARNAB.

976. *Quid hoc?*] *Imaginatur se videre Gigantes bella Jovi inferentes.* FARNABIUS.

976. *Pestiferi*] Perniciosi, anguipedes. FARN.

977. *Pro-*

Profugit umbras Tityos, ac lacerum gerens
Et inane pectus, quam prope à coelo ſtetit?
Labat Cithaeron, alta Pallene tremit,
Macetumque Tempe. rapuit hic Pindi juga.
Hic rapuit Oeten. ſaevit horrendum Mimas.
Flammifera Erinnys verbere excuſſo ſonat,
Rogiſque aduſtas propius ac propius ſudes
In ora tendit. ſaeva Tiſiphone caput
Serpentibus vallata, poſt raptum canem,
Portam vacantem clauſit oppoſita face.
Sed ecce proles regis inimici latet,
Lyci nefandum ſemen. inviſo patri
Haec dextra jam vos reddet. excutiat leves
Nervus ſagittas. tela ſic mitti decet

Her-

GRONOVII.

980. *Marcentque Tempe.*] Non Tempe profecto, ſed ſenſus hic marcet. Ocius reſcribe ex optimo libro: *alta Pallene tremit Macetumque Tempe.* Hîc enim, in Macedonia dico, *ſacro nemore nobilia Tempe*, Melae verbis. 2, 3. Hoc autem vocabulum paſſim apud Poëtas corruptum eſt. Bis apud Lucanum, lib. 2, 647. *Grajorum Macedumque.* & lib. 5, 22. *In Macedum terras:* nam utrobique boni codices, *Macetum.* Ut & apud Silium lib. 13. extremo: *bella vocet Macetum inſtaurare ſub armis.* Et lib. 15. *Macetum ſubitis perculſa ruinis.* Et alibi.

988. *Inviſo patri Haec dextra jam vos reddet.*] Alloquitur per furorem filios ſuos, quaſi Lyci ſuboles eſſent. Nihil hîc mutant lib. veteres, nihil hucuſque ſuſpicati ſunt eruditi. Cenſeo tamen auctorem ſcripſiſſe, *Invito.* Nam in eo eſt acumen. Solent alias volentes gaudenteſque patres recipere liberos, à quibus ſeparati fuere. At vos ille recipiet ingratiis, quippe quos ſupereſſe mallet & genus propagare & patrem ulciſci.

VARIORUM.

977. *Profugit*] Ruptis vinculis aufugit ex inferis Tityus, de quo ſupra verſ. 755. FARN.

977. *Lacerum*] Laniatum & exeſum jecur. verſ. 1206. FARNABIUS.

978. *Quam prope*] Quam prope coelum contigit? FARNABIUS.

979. *Cithaeron*] Boeotiae mons. FARN.

979. *Pallene*] Urbs Thraciae. FARN.

980. *Tempe.*] Sup. verſ. 285. FARN.

981. *Horrendum*] Horrende. FARNAB.

981. *Mimas.*] Gigas. FARNABIUS.

982. *Flammifera*] Face armata furia. FARNABIUS.

982. *Verbere*] Flagello. FARNABIUS.

983. *Rogiſque*] Intentat faces in rogis accenſas. FARNABIUS.

984. *Tiſiphone*] Ultrix furia anguibus crinita loco Cerberi à me rapti januam cuſtode vacantem oppoſita face defendit. FARNABIUS.

987. *Proles*] *Hercules filios ſuos, quos pernicioſo furore correptus Lyci eſſe exiſtimat, interimit.* FARNABIUS.

988. *Inviſo*] Demittet vos in Orcum ad patrem à me caeſum. FARNABIUS.

990. *Nervus*] Chorda arcus. FARNABIUS.

990. *Sic mitti*] Non à ſcopo propoſito aberrantia, verum quodcunque minabuntur, ferientia. vid. Oeteum v. 1652. FARNABIUS.

Herculea. *Amph.* Quo se coecus impegit furor?
Vastum coactis flexit arcum cornibus,
Pharetramque solvit. stridet emissa impetu
Arundo. medio spiculum collo fugit
Vulnere relicto. *Herc.* Caeteram prolem eruam,
Omnesque latebras. quid moror? majus mihi
Bellum Mycenis restat: ut Cyclopea
Eversa manibus saxa nostris concidant,
Huc eat & illuc aula disjecto objice,
Rumpatque posteis. columen impulsum labet.

Per-

GRONOVII.

991. *Quo se coecus invergit furor?*] Non esse putat Delrius, cur cuiquam haec lectio displiceat: at multis placiturum haud dubitat, quod ipse ex Moguntino, ex Pall. quibusdam protulit Commelinus, *immergit*. Ex multis illis ego quidem non sum: est quoque cur vulgata displiceat: scilicet, quia liber antiquissimus: *quo se coecus impegit furor?* Quam & in suo Lipsius invenit. Sane *invergere* sensu ignavum & minus efficax quam *impingere*: & est hoc verbum ex crebro Senecae usurpatis. De ira 2, 8. *Expulso melioris aequiorisque respectu, quocumque visum est, libido se impingit.* Virgilius 5. Aen. *cum Troia Achilles Examinata sequens impingeret agmina muris.*

993. *Pharetramque solvit*] Ovidii est lib. 5. met. *ille pharetram Solvit, & arbitrio matris de mille sagittis Unam seposuit.*

996. *Omnesque latebras*] Forte, *eruam Omnem è latebris.* Nec vero quod sequitur est: Prius hic omnia loca scrutabor, deinde exscindam Mycenas &c. Immo jam nunc per furorem imaginatur se Mycenis esse: nec posse reperire latitantes de hostium domo, nisi eversa regia & angulis omnibus apertis. Quicquid est inimicae gentis protraham & delebo. Sed delitescunt in arcanis & abditis locis. Igitur nulla est mihi compendiosior consilii via, quam ut haec (Thebarum dicere debuerat, sed mente turbata dicit) Mycenarum regiae moenia Cyclopibus structa dissipem & diruam.

999. *Aula disjecto objice*] Flor. *dejecto.* Petronius: *sera sua sponte delapsa cecidit, reclusaeque subito fores admiserunt intrantem.* Ovidius lib. 14. met. *portae cecidisse repagula.*

VARIORUM.

991. *Quo se caecus*] *Amph. Herculem è scena ne pueros coram trucidet exeuntem insequitur observaturus quid agat, redit, narratque. quid intus gestum sit.* FARNABIUS. Veteri, *caecus impedit.* sed apparet ante fuisse, *impegit.* erasum est. LIPSIUS.

994. *Medio spiculum*] Hoc est, per medium collum transivit. Fugisse autem dicit, ut sagittae emissae velocitatem indicet. DELRIUS.

996. *Omnesque latebras.*] Constabit furibundae Herculis imaginationi sua vis atque efficacia, si haec de Mycenis dici ponas. quare retinendam arbitror vulgatam, ut dicat: ceteram prolem Lyci protraham; quin latebras omnes, in quibus hactenus delituerunt, destruam & evertam. id enim est *eruam*, gemina *protrahendi* & *evertendi* significatione. Virgil. Aeneid. lib. 2. versu 628. *crebrisque bipennibus instant Eruere.* SCHRODERUS.

997. *Cyclopea*] Mycenae Cyclopum opus perhibentur, eorum, qui turrium construendarum inventores feruntur, numero septem è Lycaea, *ἵνα τείχεα λάινα κυκλώπιαν, οὐράνια νέμον*”). Eurip. Troad. verum omnia magnae molis opera Cyclopum credebantur, *Moenia magna vides manibus fabricata Cyclopum.* DELRIUS.

1000. *Columen*] Hoc est, culmen. sic passim capit noster. DELRIUS.

1001. *Hic video*] *Alterum è liberis suis comprehendit, receditque è scena.* FARNABIUS.

1001. *Per-*

Perlucet omnis regia. hic video abditum
Gnatum ſceleſti patris. *Amph.* En, blandas manus
Ad genua tendens, voce miſeranda rogat.
Scelus nefandum, triſte, & aſpectu horridum,
Dextra precante rapuit, & circa furens
Bis ter rotatum miſit: aſt illi caput
Sonuit; cerebro tecta diſperſo madent.
At miſera parvum protegens natum ſinu
Megara, furenti ſimilis è latebris fugit.
Herc. Licet Tonantis profuga condaris ſinu,
Petet undecunque temet haec dextra, & feret.
Amph. Quo miſera pergis? quam fugam, aut latebram pe-(tis?
Nullus ſalutis Hercule infenſo eſt locus:

Am-

GRONOVII.

1001. *Procumbat omnis regia.*] Etruſcus: *Perlucet omnis regia.* Paſſim ſcilicet parietibus columniſque dejectis perforata. Sic furens imaginatur. Plautus Rudente: *Ita omnes de tecto deturbavit tegulas. Illuſtriores fecit, feneſtraſque indidit.* Virgilius lib. 9. Aeneid. *Qua rara eſt acies, interlucetque corona Non tam ſpiſſa viris.* Frontinus Strateg. 2, 3. *ea ipſa intervalla expeditis velitibus implebit, ne interluceret acies.*

1005. *Dextra precantem rapuit,*] Etruſcus: *precante.* Manu, qua rogabat, illum prehendit: nam manus tendere ſupplicantium.

1012. *Quam fugam aut latebras petis?*] Etruſcus, *latebram.* Cicero 2 de divin. *Sed te mirificam in latebram conjeciſti.* Et infra noſter: *latebram longinquam abditam.* Et ſtatim: *Hercule infeſto*: ut & omnes Delrii. non *infenſo.* Malit autem N. Heinſius: *Nullus ſaluti eſt Hercule infeſta locus.*

VARIORUM.

1001. *Perlucet omnis regia*] MS Traject. & impreſſi, *procumbat omnis regia*, quod cur Etruſci codicis reverentia mutemus, cauſa nulla videtur. Eſt enim non inelegans κλίμαξ in *rumpat, labet, procumbat*, quam perimit Florentinus. SCHROD.

1002. *En, blandas*] Riccius lib. 1. de imitat. omnia putat in ſcena coram geri. Melius Oblanea: Amphitryonem tamquam introſpicientem iſta loqui; ſic tamen, ut cum haec intus gerantur, quandocunque loquitur, quaſi per tranſennam populum adſpiciat, Hercules vero iſta gerens non videatur à populo, ſed audiatur tantum. DELRIUS.

1003. *Genua*] V. Troad. verſ. 689. FARN.

1005. *Dextra precantem*] *Introſpiciens Amphitryon narrat quam miſeranda morte perierit puer à patre circumactus & parieti alliſus.* FARNABIUS.

1005. *Dextra precante*] Duo impreſſi *dextram precantem.* MS. Traject. *dextra precantem* quorum utrumque haud paulo melius puto. SCHROD.

1007. *Sonuit; cerebro tecta*] Ita novem Mſſ. unus tantum, *Sonuit; cerebro terra*; quomodo perperam hactenus. vulgatur. nam in ſublime miſſus infans tecta aſperſit cerebro, non terram. Sed nec illud *Sonat*, quod nonnulli modo revocarunt, heic convenit, planeque abit à Mſſ. GRUTERUS.

1008. *Miſera*] *Megara infantem complexa fugit è penetralibus quibus latuerat, quam inſequitur Hercules, per furorem Junonem eam eſſe putans.* FARNABIUS.

1010. *Licet*] Confugias licet in complexum Jovis tui, ego te inſequutus inde eripiam. FARNABIUS.

1013. *Hercule infenſo*] Omnino adſtipulandum co-

Amplectere ipsum potius, & blanda prece
Lenire tenta. *Meg.* Parce jam conjux precor,
Agnosce Megaram; natus hic vultus tuos,
Habitusque reddit: cernis, ut tendat manus?
Herc. Teneo novercam: sequere, da poenas mihi,
Jugoque pressum libera turpi Jovem.
Sed ante matrem parvulum hoc monstrum occidat.
Meg. Quo tendis amens? sanguinem fundes tuum?
Amph. Pavefactus infans igneo vultu patris
Perit ante vulnus: spiritum eripuit timor.
In conjugem nunc clava libratur gravis.
Perfregit ossa: corpori trunco caput
Abest, nec usquam est. cernere hoc audes nimis
Vivax senectus? si piget luctus, habes
Mortem paratam. pectus in tela indue;

Vel

GRONOVII.

1020. *Parvulum hoc monstrum auferam.*] Simplicius Etruscus: *monstrum occidat.*

1023. *Spiritum rapuit timor.*] Etruscus & Vossianus: *eripuit.*

VARIORUM.

codici Etrusco, exhibenti hîc, *infesto*. Est enim *infensus* idem quod valde iratus: at *infestus*, qui malum infert cuipiam. vid. Agell. Noct. Attic. lib. IX. c. 12. SCHRODERUS.

1016. *Megaram*] Me uxorem tuam. FARN.

1016. *Vultus*] Filius hic facie & corpore patrem suum refert cum meae pudicitiae argumentum, tum causa satis digna cur & ipsi parcas. FARNABIUS.

1017. *Cernis*,] Cernis ut ad te tendat manus supplices? FARNABIUS.

1018. *Teneo novercam:*] Videtur sibi Junonem tenere in uxore, eamque interficit. FARNAB.

1018. *Sequere*,] Filios tuos ad necem *vel* me trahentem. *Amoveatque è scena intus digna geri.* FARNABIUS.

1018. *Da poenas*] Tot laborum mihi imperatorum, odiique tui in me. FARNABIUS.

1019. *Jugoque*] Zelotypae & rixosae conjugio. FARNABIUS.

1020. *Ante*] *Vel* in conspectu matris. *vel* priusquam matrem interficiam. FARNABIUS.

1021. *Sanguinem*] Filium, quem ipse genuisti. FARNABIUS.

1022. *Pavefactus*] Vide quae ad vers. 991. & vers. 1004. FARNABIUS.

1022. *Igneo*] Ardentibus & scintillantibus Herculis furiosi oculis. *Et igneo quodam splendore radiasse Hercul. oculos tradidit Ion Chius.* FARNABIUS.

1023. *Perit*] Timore exspiravit infans, antequam percussus sit. FARNABIUS.

1025. *Trunco*] Detruncato. FARNABIUS.

1026. *Nec usquam*] Caput clava concisum in minuta frustula & contritum periit, evanuitque *more animae*. FARNABIUS.

1026. *Cernere*] *Cur haec in tempora duro? Cur diu vivendo ea, quae nolo video?* Imo cur sustineo videre aut tam tristi spectaculo supersum. FARN.

1027. *Habes*] Habes mortem ad manum, portum & liberationem ab his malis. *Stoice*, sup. v. 425. FARNABIUS.

1029. *Vel*

Vel stipitem istum caede monstrorum illitum
Converte. falsum ac nomini turpem tuo
Remove parentem, ne tuae laudi obstrepat.
Thes. Quo te ipse, senior, obvium morti ingeris?
Quo pergis amens? profuge, & obtectus late,
Unumque manibus aufer Herculeis scelus.
Herc. Bene habet: pudendi regis excisa est domus,
Tibi hunc dicatum maximi conjux Jovis
Gregem cecidi. vota persolvi libens
Te digna: & Argos victimas alias dabit.
Amph. Nondum litasti nate, consumma sacrum.
Stat ecce ad aras hostia, exspectat manum
Cervice prona. praebeo, occurro, insequor:
Macta. Quid hoc est? errat acies luminum,

Vi-

GRONOVII.

1032. *Que te ipse, geniter, obvium*] Agnoverat Lipsius posse ferri ex more, quo senes omnes *patres* dicimus: tamen cum haec Thesei sint verba, non esse caussam, cur non staret à veteri & veritate: *te ipse, senior.* Repugnavit amicus, quasi alterum sit adfectui magis movendo, cum minus sit senem occidere quam patrem. Inde fidentior Gruterus, apage, inquit, illum, qui contextui inducit, *senior*: cui nullus favet Pall. Tanto hercle pejores. Favet enim illi vetustissimus liber, nec indiget affectus illa significatione locus. Par culpa librariorum apud Statium in Lacrimis Etrusci, ubi fecere, *geniter mitissime patrem*, pro *senior*, quod vult res & libri veteres.

1038. *Et Arges victimas alias*] Nic. Heinsius legebat: *at Arges.* Et est certe hic aliquid suspecti. Forsan. *ad Argos victimas alias dabo.* Hic autem quasi destertuit esse se Mycenis, quod supra putaverat v. 997.

VARIORUM.

1029. *Vel stipitem*] Objice te clavae isti Herculis FARNABIUS.

1030. *Converte.*] In me. FARNABIUS.

1030. *Falsum*] Me patrem tuum falso habitum, cum Jup. vere sit & qui gloriae tuae splendorem offuscare possim, amove neci datum. *Et haec dicit irritans & provocans Herculem, ut & eum tollat.* FARNABIUS.

1033. *Profuge,*] Ne & te patrem occidat. FARNABIUS.

1035. *Pudendi*] Lyci tyranni, ut putabat. FARNABIUS.

1036. *Tibi hunc*] Hoc dicit in Junonis, quae Lyco favebat, irrisionem, *nimis autem vere praedicat se Junoni vota solvisse, neque enim quicquam Junoni amplius in votis erat, quam ut uxorem & liberos interimeret. atque furens obliviscitur se modo Junonem voluisse occidere.* FARNABIUS.

1038. *Te digna*] Mihi infestos & malos mactavi infesto maloque numini. *Vel*, digna te crudeli numine. FARNABIUS.

1038. *Et Argos victimas alias*] Argos profectus tibi & Eurystheum mactabo. Eurystheus quidem Mycenarum rex, sed Argos & Mycenas poëtae confundunt. FARNABIUS.

1039. *Nondum*] *Urget Hercul: Amphitryon inquiens*, uxori & liberis à te caesis ego supersum, ego placida ante aras hostia sto, mortem à te expectans, expetens. FARNABIUS.

1042. *Errat acies luminum,*] *Herc. vehementi la-*

Visusque moeror hebetat. An video Herculis
Manus trementes? vultus in somnum cadit,
Et fessa cervix capite summisso labat;
Flexo genu jam totus ad terram ruit:
Ut caesa silvis ornus, aut portus mari
Datura moles. vivis? an leto dedit
Idem, tuos qui misit ad mortem, furor?
Sopor est, reciprocos spiritus motus agit.
Detur quieti tempus, ut somno gravi
Vis victa morbi pectus oppressum levet.

Re-

GRONOVII.

1051. *Ut somno gravis Vis victa*] Immo, *somno gravi Vis victa morbi*, ut haber Etruscus. Tali enim opus est adversus ingentem vim mali. Infra: *Preme devinctum torpore gravi.* Statius lib. 10. *& Aonis longe gravis imminet arvis.* Sic contra *leves* eorum, qui non secure dormiunt ac supine. Horatius: *Nec leves somnos timor aut cupido Sordidus aufert.* Medici Latini somnum gravem & contra naturam vocant *pressuram.* Caelius Aurelianus l. 1. Acut. 17. *Atque haec omnia gravando pressuram magis quam somnum facere videntur.* Idem alibi *oppressionem* dicit.

VARIORUM.

bore exagitantis furiae defatigatus, tremebundus denique in somnum labitur. Sic autem Sophocles Ajacem, Euripides hunc ipsum Herculem consopitos prius inducunt, quam menti restitutos. vers. 1050. *&* 1078. FARNABIUS. Hoc Stesichorus & Panyasis tradidere. addunt Thebani, prae insania ipsum quoque Amphitryonem fuisse occisurum, nisi lapide à Minervâ jacto ictus somno se dedisset, eumque lapidem vocant, *auctorem reminiscentiae.* ita Pausan. in Boeot. seu lib. 9. DELRIUS.

1043. *An video*] Fallor an video, &c. FARNABIUS.

1045. *Et fessa cervix*] Nimii labores somnum conciliant. nam illis vehemens calor excitatur; quo liquantur humores; hi cerebrum petentes ibi refrigerantur, & densati somnum adferunt: vel cum labore nimio vitales spiritus consumantur, refrigeratum corpus vim somni proferre non valet, sed opprimitur. Vide Argenterium lib de somno. unde mirari non oportet tam laboriosum furorem Herculi somnum excitasse. DELRIUS.

1047. *Ut caesa silvis ornus,*] Virg. 2. Aeneid. *Ac veluti summis antiquam in montibus ornum Cum ferro accisam, crebrisque bipennibus instant Eruere agricolae certatim: illa usque minatur, Et tremefacta comam concusso vertice nutat: Vulneribus donec paulatim evicta, supremum Congemuit, traxitque jugis avulsa ruinam.* Simili comparatione tribus locis Iliad. δ'. ι'. & π'. usus fuit Homerus: item Lucanus lib. 1. Pharsal. & Statius lib. 9. Thebaid. DELRIUS.

1047. *Aut portus mari Datura moles.*] Sic Virgil. 9. Aeneid. vers. 708. *collapsa ruunt immania membra. Dat tellus gemitum, & clypeum super intonat ingens: Qualis in Euboico Bajarum litore quondam Saxea pila cadit; magnis quam molibus ante Constructam jaciunt Ponto; sic illa ruinam Prona trahit, penitusque vadis illisa recumbit.* DELRIUS.

1047. *Aut portus*] Aut pars rupis excisae & ruentis in mare, quae objectu suo tranquillum reddat mare, portumque efficiat. FARNABIUS.

1048. *Vivis?*] Appropinquans Amphitryon inquit, vivis-ne, an idem furor qui te tuos occidere coëgit, & te interfecit? FARNABIUS.

1050. *Sopor est,*] Hoc dicit tacta arteria vel observatis spirituum meatibus. FARNABIUS.

1050. *Motus.*] Scilicet arteriarum. FARN.

1051. *Ut somno gravis*] Vide quae ad v. 1041. FARNABIUS.

1053. *Te-*

Removete famuli tela, ne repetat furens.

Chorus Thebanorum.

Deos, Sidera, & elementa quae lymphatis, lunaticis, & mente captis dominantur, in luctum, commiserationem & auxilium Herculis Chorus advocat; somnum, qui furorem sedare solet, precatur, ut gravi sopore pressum Herculem menti restituat, pueros denique caesos deflet.

LUgeat aether, magnusque parens
Aetheris alti, tellusque ferax,
Et vaga ponti mobilis unda.
Tuque ante omnes, qui per terras,
Tractusque maris fundis radios,
Noctemque fugas ore decoro,
Fervide Titan. obitus pariter
Tecum Alcides vidit & ortus,
Novitque tuas utrasque domos.
Solvite tantis animum monstris;
Solvite superi: rectam in melius
Flectite mentem. tuque ô domitor
So-

GRONOVII.

1054. *Lugeat aether,*] id est, omnes dii. Quid planius? Et tamen nescio quid hîc nugantur.
1064. *Solvite superi:*] Etruscus: *Solvite ô superi.*
1065. *Domitor Somne laborum,*] Non modo

VARIORUM.

1053. *Tela,*] Clavam, arcum, & sagittas ne à somno furens repetat. FARNABIUS.
1054. *Lugeat aether,*] Coelum coelique creator. Cleanthes, Anaximenes aliique cum philosophi veteres tum poëtae aethera summum Deum nuncupabant. *Tum pater omnipotens foe undis imbribus aether, &c.* Alii, Aether Coeli pater, Goelum Saturni, &c. Cum vero aether sive aër saepissime pro Jove ponatur, exponas licebit, Jupiter Jovisque pater Saturnus calamitatem Herculis filii & nepotis lugeant. FARNABIUS.
1057. *Tuque*] O sol; suprà vers. 37. & vers. 884. FARNABIUS.
1063. *Tantis*] Tam nefando & monstroso furore. FARNABIUS.

L 1067. *Me-*

Somne malorum, requies animi,
Pars humanae melior vitae,
Volucer, matris genus Aſtraeae,
Frater durae languide Mortis,
Veris miſcens falſa, futuri
Certus, & idem peſſimus auctor:
Pater ô rerum, portus vitae,
Lucis requies, noctiſque comes,
Qui par regi famuloque venis,
Placidus feſſum leniſque fovens:
Pavidum leti genus humanum
Cogis longam diſcere mortem:
Preme devictum torpore gravi.
Sopor indomitos alliget artus;
Nec torva prius pectora linquat,

Quam

GRONOVII.

omnes Delrii, ſed Etruſcus etiam & Voſſianus, *malorum*. Et hoc certe hic expreſſius, etſi alterum vocabulum pro altero ſaepe ponatur. Sic & *labor* ſignificat malum, quo corpus animuſve laborat, & *malum* ſaepe idem quod labor, quo exercitamur, fatigamur Virgilius: *Adſuetumque malo Ligurem* Idem de vitibus: *dum frons tenera imprudenſque laborum.* Rurſum: *ſubeunt morbi triſtiſque ſenectus Et labor.*

1075. *Leniſque fovens*:] Ab Scaligero eſt: nam prius vulgati, *foves.* Florentiae habetur: *famuloque venis, Pavidum leti genus humanum Cogis longam diſcere mortem; Placidus feſſum leniſque fove: Preme devinctum, &c.* Recte forſan, modo juves ſcribendo *Cogens* & *fovens.*

VARIORUM.

1067. *Melior*] Quae nec agit nec cogitat malum, raro patitur. *vel*, quoniam quibuſdam magnam ſi non majorem vitae partem abſumat, quid ſi dicamus, *major pars*, ut, *at bona pars procerum* pro *magna*. Perſ. 2. ſat. FARNABIUS.

1068. *Volucer*,] O alate ſomne. filium autem Juſtitiae Aſtraei gigantis filiae vocat, quod beneficio juſtitiae tuto & ſecure dormitur, qui tamen pleriſque Noctis & Erebi filius dicitur. unde & addit *Frater, &c.* FARNABIUS.

1069. *Frater*] Frater Mortis, quae ex eadem progenie. FARNABIUS.

1070. *Veris miſcens falſa*,] Inſomnia vera quandoque, falſa ut plurimum, ut quae ex Eburnea porta. FARNABIUS.

1071. *Peſſimus*] Frequentiora enim ſomnia vera ex mentis praeſagae metu, quam laeta ex ſpe. FARNABIUS.

1072. *Pater*] Chaos & tenebrae primae. *Vel*, qui digeſtionem juvas, alis, vireſque reparas, adeoque genitalis. FARNABIUS.

1073. *Lucis*] Laboris diurni. FARNABIUS.

1074. *Par regi*] Ex aequo. FARNABIUS.

1077. *Mortem*:] *J. Douza fil. legit* Noctem. *Nox autem longa mors eſt, cujus ſomnus imago*, & alioqui cum ſomnus cenſeatur mors brevis; haud male dicatur aſſueſacere nos longae illi morti & perpetuo dormiendae. FARNABIUS.

1078. *Preme*] Tantiſper dormiat quoad concoxerit perniciofum hunc humorem, qui furoris cauſa. FARNABIUS.

1082. *En*,

Quam mens repetat priſtina curſum.
En, fuſus humi ſaeva feroci
Corde volutat ſomnia. nondum eſt
Tanti peſtis ſuperata mali:
Clavaeque gravi laſſum ſolitus
Mandare caput, quaerit vacua
Pondera dextra, motu jactans
Brachia vano: nec adhuc omnes
Expulit aeſtus. ſed, ut ingenti
Vexata Noto ſervat longos
Unda tumultus, & jam vento
Ceſſante tumet. pelle inſanos
Fluctus animi. redeat pietas,
Virtuſque viro: vel ſit potius
Mens veſano concita motu;
Error coecus, qua coepit, eat.
Solus te jam praeſtare poteſt
Furor inſontem. Proxima puris
Sors eſt manibus, neſcire nefas.
Nunc Herculeis percuſſa ſonent

Pe-

VARIORUM.

1082. *En, fuſus*] Veluti, ſi quando mare ventorum vi agitatur, etiam ſi ponant venti, non tamen ſtatim ceſſat undarum aeſtus: ita quamvis Herculis μελαγχολικὸν πάθος ſomno mulceatur ac ſedetur, non tamen plane atrum atque acrem humorem expiravit. videte enim quam turbida etiam dormientem vexent inſomnia, per ſomnum enim clavam quaerit, quam dormiturus capiti ſupponere ſolet. FARNABIUS.

1082. *Saeva feroci*] Quia humor ille ater & acer, quo Hercules abundabat, talia ſomnia ſolet excitare, ut ſanguineus placida, teſtibus Hippocrate & Ariſtotele in libris de Inſomniis; accedit, quod furioſi & melancholia perciti flatibus abundant, à quibus immodice concitati humores, monſtruoſas & confractas reddunt imagines, ut in aqua commota videmus. DELRIUS.

1086. *Vacua*] Nec enim invenit, quod quaerit. FARNABIUS.

1087. *Pondera*] Clavam. FARNABIUS.

1094. *Vel*] Vel etiam furore detineatur. ita nec ipſe quod admiſerit ſcelus agnoſcet, nec crimini dabitur illi, cui furor arbitrii libertatem ademit. FARNABIUS.

1097. *Solus*] Proxime innocentiam eſt ignorantia. quae, ſi non ſit affectata & malae diſpoſitionis, reddit facta invita, & peccata excuſat. maxime vero ſi ſubſequatur dolor: *Chorus itaque Herculem ad poenitentiam adhortatur.* FARNABIUS.

1102. *Ver-*

Pectora palmis: mundum ſolitos
Ferre lacertos verbera pulſent
Victrice manu: gemitus vaſtos
Audiat aether, audiat atri
Regina poli, vaſtiſque ferox
Qui colla gerit vincta catenis,
Imo latitans Cerberus antro.
Reſonet moeſto clamore chaos,
Lateque patens unda profundi,
Et, qui melius tua tela tamen
Senſerat, aër.
Pectora tantis obſeſſa malis
Non ſunt ictu ferienda levi:
Uno planctu tria regna ſonent.
Et tu collo decus ac telum
Suſpenſa diu fortis arundo,
Pharetraeque graves, date ſaeva fero

Ver-

GRONOVII.

1105. *Regina*] Etruſcus quoque, *Regia.*

1109. *Lateque patens*] Flor. *Latique.*

1111. *Senſerat, aether.*] Etruſcus: *Senſerat aër.* Verius, etſi Poëtae confundant.

1117. *Pharetraeque leves,*] Poſſis credere *leves*, quaſi exhauſtas. Sed mox appellatur, ut tum quoque erat, *Lernaeis frequens Pharetra telis.* Magiſqne convenit Herculeis viribus, ut Choro videantur *graves*, quod habet Etruſcus.

VARIORUM.

1102. *Verbera*] Planctu, flagellis, gemitu teſtetur ſe dolere & poenitere. FARNABIUS.

1104. *Aether,*] Coelum, suprà verſu 69. FARNABIUS.

1104. *Atri*] Proſerpina regina inferorum, qui polo Antarctico ſubjecti vulgo creduntur, ſupra verſu 607. FARNABIUS.

1105. *Regina*] Moguntinenſ. *Regia.* hoc eſt; aula Plutonis. at *Regina*, hoc eſt, Proſerpina. DELRIUS.

1107. *Cerberus*] Quem ab Euryſtheo dimiſſum Pluto priſtinae cuſtodiae iterum praepoſuerat. FARNABIUS.

1108. *Chaos,*] Rerum & elementorum confuſio, cujus imago apud inferos.

1109. *Unda*] Mare. FARNABIUS.

1109. *Lateque patens*] Cum Etruſco conſentiunt duo impreſſi & ſcriptus Traject. item Voſſianus vid. Cl. Burm. Val. Flac. Argonaut. lib. 1. v. 585. SCHRODERUS.

1110. *Melius*] Melius in aëra, dum inſequereris Stymphalidas, miſſa quam in tuos liberos. FARNABIUS.

1112. *Tantis*] Polluta tantis malis, vel furore. ut ſup. v. 106. FARNABIUS.

1114. *Tria*] Coelum, mare, infernus. FARNABIUS.

1115. *Et tu*] Et vos ô Herculis tela, arcus, ſagittae, &c. FARNABIUS.

1119. Re-

Verbera tergo : caedant humeros
Robora fortes, ſtipeſque potens
Duris oneret pectora nodis:
Plangant tantos arma dolores.
Non vos patriae laudis comites,
Ulti ſaevo vulnere reges;
Non Argiva membra palaeſtra
Flectere docti, fortes caeſtu,
Forteſque manu; jam tamen auſi
Telum Scythici leve coryti
Miſſum certa librare manu,

Tu-

GRONOVII.

1120. *Duris oneret pectora nodis :*] Sic Plautus Amphitruone: *Onerandus eſt pugnis probe.* Sed vide ne nimis Comicum ſit. Vellem in Mſſ. reperiſſem : *Duris urat pectora nodis.* Ut *virgis uri*, & *ſubverbuſtus.*

1127. *Telum Scythici leve coryti*] Scribe cum Florentino : *Scythicis leve corytis Miſſum certa librare manu.*

VARIORUM.

1119. *Robora*] Clava caedite & gravate pectus, humeros, tergum Herculis, exigiteque poenas ab eo, quod vobis abuſus ſit. FARNABIUS.

1122. *Non vos*] Vos ô Herculis pueri miſere periiſtis, priuſquam paternam gloriam poſſetis per aetatem aemulari, & morte tyrannos plectere. FARNABIUS.

1123. *Saevo*] *Legitur & ſaevos. quod non diſplicet.* FARNABIUS.

1124. *Argiva*] Synecdoche pro *Graeca.* FARNABIUS.

1124. *Palaeſtra*] Palaeſtra & caeſtu pro *integro pentathlo.* FARNABIUS. Palaeſtram à quodam Mercurii filio inventam & nominatam, prodidit Philoſtratus in Imaginibus. Horatius ipſi Mercurio hanc laudem tribuit l. 1. Od. 10 Pauſanias in Attic. Theſeo. erat exercitatio liberalis, juxta illud Terentii : *Fac periculum in literis, in palaeſtra, in muſicis ; Quae liberum eſt aequum ſcire adoleſcentem, ſollertem dabo.* In Arcadia inventam ſcribit Philoſtratus ; noſter vocat *Argivam* communi nomine, pro Graeca, ut in illo, -- *qua vecti Argivi delecti viri.* Palaeſtra proprie luctationem ſignificat ; ſed hic, ut alias ſaepe, integrum Pentathlum, ſeu Quinquertium, quo tota puerorum ingenuorum exercitatio conſtabat: nempe diſci jactum, curſum, ſaltum, luctam, jaculationem. DELRIUS.

1127. *Telum*] Sagittas. FARNABIUS.

1127. *Scythici*] Hoc ait, quia Scythae pueruIos adhuc filios ſagittis aſſuefaciebant : ita ſingularem dexteritatem ſibi parabant, & eâ genti ſuae laudem. quare Lucanus de Parthis, Scytharum ſobole, lib. 8. *Nec puer aut ſenior letales tendere nervos Segnis, & à nullâ mors eſt incerta ſagittâ.* DELRIUS.

1127. *Coryti*] Errant in hoc nomine recentiores, qui primam corripiunt, & ultimam aſpirant : diſſentiunt in exponendo veteres : nam Servius corytum interpretatur pharetram. Nonius Marcellus miſſile. Latini in pronunciando tenuem, quae eſt apud Graecos, mutant in mediam. Eſt autem γωρυτος, τοξοθήκη: & Silius poëta, qui corytum vocat ſagittiferum, oſtendit Marcelli interpretationem eſſe falſam, quod Poëtae probant meliores ; ſeparatim enim ponit corytum & arcum Virgilius : item corytum & tela Ovidius: ille praeterea teſtatur ejuſmodi pharetrâ uſos Etruſcos; hic Getas & Sarmatas; Seneca hoc loco Scythas. *Leve telum* heic intelligo, habile & pondere minus onerosum. FABRITIUS.

 1129. *Tu-*

Tutoſque fuga figere cervos,
Nondumque ferae terga jubatae;
Ite ad Stygios umbrae portus,
Ite innocuae, quas in primo
Limine vitae ſcelus oppreſſit
Patriuſque furor: ite infauſtum
Genus, ô pueri, noti per iter
Triſte laboris: ite, iratos
Viſite reges.

VARIORUM.

1129. *Tutoſque*] Qui pedum velocitate freti, ſalutis fiduciam in fuga ponunt. FARNABIUS.

1130. *Nondumque*] Necdum auſi eſtis leonem jubatum aggredi. FARNABIUS.

1130. *Nondumque ferae terga jubatae;*] Intelligit Farnabius, nondum auſos leonem jubatum ferire. vide, num *τὸ nondum* ad *τὸ jubatae* referendum ſit potius, & velit Tragicus, pueros Herculis praeter cervos auſos eſſe figere, & leonum catulos, quippe nondum jubatos, nec magnopere metuendos. Diſtinguit enim, primo, quid per aetatem non potuerint iſti pueri v. 1122. *Non vos patriae laudis comites, Ulti ſaevo vulnere reges.* Deinde v. 1126. *Jam tamen auſi.* cet. oſtendit, quid iidem efficere potuerint. Quare poſteriora haec prioribus oppoſita ſententiam requirunt affirmantem. Similiter Thyeſt. v 800. *Stupet ad ſubitae tempora coenae nondum feſſis bubus arator.* & ibid. v. 873. *Cuſtoſque ſui tardus plauſtri jam non ſtabilis ruet Artophylax.* quibus in locis *τὸ nondum* itidem cum adjectivis, non cum verbis copulandum. SCHRODERUS.

1135. *Noti*] Generaliter, vel, noti patri veſtro qua deſcendit, rediitque. FARNABIUS.

1136. *Iratos*] Plutonem & Proſerpinam patri veſtro indignatos propter vim illatam. *vel*, ut verſ. 610. triſtes deos. *vel* Tyrannos quos Hercul. demiſerat. FARNABIUS.

ACTUS

ACTUS QUINTUS.

HERCULES. AMPHITRYON. THESEUS.

Hercules experrectus & menti restitutus, postquam suos a se interfectos comperisset, manus sibi inferre parat: patris precibus victus sibi parcit, Athenasque Thesei consilio purgandus proficiscitur.

QUis hic locus? quae regio? quae mundi plaga?
Ubi sum? sub ortu Solis, an sub cardine
Glacialis Ursae? nunquid Hesperii maris
Extrema tellus hunc dat Oceano modum?
Quas trahimus auras? quod solum fesso subest?
Certe redimus. unde prostrata domo
Video cruenta corpora? an nondum exuit
Simulacra mens inferna? post reditus quoque
Oberrat oculos turba feralis meos.
Pudet fateri. paveo: nescio quod mihi,
Nescio quod animus grande praesagit malum.
Ubi est parens? ubi illa natorum grege
Animosa conjux? cur latus laevum vacat
Spolio leonis? quonam abiit tegimen meum,

Idem-

GRONOVII.

1146. *Oberrat oculos turba*] Etruscus: *oculis turba feralis meis.* Ut infra: *jamdudum mihi monstrum impium*, &c. *Oberrat.* Statius 8. Theb. *dilecta genis morientis oberrant Taygeta.*

VARIORUM.

1139. *Cardine*] Polo Arctico. sup. vers 6. FARN.

1140 *Nunquid*] Aut in Hispania ubi Oceanus terrae facit terminum. FARNABIUS.

1141. *Modum?*] Finem, terminum. ita apud Horatium, *modus agri non ita magnus*, dicitur DELR.

1142 *Quas trahimus auras?*] Superas aut inferas? *vel* sub quo coelo? in qua regione? *Quia subdit*, quod solum fesso subest. FARNABIUS.

1143. *Unde*] *Videns cadavera humi strata dubitat, an redierit ab inferis, necne, tandem ait*, certe rediimus. FARNABIUS.

1145. *Inferna?*] Qualia vidi apud inferos. FARN.

1146. *Feralis*] Mortuorum. FARNABIUS.

1151. *Tegimen*] Leonis pellis, qua me interdiu tegere solebam, quae mihi dormituro strata pro lecto erat. FARNABIUS.

1153. *Vir-*

Idemque somno mollis Herculeo torus?
Ubi tela? ubi arcus? arma quis vivo mihi
Detrahere potuit? spolia quis tanta abstulit?
Ipsumque quis non Herculis somnum horruit?
Libet meum videre victorem, libet.
Exsurge victor, quem novum coelo pater
Genuit relicto: cujus in foetu stetit
Nox longior, quam nostra. quod cerno nefas?

Na-

GRONOVII.

1157. *Exsurge victor*] Etruscus. *Exsurge virtus.* Nec mirum sit virum fortem appellari virtutem, quando & Tacitus lib. 16. *Ad postremum Nero virtutem ipsam exscindere concupivit interfecto Barea Serano & Thrasea Paeto.* Plautus Curcul. 2. 3 *Invoco almam meam nutricem Herculem.* qui scilicet per decumas ei praestabat officium idem, quod infanti nutrix. In quo mutando frustra ingeniosi fuerunt. Trinummo de agro, quem Lesbonicus sorori dotem dicebat, 2, 4. *Nostramne vis nutricem, quae nos educat, Abalienare à nobis?* Apud Suetonium, *Cato grammaticus, Latina Siren.* Livius lib. 21. *hunc juvenem tanquam Furiam facemque hujus belli.* Cicero de Clodio pro Sextio: *producti in circo Flaminio in concionem ab illa Furia ac peste patriae.* Iterum: *omnibus in concionibus illa Furia clamabat.* Pro domo: *disrumpatur licet ista Furia.* In Vatinium: *ab eadem illa teterrima furia productus ad populum.* Quare optimus Manutius aemulatione prava repugnat Victorio apud Ciceronem scribenti lib. 1. fam. ep. 9. *Primum illa Furia muliebrium religionum, qui non pluris fecerat Bonam deam, quam tres sorores, impunitatem est illorum sententiis assecutus.* Nam in illo *furta* nihil falsi. Ille Clodius, ait, qui muliebrem religionem turbavit quasi Furia interveniens (exemplum Furiae sic turbantis est apud Statium Thebaide 11, v. 208.) quique non pluris &c. *Furia qui*, ut apud Terentium Eunucho: *illum senium, qui me hodie remoratus est.* Cicero ipse lib. 10. fam. 28. *Quod vero à te viro optimo, seductus est tuoque beneficio vivit haec pestis.* Gellius lib. 17. cap. 1. *Ut quidam fuerunt monstra hominum, qui de diis immortalibus impias falsasque opiniones tradiderunt.* Haec oppido pulcra & frequentiora veteribus, quam nos putamus. Atque de hoc quoque genere est, *Virtus quem.* Exsurge, quem non hominem esse oportet, sed ipsam virtutem, cui succubuit Hercules. Velim etiam distingui: *Exsurge, Virtus. Quem novum coelo pater Genuit relicto, cujus in foetu stetit Nox longior, quam nostra?*

1158. *Cujus incestu stetit Nox longior,*] Docent nos *incestare* esse vitiare & corrumpere; inde *incestum* late pro quovis stupro vel adulterio. Quomodo tot viri docti hoc praeterire potuerunt sine nota? Ut ipse Hercules ex incesto se procreatum dicat? At quanto pudentius apud Statium prima Thebaide de suis natalibus Polynices? Praeclare Florentinus: *cujus in foetu stetit Nox longior.* Latini *foetam* dicunt & gravidam & partu liberatam, ut recte Servius ad primam Aeneida. Hinc *foetus* & conceptus & partus. Prius hic: posterius Amphitruone: *Pater curavit, uno ut foetu fieret.* Varro lib. 2. de re rust. *Appello foeturam à conceptu ad partum: hi enim praegnationis primi & extremi fines* Plinius lib. 22, 13. *Si quadrupes foetum non admittat.* Idem lib. 8, 40. *Primo & secundo foetu nimis feroces putant gigni, tertio demum educant.* Sed hic utrovis modo potest accipi.

VARIORUM.

1153. *Vivo*] *Emphatice ἐμοὶ ζῶντι ϗ ἐπὶ χθονὶ δερκομένῳ.* FARNABIUS.

1154. *Tanta*] Mihi, tam forti. FARNABIUS

1155. *Ipsumque*] Etiam Herculem dormientem. DELRIUS.

1158 *Cujus incestu*] Si quem me fortiorem genuerit Jupiter adulterata & vitiata aliqua foemina per longiorem noctem, quam qua ego genitus sum. supra vers. 24. FARNABIUS.

1160. *Na-*

Nati cruenta caede confecti jacent:
Perempta conjux. quis Lycus regnum obtinet?
Quis tanta Thebis scelera moliri ausus est,
Hercule reverso? quisquis Ismeni loca,
Actaea quisquis arva, qui gemino mari
Pulsata Pelopis regna Dardanii colis,
Succurre, saevae cladis auctorem indica,
Ruat ira in omnes. hostis est, quisquis mihi
Non monstrat hostem. victor Alcidae lates?
Procede: seu tu vindicas currus truces
Thracis cruenti, sive Geryonae pecus,
Libyaeve dominos: nulla pugnandi mora est.
En nudus asto, vel meis armis licet
Petas inermem. cur meos Theseus fugit
Paterque vultus? ora cur condunt sua?

Dif-

GRONOVII.

1167. *Ruat ira in omnes.*] Sic optimus & quicquid hactenus visum librorum, praeter unum, in quo *hostes*. Satis placet alterum. *Omnes* dicit quoslibet, quoscumque obvios. Ut apud Horatium: *Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.*

1170. *Sive Geryonis pecus,*] Florentinus, *Gerionae*: ut & vetustiores habere Pall. indicavit jam dudum Comelinus Sic Agamemnone: *Geryonae spolium triformis.* Ut plane liber Etruscus, & alludunt alii Propertius 3, 21. *Geryonae stabula.* Silius libr. 13. *Monstrum Geryones immane tricorporis irae.*

VARIORUM.

1160 *Nati*] Pindarus octo fuisse scribit: Isacius quatuor, Oniten, Thermachum, Democoontem & Creontiadem: Apollodorus Therimachum, Creontiadem, Deicoontem, & Deïona: Euripides & Philostratus tres: Higynus duos, Theremachum & Ophytem. DELRIUS.

1161. *Quis Lycus*] Quis tyrannus Lyci similis vel deterior, &c ille enim me absente regnum occupavit: hic autem reverso me. FARN.

1163. *Quisquis*] Aliquis ex iis, qui Boeotiam, aut Peloponnesum incolit, indicet mihi hujus cladis auctorem. FARNABIUS.

1163 *Ismeni*] Boeotiae, quam rigat fl. Ismenus. Supra vers. 334. FARNABIUS.

1164. *Actaea*] Attica, maritima, ab ἀκτὴ litus: aliis, ab Atthide Cranai filia. FARN.

1164. *Gemino*] Aegaeo & Ionio mari. Supra vers. 336. FARNABIUS.

1165. *Pulsata*] Peloponnesum Pelopi filio Tantali Regis Phrygum regnatam, à quo & nomen habuit illa Peninsula. FARNABIUS.

1165. *Dardanii*] Phrygem fuisse docebo postea: tamen Apollonius lib. 2. Paphlagonem facit; Euphorion, Lydum. DELRIUS.

1169. *Seu tu*] Seu tu ulcisceris interfectum à me Diomedem. supra versu 226. FARNABIUS.

1169. *Currus*] Jugales equos, qui carne humana vescebantur. FARNABIUS

1170. *Geryonae*] Seu Geryonis abacta pecora, vers. 231. FARNABIUS.

1171. *Libyaeve*] Seu Antaeum versu 482. & Atlantis hortos vers. 239. FARNABIUS.

1174. *Ora cur condunt*] Manu inter lacrymandum. *vel* prae pudore. FARNABIUS.

Differte fletus. quis meos dederit neci
Omnes ſimul, profare: quid, genitor, ſiles?
At tu ede Theſeu, ſed tua, Theſeu, fide.
Uterque tacitus ora pudibunda obtegit;
Furtimque lacrymas fundit. in tantis malis
Quid eſt pudendum? nunquid Argivae impotens
Dominator urbis? nunquid infeſtum Lyci
Pereuntis agmen clade nos tanta obruit?
Per, te, meorum facinorum laudem precor,
Genitor, tuique nominis ſemper mihi
Numen ſecundum; fare, quis fudit domum?
Cui praeda jacui? *Amph.* Tacita ſic abeant mala.
Herc. Ut inultus ego ſim? *Amph.* Saepe vindicta obfuit.
Herc. Quiſquamne ſegnis tanta toleravit mala?
Amph. Majora quiſquis timuit. *Herc.* His etiam pater
Quidquam timeri majus aut gravius poteſt?
Amph. Cladis tuae pars iſta, quam noſti, quota eſt?
Herc.

GRONOVII.

1175. *Differte fletus.*] Membranae antiquiſſimae: *Defer tellus.* Vix audeo fateri me dubitaſſe, an olim fuerit: *Differte leſſum* Notum illud Plauti: *Thetis lamentando leſſum fecit filio.* Nic. Heinſius conjiciebat, *Referte juſſi.*

1180. *Nunquid Argivae potens*] Scribe cum Etruſco: *numquid Argivae impotens Dominator urbis?* Tyrannum enim facit, impotentem ejus dominationem toties expertus. Statim corrupti libri: *numquid infeſtum mihi Parentis agmen.* Cujus interpretationem excogitavit Scaliger, & fuere, qui ſic ederent. Sed alteri fundus Etruſcus.

VARIORUM.

1175. *Differte fletus.*] Ut ſupra. *Differte amplexus.* verſ. 638. quin miſſis lacrymis dicite. quis meos, &c. FARNABIUS.

1177. *Tua,*] Emphaſis, id eſt, bona fide: Theſeus enim amicis erat fidus, utcunque uxoribus fidem non praeſtaret. FARNABIUS.

1183. *Per te,*] *Ordo eſt*, Precor te per laudem meorum facinorum. FARNABIUS.

1185. *Secundum;*] A Jove, cujus numen mihi primum. FARNABIUS.

1186. *Cui praeda jacui?*] Quis arma me praeſente diripuit? ſic Claudian. —— *cui praeda forer?* DELRIUS.

1186. *Tacita*] *Μὴ κρῖνε, μὴ ξέταζε.* Sophoc. Ait, ne inquire curioſius ea quae neſcire praeſtat. *τὰ δ' ἄλλ' ἐᾶ.* FARNABIUS.

1187. *Ut inultus*] Itane abeant ignota, ut ego non ulciſcar? FARNABIUS.

1188. *Segnis*] Etiam ignavus? FARN.

1189. *Majora*] Fortis tamen minora tolerabit, ut majora devitet. FARNABIUS.

1191. *Cladis*] Quam vides & noſti, caedes, minima pars eſt calamitatis tuae, quam non vides. *innuit multo pejus eſſe, quod ab ipſo caeſi ſunt.* FARNABIUS.

1192. *Ma-*

Herc. Miserere, genitor: supplices tendo manus.
Quid hoc? manus refugit. hic errat scelus.
Unde hic cruor? quid illa puerili madens
Arundo leto, tincta Lernaea nece?
Jam tela video nostra, non quaero manum.
Quis potuit arcum flectere? aut quae dextera
Sinuare nervum vix recedentem mihi?
Ad vos revertor: genitor, hoc nostrum est scelus?
Tacuere; nostrum est. *Amph.* Luctus est istic tuus;
Crimen novercae. casus hic culpa caret.
Herc. Nunc parte ab omni genitor iratus tona,
Oblite nostri: vindica sera manu
Saltem nepotes: stelliger mundus sonet,
Flammas & hic & ille jaculetur polus:

Ru-

GRONOVII.

1193. *Hic errat scelus.*] Sic boni libri, & sic in Thyeste vers. 474. *errat hic aliquis dolus.* Ne quem inducant Delriani codices, *hic erat*, vel *hoc erat*, venditantes: aut interpres audiatur conjectans: *hinc erat scelus.*

1197. *Quae potuit arcum flectere?*] Bene Gruterus à fronte versus, *Quis*: sed dein liber optimus: *aut quae dextera Sinuare nervos vi cedente mihi.* Hinc illae varietates apud Delrium: ut enim quisque novus accessit librarius, voluit complere versum. Alius, *vix jam cedentem*: quod cum lex metri refutet, frustra explicatur: alius, *vix poene cedentem*: alius, *pene vix cedentem*: quartus, *vix cedentem*, ut & meae membranae, Vossianae: *quae dextra S. nervum pene cedentem.* Vix tamen videtur aliud restitui potuisse quam quod receptum est.

1205. *Flammas & hic & ille*] Etruscus: *Flammasque & hic & ille.*

VARIORUM.

1192. *Manus.*] Manus mea sibi male conscia refugit contactum patris. Sic infra vers. 1317. *alii exponunt*, pater refugit tangere meas manus, *non placet.* FARNABIUS.

1193. *Hic errat scelus*] Scelus, cujus author me latuit, in his manibus errat. FARN.

1195. *Tincta*] Hydrae sanguine & felle tincta. FARNABIUS.

1196. *Non quaero manum*] Non ambigo de manu, quae iis uti potuerit, quod nulla valuit praeter meam. FARNABIUS.

1197. *Sinuare nervum vix recedentem mihi?*] Totidem atque iisdem verbis editio Paris. non concoquo tamen illud *recedentem.* certe dicere voluit *cedentem* i. e. obsequentem viribus; ni lex metri obstaret. SCHRODERUS.

1200. *Tacuere*] Φασὶ σιωπῶντες, tacent, consentire videntur. FARNABIUS.

1200. *Luctus*] Luctus quidem causa tua est; at crimen est Junonis. FARNABIUS.

1202. *Genitor*] Jupiter. FARNABIUS.

1203. *Nostri:*] Qui curam non habuisti mei, filii tui à mente abalienati & nepotum tuorum à me interfectorum. Vel obliviscere me filium esse tuum. FARNABIUS.

1203. *Sera manu*] Post admissum scelus, quod ante oportuit. FARNABIUS.

1204. *Nepotes*] Tuos ex me nepotes à me caesos. FARNABIUS.

1205. *Hic*] Uterque polus. FARN.

1206. *Ca-*

Rupes ligatum Caſpiae corpus trahant,
Atque ales avida. cur Promethei vacant
Scopuli? paretur vertice immenſo feras
Volucreſque paſcens Caucaſi abruptum latus,
Nudumque ſilvis. illa, quae Pontum Scythen
Symplegas arctat, hinc & hinc vinctas manus
Diſtendat alto: cumque revocata vice
In ſe coibunt ſaxa, quae in coelum exprimunt
Actis utrinque rupibus medium mare,
Ego inquieta montium jaceam mora.
Quin ſtructum acervans nemore congeſto aggerem,
Cruore corpus impio ſparſum cremo?
Sic, ſic agendum eſt; inferis reddam Herculem.
Amph. Nondum tumultu pectus attonito caret.

Mu-

GRONOVII.

1215. *Ego inquieta montium*] Convenit magnus Scaliger conſcientiam lectoris, an hoc intelligat. Non tantum conſcii nobis ſumus nos haec recte intelligere, ſed etiam conſcios alios non recuſamus. Optat ſe medium jacere inter duas Symplegades, illarum velut *moram*, impedimentum, obicem: qui eas moretur, vetet aut ſatis arcte conjungi aut rurſus diſtrahi: eamque *moram inquietam*, ſeu quae identidem à commiſſis ſcopulis ſollicitetur, impetatur, inquietetur. Ut apud Virgilium, Abantem *pugnae nodumque moramque:* apud Florum, *ſcopulus & nodus & mora publicae ſecuritatis Antonius:* in proſis Senecae, *commiſſuras & moras*, quod etiam male ſollicitarunt. Scaliger, *in quieta mora:* explicatque, in illa mora, in illo quieto momento. Idque jam oſtentant aliquae editiones. Veſtram fidem, Viri doctiſſimi! hoccine eſt Latine loqui?

1219. *Tumultu pectus attonitum caret*] Etruſcus, *attonito.* Sic in Thyeſte: *Fateor, tumultus pectora attonitus quatit.* Hypallage frequenti. At mox:

VARIORUM.

1206. *Caſpiae*] Montis Caſpii, qui Tauri pars fuit. FARNABIUS.

1207. *Cur Promethei*] Abripiar in locum Promethei, cujus Caucaſo catenis alligati jecur renaſcens aſſidue depaſcebatur aquila ob ignem Jovi ſurreptum, quem tamen jam poena illa liberavit Jupiter praemonitus à Prometheo, ut à Thetidos connubio abſtineret. FARNABIUS.

1208. *Paretur*] In meum ſupplicium. FARN.

1211. *Symplegas*] Symplegades vel Cyaneae inſulae ſunt ſcopuli in Ponti Euxini oſtio, quae finguntur concurrentes, eo quod non multum à ſe diſtantes navigantibus modo disjungi, modo coire videantur. Optat Hercules, ut ubi hae invicem colliduntur, manu altera ipſe utrique alligatus intermedius concutiatur. Vide Medeam verſ. 341. FARNABIUS.

1215. *Ego*] Moram iis injiciam, corpore ſcil. meo ne coeant, interjecto FARN.

1216. *Quin ſtructum*] Aut cur non potius ipſe in conſtructam pyram me conjicio? *triſte de morte ſua omen.* FARNABIUS.

1217. *Impio*] Natorum à me impie effuſo. FARNABIUS.

1218. *Reddam*] Ut qui prius ibi fuerim. FARNABIUS.

1219. *Nondum*] Non receſſit furor ejus in totum. FARNABIUS.

1220. *Mu-*

Mutavit iras: quodque habet proprium furor,
In se ipse saevit. *Herc.* Dira Furiarum loca
Et inferorum carcer, & sonti plaga
Decreta turbae, & si quod exilium latet
Ulterius Erebo, Cerbero ignotum & mihi,
Huc me abde tellus: Tartari ad finem ultimum
Mansurus ibo. pectus ô nimium ferum!
Quis vos per omnem, liberi, sparsos domum
Deflere digne poterit? hic durus malis
Lacrymare vultus nescit. Huc ensem date;
Date huc sagittas; stipitem huc vastum date.
Tibi tela frangam nostra; tibi nostros, puer,
Rumpemus arcus, ac tuis stipes gravis
Ardebit umbris: ipsa Lernaeis frequens
Pharetra telis in tuos ibit rogos.
Dent arma poenas: vos quoque infaustas meis

Cre-

GRONOVII.

In se ipse saevit: non *furit*; quod frustra adjutum ivit Lipsius.

1223. *Et si quod exilium latet*] Copulativam & hic & sequenti versu loco priore arcet liber optimus.

1232. *Ac tuis stipes*] Forte: *hic tuis stipes gravis.*

1235. *Infaustas meis*] Parum concoquo, etsi transeant. Quid enim, *manus infaustas meis telis*? aut *vos cremabo meis telis*? Sic tamen & scripti. Conjiciebam: *Vos quoque infestas meis Cremabo teneris & novercales manus.* Nisi malis *infestae.*

VARIORUM.

1220. *Mutavit iras:*] Ab aliis in se FARN.

1221. *Dira*] Supplicii loca. FARNABIUS.

1224. *Frebo*,] Infernalium fluviorum infimo. FARNABIUS.

1224. *Mihi*] Qui omnia ibi perscrutatus sum. FARNABIUS.

1226. *O nimium*] Quod non solvatur in lacrymas, sed quis vos digne deflere poterit? &c. FARNABIUS.

1228. *Durus*] Induratus malis. FARN.

1231. *Tibi tela*] *Conversus ad unum filiorum dicit.* Tibi sagittis frangam: *ad alterum*, tibi arcum: *ad tertium conversus dicit*, tuis manibus quasi inferiae comburetur clava haec; *ad quartum*, tuo rogo ardebit pharetra, atque *ita quatuor Herculem filios (quorum nomina Onitem, Therimachum, Deicoonta, Creontiadem ferunt) interfecisse vult, quos alii duos, alii octo statuunt.* FARNABIUS.

1233. *Lernaeis*] Supra vers. 1195. FARN.

1235. *Vos quoque*] Vosque una cremabo manus meae, quae nimis obsequutae estis odio novercae meae Iunonis FARNABIUS.

1235. *Infaustas meis cremabo telis*,] Nihil hic sollicito vulgatam, sensu, ni fallor, liquido: minante Hercule, igne telorum, quae modo dari sibi in rogum postulaverat, se perditurum saevas istas, atque in suam suorumque perniciem sibi datas manus. SCHRODERUS.

 1239. *Nunc*

Cremabo telis, ô novercales manus.
Thes. Quis nomen unquam sceleris errori addidit?
Herc. Saepe error ingens sceleris obtinuit locum.
Thes. Nunc Hercule opus est. perfer hanc molem mali.
Herc. Non sic furore cessit extinctus pudor,
Populos ut omnes impio aspectu fugem.
Arma, arma, Theseu, flagito propere mihi
Subtracta reddi. sana si mens est mihi,
Referte manibus tela: si remanet furor,
Pater recede. mortis inveniam viam.
Amph. Per sancta generis sacra, per jus nominis
Utrum-

GRONOVII.

1237. *Nomen sceleris errori indidit?*] Sic Aldus. Delrius *dedit*. Pall. omnes & cum illis Gruterus *addidit*: quae lectio caeteras praegravat fulta codicis Etrusci auctoritate. Habet aliquid veneris arcanae hoc verbum. Apud Virgil. Teucris *addita Juno*; Macrobio est, *adfixa & per hoc infesta, inimica & infesta*: notaturque sic dixisse Lucilium: *Si mihi non praetor siet additus atque agitet me.* Sane tam honos additur quam contumelia: tamen frequenter adhibetur in pejorem partem. Virgilius 1. Georg. *malum virus serpentibus addidit atris.* Et, *Mox & frumentis labor additus.* Plautus Captivis 201. *multam oculis miseriam additis.* Nam in loco vexatissimo nihil adhuc Camerarii lectione commodius vidi. Sic *addere virgas*, apud Livium, lib. 26. *Lictor, viro forti adde virgas, & in eum primum lege age.* Et sic scribendum apud Silium lib. 2, 591. *agit addita Erinnys.* non *abdita*, ut editur. Nam in factis ejusmodi *cuncto sua regnat Erinnys Pectore*, ut de Lemniis mulieribus loquitur Statius. Idem Silius alibi: *nascentique addita fata.* Arnobius lib. 1. *Morsu animam serpens tollit, maledicam si primordiis rerum, quod tam saeva prodigia genituris spirantibus addiderunt.* Quem locum olim contra Stewechium, Gelenium, Ursinum, Heraldum defendebamus, accepto τῷ *maledicam si*, propria quadam Arnobio figura, pro illo, *an maledicam.* His omnibus *additum* est, male, infeliciter, vice poenae additum. Sic *errori nomen sceleris additum*, est, error vocabulo sceleris infamatus. Ovidius lib. 9. Met. *namque hoc avus Eurytus illi Addiderat nomen.* Ubi tamen sine crimine est. Caeterum hunc versum, ut &, *Nunc Hercule*, Amphitruonis personae adsignat Florentinus.

1245. *Mortis inveniam viam.*] Sic liber optimus & omnes, praeter unum: sic postulat sensus. Viliore, *inveni*, & aurium isto judicio fruatur, qui volet: nos nihil offendimur veteri lectione. Anchises apud Virgilium: *Ipse manu mortem inveniam.*

VARIORUM.

1239. *Nunc Hercule*] Nunc tibi opus est solita tua tolerantia. FARNABIUS.

1240. *Non sic furore*] Nec tamen adeo mihi pudorem excussit furor, ut tanto sceleri superesse velim, & perfricta fronte occurram hominibus, qui me horrentes fugiant è conspectu meo. FARNABIUS.

1243. *Sana*] Quae sciat uti armis, *vel* quae sentiat quid admiserim, statuatque poenas sceleris exigere. FARNABIUS.

1245. *Mortis*] Etiam absque armis mortem inveniam: mori enim certum est. FARN.

1246. *Per sancta generis sacra*,] Per sancta generis jura mutuaque patris precor. *Vel* per sacrificia gentilitia. FARNABIUS. Gentilitia sacra intelligit: quorum mentio apud Livium, quae gentilibus erant communia. Gentiles vero dicuntur, qui ex eodem genere orti sunt, ut Sex. Pom-

Utrumque nostri, sive me altorem vocas,
Seu tu parentem; perque venerandos piis
Canos, senectae parce desertae precor,
Annisque fessis: unicum lapsae domus
Firmamen, unum lumen afflicto malis
Temet reserva. nullus ex te contigit
Fructus laborum. semper aut dubium mare,
Aut monstra timui. quisquis in toto furit
Rex saevus orbe, manibus, aut aris nocens,
A me timetur. semper absentis pater
Fructum tui, tactumque & aspectum peto.
Herc. Cur animam in ista luce detineam amplius,
Morerque, nihil est: cuncta jam amisi bona:
Mentem, arma, famam, conjugem, natos, manus;
Etiam furorem. nemo polluto queat
Animo mederi: morte sanandum est scelus:
Amph. Perimes parentem? *Herc.* Facere ne possim, occi-(dam.
Amph.

GRONOVII.

1255. *Manibus, aut aris nocens,*] Notat Raphelingius, in aliis esse *armis:* quod melius etiam judicat manus illustris. Alii explicant in homines crudelem, in deos impium. Et nimis laxe, & non satis. *Aris nocentem*, intellige, per aras nocentem, qualis fuit Busiris: unde *illaudati Busiridis arae.* Statim liber optimus etiam, *A me timetur.*

1263. *Perimes parentem?*] Hoc quoque Florentiae dicit Amphitruo: nec non sequens: *Genitore coram?* Et videtur Theseus demum interfari versu 1272.

VARIORUM.

Pompejus scribit, & qui simili nomine appellantur, ut ait Cincius, gentiles mihi sunt. Quo sensu, secundum quosdam Cicero Servium Tullium regem gentilem suum appellavit, cum interim ab eo genus non traheret. Vide Paul. Manutium ad 1. epistol. familiar. Ciceron. DELRIUS.

1246. *Nominis*] Alumni & parentis. FARN.

1251. *Unum*] Te mihi amicis destituto, soli, seni, malis afflicto solamen unicum reserva. FARNABIUS.

1252. *Nullus*] Hactenus de te absente solicitus fui: mihi jam tandem liceat tua praesentia frui. FARNABIUS.

1158. *Cur animam*] Non est cur diutius vivam. FARNABIUS.

1260. *Manus;*] Quondam egregia & laude digna aggressus, nunc dedecorosa & scelerata. FARNABIUS.

1261. *Furorem.*] Quo me tenente nec culpam agnovi, nec dolorem sensi. FARNABIUS.

1262. *Morte*] Insanae menti nulla est nisi à morte medela. FARNABIUS.

1263. *Perimes*] An te tollendo eris mihi causa mortis? FARNABIUS.

1263. *Facere*] Imo ipse me occidam, ne quando in furorem relapsus te interficiam, ut nuper, &c. FARNABIUS.

1264. *Ge-*

Amph. Genitore coram? *Herc.* Cernere hunc docui nefas.
Amph. Memoranda potius omnibus facta intuens,
Unius à te criminis veniam pete.
Herc. Veniam dabit sibi ipse, qui nulli dedit?
Laudanda feci jussus, hoc unum meum est.
Succurre genitor, sive te pietas movet,
Seu triste fatum, sive violatae decus
Virtutis: effer arma; vincatur mea
Fortuna dextra. *Thes.* Sunt quidem patriae preces
Satis efficaces. sed tamen nostro quoque
Movere fletu. surge, & adversa impetu
Perfringe solito: nunc tuum nulli imparem
Animum malo resume. nunc magna tibi
Virtute agendum est; Herculem irasci veta.
Herc. Si vivo, feci scelera: si morior, tuli.
Purgare terras propero: jamdudum mihi
Monstrum impium, saevumque & immite, ac ferum
Oberrat: agedum dextra, conare aggredi
Ingens opus, labore bisseno amplius.
Ignave cessas? fortis in pueros modo,

Pa-

VARIORUM.

1264. *Genitore*] An te occides coram patre? FARNABIUS.

1264. *Cernere*] Assuefeci eum hujusmodi spectaculis, qui in conspectu ejus interfeci uxorem & natos. FARNABIUS.

1265. *Memoranda*] Caeteras tuas virtutes perpende, iisque hanc unam culpam condona. FARN.

1267. *Veniam*] Egone, qui ab aliis fontibus poenas poposci, mihi ignoscam? FARN.

1268. *Laudanda*] Ab Eurystheo jussus, laudanda feci, scelus hoc à me profectum est FARNABIUS

1269 *Pietas*] Nepotum caedis pia vindicta. *Vel*, filii tui sibi & aliis detestabilis commiseratio. FARNABIUS.

1275. *Nulli*] Nulli malo inferiorem, imo majorem. FARNABIUS.

1277. *Virtute*] Ut te virum praebeas. FARN.

1277. *Herculem*] Dolorem tuum, iramque vince. FARNABIUS.

1278. *Si vivo*,] Si mihi post tale flagitium vitae usum indulsero, videbor consulto fecisse & approbare FARNABIUS.

1278. *Si morior*,] Si vero morte ulciscar, credar per vim aliunde illatam & extrinseco morbi impulsu hoc perpetrasse FARNABIUS

1280. *Monstrum*] Monstrosum sc. scelus hoc meum. FARNABIUS.

1281. *Agedum*] Aggredere itaque, ô dextra, hoc monstrum extingue, cujus laboris gloria duodecim illorum à te gestorum laudem superabit. FARNABIUS.

1284. *Pa-*

Pavidasque matres? arma nisi dantur mihi,
Aut omne Pindi Thracis exscindam nemus,
Bacchique lucos, & Cithaeronis juga
Mecum cremabo: tota cum domibus suis,
Dominisque tecta, cum Deis templa omnibus
Thebana supra corpus excipiam meum,
Atque urbe versa condar. &, si fortibus
Leve pondus humeris moenia immissa incident,
Septemque opertus non satis portis premar,
Onus omne media parte quod mundi sedet,
Dirimitque superos, in meum vertam caput. (lis,
Amph. Reddo arma. *Herc.* Vox est digna genitore Hercu-
Hoc en peremptus spiculo cecidit puer.

Amph.

GRONOVII.

1284. *Arma nisi dentur mihi*] Etruscus, *dantur*, & sequenti, *excidam*.

1291. *Moenia inversa incident*,] Non alii legunt *immersa*: ut supine annotat homo eruditus: sed est ea vet. codicis unius interpolati lectio pro *immissa*: quod servat Etruscus, omnesque alii: neque est mutandum. Neque elegantius *excident*, ut visum nonnemini: conjungendum enim, *leve pondus incident*: si, inquit, immissa & conjecta in me moenia hos humeros non gravabunt, depriment. *Immissa incident*, ut apud divinum Poëtam, *Lapsa cadunt folia*.

1293. *Media parte qua mundus sedet*,] Duas afferunt explicationes: unam de toto quod inter terram & coelum supremum interjacet: alteram de mole ipsa terrae Prior est nugatoria, posterior vera. Quod ut certius statuas, emenda ex Florentino: *Onus omne media parte quod mundi sedet*. Hoc enim superos dirimit, puta nos & Antipodas.

1295. *Redde arma. A. Vox est*] Quamquam decrerint viri summi, qui personas aliter ponunt, eos errare: tamen verum est, quod notat Delrius, haec frigere & jacere, qualia peccare non solet hic auctor. Neque culpa est ejus (didicimus ex Etrusco exemplari) sed librariorum, qui & verba leviter corruperunt, & personas male sic ordinarunt. Caput igitur hujus versus dandum est Amphitruoni. Is animadvertens amotis armis Herculem magis irritari, & prope secundum furorem esse, satius ducit ea restituere nondum prorsus efferato: id quod facit simul cum

VARIORUM.

1284 *Pavidasque*] *Per indignationem dixit*, prô matrem pavidam: ut Theb. 368. Med. 1005. Agam. 122 FARNABIUS. MSS. uno consensu omnes, *Pavidasque matres*: & recte, sic enim saepius utitur plurali numero auctor noster, idque eleganter, ad augendam invidiam. cui malo dum medicinam non necessariam adhibere conantur imperiti, gravius multo afficiunt. COMMEL.

1285. *Pindi*] Montis in confinibus Thessaliae versus Thraciam. FARNABIUS.

1286. *Bacchique*] Sylvas incaeduas prope Thebas, quae Baccho consecratae sacrificiis lucent. FARNABIUS.

1290. *Et, si*] Quod si domus, templa, moenia, portae septem, universa urbs Thebarum nimis leve pondus sit ad me opprimendum, vertam ego in caput meum omnia inter terram & coelum summum. *Vel*, molem ipsam terrae, quae in medio librata suo interpositu alterum hemisphaerium, seu coeli faciem mediam ab altera separat & occulit. FARNABIUS.

Amph. Hoc, Juno, telum manibus emisit tuis.
H. Hoc nunc ego utar. *A.* Ecce, quam miserum metu
Cor palpitat, corpusque sollicitum ferit.
H. Aptata arundo est. *A.* Ecce, jam facies scelus
Volens, sciensque. pande, quid fieri jubes?
Nihil rogamus; noster in tuto est dolor.
Natum potes servare tu solus mihi,

Eri-

GRONOVII.

his dictis: A. *Reddo arma.* Ita namque Florentiae legitur, non *Redde.* Quae Hercules recipiens, paullo placatior, ait: H. *Vox est digna genitore Herculis*: facis quod te dignum est: neque enim decet, qui Herculis audiat pater, instrumenta gloriae filio involare aut arcere. Porro Hercules tenens manu telum, & inspiciens, & stimulans dolorem suum ad manus sibi adferendas ait. *Hoc en peremptus spiculo cecidit puer*: quibus mactatum filium & patratum parricidium sibi ipse exprobrat. At leniens invidiam facti Amphitruo subjicit opportune arietem illum, *telum manu fugisse*, ceu non tantum bonus imperator, verum etiam jurisconsultus. A. *Hoc Juno telum manibus emisit tuis.* Immo non tu auctor hujus mali, sed divûm regina, quae in feriendo puero tuis nescii atque inviti manibus usa est: quae fecit, ut telum manu fugeret. Hercules nihil motus hac extenuatione facti, magis aperit consilium de se interficiendo: H. *Hoc nunc ego utar.* Fuerit ante hoc telo usa Juno: nunc duntaxat ipse ego utar. Territus tam praecipiti denuntiatione Amphitruo, & ad ultimum timoris admotus non invenit verba, quibus eum pergat dehortari, sed extremum metum suum & summam sollicitudinem rebus & argumento exhibet: A. *Ecce quam miserum metu Cor palpitat, pectusque sollicitum ferit.* Ita namque Florentinus, neque aliter legendum est. Est autem illud, quod Ovidio: *Attoniti micuere sinus.* Et, *Corque timore micat.* Et, *Corda micant regis.* Manilioque: *magnis concita caussis Corda micant.* Pergit tamen Hercules, & telum in se vertit, dicens: H. *Aptata arundo est.* Ita stanti & de extremo momento deliberanti trepidus rursum instat Amphitruo: A. *Ecce jam facies scelus Volens sciensque*: & hujus unius personae est omnis sermo usque ad versum 1314. ubi respondet jam sedatus & concedens Hercules.

1302. *Nihil rogamus;*] Vox ad eos, quos desperamus exorari posse, quique ut ait Cicero 2. fam. 17. *deteriores fiunt rogati.* Pro Quinctio: *Quod si facere nolit, atque inhibuerit ejusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere, sese nihil precari, & si quid agere velit, judiciis defendere.*

1303. *Tu solus mihi, Theseu, ipse necdum*] Merito ineptissime exteri illam diphthongum censuerunt summi viri: sed restituere locum totum non erat nisi codicis Etrusci. Ejus est: *tu solus mihi, Eripere nec tu. Maximum evasi metum.* Continuanturque omnia sub una Amphitruonis persona, neque vel Thesei vel Herculis hic admittuntur partes. Verba sunt desperantis de pervincenda obstinatione Herculis eoque precibus omissis jam indignantis & susque deque habere se fingentis, quicquid tandem in se consulat. Quod naturaliter evenit, ut magnis precibus nostris rejectis dolore accendamur in iram, & quod rogavimus, prope impetratum nolimus. sed & verbis contrariis interdum indignationem testemur. Ita tamen desperat & objurgat, ut arte interim spem & hortamenta ingerat. Age, inquit, quando non potes flecti, fac, aperi & monstra, quod me vis cogisque facere: (hoc est enim: *pande, quod fieri jubes*: occide te, quod vis, ut ego quoque faciam, & me occidam) desino precum, cessat & dolor: venit in mentem, te quidem posse, parcendo tibi, servare mihi natum: sed nec tu, licet te interficias, potes illum mihi eripere. (Sive quia antecedere & prior mori con-

VARIORUM.

1300. *Jam facies*] Tibi & patri mortem inferendo. FARNABIUS.

1301. *Volens,*] Sanus, non per furoris errorem & ignorantiam, ut dudum. FARN.

1305. *Mi-*

Eripere nec tu. maximum evasi metum.
Miserum haud potes me facere, felicem potes.
Sic statue quidquid statuis, ut causam tuam
Famamque in arcto stare & ancipiti scias.
Aut vivis, aut occidis. hanc animam levem,
Fessamque senio, nec minus quassam malis,
In ore primo teneo. tam tarde patri
Vitam dat aliquis? non feram ulterius moram,
Letale ferro pectus impresso induam:

Hic,

GRONOVII.

stituit, sive quia etiamsi mortuo, filio tamen Hercule, erat futurus gloriosus.) Liber igitur sum metu: neque enim potes mihi, ut nunc est, miseriam augere; potes minuere: quod si non fiat, non tam malum est desperantibus non levari, quam bonum est miseriores fieri non posse. Et quae sequuntur sine dubio ejusdem Amphitruonis. Sed & Flor. *potes facere*, sine τοῦ *me*. Itaque Nic. Heinsius: *potes efficere*.

1309. *Fessamque senio, nec minus quassam malis,*] Etruscus: *nec minus fessam malis*. Non insuavi repetitione.

1312. *Letale ferro pectus impresso induam:*] Recte sic Gruterus, & auctorem habet Florentinum: non etiam in versu, quem addit ex Thyeste, quamvis & in Rhetorum libellis jactato: *Brutium Coro feriente pontum*. Sic, inquam, liber optimus. Nec nescire debebat vir eximius, quomodo illa hypallage Seneca potissimum delectatus fuerit. Non enim aliter loquebantur: *induere se telo, ferro*, &c. vel *in telum* Cicero 4. Acad. *Philo ut docuit Antiochus, in id ipsum se induit, quod timebat*. Lucretius lib. 4. *At nos in fraudem induimus, frustramur & ipsi*. His simile nostri hac tragoedia: *pectus in tela indue*. Hinc firmatur, quod asserit Quintiliano 12. Inst. 1. Gebhardus 3. Crep. 6. *Neque prudentiam* (concesseris) *iis, qui in gravissimas frequenter legum, semper vero malae conscientiae poenas à semetipsis improvise rerum exitu induantur*. Ubi subjecerant *inducantur*. Caesar 7. de Gall. *Aut semetipsi stimulis inopinanter induebant, aut in scrobes delapsi transfodiebantur*. Livius lib. 44. *Induissent se hastis nec confertam aciem sustinuissent*. Virgilius lib. 10. *An sese mucrone ob tantum dedecus amens Induat*. Ovidius 2. Amor. 10. *Induat adversis contraria pectora telis*. Quare apud eundem 9. Met. 82. ubi vulgo, *Induit ille toris à laeva parte lacertos*, non dubitem refingere, *toros à laeva parte lacertis*. Et lib. 12, 340, quod est, *& pondere corporis ornum Ingentem fregit, suaque induit ilia fractae*, ajo Nasonis fuisse: *suaque induit ilia fractâ*. Nam *induit aliqua re*, vel *in aliquam rem*, *sese* aut *partem sui*; item *induitur* is, cui nocetur, qui sauciatur: *induitur res*, quae nocet sauciatve. Latinus Pacatus in Paneg. *aut obviis sudibus induebantur, aut portas, quas eruptione patefecerant, morte claudebant*. Hinc scilicet Gebhardum frustra

VARIORUM.

1305. *Miserum*] Miseriorem me reddere non potes tua morte, felicem, si vivas. FARNAB.

1306. *Sic statue*] Ad Herculem, jam deliberata morte ferocior se convertit: non supplicans, ut prius, sed minitans. DELRIUS.

1308. *Aut vivis*,] Nisi mutata sententia vivere statuas, mihi causa eris necis. FARN.

1308. *Levem*,] Quae mihi jam seni misero facile discedat. FARNABIUS.

1310. *In ore*] ψυχὴν ἐπὶ χείλεσιν ἔχω. in primoribus labris, in extrema hac statione, hinc signo quasi dato facile avolaturam. FARNAB.

1310. *Tam tarde*] Tantum rogatus, cunctaris adhue vitam, id est, causam cur in vita maneam, donare mihi patri? FARNABIUS.

1310. *Tarde*] Hoc addit, quia multum beneficio detrahit, qui cunctatur. Bis dabis, si cito dederis. Vide Senecam lib. 2. de benefic. c. 1. 2. & seqq. DELRIUS.

Hic, hic jacebit Herculis sani scelus.
Herc. Jam parce, genitor, parce; jam revoca manum.
Succumbe virtus, perfer imperium patris.
Eat ad labores hic quoque Herculeos labor;
Vivamus. artus alleva afflictos solo,
Theseu, parentis: dextra contactus pios
Scelerata refugit. *Amph.* Hanc manum amplector libens:
Hac nixus ibo, pectori hanc aegro admovens
Pellam dolores. *Herc.* Quem locum profugus petam?
Ubi me recondam? quave tellure obruam?
Quis Tanais, aut quis Nilus, aut quis Persica
Violentus unda Tigris, aut Rhenus ferox,
Tagusve Ibera turbidus gaza fluens,

Ablue-

GRONOVII.

genus hoc loquendi applicare Quintiliano lib. 5. Inst. 7. *Turbantur enim & à patronis diversae partis inducuntur in laqueum.* Reperit in scripto: *induuntur in latus:* & eo exultat. Sed *in latus indui* nihil est: latus enim pars quae laeditur, quum in id fit impetus: at illud, *in quod induimur*, hoc sermone significat, quod laedit. Admitto tamen *induuntur*, sed ut maneat *in laqueum.* Sic enim Tullius 2. in Verr. *Hic videte, in quot laqueos se induerit. quorum ex nullo se unquam expediret.* Eodemque libro 2 *Videte, ut, dum expedire se vult, induat.* Lib. 5. ejusdem corporis: *sua confessione induatur ac juguletur, necesse est.*

1322. *Quave tellure obruam?*] Etruscus: *obruar.*

1323. *Quis Persica Violentus unda*] Equidem in Persicum sinum fertur Tigris: sed an hoc satis caussae, cur ejus unda *Persica?* Sane magna poëtarum licentia in gentium vicinarum nominibus inter se confundendis. An mavis, quod placebat Nic. Heinsio: *percita Violentus unda Tigris.* nam à celeritate, qua defluit, nomen illi inditum vult Curtius.

VARIORUM.

1313. *Sani*] Volentis ac scientis, ut modo vers. 1301. FARNABIUS.

1315. *Succumbe*] Cedat justitia, quae impietatem meam in natos vindicatura erat, pietati in patrem. FARNABIUS.

1316. *Hic quoque*] Quod dolorem meum vicerim, & quod, ut patrem servem, tantae impietatis conscientiae superstes esse velim. FARN.

1317. *Vivamus.*] Ego, & propter me pater. FARNABIUS.

1317. *Artus*] Tu, ô Theseu, tolle humo patrem, manus meae pollutae non audent tangere. Vide sup. vers. 1193. FARNABIUS.

1319. *Hanc manum*] Hanc Herculis manum amplector potius. FARNABIUS.

1321. *Quem locum*] Coëgistis me vivere, sed in qua orbis parte latebo, ubique notus? aut quo flumine vivo ablutus expurgabo me, cui alto infixa animo sedet tam dirae impietatis memoria? FARNABIUS.

1323. *Tanais,*] Scythiae fluvius. FARN.

1323. *Nilus,*] Aegypti fluvius. FARNAB.

1323. *Persica Tigris,*] Qui in Armenia majore nascens magnam Asiae partem perfluens in sinum Persicum defertur. fluvius rapidissimus, unde & nomen habet: sagittam enim Persae Tigrin appellant; & hinc ferae nomen. FARNABIUS.

1324. *Ferox*] Ipse fl. impetuosus. *vel* propter feroces accolas Gallos & Germanos, quos disterminat FARNABIUS.

1325. *Tagusve*] Fl. Lusitaniae, quae Iberiae, id est, Hispaniae pars. FARNABIUS.

1325. *Gaza*] Aureis arenis. FARNABIUS.

1327. *Mae-*

Abluere dextram poterit? Arctoum licet
Maeotis in me gelida transfundat mare,
Et tota Tethys per meas currat manus,
Haerebit altum facinus. in quas impius
Terras recedes? Ortum, an Occasum petes?
Ubique notus perdidi exilio locum.
Me refugit orbis. astra transversos agunt
Obliqua cursus; ipse Titan Cerberum
Meliore vultu vidit. ô fidum caput
Theseu, latebram quaere longinquam, abditam.
Quoniamque semper sceleris alieni arbiter
Amas nocentes, gratiam meritis refer
Vicemque nostris: redde me infernis precor
Umbris reductum, meque subjectum tuis
Restitue vinclis. ille me abscondet locus.
Sed & ille novit. *Thes.* Nostra te tellus manet.
Illic solutam caede Gradivus manum
Restituet armis. illa te, Alcida, vocat,
Facere innocentes terra quae superos solet.

GRONOVII.

1336. *Quicumque semper*] Quando solum alloquitur Thesea, & illum amare dicit etiam nocentes, propter Pirithoum, ne in scelere quidem relictum, nemo non videt ineptum hîc illud, *Quicumque*. Succurrit in tempore codex Etruscus: *Quoniamque semper*. Quae omnino vera lectio est.

1343. *Illa te, Alcide, vocat,*] Etruscus, *Alcidae*. Lege cum Nic. Heinsio: *Alcida*. Ut sequenti tragoedia: *Bonum est, Thyesta, quod mala ignoras tua.*

VARIORUM.

1327. *Maeotis*] Palus Scythiae FARN.

1327. *Mare,*] Septentrionale, vel Euxinum. FARNABIUS.

1328. *Tota Thetys*] Uxor Oceani. *Metonym.* mare. Mari autem polluta cuncta expiari credebantur: Θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνθρώπων κακά. FARN.

1332. *Me refugit*] Homines me abhorrent, dii oderunt. FARNABIUS.

1333. *Ipse*] Sol plus obscuratur me viso, quam Cerbero. vid. vers. 60. FARNABIUS.

1334. *O fidum*] Ὦ φίλη κεφαλὴ πιστὴ ἑταίρα. Qui Pirithoo fidus extitisti comes in rapienda Proserpina, mihi in furore meo. FARNABIUS.

1337. *Amas nocentes,*] Hoc dicit, quia Theseus amaverat Pirithoum, atque eum juverat in rapienda Proserpina; nunc se liberos necantem & summum furentem furorem non deseruerat. DELRIUS.

1337. *Meritis*] Ego bene de te merui, cum te catenis infernis exemerim, supra vers. 805. tu referes mihi hanc gratiam, si me vinclis illis restituas. FARNABIUS.

1341. *Nostra*] Athenas, quae patria mea & regnum, profectus expiabere; nam & ibi Mars à Neptuno in judicium vocatus de caede filii sui Halirrothii omnium deorum sententiis absolutus est. FARNABIUS.

L. ANNAEI SENECAE
*THYESTES.

DRAMATIS PERSONAE.

THYESTES. ATREUS. TANTALUS. MEGAERA. PLISTHENES. THYESTIS F. CHORUS SENUM MYCENAEORUM.
TANTALUS THYESTIS F. } Mutae Personae,
ALIUS THYESTIS F. }
SATELLES. NUNCIUS.

ARGUMENTUM.

Alternis annis regnandi vices pacti Atreus & Thyestes Pelopis ex Hippodamia filii Argis imperabant. Thyestes, adjuvante Aerope fratris uxore, quam in adulterium pellexerat, aureum arietem, in cujus possessione erat fatum regni, amovet, & male conscius in exilium abit. Atreus evasisse dolens, missis suis filiis velle se in gratiam redire simulat, oblata regni parte reditum illi suadet & persuadet. Tres Thyestis liberos, quos obsides acceperat, ad aras immolatos, partim assos, partim elixos patri nescienti epulandos apponit, mistumque vino cruorem illi praebet. sub finem nefandi convivii (quod Sol, ne videret, refugit) capita illi & manus filiorum ostendit, quasque dapes absumpserit, narrat, insultans fratris luctui, dolori, & imprecationibus.

ACTUS PRIMUS.

UMBRA TANTALI. MEGAERA.

Adducitur ab inferis Tantalus a furia, cogiturque miscere nefaria odia inter suos ex Pelope nepotes Atreum & Thyestem.

Tant. QUIS me inferorum sede ab infausta extrahit,
Avido fugaces ore captantem cibos?
Quis

GRONOVII.

1. *Quis me furor nunc*] Scio apud Virgilium Eurydicen, cum retraheretur ad inferos, dicere:

VARIORUM.

* *Thyestes.*] Haec M. Annaei Senecae tragoedia, nulla caeterarum inferior. Et quis dubitat, quin

Quis male deorum Tantalo vivas domos
Oltendit iterum? pejus inventum est siti
Arente in undis aliquid, & pejus fame
Hiante semper? Sisyphi numquid lapis
Gestandus humeris lubricus nostris venit?
Aut membra celeri differens cursu rota?

Aut

GRONOVII.

Quis & me miseram & te perdidit, Orpheu? Quis tantus furor? Unde si amaremus hanc lectionem, explicaremus eam: quae ira deorum: non vero, quo furore furia Megaera percita. Sed satis hac glande sumus pasti, quam remittemus in posterum, quibus anima pro sale erit: nos verum accipiemus à Lipsiano & Florentino: *Quis me inferorum sede ab infausta extrahit:* hos duos ego non modo Pall. novem & octo Delrianis, sed omnibus, qui tota sunt Europa, libris obduco, & jubeo victores volitare. Nam quid accidit Grutero, ut cogitaret: *Quis me Furiarum:* & τὸ *Quis* foeminino genere acciperet? Attinm aut Pacuvium versare se credidit, non Senecam. Vox *inferorum* conjungenda est cum vocabulo *sede*, non cum pronomine. Fuere & quibus *abstrahit* placeret. Quasi non in Phoenissis: *quae me ab hac vita extrahat.*

3. *Quis male deorum Tantalo vivas*] Sic omnes Mss. priore quidem loco: & particula *male* conjungenda est cum verbo *ostendit*: ut sit *male ostendere*, in poenam ostendere, inutiliter & magno cum pretio atque malo ostendere, ut observabamus olim. Agamemnone: *cum tranquillo Male confisae, credunt iterum Pelago audaces. Vivas* etiam *domos* intelligebam per hypallagen vivorum domos, ut apud Livium lib. 6. *gregatim quotidie de foro addictos duci, & repleri vinctis nobiles domos, & ubicumque patricius habitet, ibi carcerem privatum esse.* Liber tamen Etruscus, *visas.* Unde Nic. Heinsii conjectura: *invisas domos.*

8. *Aut membra celeri differens*] Si bene distinguas, nihil est fere, quo offendaris. Numquid, ait, lubricus Sisyphi lapis, gestandus humeris nostris, venit mihi tanquam poena nova vice poenae pristinae? numquid venit mihi rota illa differens membra Ixionis celeri cursu? num denique poena Tityi mihi venit, qui aeternus avem pascit? num haec vel illa mihi adsignabitur? num cadet aut eveniet sorte? num illam sortiar? Hoc enim est *venit.* Caveamus igitur refingere *differat* aut *differet.* Bene repetitur ἀπὸ κοινοῦ τὸ *venit*, quod non ita adsociandum τῷ *gestandus*, ut sequentibus attribui non possit. Concedamus autem, *gestandus venit*, esse idem quod, gestandus est, & postea scriptum, *differet*, quid facient de illis: *Aut poena Tityi?* num hic possunt repetere ex praecedente versu idem *differet?* Sed fovent pravam lectionem, *semper accrescens jecur:* quae tamen separatis illis quatuor versibus de Tityo sensum esse patitur, sed non patitur eos

VARIORUM.

quin Vario aliquid debuerit? Ut omittam octo minimum apud Graecos in hoc argumento laudari. Chori sunt divini. Ὑποθῆκαι fere omnes: & qui non τῇ τῶν γνωμῶν παρενθήκῃ, sed perpetua oratione hoc agunt. Omnes fere ad hoc facti, ut emendent mores. Etiam quae à Stoicis sumpsit, omnibus accommodavit. Qualia de vero Rege, qui idem sit sapiens, in illo divino, cujus est exordium, *Tandem regia nobilis.* In MS. codice, ATREUS inscribebatur. Sane Accii cognominis laudatur. Et ὁ πρωτολόγος histrio, est Atreus, non Thyestes. Caetera pro vulgari inscriptione sunto. HEINSIUS. Chorus hujus tragoediae constat ex senibus Mycenaeis, non ex mulieribus, quod vel ex vers. 392. constat. Mycenaeos ita intellige, ut etiam Argivi esse possint. Quod poëtae Argos Mycenis confundunt: ut vers. 179. Argos nominant, vers. 187. Mycenas. Id nos saepissime notavimus, & jamdudum Strabo monuerat. De tribus autem Thyestis filiis Plisthenes maximus natu interloquitur: Tantalus autem, & minimus natu, inducuntur mutae personae. SCALIGER.

4. *Pejus*] An graviorem aliquem mihi excogitaverunt cruciatum, quam qui mihi jam addictus est? FARNABIUS.

6. *Sisyphi*] Hippol. v. 1226. FARNABIUS.

8. *Aut membra*] Hercul. Fur. 750. FARN.

9. Aut

Aut poena Tityi: qui ſpecu vaſto patens
Viſceribus atras paſcit effoſſis aves;

Et

GRONOVII.

cohaerere cum praegreſſis. Quae enim haec connexio? Numquid Siſyphi lapis eſt mihi volvendus? rota Ixionis? aut jecur ſemper accreſcens Tityi, quae poena illius eſt, paſcit vulturem & reparat nocte, quod die perdidit, & ſufficit iteratis morſibus. Quis tamum non puer non videat hanc orationem eſſe ſtolidam, ineptam, male ſibi reſpondentem? Cui non ſuccurrat ſequi aliquid debere, quo non ſimpliciter narretur, quid fiat Tityo, ſed oſtendatur dubitare ipſum Tantalum an ſibi eadem poena immineat? Itaque miror ſecuritatem illius, qui nihil ad ſententiae plenitudinem ait deſiderari. Sane nihil deſideratur, ſi in eloquendo ſatis eſt, quodvis membrum per ſe habere ſenſum, etiamſi ſenſus ille à proximis abhorreat.

9. *Semper accreſcens jecur*] Jam demonſtravimus hanc lectionem ſtare nullo modo poſſe, ut ſalva & honeſta ſit oratio. Lipſius adſcriptum in codice ſuo invenit: *qui ſpecu vaſto patens:* quod merito amplexus eſt Raphelengius, viſus etiam ſibi deprehendiſſe, unde alterum proceſſerit, videlicet, cum adſcriptum eſſet ex Hippolyto: *Meumque poenae ſemper accreſcat jecur.* Quod quidem vere animadverſum puto, utcumque frivolum dicant alii: nec diſſimulo idem mihi, antequam apud illum viderem, in mentem veniſſe. Praefidenter ajunt expungi *ſemper accreſcens jecur.* At imprudenter illi, qui non percepta ſententia de ſcriptura verborum judicant. Nam *τὸ patens vaſto ſpecu* Latinum minus eſſe quam *jacens*, ne Grutero quidem approbarunt, etſi & ille ſex malis Codd. plus tribuat quam uni bono Lipſiano, ſperetque ſe excogitaſſe, unde attextum fuerit, *qui ſpecu vaſto patens.* Sed non eſt attextum: prima immo & antiqua lectio eſt, & ſola exſtat in membranis Florentinis. Vidit tamen Gruterus nec vulgatam bene ſe habere, ſeque fatetur impeditum, & molitur correctionem potius ex ſua quam auctoris mente, ſcriptiſque illis, quibus tamen ipſe fidit, ait nocuiſſe ungues exſcribentium. Dum *τὸ venit*, nimis arcte conjungit *τῷ geſtandus*, non potuit illud repetere *ἀπὸ κοινοῦ* ad ſequentia: hoc autem quia non fecit, nec cepit ipſe ſenſum, nec illum cepit verae lectionis facilitas.

VARIORUM.

9. *Aut poena Tityi: qui vaſto ſpecu patens.*] Sic edidit Gronovius, unius Florentini codicis auctoritate, contra tot conſpirantes ceterorum MSS. lectiones ablatus. Ut quod ſentio, dicam, mihi quidem acumen viri, quo is receptam ſcripturam configere intendit, non adeo animum percuſſit, ut aliud potius hic egiſſe ſummus Criticus mihi videatur. Contendit lectionem vulgatam ſtare nullo modo poſſe; & Gruterum fruſtra ſatagere de expedienda ſententia. At ſi Pariſienſem Aſcenſii inſpiciamus nullus video, quid ſalebroſi quemquam hic remorari poſſit, eoque redigere, ut tot auctoritatibus unam opponat Florentini cod. ſcripturam. Ea autem ſic habet

Siſyphi numquid lapis
Geſtandus humeris lubricus noſtris venit?
Aut membra celeri differens curſu rota?
Aut poena Tityi, ſemper accreſcens jecur
Vulneribus atras paſcet effoſſis aves?
Et nocte reparans quidquid amiſit die
Plenum recenti pabulum monſtro iacet?

Ubi primum animadvertenda eſt inſignis viri hallucinatio, qui in concinnanda hujuſce loci ſtructura verba iſta *ſemper accreſcens jecur* ad Tityum referat; quo pacto facile largior hiulcam fore orationem, cum ſic *ἀπροδότως* deſtitueretur ſermo, nec quidquam ſupereſſet, quod ad Tantali umbram applicari poſſet. At vero diſtinguenda ſunt, tamquam diſparata, *poena Tityi*, ab illis *ſemper accreſcens jecur*, ſic ut poſteriora ſibi directo adſcribat umbra, priora vero non aliter quam per ſimilitudinem, hoc modo: *aut num ſemper accreſcens mihi jecur* (quibus per oppoſitionem cohaeret illud *poena Tityi*, ſupple *exiſtens*, vel *quae poena Tityi fuit.*) *paſcet vulneribus meis effoſſis atras aves?* Et num jecur illud meum (intellige haec ſequentia per epexegeſin) reparans nocte, quidquid amiſit die, *pabulum plenum monſtro recenti jacet*, h. e. in cruciatum meum poſitum eſt, ſive adponitur pabulum foedae recenti volucri? Mihi quidem iſta, *qui vaſto ſpecu patens* languidiora videntur, quam ut furori concitatae umbrae convenire poſſint. Dijudicet Lector eruditus, qui legitimum ſonum aure callet, SCHRODERUS.

9. *Specu vaſto patens*] Illa ſcilic. parte corporis, qua admittebat aves rapaces. FARNABIUS.

10. *Aves;*

Et nocte reparans quidquid amisit die,
Plenum recenti pabulum monstro jacet?
In quod malum transcribor? ô quisquis nova
Supplicia functis durus umbrarum arbiter
Disponis! adde, si quid ad poenas potes,
Quod ipse custos carceris diri horreat,
Quod moestus Acheron paveat, ad cujus metum
Nos quoque tremamus. quaere: jam nostra subit
E stirpe turba, quae suum vincat genus,
Ac me innocentem faciat, & inausa audeat.
Regione quidquid impia cessat loci,
Complebo. numquam stante Pelopeja domo

Mi-

GRONOVII.

13. *In quod malum transcribor?*] Verbum Senecae, Epist. 4. *cum puerilem animum deposueris, & te in viros philosophia transcripserit.* Consolatione ad Marciam cap. 16. *Cloelium, contempto hoste & flumine, ob insignem audaciam tantum non in viros transcripsimus.* A Virg. 5. Aeneid. *Transcribunt urbi matres, populumque volentem Deponunt.* Lib. 7. Aen vers. 422. *Et tua Dardaniis transcribi sceptra colonis?*

15. *Adde si quid ad poenas potes,*] Etruscus, *potest.* Nempe *addi.* Qua figura frequenter Plautus: *Abduce me hinc, quantum potest. Congrum exdorsua, quantum potest.* Sed non modo intelligendum, verum plane restituendum *τὸ addi*, & distinctio mutanda hoc modo: *Disponis, addi si quid ad poenas potest, Quod ipse custos carceris diri horreat, Quod moestus Acheron paveat, ad cujus metum Nos quoque tremamus, quaere.* Ita enim cohaeret oratio: *O quisquis disponis* &c. *quaere, si quid addi potest ad poenas, quod ipse* &c. Salvianus lib. 3. contra avarit. *Et hoc, si quid addi ad poenam potest, per illum sibi tribui postulabat, quem aliquando contempserat.*

VARIORUM.

10. *Aves;*] Ita & alii. Virg. 6. Aeneid. unicum vulturem agnoscit.

13. *Transcribor?*] Translatum ab iis, qui in novas colonias scripti deducuntur. FARNABIUS.

16. *Custos*] Cerberus. FARNABIUS.

18. *Nos quoque*] Malis indurati, qui in vivis dira fecimus, apud inferos miserrima patimur. FARNABIUS.

19. *Stirpe*] Pelope FARNABIUS.

19. *Turba,*] Atreus & Thyestes. FARN.

19. *Suum*] Me progenitorem infando scelere superet. FARNABIUS.

20. *Innocentem*] Respectu & comparatione ipsorum. FARNABIUS.

20. *Inausa*] Quae nec ego, nec alius quispiam ausus est. FARNABIUS.

21. *Regione*] Vacua omnia supplicii apud inferos loca progenies mea complebit. FARN.

22. *Nunquam*] Quamdiu quisquam superest è nostra familia, & *suevn Pelopis domo* nullo non scelere contaminata, habebunt, quae torqueant, crimina inferni judices. FARNABIUS.

22. *Pelopeja domo*] Nullum scelus fuit, quo se Pelopidae abstinuerint. nam parentes liberos, liberi parentes, uxor maritum, maritus uxorem, frater fratrem affines affinitate junctos occiderunt; pater liberos comedit; demum affinem patruelis, glorem levir, filiam pater stupravit. merito igitur eorum familia conviciis omnium proscissa fuit adeo, ut *Pelopeja domus*, pro saeva & impia, adagii loco etiam hodie usurpetur. Xenatcho dicitur *ἄσυλος οἶκος*, Euripidi *δυστυχῶν δόμος*, Horatio *saeva Pelopis domus.* DELRIUS.

Minos vacabit. *Meg.* Perge deteſtabilis
Umbra, & penateis impios furiis age.
Certetur omni ſcelere, & alterna vice
Stringantur enſes. ne ſit irarum modus,
Pudorve. mentes coecus inſtiget furor;
Rabies parentum duret, & longum nefas
Eat in nepotes. nec vacet cuiquam vetus
Odiſſe crimen, ſemper oriatur novum,
Nec unum in uno: dumque punitur ſcelus,
Creſcat. ſuperbis fratribus regna excidant,
Repetantque profugos: dubia violentae domus
Fortuna reges inter incertos labet.
Miſer ex potente fiat, ex miſero potens;
Fluctuque regnum caſus aſſiduo ferat.
Ob ſcelera pulſi, dum dabit patriam deus,
In ſcelera redeant:. ſintque tam inviſi omnibus

Quam

GRONOVII.

23. M. *Perge deteſtabilis*] Etruſcus: *FURIA. Perge d.* Et ſic etiam perſonam eam vocat in inſcriptione: *TANTALI UMBRA. FURIA.* Et inferius verſ. 101. *FUR. Hunc hunc furorem.*

26. *Stringantur enſes.*] Etruſcus: *Stringatur enſis.*

29. *Nec vacet cuiquam*] Scribo: *non vacet.* Ut ſit, & ne vacet. Ne cuiquam ſit ſpatium reſipiſcendi & vetera ſcelera horrendi, fac recens continenter alii ſuccedat.

33. *Repetantque profugos:*] Sic Florentinus, non *repetat.* Senſus: regna excidant & elabantur tenentibus, ac deinde redeant ac revertantur ad ejectos, exſules, profugos. Eodem jure quo *excidere* dicuntur illis, quibus auferuntur, & *repetere* poſſunt dici illos, in quorum ditionem redeunt. Si quis codex *αντὶ τοῦ regna* haberet *ſceptra*, valde probarem ob *regnum*, quod eſt verſ. 36. Poteſt tamen & vulgatum ſatis ferri.

VARIORUM.

28. *Parentum*] Tantali & Pelopis. *vel indignanter pro* parentis, id eſt, avi. ſcilicet tui ô Tantale, ut Hercul. Fur. verſ 1284. *pavidas matres.* FARNABIUS.

30. *Oriatur novum,*] Ita dum Atreus ulciſcebatur adulterium Thyeſtae cum Aeropa uxore ſua, filios ipſius illi epulandos appoſuit. Thyeſtes ut hoc vindicaret, conſulto oraculo, ex inceſto ſuae filiae Pelopejae ſtupro Aegiſthum genuit, qui Atreum interfecit & Agamemnonem. FARNABIUS.

32. *Superbis*] Atreo & Thyeſtae alternis vicibus regnantibus regnum excidat, uti Thyeſtae, qui corrupta fratris uxore in exilium ivit, à quo ſimulata conciliatione revocatus eſt. *Vide Argument.* FARNABIUS.

33. *Repetantque profugos:*] Gronovius *τὰ regna* ſubaudit, ut illa *repetere* dicantur *profugos.* mihi quidem duriuſculum hoc videtur. malim explicare ex praecedenti, *ſuperbi fratres repetant profugos*; ut alludatur ad Atreum, qui fratrem Thyeſten revocavit ad regnum. SCHRODERUS.

37. *Ob ſcelera*] Uterque pulſus, ſimul ac revocatus fuerit, in ſcelera redeat. FARNABIUS.

40. *Fra-*

Quam ſibi. nihil ſit, ira quod vetitum putet,
Fratrem expaveſcat frater, & gnatum parens,
Gnatuſque patrem: liberi pereant male;
Pejus tamen naſcantur: immineat viro
Infeſta conjux. bella trans pontum vehant:
Effuſus omnes irriget terras cruor;
Supraque magnos gentium exultet duces
Libido victrix. impia ſtuprum in domo
Leviſſimum ſit. fratris & fas, & fides,
Juſque omne pereat. non ſit à veſtris malis
Immune coelum. cum micant ſtellae polo,

Flam-

GRONOVII.

41. *Gnatuſque patrem*] Non ſatisfacit ingenium Gruteri. Forte, *Gnatique patrem.* nempe, quem erat in fatis veſci viſceribus illorum. Aut maneat vulgatum, ut ſit, aliquis filiorum Thyeſtae. nam & de ſingulis verum eſt, quod de omnibus.

49. *Cum micant ſtellae polo*] Hugo Grotius per interrogationem: *cur micant ſtellae polo? Flammaeque ſervant debitum mundo decus?* Nicolaus Heinſius non modo retinet vulgatum, ſed etiam ex Flor. probat, *Nox alia fiat.* quod ſit, nox quaſi duplicetur. Si deſignatur id tempus, quo in ſcena haec aguntur, recte Grotius: noctu enim fingitur umbram Tantali ducere Furia: & huc quadrat etiam *Nox alia.* Sed videtur potius exigi futurum & tenebras diurnas in epulis Thyeſtaeis: quo pacto commodius *τὸ cum.* Sed ita vehementer incommodae *ſtellae* iſtae: neque enim ſtellae micuerunt, cum iſtud prodigium extitit Diſplicet etiam *nox alia.* non enim alia poteſt fieri aut nox in noctem addi, quoties nulla eſt. Videndum an ſcripſerit: *cum micant ſolis polo Servantque flammae debitum mundo decus, Nox alta fiat.* Cum flammae ſolis micant & ſervant mundo decus debitum. *τὸ alta* & Commelinus in ſcripto reperit. Et ſic noſter in Troaſin: *alta nocte diviſit diem* Appulejus lib. 2. met. *cum ecce crepuſculum, & nox provecta, & nox altior, & deinde concubia.*

VARIORUM.

40. *Fratrem*] Atreus Thyeſtem & è contrario. FARNABIUS.

40. *Et gnatum*] Clytaemneſtra Oreſtem. FARNABIUS.

41. *Gnatuſque patrem:*] Quis? quem? cum de futuris ſceleribus loquatur, & de Clytaemneſtra & Oreſte mentio ſit, puto caſtigandum: *Natuſque matrem.* hanc enim fugit. DELRIUS. Sic MSS. omnes. nec mutari debet, quamvis ſermo de Oreſte & Clytaemneſtra. nihil enim vetat maſculino contineri ſexum deteriorem. l. 62. de legat. & fideic 3. & lex 45. de leg. 2. ſi quid mutandum, maluerim, *Gnatus parentem.* GRUT.

41. *Pereant*] Thyeſtae filii, quos patruus occidit, voravit pater. FARNABIUS.

42. *Pejus*] Ex inceſtu leviri cum glore, patris cum filia. FARNABIUS.

42. *Viro*] Clytaemneſtra Agamemnoni. FARN.

43. *Bella*] Agamemnon & Menelaus repetitum Helenam ad Trojanum bellum profecti. FARN.

45. *Supraque*] Ita Agamemnon magnus dux Graeciae Chryſeida & Caſſandram deperiit. FARNABIUS.

47. *Leviſſimum, &c.*] Commelin. ſic diſtinguendum cenſet: *Leviſſimum ſit fratris: & fas & fides.*

49. *Cum micant ſtellae polo,*] Locus qui crucem figat interpretibus. Etenim ſi in hujuſmodi diris obſervare ſoleant poëtae, ut eas fingant ex facto, & nihil dicant, quod eventu careat, ut

Flammaeque ſervant debitum mundo decus;
Nox atra fiat, excidat coelo dies.
Miſce penateis: odia, caedes, funera
Arceſſe, & imple Tantalo totam domum.
Ornetur altum columen, & lauro fores
Laetae vireſcant; dignus adventu tuo

Splen-

GRONOVII.

53. *Et imple ſcelere Tantaleam domum,*] Pulchre Flor. *& imple Tantalo totam domum.* Intellige, animo, fortuna & caſibus Tantali. Mittebatur enim, *ut dirus vapor tellure rupta, vel gravem populis luem ſparſura peſtis*, ut ipſe mox ait. Statius in diverſam partem: *ille penates Implet, & ingenti genio juvat.*

54. *Ornetur altum columen*] Sic liber optimus & omnes: & cur mutavit Fabricius? *Columen* proprie materia ſuſpenſa, quae totius aedificii faſtigium percurrit ac ſuſtinet, apud Vitruvium. Quod eleganter oſtendit Rutilius Numatianus lib. 1. verſ. 348. etſi propter verſum *culminis* voce utatur. *Parvula ſubrectis facimus tentoria remis, Tranſverſus ſubito culmine contus erat.* Ubi male interpres, contum navalem erectum cuſpide in terram fixa culmen ſubitario aedificio fuiſſe, ſcribit. Ex columine columnam, ex vara vibiam. Immo remorum ordo pronorum ac faſtigatorum cum ordine contrario ita junctus, ut ſupremis in partibus leviter decuſſati eſſent, atque in terram ſtatutus eſt: his ſuper impoſitus contus, ad quem revincirentur & contextum inter ſe opus haereret. *Subrectis* autem legendum non *ſubrectis*: quod eſt quidem interdum in altum movere, ſed huc non congruit. Varro de re ruſtica lib. 3. *Columbarum unum genus agreſte, quod habetur in turribus & columinibus villae.* Seneca transfert, & pro quavis conſpectiſſima domus parte accipit.

VARIORUM.

ὁ πάνυ Gronovius contendit ad Phoeniſſas v. 358. ſequetur pari ratione *futurum* quoque hic reſpici à furia. ſed cum iſtud prodigium exiſtitit, non *ſtellae* micuerunt, ſed *ſol*. namque ad parricidales Thyeſtis epulas obſtupeſcens ſol retroceſſit. Senſit quoque id incommodum Aſcenſius; quare is lepido commento lucis & tenebrarum confinia ſimul hic comprehendit; ut per *diem*, quem *coelo excidere* vult umbra, intelligat *apparitionem ſolis in ſtellis repercuſſi*. Qua ratione ipſa precetur, ut creperus ille ſolis fulgor una cum ſtellis evaneſcat. Et ſane cum id diei tempus coenae Thyeſtis accommodiſſimum ſit, ſtare poſſe videatur hoc quidquid eſt interpretamenti, quando alia deſunt, niſi illud obſtaret, quod *medio Olympo ſol diem perdidiſſe* dicatur infra v. 792. quae deſcriptio in veſpertinum tempus, quo ſol occaſus heſperum ceteraſque ſtellas fulgore adhuc propinquo adſicere poſſit, non cadit. Non diſpliceret Cl. Gronovii emendatio, *cum micant ſolis polo ſervantque flammae* ſi fundus ei eſſet codex aliquis MS. Nunc Grotii conjecturae ſubſcribo, tum quod leviore mutatione nitatur; tum vero, quod furiae convenientior ſit interrogatio, qua nocti umbram Tantali ducens, horrorem & tenebras imprecetur, quaſi jam tum praeſagiens futurum aliquando, ut in epulis Thyeſteis & ſol & ſtellae ſpiſſiſſimis tenebris obducantur. SCHRODERUS.

51. *Excidat*] Menſae enim Thyeſteae atrocitatem ſol videre non ſuſtinens ortus retroceſſit. FARNABIUS.

53. *Imple Tantalo totam domum.*] Geminum huic illud Syllae Dictatoris Suet. Jul. c. 1. *Caeſari multos Marios ineſſe*, hoc eſt, mentem & conſilia Marianis ſimillima. Quem locum poſtea vidi Cl. Gronovium occupaſſe infra ad v. 212. quibus addas verſum 937. *veterem ex animo mitte Thyeſten.* Et Pompon. Melam lib. 1. c. 9. §. 30. de Nilo intra ripas ſe recipiente, *ac ſe ſibi reddidit.* & Horat. lib. 1 Epiſt. 14 initio: *Villice ſilvarum & mihi me reddentis agelli* i. e. qui reddat mihi animum priſtinum. SCHRODERUS.

54. *Ornetur*] Inſimulata conciliatione, quod in feſtis ſolet, ornentur poſtes floribus, frondibus, lauri ramis, lucernis, foco ſed crudeli, qui inceſtum Thyeſtae vindicet. FARNABIUS.

56. *Thra-*

Splendescat ignis. Thracium fiat nefas
Majore numero. dextra cur patrui vacat?
Nondum Thyestes liberos deflet suos?
Ecquando tollet ignibus jam subditis
Spumante aheno? membra per partes eant
Discerpta: patrios polluat sanguis focos:
Epulae instruantur, non novi sceleris tibi
Conviva venies; liberum dedimus diem,
Tuamque ad istas solvimus mensas famem.
Jejunia exple. mistus in Bacchum cruor

Spe-

GRONOVII.

59. *Tollet ignibus jam subditis Spumante aheno?*] Aliquid hic vitii subesse jam olim suspicatus Lipsius, sed non illud videtur sublatum distinctione, quam facit: *Spumante aheno membra*; nam vocabulum, *membra*, sequenti à membro orationis decerpi non debet. Quid autem est, *tollet aheno membra?* Quod si manet distinctio prior, vel sic quoque, quis aut quid *tollet?* Hoc erat quaerendum; & invenimus, ut puto. *Nondum*, inquit, *Thyestes liberos deflet suos? Ecquando tollet?* Erat in fatis Eumenidum nigro vellere conditum, ut Thyestes sceleste liberos amitteret, scelestius rursum crearet ac tolleret vel susciperet è filia. Utrumque exigit Furia, & miratur rem differri praesenti propemodum die. *Ecquando tollet?* subaudi ex praecedenti membro *liberos*: quae vox & de uno pignore saepe priscis effertur. Nondum luget devoratos? quando igitur erit, ut in eorum locum quaerat suscipiatque incesto, quem nobis debet, Aegisthum? Age, ocius appaSiretur illa parricidalis coena, &c. Reddendum ergo, quod sequitur: *ignibus jam subditis Spument ahena. membra per, &c.* Uti olim conjeci & omnino approbabat optimus codex,

VARIORUM.

56. *Thracium*] Quale admiserunt Progne & Philomela in vindicta Terei regis Thraciae. vid. Herc. Fur. vers. 149. FARNABIUS. A Pausania in Attic. Terei historia sic narratur, ut praeter metam. istas, omnia vere videantur accidisse. DELR.

57. *Majore*] Sed illae unum Terei peremere filium Ityn: tu ô Atreu, duos Thyestae; *imo tres.* FARNABIUS.

57. *Patrui*] Atrei. *& instat Furia festinare jubens, ut ipse famelicus cruentis his dapibus se exsatiet.* Sarcas. FARNABIUS.

59. *Ecquando tollet*] Si cui conjectura Gronovii *τὸ tollet* referentis ad incestum Thyestis, subtilior videatur, is non absurde, meo judicio, cum increpatione ista, *dextra cur patrui vacat?* posterius illud copulabit, hoc modo: *dextra cur patrui vacat? Ecquando tollet*, supple, *dextra* patrui Atrei liberos Thyestis. Hac ratione per totum periodi filum dirae filiorum Thyestis necis mentio continuabitur. quod ut simplicius, sic verisimile magis videtur esse, quam interjecta leviter incesti suspicione, inchoatum modo abominandi facinoris & calamitatis sermonem abrumpi. Adde quod haud paulo concinnior sic evadat oppositio verborum *vacat*, & *tollet* q. d. quid est, quod dextra Atrei in praesentia cessat ab opere? an tandem & aliquando illa diro isthoc facinore occupabitur, ut tollat & eximat aheno liberos fratris coctos? SCHRODERUS.

62. *Non novi*] Qui filium tuum Pelopem coctum olim diis epulandum apposuisti. FARNABIUS.

63. *Liberum*] Hunc diem à fame tibi vacuum permisi, ut apud tuos ad satietatem usque convivareris. FARNABIUS.

65. *Mistus*] Vinum cruore puerorum Thyestae mistum. FARNABIUS.

Spectante te potetur. inveni dapes,
Quas ipse fugeres. Siste, quo praeceps ruis?
Tant. Ad stagna, & amnes, & recedentes aquas,
Labrisque ab ipsis arboris plenae fugas,
Abire in atrum carceris liceat mei
Cubile: liceat, si parum videor miser,
Mutare ripas: alveo medius tuo
Phlegethon relinquar, igneo cinctus freto.
Quicunque poenas lege Fatorum datas
Pati juberis: quisquis exeso jaces
Pavidus sub antro, jamque venturi times
Montis ruinam: quisquis avidorum feros
Rictus leonum, & dira Furiarum agmina
Implicitus horres: quisquis immissas faces
Semiustus abigis, Tantali vocem excipe
Properantis ad vos: credite experto mihi,
Amate poenas. quando continget mihi

Es-

GRONOVII.

76. *Quique venturi times*] Melius Florentiae: *jamque venturi times.* De eisdem enim utrumque pronuntiatur. Virgilius in sexto Aen. 601.: *Quid memorem Lapithas, Ixiona Pirithoumque? Quos super atra silex jam jam lapsura cadentique immimet adsimilis* vers. 605. *Furiarum maxima juxta Accubat.* Statius 1. Thebaid *ultrix ubi torva Megaera Jejunum Phlegyam subter cava saxa jacentem Aeterno premit accubitu.* Macrobius alludens in Somnium lib. 1. cap. 10. *atram silicem lapsuram semper & cadenti similem illorum capitibus imminere.* De ipso Tantalo Lucretius lib. 1. *impendens magnum timet aere saxum Tantalus*, ut *fama est*, *cassa formidine torpens.* E Pindaro 1. Ὀλυμπ. οἱ πατὴρ ὑπερκρέμασε καρτερὸν αὐτῷ λίθον· τὸν αἰεὶ μενοινῶν κεφαλᾶς βαλεῖν, εὐφροσύνας ἀλᾶται. Ubi videndus Scholiastes.

82. *Amate poenas.*] Ut Virg 3. Aen. *Hortor*

VARIORUM.

67. *Ipse fugeres*] Tu, quem caeterae dapes fugiunt: namque hoc audito, Tantalus refugit, repetitque inferas potius famis poenas, quam tales accedat mensas. *Furia itaque* siste *ait*, quo praeceps ruis? FARNABIUS.

69. *Arboris*] Arborem fugientem ab ipsis labris. FARNABIUS.

71. *Liceat*] Si in solita ripa non satis miser videar, in magis diras saevasque me transmitte, modo ne ad has epulas cogar FARNABIUS.

73. *Phlegethon*] *Quae rapidus flammis ambit torrentibus amnis Tartareus. Phlegethon à φλέγω.* FARNABIUS.

78. *Furiarum*] Trium, ut in Herc. Fur. vers. 101. quas ab impetu, furore & assiduitate supplicii vocat *agmina saeva sororum.* FARNABIUS.

79. *Quisquis*] Qui manu repellis à facie intentatas ab ultricibus Furiis faces. FARNABIUS.

81. *Properantis*] Festinanter revertentis ad vos. FARNABIUS.

81. *Experto*] Qui tuli poenas inferorum, & ab inferis excitus vidi scelera vivorum. FARN.

82. *Amate poenas*] Contenti sitis & amate poenas,

Effugere ſuperos? *Meg.* Ante perturba domum,
Inferque tecum praelia, & ferri malum
Regibus amorem: concute inſano ferum
Pectus tumultu. *Tant.* Me pati poenas decet,
Non eſſe poenam: mittor, ut dirus vapor
Tellure rupta, vel gravem populis luem
Sparſura peſtis. ducam in horrendum nefas
Avus nepotes. Magne divorum parens,
Noſterque, quamvis pudeat; ingenti licet
Taxata poena lingua crucietur loquax;
Nec hoc tacebo: moneo, ne ſacra manus
Violate caede, neve furiali malo
Aſpergite aras. ſtabo, & arcebo ſcelus.
Quid ora terres verbere, & tortos ferox
Minaris angues? quid famem infixam intimis

Agi-

GRONOVII.

amare focos, arcemque attollere tectis. Id eſt, ipſos ſibi approbare & conciliare has ſedes, non deſerere. Nec enim proprie *domos conſtruere*, ut Onomaſticon vetus apud Turneb. 28. Adv. c. 5. *Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige curſum: Littus ama.* Statius 9. Thebaid. *nec unquam Longius indulget dextrae, metuſque per omnes Corpus amat.* Utcumque ſe moveat, à corpore non abit.

92 *Lingua crucietur, loquar;*] Nec male, ſi non melius Etruſcus cum Voſſiano, *loquax*: ſublata, quae huic voci praeponitur, diſtinctione. Licet garrula lingua, cui lis grandi pretio eſt taxata, crucietur; tamen nec illud tacebo. Statim recte juſſit Lipſius, ſcriberemus, *violate*, & *adſpergite*: nam utrumque ſic exhibet princeps codicum. Fruſtra ſubjiciunt, *violenta*, aut vereantur ulcus in proximis. Senſus depromptus ex illo ſextae Aeneidos: *Phlegyaſque miſerrimus omneis Admonet, & magna teſtatur voce per Umbras: Diſcite juſtitiam moniti, & non temnere divos.*

97. *Famem infixam intimis Agitas medullis?*] Seneca epiſt. 94. *Oſtendis eſurienti, quid tanquam*

VARIORUM.

nas, quas datis apud inferos, potius quam revertamini ad ſuperos. FARNABIUS.

83. *Ante*] Non reverteris priuſquam domum tuam perturbaveris, diſſidiique faces nepotibus tuis admoveris, FARNABIUS.

87. *Non eſſe*] Non aliis poenas faceſſere. FARN.

87. *Vapor*] Exhalatio peſtifera. FARNABIUS.

90. *Magne*] Quamvis te pudeat, ô Jupiter, genuiſſe hominem tam ſceleratum. FARNAB.

92. *Taxata*] Tantalus enim ad Deorum ſecreta admiſſus, quum ea evulgaſſet, ad inferos Eridano fl. mento tenus immerſus. *Quaerit aquas in aquis, & poma fugacia captat.* Vide Hercul. Fur. verſ. 753. ἀνάλαστον ἔχε γλῶσσαν. FARNABIUS.

93. *Moneo,*] Monebo nepotem Atreum & repellam à tanto ſcelere. FARNABIUS

93. *Sacra*] Execranda. Sacra caedes dictum ut ſacra fames. FARNABIUS.

95. *Aras.*] Ad aras enim filios Thyeſtae Atreus mactavit. FARNABIUS.

96. *Quid ora*] *Talia dicenti Megaera flagello inſonat, vipereas arrecta comas minitatur ſe omnes illi injecturam angues, & famem ſitimque auget.* FARN.

102. *Sit,*

Agitas medullis? flagrat incensum siti
Cor, & perustis flamma visceribus micat.
Sequor.
Meg. Hunc, ô, furorem divide in totam domum,
Sic, sic ferantur, & suum infensi invicem
Sitiant cruorem: sensit introitus tuos
Domus, & nefando tota contactu horruit.
Actum est abunde. gradere ad infernos specus,
Amnemque notum: jam tuum moestae pedem
Terrae gravantur. cernis, ut fontes liquor
Introrsus actus linquat; ut ripae vacent;
Ventusque raras igneus nubes ferat?
Pallescit omnis arbor, ac nudus stetit

Fu-

GRONOVII.

satur faciat? fixam potius medullis famem detrahe. Porro *agitas* plene codex optimus, ne quis curet aliorum *accitas.*

100. *Sequor.* M. *Hunc, ô furorem*] Etruscus quoque supervacuam syllabam habet: *FUR. Hunc hunc furorem.* Nec displicet Hugonis Grotii, uno ut versu legatur: T *Sequor.* F. *Hunc furorem divide.* Sequenti versu etiam Etruscus: *Sic sic ferantur.* non *feratur.*

106. *Jam tuo moestae pede*] Lipsii liber: *tuum m. pedem Terrae gravantur.* Non paullo rotundius, inquit Gruterus, sed nullae membranae ei adsentiuntur. Quid tum? ille enim οἶδε πίνοντας, οὐ δὲ σκηνὴ αἰσθάνει. Neque aliter Etruscus. Sed ecce virum alium doctum, qui haud scit an quadret haec lectio, si respicias ad verbum *gravantur.* Posthac sciet. Seneca de Clementia 1, 12. *At illum acerbum & sanguinarium necesse est graventur stipatores sui.* Thiodamas apud Statium ad deam Tellurem, post absorptum Amphiaraum: *Nos tantum portare negas? nos, diva, gravaris.* Qui locus huc valde conveniens. Restituimus cam phrasin Statio in Silvis. Nunc quoque Justino lib. 20, 2. *Illi, longinquam militiam gravati, auxilium à Castore & Polluce eos petere jubent.* Hoc est, recusantes, gravem ducentes. Vulgo, *longinqua militia,* Et lib. 39, 4. *At in Aegypto Cleopatra cum gravaretur socium regni filium Ptolomaeum* i. e. non ferret. Ubi etiam subjecerunt, *socio regni filio Ptolomaeo.* Ter idem vitium Appulejo oblatum: Lib. 5. *confestimque praesentiam nostram gravatae:* & in Apolog. *Est enim pudentis animi & verecundi vel falsas vituperationes gravari.* Sic enim & Mss. ut viri docti monuere: tamen editur *praesentia nostra* & *falsa vituperatione.* Nec aliter in eadem Apologia: *quoniam ostendis humanissimo vultu auditionem te istam non gravari:* scripsit ille, quamvis fecerint *additione* ista. Sed non *gravamur aliqua re*, nisi quam cum maxime sustinemus & utcunque aegre ferimus: *gravamur aliquam rem*, quam vel si jam ferimus, tentamus

VARIORUM.

102. *Sic, sic*] Quantum tu aquam, tantum illi sitiant cruorem. *vel* ita ut tu facis, sparge furoris & odii semina. FARN. *Imo*, ita ut tu exagitaris à fame & siti, infensi fratres odiis & vindictae cupiditate incitentur. SCHRODERUS.

105. *Actum*] Satis superque flammas concitasti, jam redi ad locum supplicii. FARNABIUS.

107. *Cernis*] Cernis ut omnes aquae subsidant tuo conspectu, arboresque veluti sideratione tactae arescant? FARNABIUS.

109. *Raras*] Sine pluvia, quas in Herc. Fur. vers. 863. vocabat *vacuas, vel*, paucas. FARN.

111. *Quo*

Fugiente pomo ramus; & qui fluctibus
Illinc propinquis Isthmos atque illinc fremit,
Vicina gracili dividens terra vada,
Longe remotos latus exaudit sonos.
Jam Lerna retro cessit, & Phoronides
Latuere venae: nec suas profert sacer
Alpheos undas, & Cithaeronis juga
Stant parte nulla cana deposita nive,
Timentque veterem nobiles Argi sitim.

En

GRONOVII.

excutere, vel nondum susceptam recusamus ac procul habemus.

114. *Latus exaudit sonos.*] Vocem *latus* obelo Aristarchorum objicit Delrius, etsi omnibus in ejus scriptis teperiatur. Quomodo enim *latus*, si vicina vada gracili terra dividit? Censetque feliciter emendasse Lipsium *laetus*, quod scilicet remoto jam mari mergi non verebatur. At sanum esse alterum adfirmat Gruterus: velle auctorem ita inhorruisse pelagus adventu Tantali, ut se subduxerit, utroque latere aquis suis nudato; ideoque angustias Isthmi minus fuisse angustas, quod plusculum hinc & illinc terrae sit additum litori. Non male, si de lectione constaret: nam Florentiae non *latus* habetur, sed *litus*. Quam lectionem & ante productam nescio quos exponere ait tentasse Farnabius. Sed frustra: quid enim, *Isthmos exaudit litus, sonos?* aut quomodo stare possunt simul hi duo accusativi? Emenda: *Longe remotis litus exaudit sonis.* Nempe reducto utrimque pelago Isthmos, solitus ante littus, seu fluctus littori allisos aut fragorem littoris, sonis propinquis audire & vehementibus, nunc eos percipit longinquis & levioribus. Ovidius in epist. Phaedrae: *Et tenuis tellus audit utrimque mare.* Noster Nat. quaest. 6, 7. *Villas in conspectu collocatas fluctus, qui longe audiebatur, invasit.*

116. *Nec suas profert sacras Alpheus*] Scribe cum Florentino: *sacer Alpheos undas.* Sic mox

VARIORUM.

110. *Qui fluctibus, &c.*] Binaque maria Aegaeum & Ionium, quae Isthmon Corinthiacum utrinque alluunt, recedunt à litore longiusque remoti exaudiuntur ipsorum tremitus. FARNABIUS.

114. *Longe remotos latus exaudit sonos.*] Ex Florentino legit Gronovius *litus.* Sed vel sic de sensu loci desperat ὁ πάνυ, & medicam manum admovet corrigendo *litus exaudit sonis.* Quid si τὸ *litus* recto casu accipias? sic: *litus seu tractus terrae ad mare exaudit sonos remotos*, qui *Isthmos*, h. e. *ejus Isthmi, qui Isthmos fluctibus illinc propinquis atque illinc fremit.* Geminum illud Plauti Mostell. v. 1. 5. *Ostium, quod in angiportu est, patefeci fores:* h. e. patefeci fores ostii, quod ostium cet. Horat. Epod. 6. *agam per altas aure sublata nives, quaecumque praecedet fera.* vid. Cl. Periz. ad Sanctii Minerv. Lib. 2. c. 9. SCHRODERUS.

115. *Lerna*] Palus in agro Argivorum. FARN.

115. *Phoronides*] Undae fluvii Inachi filii Phoronei regis Argivor. FARNABIUS.

116. *Sacras Alpheus*] Nullus fons numine vacare credebatur, propter perennem aeternamque scaturiginem, unde & filii deorum dicti fluvii. *vel* quod huic fl. tanquam Deo & Jovis amico (cujus quippe solius aqua aram Jovis Olympici dilui sancitum) Elei honores habuerunt, signumque in templo Jovi dedicato posuerunt. FARN.

117. *Alpheos*] Fluvius Elidis, in Arcadia Pisas alluens. FARNABIUS.

117. *Cithaeronis*] E Cithaeronis jugis solutae evanuerunt nives. FARNABIUS.

119. *Veterem*] Inepte Ascensius *situm* legit: ineptius Marmita *sitim* ad siccitatem, quae fuit tempore Phaethontis, refert. Recte Aegid. Maserius, in comment. Valerii Flacci, & Coelius Rhodiginus scribunt loqui Senecam de siti, quae ante Danai tempora fuit: cum, nondum inventis puteis, Argos, in loco arido situm, aquarum penuria la-

P bo-

En ipse Titan dubitat, an jubeat sequi,
Cogatque habenis ire periturum diem.

GRONOVII.

vers. 131. *Alpheos stadio notus Olympico.* Et vers. 627. *maris gemini premens Fauces Corinthos.* vers. 799. *numquid Tityos.* Ovidius: *Et sacer admissas exigit Hebrus aquas.*

VARIORUM.

borabat, quam Danaus teste Plinio natur. hist. lib. 7. sustulit inventis puteis. unde Hesiodus teste Eustathio Iliad. δ'. *Ἄργος ἄνυδρον ἐὸν Δαναὸς ποίησεν ἔνυδρον.* DELRIUS.

120. *Ipse Titan*] Sol dubitat an curru quadrijugo vectus jubeat diem procedere, per te periturum, id est, obscurum futurum; neque enim lucescente die daemoniis, furiis, umbrisve vagari permissum. sic Anchisae umbra Aeneid. 5 *Et me flavus equis oriens afflavit anhelis* & Tiresiae 2. lib. 5. Sat. Horat. *sed me Imperiosa trahit Proserpina, vive, valeque.* FARNABIUS.

CHORUS.

Chorus ex senibus Mycenaeis vel Argivis constans (Argos enim cum Mycenis confundunt poëtae) deos urbium in Peloponneso praesides, ut mala & scelera in domo Pelopis concepta & imminentia probibeant avertantque, precatur. & Tantali impium facinus ac poenam canit.

ARgos de Superis si quis Achaïcum,
Pisaeisque domos curribus inclitas:
Isthmi si quis amat regna Corinthii,
Et portus geminos, & mare dissidens:

Si

GRONOVII.

123. *Pisaeisque domos turribus inclitas:*] Dolent à Raphelengio sibi inscribi, *curribus:* nihil enim se mutandum duxisse, sed quid in libris contineretur, monuisse. Gallus gallinaceus unionem. Gaudere potius debebant & grates agere. Sic enim & Florentinus, & vel de conjectura satis polito ingenio probaretur. Gruteri codices pejorem lectionem habuisse non miror. Cyclopum *turres* novimus Argis vel Mycenis: sed Oenomai regia *Pisaeis curribus* inclita: qui tantum negotii dederunt Poëtis, ut turres ejusdem regiae nihil sint morati. Nec victoris tantum, sed & victis

VARIORUM.

122. *Achaïcum,*] Ad differentiam aliorum, qui decem huic autem Juno praeest. FARN.

123. *Pisaeisque*] Pisae civitatis in Elide, quae Jovi curae propter Olympia, quae juxta hanc celebrantur. FARNABIUS.

125. *Geminos,*] Ab utraque parte Isthmi, de quo in Hercul. Fur vers 336. FARNABIUS.

125 *Dissidens:*] Isthmo interjecto dividente Ionium & Aegaeum. FARNABIUS.

146. *Tay-*

Si quis Taygeti conſpicuas nives,
Quas, cum Sarmaticus tempore frigido
In ſummis Boreas compoſuit jugis,
Aeſtas veliferis ſolvit Eteſiis:
Quem tangit gelido flumine lucidus
Alpheos, ſtadio notus Olympico:
Advertat placidum numen, & arceat
Alternas ſcelerum, ne redeant, vices;
Neu ſuccedat avo deterior nepos;
Et major placeat culpa minoribus.

Tan-

GRONOVII.

curribus inſignem domum cogita ex illo Virgilii: *in poſtibus arma, Captivi pendent currus.* Et Silii, *In foribus*, &c. *Captivi currus, belli decus.* Noſter infra verſ. 658.

132. *Et arceat Alternas ſcelerum,*] Etruſcus: *& arceat, Alternae ſcelerum ne redeant vices.* Sermo non inſolens. *Arceat, ne redeant*, eſt arceat redire, ut alibi loquitur. Infra: *Utinam arcuiſſet, ne tegat functos humus.* Silius Italicus lib. 13. *Arce, quae putres artus medicamina ſervant.* Idem tamen ſenſus vulgatae.

135. *Et major placeat*] Sic omnes Mſſ. Sunt verba per artem ominantia, dum videntur avertere omen. Ita enim factum eſt, & revera *major* fuit culpa & avitam exceſſit noxa, quae minoribus ſeu nepotibus placuit. Nihil igitur ridiculum, ut properanti Scaligero viſum. Vide ad primum Silvarum. Petronius: *culpaeque ignoſce minori.*

VARIORUM.

126. *Taygeti*] Montis prope Lacedaemona. FARNABIUS.

127. *Quas,*] Quas Boreas à Septentrione, ubi Sarmatae populi, flans hyeme congelavit, Eteſiae venti aeſtivi ab alia atque alia coeli parte ſpirantes ſolvunt. FARNABIUS.

129. *Veliferis Eteſiis:*] Stati enim venti ſunt, & conſtantes. unde eós Varro *Navales* appellat. FARNABIUS. Aeſtivos eſſe ventos conſtat ex Ariſtot. lib. de mundo ad Alex. Plutarcho in Dione, & Gellio lib. 2. cap. 22. item de genere Aquilonum ex Plinio lib. 2 & lib. 18. & D. Iſidoro lib. 13. cap. 11. ideo Lucretius dixit: *Eteſia flabra Aquilonum.* DELRIUS.

131. *Stadio*] Curriculo; ita dicto quod ſtadii menſuram expleret: ſtadii, inquam, Olympici de quo Gellius lib. 1. Noct. Attic. cap. 1. *Nam cum fere conſtaret curriculum ſtadii; quod eſt Piſae apud Jovem Olympium, Herculem pedibus ſuis metatum: idqoe feciſſe longum pedes ſexcentos, caetera quoque ſtadia in terra Graecia ab aliis poſtea inſtituta, pedum quidem eſſe numero ſexcentum; ſed tamen eſſe aliquantulum breviora.* Cenſorin. vero in lib. de die Natali: *Stadium in hac mundi menſura id potiſſimum intelligendum eſt, quod Italicum vocant, pedum ſexcentorum viginti quinque. Nam ſunt praeterea & alia, longitudine diſcrepantia, ut Olympicum, quod eſt pedum ſexcentûm, Pythicum quod eſt mille pedum* Teſte Plinio ſtadium efficit paſſus centum vigintiquinque noſtros, hoc eſt pedes ſexcentos vigintiquinque, l. 2. Nat. hiſt. c. 23. octo vero ſtadia conficiunt unum milliare, Polybio lib. 3. & Plutarcho in Gracch. & haec dimenſio Romanis hiſtoricis in uſu eſt. Unde apparet Plinium de Italico ſtadio locutum: & D. Iſidorum lib. 15. cap. 16. (quando ſtadium definit octavam milliaris partem, viam ſcilicet centum vigintiquinque paſſuum; eoque modo dicit Herculem id terminaſſe, cum illud uno ſpiritu confeciſſet, ac proinde ſtadium appellaſſe; quod in fine reſpiraſſet, ſimulque ſtetiſſet) vera quidem tradere, ſed non diſtinxiſſe inter Olympicum, quod Herculis ſtadium, & Romanum, ſeu Italicum quod cxxv. paſſuum. Gellium denique Pythici ſtadii vel ignarum vel immemorem fuiſſe. DELRIUS.

Tandem lassa feros exuat impetus
Sicci progenies impia Tantali.
Peccatum satis est. fas valuit nihil,
Aut commune nefas. proditus occidit
Deceptor domini Myrtilus, & fide
Vectus, qua tulerat, nobile reddidit
Mutato pelagus nomine. notior
Nulla est Ioniis fabula navibus.
Exceptus gladio parvulus impio
Dum currit patrium natus ad osculum,
Immatura focis victima concidit:
Divisusque tua est, Tantale, dextera,
Mensas ut strueres hospitibus deis:
Hos aeterna fames prosequitur cibos,
Hos aeterna sitis: nec dapibus feris
Decerni potuit poena decentior.
Stat lusus vacuo gutture Tantalus,

Im-

GRONOVII.

140 *Deceptor dominae*] Undecumque, recte notavit Delrius legendum esse, *domini:* hoc enim vult historia & membranae Etruscae. Claudianus in laude Serenae v. 167. *nam perfidus objice regis Prodidit Oenomai deceptum Murtilus axem.* Ubi malim *defectum.* nempe objice. Sic enim ad Lycophronem Tzetzes: Ὁ δὲ παῖς χοινικίον τῶν τροχῶν τοὺς ἥλους οὐκ ἐμβαλών. Et, ἢ ἀντὶ σιδηρείων ἥλων ἐμβαλὼν τῷ ἄξονι τοῦ ἅρματος κηρίνους. Taceat igitur factio corruptorum librorum, & valeat veritas.

VARIORUM.

139. *Proditus*] Oenomaus oraculo monitus sibi à genero imminere mortem, suorum equorum velocitati confisus filiam uxorem procis proposuit ea lege, ut certans curru auferret Hippodomiam, & pater à tergo lancea insequutus eum si assequeretur conficeret. Pelops Myrtilum, cui primam noctem, vel ut alii, partem regni promiserat, corrupit, ut sublata fibula, qua modiolus axis affigitur, currum everteret. Oenomao ab equis discerpto, Pelops Hippodamia & regno potitus est. Myrtilus autem eadem fide, quam domino praestiterat, id est, falsa deceptus à Pelope in mare è Geraesto praecipitatus dedit nomen mari Myrtoo. quod tamen à Myrto puella dictum tradit Pausanias in Arcadicis. FARNABIUS.

140. *Fide vectus*,] Sicuti hoc loco Myrtilus, si communem traditionem sequimur. nam Istrus, in Atticis, scripsit Myrtilum singulari certamine pro Hippodamià cum Pelope decertantem cecidisse.

143 *Ioniis navibus*,] Navigantibus Ionium mare FARNABIUS.

144. *Exceptus*] Pelopem filium currentem ad patrium osculum Tantalus pater interfecit, coctumque diis epulandum apposuit, abstinuerunt omnes praeter Cererem, &c. FARNABIUS.

149. *Hos*] Vide Hercul. Fur. v. 751. FARN.

154. Plin-

Impendet capiti plurima noxio
Phineis avibus praeda fugacior:
Hinc illinc gravidis frondibus incubat
Et curvata suis foetibus, ac tremens
Alludit patulis arbor hiatibus:
Haec, quamvis avidus, nec patiens morae,
Deceptus toties tangere negligit,
Obliquatque oculos, oraque comprimit,
Inclusisque famem dentibus alligat:
Sed tunc divitias omne nemus suas
Demittit propius, pomaque desuper
Insultant foliis mitia languidis,
Accenduntque famem; quae jubet irritas

Exer-

GRONOVII.

156. *Incurvata suis foetibus:*] Delrii est ex uno Moguntino prolatum. Et succinit Vossianus, arridetque Grutero, etsi novem ejus, *Et curvata.* Sed hoc etiam modo Tuscus, nec quidquam video caussae quare illud magis placeat. Arbor, inquit, gravidis fructu frondibus ab omni parte impendet ac tantum non incubat Tantalo, & curvata non alio onere quam suorum foetuum trepidansque & se motitans hiatibus esurientis *alludit*, vel adblanditur. Nam sic quoque liber optimus, non *Illudit.* De tranquill. animi c. 10. *Relictis his, quae aut non possunt fieri aut difficulter possunt, prope posita speique nostrae alludentia sequamur,* Fab. decl. 298. *Fructus curvatis ramis ad manum paratos habemus.*

158. *Haec, quamvis avidus,*] Itane vero Tantalus negligit tangere apposita poma? Certe toties deceptus negligit aliquantisper & obdurat, ut fingit eleganter auctor. Cur enim subjicit: *Sed tunc divitias*, &c. nempe, quia hoc in poenam Tantali sapiens nemus videt illum obfirmato animo & clauso ore perstare? ideo plura illi admovet ocliferia, ideo se magis demittit, & cum famem auget, tum spem apprehendendi incitat. Cur sequitur: *has ubi protulit, Et falli libuit?* nisi quia continuit eas aliquamdiu, & falli dedignatus est. Male quidam scriptus, *Nec*, & contra sententiam auctoris. Florentinus & fere omnes alii, *Haec.* sed ille diphthongo expressa & soluta.

165. *Jubet irritas Exercere manus:*] Hic certe non licuit correctoribus, quod in prosis Senecae, cujus haec propria phrasis. Nat. Quaest. 7, 13. *Solvere ista quid aliud est, quam manum exercere, & in ventum jactare brachia?* De clementia 1, 7. *Humili loco positis exercere manum, litigare, in rixam procurrere, ac morem irae suae gerere, liberius est.* De otio Sapientis cap. 32. *nec tantum, quid faciendum sit, cogitare, sed etiam aliquando manum*

VARIORUM.

154. *Phineis*] Harpyis. Phineus Arcadiae rex filios suos ex priore uxore, suasu Harpalices superinductae iis novercae, excoecavit. quam impietatem dii ulti & ipsum oculis privarunt immissis tetris his volucribus ore virgineo, manibus aduncis, quae cibos ejus foedarent. FARN:

154. *Fugacior:*] *Celerique fuga sub sidera lapsae, &c.* FARNABIUS.

160 *Obliquatque*] Demittit, ne videat. vel limis ocellis aspicit. FARNABIUS.

160. *Oraque*] Ore clauso famem coërcet. FARNABIUS.

162. *Divitias*] Omnis arbor poma demittit ad labra, illumque allicit. FARNABIUS.

P 3 167. *Fal-*

Exercere manus: has ubi protulit,
Et falli libuit, totus in arduum
Autumnus rapitur, sylvaque mobilis.
Instat deinde sitis non levior fame;
Qua cum percaluit sanguis, & igneis
Exarsit facibus, stat miser obvios
Fluctus ore vocans, quos profugus latex
Avertit, sterili deficiens vado,
Conantemque sequi, deserit. hic bibit
Altum de rapido gurgite pulverem.

GRONOVII.

evertere, & ea, quae meditata sunt, ad verum perducere. Sic omnes Mss & observavit in parte Isacius Pontanus. Tale est lib. 5. Nat. Quaest. 18. *Nos sine ulla parsimonia nostri alienique sanguinis movemus manum & navigia deducimus.* Sic enim meliores Mss. ubi vulgo *maria*.

171. *Stat miser obvios Fluctus ore vocans*,] Lipsii liber, *petens*. Si admittam, non commovebor, quod hoc verbum aptius (nam *vocans* eodem sensu & simplex & in compositis passim Seneca) sed sola reverentiâ tot indubitata bona nobis elargiti codicis Etrusci: quamvis suspicari possis interpretantium esse.

175. *Altum de rapido gurgite pulverem.*] Ubi expromserint viri summi rationes, quibus inducti docent nos, finem huic Choro deesse; quid nobis statuendum sit, considerabimus. Nunc nolumus damnare inauditos: sed neque apparet caussa, cur lectorem moremur asteriscis.

VARIORUM.

167. *Falli*] Nec enim sperabat se posse prehendere: tantum experiri voluit. FARNABIUS.

168. *Autumnus*] Pomorum maturi fructus copia, ramique fugaces. FARNABIUS.

170. *Igneis exarsit facibus*,] MS. Traject. *faucibus*; quod haud dubie praeferendum. SCHROD.

171. *Exarsit*] Sitis. FARNABIUS.

172. *Fluctus ore vocans*,] Rectius hoc, quippe ἐμφατικώτερον quam *petens*; quod posterius sola Etrusci codicis reverentia, quasi non is compluribus in locis, infelix lolium & steriles avenas pro frumento exhiberet, admissurum se testatur Gronovius. Virg. Georgic. lib 1. v. 388. *Tum cornix rauca pluviam vocat improba voce* SCHROD.

174. *Hic bibit*] Arenas capit pro aqua, quae fuit. FARNABIUS.

175. *Gurgite*] Ex alveo fugitivi gurgitis. DELRIUS.

ACTUS

ACTUS SECUNDUS.

* ATREUS. SATELLES.

Atreus ulciſcendi fratrem certus de vindictae ratione cum ſatellite deliberat, quem honeſta conſulentem non audit, impiam tandem & infandam ultionis rationem excogitat.

Atr. IGnave, iners, enervis, & (quod maximum
Probrum tyranno rebus in ſummis reor)
Inulte, poſt tot ſcelera, poſt fratris dolos,
Faſque omne ruptum, queſtibus vanis agis
Iratus Atreus? fremere jam totus tuis

De-

GRONOVII.

* ATREUS. SERVUS] Non Cruſerianus tantum, ſed & Florentinus, cum hic in inſcriptione, tum per totum hoc colloquium, ubi & Voſſianus, habet: SATELLES & SAT. pro illis, SERVUS & SER. Itaque non dubitavimus ita reſtituere.

180. *iras? at Argos*] Longe aliter principes membranae: *queſtibus vanis agis Iratus Atreus. Fremere jam totus tuis Debebat armis orbis, & geminum mare Utrimque claſſes agere: jam flammis agros Lucere & urbes decuit* Quae etſi mirum quantum à vulgatis & vulgaribus ſcriptis libris ducentis abeant, tamen, quia & verbis & ſenſibus conſtant, non poſſum & hic unici atque antiquiſſimi codicis auctoritatem ſpernere. *Iratus Atreus* nomine perſonae multum addit gravitati ſententiae. Ut in illo: *Medea fugiam?* Apud Livium: *Hannibal peto pacem.* Apud Suetonium: *tantis rebus geſtis C. Caeſar condemnatus eſſem.* Queſtibus agis, ut Juſtinus lib. 12. *nec jam precibus, ſed convicio agebant.* Illud, *fremere jam totus tuis Debebat armis orbis*, cauſſari poſſis Neronem potius decere quam Atrea, Romanum Principem quam regulum Peloponneſi, & vix totius. Sed nec novum aut inobſervatum eruditis Senecam vetuſtis perſonis tribuere verba ſuum aevum decentia: nec abſurdum eſt impotentem & injurias ſuas non parvi aeſtimantem tyrannum ſuperbius de viribus ſuis loqui, denique eodem jure *orbem* dicere poterat imperii ſui, quo Minos apud Ovidium, *Jovis incunabula Creten, Qui meus eſt orbis.* Nam *claſſes agere mare*, ſeu mare claſſibus agi, agitari, inquietum haberi, ut Hercule Fur. verſ.

VARIORUM.

177. *Rebus*] In magna potentia & rerum ſumma. FARNABIUS.

179. *Queſtibus vanis agis iratus Atreus? Fremere jam totus tuis Debebat armis orbis,*] Sic auctoritatem Florentinam ſequi viſum ſummo Viro. Non concoquo tamen illud inuſitatae μεγαλαυχίας de *toto orbe* in tantulo rege. Quanto verius & efficacius editio Veneta? *Queſtibus vanis agis iras, at Argos fremere jam totum tuis Debebat armis, omnis & geminum mare Innare claſſis.* Adde, quod illa, quae ſequuntur, qualia ſunt, *Argolica tellus, Mycenae, Pelopis domus*, belli tumultum non *toto* orbe, ſed iſtis tantum limitibus graſſaturum declarent. SCHRODERUS.

181. *Ge-*

Debebat armis orbis, & geminum mare
Utrimque classes agere: jam flammis agros
Lucere & urbes decuit; ac strictum undique
Micare ferrum. tota sub nostro sonet
Argolica tellus equite: non silvae tegant
Hostem, nec altis montium structae jugis
Arces. relictis bellicum totus canat
Populus Mycenis. quisquis invisum caput
Tegit ac tuetur, clade funesta occidat.
Haec ipsa pollens incliti Pelopis domus
Ruat vel in me, dummodo in fratrem ruat.
Age anime, fac quod nulla posteritas probet;
Sed nulla taceat. aliquod audendum est nefas
Atrox, cruentum; tale, quod frater meus
Suum esse mallet. scelera non ulcisceris
Nisi vincis. & quid esse tam saevum potest,
Quod superet illum? numquid abjectus jacet?
Numquid secundis patitur in rebus modum,
Fessis quietem? novi ego ingenium viri
Indocile: flecti non potest, frangi potest.
Proin antequam se firmet, aut vires paret,

Pe-

GRONOVII.

362. *Si aeterna semper odia mortales agant.* Ubi Etruscus sane, *gerant.* Sed vide Gruterum. Vulgo: *fremere jam totum tuis D. a. omnis & g. m. lunare classis: jam tuis.*

195. *Suum esse malit.*] Florentiae, *mallet.* Et vers. 201. *Proinde antequam se firmat aut vires parat.*

VARIORUM.

181. *Geminum*] Ionium & Aegaeum, quae Peloponnesum utrinque alluunt. FARNABIUS.

185. *Equite:*] Equitatu, equitibus. FARN.

186. *Hostem,*] Thyestem, quem nominare non dignatur. FARNABIUS.

194. *Tale,*] Quod mallet frater se in me fecisse, quam me in illum. FARNABIUS.

196. *Nisi*] Nisi majora scelera facis. FARNABIUS.

196. *Et quid*] Nec tamen video, qua ratione illum vincam, quem nulla domat fortuna aut sui memorem reddit: in adversis enim rebus non deprimitur, in prosperis supra modum insolescit, neque in laboribus admittit quietem. etiam exul modo machinatur mihi malum. FARNABIUS.

200. *Indocile:*] Indomitum. FARNABIUS.

201. *Antequam*] Prius ipsum invadam, quam ille me. FARNABIUS.

203. *In*

Petatur ultro; ne quiescentem petat.
Aut perdet, aut peribit. in medio est scelus
Positum occupanti. *Sat.* Fama te populi nihil
Adversa terret? *Atr.* Maximum hoc regni bonum est,
Quod facta domini cogitur populus sui
Tam ferre, quam laudare. *Sat.* Quos cogit metus
Laudare, eosdem reddit inimicos metus.
At qui favoris gloriam veri petit,
Animo magis quam voce laudari volet.
Atr. Laus vera & humili saepe contingit viro:
Non nisi potenti falsa. quod nolunt, velint.
Sat. Rex velit honesta; nemo non eadem volet.
Atr. Ubicunque tantum honesta dominanti licent,
Precario regnatur. *Sat.* Ubi non est pudor,
Nec cura juris, sanctitas, pietas, fides;
Instabile regnum est. *Atr.* Sanctitas, pietas, fides,
Privata bona sunt: qua juvat, reges eant.
Sat. Nefas nocere vel malo fratri puta.

Atr.

GRONOVII.

207. *Quam ferre tam laudare.*] Scribe cum Etrusco: *Tam ferre quam laudare.* Et vel hac nota agnosce L. Annaeum, cui proprium & frequentissimum in usu harum particularum naturalem ordinem invertere. Ut de clementia 1, 3. *Illius demum magnitudo stabilis fundataque est, quem omnes tam supra se esse quam pro se sciunt.* Cum significaret, tam pro se quam supra se, vel non tantum supra se, sed etiam pro se. Quod primus observavit Petrus Faber Semestrium 1, 23.

VARIORUM.

203. *In medio*] Uterque nostrum meditatur scelus, qui autem prius coeperit, melius perficiet. FARNABIUS.

211. *Laus vera*] Infimo cuique ex merito praebetur laus: potenti etiam immerito. FARN.

212. *Quod nolunt,*] Etiam inviti cogantur laudare. FARNABIUS

313. *Rex velit honesta;*] Plinius, in Panegyrico: Vita principis censura est, eaque perpetua: ad hanc dirigimur. item, Melius homines exemplis docentur. Claudianus: -- *componitur orbis Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus Humanos edicta valent, quam vita regentis. Mobile mutatur semper cum principe vulgus.* DELRIUS. Fac velit, dic regem velle. FARNABIUS.

215. *Precario*] Non absolute, sed ex alieno arbitrio. FARNABIUS.

218. *Privata bona sunt:*] Privatorum propria sunt bona. FARNABIUS. Curam juris omisit: quia illa potius publicum bonum sit, & potissimum ad principem pertinet. DELRIUS.

218 *Qua juvat,*] Qua placet, pro lubidine sua. FARNABIUS.

219. *Vel malo*] Etiamsi scelerato. FARNABIUS.

Atr. Fas eſt in illo, quidquid in fratre eſt nefas.
Quid enim reliquit crimine intactum? aut ubi
Sceleri pepercit? conjugem ſtupro abſtulit,
Regnumque furto: ſpecimen antiquum imperii
Fraude eſt adeptus; fraude turbavit domum,
Eſt Pelopis altis nobile in ſtabulis pecus,
Arcanus aries, ductor opulenti gregis;
Cujus per omne corpus effuſo coma
Dependet auro; cujus è tergo novi

Au-

GRONOVII.

221. *Quod enim reliquit crimen intactum?*] Delrius teſtatur hoc ſolam proſeminaſſe Lipſienſem, in qua praeter omnes ſcriptos & editos is, quem illi religio eſt nominare, ex margine Baſileenſis ſic ediderit: nec male feciſſe illum innominatum, ſi Mſſ. confirmarent. Si nihil intereſt, qui qualeſve, acta res eſt: nam, potiorem Pall. partem aliter habuiſſe docendo, Commelinus videtur fateri quoſdam ſic habuiſſe. Nobis tamen ſine magna ratione abeundum à caſtiſſimis membranis minime videtur, quae cum Voſſiano meoque & infinitis aliis: *Quid enim reliquit crimine intactum?* Et quid quaeſo hic incommodi? Quid enim, puta fratris, vel meum, reliquit incontaminatum crimine? aut qua in re ſcelus in me meoſve aut mea patrandum reſervavit? Nam quod quis putet huic poſteriori membro melius convenire, *quod crimen intactum*; crederem, ſi hic eſſet, *cui*, non *ubi*: nunc longe congruentius antiquum.

223. *Specimen antiquum imperii*] Nonnemo librorum *antiqui*. Quod arripit vir eruditus, quia in Phoeniſſis: *Non te ut reducam veteris ad ſpecimen domus.* Sed in hoc hypallage eſt: illo autem loco *antiquum* ſervat liber optimus. *Specimen* ſumſit à Virgilio in 12. Aeneidos. ℣. 162. *Quadrijugo vehitur curru, cui tempora circum Aurati bis ſex radii fulgentia cingunt, Solis avi ſpecimen* Ammianus lib. 22 *Cteſiphon, quam rex Pacorus, incolarum viribus amplificatam & moenibus, Graeco indito nomine, Perſidis effecit ſpecimen ſummum.*

227. *Corpus infuſo coma*] Gruterus è ſuis hoc: ac Florentinus cum prioribus edd. *effuſo*. Nec video cur neceſſe ſit mutare. Hujus coma dependet auro per omne corpus effuſo, dejecto, circumjecto, late ſuperfuſo: hoc eſt, aurea per omne corpus ſparſa & effuſa. Virgilius quarto Aeneidos: *& crines effuſa ſacerdos.* An hoc aliud, quam ſacerdos crinibus effuſis, vel crines effuſos habens.

VARIORUM.

220. *In illo,*] Tam egregie impio. FARN.

222. *Stupro*] Hoc eſt, adulterio. loquitur καταχρηστικῶς quemadmodum & lex Julia de adulteriis, teſte Papiniano & Modeſtino l. inter liberas, l. ſtuprum D. ad leg Jul. de adulter. lib. 101. D. de verb. ſignific. vide Alciatum lib. 1. diſpunct. cap 26. & 2. praetermiſſor. Catellianum Cottam in Memor. in voce Adulterium. dixi in Repet. l. tranſigere, C. de tranſaction. DELRIUS.

223. *Specimen*] Indicium, argumentum, omen regni. arietem ſcil. aurei velleris, cum fatale eſſet illum regnaturum apud quem ille aries eſſet, hunc prins adeptus eſt Atreus interfecto Chryſippo fratre. FARNABIUS. Pro indicio & argumento poni ſolet. Lucretius lib. 4 *Hoc etiam inprimis ſpecimen verum eſſe videtur.* & lib. 5. *Si non ipſa dedit ſpecimen natura creandi.* quoniam vero omina & portenta earum, quas praeſignificant, rerum quaedam indicia ſunt, recte arietem aureum, noſter *ſpecimen* nuncupavit: quem Attius *prodigium portento miſſum* vocarat. DELRIUS.

225. *Eſt Pelopis*] Apud Ciceron. 3. de natura Deorum exſtant de hoc ariete antiqui poëtae, fortaſſis Attii in Atreo, carmina hujuſmodi: *Addo huc: quod mihi portento coeleſtum pater Prodigium miſit, regni ſtabilimen mei; Agnum inter pecudes aurea clarum coma, Quondam Thyeſtem clepere auſum eſſe*

Aurata reges sceptra Tantalici gerunt;
Possessor hujus regnat: hunc cunctae domus
Fortuna sequitur. tuta sepositâ sacer
In parte carpit prata, quae claudit lapis,
Fatale saxeo pascuum muro tegens;
Hunc, facinus ingens ausus, assumpta in scelus
Consorte nostri perfidus thalami avehit:

Hinc

GRONOVII.

230. *Hunc tantae domus*] Lege cum Flor. & Vossiano: *hunc cunctae domus Fortuna sequitur.* Doctus editor adleverat Vossiani margini forte legendum esse *cinctae.* Verius est vetus. *Fortuna cunctae domus*, est cuncta vel summa fortuna domus regiae, atque adeo regnandi potestas, quae penes caput familiae est.

233. *Fatale sacro pascuum*] Sic ab Avantio & Boccatio accepit Fabricius, cum legeretur: *saxeo pecus muro:* quare & per *pascuum* non intelligit pratum, sed pecus; & *pecus pascuum* hic dici, quod Columellae *pascuale.* Sed haud dubie *fatale pascuum* est illud arcanum & seposita in parte pratum, locus ipse. Absit autem *more*, quod ingerunt quidam pro *muro*; absit, inquam, ut vivat versus. Neque ideo tantum, sed & quia sensu est ineptum: ne pergat juvare vir doctus: *more integens:* vel, *Fatale sacro more cingens pascuum.* Etruscus: *Fatale saxeo pascuum muro tegens.* Synaloephe Poëtis frequens. Virgilius: *villis onerosum atque unguibus aureis.* Et alibi: *optato conduntur Tibridos alveo.* Et, *centum aerei claudunt vectes.* Silius lib. 7. vers. 408. *Ducit sinuato captivum ad litora lino.* Ita enim Ms. Oxoniensis, non *captivum sinuato*, ut vulgo transpositum est. Et eodem alludit Romana editio prima: *Duce summato captivum.* Silius lib. 6. *Sinuatis*, & lib. 10. *Sinuatur*, eodem modo [illegible] ponit.

VARIORUM.

esse è regia: Qua in re adjutricem conjugem cepit sibi. DELRIUS.

229. *Aurata*] Tantali nepotes Peloponnesiaci reges sceptrum aurea hujus arietis lana ornare solent. Phialam autem fuisse, in cujus medio insculptus prominebat caper, tradit Herodotus Heracleotes apud Athenaeum lib. 6. cap. 4. FARN.

229. *Sceptra*] Ait hujus arietis lanâ aureâ solitos Pelopidas sceptrum ornare; de quo Pausan. in Boeot. scriptum reliquit Deorum omnium maxime consuevisse Cherronenses illud sceptrum colere, quod Jovi fabricasse Vulcanum Homerus cecinit, à Iove acceptum Mercurium dedisse Pelopi, Pelopem Atreo reliquisse, Atreum Thyesti, à Thyeste per manus traditum tenuisse Agamemnonem: & hoc illos praecipue sceptrum veneratos, & hastam nominasse plura deinde de hujus sceptri cultu & sacris subjungit Unde manifestum fit hoc sceptrum hastae simile fuisse, nec mentitum Justinum lib 43 cum tradidit, adhuc Romulo regnante, reges hastas pro diademate habuisse, easque Graecos *sceptra* nominasse: quod intelligendum puto de hastis brevioribus, qualia sunt pila Romanorum, vel venabula Thessalorum, ferro tamen minus lato; non de oblongis illis Macedonum sarissis, quibus hodie pedites utuntur. DELRIUS.

230. *Possessor hujus*] Hoc non abs re confictum fuit, nam in libro Etruscorum, teste Macrob. 3. Saturn. traditur, si aries insolito colore fuerit indutus, portendi imperatori rerum omnium felicitatem; & Tarquitius in Epitomâ Ostentarii Tusci, inquit: Purpureo aureove colore ovis ariesve si aspergetur, principi ordinis & generis summa cum felicitate largitatem auget, genus progeniemque propagat in claritate, laetioremque efficit. non est igitur mirum, si Phryxus & Helle ab aureo ariete servati fingantur, &, qui agnum aurea clarum coma possideret, Argis imperaturum eum responsum fuerit. Hunc agnum Atreus, interfecto Chrysippo fratre, fuit adeptus; eundem amisit Aëropes uxoris & Thyestae fratris fraude. DELR.

231. *Sacer*] Propter fatum & ostentum imperii FARNABIUS.

234. *Facinus ingens*] Haec verba, *facinus ingens*, si in parenthesi ponantur majorem exprobrationem habent, & odium justius concitant. FABR.

235. *Consorte*] Ordo. Ille perfidus, ausus ingens facinus, avehit hunc arietem, consorte mei

Q 2 tha-

Hinc omne cladis mutuae fluxit malum.
Per regna trepidus exul erravi mea:
Pars nulla generis tuta ab insidiis vacat.
Corrupta conjux, imperii quassa est fides,
Domus aegra, dubius sanguis: est certi nihil,
Nisi frater hostis. quid stupes? tandem incipe,
Animoque sume Tantalum, & Pelopem aspice:
Ad haec manus exempla poscuntur meae.
Profare, dirum qua caput mactem via.
Sat. Ferro peremptus spiritum inimicum exspuat.

Atr.

GRONOVII.

237. *Exul erravit mea:*] Quem sensum habet? An Thyestes, exsul trepidus regnum meum occupavit? Hoc profecto non est *errare per regna.* Potius rescribe cum Flor. *erravi* Ego, inquit, conspiratione fratris & uxoris exactus regia, per meum ipsius regnum, velut exsul trepidus ac latitans erravi, latebrasque mutavi. Sequenti versu quoque Lipsianum, *generis*, confirmat idem primae fidei codex: ubi vulgo *nostri.*

242. *Animosque sume Tantalum,*] Hoc à Fabricio est: notante, alios aliter haec verba legisse & distinxisse, quibuscum sentire non possit. Huic quidem ignosco. Sed quum Commelinus notarit MSS. & edd. veteres exhibere: *Animoque sume Tantalum*: miror tot sequentes editores non animadvertisse hanc lectionem multo esse elegantiorem. Dictum Sullae de Caesare aliquid simile habet, *Caesari multos Marios inesse.* Statius lib. 10. de Capaneo: *sociam coiisse animas & corpore in uno Stare omnes: ita cuncta replet.* Pertinet eodem Ciceronis post reditum in Senatu: *ut haberet in consilio & fratrem, ab inferis, socium rerum mearum, & omnes Metellos, praestantissimos cives, poene ex Acheronte excitatos.* Utroque enim intelligitur ob oculos sibi ponere animum & facta sive Tantali sive Metellorum, & ad ea exempla imitanda se stimulare.

VARIORUM.

thalami, i. e. uxore mea Aërope in scelus assumpta & *associata.* FARNABIUS. Conjugem Atrei, *arietis chrysomalli proditricem* idem Bocatius vocat *Meropem*, Ravisius *Europen*, Aegius Apollodori Atheniensis interpres, *Aeropen.* Sed hi omnes sunt libris depravatis, & nominum aliorum similitudine decepti; cum ejus nomen sit distinctis vocalibus *Aërope*, cum apud alios, tum apud Euripidem in Oreste, λέκτρα κλέψας Ἀερόπας δολίας. Ovid. II Tristium. *Si non Aëropen frater sceleratus amasset* In quo loco & Gallicae & Germanicae editiones fere sunt corruptae. FABRITIUS.

236. *Mutuae*] Quam uterque nostrum in alterum molimur. FARNABIUS.

237. *Exul erravi mea:*] Retineo vulgatam, quam confirmant duo typis excusi, & MS. Traj. *Erravit:* ut de Thyeste, qui ablato aureo ariete, cum Aërope uxore Atrei fugerit, haec intelligantur; & pariter hinc initium ducatur narrationis mutuae cladis, quae utrumque fratrem afflixerit. quin hactenus cum praeda sua exul oberravit Thyestes inhians regno: unde post, versu 297. de eodem sic Atreus: *relictis exul hospitiis vagus regno ut miserias mutet, atque Argos regat ex parte dominus.* SCHRODERUS.

239. *Fides,*] Qua inter nos conveniebat de vicissitudine regnandi per alternos annos. FARN.

240. *Dubius*] Incerti filii & haeredes. FARNABIUS.

241. *Quid stupes?*] *Se ad vindictam excitat.* FARNABIUS.

242. *Tantalum,*] Aude aliquid immane & nefarium, & propone tibi exemplum Tantali, qui Pelopem interfecit, & Pelopis qui &c. supra vers. 145. FARNABIUS.

246. *De*

Atr. De fine poenae loqueris, ego poenam volo.
Perimat tyrannus lenis. in regno meo
Mors impetratur. *Sat*. Nulla te pietas movet?
Atr. Excede pietas; (si modo nostra in domo
Unquam fuisti,) dira Furiarum cohors,
Discorsque Erinnys veniat, & geminas faces
Megaera quatiens. non satis magno meum
Ardet furore pectus: impleri juvat
Majore monstro. *Sat*. Quid novi rabidus struis?
Atr. Nil quod doloris capiat assueti modum.
Nullum relinquam facinus; & nullum est satis.
Sat. Ferrum? *Atr*. Parum est. *Sat*. Quid ignis?
Atr. Etiamnum parum est.
Sat. Quonam ergo telo tantus utetur dolor?
Atr. Ipso Thyeste. *Sat*. Majus hoc ira est malum.
Atr. Fateor. tumultus pectora attonitus quatit,
Penitusque volvit: rapior, & quo nescio;
Sed rapior. imo mugit è fundo solum;
Tonat dies serenus; ac totis domus
Ut fracta tectis crepuit; & moti lares

Ver-

GRONOVII.

249. *Si modo nostra in domo*] Flor. *si modo in nostra domo*. Istiusmodi levia sunt vers. 259. *Majus hoc ira est malum*. Et vers. 266. *facere quid tandem paras?* Et vers. 268. *moris humani tumet*.

VARIORUM.

246. *De fine*] Tu de morte respondes, ego de genere mortis & cruciatu quaero. FARNABIUS.

247. *Perimat tyrannus lenis*.] Mors cita gratiae & beneficii loco indulgetur. vide vers. 512. Herculis Fur. FARNABIUS.

248. *Impetratur*.] Sic distinxi, persuasus à MSS. aliquot & judicio Commelini, praesertim cum id etiam posceret nexus ac vis sententiae. Ante distinguebatur: *Perimat tyrannus lenis in &c.* directe contra mentem Atrei, qui qualemcunque mortem beneficii loco ducebat, tanquam finem poenae. GRUTERUS.

251. *Geminas*] Quae geminent mihi furorem. FARNABIUS.

259. *Ipso*] Ipsius Thyestis in se & suos saevitia. FARNABIUS.

262. *Imo*] *Haec forte propter Tantalum à Megaera excitum, ipsumque ad furorem irae & vindictae incitantem*. FARNABIUS.

263. *Serenus:*] Quod malum omen. *Fulgura fallaci micuerunt crebra sereno* FARNABIUS.

264. *Lares*] Dii domestici, praestites, domus tutelares, Mercurii & Larae filii. FARNABIUS.

 272. *Utan-*

Vertere vultum: fiat hoc, fiat nefas,
Quod dii timetis. *Sat.* Facere quid tandem paras?
Atr. Nescio quid animus majus, & solito amplius,
Supraque fines moris humani tumet,
Instatque pigris manibus: haud, quid sit, scio:
Sed grande quiddam est. ita sit; hoc anime occupa.
Dignum est Thyeste facinus, & dignum Atreo.
Uterque faciat. vidit infandas domus
Odrysia mensas. fateor; immane est scelus,
Sed occupatum: majus hoc aliquid dolor
Inveniat. animum Daulis inspira parens,

So-

GRONOVII.

270. *Hoc, anime, incipe.*] Scribe cum Etrusco: *hoc, anime, occupa.* Quasi dicat, ne ille faciat prior. Supra: *in medio est scelus Positum occupanti.* Cato apud Gellium: *Gladiatori composito ad pugnandum pugnae haec proposita sors est, aut occidere, si occupaverit; aut occumbere, si cessaverit.* Mox idem liber: *Quod uterque faciat.* Ut hic quoque intelligatur ex praecedenti: *Dignum est.*

275. *Animum filio inspira parens,*] Et hic frustra omnes ingenii nervos intendêre summi viri: neque enim citra veteres membranas hoc mendum eximi poterat. Igitur ex Etrusco refinge: *Animum Daulis inspira parens Sororque.* Prognen & Philomelan invocat simile flagitium ulturus simili scelere. Utrobique dolor ζηλοτυπίας permistus, illic ob sororem vitiatam & mutilatam, hic ob uxorem violatam & thesaurum regni interversum. Propterea dicit, *causa est similis.* Aliis *Daulia* & *Daulias ales*, cum ipsum πολίχνιον sit *Daulis.* Sed quasi populus Δαυλοὶ (sic Megarensibus τὰ δάση vocari scribit Strabo, unde quidam nomen oppido inditum velint) appelletur, *Daulida* dicit Seneca: perinde ut *Colchis* & regionem significat & Medean. Secus πολίτας dici Δαυλιέας & Δαυλίας & Δαυλιδίας, testis Eustathius in secundam Iliada. Et si cui durum videbitur, scribat: *Daulia inspira parens.* Sed servat veterem scripturam Plutarchus Συμπόσ. ή. ἐξ ὧν τὸ Τηρέα καὶ τὰς γυναῖκας, τὰς μὲν ὀργίσαι, τὰς δὲ παθεῖν ἄθεσμα καὶ χαλεπὰ λέγουσι, καὶ μέχρι νῦν Δαυλίδας ὀνομάζουσι τὰς ὄρνιθας. Invocatio autem similis Hippolyto vers. 663. *Te, te, soror, quacumque siderei poli In parte fulges, invoco ad caussam parem.* Et in argumento meliore, Alexander Asiatica expeditione cum Eleuntem venisset, sacrum fecit Protesilao, quod is primus Graecorum ad Trojam euntium pedem in Asia posuisset. Καὶ ὁ νοῦς τῆς θυσίας ἦν, inquit Arrianus, ἐπιτυχεστέραν οἱ γενέσθαι ἢ Πρωτεσιλάῳ τὴν ἀπόβασιν. Curtius lib. 3. in praelio ad Isson: *Victor adhuc Atheniensium Philippus invocabatur.* Sic minor Decius, apud Livium, *patrem nomine compellans, quid ultra moror*, inquit, *familiare fatum?* Sic Germanicus apud Tacitum precatur Drusum, *ut se eadem ausum libens placatusque exemplo ac memoria consiliorum atque operum ju-*

VARIORUM.

272. *Uterque*] Ego interficiendo fratris natos, ille comedendo suos. FARNABIUS.

273. *Odrysia*] Domus Terei regis Thraciae, cujus Odrisii incolae ab Abderis ad Euxinum. vers. 145. Hercul. Fur. FARNABIUS. De Tereo loquitur, qui fuit rex Odrysarum, (Thraciae pars est, Thucydides lib. 2. Plinius lib. 5. hist. natural.) quibus sollemne fuit in conviviis procliari, & se invicem vulneribus deformare, teste Ammiano Marcellino. de his loqui puto Horatium lib. 1. ode 18. & 27. ——— *monet Sithoniis non levis Evius.* &, *Natis in usum laetitiae scyphis Pugnare, Thracum est. tollite barbarum Morem* ——— DELRIUS.

274. *Sed occupatum:*] Ab aliis inventum, & factum, ego novum velim. FARNABIUS.

280. *Tan-*

Sororque. causa est similis. assiste. & manum
Impelle nostram: liberos avidus pater
Gaudensque laceret, & suos artus edat.
Bene est. abunde est. hic placet poenae modus
Tantisper. ubinam est? tam diu cur innocens
Versatur Atreus? tota jam ante oculos meos
Imago caedis errat; ingesta orbitas
In ora patris. anime, quid rursus times?
Et ante rem subsidis? audendum est, age:
Quod est in isto scelere praecipuum nefas,
Hoc ipse faciet. *Sat.* Sed quibus captus dolis,
Nostros dabit perductus in laqueos pedem?
Inimica credit cuncta. *Atr.* Non poterat capi,
Nisi capere vellet. regna nunc sperat mea:
Hac spe minanti fulmen occurret Jovi;
Hac spe subibit gurgitis tumidi minas;
Dubiumque Libycae Syrtis intrabit fretum;
Hac spe, quod esse maximum retur malum,

Fra-

GRONOVII.

varet. Sic ille apud Valerium Flaccum lib. 6. *patrias coeptis ferus advocat umbras: Sancte mihi Vorapte pater, tua pectora nato suggere nunc animumque parem.*

277. *Liberos avidus parens,*] Florentinus: *avidus pater.* Et placet, quoniam altera vox de matre proxime praecessit.

289. *Nisi capere vellet.*] Forte; *Ni capere.* quamvis saepius isthoc loco uti hoc pede videatur.

VARIORUM.

280. *Tantisper.*] Sed interea ubinam est Thyestes? qua ratione illum inventum adducam, ut partes suas agat in hoc scelere? FARNABIUS.

280. *Tam diu*] Cur à nocendo tamdiu moror? FARNABIUS.

282. *Errat;*] Ut *oberrat* vers. 1146. in Herc. Fur. pro *obversatur* FARNABIUS.

282. *Ingesta*] Ipse suos liberos, quibus jam orbatus fuerit, vorabit FARNABIUS.

284. *Subsidis?*] Deficis, labascis? FARN.

286. *Hoc ipse faciet.*] Comedet sc. suos. FARNABIUS. Proletaria lectio, *faciat*: sed altera restat in MSS. melioribus; estque extenuantis facinus. Itaque facessat prior. GRUTERUS.

288. *Non poterat*] Inhiat regno. quod captans ipse, ut piscis escam dum capit, capietur. FARNABIUS.

291. *Gurgitis*] Adriatici maris tempestatibus maxime obnoxii: sic infra vers. 362. FARN.

292. *Libycae*] Syrtes, sinus duo in mari Libyco cumulis arenae, qui ventorum arbitrio agitati, varie vadosi, & fluxu refluxuque impetuosi naves ad se trahunt: unde & nomen iis à *σύρω traho.* Vide Herc. Fur. vers. 319. FARNABIUS.

294. *Fra-*

Fratrem videbit. *Sat.* Quis fidem pacis dabit?
Cui tanta credet? *Atr.* Credula eſt ſpes improba.
Gnatis tamen mandata, quae patruo ferant,
Dabimus: relictis exul hoſpitiis vagus
Regno ut miſerias mutet, atque Argos regat
Ex parte dominus. ſi nimis durus preces
Spernet Thyeſtes; liberos ejus rudes,
Maliſque feſſos gravibus, & faciles capi,
Praecommovebunt. hinc vetus regni furor,
Illinc egeſtas triſtis, hinc durus labor,
Quamvis rigentem tot malis ſubigent virum.
Sat. Jam tempus illi fecit aerumnas leves.
Atr. Erras: malorum ſenſus accreſcit die.
Leve eſt miſerias ferre, perferre eſt grave.
Sat. Alios miniſtros conſilii triſtis lege:
Pejora juvenes facile praecepta audiunt:
In patre facient, quidquid in patruo doces.
Saepe in magiſtrum ſcelera redierunt ſua.
Atr. Ut nemo doceat fraudis & ſceleris vias,

Re-

GRONOVII.

302. *Preces movebunt.*] Florentinus quidem cum Lipſiano: *Prece commovebo*: ſed unde conficiendum eſt, *Praecommovebunt*, ut recte factum in quatuor Pall. noſque in duobus Germanicis codd. ſcriptum vidimus: & jam probaverunt Commelinus, Gruterus, Scaliger. Ut apud Ovidium *praeconſumere*, *praecontrectare*, *praedelaſſare*. Fortaſſis & deinceps legendum: *tunc vetus regni furor*.

308. *Conſiliis iſtis lege:*] *Conſili triſtis*, quod ex libris reſtituit Scaliger, non eſt à ſciolo, ut cenſent ſummi viri: nam & in Florentino, Voſſiano, duobuſque in Germania collatis olim, obvium nobis fuit. Nam de anapaeſto, nec *conſilii* nec *conſiliis* anapaeſtum facit, ſed utrumvis τετρασυλλάβως pronuntiandum eſt. Cur autem *conſilii triſtis* ſit magis coactum quam *conſiliis iſtis*, non video. Immo diligenter *triſtis*, non *ſaevi*, non *diri*, quia perſona eſt à principe ſuo adhibiti. *Suppliciis* in Medea & Oedipode eadem regione haud dubie τετρασυλλάβως eſt. In caeteris ex prava lectione anapaeſtus obſidet.

VARIORUM.

294. *Fratrem*] Me, *Emphaſ.* FARNABIUS.

294. *Quis*] Quis faciet ut credat? FARN

299. *Ex parte*] In regni ſocietatem aſſumptus. FARNABIUS.

302. *Regni*] Inſatiata & immenſa regnandi cupiditas. FARNABIUS.

304. *Rigentem*] Induratum. FARNABIUS.

307. *Perferre*] Gnaviter, & ad exitum perferre ſic Martialis: *Nam vigilare leve eſt, pervigilare grave.* FARNABIUS.

312. *Ut nemo*] Etſi nemo doceat. FARN.

314. *Na-*

Regnum docebit. ne mali fiant, times?
Naſcuntur iſtud. quod vocas ſaevum, aſperum,
Agique dire credis, & nimium impie,
Fortaſſe & illic agitur. *Sat.* Hanc fraudem ſcient
Gnati parari? *Atr.* Tacita tam rudibus fides
Non eſt in annis, detegent forſan dolos.
Tacere multis diſcitur vitae malis.
Sat. Ipſoſne, per quos fallere alium cogitas,
Falles, ut ipſi crimine & culpa vacent?
Atr. Quid enim eſt neceſſe liberos ſceleri meo
Inſerere? per nos odia ſe noſtra explicent:
Male agis, recedis anime: ſi parcis tuis,
Parces & illi: conſilî Agamemnon mei
Sciens miniſter fiat, & patri ſciens

Me-

GRONOVII.

313. *Ne mali fiant, times? Naſcuntur iſtud.*] Nempe mali. Et hoc Senecae Epiſtola 95. *Habeamus in commune, quod nati ſumus.* nempe cognati, mutuo amantes, ſociabiles. Tales nos natura edidit, tales igitur omnibus & in commune nos praeſtemus. Sane, quod labore & induſtria acquiſivimus, ejus ſimus parci atque avari: at ejus, quod innatum eſt, ſimus liberales in omnes, nempe amoris mutui, humanitatis, de illo nemini invideamus. Particula, *quod*, pronomen eſt, non conjunctio. Adde quae notavimus obſerv. in Script. Eccleſ. cap 1. Facile alioqui poſſis mutare diſtinctionem: *ne mali fiant, times? Naſcuntur iſtud, quod vocas ſaevum, aſperum, Agique dure credis.* Sic autem Etruſcus: non *dire.* Refertur ad *conſilium*, quod altera perſona vocaverat *triſte.*

317. *Tacita tam rudibus fides*] Hoc cum duobus ſequentibus verſibus Atreo dat Florentinus: & rectius, ut videtur. Non audeo, inquit, illos adſumere in conſcientiam parati facinoris, ne per imprudentiam aetatis rem prodant & irritam faciant. Secreta tegere neſciunt rerum inexperti. Inde diverſum rogat Satelles.

321. *Falles? A. At ipſi*] Florentinus haec continuat uni perſonae ita mutata: *Falles, ut ipſi crimine & culpa vacent.* Tum reſpondentem facit A. *Quid enim neceſſe eſt liberos.* Optime. Intellige hoc nunc potius probare tyrannum, quaſi diceret: Ita protſus faciam, ut dicis: nam quid opus eſt illos participare meam vindictam. Pari brevitate apud Tacitum lib. 14 annal *At quidam inſontes peribunt? nam & ex fuſo exercitu cum decimus quiſque fuſte feritur, etiam ſtrenui ſortiuntur.* Pars prior eſt objectio, altera reſponſio. Integrum foret: Peribunt, fateor, idque excuſabile eſt. nam & ex fuſo; &c. Troadib. *quis tuos artus teget Tumuloque tradet? N. quos enim praeceps locus Reliquit artus?*

326. *Et patris cliens Menelaus adſit.*] Quam belle *patris cliens* hic dicatur filius, viderint. In

VARIORUM.

314. *Naſcuntur*] Sive ex me nati, ſive ex illius adulterio, mali naſcuntur. non ad hoc duce vel magiſtro opus eſt. FARNABIUS.

316. *Illic agitur.*] Apud Thyeſtem, id eſt, forte & ipſe Thyeſtes idem in me ſcelus meditatur. FARNABIUS.

324. *Recedis*] Quid dubitas & filios corrumpere, quibus ſi parcas, parces & fratri FARN.

325. *Agamemnon*] Fil. Atrei FARNABIUS.

326. *Patri ſciens Menelaus adſit.*] Praefert hoc

R Gro-

Menelaus adſit. prolis incertae fides
Ex hoc petatur ſcelere. ſi bella abnuunt,
Et gerere nolunt odia; ſi patruum vocant;
Pater eſt. eatur. multa ſed trepidus ſolet
Detegere vultus; magna nolentem quoque
Conſilia produnt: neſciant quantae rei
Fiant miniſtri. noſtra tu coepta occule.
Sat. Haud ſum monendus. iſta noſtro in pectore
Fides, timorque; ſed magis claudet fides.

GRONOVII.

optimo codice legitur una voce: *patriſciens.* Quod dividendum: *& patri ſciens Menelaus adſit.* Statim omnes veteres: *Ex hoc petatur.* non *paratur.*

333. *Noſtra tu coepta occule.*] Flor. *occules.*

VARIORUM.

Gronovius, quia ei dux Etruſcus. malim *patri cliens*, quod exhibet MS. Traject. Eſt autem *patri cliens*, idem quod *addictus* patri, tamquam cliens. SCHRODERUS.

327. *Prolis*] Etiam hinc experiar, filii ne mei ſint. an Thyeſtis, qui uxorem meam corrupit. FARNABIUS.

330. *Eatur.*] Ibunt. FARNABIUS.

330. *Multa ſed trepidus ſolet*] Reprehendit caſtigatque conſilium illud Atreus quo decreverat indicare liberis dolum patruo paratum. Si hoc, inquit, ſcierint, prodar: neque enim tam rudi aetate magnum iſtud ſcelus diſſimulent vultu, quamvis maxime cupiant: quare neſciant quantae rei fiant miniſtri. GRUTERUS.

330. *Multa*] Et tamen in dubio ſum, an expediat, eos conſilii mei eſſe conſcios, ne forte non bene diſſimulent, ſed vultu etiam inviti conſilium prodant. FARNABIUS.

335. *Fides.*] Hoc dicere decebat. ſed an ita erat? non opinor. imo tyrannis nullis fides: timent omnes & quos timent odêre. an ergo melior lectio? *timor.* non arbitror. nam quamvis hoc verum, dici tamen coram tyranno non oportuit, nec tutum muſſitare. DELRIUS.

CHORUS.

A diſſidiis fratrum, qui ad tempus minas componunt, ſumpta occaſione, chorus regum ambitionem taxat, quis vere rex ſit docet, vitam denique latentem collaudat.

Tandem regia nobilis,
Antiqui genus Inachi,
Fratrum compoſuit minas.
Quis vos exagitat furor,

Al-

Alternis dare ſanguinem,
Et ſceptrum ſcelere aggredi?
Neſcitis cupidi arcium,
Regnum quo jaceat loco.
Regem non faciunt opes,
Non veſtis Tyriae color,
Non frontis nota regiae,
Non auro nitidae fores.
Rex eſt, qui poſuit metus,
Et diri mala pectoris:
Quem non ambitio impotens,
Et nunquam ſtabilis favor
Vulgi praecipitis movet.
Non quidquid fodit Occidens;
Aut unda Tagus aurea

Cla-

GRONOVII.

340. *Alternis dare ſanguinem,*] Sciopp ius fatetur neſcire, quo auctore ſatis locuplete, vel *dare* vel *haurire* ſanguinem dicatur, cumque iſtud legat in Thyeſte Senecae, facilius ſe credere eidem alibi conquerenti, iſta aetate homines Romae deſiſſe Latine loqui. Cur ergo Ovidius lib. 13. met. *& quid dederit domus una cruoris.* Et lib. 14. met. *multumque ab utraque cruoris parte datur.* Aut ſi non ſatis hic ei locuples auctor, cur Livius lib. 3. *Dandus eſt invidiae ſanguis.* Et lib. 26. *tanta aviditas ſupplicii expetendi, tanta ſanguinis noſtri hauriendi eſt ſitis.* Ovidius rurſum lib. 13. *licet exſecrere meumque Devoveas ſine fine caput, cupiaſque dolenti Me tibi forte dari, noſtrumque haurire cruorem.*

342. *Neſcitis cupidi artium,*] Epiſtola 95. *O quam ignorant homines cupidi gloriae, quid illa ſit, aut quemadmodum petenda?*

347. *Non auro nitidae trabes.*] Flor. *fores.* Cicero lib. 4. in Verr. *nam bullas omnes aureas ex his valvis, quae erant & multae & graves, non dubitavit auferre.*

VARIORUM.

337. *Genus*] Nec tamen de genere Inachi fuerunt Tantalidae, ſed ſucceſſores ejus in regno Argivorum, ſupra verſ. 137. FARNABIUS.

338. *Compoſuit*] *Adſpirat ſcenae chorus videturque pacem ſperare miſſis Agamemnone & Menelao ad Thyeſtem cum mandatis de conciliatione.* FARN.

339. *Vos*] O fratres Atr. & Thyeſt. *vel ô reges generaliter.* FARNABIUS.

342. *Arcium.*] Dominationis, quam quo tueantur & pro ſua lubidine exerceant tyranni, arces in urbibus exſtructas colunt. FARNABIUS.

345. *Tyriae*] Purpureae. quo colore claret Tyros in Phoenicia, ubi piſcium, quorum ſucco tingitur, piſcatus uberrimus. FARNABIUS.

346. *Nota*] Diadema, faſcia ſeu pannus quo reges caput redimire ſoliti, vid. verſ. 523. FARN.

347. *Auro*] Auratae. FARNABIUS.

348. *Rex eſt,*] Rex eſt, qui non ſervit perturbationibus. FARNABIUS.

353. *Non quidquid*] Non aurum & argentum, quod foditur in Hiſpania. FARNABIUS.

354. *Tagus*] Luſitaniae flu. aureas volvens arenas. FARNABIUS.

 356. *Li-*

Claro devehit alveo:
Non quidquid Libycis terit
Fervens area messibus.
Quem non concutiet cadens
Obliqui via fulminis:
Non Eurus rapiens mare;
Aut saevo rabidus freto
Ventosi tumor Adriae;
Quem non lancea militis,
Non strictus domuit chalybs:
Qui tuto positus loco,
Infra se videt omnia:
Occurritque suo libens
Fato: nec queritur mori.
Reges conveniant licet
Qui sparsos agitant Dahas;
Qui rubri vada littoris,
Et gemmis mare lucidum
Late sanguineum tenent:

Aut

GRONOVII.

361. *Aut saevo rapidus freto*] Flor. *rabidus*. Probe, vel quia praecedente versu, *rapiens*. Horatius: *Insanientem navita Bosporum Tentabo.* Et alibi: *Neptunum procul è terra spectare furentem.*

370. *Qui sparsos agitant Dacas;*] Lege cum Etrusco: *Dahas.* Populus Scythicus in Margiana,

VARIORUM.

356. *Libycis*] Libya frumenti feracissima est. FARNABIUS.

357. *Fervens*] Nativum epitheton. est enim area, in qua frumenta teruntur & arescunt. fervens à pedibus boum qui exterunt ἀλοῶντι; qui priscis triturandi mos erat; ut & hodie plerisque. FARNABIUS.

359. *Obliqui*] In obliquum delati. FARNABIUS. Omnes ignes coelestes maximâ ex parte in obliquum feruntur, maxime fulmina: ut docet Aristotel. in Meteor. DELRIUS.

362. *Adriae*,] Maris Adriatici procellis obnoxii; utpote ventis, maxime Noto expositi. FARNABIUS.

364 *Chalybs:*] Gladius è chalybe. FARN.

366. *Infra*] Quia magnanimus & humanis casibus superior sub pedibus fortunam videt captivam, omniaque minoris aestimat quam se & conscientiam rectam. FARNABIUS.

367. *Occurritque*] *Ex Stoica illa Naenia quam ubivis in Epistolis ingerit Seneca*, Mortem portum esse nunquam recusandum, aliquando petendum. FARNABIUS.

373. *Sanguineum*] Conveniant licet reges, maris rubri accolae, quod cum Ἐρυθραῖον diceretur

Grae-

Aut qui Caſpia fortibus
Recludunt juga Sarmatis.
Certet, Danubii vadum
Audet qui pedes ingredi;
Et quocunque loco jacent
Seres vellere nobiles;
Mens regnum bona poſſidet.
Nil ullis opus eſt equis;
Nil armis, & inertibus
Telis, quae procul ingerit
Parthus, cum ſimulat fugas:
Admotis nihil eſt opus
Urbes ſternere machinis,
Longe ſaxa rotantibus.

Rex

GRONOVII.

habens ad orientem Bactra vicina, ad occaſum Hyrcanos & Parthos, ad meridiem Arianos, ad Septentrionem finem Caſpii maris & oſtium Oxi fluminis. *Dacae* nulli ſunt, ſed *Daci*, & hujus vocabuli prior ſyllaba producitur.

374. *Caſpia fortibus Recludunt*] Sumpſit ex hiſtoria Tiberii temporum, de quibus Tacitus 6. Annal. *Contra Pharaſmanes adjungere Albanos, accire Sarmatas, quorum Sceptuchi, utrimque donis acceptis, more gentico diverſa induere. Sed Iberi locorum potentes, Caſpia via, Sarmatam in Armenios raptim effundunt.* Valerius Flaccus lib. 5. *Jam pervigil illum Medus & oppoſitis expectat Iberia clauſtris.* Hos igitur intelligit.

376. *Certet Danubium, licet,*] Non temere eſt, quod Etruſcus: *Certet, Danubii vadum Audet qui pedes ingredi.* Paſſim in his tragoediis *vadum* pro ipſo flumine ſeu fluvialibus undis ponitur. Sic in Hippolyto: *Et victa prono puppis aufertur vado.* Phoeniſſis: *trahens opulenta Pactolus vada.*

VARIORUM.

Graecis ab Erythra filio Perſei & Andromedae qui ibi regnavit, Latini Rubrum verterunt, cujus coloris vel arenas vel undas eſſe credebant. Heb. סוף. id eſt, papyroſum. FARNABIUS.

374. *Aut*] Et licet conveniant Armenii qui portas, id eſt, iter per juga Caſpia non claudunt adverſus Sarmatas, eorum incurſus non timentes. FARNABIUS.

375. *Sarmatis.*] Vide Herc. Fur. verſ. 539. FARNABIUS.

376. *Certet,*] Licet illi conveniant ac certent, qui Danubium Germaniae fluvium hiberna glacie concretum pedibus calcare non metuunt. FARN.

379. *Seres*] Pop. Scythiae Aſiaticae, qui ex arboribus crebra aquarum aſpergine mollitis lanuginem depectunt; unde ſericum conficiunt. FARN.

381. *Nil ullis*] Ad regnum verum, quod bonae mentis eſt, nil equis, telis, &c. opus erit. FARNABIUS.

382. *Inertibus*] Quae ignaviae & timiditatis ſpeciem ferant: cum Parthi fugam ſimulantes *mittant poſt terga ſagittas.* FARNABIUS.

386. *Machinis,*] Baliſtis, è quibus πολιορκηταὶ ſaxa mittunt ad labefactanda & demolienda moenia. FARNABIUS. Vitruvius tradit, machinam eſſe continentem ex materia conjunctionem, maximas ad onerum motus habentem virtutes: eaque movetur ex arte circulorum rotundationibus, per κυκλικὴν κίνησιν. DELRIUS.

 396. *Nul-*

Rex eſt, qui metuit nihil.
Rex eſt, qui cupiet nihil.
Hoc regnum ſibi quiſque dat.
Stet quicunque volet potens
Aulae culmine lubrico:
Me dulcis ſaturet quies.
Obſcuro poſitus loco,
Leni perfruar otio.
Nullis nota Quiritibus
Aetas per tacitum fluat.
Sic cum tranſierint mei
Nullo cum ſtrepitu dies,
Plebejus moriar ſenex.
Illi mors gravis incubat,
Qui notus nimis omnibus,
Ignotus moritur ſibi.

GRONOVII.

389. *Rex eſt, quique cupit nihil.*] Hunc verum ὠϐελίζει Scaliger tanquam eorum temporum, quum *quiſque* pro *quiſquis* uſurpabatur: igitur *quiſque*, non *quique* ſcripſiſſe Monachum verſiculi auctorem. Sed hoc argumentum eluditur ſcriptura optimi codicis: *Rex eſt, qui cupiet nihil.* Neque Monachi ulla culpa eſt At obloquitur etiam Gruterus, Poëtam hac ſtropha non perſequi duplicem affectum, ſpem & metum, ſed ea tantum, quibus regnum adquiritur impugnaturque vi mera. Immo totus hic Chorus perſequitur ambitionem, quae utroque affectu mixto torquetur. Sic ſuperius dixit, regem eſſe qui poſuit metus & morbos pectoris, inter quos haud dubie cupiditates. tum quem non ambitio & favor vulgi moveat. quo? nempe ad cupienda plus quam civilia. Nam ſi legamus *cupiet*, quod ipſe quoque in nonnullis libris reperit, legendum item priore *metuet*, neceſſarium non putamus: nec negant Grammatici, hanc temporis mutationem poëtis eſſe uſitatam.

395. *Leni perfruar otio.*] Epiſt. 94. *laudant etiam lene & ſui juris.*

VARIORUM.

396. *Nullis*] Vita à populari aura publiciſque muneribus remota, non nota civibus. *Prolepſis, nondum enim erant Romani, Quirites dicti, vel a Curibus, id eſt, Sabinis in partem urbis receptis, vel à Romulo Quirino cognominato, quod haſtam, quae Sabinis Quiris eſt, geſtare ſolebat, vel à κύρι@, ut alii volunt.* FARNABIUS.

402. *Qui notus*] Aliis conſpiciendus propter potentiam, ſibi ignotus, utpote, felici fortuna ebrius & ignorantia ſtupidus, cum ſapiens ſe primum noſſe debeat. FARNABIUS.

403. *Ignotus*] Qui magis publice vivit, quam ſibi.

ACTUS

ACTUS TERTIUS.

* THYESTES. PLISTHENES.
TANTALUS Junior & } Mutae Personae.
FRATER Tertius. }

Thyesti à fratre Atreo per filios Atrei revocato redeuntique in patriam non sine diffidentia ac mente malum praesagiente, revertendi fiduciam addunt filii sui.

Thyest. O Ptata patriae tecta, & Argolicas opes,
Miserisque summum ac maximum exulibus (bonum,
Tactum soli natalis, & patrios deos
(Si sunt tamen dii) cerno; Cyclopum sacras
Turres, labore majus humano decus,
Celebrata juveni stadia, per quae nobilis
Palmam paterno non semel curru tuli.

Oc-

GRONOVII.

* THYESTES. PLISTHENES.] Florentinus rubrica personas sic praeponit: *THYESTES TANTALUS. PLISTHENES. TACITUS.* Sic & per totam scenam Thyestae respondet *TAN.*

VARIORUM.

405 *Exulibus bonum,*] Patria omnibus chara: exulibus maxime, quibus interdicitur, quippe *Nitimur in vetitum semper cupimusque negata.* FARN.

407. *Si sunt tamen dii*] Si modo vel isti, vel alii omnino Dii sunt, qui me in exilium & tot miserias incidere sunt passi. FARNABIUS. Vel illi patrii, vel ulli omnino. digna impio Thyeste dubitatio; digna irato, propter miserias, in quas illum passi incidere. Est autem hîc Diagoricus Thyestes: ille alius in Attii Antigonâ; qui negat Deos regere, vel curare omnia, Epicureus est. Nam Diagoras & Theodorus tollebant Deos, Protagoras & Epicurus non Deos, sed Diis providentiam, ut docent Cicero de Nat. Deor. & Lactantius lib. 5. cap. 22. & de ira Dei cap. 9. unde Claudianus in Rufin. —— *quae numina sensu Ambiguo, vel nulla putat, vel nescia nostri.* DELR.

407. *Cyclopum*] Mycenae Cyclopum opus perhibentur, eorum, qui turrium construendarum inventores feruntur. Tum omnia magnae molis opera Cyclopum credebantur: *Maenia magna vides manibus fabricata Cyclopum.* Vide Hercul. Fur. v. 997 FARNABIUS.

409. *Juveni*] Mihi juveni. FARNABIUS.

409. *Stadia,*] Supra vers. 131. FARNABIUS.

409. *Per quae nobilis*] Unus m[illegible] *nobilem.* Licet autem hîc notare senilem jactantiam; quam in Nestore Homerus, in Euandro Virgilius bene expresserunt. Aristoteles Rhetoric. hujus jactantiae causam reddit: διατελᾶσι γὰρ τὰ γενόμενα λέ- [illegible]

Occurret Argos, populus occurret frequens;
Sed nempe & Atreus. repete silvestres fugas,
Saltusque densos potius, & mixtam feris
Similemque vitam. clarus hic regni nitor
Fulgore non est quod oculos falso auferat.
Cum quod datur spectabis, & dantem aspice.
Modo inter illa, quae putant cuncti aspera,
Fortis fui, laetusque: nunc contra in metus
Revolvor. animus haeret, ac retro cupit
Corpus referre: moveo nolentem gradum.
Plisth. Pigro (quid hoc est?) genitor incessu stupet,
Vultumque versat, seque in incerto tenet.
Thyest. Quid anime pendes? quidve consilium diu
Tam facile torques? rebus incertissimis,
Fratri atque regno credis? ac metuis mala
Jam victa, jam mansueta, & aerumnas fugis
Bene collocatas? esse jam miserum juvat.
Reflecte gressum, dum licet, teque eripe.
Plisth. Quae causa cogit, genitor, à patria gradum
Re-

GRONOVII.

416. *Cum quid datur spectabis,*] Sic Lugdun. & Lipsiens. bene; tamen Erb. Mog. Herbip. & Ven. *Cum quod datur spect. & tandem aspice*, mendose habere notat Delrius. Sane *tandem* pro *dantem*: at non *quod datur*: ita enim & Florentinus & poscit ratio. nam, *Quid detur*, dicendum fuisset, quod lex versus respuit. Virgilius: *ulla putatis Dona carere dolis Danaum? sic notus Ulysses?*

424 *Rebus incertissimis, Fratri atque regno*] De vita beata cap. 5. *quem voluptates doloresque, incertissima dominia impotentissimaque, alternis possidebunt.*

VARIORUM.

γυῖτες· ἀναμιμνησκόμενοι γὸ ἰδόντες. DELRIUS.

411. *Occurret*] Urbs visui occurret. *vel* populus. FARNABIUS.

412. *Atreus.*] Quem nollem. Revertar itaque. FARNABIUS.

414. *Clarus*] Non est cur hic clarus regni nitor animi mei oculos perstringat, mentemque auferat, ut spe regnandi occaecatus adeo in perniciosas fortassis insidias ruam. nec tam munus, quam dantem aspice, ἐχθρῶν γὸ ἄδωρα δῶρα κ᾽ οὐκ ὀνήσιμα. FARNABIUS.

417. *Illa,*] Exilium & pauperiem. FARN.

418. *Nunc*] In regni partem accitus. FARN.

425. *Fratri atque*] Fratri inimico & regno, quibus nil magis metuendum. FARNABIUS.

425. *Mala*] Exilium & pauperiem, quae jam assuefaciendo ac ferendo reddidi mollia. FARN.

427. *Bene*] Quae me docuerunt aequanimitatem & animi magnitudinem. FARNABIUS.

430. *Si-*

Referre visa? cur bonis tantis sinum
Subducis? ira frater abjecta redit;
Partemque regni reddit: & lacerae domus
Componit artus, teque restituit tibi.
Thyest. Causam timoris, ipse quam ignoro, exigis.
Nihil timendum video; sed timeo tamen.
Placet ire: pigris membra sed genubus labant,
Alioque, quam quo nitor, abductus feror.
Sic concitatam remige & velo ratem
Aestus, resistens remigi & velo, refert.
Plisth. Evince quidquid obstat, & mentem impedit;
Reducemque quanta praemia exspectent, vide.
Pater, potes regnare. *Thyest.* cum possim mori?

Plisth.

GRONOVII.

430. *Cur bonis tantis sinum Subducis?*] Gaudet hinc transferre Seneca. Sic *sinum implere*, de benef. 2, 31. & 6, 42. de vita beata 9: *in sinum fundere*, de benef 7, 19. *in sinu condere*, 2, 16. *in sinu invenire*, 7, 28. *sinu onerato fugere*, de constant 6. *sinum expandere*, epist. 74. *in sinu positae divitiae*, epist. 20.

437. *Alioque, quam quo nitor, adductus*] Rectius Fl. *abductus*. Saepe hoc verbum ubi antiquis placuit, recentioribus displicuit. Vide ad Livium.

439. *Remigi & vento, refert.*] Flor. quoque, ut alios fere omnes habere monuit H. Commelinus, *remigi & velo*. nam in repetitione vocabulorum lusit.

440. P. *Pervince quicquid*] Etruscus: TAN. *Evince quicquid*. Virgilius: *concepit furias evicta dolore*. Et, *Tu lacrimis evicta meis*.

442. *Cum possim mori?*] Delrius interpretatur, offerri potestatem cum summo mortis periculo conjunctam: vel, regnare ais me posse: atque adeo jam regno, quum mortis meae penes me arbitrium sit H. Commelino respondet Thyestes, se vere regnare posse, quum mortem non timeat, occurratque libens suo fato, ex Choro & Agam. vers. 606. Lipsius corrigit: *quin possum mori*. quod sit, sed fortasse mors in propinquo. Quod ex vulgata etiam colligit Gruterus. Vetat quoque Lipsium mutare vir summus, quum sit è Stoicorum paradoxis, regem esse, qui mori didicit. Nihil horum voluit auctor, sed Thyesten fecit detestari regnum & mortem eo potiorem ducere. Itaque exaudiendum cum interrogationis nota: *cum possim mori?* Ego possim vel sustineam regnare, cum possim rem tam gravem ac molestam vel morte evadere? Quisquamne tam stultus sit, ut cum ei sit integrum mori, velit regnare? Ut apud Juvenalem Sat. 6. *Ferre potes dominam salvis tot restibus ullam? Cum pateant altae caligantesque fenestrae? Cum tibi vicinum se praebeat Aemilius pons.* Ille regnet, qui non audet mori, & mavult in miseriis & curis & splendida servitute vivere. Tale responsum, licet ex alia causa, putetur Germanici, qui cum à milite seditioso ad imperium vocaretur, ferrum à latere deripuit, elatumque deferebat in pectus, ni proximi prehensam dextram vi attinuissent.

VARIORUM.

430. *Sinum*] Metaph. ab iis qui sinum vel gremium pandunt captantes missilia, vel quae decidunt FARNABIUS.

431. *Redit;*] In gratiam redit FARNABIUS.

433. *Tibi.*] Dignitati pristinae. FARN

442 *Cum possim mori?*] Interpretationem Gronovii juvat illud Cic. ad Attic. Epist. 11. lib. VII.

Plisth. Summa est potestas. *Thyest.* nulla, si cupias nihil.
Plisth. Gnatis relinques. *Thyest.* non capit regnum duos.
Plisth. Miser esse mavult, esse qui felix potest?
Thyest. Mihi crede, falsis magna nominibus placent.
Frustra timentur dura. dum excelsus steti,
Nunquam pavere destiti, atque ipsum mei
Ferrum timere lateris. ô, quantum bonum est,
Obstare nulli! capere securas dapes
Humi jacentem! scelera non intrant casas.
Tutusque mensa capitur angusta cibus.
Venenum in auro bibitur. expertus loquor,
Malam bonae praeferre fortunam licet.
Non vertice alti montis impositam domum,
Et eminentem civitas humilis tremit;

Nec

GRONOVII.

443. *Summa est potestas.* Th *Nulla,*] Interpretantur nullam potestatem esse nullam cupienti: vel leg. *summa, si cupias nihil*, q. d. summam potestatem esse nihil cupienti. Potius, quum dixisset Plisthenes, summam potestatem esse regnare, respondet Thyestes, regem, si absit libido & improba cupiditas, ut abesse debet, nihil plus posse privato: neque enim sibi permittit posse, & magis continetur reverentia famae, nullum ei secretum indulgenti.

454. *Praeferre fortunam licet.*] Si verum volumus, satis est, inquit, causae, cur illam, quae vulgo mala vocatur fortuna, bonae praeferamus. Non placet igitur, *libet.*

VARIORUM.

Unam mehercule apricationem in Lucretino tuo sole malim, quam omnia istiusmodi regna; vel potius mori millies, quam semel istiusmodi quidquam cogitare. Gronovianis paria fere attulit ad h. l. vetus commentator Bernardinus Marmita, qui sic: *si possum regnare, possum etiam mori. melius est exulem mori, quam isto modo regnare.* SCHRODERUS.

444. *Non capit*] Neque nos fratres capit, neque vos capiet. *Nulla fides regni sociis omnisque potestas Impatiens consortis erit.* μία λόχμη ὐ τρέφει δύο ἐρίθακους. Non capit mundus duos soles. FARN.

449. *Lateris.*] Vel etiam satellitum, qui latus meum stipabant. FARNABIUS.

453. *Venenum*] *Nullis aconita bibuntur Fictilibus, tunc illa time cum pocula sumes Gemmata.* FARN.

453. *Expertus*] Utramque fortunam expertus, adversam & secundam. FARNABIUS.

455. *Non vertice alti montis*] Scena Argiva est. Cum vero Romae agatur tragoedia, taxatur luxus Romanorum in aedificiis, piscinis, balneis, agris, &c. & quae sequuntur studio quodam desumuntur è Senecae epist. 60 89. 90. 123 Hic, in humili fortuna cives non coërcentur arcibus in sublimi positis. infra vers. 641. FARNABIUS. Dictum videtur propter Valerium *Poplicolam*: qui, cum in summa Velia aedificaret, venit in suspicionem affectati regni. itaque ne à civibus suis timeretur, non in planum modo aedes suas detulit, sed etiam colli ipsi subjecit, id se facere inquiens, ut populus supra suspectum se civem habitaret, & in Velia aedificarent, quibus melius publica libertas, quam sibi patriae liberatori, credebatur. Livius libro secundo. DELRIUS.

457. *Ebur;*

Nec fulget altis ſplendidum tectis ebur;
Somnoſque non defendit excubitor meos:
Non claſſibus piſcamur; & retro mare
Jacta fugamus mole: non ventrem improbum
Alimus tributo gentium; nullus mihi
Ultra Getas metatur & Parthos ager:
Non thure colimur; nec meae, excluſo Jove,
Ornantur arae: nulla culminibus meis
Impoſita nutat ſilva; nec fumant manu
Succenſa multâ ſtagna: nec ſomno dies,

Bac-

GRONOVII.

463. *Non thure colimur;*] Caligulam, Domitianum alioſque imperatores taxari ait interpres. Scilicet ante nemini id contigit, non Julio, non Auguſto, non Tiberio, non Claudio, non ipſi Neroni. Caligulam tamen feras: ſed cur adjecit Domitianum?

VARIORUM.

457. *Ebur;*] Eburneum lacunar. FARN.

459. *Claſſibus*] *Dum gula ſaevit Retibus aſſiduis penitus ſcrutante macello Proxima.* FARNABIUS.

459. *Retro*] Fundamentis in mare jactis quae ipſum mare anguſtent, & *Contracta piſces aequora ſentiant.* FARNABIUS. Exemplum praebet Surrentinum Pollii, apud Papinium lib. 2. Silv. DELRIUS.

460. *Ventrem improbum*] Gulam inſatiatam & delicatam. FARNABIUS. Vili ſumtu paſcimur: non egemus nec abutimur tributis aut publicis vectigalibus explendae ingluviei, ut apud Athenaeum lib. 4. Xerxes, & alii apud Boyſteum hiſtor. prodig. c. 25. huc pertinent iſta Satyrici: *Atque ita defecit noſtrum mare, dum gula ſaevit Retibus aſſiduis, penitus ſcrutante macello Proxima, Tyrrhenum patitur nec creſcere piſcem. Inſtruit ergo focum provincia.* Seneca epiſt. 16. *Quamdiu ergo ſationibus implebimus magnarum urbium campos? quamdiu nobis populus metet? quamdiu unius menſae frumentum multa navigia, & non quidem ex uno mari, ſubvehent? taurus pauciſſimorum jugerum paſcuis impletur. una ſilva elephantis pluribus ſufficit: homo & terrâ paſcitur & mari. quid ergo? tam inſatiabilem nobis alvum natura dedit, cum tam modica corpora dediſſet, &c.* Vix autem dubito, quin noſter hoc loco Caji gulam notare voluerit. ſic enim de illo; lib. de Conſolat. ad Helviam matrem cap. 9. *Cajus Caeſar, quem mihi videtur natura edidiſſe, ut oſtenderet, quid ſumma vitia in ſummâ fortunâ poſſent, centies ſeſtertio coenavit uno die, & in hoc omnium adjutus ingenio, vix tamen invenit, quomodo provinciarum tributum una coena fieret.* DELRIUS.

463. *Non thure*] Non uſurpamus divinos honores Diis veris negatos. FARNABIUS.

464. *Nulla culminibus*] Seneca l. 5. Declamat. *Alunt in ſummis culminibus mentita nemora, & navigabilium piſcinarum freta.* haec parens: at filius epiſt. 123. *Non vivunt contra naturam, qui pomaria in ſummis turribus ſerunt: quorum ſilvae in tectis domorum ac faſtigiis nutant; inde ortis radicibus, quo improbe cacumina egiſſent;* & Tibullus de iſtis hortis, lib. 3. Eleg. 3. *Et nemora in domibus ſacros imitantia lucos.* tales forte illi Babylonii penſiles, & alii Thebis, apud Plin. lib. 36. DELRIUS.

465. *Nec fumant manu*] O ſuaves hic interpretes! Stagna ajunt ſuccendi ut fundus dulcior dulciores reddat piſces. Tu ſcito de balneis domeſticis & ambitioſo in eas apparatu Poëtam loqui. LIPSIUS. Ammianus libro 16. ſcribit vaſtiſſima lavacra in urbe exſtructa, quae dicebantur *Oceani.* DELRIUS.

466. *Nec ſomno*] Non contra naturam viventes diem ſomno, noctem compotationibus tranſigimus, Epiſt. Sen. 122. FARNABIUS.

S 2 467. *Bac-*

Bacchoque nox jungenda pervigili datur.
Sed non timemur. tuta sine telo est domus.
Rebusque parvis alta praestatur quies.
Immane regnum est, posse sine regno pati.

Plisth.

GRONOVII.

467. *Bacchoque nox docenda*] Etruscus, *jungenda*. Id est, continuanda dici. Est enim *jungere* interdum idem quod continuare, connectere, perpetuum ducere. Sic enim apud Statium *junctam lunam* legimus pro duabus noctibus continuatis Et apud eundem: *Sicut anhelabant, juncto sudore, volantes Mart impellit equos.* Item, *Junge, puer, cyathos:* quod est, continenter da, alium post alium porrige. Livius l. 21. *ut non petisse Saguntinos, sed rerum serie, finitimis domites gentibus jungendeque tractus ad id bellum videri posset* Justinus lib. 12. *cum dies noctem pervigilem junxisset.* Hippolyto: *jungitur semper nefas.*

468. *Sed non timemus.*] Omnes Mss. *timemur.* Gruterus ait hoc improbare nexum orationis. At non improbat, si cogitemus, ut ipsum *timeri* invidiosum est infestumque periculis, tam hercle & magis interdum quam *timere*, sic etiam *non timeri* esse juxta jucundum, gratum ac tutum sane sapientibus quam *non timere*: ut non immerito istud pro maximo bono multis incommodis paupertatis obducat. Deinde quod sequitur, *sine telo tuta domus*, tam argumentum est nos non terrere quam non timere: adeo haec implicita inter se ac propemodum indivisa sunt. Unde Claudianus: *Ancipites habeant arces, trepidique minentur.* Adde epist 105. ubi inter caetera: *Illud, ne timearis, praestabit tibi & fortunae mediocritas & ingenii lenitas. cum te esse homines scient, quem offendere sine periculo possint. Timeri autem tam domi molestum est quam foris; tam à servis quam à liberis. Nulli non ad nocendum satis virium est. Adjice nunc quod qui timetur, timet. nemo potuit terribilis esse secure.* Quinetiam ut priore parte versus dicit, se non timeri, ita posteriore, se non timere.

470. *Immane regnum est, posse sine regno pati.*] Monstraverunt hunc locum pro dubio & obscuro Delrius & Gruterus & toto capite Adversariorum Barthius. Grotius primus ei detersit nubem: quod tanti putavit Heinsius, ut suis insereret notis: Salmasius ipsum intulit meridiem: ita tres maximi viri, de quorum meritis, ut adolescentiae nostrae ducum, libenter loquimur, feliciter hic operas junxerunt. *Pati*, nullo adjecto nominis casu, est durare, obdurare, sustinere, καρτερεῖν, vivere & utcumque se habere Sic Virgilius: *Certum est in silvis inter spelaea ferarum Malle pati.* Id est, καρτερεῖν ἐν ταῖς ὕλαις καὶ σπηλαίοις. Malo sustinere duram & difficilem in antris & speluncis vitam. Ex quo versu ridicule vir doctus, pium & Christianum usum verbi *Pati*, cum morte Servatoris mundi & agonibus martyrum, & Christiana pietate natum, etiam extra Ecclesiam Latinam fuisse probare contendit. Terentius Eunucho: *Verum si incipies, neque pertendes gnaviter, Atque ubi pati non poteris, quum nemo expetet, Infecta pace ultro ad eam venies.* Id est, durare & vivere sine Thaide, ferre illam vitam solitariam, quam nunc tam fortiter tibi proponis. Idem Hecyra: *Fugere è conspectu illico. Videre nollo, deni-*

VARIORUM.

467 *Bacchoque nox jungenda*] Placet aliis *ducenda*. vid. Cl. Burm. ad Val. Flac. Argon. lib. 1. v. 251. Retinent quoque *ducenda* MS. Traject. & duo typis excusi SCHRODERUS.

468 *Sed non timemus.*] Nostri fere *timemur*; quod improbat nexus orationis. An fuit? *timetur.* Ita certe extat in MS. uno: neque aliter Commentaria Bernardini. GRUTERUS

468. *Sed non timemur.*] Malim *timetur*, id quod Gruterus in MS uno extare adfirmat. Maxime eam ob rationem, quod sequentia hoc ipsum postulare videantur: nihil enim frequentius, quam per posteriora confirmari prius Orationis membrum. Itaque τὸ *Sed nihil timetur* explicatur videlicet per sequentia ista, *tuta sine telo est domus, rebusque parvis alta praestatur quies.* Ut velit Thyestes, vitam agi sine timore periculi externi, nec proinde ullis telis opus esse ad praestandam securitatem. MS. Traject *timemus* quod nostram interpretationem confirmat. SCHRODERUS.

469. *Rebusque*] Humili fortunae. FARN.

470 *Posse sine regno pati*] Maximum imperium est posse regno sine difficultate carere sic Lucan. *Non possunt sine rege pati.* FARNABIUS.

472. *Fra-*

Plisth. Nec abnuendum est, si dat imperium Deus.
Thyest. Nec appetendum. *Plisth.* Frater, ut regnes, rogat.
Thyest. Rogat? timendum est. errat hic aliquis dolus.
Plisth. Redire pietas, unde summota est, solet:
Reparatque vires justus amissas amor.
Thyest. Amat Thyesten frater? aethereas prius
Perfundet Arctos pontus; & Siculi rapax
Consistet aestus unda, & Ionio seges
Matura pelago surget; & lucem dabit
Nox atra terris: ante cum flammis aquae,
Cum morte vita, cum mari ventus fidem
Foedusque jungent. *Plisth.* Quam tamen fraudem times?
Thyest. Omnem. timori quem meo statuam modum?
Tantum potest, quantum odit. *Plisth.* In te quid potest?
Thyest.

GRONOVII.

que ubi non quit pati. Ubi non potest diutius vivere cum socru, durare apud illam. Sic Hercule Oetaeo vers. 1523. *Quique sub plaustro patiuntur Ursae* i. e. vivunt, durant. Ubi male Scaliger, *pariuntur.* Sic *posse pati sine aliquo* est posse vivere sine aliquo, perferre vel desiderium personae vel inopiam rei alicujus. *Pati posse sine regno est immane regnum*, hoc est, posse aequo animo carere regno & potentia est magni regni & potentiae instar: nam qui hoc possunt, carent laboribus & invidia & periculis, quibus regnantes, sed magis regnandi avidi, sunt expositi: fruuntur autem quiete & tranquillitate, qua illi carent utrique. Sic Lucanus, *sine rege pati posse*, pro posse ferre libertatem: quod non poterant Cappadoces apud Justinum, nec Junii Vitelliique apud Livium. Hoc genus loquendi Patri Controvers. 9. & filio Senecis Nat quaest. 3. restituimus. Terentius Heautont. *Non possum pati, quin tibi caput demulceam.* Non contineo me: nequeo durare. Auctor de bello Africano: *miles hic non potuit pati, quin se armatum bestiae offerret.* Tale est & illud Plauti Menaechmis a. 5. sc. 1. *Non patiar praeterhac, Quin vidua vivam, quam tuos mores perferam.* Ubi vulgo male post τὸ *praeterhac* τελεία ὑποστιγμὴ ponitur, & discerpitur continua periodus. Nihil me, inquit, tenebit, quo minus malim esse vidua, quam cum tali viro nupta. Sic *Patiens*, qui obdurat, contentus angustiis praesentibus, Horatio lib. 1. Sat. 1. *& illius utitur arte Quaesitis patiens.* Ubi corrigere Lambinus voluit, *sapiens*: sed merito rejectus à J. Douza majore, accommodante similem locum ex lib. 2. Sat. *quid te juvat, inquit, amice, Praerupti nemoris patientem vivere dorso?*

484. *Quantum potest, tantum odit.*] Solus Delrius hic observat in aliis codd. esse: *Tantum po-*

VARIORUM.

472. *Frater*,] Neque enim ut appetas opus est, cum frater ut regnes roget. FARNABIUS.

475. *Justus*] Necessarius ut amor fratrum post iras firmius resarcitur. FARNABIUS.

476. *Aethereas*] Nunquam fiet ut amet. *impossibilis conditio negat.* FARNABIUS.

477. *Arctos*] Ursae sidera arctico circulo inclusae non descendunt sub Horizontem nostrum, non itaque tingi videntur in aequore, ut ceterae stellae. FARNABIUS.

477. *Siculi*] Fretum illud rapidissimum inter Italiam & Siciliam prius quiescet. FARN.

 485. *Pro-*

Thyest. Pro me nihil jam metuo: vos facitis mihi
Atrea timendum. *Plisth.* Decipi captus times?
Serum est cavendi tempus in mediis malis.
Thyest. Eatur: unum genitor hoc testor tamen;
Ego vos sequor, non duco. *Plisth.* Respiciet Deus
Bene cogitata. perge non dubio gradu.

GRONOVII.

test, quantum odit. Caeteri ne tralaticia quidem mentione dignam hanc scripturam censuere. At ego vix ullum vidi paullo melioris notae (vidi autem variis in locis plurimos, nec paucos integros contuli) in quo non sic legeretur. Et sane diligentius consideranti vulgatae sensus plebejus ac futilis videtur. Alter hic est: Vis scire quam fraudem timeam? Nullam non timeo. Vis scire quis sit mihi modus timendi? nullus. Neque enim scelus est ullum tantum, neque ulla fraus tam detestabilis, quod scelus, quamque fraudem in se admittere ille vereatur. Denique tantum potest fraudis ac scelerum concipere, quantum in me suscepit odii: id autem infinitum est, & neque rationem neque terminum habet.

489. *Respiciat Deus Bene cogitata.*] Flor. *Respiciet.* quod spei ac fiduciae juvenis magis convenit.

VARIORUM.

485. *Pro me*] De me, qui mortem contemno, securus: de vobis solicitus sum. FARNABIUS.

487. *Serum est*] Cum vero nimis appropinquaris, serum est jam reversum tibi consulere, perge itaque. FARNABIUS. Et istum versum patri potius dederim quam filio. GRUTERUS

488. *Eatur:*] Al. volunt verbum illud *Eatur* esse Plisth. & Thyest. incipere, *Unum genitor, hoc testor tamen.* Sed continenter haec Thyestes dicit. evictus tandem suadela sive precibus liberorum. Age, inquit, eamus, tamen ego hoc pater vobis testor, sequi me, non ducere. FARN.

489. *Ego*] Protestor vos mihi duces praeivisse; me invitum subsecutum. DELRIUS.

ATREUS. THYESTES. PLISTHENES.
TANTALUS. F. & Tertius Frater, } Mutae Personae.

Tacite sibi applaudit Atreus irretitum fratrem, cui obviam procedit, & simulata in gratiam reditione eum circumvenit.

Atr. PLagis tenetur clusa dispositis fera.
Et ipsum, & una generis invisi indolem
Junctam parenti cerno. jam tuto in loco

Ver-

VARIORUM.

491. *Fera.*] Thyestes. FARNABIUS.

492. *Generis*] Filios patrem malum vultu & indole referentes. FARNABIUS.

495. *To-*

Verſantur odia: venit in noſtras manus
Tandem Thyeſtes; venit, & totus quidem.
Vix tempero animo, vix dolor frenos capit.
Sic cum feras veſtigat, & longo ſagax
Loro tenetur Umber, ac preſſo vias
Scrutatur ore; dum procul lento ſuem
Odore ſentit, paret, & tacito locum
Roſtro pererrat: praeda cum propior fuit;
Cervice tota pugnat, & gemitu vocat
Dominum morantem, ſeque retinenti eripit.
Cum ſpirat ira ſanguinem, neſcit tegi.
Tamen tegatur. aſpice, ut multo gravis
Squallore vultus obruat moeſtos coma:

Quam

GRONOVII.

504. *Cum ſpirat ira ſanguinem,*] Quod ex margine Baſil. & Eibio refert Delrius, *ſperat*, confirmat Etruſcus. Quum homo iratus & vindictae cupidus confidit adeſſe tempus hauriendi ſanguinis hoſtilis, difficulter animum diſſimulat.

507. *Praeſtatur fides.*] Ab Atreo, an Thyeſte, quaerit Gruterus, & ſtatim, ab Thyeſte puto. Immo ab Atreo Cicero Famil lib. 1 ep. 9. *Ut officium meum memoremque in bene meritos animum fidemque fratris mei praeſtarem.* lib. 5. ep. 11 *De Dionyſio, ſi me amas, confice, quamcumque ei fidem dederis, praeſtabo.* De divinat. lib 2. *Virtutis auſpiciis video eſſe uſum Dejotarum, quae vetat ſpectare fortunam, dum praeſtetur fides.* Flor. tamen, *Praeſtetur.* Haec inde, *Aſpice ut multo*, clariore voce loquitur, ita ut frater exaudire poſſit: atque hoc ultimo quaſi ſibi ſuiſque imperat, ut praeſtent fidem, quam nomine ejus filii dederant.

VARIORUM.

495. *Totus*] Cum filiis. FARNABIUS.

498. *Umber,*] Etſi Argivae Scenae magis conveniſſet Spartanus aut Moloſſus, cum tamen Romae agatur, non multum refert, ſi Umbrum ut notae ſagacitatis canem citet. FARNABIUS.

498. *Preſſo*] In terram inclinato. FARN.

501. *Roſtro*] Uſitatius de avibus dicitur, ſed & de quadrupedibus, cum à *Rodo* deſcendat, & de ipſo homine, quod etiamdum in Hiſpanico *roſtro* manet. FARNABIUS.

502. *Et geſtu vocat*] Antiquitus, *gemitu*, ſic m. s. ſic Interpres vetuſtior. ſequioris aevi, *& geſtu vocat*. male. neque unquam venaticis canibus adfuere qui defendunt: vere enim tum gemunt. GRUTERUS.

504. *Spirat*] Affectat. FARNABIUS.

504. *Cum ſpirat ira ſanguinem,*] Gronovius τὸ *ſperat*, confirmat explicatque pro Etruſco. At quicumque legitimum ſonum aure callet, vix dubito, quin *ſpirat* malit. Innuit Atreus habitum hominis irati, ore, oculis, totoque vultu ſanguinem inimici haurire cupientis. Reſpondet autem iſtiuſmodi habitus adprime exemplo canis modo adducto; qui conſpecta propius fera, omni niſu ſeſe retinenti domino eripit praedae inhians. Flor. Hiſt. lib. 1. c. 22. *ita quae inerat quaedam adhuc ex paſtoribus feritas, quiddam ſpirabat indomitum*: de populo Romano, agreſte illud atque immite priſci aevi ingenium, ferociamque animi, retinente adhuc ac prae ſe ferente. MS. Traject. tamen & Venetus excuſus *ſperat*. Sed Pariſ. *ſpirat*. SCHRODERUS.

505. *Aſpice,*] *Superiora apud ſe, quae ſequuntur converſus ad fratrem loquitur.* FARNABIUS.

507. Prae-

Quam foeda jaceat barba. praeſtatur fides.
Fratrem juvat videre: complexus mihi
Redde expetitos. quidquid irarum fuit,
Tranſierit. ex hoc ſanguis ac pietas die
Colantur: animis odia damnata excidant.
Thyeſt. Diluere poſſem cuncta, niſi talis fores.
Sed fateor, Atreu, fateor, admiſi omnia
Quae crediditi. peſſimam cauſam meam
Hodierna pietas fecit. eſt prorſus nocens,
Quicunque viſus tam bono fratri eſt nocens.
Lacrymis agendum eſt: ſupplicem primus vides.
Hae te precantur pedibus intactae manus.
Ponatur omnis ira, & ex animo tumor
Eraſus abeat: obſides fidei accipe
Hos innocentes. *Atr.* Frater, à genubus manus
Aufer, meoſque potius amplexus pete.
Vos quoque, ſenum praeſidia, tot juvenes, meo
Pendete collo. ſquallidam veſtem exue,

Ocu-

GRONOVII.

518. *Pedibus intactae manus.*] Sic liber optimus: non *injectae*, *injunctae*, *victae*, *vinctae*.

523. *Senum praeſidia, vos juvenes,*] Reſtitue ex Mſſ. & editis antiquis, *tot juvenes.* Non inane vocabulum *tot*. Statius ad Julium Menecratem: *Tot dominis clamata domus.* Hi quoque non ultra tres erant. Ibidem: ——— *ulterius ſed enim producere queſtus Non licet, en hilaris circumſtat turba tuorum, Defenſatque patrem. quem non hoc agmine vincas.* Vox tenerrima Peponillae ad Veſpaſianum apud Dionem: *Ταῦτα ϗ ἐγέννησα ἐν τῷ μνημείῳ ϗ ἔθρεψα, ἵνα σε πλείονες ἱκετεύσωμεν.*

VARIORUM.

507. *Praeſtatur*] Praeſto tibi fidem, quam nunciarunt tibi filii mei. FARNABIUS.

510. *Sanguis*] Neceſſitudo ſanguinis. FARN.

512. *Diluere*] Excuſare quidem admiſſa mea conarer; ſi te adeo placabilem & ad veniam facilem non cernerem, jam itaque fateor. FARN.

514. *Peſſimam*] Tua in me pietas quanto major, tanto mea in te ſcelera ſunt graviora. FARNABIUS.

518. *Intactae manus.*] Quae ſupplices huc uſque nullius pedes tetigere; tu enim primus me ſupplicem vides. FARNABIUS.

518. *Hae te precantur pedibus intactae manus.*] Pariſ. excuſus *pedibus injunctae*. quod retinendum puto, quia exprimat geſtum apprehendentis genua, à quibus eum mox repellit Atreus, *à genubus manus aufer*. SCHRODERUS.

523. *Vos juvenes,*] Alii leg. *tot juvenes*, i. e. Tres: Pliſthenes qui loquebatur, Tantalus, & natu minimus, mutae perſonae, verſ. 715. 723. & 737. infra. FARNABIUS.

525. *Ocu-*

Oculisque nostris parce, & ornatus cape
Pares meis: laetusque fraterni imperii
Capesse partem. major haec laus est mea,
Fratri paternum reddere incolumi decus.
Habere regnum, casus est: virtus, dare.
Thyest. Dii paria, frater, pretia pro tantis tibi
Meritis rependant. regiam capitis notam
Squallor recusat noster, & sceptrum manus
Infausta refugit. liceat in media mihi
Latere turba. *Atr.* Recipit hoc regnum duos.
Thyest. Meum esse credo, quidquid est, frater, tuum.
Atr. Quis influentis dona Fortunae abnuit?
Thyest. Expertus est quicunque quam facile effluant.
Atr. Fratrem potiri gloria ingenti vetas?
Thyest. Tua jam peracta gloria est, restat mea.
Respuere certum est regna consilium mihi.
Atr. Meam relinquam, nisi tuam partem accipis.
Thyest. Accipio. regni nomen impositi feram:
Sed jura & arma servient mecum tibi.
Atr. Imposita capiti vincla venerando gere.
Ego destinatas victimas Superis dabo.

GRONOVII.

541. *Nisi tuam partem accipis.*] Fl. *ni tuam.*

VARIORUM.

525. *Oculisque*] Ne videant, non sine lacrymis, squallorem tuum. FARN

528. *Paternum*] Regnum. FARN.

531. *Regiam*] Regni insigne diadema, inf. vers. 544. FARN.

532. *Recusat*] Vide Hercul Fur vers. 1193. & 1319. FARN.

534. *Turba*] Plebe. FARN.

540. *Respuere*] Certum est mihi consilium regna quamvis oblata renuere. FARN

543. *Jura*] Quaecunque ad pacem sive ad bellum spectant, illa omnia ut & ego ipse tibi inserviemus. FARN.

544 *Vincla*] Redimiculum sive fasciam ex panno pretiosissimo, sic & Graece *διάδημα* à *διαδέω* revincio. FARN.

CHORUS.

Inserviens actui praecedenti Chorus Atrei collaudat pietatem, qua simultates & dissidia fratrum composuit, non secus ac serenitas tempestatem sequuta.

Credat hoc quisquam? ferus ille & acer,
Nec potens mentis, truculentus Atreus,
Fratris aspectu stupefactus haesit.
Nulla vis major pietate vera est.
Jurgia externis inimica durant,
Quos amor verus tenuit, tenebit.
Ira cum magnis agitata causis
Gratiam rupit, cecinitque bellum;
Cum leves frenis sonuere turmae,
Fulsit hinc illinc agitatus ensis;
Quem movet crebro furibundus ictu
Sanguinem Mavors cupiens recentem;
Opprimit ferrum, manibusque junctis
Ducit ad pacem pietas negantes.
Otium tanto subitum è tumultu
Quis Deus fecit? modo per Mycenas
Arma civilis crepuere belli.
Pallidae natos tenuere matres;

Uxor

GRONOVII.

546. *Credat hoc quisquam?*] Ep. 97. *Credat hoc quisquam? qui damnabatur uno adulterio, absolutus est multis.* Epist. 91. *Quis hoc credat, ubique armis quiescentibus, Lugdunum, quod ostendebatur in Gallia, quaeri?*

563. *Pallida matres timuere natis;*] Flor. ordine

VARIORUM.

547. *Nec potens*] Affectibus, non rationi parens. FARN.

552. *Ira*] Consanguineos, etsi ad tempus acerrime dissideant, pietas tamen & verus amor in gratiam reducit: alios non item. FARN.

556. *Quem movet*] Quem ensem strinxit vibravitque ira belli, hanc in vaginam recondit & comprimit pietas. FARN.

563. *Tenuere*] *Tenere* est aut complecti, adprimere ad pectus infantes, aut inhibere ne ruerent ad bellum adolescentes. GRUTERUS.

565. *In-*

Uxor armato timuit marito,
Cum manum invitus sequeretur ensis,
Sordidus pacis vitio quietae.
Ille labentes renovare muros;
Hic situ quassas stabilire turres;
Ferreis portas cohibere claustris
Ille certabat; pavidusque pinnis
Anxiae noctis vigil incubabat.
Pejor est bello timor ipse belli,
Jam minae saevi cecidere ferri;
Jam silet murmur grave classicorum;
Jam tacet stridor litui strepentis;
Alta pax urbi revocata laetae est.

Sic

GRONOVII.

ordine verborum quoque commutato: *Pallidae natos tenuère matres.* Ex Virgilii, *Et pavidae matres pressere ad pectora natos.* Unde & Statius: *Ipsa suum genitrix curvo delphine vagantem Arripuit frenis, gremioque Palaemona pressit.* Vidit & Delrius.

571. *Anxiae nocti vigil*] Immo *noctis*, ut habet Etruscus. non enim nocti, sed murorum pinnis incubabat.

VARIORUM.

565. *Invitus*] Civilem scilicet hausturus sanguinem. FARN

566 *Sordidus*] Rubiginosus. FARN.

570. *Pinnis*] Murorum minis. FARN.

574. *Classicorum*;] Classicum olim buccinâ seu cornu solitum cani. & convocationis militum ad bellum instans signum: sed proelii conferendi signum, tubâ dabatur: litui, opinor, ipsam buccinam comitabantur vel praecedebant. significat hoc Lucanus lib. 7. —— *stridulus aër Elisus lituis, conceptaque classica cornu: Tunc ausae dare signa tubae* —— Aperte etiam Isidorus lib. 17 Origin. c. 4. qui Lucano lucem aliquam tribuit his verbis: *Inter tubam autem & buccinam veteres discernebant. nam buccinae insonans sollicitudinem ad bella denunciabat. Virg.* —— *qua buccina signum Dira dedit. Tuba autem proelia indicabat, ut:* At tuba terribilem sonitum dedit aere canoro. *Cujus sonitus varius est, nam interdum canitur ut bella committantur; interdum ut insequantur eos, qui fugiunt; interdum receptui. nam* receptus *dicitur, quo se exercitus recipit: unde & signa receptui canere dicuntur.* Classica *sunt cornua, quae concinendi causa erant facta, & à calando classica dicebantur. de quibus Virgilius:* Classica namque sonant. *Apud Amazonas autem non tuba, sicut à regibus, sed à regina sistro vocabatur feminarum exercitus.* Glossar. Graeco Latinum, [illegible] σάλπιγξ. *Classica.* De Classicum canendi modo, nonnulla Dion Cassius lib. 47. hist. Augustae: ita tamen, ut tubae & classici differentiam aperte contundat, si recte N. interpretatur. Etsi generali vocabulo buccinator, tubicinem & cornicinem comprehendat; proprie tamen tuba aeneatorum est, buccina cornicinum. Cornua lituis plerumque conjungunt, ut hîc Seneca, & Lucanus loco citato, & Horatius quando minaci cornuum murmuri addit lituos strepentes; etsi etiam lituo tubae sonitum permiscuit. DELRIUS.

575. *Litui strepentis;*] Lituus incurvus erat, auctore Festo, ideo sonum streperum & acutum edebat. Ennius: *Inde loci lituus sonitus effudit acutos*, idcirco ait *strepentis.* imitatus Horatium, qui 2 carmin. ait, *Jam nunc minaci murmure cornuum Perstringis aures, jam litui strepunt.* DELRIUS.

Sic ubi ex alto tumuere fluctus,
Brutium Coro feriente pontum;
Scylla pulsatis resonat cavernis,
Ac mare in portu timuere nautae,
Quod rapax haustum revomit Charybdis;
Et ferus Cyclops metuit parentem
Rupe ferventis residens in Aetnae,
Ne superfusis violetur undis
Ignis aeternis resonans caminis;
Et putat mergi sua posse pauper
Regna Laërtes, Ithaca tremente.

Si

GRONOVII.

580. *Ac mare in portu timuere*] Ita & vetustissimae membranae, non *intortum*, vel *in totum:* eaedemque sequenti versu *haustum*, non *auster*, ut junctae umbone phalanges codicum nugatoriorum, si cum uno illo comparentur. Joculare autem, *austrum Charybdis* dici violentiam Charybdis. Scilicet non Senecam, sed fabulatorem illum decuisset haec elegantia, qui speravit se mire locutum esse, cum dixit: *quid ages tanta caloris hiems?* Si omnino turbare hic *austrum* illum oporteret, scriberemus: *Quod rapax austro revomit Charybdis.* Nempe austro flante. Ovidius: *austroque agitata Charybdis.* Juvenalis Sat. 5. *nam dum se continet auster, Dum sedet & siccat madidas in carcere pennas Contemnunt ipsam temeraria lina Charybdim.* Sed glandes legimus ac digerimus jam inventis frugibus. Epist 79. *quicquid illo freti turbine arreptum est, per multa millia trahi conditum, & circa Tauromenitanum litus emergere.*

VARIORUM.

578. *Coro*] Vento ab Occasu solstitiali flante, adversus Aquilonem, excitante jam mare, quod Brutios alluit Italiae extremos juxta fretum Siculum. FARNABIUS.

579. *Scylla*] Saxum in freto Siculo, quod fluctuum concursu & illisione in scopulos resonans dedit locum fabulae de Scylla Phorci filia in monstrum hoc conversa, canibus pube tenus succincta. FARNABIUS.

580. *Mare in portu*] Cum Scylla saevit, & tempestas ubique atrox: nautae vix in portu securos se putant, illic etiam timent. at cum serenum rediit, non solum naves, sed & cymbae (ut infra sequitur) persultant, & ludunt in illo ipso freto. FARNABIUS.

581. *Quod rapax*] Ab Homero Odyss. μ'. —— δῖα χάρυβδις ἀναῤῥοιβδεῖ μέλαν ὕδωρ τρὶς μὲν γὰρ τ' ἀνίησιν ἐπ' ἤματι, τρὶς δ' ἀναῤῥοιβδεῖ δεινὸν —— quae sic expressit P. Virgilius Aeneid. 3. —— *Charybdis Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras Erigit alternos, & sidera verberat unda.* DELRIUS.

582. *Cyclops*] Polyphemus timet ne pater suus Neptunus, id est, mare extinguat semper ardentes fornaces Aetnae. FARNABIUS. Conon in Heraclea scribit Polyphemi patrem fuisse Elasum; quem Andron Teïus, in lib. de affinitatibus, Elatam appellat; Homer. Odyss. α'. Euripides in Cyclope, Apollonius 1. Argonaut. & Lucianus in dialog. marinor. deor. Neptunum fuisse dicunt. quod noster hic sequitur: forte quia ut Tzetza chil. 2. histor. 51. scribit, τὰς θυμικὰς γὰρ σύμπαντας κ) πάντας τὰς ἀνδρείας, ὡς κ) φίλας, ἐρωτὰς φασὶ τοῦ Ποσειδῶνος. Praeterea recte noster per Neptunum voluit vim maris significare. nam Cicero lib. 1. de nat. deor. ex Chrysippi sententia prodidit Neptunum nihil esse aliud quam spiritum qui mare commovet. DELRIUS.

583. Fer-

Si suae ventis cecidere vires,
Mitius stagno pelagus recumbit;
Alta quae navis timuit secare
Hinc & hinc fusis spaciosa velis,
Strata ludenti patuere cymbae:
Et vacat mersos numerare pisces;
Hic ubi ingenti modo sub procella
Cyclades pontum timuere motae.
Nulla sors longa est, dolor ac voluptas
Invicem cedunt. brevior voluptas.
Ima permutat levis hora summis.
Ille qui donat diadema fronti,
Quem genu nixae tremuere gentes,
Cujus ad nutum posuere bella
Medus, & Phoebi propioris Indus;
Et Daae Parthis equitem minati;

An-

GRONOVII.

598. *Ima permutat brevis hora*] Non Gruteri modo omnes, sed etiam Etruscus, *levis hora*. Id est, inconstans fortuna in horas varians. Ut enim *tempus*, *dies*, sic & *hora* pro fortuna.

603. *Et Dacae Parthis equitem*] Hic quoque liber optimus: *Dahae*. Genus est, uti dictum, finiti-

VARIORUM.

583. *Ferventis*] Aetnaei incendii causam tradit Lucretius lib. 6. his versibus: —— *primum totius subcava montis Est natura fere, silicum suffulta cavernis: Omnibus est porro in speluncis ventus & aër, &c.* addit Claud. lib. 1. de raptu Proserp. *Quae scopulos tormenta rotant? quae tanta cavernas Vis glomerat? quo fonte ruit Vulcanius ignis? Sive quod obicibus discurrens ventus opertis Offenso per saxa ruens rimosa meatu, Dum scrutatur iter, libertatemque reposcens Putrida multivagis populatur flatibus antra: Seu mare Sulphurei ductum per viscera montis Oppressis ignescit aquis, & pondera librat, &c.* Auctor libri de mundo docet terram multos flatus & ignis fontes in se continere: quorum alii sub terra sint occulti & obscuri, alii vero, ἀναπνοὰς ἔχοντες καὶ ἀναφυσήσεις, ὥσπερ Λιπάρᾳ τε καὶ Αἴτνῃ καὶ τοῖς ἐν Αἰόλου νήσοις. DELRIUS.

586 *Putas*] Timetque suae insulae ne mergatur, Laërtes, seu quis alius Rex Ithacae, est enim *Prolepsis ex persona poëtae, necdum enim erat Laërtes*. FARN.

590. *Alta*] Maria, quae modo procellosa, non ausa est tentare valida & velivola navis, modo pacata, etiam cymbae pervia facta sunt. FARNABIUS.

595. *Cyclades*] Insulae illae in cycli formam dispositae in mari Aegaeo ventis motae timuere, ne absorberentur. FARN.

599. *Fronti*,] Qui aliis regna distribuit. FARN.

600. *Quem genu*] Cujus arbitrio & imperio parent remotissimae gentes, Medi, Persae, Parthi, Indi directis Solis radiis viciniores; *respicit autem Poëta imperatores Romanos, maxime Neronem quocum foedus percusserunt reges externi, & à quo Tiridates diadema accepit*. FARN.

 608. *Jus*]

Anxius ſceptrum tenet, & moventes
Cuncta divinat metuitque caſus
Mobiles rerum, dubiumque tempus.
Vos, quibus rector maris atque terrae
Jus dedit magnum necis atque vitae,
Ponite inflatos tumidoſque vultus:
Quidquid à vobis minor extimeſcit,
Major hoc vobis dominus minatur.
Omne ſub regno graviore regnum eſt.
Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
Nemo confidat nimium ſecundis,
Nemo deſperet meliora lapſis.
Miſcet haec illis, prohibetque Clotho
Stare fortunam. rotat omne fatum.
Nemo tam divos habuit faventeis,
Craſtinum ut poſſit ſibi polliceri.
Res Deus noſtras celeri citatas
Turbine verſat.

ACTUS

GRONOVII.

mum Parthis: equis inhaerens, perinde ut illi: ſed eiſdem ferocius, ut vere Scythicum, nec delicatiore Aſia, ut nonnihil Parthi, emollitum. Ideo *equitem minari Parthis* dicuntur, tanquam formidabilem, quamvis & huic equeſtri populo. Statim idem liber optimus, ut Lipſianus: *& moventes Cuncta divinat:* probaveruntque merito Lipſius & Scaliger. Quid opus eſt turba, ubi conſtat de optimis? Nec libet vellere aures ſermonem reſpuentes. Age, vel ſolutis cum numeris conſidera: *& caſus rerum mobiles* valde ipſos, ſecum autem *moventes cuncta* praevidet atque extimeſcit. Sic regi ab eo qui regitur, indignamur: ſic Martialis ſe ſalutatum ire ad eum, qui ante ierit ſalutatum. Epiſt. 94. *Oſtendat ex conſtitutione vulgi beatos, in iſto invidioſo faſtigio ſuo trementes*

VARIORUM.

608 *Jus*] Imperium. FARN.

611. *Maior*] Deus. FARN

612. *Omne*] *Regum timendorum in proprios greges, reges in ipſos imperium eſt Jovis.* FARN.

613. *Veniens*] Oriens. FARN.

614. *Fugiens*] Occidens. FARN.

616. *Meliora*] In rebus adverſis. FARN.

617. *Haec illis,*] Adverſa ſecundis. FARN.

617. *Clotho*] Una è Parcis. Herc Fur 559 FARN.

618. *Stare*] Diu in eodem ſtatu manere. FARN.

622. *Turbine*] Volubilitate, FARNABIUS. Turbo celerior & concitatior eſt vento. De turbine Seneca lib. 7. nat. quaeſt. cap. 9. *mira velocitas ejus & mira brevitas eſt.* quid ſit docet, inquiens: *efficit turbinem, plurium ventorum inter ipſos luctatio.* DELRIUS.

625. Pe-

ACTUS QUARTUS.

NUNCIUS. CHORUS.

Crudele Atrei facinus & epulas nefandas, in quibus apponebantur Thyestae sui liberi, digna quae ex oculis spectatorum sublata intus gererentur, narrat nuncii facundia praesens.

Nunc. QUis me per auras turbo praecipitem vehet,
Atraque nube involvet, ut tantum nefas
Eripiat oculis? ô domus, Pelopi quoque
Et Tantalo pudenda! *Chor.* Quid portas novi?
Nunc. Quaenam ista regio est, Argos & Sparte pios
Sortita fratres? & maris gemini premens
Fauces Corinthos? an feris Ister fugam
Praebens Alanis? an sub aeterna nive

Hyr-

GRONOVII.

& attonitos, longeque aliam de se opinionem habentes, quam ab aliis habetur. Nam quae aliis videntur excelsa, ipsis praerupta sunt. Itaque examinantur & trepidant, quoties despexerunt in illud magnitudinis suae praeceps. Cogitant enim varios casus, & in sublimi maxime lubricos: tunc appetita formidant, & quae & illos graves aliis reddit, gravior ipsis felicitas incumbit. Hic *lubrici*, qui illic, *mobiles*. Posses alioqui non inepte facere *Flebiles*.

627. *Argos & Sparte impios*] Sic fecit Gruterus è Pall. quum esset antea: *Sparte & Argos*: quod hoc minus conveniret τῷ *Sortita*. Recte ille: sed ut omne mendum è versu tollatur, scribe cum Etrusco: *Argos, & Sparte pios Sortita fratres*. Puta Castorem & Pollucem. Phoenissis: *Spartenque fratre nobilem gemino*. Hinc belle Statius Jovem inducit loquentem de instanti Thebanorum fratrum certamine: *Ledaei videant neu tacta fratres*. Nec tam pii exemplum impietatis norint in fratribus.

629. *An feris Ister fugam Praebens Alanis?*] Interpretantur Danubium fuga celeri fluentem per Alanos crudelissimos Scythiae populos. At Se-

VARIORUM.

625. *Pelopi*] Vel ipsis crudelibus tyrannis erubescenda. FARN.

627. *Quaenam*] Civilisne Graecia an barbara Scythia? FARN.

628. *Maris*] Corinthus sita in Isthmo, i. e. in angustiis inter Aegaeum & Ionium maria. FARN.

630. *Alanis?*] Hi juxta Plinium & Ammianum Sarmatiam Europaeam incoluerunt; juxta alios vel Daciae partem, vel ulterioris Scythiae. Alanorum formam habes apud Claudianum, de bello Gethico: *Cui natura breves animis ingentibus artus Finxerat, immanique oculos infecerat ira: Vulne-*

Hyrcana tellus? an vagi passim Scythae?
Quis hic nefandi est conscius monstri locus?
Chor. Effare: & istud pande, quodcumque est malum.
Nunc. Si steterit animus, si metu corpus rigens
Remittet artus. haeret in vultu trucis
Imago facti. ferte me insanae procul
Illo procellae; ferte, quo fertur dies
Hinc raptus. *Chor.* Animos gravius incertos tenes.
Quid sit, quod horres, ede, & auctorem indica.
Non quaero quis sit, sed uter. effare ocius.
Nunc. In arce summa Pelopeae pars est domus
Conversa ad Austrôs; cujus extremum latus
Aequale monti crescit, atque urbem premit,
Et contumacem regibus populum suis.
Habet sub ictu: fulget hic turbae capax
Immane tectum, cujus auratas trabes

Va-

GRONOVII.

necae *Ister praebens fugam*, qui citatum accessum & recessum dat vagis illis populatoribus hiberno tempore quum conglaciatus est *Fuga* huic auctori quaevis velox itio. Habet compluries in Naturalibus Quaestionibus

632. *Quis hic nefandi est conscius, &c*] Hunc versum in eadem Nuntii persona continuat Flor. & solum sequentem dat Choro. Haud dubie commodius. Et observavit Delrius.

639. *Effer, auctorem indica*] Flor. cum illis facit, qui, *ede & auctorem indica.* Non tam vivide, inquit Gruterus. Oro te, propter quid? Oedipo: *Quem memoret, ede, Phoebus.* Hippolyto: *Quis, ede, nostri decoris eversor fuit*

641. *Pelopis una est pars domus*] Assentior magis veteri: *Pelopeae pars est domus.* nam *Pelopeum* brevi penultima, ut *Dioneum* Catullo.

VARIORUM.

neribus pars nulla vacat, rescissaque contis Gloria foedati splendet jactantior oris. Lucanus lib. 10. feritatis & crudelitatis exempla, Mauros, Scythas, & Alanos proponit. DELRIUS.

630 *An sub aeterna nive*] An perenni nive vexata adeoque inculta & fera Hyrcania, pardis & tigribus famosa? FARN.

631. *Vagi*] Vide Herc. Fur. v. 533. FARN.

534. *Si steterit*] Si animus se collegerit & firmarit, corporis jam metu stupidi organis & membris resolutis. FARN.

635. *Haeret*] Etiamdum ante oculos versatur trucis imago facti FARN.

637. *Illo*] Ad Antipodas, ad alterum Hemisphaerium. FARN.

638. *Animos*] Morando & refugiendo, in graviori metu animos nostros suspendis. FARN.

640. *Non quaero*] Procul dubio alter est è fratribus. sed uter? FARN.

643. *Urbem*] Urbi imminet, quam vi reprimit metuque coërcet cives. sup. vers. 455 FARN.

645. *Habet*] Unde telis cogant feriantque rebelles. FARN.

645. *Turbae*] Huc enim populus convenire solebat ad munia publica. FARN.

950. *Ar-*

Variis columnae nobiles maculis ferunt.
Poſt iſta vulgo nota, quae populi colunt,
In multa dives ſpatia diſcedit domus.
Arcana in imo regia ſeceſſu patet,
Alta vetuſtum valle compeſcens nemus,
Penetrale regni. nulla qua laetos ſolet
Praebere ramos arbor, aut ferro coli:
Sed taxus, & cupreſſus, & nigra ilice
Obſcura nutat ſilva; quam ſupra eminens
Deſpectat alte quercus, & vincit nemus.
Hinc auſpicari regna Tantalidae ſolent,
Hinc petere lapſis rebus & dubiis opem.
Affixa inhaerent dona: vocales tubae;
Fractique currus: ſpolia Myrtoi maris;
Victaeque falſis axibus pendent rotae:
Et omne gentis facinus; hoc Phrygius loco
Fixus tiaras Pelopis: hic praeda hoſtium;
Et de triumpho picta Barbarico chlamys.

Fons

GRONOVII.

658. *Lapſis*] Flor. *laeſis*. Ut & ſupra v. 616.

VARIORUM.

650. *Arcana*] Si *arcana*, quomodo *patet*? Libet, *jacet*. LIPSIUS.

650. *Patet*,] quia erat amplus ſeceſſus; non quod omnes ingrediantur. DELRIUS

652. *Penetrale*] Lararium, in quo Dii Penates. FARNABIUS.

753. *Ferro*] Falce putari, ut ſolent fructiferae. FARNABIUS.

654. *Nigra*] Propter frondes opacas. *vel* medullam nigram, unde & μελάνδρυον dicitur Theophraſto. l. 9. c. 19. FARN.

656. *Vincit*] Altitudine ſuperat. FARN.

657. *Auſpicari*] Per auguria & auſpicia ſortiri & inire regna. FARN.

658. *Lapſis*] Sic Lipſienſ. ſed plerique lib. *laſſis*. non quae corruerint jam, ſed quae ruinam minantur. DELRIUS.

659. *Dona:*] Ἀναθήματα, votiva donaria & monumenta Diis conſecrata, affixa huic quercui pendent. FARN.

660. *Fractique*] Currus Oenomai fractus & Pelopis quo Hippodamiam abſtulit, uſus fraude Myrtili, quem petentem mercedem in mare praecipitavit, unde Myrtoum dictum. ſupra verſ. 139. FARNABIUS.

661. *Falſis*] Sublata modiolis fibula, *vel* fibula, ſeu axe ſecundum alios, plumbea affixa FARN.

662. *Omne*] Tantaleae gentis facinorum omne monumentum FARN.

663. *Tiaras*] Infula Phrygibus in uſu. cujus lobi ſub mento connectebantur. & ipſe Pelops è Phrygia Elidem advenerat. FARN.

664. *De triumpho*] Acu picta chlamys, ſpolium Phrygibus ademptum. FARN.

V 665. *Stat*]

Fons ſtat ſub umbra triſtis, & nigra piger
Haeret palude. talis eſt dirae Stygis
Deformis unda, quae facit coelo fidem.
Hic nocte coeca gemere ferales deos,
Fama eſt: catenis lucus excuſſis ſonat,
Ululantque Manes. Quidquid audire eſt metus,
Illic videtur. errat antiquis vetus
Emiſſa buſtis turba, & inſultant loco
Majora notis monſtra. Quin tota ſolet
Micare flamma ſilva, & excelſae trabes
Ardent ſine igne. ſaepe latratu nemus
Trino remugit: ſaepe ſimulacris domus
Attonita magnis. nec dies ſedat metum.
Nox propria luco eſt, & ſuperſtitio inferûm
In luce media regnat. Hinc orantibus
Reſponſa dantur certa, cum ingenti ſono
Laxantur adyto fata, & immugit ſpecus
Vocem Deo ſolvente. Quo poſtquam furens
Intravit Atreus liberos fratris trahens;
Ornantur arae. quis queat digne eloqui?

Poſt

GRONOVII.

668. *Hic nocte tota*] Sic Mſſ. non *coeca*: quod vulgo circumfertur, inquit Gruterus. At quod vulgo ante illum circumferebatur, perſpicue habet vetuſtiſſimus codex. Ergo reſtituatur.

VARIORUM.

665. *Stat*] Stagnat inſtar Stygis. FARN.

666 *Stygis*] Vide Hercul. Fur. v. 713. FARNABIUS.

667. *Quae facit coelo fidem.*] Facit ut diis credatur, qui ejus jurare timent & fallere numen, juxta Heſiodum in Theogon. Homerum Odyſſ. *i.* & Apollonium Argonaut. *C.* vid. Hercul. Fur. 712. DELRIUS.

673. *Majora notis*] Majora, quam quae nos vidimus monſtra. *Vel* apparent umbrae majores humano corpore & auguſtiores. FARN.

676. *Trino*] Velut Cerberi trifaucis latratu. FARNABIUS.

677. *Nec dies*] Etiam interdiu haec videntur & audiuntur. FARN.

678. *Nox*] Lucus tenebroſus eſt. FARN.

678. *Superſtitio*] Et vana inferorum apparitio hic dominatur mediae diei luce. FARN.

678, *Superſtitio inferum.*] Minus recte Farnabius hic *παρερμηνεύει, vana inferorum apparitio.* immo, umbrarum & manium inanis metus hic interdiu tenet mortales. Reſpondet enim per epexegeſin, ut ſaepe, prioribus illis, *nec dies ſedat metum.* SCHRODERUS.

781. *Laxantur*] Panduntur, emittuntur FARN.

686. *Vit-*

Poſt terga juvenum nobiles revocat manus,
Et moeſta vitta capita purpurea ligat:
Non tura deſunt, non ſacer Bacchi liquor,
Tangenſve ſalſa victimam culter mola.
Servatur omnis ordo, ne tantum nefas
Non rite fiat. *Chor*. Quis manum ferro admovet?
Nunc. Ipſe eſt ſacerdos. ipſe funeſta prece
Letale carmen ore violento canit.
Stat ipſe ad aras. ipſe devotos neci
Contrectat, & componit, & ferro admovet.
Attendit ipſe. nulla pars ſacri perit.
Lucus tremiſcit. tota ſuccuſſo ſolo
Nutavit aula, dubia quo pondus daret,
Ac fluctuanti ſimilis. è laevo aethere
Atrum cucurrit limitem ſidus trahens.

Li-

GRONOVII.

685. *Nobiles religat manus*,] Iam reſtituit Gruterus: *nobiles revocat manus*. Idem nobis in duobus Florentinis, duobus Tholoſatibus Foxienſis bibliothecae, Heinſiano, Voſſiano, Norico, & quem domi habeo, apparuit. Alii *renodat*, vel *revocat*, quae eodem alludunt. Vide Obſervat. 2. 19.

695. *Attendit ipſe.*] Sic praeclare Lipſius è codice ſuo, in cujus annotatione fidenter expungas licet illud poſtremum & ſuperſtitioſum, *Tamen*. Nihil eſt enim, quod deterrere debeat nos ab illa ſcriptura etiam Florentino probata. Plinius lib. 28. cap. 2. *Vidimus certis precationibus obſecraſſe ſummos magiſtratus: & ne quid verborum praetereatur aut praepoſterum dicatur, de ſcripto praeire aliquem; rurſuſque alium cuſtodem dari, qui attendat; alium vero praeponi, qui faveri linguis jubeat.*

699. *Atrum cucurrit limitem*] Veſtigium atrum ajunt mortis ſceleriſque imminentis ſignum. Ego

VARIORUM.

686. *Vitta*] Et vitta purpurea obnubit regalium victimarum capita. FARN.

687. *Sacer*] Vinum capitibus victimarum aſperſum. FARN.

688. *Mola.*] Mola ex hordeo & è ſale confecta: qua frontem victimae, focum & cultros aſpergere moris erat. hinc *Immolare*. Vide Hippol. verſ. 497. FARN.

690. *Quis manum*] Quis feriebat victimas? FARNABIUS.

690. *Ferro*] Cultros ſuppoſitos impellit. *Supponunt alii cultros*. Virgil. 6. Aeneid. & 3. Georg. *Suppoſiti tinguntur ſanguine cultri*. FARN.

695. *Attendit*] *Hoc agit*: obſervat, pro ritu extiſpicii, motus geſtuſque hoſtiarum ad aras. Vide Oedip. v. 352. In ſacris enim dicebatur *hoc age*. id eſt, attende. Ipſe praecone aut monitore opus non habet, ipſemet *hoc agit*. FARN.

695. *Nulla*] Nullus ſacrificii ritus omittitur. FARNABIUS.

696. *Succuſſa*] Commoto. FARN.

697. *Quo pondus*] In quam partem caderet. FARNABIUS.

698. *E laevo*] E ſiniſtra parte coeli, quod Graecis omen malum, ut quibus auguria capientibus antica pars ſeptentrio: ut Romanis contra bonum

 omen,

Libata in ignes vina mutato fluunt
Cruenta Baccho. regium capiti decus
Bis terque lapſum eſt, flevit in templis ebur.
Movêre cunctos monſtra: ſed ſolus ſibi
Immotus Atreus conſtat, atque ultro deos
Terret minantes. jamque dimiſſa mora
Aſſiluit aris, torvum & obliquum intuens.
Jejuna ſilvis qualis in Gangeticis
Inter juvencos tigris erravit duos,
Utriuſque praedae cupida, quo primos ferat
Incerta morſus, flectit huc rictus ſuos,
Illo reflectit, & famem dubiam tenet;
Sic dirus Atreus capita devota impiae
Speculatur irae. quem prius mactet ſibi,
Dubitat; ſecunda deinde quem caede immolet.
Nec intereſt: ſed dubitat. & ſaevum ſcelus

Ju-

GRONOVII.

ſidus illud craſſa ac nebuloſa velut regula vel linea relicta viam, qua tranſiit aërem, ſignans, intelligo omen intercifae lucis & tenebrarum diurnarum per epulas Thyeſteas, In contrarium Virgilius: *noctiſque per umbram Stellarum longos à tergo albeſcere tractus.*

715. *Sed dubitat. & tantum ſcelus*] Flor. *ſaevum ſcelus.* Quum ſaeva gaudeant impetu (unde &

VARIORUM.

omen, quibus in auſpiciis pars antica Meridies, cum utriſque conveniat Orientem eſſe dextram coeli partem, Occidentem ſiniſtram. FARN.

700. *Mutato*] Vino in ſanguinem mutato. FARNABIUS.

701. *Regium*] Diadema non ſemel è capite Atrei decidit. FARN.

702. *Flevit in templis ebur.*] Eburneae ſtatuae flevere. FARNABIUS. Solemne prodigium. Tibullus lib. 2. *Et ſimulacra Deûm lachrymas fudêre tepentes.* Ovidius 15. Metamorph. *Mille locis lachrymavit ebur* —— Lucanus lib. 7. *rorantia fletu Uſque ad Theſſaliam Romana & publica ſigna.* Silius lib. 8. *lachrymaeque vetuſta Effigie patris late fluxere Quirini.* Julius Obſequens, in lib. de prodigiis teſtatur, L. Aemilio Paullo & Cn. Baebio Tamphilo coſſ. Lanuvii Junonis Soſpitae ſimulacrum lacrymaſſe, Ap. vero Claudio & M. Perperna coſſ. Apollinis effigiem per quatriduum fleviſſe. DELRIUS. Fere enim dii ex ebore. Ovidius de arte amandi. *At cum pompa frequens coeleſtibus ibit eburnis.* Sic ſane erui è codice antiquo. De cujus ſcripturae ſinceritate nullus dubitarit Pyrrhonius. Vulgo: *certantibus ibit ephebis.* GRUTERUS.

703. *Movêre*] Prodigia haec terruerunt omnes, qui ea in coelo vel templis animadverterant. FARNABIUS.

705. *Minantes.*] Illi exitium, & his oſtentis ab inſtituto ſcelere deterrentes. FARN.

707. *Gangeticis*] Indiae ſylvis per quam fluit Ganges. FARN.

708. *Inter juvencos*] Ovid. 5. Metamorphoſ. *Tigris ut auditis diverſa valle duorum Exſtimulata fame mugitibus armentorum, Neſcit utro potius ruat,*

&

Juvat ordinare. *Chor*. Quem tamen ferro occupat?
Nunc. Primus locus (ne deesse pietatem putes)
Avo dicatur; Tantalus prima hostia est.
Chor. Quo juvenis animo, quo tulit vultu necem?
Nunc. Stetit sui securus, & non est preces
Perire frustra passus: ast illi ferus
In vulnere ensem abscondit, & penitus premens
Jugulo manum commisit. educto stetit
Ferro cadaver: cumque dubitasset diu,
Hac parte, an illa caderet, in patruum cadit.
Tunc ille ad aras Plisthenem saevus trahit,
Adicitque fratri: colla percussa amputat.
Cervice caesa truncus in pronum ruit:
Querulum cucurrit murmure incerto caput.
Chor. Quid deinde gemina caede perfunctus facit?
Puerone parcit? an scelus sceleri ingerit?

Nunc.

GRONOVII.

saevitia interdum pro impetu ponitur, & *saevire* est furioso impetu agere) ille deliberat, quamvis nihil intersit, hunc prius invadat an alium, partem voluptatis in crudelitate putat, quod licet eam per commodum & disposite exsequi. Medea: *Perfruere lento scelere, ne propera, dolor, &c.* *Dubitare* est deliberare. Suetonius Claudio cap. 35. *Dubitavit adhibitis principibus viris, an obtemperaret.* Nerone cap. 21. *Dubitavit etiam, an privatis spectaculis operam inter scenicos daret, quodam praetorum sestertium decies offerente.* Ita optime Salmasii Mſ. codex, i. e Deliberavit advocatis amicis, consultavit inter amicos. Quod qui non intelligerent, subjecerunt: *Non dubitavit operam dare.*

716. *Juvat ordinare.*] Latinus Pacatus in Panegyr. *Et plane ita cuncta ciciderunt, ut non servata modo ultio, sed ordinata videatur.*

VARIORUM.

& ruere ardet utroque. DELRIUS.

717. *Primus locus*] Filii Thyestae, quos ei frater apposuit, tres fuerunt: unde alibi, —— *liberis plenus tribus In me sepultis.* Tragicus eorum nomina dicit fuisse, Tantalum & Plisthenem, tertium nomine non exprimit; quem & Hyginus omittit. Tres itidem recenset Interpres Euripidis, sed aliis nominibus, Aglaum, Orchomenum, Caleum. FABRICIUS.

717. *Ne deesse*] Per ironiam. FARNABIUS.

718. *Avo*] Sup. v. 523. fil. Thyestae qui avi nomen tulit. FARN.

723 *Jugulo*] In Jugulo Tantali *capulo tenus abdidit ensem.* FARN.

725. *Hac parte, an illa,*] Nam & hoc extispices observabant. lege Brisson. lib. 1. de Formul. & hunc locum adde. DELRIUS.

726. *Plisthenem*] Secundum Thyestae filium. FARNABIUS.

727. *Adicitque*] Adjicit, addit, fratri comitem necis. FARN.

730. *Gemina*] Tantali & Plisthenis. FARN.

731. *Puerone*] Tres ergo nepotes ex fratre jugulavit. DELRIUS.

Nunc. Silva jubatus qualis Armenia leo
In caede multa victor armento incubat,
Cruore rictus madidus, & pulsa fame
Non ponit iras; hinc & hinc tauros premens
Vitulis minatur, dente jam lasso piger:
Non aliter Atreus saevit, atque ira tumet,
Ferrumque gemina caede perfusum tenens,
Oblitus in quem rueret; infesta manu
Exegit ultra corpus. at pueri statim
Pectore receptus ensis, in tergo exstitit.
Cadit ille, & aras sanguine extinguens suo,
Per utrumque vulnus moritur. *Chor.* O saevum scelus!
Nunc. Exhorruistis? hactenus sistat nefas,
Pius est. *Chor.* An ultra majus aut atrocius
Natura recipit? *Nunc.* Sceleris hunc finem putas?
Gradus est. *Chor.* Quid ultra potuit? abjecit feris
Lanianda forsan corpora, atque ingne arcuit.
Nunc. Utinam arcuisset, ne tegat functos humus,
Ne solvat ignis! avibus epulandos licet
Ferisque triste pabulum saevis trahat,
Votum est sub hoc, quod esse supplicium solet.

Pa-

GRONOVII.

741. *Ensis, in tergo exstitit.*] Non displicere quidem ait Gruterus, abblandiri sibi tamen, *exiit.* Lipsius è suo annotat, *stetit.* Sed *exstitit* est in Flor. pluribusque aliis, & id probamus unice. Estque idem quod apparuit, conspectus est. Cicero lib. 1. de divin. *Lysandri statuae in capite corona subito exstitit ex asperis herbis & agrestibus.* Lib. 2. *At in Lysandri statuae capite Delphis exstitit corona ex asperis herbis & quidem subita.*

744. *Hactenus non stat nefas, Plus est.*] Elegantissime liber Magni Ducis: *hactenus sistat nefas, Pius est.* Si non ultra progrediatur, etiam pius possit haberi. Defectus particulae *Si.* Ut apud Propertium: *Illa velit, poterit magnes non ducere ferrum.* Virgilius in sexto Aen. *Partem opere in tanto, sineret dolor, Icare haberes.* Sunt quidem, quae

VARIORUM.

743. *Utrumque*] Pectoris & tergi. *FARN.*

748. *Igne*] Rogo illis interdixit. Graeci, Romani & Barbari cadavera comburebant, igne ea purgari credentes. FARN.

749. *Ne tegat*] Non optamus ut sepelisset, non ut combussisset, utinam avibus & feris abjecisset, neque, &c. & hoc voto dignum est. i. e. optandum quod alibi est supplicium, ut insepultum parentes & amici videant. FARN.

753. *Pa-*

Pater insepultos spectet. ô nullo scelus
Credibile in aevo, quodque posteritas neget!
Erepta vivis exta pectoribus tremunt,
Spirantque venae, corque adhuc pavidum salit.
At ille fibras tractat, ac fata inspicit;
Et adhuc calentes viscerum venas notat.
Post quam hostiae placuere, securus vacat
Jam fratris epulis. ipse divisum secat
In membra corpus; amputat trunco tenus
Humeros patentes, & lacertorum moras;
Denudat artus dirus, atque ossa amputat:
Tantum ora servat, & datas fidei manus.
Haec verubus haerent viscera, & lentis data
Stillant caminis: illa flammatus latex,

Que-

GRONOVII.

audistis, scelerata: sed quae possint pia vocari in comparatione illorum, quae restant. Medea: *quicquid admissum est adhuc, Pietas vocatur.*

763. *Denudat artus dirus,*] Auctoritate codicis perveteris calamo exarati delet hunc versum Barthius 10. Advers. 15. Nobis ille nusquam defuit. quin & scripti fere, *durus.* Displicet tamen illud repetitum *amputat.* Si *eligit* aut tale quid substitui posset, reliquum facile ferrem. Ut apud Ciceronem *fibrae stirpium persequendae & eligendae* apud Columellam, *gramina exstirpare, quae nisi manu eliguntur & in summum rejiciuntur.* Nisi tamen verbum alio sensu repetere non duxit religioni. priori enim loco est abscindere, posteriori circumcidere. Et eodem codice mox Barthius *h..., lentis data Stillant caminis.*

VARIORUM.

753. *Pater*] Janus Gruterus horum verborum trigam *Pater insepultos spectet*, Choro adscriptam vult, ut interruperit sermonem Nuncii; conjectanti coactum patrem inspectare hanc lanienam filiorum; subjiciatque statim Nuncius, Non, non; nemo conjecturis ullis assequetur scelus illud, adeò est inusitatum, supraque omnem fidem. FARNABIUS.

754. *Neget!*] Neget factum esse, non credat. FARN.

756. *Venae,*] Arteriae, in quibus spiritus. FARN.

757. *Fibras*] Jecinorum venas & radices. FARNABIUS.

757. *Fata*] Per extispicia disquirit futura. FARNABIUS.

759. *Vacat*] Parandis fratri epulis vacat. FARNABIUS.

762. *Lacertorum*] Pulpas. FARN.

762. *Lacertorum moras;*] Interpretatur Farnabius *pulpas.* male. at recte MS. Traj. ab alia manu superscripta *juncturas.* Eodem sensu in Phoenissis v. 246. *uterique nondum solveram clusi moras.* SCHRODERUS.

764. *Datas*] Quas dederant, ubi eos fratri obsides Thyestes fratri tradidit. FARN.

765. *Haec verubus*] Haec pulpamenta è denudatis artubus partim torret, partim coquit, nam *viscera*, proprie interiora sunt pulmo, jecur, cor, ilia, praecordia, & in his *Exta* quae extant eminentque vel quae exsecantur, Aruspicibus inspicienda. FARN.

766. *Flammatus*] Aqua calida. FARN.

767. Que-

Querente aheno, jactat: impositas dapes
Transiluit ignis, inque trepidantes focos
Bis ter regestus, & pati jussus moram,
Invitus ardet. stridet in verubus jecur.
Nec facile dicam, corpora an flammae magis
Gemuere. piceus ignis in fumos abit:
Et ipse fumus tristis, ac nebula gravis
Non rectus exit, seque in excelsum levans,
Ipsos penates nube deformi obsidet.
O Phoebe patiens, fugeris retro licet,
Medioque ruptum merseris coelo diem;
Sero occidisti: lancinat gnatos pater,
Artusque mandit ore funesto suos.
Nitet fluente madidus unguento comam,

Gra-

GRONOVII.

767. *Querente aheno*.] Videtur bellum. Optimus liber tamen: *Candente aheno*. Sequente piget, *crepitantes foci*, non ferri modo & teneri, sed etiam defendi, postquam *trepidantes* legendum esse Zinzerlingus planissimum fecit. Delrius quoque & Commelinus hoc in suis, nos in quinque scriptis super Florentinum notavimus. Statius 12 Thebaid. *primos ut contigit artus Ignis edax, tremuere rogi*. Mox, *piceos ignis*. Flor.

768. *Transiliit ignis*,] Sic duos suorum habere annotat Gruterus, & ita scribendum id verbi. nam *transiluit*, inquit, à *sileo* potius derivetur quam à *salio*: Virgilium dixisse, *unctos salsere per utres*. Ergo duos tantum in tanta copia? Quid autem Diomedes lib 1. *Perfectum suavius enuntiari videtur Salii quam Salivi, sed plerique veterum Salui dixerunt*. Virgilius. *saluere per utres. id est, saluerunt*. Item Livius ab V. C. libro primo, *novos transiluisse muros* &c. Similia Priscianus & Cledonius, quorum alter addit Ovidii *Per flammas saluisse pecus, saluisse colonos* *Transileo* autem quis dixit? nisi qui & *transjiceo*. Scribe igitur, *Transiluit*.

771 *An flammae magis Gemuere*] Vide an fuerit: *corpora an flammas magis Gemuisse*.

780. *Nitet fluente*] Hinc Plauto *nitidiusculum caput*.

VARIORUM.

767. *Querente*] Sibilo inter coquendum veluti condolentiam testante. *Pathos, ut & de igne qui*. FARNABIUS.

767. *Querente aheno*,] Heroicis temporibus carne non minus elixa usos esse, ex hoc loco contra Servium probat Castalio; quem vide variarum Lect. c. 5. Grut. Fac. Crit. Tom. 4. SCHRODERUS.

768. *Transiliit*] Officio tam nefario defungi abhorruit, ne & ipse, qui alia purgat, contaminaretur. FARN.

769. *Bis ter*] Vi subactus aheno, ne transiliret. FARNABIUS.

774. *Non rectus*] Non in altum rectus ascendit. *quia gravis neb*. FARN.

775. *Penates*] Deos Domesticos, qui prope focum. Penatibus enim cura aeterni ignis credita, qui vitae symbolum. Sunt enim Penates per quos penitus spiramus & animae rationem habemus, *al*. penes nos nati. FARN.

776. *O Phoebe*] O Sol, qui alia complurima videre scelera sustines, hoc tamen in tantum horrebas ut etsi propere refugeres, sero tamen occideris. FARN.

780 *Nitet fluente*] Horat. 2. car. 7. *coronatus nitentes Malobathro Syrio capillos*. DELRIUS.

781. *Prae-*

Gravisque vino: saepe praeclusae cibum
Tenuere fauces. in malis unum hoc tuis
Bonum est, Thyesta, quod mala ignoras tua.
Sed & hoc peribit. verterit currus licet,
Sibi ipse Titan obvium ducens iter;
Tenebrisque facinus obruat tetrum novis
Nox missa ab ortu tempore alieno gravis;
Tamen vivendum est. tota patefient mala.

Chorus.

Videns Chorus solem retrocedere obstupescit, veritus ne dissoluta mundi machina omnia in antiquum Chaos recidant.

QUo terrarum superûmque parens,
Cujus ad ortus noctis opacae
Decus omne fugit, quo vertis iter,
Medioque diem perdis Olympo?
Cur Phoebe tuos rapis aspectus?
Nondum serae nuncius horae
Nocturna vocat lumina vesper:

Non-

GRONOVII.

782. *Tenuere fauces.*] Puta in ore, nec deglutire potuerunt. Epist 82. *Non in ore crevit cibus, non haesit in faucibus.* Suspicabar aliquando: *Renuere.* Silius lib. 14. *descendere fauces Abnuerant siccae jussorum alimenta ciborum.*

VARIORUM.

781. *Praeclusae*] Etiam naturae praesagio non deglutivere hos cibos. FARN.

784 *Sed &*] Sed & hoc bonum, scilicet quod ignoras quas voraveris dapes, tandem peribit, rescisces enim. FARN.

785. *Sibi ipse*] Itineri consueto contrarium Orientem scilicet repetens. FARN.

586. *Novis*,] Insolitis FARN.

787 *Nox missa*] Occidente sole, unde ortus. FARNABIUS.

787. *Tempore*] Meridie. FARN.

788. *Tota*] Innotescet tibi, qualibus dapibus vescereris FARN.

789. *Terrarum*] Sol calore tuo, quae in terris, ipsosque homines generans. FARN.

790. *Cujus*] Quo oriente stellae fugiunt, id est, non apparent. FARN.

794. *Nondum*] Vesper noctis praenuncius nondum evocavit stellas lucere solitas. FARN.

Nondum Hesperiae flexura rotae
Jubet emeritos solvere currus:
Nondum in noctem vergente die
Tertia misit buccina signum:
Stupet ad subitae tempora coenae
Nondum fessis bubus arator:
Quid te aetherio pepulit cursu?
Quae causa tuos limite certo
Dejecit equos? numquid aperto
Carcere Ditis victi tentant
Bella gigantes? numquid Tityos
Pectore fesso renovat veteres
Saucius iras? num rejecto
Latus explicuit monte Typhoëus?
Numquid struitur via Phlegraeos
Alta per hostes? & Thessalicum
Thressa premitur Pelion Ossa?
Solitae mundi periere vices:

Ni-

GRONOVII.

806. *Tityus Pectore fesso*] Flor. *Tityos Fesso* explices licet fatigato & jam indignante carpi eoque per impatientiam rebellionem tentante. Nisi scripsit, *fisso*, id est, lacero, inciso.

VARIORUM.

796. **Nondum**] Inclinatio currus ad occasum vergentis nondum jubet te solvere equos diurnum iter emensos. FARN.

798. *Nondum in*] Buccina non dedit signum ultimae partis diei, id est, nondum est hora nona. Graeci diem in stationes tres quaternis horis emensi. noctem in vigilias totidem diviserunt. Hebraei autem & Romani in quatuor distinctiones, quas buccinae vel tubae sonitus indicabat. FARN.

802. *Quid te*] Quod horrendum facinus vidisti ô Sol, ut refugeres? FARN.

804. *Aperto*] Diffracto. FARN.

805. *Victi*] Gigantes quondam à Diis victi: *vel*, *Ditis victi*, id est, quem jam Gigantes vicerunt, adeoque è vinculis evaserunt. FARN.

806. *Tityus*] Herc Fur. vers 756. & Hippolyt vers. 1228. FARN.

808. *Iras?*] Bella in Deos. FARN.

809. *Monte*] Aetna secundum Pindarum & Ovidium: Virgilio, quem secuti ceteri Latini poëtae, Inarime ab Homeri εἰν Ἀρίμοις insula *in sinu* Puteolano quam Typhoëo uni è *gigantibus* superjectam, quod flammas quandoque vomat, ferunt. FARN.

810. *Phlegraeos*] A Phlegra valle Thessaliae, in qua gigantes cum Diis pugnavere. Herc. Fur. vers. 444 FARNABIUS.

812. *Thressa*] Ossa quae in Thraciam prominet. Herc. Fur. 971. FARN.

815. *Sic-*

Nihil Occaſus, nihil Ortus erit.
Stupet, Eoos aſſueta deo
Tradere frenos, genitrix primae
Roſcida lucis, perverſa ſui
Lumina regni. neſcit feſſos
Tingere currus, nec fumantes
Sudore jubas mergere ponto.
Ipſe inſueto novus hoſpitio
Sol auroram videt occiduus,
Tenebraſque jubet ſurgere, nondum
Nocte parata. non ſuccedunt
Aſtra, nec ullo micat igne polus.
Nec Luna graves digerit umbras.
Sed quidquid id eſt, utinam nox ſit!
Trepidant, trepidant pectora magno
Percuſſa metu, ne fatali
Cuncta ruina quaſſata labént.

Ite-

GRONOVII.

818. *Lumina regni.*] Flor. *limina.* Forte *perverſa ſui Munia regni.* Quis autem *neſcit*? neque enim vel ad auroram vel ad ſolem referre hoc verbum commode poſſis. Cenſeo Senecam ſcripſiſſe, *pontus.* Ille enim nondum exſpectat hoc officium, neque paratus eſt ad tingendum & mergendum. ideoque *neſcit.*

VARIORUM.

815. *Stupet,*] Aurora ſolita inſtruere ſolis orientalis equos ſtupet ſole retrocedente. FARN.

819. *Tingere*] Herc. Fur. v. 26. FARN.

819. *Nec fumantes*] Solem veteres aſtrologi cum apparere deſinebat occidere & interire, & cum rurſus apparere incipiebat naſci credebant, in quo errore etiam Epicurum fuiſſe docet Cleomedes libr. 2. quo loco miram quandam veterum Hiſpanorum fabulam narrat. ἐμπίπτοντα τὸν ἥλιον τῷ ὠκεανῷ ψόφον ἐμποιεῖν σιζόμενον ὡς διάπυρον σίδηρον ἐν ὕδατι. DELRIUS.

818 *Neſcit feſſos tingere currus,*] Quaerit vir κεληκώντος, quis autem neſcit? repono, *aurora.* Neſcit illa *Deum* Phoebum, cui aſſueta tradere frenos, tingere currus, ceu modo feſſos. Non conſcia ſibi eſt quaſi curriculi diurni, quod ſol modo emenſus ſit, ideoque ſtupet obductas tam repente tenebras. SCHRODERUS.

821. *Novus*] Indis exceptus, qui ſolitus eſt occidere apud Iberos. FARNABIUS.

823. *Nondum nocte parata.*] Ecce enim Sol ſeſe condens, noctem inducebat & ſurgere jubebat ante tempus, ideoque imparatam. LIPSIUS.

826. *Graves*] Tenebras denſas vel graves, id eſt, noxias nec ſalubres. Poëtae enim umbram poſitivum quiddam eſſe volunt. FARN.

827. *Utinam*] Et non defectio naturae rerumque diſſolutio. FARN.

829. *Ne fatali*] Ne confuſa illa, quae ab initio, unitas vel inanitas, omnia, coelum & elementa miſceat. FARN.

833. *Va-*

Iterumque deos hominesque premat
Deforme chaos: iterum terras,
Et mare & ignes, & vaga picti
Sidera mundi Natura tegat.
Non aeternae facis exortu
Dux astrorum secula ducens
Dabit aestatis brumaeque notas.
Non Phoebeis obvia flammis
Demet Nocti Luna timores,
Vincetque sui fratris habenas,
Curvo brevius limite currens.
Ibit in unum congesta sinum
Turba deorum.
Hic, qui sacris pervius astris
Secat obliquo tramite zonas,
Flectens longos Signifer annos,
Lapsa videbit sidera labens.
Hic, qui nondum vere benigno

Red-

GRONOVII.

846. *Flectens longos*] Frustra sunt hic subtiles. *Longus annus* non est alius quam ordinarius & vertens. Ovidius lib. 1. met. *& deplorata colonis Vota jacent, longique perit labor irritus anni.* Et lib. 5. *Ille ego sum, dixit, qui longum metior annum.* Lib. 4. fallor. *pater Iliades cum longum scriberet annum.*

VARIORUM.

833. *Vaga*] Coeli stellati errantes nec non fixas stellas. FARN.

836. *Dux*] Sol anni tempestates & secula dimensus. FARN.

838. *Non Phoebeis*] Nec Luna Soli opposita per totam noctem lucens tollet terrores noctis, quos inducunt tenebrae. FARN.

840. *Vincetque*] Nec luna cursu celeri, utpote 29 diebus, 12 horis, 44 min. consequetur solem. FARNABIUS.

841. *Curvo*] Per Zodiaci obliquum limitem. FARNABIUS.

842. *Ibit*] Confundentur sidera & elementa, quae Stoicis Dii. FARN.

844. *Hic,*] Zodiacus, sub quo Sol & Luna decurrunt *vel* in quo signa duodecim Deorum totidem praesidio. *Manil.* 2. lib. FARN.

845 *Obliquo*] Ab utroque tropico per Aequinoctialem transverso. unde obliqui anguli nec non signa oblique oriuntur & occidunt. *FARN.*

845. *Zonas,*] Geminas mediae Zonae partes, quae ab utroque Aequinoctialis latere Tropicis terminantur. FARN.

846. *Flectens*] Varians anni longitudinem ad motum solis per Zodiac. *vel* annum longum 36000. solarium perficiens super suos polos. FARN.

848 *Hic,*] Aries sub ortu solis inducit Zephyrum, quo flante tempus navigationis aperitur. FARNABIUS.

850. *Aries*]

Reddit Zephyro vela tepenti,
Aries praeceps ibit in undas,
Per quas pavidam vexerat Hellen.
Hic, qui nitido Taurus cornu
Praefert Hyadas, secum Geminos
Trahet, & curvi brachia Cancri.
Leo flammiferis aestibus ardens
Iterum è coelo cadet Herculeus.
Cadet in terras Virgo relictas;
Justaeque cadent pondera Librae;
Secumque trahent Scorpion acrem.
Et, qui nervo tenet Aemonio
Pennata senex spicula Chiron,
Rupto perdet spicula nervo.
Pigram referens hiemem gelidus
Cadet Aegoceros, frangetque tuam,

VARIORUM.

850. *Aries*] Aries ille aureo vellere insignis fingitur Hellen, à cujus casu Hellespontus dicitur, & Phryxum, Athamantis iram fugientes per mare vexisse, deinde inter astra collocatus. DELRIUS.

850. *Praeceps*] De Zodiaco cadet in mare, &c. alludit autem ad fab. Arietis aurei velleris, vide Troad. 1032. FARN.

852. *Hic*,] Hippol. v 202. FARN.

853. *Hyadas*,] Suculas stellas 7. Atlantis filias à fratre Hyante (quem deplorantes in coelum translatae sunt) denominatas. FARN

853. *Geminos*] Signum tertium sive Castora & Pollucem, seu Jasonem & Triptolemum. FARN.

854. *Curvi*] Chelas incurvi Cancri, à Junone inter astra positi, quod Hydrae adversus Herculem subsidiarius fuerit. FARN.

856. *Iterum*] Semel enim deciderat ex Lunari globo. vide Herc. Fu. v. 83. FARN

856. *Herculeus*.] Ab Herc. victus & à Junone in coelum translatus. FARN.

857. *Virgo*] Erigone seu Astraea Jovis & Themidos filia jam recidet in terras quas *caede madentes* olim reliquerat. FARN.

858. *Justaeque*] Quae juste ponderat, *vel* quae noctes diebus aequat. FARN.

859. *Secumque*] Inest enim Librae spatio pars Scorpii prior. FARN.

859. *Scorpion*] Quod Orionem tentarat interimere, in astra relatum. FARN.

860. *Et, qui nervo*] Chiron Centaurus, non quidem, ut Suidas nugatur, Ixionis; sed potius Saturni filius ex Cratini & Acusilai comicorum sententia, vulneris impatiens sagittâ Herculis in pedem ejus delapsâ, vel teste Mnesagora, longioris vitae taedio à Jove impetravit ut sibi mori liceret; itaque inter sidera fuit translatus, Higino auctore. DELRIUS.

861. *Senex*] Theocritus: Κρητῆ Ἡρακλῆι γέρων ἱσάμενος Χείρων. DELRIUS.

863. *Pigram*] Primum signum Hiemale. FARNABIUS.

864. *Aegoceros*,] Capricornus, qui coelum meruit, quod Pan hujus specie indutus Gigantes terruerat. ab αἴξ αἰγὸς capra & κέρας cornu. FARNABIUS.

Quiſquis es, Urnam. tecum excedent
Ultima coeli ſidera Piſces.
Monſtraque numquam perfuſa mari
Merget condens omnia Gurges.
Et qui medias dividit Urſas,
Fluminis inſtar, lubricus Anguis:
Magnoque minor juncta Draconi
Frigida duro Cynoſura gelu:
Cuſtoſque ſui tardus plauſtri
Jam non ſtabilis ruet Arctophylax.
Nos è tanto viſi populo
Digni, premeret quos everſo
Cardine mundus.
In nos aetas ultima venit.
O nos dura ſorte creatos,
Seu perdidimus ſolem miſeri,
Sive expulimus! Abeant queſtus.
Diſcede timor. Vitae eſt avidus,
Quiſquis non vult, mundo ſecum
Pereunte, mori.

VARIORUM.

865. *Quiſquis*] Neque enim conſtat de Aquario, an fuerit Deucalion, Cecrops, Hylas, an Ganymedes. FARN.

866. *Ultima*] Ultimum Zodiaci in anni ordine ſignum. FARN.

867. *Monſtraque*] Arctos ſupra verſ. 477. FARNABIUS.

868. *Gurges.*] Mare. FARN.

869. *Et qui*] Ruet auguis ille maximus, &c. Heſperidum quondam cuſtos ab Hercul. interfectus. FARN.

871. *Minor*] Scil. Urſa. FARN.

872. *Frigida*] Ad polum poſita. FARN.

873. *Tardus*] Qui polo poſitus gyrum minorem lentius oberrat. FARN.

874. *Stabilis*] Prope polum qui ſtabilis. FARNABIUS.

874. *Arctophylax.*] Cuſtos plauſtri Bootes, Arcton enim quae plauſtrum dicitur inſequutus agitare videtur. FARN.

875. *Nos è tanto*] Qui hucuſque fuerit. FARNABIUS. Non male animentur aut interrogationis aut aliâ notulâ, quâ utuntur attoniti. GRUTERUS.

880. *Miſeri*,] Non noſtra culpa, *merita nec morte perimus, ſed miſeri ante diem.* FARN.

881. *Expulimus!*] Per ſcelus noſtrum, culpa noſtra. FARN.

ACTUS

ACTUS QUINTUS.

ATREUS.

Exultans impius Atreus nefariam de fratre vindictam sibi gratulatur, dirisque appositis dapibus de natorum sanguine praebendo deliberat.

AEqualis astris gradior, & cunctos super
Altum superbo vertice attingens polum.
Nunc decora regni teneo, nunc solium patris.
Dimitto superos: summa votorum attigi.
Bene est; abunde est; jam sat est etiam mihi.
Sed cur satis sit? pergam, & implebo patrem
Funere suorum: ne quid obstaret pudor,
Dies recessit. perge, dum coelum vacat.
Utinam quidem tenere fugientes deos
Possem, & coactos trahere, ut ultricem dapem
Omnes viderent! quod sat est, videat pater.
Etiam die nolente discutiam tibi

Te-

GRONOVII.

892. *Perge, dum coelum vocat.*] Florentinus, *vacat.* Multo melius. Vacat enim coelum, quum abierint dii, hoc est Stoicis sidera. Idem margini adscripserat H. Grotius.

VARIORUM.

887. *Decora*] Jam denique rex, recepto ariete regni fato, sup. vers. 223. jam Deus mihi videor, postquam injurias plene ultus sum. FARN.

888. *Dimitto*] Dehinc non precibus fatigo, non votis sollicito Deos, voti abunde compos. FARNABIUS.

889. *Etiam mihi.*] Etiam mihi ultionis cupientissimo. FARN.

891. *Ne quid*] Invitant sublata cum luce verecundia tenebrae. FARN.

892. *Dum coelum vacat.*] MS. Traject. *vocat*, cum vulgo editorum. Quod non minus arridet: indicat enim tyrannus *invitari* se ad audendum facinus *ab opportunitate tenebrarum.* SCHRODERUS.

893 *Deos*] Solem & caeteras stellas quae Stoicis Dii, *aliis* faces & lampades Diis praeviae. FARNABIUS.

895. *Pater.*] Thyestes. FARN.

897. *Tenebras,*] Ignorantiae tuae, ut videas quam miser sis. supra vers. 786. FARNAB.

898. *Te-*

Tenebras, miseriae sub quibus latitant tuae.
Nimis diu conviva securo jacet
Hilarique vultu. jam satis mensis datum est,
Satisque Baccho. sobrio tanta ad mala
Opus est Thyeste. turba famularis fores
Templi relaxa; festa patefiat domus.
Libet videre, capita natorum intuens
Quos det colores, verba quae primus dolor
Effundat, aut ut spiritu expulso stupens
Corpus rigescat. fructus hic operis mei est.
Miserum videre nolo, sed dum fit miser.
Aperta multa tecta collucent face.
Resupinus ipse purpura atque auro incubat,
Vino gravatum fulciens laeva caput.
Eructat. ô me coelitum excelsissimum,
Regumque regem! vota transcendi mea.
Satur est, capaci ducit argento merum.

Ne

GRONOVII.

909. *Purpura atque auro incubat*,] Flor. *purpurae.*

VARIORUM.

898. *Jacet*] Ex more conviviorum priscorum. nam in his jacebant seu recumbebant. DELRIUS.

900. *Sobrio*] Quo mala sua ἐμπαθεστέρως sentiat vehementiusque doleat quam ebrius. FARN.

901. *Turba*] O famuli, aperite fores templi vel domus festae. FARN.

903. *Libet*] Nimium videre vellem. FARN.

904. *Quos det*] Pallescatne an rubescat. FARNABIUS.

904. *Primus*] Prima doloris apprehensio, primus motus. FARN.

905. *Ut spiritu*] Velut expulso: sopitis scil. sensibus, ut animae deliquio. FARN.

907. *Miserum*] Miserum jam factum non tam delectat videre, quam ubi primum miser fieri incipit. FARN.

908. *Multa*] Multis lucernis, quas in festis accendere mos fuit. FARN.

909. *Resupinus*] Jam satur & bene potus reclinis in lecto purpureis auroque intertextis stragulis ornato discumbit. FARN.

910. *Fulciens*] *Languidus in cubitum jam se conviva reponit.* FARN.

911. *Eructat.*] Prae saturitate & ingluvie ex vescendi aviditate. FARN.

912. *Vota*] Etiam ultra votum felix sum, plus quam optaram consecutus. FARN.

913. *Capaci*] Argenteo poculo majori vinum non dilutum ebibit. FARN.

913. *Merum.*] Meri potationem, ἀκρατοποσίαν veteres probro vertebant, ut docet Athenaeus lib. 10. eamque *Scythicam potationem* appellabant, unde jactatum in Romanum Imperatorem ridiculum illud nomen *Caldius Biberius Mero*. Semper enim modestis & temperantibus in more fuit, vinum aqua diluere, & temulentum Bacchum sobriis Nymphis temperare: quod à quo, & quando

Ne parce potu, reſtat etiamnum cruor
Tot hoſtiarum. veteris hunc Bacchi color
Abſcondet. hoc haec menſa claudatur ſcypho.
Miſtum ſuorum ſanguinem genitor bibat;
Meum bibiſſet. ecce jam cantus ciet,
Feſtaſque voces, nec ſatis menti imperat.

THYESTES.

Thyeſtis epulantis cantus: quo invitat ſe ad laetitiam, quam tamen mens ejus praeſaga mali non admittit.

PEctora longis hebetata malis,
Jam ſollicitas ponite curas.
Fugiat moeror, fugiatque pavor.
Fugiat trepidi comes exilii.
Triſtis egeſtas, rebuſque gravis
Pudor afflictis. magis unde cadas,

Quam

GRONOVII.

916. *Hoc haec menſa claudatur ſcypho.*] Animam novam affudiſſe huic loco laetatur Gruterus ſcribendo, hoc *hoc menſa.* Adde & Nic Heinſium ad Claudiani lib. 2. in Rufin. verſ. 402. Nec ſane aliter Florentinus. Alterum tamen auctoris videtur. Conſentiat cibo potio: *hoc ſcypho claudatur haec menſa*, nempe liberorum artubus patri ſtructa. Quintilianus lib. 8 Inſtit. 5. *Huic ſimile in illo, cui pater ſua membra laceranti venenum dedit: Qui haec edit, debet hoc bibere.*

925. *Magis unde cadas, Quam quo, refert*] Manus illuſtris appinxerat: Forte, *minus:* me non probante. Conſiderat triplex ſuum tempus, a-

VARIORUM.

do coeperit, quot etiam modis & quantâ aquâ vinum veteres temperare ſint ſoliti, petendum ex Hier. Mercuriali lib. 1. Var. lection. cap. 18. & N. lib. 3. Conviv antiquit. cap. 11 DELRIUS.

915. *Tot hoſtiarum.*] Trium natorum tuorum. FARNABIUS.

915. *Hunc*] Sanguis rubro vino miſtus non ſe prodet. FARN

916. *Abſcondet:*] Pro *abſcondit*, ſuppoſui *abſcondet*, ut viſo fratre plus ſatis delectato poculis, novum capiat conſilium, conſummarique velit prandium poculo ſanguinis GRUTERUS

916. *Claudatur*] Coenam clauſerunt veteres poculo quod *boni Genii vel daemones* appellabant. FARNABIUS

918. *Meum bibiſſet.*] Si potuiſſet. FARN.

918. *Cantus*] Παροινεῖ, cantillat potus. FARN.

922. *Moeror,*] Ex praeterito aut praeſenti malo. FARN.

922. *Pavor.*] E futuro. FARN.

925. *Magis unde*] Quia felicem fuiſſe, miſerum. FARN.

 926. *Ma-*

Quam quo, refert. magnum, ex alto
Culmine lapſum, ſtabilem in plano
Figere greſſum: magnum, ingenti
Strage malorum preſſum, fracti
Pondera regni non inflexa
Cervice pati; nec degenerem
Victumque malis, rectum impoſitas
Ferre ruinas ſed jam ſaevi
Nubila fati pelle, ac miſeri
Temporis omnes dimitte notas:
Redeant vultus ad laeta boni.
Veterem ex animo mitte Thyeſten.
Proprium hoc miſeros ſequitur vitium,
Numquam rebus credere laetis.
Redeat felix Fortuna licet,
Tamen afflictos gaudere piget.
Quid me revocas, feſtumque vetas
Celebrare diem? quid flere jubes
Nulla ſurgens dolor ex cauſa?
Quis me prohibet flore recenti

Vin-

GRONOVII.

miſſionem tegni, exilium, praeſentem ſtatum. Amiſiſſe regnum erat grave: poſtea quocumque recidas, nihil eſt tam grave quam ſummum non tenuiſſe. Itaque poſtquam illud ferre potuerit, quaecumque deinde eveniant, non juſtam dare cauſam novi doloris ſignificat. Pertinet huc dictum Caeſaris: *difficilius ſe principem civitatis à primo ordine in ſecundum, quam ex ſecundo in noviſſimum detrudi.*

932. *Rectum impoſitas*] Et hic prodit ſe Seneca. Vide notas noſtras ad epiſtolam 104.

VARIORUM.

926. *Magnum,*] Magni animi & fortis eſt ubi quis è ſublimi rerum ſtatu deciderit, patienter adverſa tolerare. FARN

930. *Non inflexa*] Non ſuccumbente cervice, erecto animo. FARN.

937. *Thyeſten.*] Thyeſten, id eſt, meam triſtitiam & moerorem, quae me quondam exulem comitabantur. FARN.

939. *Numquam*] Quia fortunae varietatem edocti timent, ne *honorum apicem rapax fortuna tollat, & ſuperbos vertat funeribus triumphos.* FARN.

945. *Flore*] Florum faſciculis, ſertis coroniſque capita revincti in conviviis potare ſoliti erant: primum quidem hederaceis, vid. Oed verſ. 414. & ex apio; mox myrteis, quippe quae adſtringunt & vinis exhalationes arcent; tum è roſis quae & gravitatem capitis ſedant & potione aeſtuantes refrigerant. Corona inſuper plenitudinis & liberta-

Vincire comam? prohibet, prohibet.
Vernae capiti fluxere rosae;
Pingui madidus crinis amomo
Inter subitos stetit horrores;
Imber vultu nolente cadit.
Venit in medias voces gemitus;
Moeror lachrimas amat assuetas,
Flendi miseris dira cupido est.
Libet infaustos mittere questus.
Libet & Tyrio saturas ostro
Rumpere vestes. ululare libet.
Mittit luctus signa futuri
Mens, ante sui praesaga mali.
Instat nautis fera tempestas,
Cum sine vento tranquilla tument.
Quos tibi luctus, quosve tumultus
Fingis demens? credula praesta
Pectora fratri. jam quidquid id est,
Vel sine causa, vel sero times.
Nolo infelix; sed vagus intra

Ter-

GRONOVII.

961. *Quos tibi vultus, quosve tumultus*] Lege cum optimo: *Quos tibi luctus.*

VARIORUM.

tatis symbolum festis conviviisque competit & capiti quod rationalis animae sedes. Neque me fugit lacertis etiam serta, cervicique τὰς πλεκτὰς ὑποθυμίδας circumdare solitos. FARN.

946. *Prohibet*,] Nescio quis dolor, aliquis certe prohibet. FARN.

947. *Fluxere*] Marcescunt in capite. vel, deciderunt è capite. FARN.

948. *Madidus*] Unguentis delibuti veteres convivabantur cum valetudinis tum voluptatis causa amomo comas inungentes. FARN.

949. *Stetit*] Inhorruit. FARN.

950. *Imber*] Lacrymae etiam nolenti excidunt, *humor & in genas furtim labitur*. FARN.

955 *Saturas*] Bis vel plene tinctas purpura Tyria. supr. vers. 345 FARN.

961, *Quosve tumultus*] Reprehendit suum dolorem & metum tanquam inanem. FARN.

964. *Sine causa*,] Si nihil in te molitur Atreus. DELRIUS.

964. *Sero*] Si quid molitur. nunc enim in manu ipsius constitutus nequis evadere debebas itaque vel prius timuisse, vel nunc timere non debes. DELRIUS

965. *Nolo*] Nollem quidem timere sed, &c. FARN.

 968. *An*

Terror oberrat; ſubitos fundunt
Oculi fletus, nec cauſa ſubeſt.
Dolor, an metus eſt? an habet lachrimas
Magna voluptas?

VARIORUM.

968. *An habet*] Habet ſanè, quae prae intenſo gaudio effluant, frigidas: quae prae moerore, calidas. Tolet. 2. de Anima. 4. 30. FARN.

ATREUS. THYESTES.

Atreus feſtivitatem ſimulans fratrem ad poculum invitat. Cupienti illi videre liberos, quo plenius gauderet, oſtendit capita & palmas, & quid actum ſit aperit; hinc dolor, ira, convicia, execrationes ortae.

Atr. FEſtum diem, germane, conſenſu pari
Celebremus: hic eſt, ſceptra qui firmet mea,
Solidamque pacis alliget certae fidem.
Thyeſt. Satis dapis me, nec minus Bacchi tenet,
Augere cumulus hic voluptatem poteſt,
Si cum Meis gaudere felici datur.
Atr. Heic eſſe natos crede in amplexu patris.
Heic ſunt, eruntque; nulla pars prolis tuae
Tibi ſubſtrahetur: ora, quae exoptas, dabo,
Totumque turba jam ſua implebo patrem.
Satiaberis, ne metue: nunc miſti meis,

Ju-

VARIORUM.

972. *Solidamque*] *Ambigue.* Thyeſt. de conciliatione, Atreus de caeſis nepotibus ſentit. FARNABIUS.

975. *Meis*] Liberis. FARN.

977. *Heic ſunt,*] *Et haec ambigue.* FARN.

979. *Totumque*] Ventrem & oculos, corpus & mentem. FARN.

980 *Nunc*] *Mentitur eos eſſe in convivio cum patruelibus.* FARN.

983. *Gen-*

Jucunda mensae sacra juvenilis colunt.
Sed accientur. poculum infuso cape
Gentile Baccho. *Thyest.* Capio fraternae dapis
Donum. paternis vina libentur deis,
Tunc hauriantur. Sed quid hoc? non vult manus
Parêre: crescit pondus, & dextram gravat.
Admotus ipsis Bacchus à labris fugit,
Circaque rictus ore decepto effluit.
En, ipsa trepido mensa subsiluit solo.
Vix lucet ignis. ipse quin aether gravis
Inter diem noctemque desertus stupet.
Quid hoc? magis magisque concussi labant
Convexa coeli: spissior densis coit
Caligo tenebris, noxque se in noctem abdidit.
Fugit omne sidus. quidquid est, fratri, precor,
Gnatisque parcat; omnis in vile hoc caput

Ab-

GRONOVII.

981. *Sacra juvenilis colant.*] Optimus, *colunt.* Quod videtur melius quadrare proximo membro.

985. *Non vult manus*] Flor. *Nolunt manus Parere.*

994. *Noxque se in noctem abdidit.*] Sic egregie Palatinos consensu ûno reddere ait Gruterus, quum antea esset, *in nocte.* Ego vero nec hoc, nec illud intelligo, censeo interim auctorem scripsisse: *noxque se in noctem addidit.* Sententia, quae Ovidii lib XI. *Omne latet coelum, duplicataque noctis imago est.* Dictio, qualis ejusdem lib VIII *Ulciscor facioque nefas mors morte pianda est. In scelus addendum scelus est, in funera funus.* Lib. X. *quo se fortissimus heros Addat in hunc florem.* Sic Livio *album in vestimentum addere.* Sallustius in orat. Caesaris: *Sed per deos immortales, quamobrem in sententiam non addidisti.* L. 9. ad l. Corneliam de falsis: *Lege Cornelia cavetur & qui in aurum vitii quid addiderit, quique argenteos nummos adulterinos flaverit falsi crimine teneri. Nox addidit se in noctem* est conduplicavit tenebras.

VARIORUM.

983. *Gentile*] Gentis nostrae proprium, quod nos admoneat consanguinitatis & amoris. poculum φιλοτήσιον FARN.

984. *Paternis*] Laribus & familiae Diis prima in festis convivüs libamina fiebant, effuso in terram vini pauxillo, ut & dapum parte in focum injecta. FARN.

985. *Non vult manus*] Praesagio mentis abominatus haustum, sentit poculum gravius fieri & vinum quasi refugere FARN.

990. *Ignis.*] Coenationi adhibitus, obsoniis subjectus. FARN.

991. *Desertus*] A Sole, Luna, sideribus. FARNABIUS.

993. *Spissior*] Condensantur solis tenebrae spissiores. FARN.

994. *In noctem*] Naturali & usitata tenebricosiorem. FARN.

996. *Gnatisque*] Meis, aut utriusque. FARN.

996. *Hoc caput*] Meum. FARN.

 998. *T-*

Abeat procella. redde jam gnatos mihi.
Atr. Reddam, & tibi illos nullus eripiet dies.
Thyest. Quis hic tumultus viſcera exagitat mea?
Quid tremuit intus? ſentio impatiens onus,
Meumque gemitu non meo pectus gemit.
Adeſte nati, genitor infelix vocat:
Adeſte; viſis fugiet hic vobis dolor.
Unde obloquuntur? *Atr.* Expedi amplexus pater.
Venêre. gnatos ecquid agnoſcis tuos?
Thyest. Agnoſco fratrem. ſuſtines tantum nefas
Geſtare tellùs? non ad infernam Styga
Te noſque mergis? rùpta & ingenti via
Ad chaos inane regna cum rege abripis?
Non tota ab imo tecta convellens ſolo
Vertis Mycenas? ſtare circa Tantalum,
Avoſque noſtros, ſi quis intra Tartara eſt,

Uter-

GRONOVII.

1012. *Si quis intra Tartara eſt,*] Non deeſt his verbis ſenſus commodus. De ſceleratiſſimis, quaſi quibus nec unquam contingeret beata quies defunctorum, nec inferi ſatis ſuppliciorum haberent, dubitabant, orco recepti eſſent. Valerius Maximus lib. IX. 11. Ext. 4. *Etiam apud inferos, ſi tamen illuc receptus eſt, quae meretur, ſupplicia pendet.* Quo reſpexit etiam Plautus Pſeudolo: *Orcus recipere ad hunc ſe noluit.* Catoniſque inimicus apud Plutarchum: *οὐδὲ θανόντα Πόρκιον εἰς Ἀΐδεω Περσεφόνη δέχεται.* Et declamator ille apud M. Senecam contr. 3. *à ſuperis dejecta, ab inferis non recepta.* Tum Hannibal apud Silium lib. 16. *tum manes inimica ſede repellat Aeternum, ſocioque abigat me frater averno.* Sed aliud ſuadet Etruſcus codex: cujus partem una cum vulgatis exhibet Pal. unus: nam quum ſuperiora teneret, ut eduntur, continuat; *Et hinc revulſis, ſi quid infra Tartara eſt Avoſque noſtros, huc tuam:* adeoque cepit Gruterum, ut ille omnino vulgatis ob ſimilitudinem priorum excidiſſe haec exiſtimet, & non levem pro hac admonitione gratiam poſcat. Sed tollit quod ſupervacuum

VARIORUM.

998. *Tibi illos*] Ut qui jam in alimentum abierunt. *abitque petitum capita* FARN.

1004. *Unde*] Male praeſagus videtur ſibi audire filios vocatos è viſceribus dare reſponſum. FARN.

1004. *Expedi*] *Redit Atreus & allata capita Thyeſti oſtendit.* FARN.

1006. *Fratrem.*] Te crudelem, impium, perfidum mihi, ut ſemper, fratrem. FARN.

1007. *Styga*] Herc. Fur. verſ. 712. FARN.

1008. *Rupta*] Annon hiatu facto abſorbes Mycenas cum Atreo? FARN.

1009. *Chaos inane*] Ovid. l. 4 Faſt. *Poſſidet alter aquas, alter inane chaos*, uterque de inferis loquitur, apud quos maximum inane, de quo ſupra in Hercul. Fur. dictum eſt ſatis. vide Med. 9. DELRIUS.

1011. *Stare*] Amandari in eaſdem cum Tantalo poenas, majoris ſceleris rei. verſ. 750. Hercules Fur. FARN.

1012. *Tartara*] Imam partem terrae, *vel* infra Tartara vid. Herc. Fur. v. 709. & Hippol. verſ. 841. FARN.

1016. *Ache-*

Uterque jam debuimus. hinc compagibus
Et hinc revulſis huc tuam immani ſinu
Demitte vallem, noſque defoſſos tege
Acheronte toto: noxiae ſupra caput
Animae vagentur noſtrum, & ardenti freto
Phlegethon arenas igneus tortas agens,
Exitia ſupra noſtra violentus fluat.
Immota tellus pondus ignavum jaces?
Fugere Superi. *Atr.* At accipe hos potius libens
Diu

GRONOVII.

habet ille, liber Etruſcus: *ſtare circa Tantalum Uterque jam debuimus. hinc compagibus Et hinc revulſis, ſi quid infra Tartara eſt Avoſque noſtros, hoc tua immani ſinu Demitte valles.* Quae omnia ſatis bene habent, modo ſcribas poſtrema: *huc tuam immani ſinu Emitte vallem.* Dicit primum meruiſſe ſe & fratrem cum avo inter parata aeternum eſurire ac ſitire. Dein non contentus hac poena, infra ipſos inferos vult eoſdem amandari. Hic eſt locus ille imaginarius, quem in Hercule Furente, *ultra nocentum exſilia*, & *exſilium ulterius Erebo*; in Phoeniſſis, *ſi quid ultra Tartarum eſt*, vocat: quo *infra terram deduci* (nam terrae pars inferi) dicit de Clementia 1, 6. ut hinc quoque Senecam agnoſcas. Statius l. 8. Thebaid. *& ſi quos procul inferiore barathro Altera nox, aliiſque gravat plaga coeca tenebris.* Habent à patre poëtarum. Iλ. Θ. Ἤ μιν ἑλὼν ῥίψω ἐς τάρταρον ἠερόεντα Τῆλε μάλ' ἧχι βάθιστον ὑπὸ χθονός ἐστι βέρεθρον, Ἔνθα σιδήρειαί τε πύλαι καὶ χάλκεος οὐδός, Τόσσον ἔνερθ' ἀΐδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης. Virgilius 6. Aen. *Tum Tartarus ipſe Bis patet in praeceps tantum, tenditque ſub umbras, Quantus ad aetherium coeli ſuſpectus Olympum.* *Tartara* ait *Avoſque noſtros*, quia hos, quae inferos faciebat fabula, etiam ponebat in inferis. Tantalum enim ipſum intelligit per enallagen numeri. *Vallem immani ſinu* appellat inane vel immenſum vacuum ſub Tartareo inani. Ea non poteſt dici iſtuc *demitti*, quia jam demiſſiſſima eſt, ſed *emitti*, hoc eſt, aperiri hiatu terrae, ut in eam abſorbeantur fratres. Quod hic *emittere*, id *trahere ex imo ſinu* eſt in Troadibus verſ. 169. ubi vide, quae notamus.

1018. *Arenas igneus tortas*] Poteſt tolerari, ut vortices fluvii ſignificet. Haudquaquam tamen ſpreverim Raphelingii *toſtas*. Utrumvis videtur probare Silius, cui lib. 13. Phlegethon *ſaxoſa incendia torquet*: & iterum, *atque uſtat ſub gurgite cautes Egerit, & ſcopulis pulſat flagrantibus ora.*

1019 *Exitia ſupra noſtra*] Puto, *Exſilia*, ut in Hercule Furente. Poenalem locum.

1021. *Recipe hoſce citius*:] Jam olim notavit Commelinus, ante hunc verſum in nonnullis antiquis libris apparere hemiſtichion: *Fugere Superi*: in aliis vero extare: *Fugere ſuperi. A. At accipe hos potius libens*: ſed poſterius ſibi non placere. Gruterus quoque prius recipit, excluſis aliis, ut ait, quod non videantur genuina, attexta ab iis, qui conſultum ibant verſui. Immo & velit recidere, *Recipe hoſce citius*, tanquam nihil ſapientia Senecae, & refingere: *Fugere Superi. A. liberis tandem tuis Diu expetitis.* Sed enim cum membranae unicae repraeſentent: *Fugere Superi A. accipe hos potius libens Diu expetitos: nulla per fratrem eſt mora*: non dubito, quin haec ipſa ſit auctoris manus, adjuvanda ſolummodo particula *At* inſerta, quam tum perſonae vocabulum, tum ſequens verbum facile abſorpſit. Cum diras ſibi & fratri diceret Thyeſtes, Atreus gaviſus ejus dolore, placidi inſtar & nihil commoti, omit-

VARIORUM.

1016 *Acheronte*] Ex ἄχος & ῥέω, quod luctuoſis fluat undis, vel ab α, & χαίρειν, quaſi illaetabilis unda. Vide Agam. 13. FARN.

1018. *Phlegethon*] *Qui rapidis flammis ambit torrentibus amnis Tartareus Phlegethon.* à φλέγω. Supr. verſ. 73. FARN.

1020. *Immota tellus*] Non recedis ut Sol & ſidera, nec tantum ſcelus deteſtaris & ulciſceris? FARN.

1024. *Hoc*

Diu expetitos, nulla per fratrem eſt mora,
Fruere: oſculare: divide amplexus tribus.
Thyeſt. Hoc foedus? haec eſt gratia? haec fratris fides?
Sic odia ponis? non peto, incolumes pater
Gnatos ut habeam: ſcelere quod ſalvo dari
Odioque poſſit, frater hoc fratrem rogo;
Sepelire liceat. redde, quod cernas ſtatim
Uri. nihil te genitor habiturus rogo,
Sed perditurus. *Atr.* Quidquid è gnatis tuis
Supereſt, habebis: quodque non ſupereſt, habes.
Thyeſt. Utrumne ſaevis pabulum alitibus jacent?
An belluis ſervantur? an paſcunt feras?
Atr. Epulatus ipſe es impia gnatos dape.
Thyeſt. Hoc eſt deos quod puduit! hoc egit diem
Averſum in ortus! quas miſer voces dabo,
Queſtuſque quos? quae verba ſufficient mihi?
Abſciſſa cerno capita, & avulſas manus,
Et rupta fractis cruribus veſtigia.
Hoc eſt, quod avidus capere non potuit pater.
Volvuntur intus viſcera, & clauſum nefas

Si-

GRONOVII.

te, inquit, male ominari, & potius illos caros deſideratoſque tradente fratre libens accipe. Neque τὸ *fruere*, neceſſario requirit *Diu expetitis*. Lib 3. de ira cap. 23. *hoc duntaxat Pollioni Aſinio dixit: Θεσσαλοτροφεῖς. Paranti deinde excuſationem obſtitit, &, fruere, inquit, mi Pollio, fruere.*

1031 *Supereſt, habebis: quodque*] Flor. *Supereſt, habes: quodcumque non ſupereſt, habes.*

1040. *Capere non potuit pater.*] Forte, *potui.* Ipſe enim loquitur.

VARIORUM.

1024. *Hoc foedus?*] Itane ſimulaſti te odia depoſuiſſe rediiſſeque in gratiam. FARN.

1025. *Incolumes*] Quod fieri non poſſe novi, cum videam ipſorum capita. FARN.

1026. *Salvo*] Non ſublata vindicta & odio tuo. FARN.

1028. *Sepelire*] Redde truncos ad ſepulturam.

1029. *Nihil*] Nihil quo fruar, ſed quod igne abſumam peto FARN.

1030. *Quidquid*] Quod abſumptum eſt *habebis*: quod aſſumptum eſt habes ſcilicet in ventre. *Hoc autem quid ſit nondum intelligis Thyeſt.* FARN.

1035. *Deos*] Solem & ſidera. *Agnoſcit jam miſer deliquii ſolaris cauſam.* FARN.

1039. *Veſtigia.*] Pedes. FARN.

1040. *Hoc eſt,*] Sup. v. 781. FARN.

1041. *Viſcera,*] Carnes natorum. ſupra 765. FARN.

1041. *Nefas*] Nefandus cibus. FARN.

1043. *San-*

Sine exitu luctatur, & quaerit viam.
Da, frater, ensem, sanguinis multum mei
Habet ille. ferro liberis demus fugam.
Negatur ensis? pectora illiso sonent
Contusa planctu. sustine, infelix, manum;
Parcamus umbris. tale quis vidit nefas?
Quis inhospitalis Caucasi rupem asperam
Heniochus habitans? quisve Cecropiis metus
Terris Procrustes? genitor en gnatos premo,
Premorque gnatis. sceleris est aliquis modus?
Atr. Sceleri modus debetur, ubi facias scelus,
Non ubi reponas. hoc quoque exiguum est mihi.
Et vulnere ipso sanguinem calidum in tua
Diffundere ora debui; ut viventium
Biberes cruorem. verba sunt irae data;

Dum

GRONOVII.

1042. *Luctatur, & quaerit viam.*] Flor. *quaerit fugam*, Optime Nat. quaest. 2, 40. *subtile & flammeum, cui per angustissimum fuga est.* Lib. 6. 12. *ut terrae spiritu luctante & fugam quaerente, moveantur.* Cap. 30. *cum fortasse illo se spiritus, quaerens fugam, incluserit.* Adde supra vers. 629. & ad Herc. Fur. vers. 280.

1044. *Liberis demus viam.*] Flor. *detur via.*

1046. *Concussa planctu.*] Flor. *Contusa.* Troadibus: *Pulsu vasto tundite pectus.*

1056. *Verba sunt irae data;*] Et hoc Lucio amatum. Epist. 32. *Verba dare non potes: tecum sum.*

VARIORUM.

1043. *Sanguinis*] Meorum liberorum sanguinem hausit. FARN.

1044. *Viam.*] Qua exeant. FARN.

1046. *Concussa*] Pugnis & planctu dilaniata dabunt viam. FARN.

1046. *Sustine,*] Sed planctu & verberibus abstine, ne & natorum ventri tuo ingestorum sepulchro atque animabus vim facias. FARN.

1049. *Heniochus*] Popul. ferus juxta Colchos in monte Caucaso ab Amphito & Telchio Castoris & Pollucis ἡνιόχοις, id est, aurigis ortus. FARN.

1049. *Cecropiis*] Atticae regionis (à Cecrope primo rege dictae) terror Procrustes latro, qui hospites ad lecti sui mensuram vel longiores decurtabat vel breviores extendebat. FARN.

1051. *Premorque*] Ventrem quippe meum torquent. FARN.

1052. *Sceleri*] Minori enim sceleri major poena debetur. FARN.

1052. *Sceleri modus debetur,* Cet.] Minus plene hic Farnabius, *minori sceleri major poena debetur.* Immo hoc vult Atreus, *ubi prior injuriam inlaturus sis non excedendum esse modum saevitiae; ceterum in rependenda injuria, quam indigne acceperis, temperamentum poenae & acerbitatis adhibendum esse nullum.* SCHRODERUS.

1054 *Sanguinem*] Natorum tuorum. FARN.

1055. *Diffundere ora debui;*] Est qui annotat nihil heic elidendum. at nisi id fiat, non stabit versus. GRUTERUS.

1056. *Verba sunt irae data;*] Dum vindictam nimis festinarem fraus facta est, id est, *non ad plenum satisfeci irae meae.* FARN.

Z 1058. *Fo-*

Dum propero, ferro vulnera impreſſo dedi.
Cecîdi ad aras, caede votiva focos
Placavi: & artus, corpore exanimo amputans,
In parva carpſi fruſta: & haec ferventibus
Demerſi ahenis. illa lentis ignibus
Stillare juſſi. membra, nervoſque abſcidi
Viventibus: gracilique trajectas veru
Mugire fibras vidi, & aggeſſi manu
Mea ipſe flammas. omnia haec melius pater
Feciſſe potuit. cecidit incaſſum dolor.
Scidit ore natos impio, ſed neſciens,
Sed neſcientes. *Thyeſt.* Cluſa littoribus vagis
Audite maria. vos quoque audite hoc ſcelus,
Quocumque dii fugiſtis. audite Inferi.
Audite Terrae. Noxque Tartarea gravis
Et atra nube, vocibus noſtris vaca.
Tibi ſum relictus. ſola tu miſerum vides,
Tu quoque ſine aſtris. vota non faciam improba,
Pro me nihil precabor. ecquid jam poteſt

Pro

GRONOVII.

Epiſt. 49. *proſpicienda tantum & à limine ſalutanda, in hoc unum, ne verba nobis dentur.* Epiſt. 88. *an Penelopa impudica fuerit, an verba ſeculo ſuo dederit.*

1059. *Artus, corpore exanimo amputans,*] Sic quidem notavit in nonnullis haberi Commelinus: at optimus & multis partibus plures cum priſcis editionibus: *corpora exanima amputans.* Videtur enim non tantum recidere, ſed & circumcidere eſſe *amputare*: ut poſſit *amputari* dici & quod detrahitur, & cui detrahitur aliquid ſectione.

1069. *Vos dei audite hoc ſcelus, Quocumque diffugiſtis.*] In pleriſque libris, *Voſque audite:* in Flor. *Vos quoque audite*, ſine mentione deorum, quae tamen neceſſaria eſt, eoque in ſequenti verſu reſtituenda: *Vos quoqe audite hoc ſcelus, Quocumque dii fugiſtis.*

VARIORUM.

1058. *Focos*] Deos Lares qui ad focos ſtant, vel quibus in focis ſacra fiunt. FARN.

1059. *Artus, corpore*] Haec ſupra v. 763. FARNABIUS.

1065 *Omnia*] Major fuiſſet vindicta, ſi te patrem haec facere coëgiſſem. FARN.

1066. *Cecidit*] Non eſt adeptus expetitam ultionem. FARN.

1067. *Sed neſciens,*] Cum potuiſſem te ſciente hoc feciſſe. FARN.

1068. *Neſcientes.*] Cum potuiſſem ex ipſo morientium vulnere ſanguinem calidum tibi in os infundere. ſup. verſ. 1054. FARN.

1070. *Diffugiſtis.*] Sup. verſ. 893. ne videretis ſcelus tantum. FARN.

1073. *Tibi*] O Nox. FARN.

1076. *Vi-*

Pro me esse? vobis vota prospicient mea.
Tu summe coeli rector, aetheriae potens
Dominator aulae, nubibus totum horridis
Convolve mundum, bella ventorum undique
Committe; & omni parte violentum intona:
Manuque, non qua tecta & immeritas domos
Telo petis minore; sed qua montium
Tergemina moles cecidit, & qui montibus
Stabant pares gigantes; haec arma expedi,
Ignesque torque. vindica amissum diem.
Jaculare flammas; lumen ereptum polo
Fulminibus exple. causa, ne dubites diu,
Utriusque mala sit: si minus; mala sit mea.
Me pete. trisulco flammeam telo facem
Per pectus hoc transmitte. si gnatos pater
Humare, & igni tradere extremo volo,
Ego sum cremandus. si nihil superos movet,
Nullumque telis impios numen petit;
Aeterna nox permaneat, & tenebris tegat
Immensa longis scelera. nil Titan queror,

Si

GRONOVII.

1081. *Qua tecta & immeritas domos Telo petis*] Videtur scripsisse: *non quae tecta & immeritas domos Telo petit minore:* etsi solent antiqui duos istiusmodi diversos ablativos adhibere: ut in illo, *quo, numine laeso.* Mox Gruterus & Scaliger: *hac arma expedi.* Mihi alterum, quod servant omnes codices, satis placet.

VARIORUM.

1076. *Vobis*] In rem vestram. ne rerum ordo immutetur, vobis prae horrore fugientibus. FARNABIUS.

1082. *Sed qua*] Sed illa fulminea manu qua perfregisti tres montes Pelion, Ossam, & Olympum, quos Gigantes Diis bellum indicentes congestos alios aliis superstruxerant. v. 970. Herc. Fur. & Herc. Oet 847. FARN.

1083. *Qui montibus*] *Coelo capita alta ferentes Abietibus juvenes patriis & montibus aequos.* Aeneid. 3. & 9. FARN.

1084. *Hac*] Scil. dextra. FARN.

1085. *Vindica*] Compensa. FARN.

1089. *Trisulco*] Fulmine quod scindit, comburit, afflat. subtili, urenti, fuliginoso. vid Herc. Oet. v. 1994. FARN.

1090 *Hoc transmitto.*] In quo filii conduntur. FARNABIUS

1092. *Si nihil*] Deus *nec bene pro meritis capitur nec tangitur ira.* ex Epicur. & Protagorae mente. FARNABIUS.

 1096. *Per-*

Si perseveras. *Atr*. Nunc meas laudo manus,
Nunc parta vera est palma. perdideram scelus,
Nisi sic doleres. liberos nasci mihi
Nunc credo; castis nunc fidem reddi toris.
Thyest. Quid liberi meruere? *Atr*. Quod fuerant tui.
Thyest. Gnatos parenti? *Atr*. Fateor; & quod me juvat,
Certos. *Thyest*. Piorum praesides testor deos.
Atr. Quid conjugales? *Thyest*. Scelere quis pensat scelus?
Atr. Scio quid queraris. scelere praerepto doles:
Nec, quod nefandas hauseris, tangit, dapes:
Quod non pararis. fuerat hic animus tibi
Instruere similes inscio fratri cibos,
Et adjuvante liberos matre aggredi,
Similique leto sternere. hoc unum obstitit,
Tuos putasti. *Thyest*. Vindices aderunt dei:
His puniendum vota te tradunt mea.
Atr. Te puniendum liberis trado tuis.

GRONOVII.

1103. *Quid conjugales?*] Lege omnino cum Nic. Heinsio: *Quin conjugales?*

1105. *Hauseris, tangit, dapes:*] Flor. *Non quod nefandas hauseris, angit, dapes.*

VARIORUM.

1096. *Perseveras.*] Fugere & latere. FARN.

1097. *Scelus,*] Delectationem meam ex hoc scelere. FARN.

1097. *Perdideram scelus,*] Non, ut Farnabius, *delectationem ex scelere.* Sed vult hoc, *frustra admisissem tantum scelus.* Ovid. Amor. III. Eleg. XI. *Desine blanditias, & verba potentia quondam Perdere.* vid. Agam. 519. SCHRODERUS.

1098. *Mihi*] Insultatio confidentiae plena. FARNABIUS.

1101. *Gnatos*] *Sup.* edendos apposuisti? FARN.

1102. *Certos.*] Quos tu non dubitasti tuos esse, sicut ego de meis propter te dubito an mei sint. FARNABIUS.

1102. *Praesides*] Jovem ἱκετήσιον & Deos praesides vindicesque piorum natorum. FARN.

1103. *Quid conjugales*] Cur non potius testaris conjugales quos adulterio violasti? *Ironia*; de conjugalibus Diis vid. Medeam vers. 1. FARN.

1105. *Nec, quod*] Nec tam doles quod has dapes absumpseris, quam quod mihi non apposueris. FARN.

1108. *Liberos*] Meos. FARN.

1108, *Matre*] Aërope uxore mea quam corrupisti. FARN.

1109. *Hoc unum*] Et fecisses, nisi putasses illos esse tuos filios. FARN.

1112. *Liberis*] Qui nulli jam, *vel* qui à te comesi. vers. 1047. FARN.

L. AN-

L. ANNAEI SENECAE
* PHOENISSAE,
QUAE VULGO
† THEBAIS.

DRAMATIS PERSONAE.

OEDIPUS. ANTIGONE. NUNCIUS. JOCASTA. POLYNICES.

ARGUMENTUM.

Oedipus, sibi oculis ubi scelus suum (de quo vide argumentum Oedipi) agnovisset erutis, in exilium spontaneum profectus amolitur à se filiam Antigonen. quae patri vitales auras pertaeso ducem se viae offert, utque mortis cupidinem deponat, multis precibus orat, tandem exorat. Cujus interea filios Eteoclem & Polynicem, violato regnandi per vices foedere, impia moventes arma, incassum laborat mater Jocasta in gratiam reducere. Desunt mutilae huic tragoediae caetera.

ACTUS

GRONOVII.

* *Phoenissae*,] Mira libelli hujus fortuna fuit, & vices sane quam notabiles. Nam ut subito deliciis & gratia summi viri frequentibus punctis in coelum abiit, ita post paullo non levioribus sententiis poene ad inferos dejectus est. Jam longinqua vetustas aevi barbariesque superiorum temporum quum hoc omne tragoediarum corpus miserum habuerit, hanc prae caeteris unam prorsus exempla fecit, ut cum Comico loquar: detracti & expuncti chori, quasi fuissent nulli: super hos magna pars intercepta: ne nomen quidem relictum: quod restat, passim foedis vulneribus ita deformatum, ut etiam, quod aliquando integrum fuit, infame ac minus desideratum reddiderit. Nescio quis poëmatis laceri, instar Deiphobi, nullo titulo, misertus, quum Oedipum & par Thebanum in eo agnosceret, de P. Papinii Statii opere, *Thebaidem* proscripsit. Quem errorem vetus auctor, qui tamen hactenus nihil

VARIORUM.

† *Thebais*.] Haec fabula Senecae, omnium, quae à magno illo viro & (ausim dicere) Philosopho scriptae ad nos pervenerunt, longe excellentissima, & cum Oedipo ejusdem quasi gemina: imo cultu & nitore, si principem criticum audimus, Graecas fabulas superat. *Q. Septimius Florens.* Thebaidem tragoediam olim Latine Attius scripsit. Heroïcis versibus Graece Thebaides scripserunt Antimachus & Menelaus Aegeus; quorum imitatorem fuisse Statium Papinium suspicor: sane Antimacho non est dissimilis, utriusque enim tumor reprehenditur. Ponticus etiam, testibus Ovidio ac Propertio, hoc argumentum tractavit. hac tragoedia noster multa ex Euripidis Phoenissis accepit. DELRIUS. Haec fabula est perpetuum canticum, nullis diverbiis interruptum. Est autem totum scholasticum drama, declamatorio charactere. Multa putida sunt & affectata. SCALIGER.

ACTUS PRIMUS.

OEDIPUS. ANTIGONE.

Oedipum ab instituta morte revocat persuadetque filia Antigone dux patris coeci.

Oedip. Coeci parentis regimen, ac fessi unicum
Patris levamen, gnata, quam tanti est mihi
Genuisse vel sic; desere infaustum patrem.
In recta quid deflectis errantem gradum?
Permitte labi. melius inveniam viam
Quam quaero solus, quae me ab hac vita extrahat,
Et hoc nefandi capitis aspectu levet
Coelum atque terras. quantulum hac egi manu?
Non video noxae conscium nostrae diem:
Sed videor. hinc jam solve inhaerentem manum,
Et patere coecum, qua volet, ferri pedem.

Ibo,

GRONOVII.

peccarat, magna mercede expiavit. Ipse dixerat *Phoenissas*, Euripidem imitatus. nam hanc solam inscriptionem horum fragmentorum novit aureus ille codex Florentinus, eamque & in fronte voluminis, ubi omnes promittuntur tragoediae, & in fronte ac fine hujus ipsius, denique in summis omnibus paginis, quibus continetur, praefert. Ut autem à Troadum choro *Troades*, à Trachiniarum choro Sophoclis *Trachiniae*, sic à choro Phoenissarum appellavisse nostrum *Phoenissas*, hoc quoque Euripidis imitatione, valde credibile ac mihi penitus persuasum est.

1. *Ac fessi unicum Patris levamen*,] Quam pulcre *coecus parens* & *fessus pater*, quasi diversi essent, in tanta vicinia appellantur? Merito fassus est Florens Christianus hanc repetitionem sibi non placere. Aliis elegans videtur, & impingere in limine, quibus haec culpata. Fruantur judicio suo. Sed scripsit auctor: *& fessi unicum Lateris levamen.* Sic apud Sophoclem idem Oedipus ἐπὶ Κολωνῷ ad filiam: Ἐρείσατ' ὦ παῖ, πλευρὸν ἀμφιδέξιον.

4. *In recta quid deflectis*] Hippol. 136. *Ad recta flecti.*

7. *Capitis aspectu*] Herc. Fur. 1241. *Populos ut omnes impio adspectu fugem.*

VARIORUM.

4. *Errantem*] Errare malentem. FARN.

8. *Quantulum*] Quasi dicat, paululum vel nihil potius profeci me mea solum excoecando manu, & vitae parcendo: nam quamvis diem sceleris mei conscium non videam, videor tamen. FARNABIUS.

11. *Coecum*,] Meum coeci. FARN.

13. *Ci-*

Ibo, ibo, qua praerupta protendit juga
Meus Cithaeron: qua peragrato celer
Per ſaxa monte jacuit Actaeon, ſuis
Nova praeda canibus. qua per obſcurum nemus,
Silvamque opacae vallis inſtinctas deo
Egit ſorores mater, & gaudens malo,
Vibrante fixum praetulit thyrſo caput.
Vel qua cucurrit corpus inviſum trahens
Zethi juvencus, qua per horrentes rubos
Tauri ferocis ſanguis oſtentat fugas.
Vel qua alta maria vertice immenſo premit
Inoa rupes, qua ſcelus fugiens ſuum,

No-

GRONOVII.

18. *Thyrſo praetulit fixum*] Ut edidimus, tranſponit voces Florentinus.

20. *Zethi juventus*,] Apage illam Zethi juventutem, quam dum per helleniſmum defendunt viri docti, oſtendunt nihil eſſe tam inſanum & abſurdum, ut non aliquo fuco oblitum poſſit mentiri ſanum colorem. Taurus fuit, qui Dircen alligatam traxit. Cur igitur dubitarunt reponere, *Zethi juvencus?* quod ipſis in mentem venerat. Et ita Florentinus. Oedipo v. 610.

22. *Vertice immenſo premit, Inoque praeceps*] Delrius ſuſpicabatur priorem verſum erroneum eſſe, & collocandum ſuperius poſt illum, *Ibo, ibo*. Gruterus non videt, quare verſus ſit illo reponendus, quum alio loco montis perierit Actaeon, alio Ino. Tamen & Scaliger totam ſententiam ſuſpendi cauſatus eodem rejicit. Nimirum vitium ſubeſſe intelligebant, ſed id initio verſus ſequentis & ſimul medicinam oſtendunt principes membranae: habent enim: *premit Minor rupes*. Legendum igitur: *Vel qua alta maria vertice immenſo premit Inoa rupes*. Virgilius 1. Georgic. *Inoo Melicertae*. Statius: *cunabula Bacchi Inoamque fugam*. Nec vero placet: *ſcelus fugiens ſuum*: neque enim ob calumniam, qua Phrixon & Hellen Ino perculit, aut quod Orchomeniis famem comparaſſet, immiſit ei furias Juno, ſed quod Bacchi nutrix fuiſſet. Omnino legendum: *ſcelus fugiens viri*. Nam cum is Learchum per furorem interfeciſſet, jamque Melicertae immineret, eripuit eum mater fuga Athamanti. In Voſſiano erat: *fugiens ſui*.

VARIORUM.

13. *Cithaeron:*] Mons prope Thebas ſub meo quondam imperio, *vel*, in quo ego quam primum natus ſum expoſitus eram. inf. verſ. 203. FARNABIUS.

14. *Actaeon*,] Venator in cervum à Diana, quam nudam viderat, mutatus atque à canibus ſuis devoratus. FARN.

16. *Inſtinctas*] Bacchi furore percitas. FARN.

17. *Egit*] Agave Penthei mater & Bacchae filium ejus Pentheum diſcerpſerunt. FARN.

17. *Gaudens*] Furore Bacchico percita vitulum eſſe putans, qui ſuus erat filius. FARN

18. *Vibrante*] Caput Penthei praefixum ferebat haſtae pampinis involutae. FARN.

19. *Vel qua*] Hercul. Fur. verſ. 915. & Phoeniſſ. verſ. 126. FARN.

22. *Vel qua*] Lipſius & Joſ. Scalig. hunc verſum poni volunt poſt duodecimum, *Ibo, ibo, &c.* ſupra. FARN.

23. *Qua ſcelus fugiens ſuum*,] Recte ſollicitat hanc lectionem Gronovius. quod nam enim ſcelus iſtud, quod fugerit Ino? an *ſcelus* vocat, contemtam ab Ino ſuperbe Junonem? quod innuit haec Ovid. metam. lib. IV. 467. *qui* (Athamas) *mecum conjuge ſemper ſprevit*. ob quem contemtum, à Ju-

Novumque faciens, mater insiluit freto
Mersura gnatum, seque. felices, quibus
Fortuna melior tam bonas matres dedit!
Est alius istis noster in silvis locus,
Qui me reposcit; hunc petam cursu incito:
Non haesitabit gressus, huc omni duce
Spoliatus ibo. quid moror sedes meas?
Mortem Cithaeron redde, & hospitium mihi
Illud meum restitue, ut exspirem senex,
Ubi debui infans. recipe supplicium vetus
Semper cruente, saeve, crudelis, ferox,
Cum occidis, & cum parcis. olim jam tuum
Est hoc cadaver. perage mandatum patris,
Jam & matris. animus gestit antiqua exsequi
Supplicia. quid me, gnata, pestifero tenes

Amo-

GRONOVII.

31. *Montem Cithaeron redde*,] Quid si *Mortem* pro *monte* hic admittamus secundum votum Oedipodis, dixerat Florens Christianus. At Delrius: Qui *Mortem* reponunt, mere nugantur. Subdubito: ita enim Etruscus, *mortem*, non *montem*. Nec video, quam belle mons Cithaeron hic jubeatur reddere montem. Id parum erat, nec negabat Antigone seni. Aliquid amplius Cithaeron debebat jam infanti, *mortem* scilicet. Ideo enim illic exponebatur, ut periret: nec fuisset creditus Cithaeroni, nisi quasi fidem dedisset ille periturum. Quam fefellit servando expositum, donec à pastore collectus ferretur ad Polybum. Itaque vel nunc sero *mortem* olim abjuratam sibi reddi postulat.

35. *Cum occidis, & cum parcis.*] Medea: *Cum saevit & cum parcit, ex aequo malam.*

VARIORUM.

à Tisiphone, instigante Junone, in insaniam versa, passis capillis aufugit Ino. An *scelus suum* dicit *scelestum maritum*? dijudicet Lector eruditus. SCHRODERUS.

25. *Mersura*] Mersura Melicertam alium filium seque. FARN.

26. *Tam bonas*] Quae filios interficiebant. quod utinam & mihi contigisset, nec vixissem futurus parricida, incestus, &c. FARN.

30. *Sedes*] Inf. vers. 256. FARN.

31. *Mortem Cithaeron redde*,] Delrius *montem*, concinentibus duobus excusis & MS. Traj. Recte. Quomodo enim *mortem reddi* sibi expetat potius quam *montem*; cum in hoc infans expositus fuerit, sed servatus in vita, quam nunc omni voto ibidem perdere exoptet? Firmant nostram interpretationem sequentia, *hospitium mihi illud meum restitue.* Quae huc per epexegesin trahenda, q. d. *montem*, qui olim hospitium mihi fuit. Nec inconcinne dictum puta, *Cithaeron redde montem*: est enim, *redde te mihi*; & simile huic, *me mihi, perfide, prodis.* Ovid. metam. lib. 11. v. 703. SCHROD.

35. *Occidis*,] Ut Actaeona, Penthea; Dircen aliosque in Orgiis. FARN.

35. *Parcis.*] Ut mihi cui tum infanti multo melius mori fuisset, FARN.

36. *Patris*,] Olim quidem patris de parricidio admoniti oraculo, sed & jam matris, quae mihi necem imprecatur propter incestum. FARN.

38. *Pestifero tenes*] Qui me invitum in vita manere cogat. FARNABIUS. Cave quid mutemus.

que-

Amore vinctum? quid tenes? genitor vocat.
Sequor, sequor. jam parce. sanguineum gerens
Insigne regni Laïus rapti furit.
Et ecce inanes manibus infestis petit
Foditque vultus. gnata, genitorem vides?
Ego video. tandem spiritum inimicum exspue,
Desertor animi, fortis in partem tui:
Omitte poenas languidas longae morae,

Mor-

GRONOVII.

44. *Spiritum inimicum exsue, Desertor anime,*] Lipsius haec ita continenter legenda monuerat sublata τελεία ὑποστιγμὴ post *exue*. Delrius contra eam reducit: nam his verbis umbram Laji salutari, ut odium ponat: dein ad ingenium redire Oedipum, seque ipsum castigare Subscribit Gruterus: priora Laji (non enim Laïdis, ut stultae operae fecerunt) umbrae, sequentia sibi loqui Oedipum ipsi: male fecisse, qui repagulo puncti sublato isthaec continuarint, *exue Desertor anime:* quod & animadvertisse Delrium, quo nemo Criticorum hunc auctorem melius concoxerit. Fieri potest: sed repagulum illud puncti tolerare hic nullus possum: ut nec umbrae Laji supplicem Oedipum. Non ille patrem sibi visum imaginatur, ut oret, infestare se desinat, sed unum agit, ut se ipse ad moriendum stimulet, etiam visi & poscentis id Laji argumento Hoc plane ostendit Florentina scriptura: *Spiritum inimicum exspue.* Ut in Thyeste: *Ferre peremptus spiritum inimicum exspuat.* Et in Troadibus: *Ubi hanc anilis exspuam leti moram.* Sed aliud etiam vitium subest nemini adhuc animadversum. Scribe: *tandem spiritum inimicum exspue, Deserter animi.* Sic se ipse appellat: nam animum non accusat, quippe paratum in omnem poenam, sed sese, qui animo morem non gesserit, & ejus impetum destituerit. Hinc paullo ante: *animus gestit antiqua exsequi Supplicia.* Et infra: *haeret etiamnum mihi Ille animus haeret, quem recusantem manum Pressere vultus.* Hujus animi se desertorem hic appellat, & illic paullo post: *audias verum, Oedipe: Minus eruisti lumina audacter tua Quam praestitisti.* Praebuisse erat animi, quem se deseruisse significat timide eruendo. Agnoscis, unde acceperit Statius lib. 8. Thebaidos: *odi artus fragilemque hunc corporis usum Desertorem animi.* Latinus Pacatus in Paneg. *Tardum solem, desertorem diem, annuum noctis aestivae tempus criminaretur.*

46. *Poenas languidas longae morae,*] Grotius adscripserat margini: *Omitte poenae languidas longae moras.*

VARIORUM.

queritur enim ita custodiri tenerique à filiâ, ut sibi necem inferre nequeat *Vinclum* scimus non esse sui juris. *pestiferum amorem* gnatae vocat. quia *Invitum qui servat, idem facit occidenti,* ut loquitur alibi Horat. GRUTERUS.

39. *Vinclum?*] Quid me, noxio & injusto amore sic tibi colligas & astringis, ut adimas omnem, invitâ te, moriendi potestatem? quid me manibus quoque tuis, ut hederae suis quercum brachiis solent, vincis; & prohibes manum meam, hanc animam impiam, ex latebris suis extrahere? non vult, non amari à gnatà; sed vult non sic amari, ut amor ipsi amaram vitam producat; ut amor illum mori prohibeat, & teneat in vitâ invitum. DELRIUS.

39. *Genitor*] Meus sc. Lajus à me occisus, cujus umbram ex phantasia audire videreque videtur. FARN

40. *Sanguineum*] A me per sanguinem rapt. FARNABIUS

42. *Inanes*] Evulsis sc. oculis. FARN.

43. *Gnata,*] Non tu, inquit, ô filia patrem meum vides? Certe ego. Ille enim ut vers. 39. genitorem videre per phantasiam videtur Age anime, vita & spiritu tandem te priva: quem pater repetit. FARN

44. *Tandem spiritum*] O anime pusille, qui imperium & institutam mortem detrectas, fortis in partem tui, sc. oculos, mandata exequere & tandem in totum me desere. FARN.

46. *Omitte poenas languidas longae morae,*] Haec ad se ipsum Oedipus; quibus hoc ait, omittenda

Mortemque totam recipe. quid ſegnis traho?
Quid vivo? nullum facere jam poſſum ſcelus.
Poſſum miſer. praedico, diſcede à patre;
Diſcede, virgo. timeo poſt matrem omnia.
Antig. Vis nulla, genitor, à tuo noſtram manum
Corpore reſolvet. nemo me comitem tibi
Eripiet umquam. Labdaci claram domum,
Opulenta ferro regna germani petant;
Pars ſumma magni patris è regno mea eſt
Pater ipſe. non hunc auferet frater mihi,
Thebana rapto ſceptra qui regno tenet;

Non

GRONOVII.

47. *Quid ſegnis traho? Quid vivo?*] Scribe una litera & diſtinctione mutata: *Quid ſegnis traho, Quod vivo?* hoc eſt, quam partem aut illud quatenus vivo. Quid parte mei praemortua, reliquam partem vivam ſegnis traho? Sic infra: *& in cineres dabo Hoc quicquid in me vivit.* Et infra: *Nec me redemi parte: membratim tibi volui perire.* Eodem ſenſu placuerat Nic. Heinſio: *Quo vivo.* Caeterum pro *Recipe* hoc verſu Lipſius & Commelinus in MSſ. notarunt *Admitte.* Florentinus habet utrumque: *Mortemque totam recipe admitte quid ſegnis traho.* Unde apparet hanc varietatem eſſe antiquiſſimam. Epiſt. 30. *Acceſſus mortis quam perturbationem adſerat, optime hi dicent, qui ſecundum illam ſteterunt, qui venientem & viderunt & receperunt.* Plinius l. 7. c. 45. *deſtinatio moriendi & quatridui inedia magna pars mortis in corpus recepta.*

55. *Pars magna patris optimo*] Florens Chriſtianus malebat *optima:* Gruterus *optimi:* idem affert ex uno Mſ. *Pars ſumma:* quod inde receptum. Sed Etruſcus: *Pars ſumma magni patris è.* Scribe igitur: *Pars una magno patris è regno mea eſt, Pater ipſe.* Utcumque magnum patris regnum rapiant ac ferro dividant fratres, unam tamen ex eo partem mihi relinquant, oportet, ipſum nempe patrem.

57. *Thebana rapto*] Hic nonnemo: Eteocles, & videtis, quid ſit trihorias notas dare: adeo caecutiunt, ut putent de Polynice illud dictum. Septimium Florentem Chriſtianum pungit, qui laborem trihorium ſuas ad hanc fabulam notas in praefatione appellat. Sed homo acer caecutivit ipſe. Nuſquam enim Florens, Polynicen dici Thebanum ſceptrum rapuiſſe tradit: ſed in contrarium, Antigonam, immo jus bonum plus videri adjuvare Polynicem quam Eteoclem, ut eſſe

VARIORUM.

eſſe ſupplicia parva, quae de ſe ſumat ob diuturnam moram, qua moretur ſedes ſuas, verſu 29. Nec enim ſatis eſſe ſupplicii ereptum lumen oculorum; quin vitae ipſius interitu, non corporis mutilatione aliqua multandam eſſe dilationem adeo longam. Quod ſi Grotii conjectura legentis, *Omitte poenae languidas longae moras*, recipiatur; ſenſus erit, *tolle tandem lenta impedimenta ſupplicii, quod me dudum manet.* ſupra *recipe ſupplicium vetus.* SCHRODERUS.

47. *Mortemque*] Metaph. à gladiatoribus. FARN.

48. *Nullum facere*] Cum ad quod natus ſum, amplius peccare non poſſim. Poſſum tamen natam meam ſtuprare. Poſſum ergo ſcelus facere. Diſcede à me nata, dum virgo es, ne te violem. cum enim nec a matre me abſtinuerim, nullam non auſim. DELRIUS.

50. *Virgo.*] Dum virgo &c. ne & te violem ut matrem. FARN.

53. *Labdaci*] Regnum Thebanum, Labdacus autem erat pater Laji. FARN.

54. *Germani*] Fratres mei Polynices & Eteocles. FARN.

56. *Frater*] Eteocles, qui regnum contra foedus & pactam fidem occupat. FARN.

58. *Al-*

Non hunc catervas alter Argolicas agens.
Non si revulso Juppiter mundo tonet,
Mediumque nostros fulmen in nexus cadat,
Manum hanc remittam. prohibeas, genitor, licet;
Regam abnuentem, dirigam inviti gradum.
In plana tendis? vado. praerupta expetis?
Non obsto, sed praecedo. quovis utere
Duce me: duobus omnis eligitur via.
Perire sine me non potes; mecum potes.
Heic alta rupes arduo surgit jugo,
Spectatque longe spatia subjecti maris.
Vis hanc petamus? nudus heic pendet silex;
Heic scissa tellus faucibus ruptis hiat.
Vis hanc petamus? heic rapax torrens cadit,

Par-

GRONOVII.

iam Graecos Tragicos: itaque hunc (quem nisi Eteoclem) regnum rapuisse, imperium occupasse, foedus laesisse & fidem; illum (quem nisi Polynicen?) Argivos quidem duxisse, sed foederis icti testes deos invocare & hic & alibi tradi. Forte autem: *Thebana rapte regna qui sceptro tenet.*

58. *Non hunc catervas*] Nic. Heinsius malit: *Non huc.*

62. *Regam abnuentem, dirigam invitum*] Lipsius è suo attulit: *invitum patrem.* Unde Florens offensus ista quasi *ταυτολογίᾳ regam, dirigam*, tentat: *diligam invitum patrem.* Quod rejicit quidem Delrius: sed Florentinus merito confirmat quod è Mf. notat Commelinus: *dirigam inviti gradum.* Nec pejus sit à fronte: *Ducam abnuentem.* Statim idem Flor. *praerupta appetis.* non *expetis.*

64. *Quovis utere. Duc è duobus.*] Bene Lipsius; *Duce me. duobus.* Sed non est necesse, *quovis vertere*, quod in scripto apparuit. Itaque sagax amicus ejus, se unius literae additione & interpunctorum transpositione (quasi non fecisset idem Lipsius) reddere ait haec clariora, *quovis utere Duce me: Duobus.* At Scaliger: *quovis vertero. Duc è duobus. omnis eligitur via.* Quis non miretur? *Duc è duobus*, explicat, elige è duobus, sive in praeceps, sive in plana, omnis via mihi eligitur. Quis ita loquitur? nisi urnam in promptu habuit Antigone, ex qua Oedipus planum aut praeceps sorte duceret. Recte se habet, quod nunc editur è conjectura Lipsii, totumque exstat in Etrusco: *quovis utere Duce me. duobus, &c. Duobus* autem indefinitum pro nobis aut certis duobus vel am-

VARIORUM.

58. *Alter*] Polynices exercitum ducens soceri sui Adrasti regis Argivorum contra fratrem. FARNABIUS.

60. *In nexus*] In dextram meam, quae te tenet. FARN.

70. *Tellus*] Rectius: tellurem, dixit notandae hiatus profunditati. nam *terra*, proprie ipsa superficies, à terendo; *tellus*, interior & penitior pars, quae arborum radices sinu suo fovet & amplectitur, juxta quosdam. DELRIUS.

71. *Rapax*] Proprium torrentis epithetum. Lucretius & Virgilius fluvios rapaces dixerunt. DELRIUS.

71. *Torrens*] Torrens, inquit Festus, significat fluvium subitis imbribus concitatum, qui alioquin siccitatibus exarescit. Graece, teste I. C. dicitur *χείμαῤῥος* l. 1. D. de flumin. DELRIUS.

Aa 2

74. *Non*

Partesque lapsi montis exesas rotat.
In hunc ruamus. dum prior, quo vis, eo;
Non deprecor, non hortor. extingui cupis,
Votumque, genitor, maximum mors est tibi?
Si moreris, antecedo: si vivis, sequor.
Sed flecte mentem; pectus antiquum advoca;
Victasque magno robore aerumnas doma.
Resiste, tantis in malis vinci mori est.
Oedip. Unde in nefanda specimen egregium domo?
Unde ista generi virgo dissimilis suo?
Fortuna, credis? aliquis est ex me pius?
Non esset unquam (fata bene novi mea)
Nisi ut noceret. Ipsa se in leges novas
Natura vertet; regeret in fontem citas
Revolutus undas amnis; & noctem afferet
Phoebea lampas; Hesperus faciet diem.
Ut ad miserias aliquid accedat meas;
Pii quoque erimus. unica Oedipodae est salus,

Non

GRONOVII.

bobus Senecam dicere solere ad Philosophumena ejus notavimus.

78. *Victasque magno pectore*] Ὁ δεῖνα, ubique iniquus Vindocino Critico, hic tandem appellare hominem sustinet. Displicuit merito Lipsio post *pectus* praecedenti versu nominatum, rursus hic positum *pectore*. in Ms. manifeste fuisse ait aliam vocem, qua erasa subjectum *pectore*. quaerit, numquid ea fuerit *robore*? Oppugnat hoc Florens infeliciter Delrio secundo, & non de nihilo repetitum vocabulum putant. Ecce & Gruterus displicere quidem iterationem fatetur, sed, absit, inquit, ut *robore*, merum conjectaneum, admittam: quis enim id praestabit germanum? Praestabit vir optime, codex Etruscus, qui sine ambiguitate: *Victasque magno robore aerumnas doma.*

79. *Tantis in malis vinci malum est.*] Flor. *Tantis in malis vinci mori est.* Sophocles in Oedipo Coloneo: Ὤμοι, θάνατός μὲ τοῦδ' ἀκούειν.

89. *Unica Oedipodae est salus;*] Sic & Florentinus. Mirifice vero hic Florenti satisfecit aemulus. Verba hujus ad versum 82 Florens sic: *Fortuna (credis?) aliquis est ex me pius:* non male. Et

VARIORUM.

74. *Non deprecor,*] In utrumque parata; non suadeo, non dissuadeo. FARN.

80. *Unde*] Unde tantae pietatis specimen in domo impia? FARN.

84. *Nisi*] Quod facit illa, mortem meam remorando. FARN

84. *Ipsa*] Omnia praepostera fient; & quod omnium maxime naturae contrarium est, ego ipse quoque pius ero, ut miserior sim & nocentior. FARN.

87. *Phoebea*] Phoebus, Sol. FARN.

92. *Quid*

Non esse salvum. liceat ulcisci patrem
Adhuc inultum. dextra quid cessas iners
Exigere poenas? quidquid exactum est adhuc,
Matri dedisti. mitte genitoris manum,
Animosa virgo. funus extendis meum,
Longasque vivi ducis exequias patris.
Aliquando terra corpus invisum tege.
Peccas honesta mente. pietatem vocas,
Patrem insepultum trahere. qui cogit mori
Nolentem, in aequo est, quique properantem impedit.
Occidere est, vetare cupientem mori.
Nec tamen in aequo est. alterum gravius reor.
Malo imperari, quam eripi mortem mihi.
Desiste coepto, virgo. jus vitae ac necis
Meae penes me est. regna deserui libens,
Regnum mei retineo. si fida es comes,

En-

GRONOVII.

mox optime: *unica Oedipo est salus*, more Graeco producta media, ut postea versu 313. Hoc quum legerem, mirabar illum morem Graecum vocabulum *Oedipus* media producta ponendi. Inspicio Florentem: nihil apud eum tale invenio. Sed ad v. 313. *Hic Oedipus Aegea.* More Graeco (annotat) *Oedipus* producit ultimam syllabam, est enim Οἰδίπους. Vide quam diligens fuerit, qui tres horas Vindocino Critico toties exprobrat. Ille vers. 313. vocabulum *Oedipus* ultima producta Graeco more posuisse Senecam scribit: hic quasi media producta versu 89. & 313. utroque vitiato poni scriptum ab illo accipit, & utrumque probat. Quin & ad versum 313. Graeca terminatione ultimam & penultimam produxisse repetit. Quomodo, ô bone, penultimam? Spondaeum igitur pro jambo, si diis placet, posuit.

VARIORUM.

92. *Quidquid*] Erui oculos expiaturus scelus in matrem, quae oculis placebat meis. FARN.

94. *Funus*] Qui jam dudum mortuus sum. *Ille enim die nocens moritur quo peccat.* FARN.

97. *Honesta*] Dum pia & officiosa esse velis. FARNABIUS.

101. *Nec tamen in aequo est,*] Aeque peccat. *Invitum qui servat idem facit occidenti.* FARNABIUS. Ascensius & Daniel existimant Senecam dicere, plus peccare eum qui invitum occidit, quam qui nolentem servat: contra Bernardinus, hunc quam illum peccare gravius; cujus sententiam sequor. loquitur enim Oedipus, cui mors erat optatissima. DELRIUS.

101. *Alterum*] Ut nolentem cogat quis vivere. FARNABIUS.

104. *Regna*] Thebana, externa, aliorum. FARNABIUS.

105. *Regnum mei retineo.*] Animi & voluntatis meae. FARNABIUS. Stoicum. nam haec secta nihil homini proprium censebat, praeter animum & voluntatem; membra, corpus, vitam aliena esse prorsus. qua de re & imperio sui, pulcherrima Epictetus apud Arrianum lib. 2. cap. 29. & cap. 22. & lib. 3. cap. ult. DELRIUS.

 106. Ne-

Ensem parenti trade ; sed notum nece
Ensem paterna. tradis? an gnati tenent
Cum regno & illum ? faciet , ubicumque est , opus.
Ibi sit. relinquo. gnatus hunc habeat meus,
Sed uterque. flammas potius & vastum aggerem
Compone. in altos ipso me immittam rogos.
Erectam ad ignes funebrem escendam struem,
Pectusque solvam durum, & in cineres dabo
Hoc quidquid in me vivit. ubi saevum est mare?
Duc, ubi sit altis prorutum saxis jugum,
Ubi torta rapidus ducat Ismenos vada:
Duc, ubi ferae sint, ubi fretum, ubi praeceps locus,
Si dux es. illuc ire morituro placet,
Ubi sedit alta rupe semifero dolos

Sphinx

GRONOVII.

108. *Faciet , ubicumque est , scelus.*] Flor. eleganter : *faciet , ubicumque est , opus.* Etenim *opus* interdum est officium , aut quod cujusque personam vel naturam decet , in utramque partem. Plautus Mostellar. a. 2. sc. 1. *Verum id videndum est , id viri docti est opus.* Pseudolo a. 1. sc. 2. *Bibe , es , fuge : hoc eorum est opus.* Aelianus lib. 1. de animal. 9 id exprimit δρᾷν τὸ ἑαυτῦ.

112. *Erectam ad ignes*] Versus de Gruteri sententia supervacuus : nec meminisse ejus Scholiasten veterem , & quia jam immiserit se in rogos, quomodo nunc dicere, se adscensurum funebrem struem? Florentinus: *Herebo ad ignes funebre escendam struem.* In prima voce aliquid monstri est. An forte , *Erepam.* Certe non dedecet hoc caecum. Oedipo : *repet incertus viae , Baculo senili triste praetentans iter.* Sic videtur : *Erepam ad ignes, funebrem escendam struem.* Immittam me , inquit, in rogos : si aliter non potero ob caecitatem , erepam , &c. Nam τὸ *erepere* semper altius quid respicit. Seneca ep. 53. *Quae putas me passum , dum per aspera erepo.* 5 Benef. 12. *Modo scabri aliquid & confragosi objiciendum per quod erepant , & sollicite vestigium faciant.* Suetonius Tib. 6. *Turbatus, quod is a tergo insulae per aspera & devia erepsisset ad se.* Itaque temere notant ad IV. Metamorph. Apuleji *erepere* & *derepere* nonnunquam idem significare.

115. *Praerutum saxis jugum ,*] Florent. *prorutum.* Tacitus lib. 2. annal. *alios prorutae arbores adfixere.* Lib. 12. *prorutae terrae motibus domus.*

116. *Ubi torva rapidus*] Lipsius malit *torta.* Sane MSS. *torva.* Quod probare debebant esse spurium , inquit Gruterus , qui contextui inferunt, *torta.* At ille alterius sensum dare : nam aliud est *torvos* facie amnes ταυρομόρφους , aliud est *torva* vada fluviorum dicere. Nemo denique sic locutus est : neque potuit : nisi etiam *cornigera vada* vel *corrigeras undas* pugnemus dici posse. Vossianus melior , *curva.* Suspicari possis : *Ubi curva rapidus.* Ovidius : *Fluminaque obliquis cinxit declivia ripis.*

119. *Semifero dolos Sphinx ore nectens.*] Non sentit auctor partim hominis , partim ferae vultu fuisse Sphingem , secus atque caeteri tradunt totum αὐτόματον γυναικὸς habuisse ; sed est hypallage & omnibus Poëtis & huic auctori frequentissima, ἀντὶ τοῦ *semifera Sphinx dolos ore nectens.* Ut centau-

VARIORUM.

106. *Notum nece*] Quo patrem Laium occidi. FARNABIUS.

120. *Sphinx*

Sphinx ore nectens. dirige huc gressus pedum,
Heic siste patrem. dira ne sedes vacet,
Monstrum repone majus. hoc saxum insidens
Obscura nostrae verba fortunae loquar,
Quae nemo solvat. quisquis Assyrio loca
Possessa regi scindis, & Cadmi nemus
Serpente notum, sacra quo Dirce latet,
Supplex adoras, quisquis Eurotam bibis,
Spartenque fratre nobilem gemino colis,
Quique Elin & Parnason, & Boeotios
Colonus agros uberis tondes soli;

Ad-

GRONOVII.

ri quoque & Tritones & monstra ejusmodi *semifera* dicuntur. Hippolyto: *si ille remeet arte Mopsopia potens.* Ubi allinunt, arte Daedali Atheniensis. Quis est igitur alius ille, qui struxit labyrinthum, quam Daedalus? Immo *ille arte Mopsopia potens* dicitur, quasi esset, *ille Mopsopius arte potens.* hoc est, ipse Daedalus Atheniensis.

126. *Serpente notum*,] Allinunt Hercul. Fur. vers. 393. ubi Cadmus in serpentem versus dicitur *Illyrica permensus juga.* Sed nempe *Illyria.* Hic vero intelligitur serpens, quem sociorum suorum interfectorem punivit ipse Cadmus. Ovidius initio tertii metam.

127. *Supplex ad aras*] Quod potissimum est in felicissima emendatione Rutgersiana, perspicue in optimo codice visitur: nempe *Supplex adoras*, & *Quique Elin & Parnasson.* Itaque sine scrupulo sic restituimus. *Sacra quo Dirce latet* videtur ferri posse, ut intelligatur in secreta & umbrosa parte aquas ejaculari. Tentabat Rutgersius: *sacra quod Dirce lavat.* Non male. Posses etiam, *quo scatet.* id est, scaturit. Flor. etiam, *Eurotam.*

VARIORUM.

120 *Sphinx ore nectens.*] Monstrum facie virginis, corpore volucris, pedibus leonis, quod in monte Sphincio prope Thebas residens viatoribus terror erat, nec habiturum finem, priusquam aenigma ab eo propositum quis solvisset. Scilicet quodnam animal mane quadrupes, meridie bipes, vesperi tripes esset. Quod Oedipus tandem de hominis infantia, juventute, senio interpretatus Sphingi perniciem, sibi Jocostam cum imperio Thebano praemium (Jocastae fratre Creonte proponente) tulit. trifaria autem Sphingis fabula, *vel* monstrum fuisse ex dicta fabula, *vel* maritimam fuisse manum, quae eum duce effera quadam muliere Boeotiae montem occupasset, ab Oedipo deleta est: *vel* denique notham fuisse filiam Laji edoctam à patre oraculum de successione filiorum, quod ubi Oedipus solvisset illa ejecta Oedipo regnum debitum traditum. FARN.

124 *Assyrio*] Cadmo ex Assyria advenae, misso quaesitum sororem Europam ab Agenore patre, Phoenicum rege. FARN.

125. *Scindis*,] Arando secas. FARN.

126. *Sacra*] Occulta, vel divina. hoc fontibus Propert. lib. I. eleg. 18. & alii tribuunt. DELR.

126. *Dirce*] Dircen Lycus rex Thebarum Antiopa repudiata duxit, quae Antiopam à Jove in Satyrum converso gravidam in vincula conjecit, quibus illa commiseratione exuta in Cithaeronem confugit, ubi Amphiona & Zethum peperit, qui adulti Lycum interfecerunt & Dircen taurorum caudis alligatam per sentes raptarunt, quae tandem in fontem conversa est. FARN.

127. *Eurotan*] Fluv. prope Lacedaemona FARN.

128. *Spartenque fatre nobilem*] Castore & Polluce. FARN.

129. *Parnason*,] Montem Phocidos. FARN.

130. *Tondes soli*;] Hanc vocem Latini tralatione ad agros traxerunt, sicut apud Virgilium & Ovidium videre est, Graecos secuti; qui κείρειν non hominibus modo aut pecoribus, sed & civi-

Adverte mentem; ſaeva Thebarum lues
Luctifica coecis verba committens modis,
Quid ſimile poſuit? quid tam inextricabile?
Avi gener, patriſque rivalis ſui,
Frater ſuorum liberûm, & fratrum parens;
Uno avia partu liberos peperit viro,
Ac ſibi nepotes. monſtra quis tanta explicet?
Ego ipſe, victae ſpolia qui Sphingis tuli,
Haerebo, fati tardus interpres mei.
Quid perdis ultra verba? quid pectus ferum
Mollire tentas precibus? hoc animo ſedet,
Effundere hanc cum morte luctantem diu
Animam, & tenebras petere. nam ſceleri haec meo
Parum alta nox eſt. Tartaro condi juvat,
Et ſi quid ultra Tartarum eſt. tandem libet,

Quod

GRONOVII.

134. *Patriſque rivalis ſui,*] Καθηχεντις eſt haud diſpar illi apud Lucanum, ubi Iulia in ſomnis ad Pompejum lib. 3. *Innupſit tepido pellex Cornelia buſto.* Et ipſa Cornelia ad Juliam lib. 8. *placataque pellice caeſa Magno parte tuo.* Eodem modo inferius Oedipus: *quid heic Manes meos detineo?* Atqui illi proprie mortuorum, ut rivales vivorum. In declamatorum ſchola, quae fingitur veneno interemiſſe filiam, ne collocaretur adultero matris, appellatur *generi adultera, filiae pellex,* apud M. Senecam lib. 6. controv. 6.

137. *Ac ſibi nepotes.*] Flor. *Sibi & nepotes.*

VARIORUM.

tatibus, arboribus, fruticibus ac agris accommodarunt. Pindarus etiam longe alia in re: ἐκ λεχίων κόρειν μειλίχια ποίων DELRIUS.

131. *Saeva*] An Sphinx ipſa tam obſcurum aenigma propoſuit quam hoc meum eſt. FARN.

134. *Avi gener,*] Haec Oedipi nuptiis competunt; *durius tamen dicitur patris mortui rivalis.* FARN. Simile eſt illud in marmore Italico.

L. HERSILUS HIC JACEO, MECUM MARULLA QUIESCIT,
QUAE SOROR ET GENITRIX, QUAE MIHI SPONSA FUIT.
VERA NEGAS, FRONTEMQUE TRAHENS, ENIGMATA SPHYNGIS
CREDIS? SUNT PYTHIO VERA MAGIS TRIPODE.
ME PATER E NATA GENUIT, MIHI JUNGITUR ILLA;
SIC SOROR ET CONJUX, SIC FUIT ILLA PARENS DELRIUS

134. *Patriſque rivalis ſui,*] Verum quidem eſt, non ſtatim rivalem dicendum, qui defuncti alicujus conjugem ducit Nam hoc pacto Meſſala Corvinus, qui, defuncto Cicerone, Terentiam duxit, rivalis Ciceronis fuerit. At alia hic ratio eſt. Oedipus enim non ſimpliciter defuncto, ſed occiſo patre, matrem duxit. Atque eo praecipue aſpectu eleganter hic Poëta *rivalem* eum & quaſi ἀντεραστὴν patris appellat. PONTANUS.

141. *Animo ſedet*, Preſſe ſumit. Attius: *Sapimus animo, fruimur animâ, ſine animo, anima eſt debilis.* Nonius: *Animus eſt quo ſapimus, anima, qua vivimus.* DELRIUS.

144. *Nox eſt.*] Oculorum erutorum. FARN.

144. *Tartaro*] Profundiſſimo inferorum loco. Hipp. v. 841. FARN.

146. *O*-

Quod olim oportet. morte prohiberi haud queo.
Ferrum negabis? noxias lapso vias
Cludes? & arctis colla laqueis inseri
Prohibebis? herbas, quae ferunt letum, auferes?
Quid ista tandem cura perficiet tua?
Ubique mors est. optime hoc cavit Deus.
Eripere vitam nemo non homini potest;
At nemo mortem: mille ad hanc aditus patent.
Nil quaero. dextra noster & nuda solet
Bene animus uti. dextra nunc toto impetu,
Toto dolore, viribus totis veni.
Non destino unum vulneri nostro locum.
Totus nocens sum. qua voles, mortem exige.
Effringe corpus. corque tot scelerum capax
Evelle. totos viscerum nuda sinus.
Fractum incitatis ictibus guttur sonet;
Laceraeve fixis unguibus venae fluant.
Aut dirige iras, quo soles. haec vulnera
Rescissa multo sanguine ac tabe irriga.
Hac extrahe animam, duram, inexpugnabilem.
Et tu, parens, ubicumque poenarum arbiter
Adstas mearum (non ego hoc tantum scelus
Ulla expiari credidi poena satis
Umquam, nec ista morte contentus fui,

Nec

GRONOVII.

165. *Hac extrahe animam,*] Epist. 70. *qui quam ferro non emiserat animam, manu extraxit.* De providentia: *animam indignam, quae ferro contaminaretur, manu educit.*

169. *Ista morte contentus*] Sane potest explica-

VARIORUM.

146. *Olim*] Infra vers. 258. FARN.

149. *Herbas, quae ferunt letum, auferes?*] Scribo, *ferant.* NIC. HEINSIUS.

153. *Mille*] Patent undique ad libertatem à necessitate vivendi viae multae, breves, faciles, inedia, capitis in parietem illisio, spiritus retentio, &c. Notum est illud Martial. epigr. de Bruti Porcia. FARN.

157. *Non destino*] Ut in oculis eruendis. FARN.

Nec me redemi parte: membratim tibi
Volui perire) debitum tandem exige:
Nunc ſolvo poenas; tunc tibi inferias dedi:
Ades, atque inertem dexteram introrſus preme,
Magiſque merge. timida tum parvo caput
Libavit hauſtu, vixque cupientes ſequi
Eduxit oculos. haeret etiam nunc mihi
Ille animus, haeret; cum recuſantem manum
Preſſere vultus. audies verum, Oedipe:
Minus eruiſti lumina audacter tua,
Quam praeſtitiſti. nunc manum cerebro indue..
Hac parte mortem perage, quae coepit mori.
Antig. Pauca, ô parens magnanime, miſerandae precor
Ut

GRONOVII.

ri, quia paſſim de ſe, ut funere, ut vivo cadavere, ut partim mortuo loquitur. Suſpicor tamen ſcripſiſſe: *nec iſta nocte contentus fui.* i. e. caecitate. Supra: *nam ſceleri haec meo Parum alta nox eſt.*

178. *Audias verum, Oedipe:*] Flor. quoque, ut omnes Gruteri: *audies.* Dicam tibi verum. Eorum, quae ſequuntur, verborum ſenſum dedimus in Diatribe, cap. 49. Non tam fortes fuerunt manus tuae ad eruendos oculos quam fortis fuit animus ad eos ſupplicio praeſtandos & exhibendos. Saepe hoc evenit, ut conſilium ſit fortius exſecutione. Ita Leonidas hortatur Spartanos apud Juſtinum, *caverent, ne fortius manſiſſe quam dimicaſſe viderentur.* Repraeſentatur hoc etiam in Oedipo: *Oculique vix ſe ſedibus retinent ſuis.* Et rurſus: *at contra truces Oculi ſteterunt, & ſuam intenti manum Ultro inſequuntur. vulneri occurrunt ſuo.* hoc eſt, audacter ſe praeſtant. Sic de Vulteji militibus Lucanus lib. 4. *percuſſum eſt pectore ferrum Et jugulis preſſere manum.* Ubi & belle poſſet legi, *juguli praeſtare*, ut epiſt. 4. *C. Caeſar juſſit Lepidum Dextro tribuno praebere cervicem, ipſe Chaereae praeſtitit.* Epiſt. 40. *intenta ſecuri ſubjectum praeſtantibus caput.* M. Seneca controv. 23. *Eſt quaedam proxima innocentiae verecundia praebere ſe legibus.*

181. *Qua coepiſti mori*] Ita nuper receptum de ſententia doctorum virorum. Editi antehac & Mſſ. vel *coepi* vel *coepit.* Scribe: *quae coepit mori.* Idem viſum Grotio fuerat.

VARIORUM.

170. *Membratim*] Paulatim per membrorum aliorum poſt alia amiſſionem. FARN.

172. *Inferias*] Oculorum ſanguinis libamen, veluti inferias umbrae tuae. ſunt autem *inferiae* ſacra quae Diis manibus *inferuntur*, unde & nomen iis inditum, ad placandas ſc. defunctorum animas tumulis ſuperfuſa. infundebant autem lac, mel, aquam; vinum, oleum. *Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte.* quin & flores ſpargebant. vide Troad. 374. FARN.

174. *Caput*] Oculos è capite. FARN.

175. *Libavit*] Laribus & familiae diis prima in feſtis conviviis libamina fiebant, effuſo in terram vini pauxillo, ut & dapum parte in focum injecta Thyeſt. verſ. 984. FARN.

176. *Vix eduxit*] Nec fortiter peregit inſtitutum. FARN.

177. *Ille*] Qui erat mihi timide oculos eruenti. FARN.

178. *Audias verum*] Quod ſi verum dicam, animo non ſatis magno oculos evulſi mihi. FARN.

181. *Hac parte*] Oculos intellige. FARN.

184. *Spe-*

Ut verba gnatae mente placata audias.
Non te ut reducam veteris ad ſpecimen domus,
Habitumque regni flore pollentem inclyto,
Peto, aſt ut iras tempore aut ipſa mora
Fractas remiſſo pectore ac placido feras.
Et hoc decebat roboris tanti virum,
Non eſſe ſub dolore, nec victum malis
Dare terga. non eſt, ut putas, virtus, pater,
Timere vitam, ſed malis ingentibus
Obſtare, nec ſe vertere, ac retro dare.
Qui fata proculcavit, ac vitae bona
Projecit, atque abcidit, & caſus ſuos

One-

GRONOVII.

194 *Projecit, atque abcidit,*] Sic Mſſ. à *caedo* nimirum. Ovidius lib 12. *nam Crantoris alti Abcidit jugulo pectus.* Martialis 3. 66. *Abcidit vultus enſis uterque ſacros.* Lucanus 4. 503. *Abſcidit noſtrae multum ſors invida laudi.* ut habent. Mſſ. Quamquam idem verbum cum praepoſitione *Abs* geminatum cogitare poſſis, & ſcribere *Abſcidit* media longa.

194. *Et caſus ſuos Oneravit;*] Quid eſt *caſus ſuos onerare*, inquit Lipſius? Reſpondeo, facere quale fecit Oedipus. Florentem illum ingenio, viribus corporis, moribus, domo & ſpe regni (nam Polybi Corinthiorum regis filius credebatur) huc dejecerat fortuna, ut patrem occideret, ex matre liberos procrearet. Satis hic gravis caſus, etſi non aliunde aggravaretur. At ille pondus immane & onus ultro addidit, regnum, & cum eo opes, honores, potentiam deponendo, caecitatem ſibi inferendo, exſilium indicendo. Quintilianus decl. 9. id vocat *graviſſimae per ſe fortunae manu pondus imponere.* Quod ſequitur, *ipſi ceu video, nullo eſt opus*, in eo non labor deſeruit homines doctos, deſeruit felicitas. Cogitatum, *ipſi, ceu video, nullum eſt opus*: &, *ipſi ſaevitia nulla eſt opus.* Placuit tandem Florentis & Scaligeri: *ipſi ceu deo.* Sed legendum eſt: ut habetur Florentiae: *Oneravit ipſe, cui deo nullo eſt opus; Quare illo mortem cupiat aut quare petat?* Nam hoc bene vidit Scaliger poſteriorem verſum cum interrogatione eſſe legendum. Prava erat atque impia obſtinatio veterum, putantium in extremis malis atque extra ſpem poſitos nec diis nec votis indigere, idque pro ultimo ſolatio habentium. Sic apud Ovidium lib. 14. Agnon ex ſociis Diomedis: *quid habet Cytheroa quod ultra (Velle puta) faciat? Nam dum pejora timentur, Eſt locus in voto: ſors autem ubi peſſima rerum eſt, Sub pedibus timor eſt, ſecuraque ſumma malorum.* Sic Caſſandra in Agamemnone: *Equidem nec ulla caelites placo prece: Nec ſi volint ſaevire quo noceant, habent.* Sic in Troadibus Andromache reſpiciens Aſtyanacta: *cogit hic aliquid deos Adhuc rogare.* Ergo, *cui deo nullo eſt opus*, eſt, qui nihil habet, quod roget

VARIORUM.

184. *Specimen*] Decus inſigne. FARN.

185. *Flore*] Inclyte florentem. FARN.

186. *Tempore*] Quod etiam ſaepe imbecillis animi eſt medicina. FARN.

190. *Dare*] Metaph. ab ignavis militibus, cedere, fugere. FARN.

190. *Non eſt,*] *Mori enim fugientem paupertatem vel amorem non eſt fortitudinis, ſed ignaviae* FARN.

193. *Qui fata proculcavit,*] Qui mortem ſpernit, qui res proſperas abjecit, adverſas perferendas ſuſcepit, ille ſane mortem & vitam ex aequo habet, & quaerenti cur, cum mors à vita nihil differat, non moriatur, reſpondebit cum Thalete; ob hoc ipſum, quia nihil differt. FARN.

196. *Qua-*

Oneravit ipſe, cui deo nullo eſt opus,
Quare ille mortem cupiat, aut quare petat?
Utrumque timidi eſt. nemo contempſit mori,
Qui concupivit. cujus haud ultra mala
Exire poſſunt, in loco tuto eſt ſitus.
Quis jam deorum (velle fac) quidquam poteſt
Malis tuis adjicere? jam nec tu potes,
Niſi hoc, ut eſſe te putes dignum nece.
Non es; nec ulla pectus hoc culpa attigit.
Et hoc magis te, genitor, inſontem voca,
Quod innocens es, diis quoque invitis. quid eſt
Quod te efferarit; quod novos ſuffixerit
Stimulos dolori? quid te ad infernas agit
Sedes? quid ex his pellit? ut careas die?

Ca-

GRONOVII.

deos, qui cum ſpe & votis tranſegit. Atque huc intenderat etiam Grotius, qui adſcripſerat margini: *ipſo cui Deo nil eſt opus*. Qui tamen & malebat cum Lipſio, *mortem fugiat*. Sed non videtur monendus fuiſſe Oedipus, mortem tali homini fugiendam non eſſe: potius nec optandam aut deſiderandam, nec ſumendam aut manu faciendam. Hoc etiam Scaliger, hoc H. Commelinus viderunt.

197. *Contemſit mori, Qui concupiſcit.*] Sic priſtinae editiones. Lipſianus & quidam alii: *Qui non concupiſcit*. Quod cum verſum impediat, ex mente Antigones fecit Lipſius, *Qui non cupiſcit*, in editiones receptum. Delrius: *belle contemſit mori, Qui non cupivit*: parum belle. Manus illuſtris: *non temnit mori Qui concupiſcit*. Sed horum omnium nobis gratiam faciunt nobiles illae membranae Etruſcae, quae altius oſtendunt tolluntque ulcus: *Utrumque timidi eſt. Nemo contempſit mori Qui concupivit*. Totidem illae literis. Nihil ultra deſideras, quod addam. Eſt etiam. Jam magis liquet, bene retineri praecedenti verſu *cupiat*. nam hoc ad *τὸ velle* relatum, non ita placebat. Utrumque, ſcilicet & optare & ſumere mortem, timidi eſt.

VARIORUM.

196. *Quare*] Cur ipſe *cupiat*. i. e. optet ut mors ultro veniat, aut *petat*. i. e. vi illam ſibi inferat. FARNABIUS.

197. *Contempſit*] Non vult mori qui optat. hic mortis fructus eſt, optare deſinere. FARN.

197. *Nemo contemſit mori, qui concupivit.*] Hic Farnabius: *non vult mori, qui optat*. Nugae. ſenſus eſt; *is, qui malis prementibus impar mori exoptat, mortem ipſam, id quod viri fortis eſt, contemnere haud dici poterit. Quare ſi is velis haberi, pater, qui cuncta minora ducas tua virtute, mortemque adeo ipſam contemnat, cave igitur ne quid indignum tua perſona admittas, concupiſcendo mortem tam impatienter.* SCHROD.

198. *Cujus*] Deinde cujus miſeriae non poſſunt majores fieri, non eſt cur morte illas fugere velit. FARN.

205. *Innocens*] Per ignorantiam. neque enim nocens eſt qui ſponte non eſt nocens. FARN.

207. *Quid te ad infernas agit Sedes? &c.*] Diviſione utitur, & membratim rogat ac concludit. Cur vis mori? quid te à ſuperis locis pellit ad inferos? An ut diem non videas? non vides, ſponte tua caecus. uti patriam fugias? jam es in ea nec es, vivum cadaver.

208, *Ut careas*] An ut luce careas? jam cares, à te ipſo excaecatus. FARN.

217. *Me-*

Cares. ut altis nobilem muris domum,
Patriamque fugias? patria tibi vivo periit.
Gnatos fugis, matremque? ab aſpectu omnium
Fortuna te ſummovit: & quidquid poteſt
Auferre cuiquam mors, tibi hoc vita abſtulit.
Regni tumultus, turba fortunae prior
Abſceſſit à te juſſa. quem, genitor, fugis?
Oedip. Me fugio; fugio conſcium ſcelerum omnium
Pectus, manumque hanc fugio, & hoc coelum, & deos:
Et dira fugio ſcelera, quae feci innocens.
Ego hoc ſolum, frugifera quo ſurgit Ceres,
Premo? has ego auras ore peſtifero traho?
Ego laticis hauſtu ſatior? aut ullo fruor
Almae parentis munere? ego caſtam manum
Nefandus, inceſtificus, execrabilis
Attrecto? ego ullos aure concipio ſonos,
Per quos parentis nomen, aut gnati audiam?
Utinam quidem reſcindere has quirem vias,

Ma-

GRONOVII.

214. *Turba fortunae prior*] Hoc quoque frequentatum Senecae monuimus ad 3. de ira 8. Quod ſequitur, habent ſcripti vulgares: *Abſceſſit ante juſſa*, non *juſta*, ut Commelinus etiam notat. Lege cum optimo: *Abſceſſit à te juſſa.* Mox, *quae feci innocens*, idem ille, perinde ut Lipſianus, contra quem fruſtra diſputat Delrius. Sed, inquit, cur ſe vocat conſcium ſcelerum, ſi innocentem ipſe pronunciat? Reſpondeo, non ſe dicit nunc innocentem, ſed ea feciſſe innocentem, ſeu veniſſe ad ſcelera ſe innocentem, hoc eſt, honeſta mente, non deliberato, inſcium atque imprudentem: quae tamen ſcelera eſſe horrenda, quibus ſe tamen maculatum & inquinatum faciendo agnoſcit. Vide Sophoclis Oedipum Colon. à verſu 1015.

VARIORUM.

217. *Manumque*] Quae patrem occidit. FARN.

221. *Ego laticis hauſtu*] Credam peccatum in legem metri. Edidiſſem. *Et laticis hauſtu.* RAPHELENG.

222. *Almae*] Terrae, quae fructibus ſuis omnes alit. FARN.

222. *Caſtam*] Tuam. FARN.

225. *Parentis*] Utrumque nomen mihi horrendum; *parentis*, qui liberos ſuſceperim ex matre; *gnati*, qui patrem occiderim. FARN.

226. *Vias,*] Senſorii auditus meatus, & organa, ſive nervus ſit cum tympano, ſive myrinx, ſive aër innatus. FARN.

226. *Has vias,*] Pellicula in aure, à perioſtio producta, ſive ſeptum illud membranaceum, aërem externum ab interno ſeparans, Ariſtoteli *μῆνιγξ*, Arabibus corrupte myrinx dicitur. vid. Schenckii obſervat. Med. de auribus lib. 1. pag. 183. & Caſtelli Lexic. Med. *Ne quis nimiam hic diligentiam meam fuiſſe arguat, illa adjeciſſe me ſciat, expertum doctos etiam haeſiſſe ad vocem hanc, prolatam ſono tam barbaro.* SCHRODERUS.

230. *Pars*]

Manibusque adactis omne, qua voces meant,
Aditusque verbis tramite angusto patet,
Eruere possem, gnata: jam sensum tui,
Quae pars meorum es criminum, infelix pater
Fugissem. inhaeret ac recrudescit nefas
Subinde; & aures ingerunt, quidquid mihi
Donastis oculi. cur caput tenebris grave
Non mitto ad umbras Ditis aeternas? quid heic
Manes meos detineo? quid terram gravo?
Mistusque superis erro? quid restat mali?
Regnum, parentes, liberi, virtus quoque,
Et ingenii solertis eximium decus
Periere. cuncta sors mihi infesta abstulit.
Lachrimae supererant. has quoque eripuit mihi.
Absiste. nullas animus admittit preces,
Novamque poenam sceleribus quaerit parem.
Et esse par quae poterit? infanti quoque

De-

GRONOVII.

227. *Omne, quo voces meant,*] Flor. *qua.* Lucretius: *iter qua vox it in auras.*

232. *Quicquid mihi Negastis oculi.*] Altum dormiunt hic plaustra codicum. At pulcerrime vigil ille Tuscus: *& aures ingerunt, quicquid mihi Donastis oculi.* Nam *Donare* idem interdum est quod gratiam facere, remittere, concedere ne cui quid obveniat, occurrat, accidat, ne quid sustinere ac perferre necesse habeas. Ut *donare metum* Lucio vindicavimus: ut Marco, *Dono quod indicaverim.* Vide & ad versum 456. & lib. 3. Observ. 23.

240. *Has quoque eripui mihi.*] Malit Florens, *eripuit mihi.* Non tulit tacitum Delrius: frustra intrudunt, *eripuit*, invitis libris, inquit. Sane libris vulgaribus: sed non unico illo Florentino, qui plane, *eripuit.* Neque adversatur, quod ipse manibus suis effoderat oculos. Nam & ultro regno se abdicarat, & patrem ipse occiderat; eadem tamen etiam infestae sorti attribuit.

VARIORUM.

230. *Pars*] Ex incestu meo nata. FARN.

235. *Manes*] Animam meam jamdudum *inferis* debitam. FARN.

237. *Virtus*] Fortitudo mea quae vetereribus sola virtus dicebatur, *ἀνδρεία* ab *ἀνὴρ*, ut virtus à viro. FARN.

238. *Ingenii*] Quo Sphyngis aenigma solvi. FARN.

240 *Eripuit*] Erutis oculis. an & cum his lacrymas? FARN.

243. *Infanti*] Pater meus Lajus ab oraculo praemonitus fore ut manu filii periret, me, ut primum natus sum, feris exponendum servo tradidit. is me perforatis plantis ad arborem suspendit, ubi à pastore Polybi Corinthiorum regis Phorbante inventus servatusque Meropae reginae donatus sum, quae me pro suo habuit. ego autem ubi idem consulto oraculo accepissem*, Corintho profugiens, ne falso creditum patrem Polybum aliquando interficerem, Phocidem adveni, ubi in

tri-

Decreta mors eſt. fata quis tam triſtia
Sortitus unquam? videram nondum diem,
Uterique nondum ſolveram cluſi moras;
Et jam timebar. protinus quoſdam editos
Nox occupavit, & novae luci abſtulit.
Mors me anteceſſit. aliquis intra viſcera
Materna letum praecoquis fati tulit:
Sed numquid & peccavit? abſtruſum, abditum,
Dubiumque an eſſem, ſceleris infandi reum
Deus egit. illo teſte damnavit parens,
Calidoque teneros tranſuit ferro pedes,
Et in alta nemora pabulum miſit feris,
Avibuſque ſaevis, quas Cithaeron noxius
Cruore ſaepe regio tinctas alit.
Sed quem deus damnavit, abjecit pater,

Mors

GRONOVII.

249. *Mors me anteceſſit.*] Senecae hoc eſſe intelligas ex pallulum inverſo epiſt. 61. *Qui latitant & torpent, ſic in domo ſunt, quomodo in conditivo. Horum licet in limine ipſo nomen marmori inſcribas, mortem ſuam anteceſſerunt.*

250. *Praecocis fati*] Florentinus confirmat Mog. & caeterorum *praecoquis.*

254. *Tranſtulit ferro pedes,*] Sic etiam Lipſianus: & adſunt huic lectioni, ſi diis placet, notando *transfero* dictum eſſe, quaſi *transfero.* Lipſius, *tranſtudit*, vel *tranſiit*: quorum prius in editiones receptum. In quibuſdam editt. *tranſ-ſuit*: quod poſſe defendi dubitanter Lipſius ac Delrius adfirmant. At, ô boni, hoc erat, quod unum debebat defendi, procul habitis conjecturis. Sic enim ille primae bonitatis codex. Ovidius lib 2. Faſtor. *ſacerdotes verubus tranſuta ſalignis Exta parant.* Sic enim Mſſ. ubi vulgo, *transfixa.* Cornelius Celſus lib. 5. cap. 26. *quo ſaepius acus corpus tranſuit, quoque plura loca injectum vinculum mordet.* Ubi etiam male ſollicitarunt. Lib. 7. cap. 25. *tum quae notae ſunt, cutis acu filum ducente tranſuitur.* Columella lib. 6. de re ruſt. cap. 5. *media pars deſcripti orbiculi eadem ſubula tranſuitur, & facto foramine praedicta radicula inſeritur.*

256. *Avibus & avidis,*] Vulgares ſcripti: *Avibuſque avidis* Et fuere, qui hunc hiatum pati, fuere qui *Avibuſque avitis* divinare potuerunt. Conquieſcant in poſterum & cum omnium antiquiſſimo legant: *Avibuſque ſaevis, quas.* Idem firmat in ſequenti verſu Delriani & Lipſiani *tinctas*, non *attractas.*

VARIORUM.

trivio de via contendens patrem inſcius interfecit. Oedip. 280 & 782. FARN.

247. *Protinus*] Quam primum editi ſunt, pereuntur aliqui: ego nondum natus morti addictus ſum. FARN.

248. *Nox occupavit,*] Vulgo *nex.* non repugnabo, ſi quis volet ex v. l. reponere *nox.* tum propter ſequens *luci*, tum etiam quia Aeſchylo in Agamemn. & frequenter Catullo, Virgilio, Horatio & Ovidio, *nox* mortem ſignificat. DELRIUS.

249. *Aliquis*] Alii in utero moriuntur, an forte quia peccaturi, ut ego? FARN.

252. *Dubiumque*] Embryonem. FARN.

254. *Ferro*] Gladio, ſeu ſubula. FARN.

257. *Cruore*] Ut Actaeonis & Penthei FARN.

258. *Deus*] Apollo edito oraculo. FARN.

259. *Del-*

Mors quoque refugit. praestiti Delphis fidem.
Genitorem adortus impia stravi nece.
Hoc alia pietas redimet. occidi patrem,
Sed matrem amavi. proloqui hymenaeum pudet,
Tedasque nostras. has quoque invitum pati
Te coge poenas. facinus ignotum, efferum,
Inusitatum effare, quod populi horreant,
Quod esse factum nulla non aetas neget,
Quod patricidam pudeat. in patrios toros
Tuli paterno sanguine aspersas manus.
Scelerisque pretium majus accepi scelus.
Leve est paternum facinus. in thalamos meos
Deducta mater, ne parum scelerum foret,
Fecunda. nullum crimen hoc majus potest
Natura ferre. si quod etiamnum est tamen;
Qui facere possent, dedimus. abjeci necis
Pretium paternae sceptrum, & hoc iterum manus
Armavit alias. optime regni mei

Fa-

GRONOVII.

263. *Has quoque invitum pati Te coge poenas.*] Tale, quale Ovidii in persona Lucretiae: *Hoc quoque Tarquinio debebimus, eloquar, inquit, Eloquar infelix dedecus ipsa meum.*

271. *Ne parum scelerum foret, Foecunda.*] Flor. *sceleris.* Ovidius in 2. Met. *Scilicet hoc etiam restabat adultera, dixit, Ut foecunda fores.*

VARIORUM.

259. *Delphis*] Oraculo Delphico. FARN.

261. *Hoc alia*] Ironia. FARN.

262. *Hymenaeum*] Nuptias ἀπὸ τῦ ὑμεῖ ναίειν τὸ νυμφίον καὶ τὴν νύμφην. *Vel* à membranula illa, quae virginibus in primo Veneris aditu rumpitur. *alii* ad historiam de Hymenaeo quodam Argivo referunt, & ab ejus (quod virginibus Atticis à Pelasgis raptis praestiterat) subsidio institutum ferunt hymnum, qui Hymenaeus dicitur, qualis Romanis Thalassio. FARN.

263. *Tedasque*] Faces quinque, in nuptiis adhibitas, ut & in sacris, è teda arbore de laricum genere, è qua succus pice liquidior. Vide infra v. 507. FARN.

264. *Poenas.*] Ut audias quod meminisse horret. FARN.

272. *Fecunda.*] Quatuor enim Oedipo peperit liberos: mascul. Eteoclem, Polynicem: *foemin.* Antigonem, Ismenen. FARN.

274. *Qui facere possent,*] Filios, qui scientes peccare velint. FARNABIUS. De Eteocle & Polynice loquitur; quos Euripides, Ovidius, Seneca & Papinius Oedipi & Jocastae filios fuisse scripserunt, sed hoc refellit in Boeoticis Pausanias, fretus testimonio auctoris Oedipodiorum carminum, contenditque illos Oedipi ex Euryganea filios fuisse. DELRIUS.

276. *Regni*] Herc. Fur. vers. 386. FARN.

277. *Sa-*

Fatum ipſe novi: nemo ſine ſacro feret
Illud cruore. magna praeſagit mala
Paternus animus. jacta jam ſunt ſemina
Cladis futurae. ſpernitur pacti fides.
Hic occupato cedere imperio negat:
Jus ille, & icti foederis teſtes deos
Invocat, & Argos exul atque urbes movet
Grajas in arma. non levis feſſis venit
Ruina Thebis. tela, flammae, vulnera
Inſtant, & iſtis ſi quod eſt majus malum;
Ut eſſe genitos nemo non ex me ſciat.
Antig. Si nulla, genitor, cauſa vivendi tibi eſt,
Haec una abunde eſt, ut pater gnatos regas
Graviter furentes. tu impii belli minas
Avertere unus, tuque vecordes potes
Inhibere juvenes, civibus pacem dare,
Patriae quietem, foederi laeſo fidem.
Vitam tibi ipſe ſi negas, multis negas.
Oedip. Illis parentis ullus aut aequi eſt amor,
Avidis cruoris, imperii, armorum, doli,
Diris, ſceleſtis; breviter ut dicam, meis?
Certant in omne facinus, & penſi nihil
Ducunt, ubi illos ira praecipites agat:

Ne-

VARIORUM.

277. *Sacro*] Execrando, impie fuſo. FARN.

280 *Pacti*] Ut alternis annis regnarent. FARN.

281. *Hic occupato*] Eteocles. ſup. verſ. 56. FARNABIUS.

282. *Ille,*] Polynices verſ. 58. FARN.

282. *Icti foederis*] Foedus icere, ferire, percutere dicitur à caeſo porco, *ut Livio*; porca, *ut Virgilio & Suetonio*: *ſed & Cic. 2. de leg. Porco femina piaculum dare dixit.* In ſacris vero plus valere foeminas victimas obſervatum eſt. In foedere itaque Foecialis ſive ſacerdos porcum ſilice feriens dicebat; Jupiter ſic populum qui foedus non ſervarit, ferito, ut ego hunc porcum ferio, tantoque magis ferito, quanto magis potens pollenſque es. *& à porco foede & crudeliter caeſo Servius foedus dici vult.* FARN.

293. *Foederi*] Modo verſ. 280. FARN.

294. *Multis*] In bello perituris illo, quod tu vivendo inhibere poteris. FARN.

297. *Meis?*] Impiis, utpote ex inceſtu genitis. FARN.

Nefasque nullum, per nefas nati putant.
Non patris illos tangit afflicti pudor,
Non patria. regno pectus attonitum furit.
Scio quo ferantur, quanta moliri parent:
Ideoque leti quaero maturi viam,
Morique propero, dum in domo nemo est mea
Nocentior me. gnata, quid genubus meis
Fles advoluta? quid prece indomitum domas?
Unum hoc habet fortuna, quo possim capi,
Invictus aliis. sola tu affectus potes
Mollire duros, sola pietatem in domo
Docere nostra. nil grave aut miserum est mihi,
Quod te sciam voluisse. tu tantum impera.
Hic Oedipus Aegaea tranabit freta,
Jubente te; flammasque quas Siculo vomit
De monte tellus igneos volvens globos,
Excipiet ore, seque serpenti offeret,
Quae saeva furto nemoris Herculeo furit;
Jubente te praebebit alitibus jecur,
Jubente te vel vivet. ——

ACTUS

GRONOVII.

319. *Jubente vivet.*] Flor. cum Lipsiano, & aliis: *Jubente te vel vivet.*

VARIORUM.

308. *Unum*] Te, tuas preces, tuam pietatem. FARNABIUS.

313. *Oedipus*] Graeca terminatione ultimam produxit. FLORENTIUS.

313. *Aegaea*] Mare Europam ab Asia discerminans. ab Aegaeo, Thesei patre. *alii*, à scopulo, qui αἶγος id est, caprae speciem praefert. FARNABIUS.

314. *Siculo*] Aetna. vers. 80. Herc. Fur. FARN.

316. *Serpenti*] Draconi vigili, qui furit saevus propter aurea mala ab Hercule surrepta. vers. 240. Herc. Fur. FARN.

317. *Furto nemoris*] Quia Hercules aurea mala custodiae ejus commissa avertit. Lucretius: *Aureaque Hesperidum servans fulgentia mala, Asper, acerba tuens, immani corpore serpens, Arboris amplexus stirpem* —— Lucanus: *Abstulit arboribus pretium, nemorique laborem Alcides, passusque inopes sine pondere ramos, Rettulit Argolico fulgentia poma tyranno.* Agroetas, in Libycis, ait, non poma fuisse, sed oves fulvi coloris: ortam vero fabulam ex ambigua significatione vocis μῆλα. DELRIUS.

318. *Praebebit*] Ut Tityus Herc. Fur. 756. FARNABIUS.

319. *Vivet.*] Quod omni cruciatu majus. extremum enim malorum illi vita. FARN.

321. *Pa-*

ACTUS SECUNDUS.

NUNCIUS. OEDIPUS. ANTIGONE.

Nuncius à Thebanis missus Oedipum obsecrat, ut rediens componat filios, abnuit Oedipus, & in sylvas se recipiens filiis diras imprecatur.

Nunc. EXemplum in ingens regia stirpe edite,
Thebae paventes arma fraterna invocant,
Rogantque tectis arceas patriis faces.
Non sunt minae. jam propius accessit malum,
Nam regna repetens frater & pactas vices
In bella cunctos Graeciae populos agit;
Septena muros castra Thebanos premunt,
Succurre; prohibe pariter & bellum & nefas.
Oedip. Ego ille sum, qui scelera committi vetem,
Et abstinere sanguine à caro manus

Do-

GRONOVII.

320. *Regia stirpe edite,*] Implet versum & Flor. *Exemplum in ingens regia stirpe edite.* Nec potest hic versus cum superiore hemistichio conglutinari, quia medius intervenit Choreus. Justinus lib. 23. *Admirabilis utriusque rei casus in exemplum fuit.* Plinius 23, 1. *Non est praetereundum in eo exemplum ingens.*

VARIORUM.

321. *Paventes*] Paventes bella, te tuamque opem invocant. FARN.

324. *Regna*] Supra vers. 282. & vers. 58. FARNABIUS.

326. *Septena*] Castra septem ducum, qui Adrastus, Tydeus, Polynices, Capaneus, Hippomedon, Amphiaraus, Parthenopaeus. qui singuli singulas portas Thebarum obsedere. FARNABIUS. Vide Aeschylum, in tragoedia, Septem ad Thebas; ex qua nonnulla Seneca in hac tragoedia accepit. DELRIUS.

328. *Ego ille sum,*] Imo vero sceleslus cum sim Diisque iratis genitus; qui potius jubeam & doceam. Sui itaque detestatione & stirpis odio diras natis imprecatur. FARNABIUS. Praestat, ut opinor, haec lectio illi, quam Lipsius ex veteri libro repraesentat. Nam si uterque frater regno potiretur, tunc recte *sceptra committi* dicerentur. Sed solus Eteocles sceptro occupato fratrem exsulem tunc habebat neque in pactas vices restitui sinebat. Itaque recte mater infra ad Polynicem ——— *& nondum imperas, Quid sceptra facient?* FLORENS.

 330. *Ma-*

Doceam? magifter juris & amoris pii
Ego fum? meorum facinorum exempla appetunt.
Me nunc fequuntur. laudo, & agnofco libens.
Exhortor, aliquid ut patre hoc dignum gerant.
Agite ô propago clara, generofam indolem
Probate factis; gloriam ac laudes meas
Superate: & aliquid facite, propter quod patrem
Adhuc juvet vixiffe. facietis, fcio.
Sic eftis orti. fcelere defungi haud levi,
Haud ufitato, tanta nobilitas poteft.
Ferte arma. facibus petite penetrales deos,
Frugemque flamma metite natalis foli.
Mifcete cuncta. rapite in exitium omnia.
Dejicite paffim moenia, in planum date.
Templis deos obruite, maculatos lares
Conflate. ab imo tota confidat domus.
Urbs concremetur. primus à thalamis meis
Incipiat ignis. *Antig.* Mitte violentum impetum
Doloris, ac te publica exorent mala,
Auctorque placidae liberis pacis veni.

Oedip.

GRONOVII.

343. *Dejicite paffim moenia,*] Flor. *Diffic ite.* Significat: *Disjicite.* Virgilius lib. 8. Aen. *duo praeterea disjectis oppida muris.* Ovidius lib. XII. *vel cum Lyrnefia primum Moenia disjeci.* Ubi etiam quidam codd. *dejeci.*

VARIORUM.

330. *Magifter juris*] Recte: amoris erga prolem aut fratrem, vel parentes. Non minus tamen elegans exiftimem, *juris & moris.* Jus ad fcriptam legem referas, morem ad naram. RAPHEL.

333. *Patre*] *Emphafis.* me parricida, incefto. FARNABIUS.

334. *Clara,*] Certe mea, vel Ironice, ut & fequentia. FARN.

339. *Nobilitas*] In malam & in bonam partem fumi poteft; hic in malam fumitur. DELRIUS.

340. *Penetrales*] Penates Deos domefticos, qui prope focum. Penatibus enim cura aeterni ignis credita, qui vitae fymbolum. Sunt enim Penates per quos penitus fpiramus & animae rationem habemus, quafi penes nos natos dicas. Thyeft. 775. FARN.

344. *Lares*] Imagines Deorum domefticorum aureas, argenteas, aereafve incendiis conflate. FARNABIUS.

349. *Placidaeque*] Mene invitas ad fedandas partium iras, ac fi effem pacificus? Fruftra. Tumet enim animus ira. FARN.

355. *Fra-*

Oedip. Vides modeftae deditum menti fenem?
Placidaeque amantem pacis ad partes vocas?
Tumet animus ira , fervet immenfum dolor,
Majufque, quam quod cafus & juvenum furor
Conatur, aliquid cupio. non fatis eft adhuc
Civile bellum. frater in fratrem ruat.
Nec hoc fat eft. quod debet, ut fiat nefas
De more noftro, quod meos deceat toros;
Date arma patri. nemo me ex his eruat
Silvis: latebo rupis exefae cavo,
Aut fepe denfa corpus abftrufum tegam.
Hinc aucupabor verba rumoris vagi,
Et faeva fratrum bella, quod poffum, audiam.

* * * * * * *

GRONOVII.

358. *Date arma patri.*] Hic vero Τίπτ' ἄνεῳ ἰθεῖδε καρηκομόωντες Ἀχαιοί; tanquam nihil fit, quod lectorem moretur. At ego nunquam haec verba tranfii, quin obhaeferim fenferimque aliquid fubeffe, quod parum affequerer. Quid enim reftat poft mutuum fratrum parricidium, quo facinus illud augeatur, fi *patri dent arma*? aut qui dabunt, poftquam ipfi perierunt? Nam illud *frater in fratrem irruat*, non congreffionem modo, fed duplicem etiam caedem complectitur. Solent autem in hifce diris obfervare Poëtae, ut eas fingant ex facto, & nihil dicant, quod eventu careat. Sufpicor Senecam fcripfiffe: *Date arma matri*, quibus ipfa femet interficiat. Ut fceleftius fiat & majore invidia quod agetis, eftote matri quoque caufa & occafio quaefitae mortis. Armate matrem ad inferendam fibi necem. Sic enim crefcit, quod in fe invicem ftatuiffent, fcelus, fi fecum illam δυσκαρτεροῦσαν traherent. Et refpexit ad Euripidis: Μήτηρ δ' ὅπως εἰσεῖδε τήνδε συμφορὰν, Ὑπερπαθήσασ' ἥρπασ' ἐκ νεκρῶν ξίφος, Κἄπραξε δεινά· διὰ μέσου γὰρ αὐχένος Ὠθεῖ σίδηρον· ἐν δὲ τοῖς φιλτάτοις Θανοῦσα κεῖται περιβαλοῦσ' ἀμφοῖν χέρας. Et eum cafum Jocaftae in poftrema quoque Latina tragoedia, quae periit, vel exhibitum vel nuntiatum fuiffe certum habeo. Nec me fugit contendere aliquem poffe retinendum hoc fenfu τὸ *patri*, quafi minetur Oedipus, quod tentat apud Statium: *paullatim fumpferat iras Mortis & occulte telum, ni nata vetaret, Quaerebat: fed cafta manu fubtraxerat enfes Antigone.* Sed fic vanum fuiffet impium votum, contra inftitutum vatis.

VARIORUM.

355. *Frater in fratrem*] Has diras à Sophocle accepit: quibus refpondit eventus. nam cum in fraterno duello Ereocles vulneratus corruiffet, mortuum ratus Polynices, fpolia lecturus ei incubuit; ille affurgens gladio excepit & transfodit. fic in jacentem frater fratrem ruit. vide Statium lib. 11. Thebaid. DELRIUS.

357. *Quod meos*] Immane & inauditum. FARN.

357. *Toros;*] Quo probent fe ex me genitos. FARNABIUS.

361. *Hinc aucupabor*] Captabo. FARN.

ACTUS TERTIUS.

* Ἀκίφαλος

JOCASTA. ANTIGONE. NUNCIUS.

Jocasta audito in procinctu stare utramque aciem propere fertur, filios (si fieri possit) in gratiam reductura.

Jocasta. FElix Agave, facinus horrendum, manu
Qua fecerat, gestavit; & spolium tulit
Cruenta nati Maenas in partes dati.
Fecit scelus, sed misera non ultra suum
Scelus hoc cucurrit. hoc leve est, quod sum nocens,
Feci nocentes. hoc quoque etiamnum leve est;
Peperi nocentes. deerat aerumnis meis,
Ut & hostem amarem. Bruma ter posuit nives,
Et tertia jam falce decubuit Ceres,

Ut

GRONOVII.

366. *Non ultra suum Scelus hoc cucurrit.*] Flor. *non ultra suo Sceleri occurrit.* Locus desperatus, utcumque Lipsius, *haec cucurrit.* An *occucurrit?* Ut apud Justinum lib. 18. *neve amara admonitio oculis ejus occurrat.*

VARIORUM.

* Ἀκίφαλος] Multa desunt in fine praecedentis Actus. Deest etiam hujus Actus tertii principium. FARNABIUS.

363. *Agave,*] Penthei mater & Bacchae filium ejus Pentheum discerpserunt. Sup. vers. 17. FARNABIUS.

362 *Facinus*] Thyrso affixum caput Penthei. FARNABIUS.

365. *Cruenta nati*] Persius: *Et raptum vitulo caput ablatura superbo Bassaris, & lyncem Maenas flexura corymbis.* Agaven, ut noster, Maenadem appellat. Vide Apollodor. lib. 3. Bibl. DELR.

365. *Maenas*] Bacchis, à μαίνεσθαι furere FARNABIUS.

365. *In partes dati.*] Discerpti. FARN.

366. *Sed misera*] Sed illa non ulterius progressa in alia incidit scelera, ut ego. FARN.

368. *Nocentes.*] Lipsius *nocentem* reponit, quia de Oedipode solo sermo est. sed & alias scelus indignanter adaugens pluralem pro singulari ponit: Hercul. Fur. 285. Quin & Sophocl. πατέρας de unico Oedip. & μητέρας de Jocasta sola dixit; *vel*, feci nocentes me & Oedipum. FARN.

370. *Hostem*] Polynici enim jus suum armis repetenti faveo. FARN

371. *Tertia*] Hic Euripidem sequutus inducit Jocastam tertio post anno quam incestum agnovit, viventem: cum in Oedipo, agnito facinore statim sibi mortem consciscat. FARN.

373. *Pro-*

Ut exul errat gnatus, & patria caret,
Profuguſque regum auxilia Grajorum rogat.
Gener eſt Adraſti, cujus imperio mare,
Quod cingit Iſthmon, regitur. hic gentes ſuas,
Septemque ſecum regna ad auxilium trahit
Generi. quid optem, quidve decernam, haud ſcio.
Regnum repoſcit. cauſa repetentis bona eſt;
Mala, ſic petentis. vota quae faciam parens?
Utrumque natum video. nil poſſum pie
Pietate ſalva facere. quodcumque alteri
Optabo nato, fiet alterius malo.
Sed utrumque quamvis diligam affectu pari;
Quo cauſa melior, ſorſque deterior trahit,
Inclinat animus, ſemper infirmo favens.
Miſeros magis fortuna conciliat ſuis.
Nunc. Regina, dum tu flebiles queſtus cies,
Teriſque tempus, tota nudatis ſtetit
Acies in armis. aera jam bellum cient,
Aquilaque pugnam ſignifer mota vocat.

Se-

GRONOVII.

375. *Quod cingit Iſthmon,*] Livius lib. 5. *Mari ſupero inferoque quibus Italia inſulae modo cingitur.* In Flor. eſt *Iſthmos.* Forte, *Quod ſcindit Iſthmos.* Vel, *findit* Hercul. Fur. 336. *Et bina findens Iſthmos exilis freta.*

385. *Semper infirmo favens.*] Livius lib. 42. *Fama equeſtris pugnae nudavit voluntates hominum: non enim ſolum, qui partis Macedonum erant, ſed plerique ingentibus Romanorum obligati beneficiis laeti eam famam excepere; non ob aliam cauſam, quam pravo ſtudio quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur, deteriori atque infirmiori favendi.* Quintil. declam. 5. *Hunc primus naſcendi locus,* &c. *quoſdam magis ſeveritas probitaſque commendat: in quibuſdam diliguntur impatientius calamitates: & damna corporum debilitateſque membrorum notabilius miſeratione complectimur.*

388. *Tota nudatis ſtetit*] Flor. *ſalva nudatis adeſt Aciens in armis* Videtur monſtrare, *ſaeva.* Pro Nuntio autem idem codex & in fronte ſcenae & per illam ponit, *SATELLES* & *SAT.* In eadem fronte apponuntur POLYNICES, ETEOCLES, quae duae perſonae in ſequentem ſcenam trajici debent, ubi vulgo male Eteocles omittitur.

VARIORUM.

373. *Profuguſque*] Sup. verſ 58. & 325. FARN.

379. *Sic petentis.*] Contra patriam arma externa inferentis. FARN.

385. *Infirmo*] Polynici. Sup. v. 370. FARN.

389. *Aera*] Tubae. FARN.

390. *Aquilaque*] Romano more vexillum Aquilam vocat Poëta. forte & Graeci habuerunt. nam & Perſae, à quibus Romani aquilae uſum ſumpſere. FARN.

391. Se-

Septena reges bella dispositi parant.
Animo pari Cadmea progenies subit.
Cursu citato miles hinc illinc ruit.
Vide, ut atra nubes pulvere abscondat diem,
Fumoque similes campus in coelum erigat
Nebulas, equestri fracta quas tellus pede
Submittit: &, si vera metuentes vident,
Infesta fulgent signa: subrectis adest
Frons prima telis: aurea clarum nota
Nomen ducum vexilla praescriptum ferunt.
I, redde amorem fratribus, pacem omnibus;
Et impia arma mater opposita impedi.
Antig. Perge, ô parens, & concita celerem gradum;
Compesce tela, fratribus ferrum excute.
Nudum inter enses pectus infestos tene.

Aut

GRONOVII.

402. *Matris opposita impedi.*] Mirum hoc potuisse placere Florenti, quum haberet in promptu jam etiam editum, *mater opposita*. Sed, inquit Gruterus, hoc est praescribere auctori modum loquendi. Non est: nam ipsum sic auctorem locutum fidem faciunt Florentinae & Vossianae membranae.

VARIORUM.

391. *Septena*] Hi septem Reges, Adrastus (teste Tyrtaeo, linguâ mellifluâ) Amphiaraus, Parthenopaeus, Tydeus, Capaneus, Hippomedon, Polynices: his Thebani totidem opposuêre duces, qui, Creon, Eteocles. Aemon, Hypseus, Eurymedon, Dryas, Menoeceus. DELRIUS.

392. *Cadmea*] Thebani à Cadmo orti. FARN.

394. *Atra*] Pulveris ab equitatu excitati. FARNABIUS.

399. *Frons*] Acies instructa. FARN.

399. *Aurea*] Aureis characteribus. Non enim solum ducum nomina aureis literis ferebant in vexillis, sed & signo cum minis insertis. FARN.

400. *Vexilla*] Paullus ex Festo, vexillum inquit, diminutivum à velo. videntur autem vexilla fuisse proprie vela, seu flammulae illae, quae etiamnum hodie equitibus praeferuntur. Sane Vegetius lib. 2. cap. 1. scribit, equitum alas dici vexillationes, ab eo quod velis, id est, flammulis utantur. idem pene ad verbum Modestus in lib. de re milit. qua de re consule B Brissonium *de verb signific* lib. 19. & P. Pratejum *thesauri Juris Civilis & Canonici* l. 20. DELRIUS.

403. *Perge*,] Veteres lib. novam hic *constituunt* scenam.

403. *Parens*,] Quam, parens cum sis, discordes revereantur filii. Alii tribuunt haec *Nuncio*, non enim, ut ajunt, verisimile est, ut haec jam Thebis dicat Antigone, quae nec prece, nec vi à patre avelli poterat, qui in Cithaeronis *sylva*. Sed minus recte. Sunt enim verba minus decora, magisque pathetica, quam ut conveniant nuncio. Ne autem miremur filiam deseruisse patrem, ut succurreret fratribus: sic requirit pietas. & jam morti renunciarat Oedipus: unde est supra vers. 319. *Jubente vivet.* Item v. 361. *Hinc aucupabor*, &c. FARN.

405. *Nudum*] Quod nutritionis illos admoneat. vers. 447. infra. FARN.

406. *Pri-*

Aut ſolve bellum, mater, aut prima excipe.
Joc. Ibo, ibo, & armis obvium opponam caput.
Stabo inter arma. petere qui fratrem volet,
Petat ante matrem. tela, qui fuerit pius,
Rogante ponat matre: qui non eſt pius,
Incipiat à me. fervidos juvenes anus
Tenebo. nullum teſte me fiet nefas.
Aut ſi aliquod & me teſte committi poteſt,
Non fiet unum. *Antig.* Signa collatis micant
Vicina ſignis: clamor hoſtilis fremit:
Scelus in propinquo eſt: occupa, mater, preces.
Et ecce motos fletibus credas meis;
Sic agmen armis ſegne compoſitis venit.
Procedit acies tarda, ſed properant duces.
Joc. Quis me procellae turbine inſanae vehens
Volucer per auras ventus aetherias aget?
Quae Sphinx, vel atra nube ſubtexens diem
Stymphalis, avidis praepetem pennis feret
Aut quae per altas aëris rapiet vias
Harpyia, ſaevi regis obſervans famem?

Et

GRONOVII.

413. *Aut ſi quod & me teſte*] Etruſcus: *Aut ſi aliquod & me.*

VARIORUM.

406. *Prima*] Aut primum belli ictum excipe. FARNABIUS.

408. *Petere*] Ferro. FARN.

412. *Teſte*] Me vidente. FARN.

414. *Non fiet unum.*] Nam & ipſa una peribo. FARNABIUS.

414. *Signa*] Quae tria. *Muta* ut vexilla; *vocalia*, quae voce humana: *ſemivocalia*, quae claſſico, tuba, buccina dantur. FARNABIUS. Et haec Nuntio adſcripſere nuperae edd. mea ſententia minus recte.

417. *Et ecce motos*] Iſta & ſequentia nuperae edd. attribuunt Jocaſtae. inepte, inepte. nec tale quid patitur vorum ſequens: ex quo paret matrem longius adhuc abfuiſſe ab exercitu. ſcilicet Antigona ab exercitu ad matrem cucurrir, eam è gynaeceo produxit in publicum, haecque appoſitiſſime loquirur, ſub conſpectum armorum. GRUTERUS.

422. *Sphinx,*] Monſtrum facie virginis, corpore volucris, pedibus leonis. Vide ſup. verſ. 120. FARN.

422. *Atra*] Solem obſcurans alis expaſſis Hercul. Fur. verſ. 243. FARN.

423. *Stymphalis,*] Aves à Stymphalo Arcadiae palude ſic dictae. vide Hercul. Fur. ℣. 244. FARN.

425. *Saevi regis*] Phinei. verſ. 154. Thyeſt. FARNABIUS.

430. *Pre-*

Et inter acies projiciet raptam duas?
Nunc. Vadit furenti fimilis, aut etiam furit,
Sagitta qualis Parthica velox manu
Excuffa fertur; qualis infano ratis
Premente vento rapitur; aut qualis cadit
Delapfa coelo ftella, cum ftringens polum
Rectam citatis ignibus rumpit viam;
Attonita curfu fugit, & binas ftatim
Diduxit acies. victa materna prece
Haefere bella, jamque in alternam necem
Illinc & hinc mifcere cupientes manum,
Vibrata dextra tela fufpenfa tenent.
Paci favetur. omnium ferrum latet
Ceffatque tectum, vibrat in fratrum manu.
Laniata canas mater oftendit comas;
Rogat abnuentes: irrigat fletu genas.
Negare matri, qui diu dubitat, poteft.

GRONOVII.

427. *Vadit furenti fimilis*,] Similes fenfus apud Ciceronem ad Quintum: *ego vero facile patior Caefarem exiftimare, illum quam maximum fuiffe plaufum: & prorfus ita fuit.* Virgiliumque lib. 6. Aeneid. *qui furgere menfe Aut videt aut vidiffe putat per nubila lunam.* Et Ovidium lib. 6. met. *pennis pendere putares: Pendebant pennis.* Lib. 8. *Aut dedit aut vifus gemitus eft ille dediffe Stipes.* Lib. 9. *modo crura micantia captat Aut captare putes.* Lib. 13. *utinam aut verus furor ille aut creditus effet.* Seneca epift. 114. *Si furit, aut quod furori fimile eft, irafcitur.* Tacitus lib. 16. Annal. *Crederes laetari, & fortaffe laetabantur per incuriam publici flagitii.* Silius lib. 16. *Nec fruftra aequare videtur Aut etiam aequavit juga praecedentia.*

438. *Omnium ferrum latet Ceffatque telum*,] Ut legendum & diftinguendum olim cenfuimus, repertum etiam nobis in caftiffimo librorum: *Ceffatque tectum. Vibrat in fratrum manu.* Significat folos fratres adhuc in dextris ftrictos habere gladios, caeteros in vaginas eos condidiffe. Vide Diatriben cap. 41.

VARIORUM.

430. *Premente*] Urgente à puppi fecundo vento. FARN.

431. *Delapfa*] *De coelo lapfa fereno, Quae fi non cecidit potuit cecidiffe videri.* Eft autem exhalatio fuperius inflammata deorfum decurrens, ut cadere videatur. FARN.

431. *Stringens*] Aëra dividens. FARN.

433. *Binas*] Inter utramque aciem confiftit. FARNABIUS.

438. *Omnium ferrum latet Ceffatque telum*] In vaginas reconditi gladii non vibrantur. FARN.

ACTUS

ACTUS QUARTUS.

JOCASTA. POLYNICES. ETEOCLES.

Jocasta utrumque filium serio precatur, ut simultate posita in gratiam & amorem redire velint. Polynices impie respondet.

IN me arma & ignes vertite. in me omnis ruat
Unam juventus; quaeque ab Inachio venit
Animosa muro; quaeque Thebana ferox
Descendit arce. civis atque hostis simul
Hunc petite ventrem, qui dedit fratres viro.
Haec membra passim spargite, ac divellite:
Ego utrumque peperi. ponitis ferrum ocius?
An dico, & ex quo? dexteras matri date.
Date, dum piae sunt. error invitos adhuc
Fecit nocentes. omne Fortunae fuit

Pec-

GRONOVII.

448. *Mea membra passim*] Flor. ἀσυνδέτως, *Haec membra passim.*

449. *Ponitis ferrum ocius Ac dico & ex aequo mihi*] Sic scribunt fecisse N. cum inveniret in Basileens. *Ex quo dexteras lege datis.* Mogunt. & Lugd. *ex aequo dextras matri datis.* Sed veteres impressos, Ven. & Herbip. *ex aequo dextras matri date:* retinere se tamen innominati sui lectionem, quia versui consona, non quia melior aliis. Bene diffidunt. Nos in quibusdam reperimus: *An dico & ex aequo dextras matri datis* vel *date.* Haec omnia plus aut minus divertunt ab eo, quod habet Etruscus: *Ego utrumque peperi. ponitis ferrum ocius? An dico &, ex quo? dexteras matri date.* An exspectatis donec & vestrum & meum pudorem prodam, & addam, ex quo vos pepererim, nempe, ex ipso filio meo.

VARIORUM.

444. *Ab Inachio*] Ab Argis, Inacho quondam regnatis. FARN.

447. *Fratres*] Natos eosdem & fratres Oedipo. FARNABIUS.

449. *Ponitis*] An deponitis arma dicto citius? FARNABIUS.

451. *Piae sunt.*] Nec fraterna caede pollutae. FARNABIUS.

452. *Omne*] Quae hactenus peccata sunt vel à me vel à patre vestro de origine vestra, fortunae dirae imputanda sunt, adeoque ignorantia excusanda: vos primum scientes peccatis, an etiam volentes in vestra est potestate. FARN.

 453. *Pec-*

Peccantis in nos crimen. hoc primum nefas
Inter ſcientes geritur. in veſtra manu eſt,
Utrum velitis. ſancta ſi pietas placet,
Donate matrem pace. ſi placuit ſcelus,
Majus paratum eſt. media ſe opponit parens.
Proinde bellum tollite, aut belli moram.
Sollicita nunc cui mater alterna prece
Verba admovebo? miſera quem amplectar prius?
In utramque partem ducor affectu pari.
Hic abſuit. ſed pacta ſi fratrum valent,
Nunc alter aberit. ergo jam numquam duos,
Niſi ſic, videbo? junge complexus prior,
Qui tot labores totque perpeſſus mala,

Lon-

GRONOVII.

456. *Donate matrem pace.*] Retinuiſſe ait hoc Gruterus verſus cauſa, exploſo illo, *Donate matri pacem*, quod tamen occupet omnes membranas, injucundiore etiam vocum ſonitu. At illud Scaligero ineptum, & hoc poſtulat ſententia & libri Mſſ. Sed lex carminis repugnat, inquit ipſe. Certe repugnat, nec unquam credam, ita impegiſſe vatem aut dedita opera violaſſe legem jamborum. Attamen omnes ita ſcripti, omnes. Quid exſpectas? Prodigioſe corrupta haec tragoedia, & in primis ultima pars, quae ἔλκεται βοῦς. Venit in mentem hic fuiſſe: *ſi pietas placet, Donate matri bella:* eodem ſenſu verbi *donare*, de quo ad verſ. 232. monuimus: quem non aſſequutus corrector, cogitans matrem intervenire pacificatricem, *pacem* ingeſſit ἀντὶ τοῦ *bella:* ut ſuperius *Negaſtis* pro *Donaſtis*. Nimis quam veriſimilis haec mihi conjectura videtur, utcumque ſit audacior. Fruſtra autem Gruterus laudat in ſequenti è quatuor ſuis: *ſi placet ſcelus*. Nam in ea regione ſemper cavit jambum ponere Seneca, & hoc verbum eſt ex iis, in quibus praeteritum placet interdum pro praeſenti. Statim Flor. *Sollicita nunc cui mater*.

465. *Tu tot labores.*] Flor. *Qui tot labores*, quod male mutavit Fabricius, & deſiderare filum orationis recte animadvertit Gruterus: ſed hîc fallitur, quum *tot* potius abeſſe vult, quam *tu*.

VARIORUM.

453. *Peccantis in nos, &c.*] Ita malim: minuſque habet invidiae, ſi & ſe & maritum complectatur. Aliis placuit *in vos*: nec repugno, dummodo norint alterum propugnari à pleriſque MSS. vix unum eſſe qui ſtet pro illo, *vos*. GRUTER.

456. *Donate*] Legitur &, *Donate matri pacem*, melius; niſi repugnaret lex carminis. FARN.

456 *Si placuit*] Si pergitis, & frater in fratrem ruit, non ea meta ſceleri: majus ſupereſt; quia primum interficienda ego mater. Peti neuter veſtrûm niſi per me poteſt, quae me objicio mediam. FARN.

458. *Belli moram.*] Me moram belli mediam. FARNABIUS.

462. *Hic abſuit.*] Polynices. FARN.

462. *Pacta*] Sup. verſ. 280. FARN.

463. *Nunc alter*] Eteocles. FARN.

463. *Ergo jam nunquam*] Adpoſui interrogationem, quod abſque eâ ſententia videretur minus nervoſa, minus ex voto matris, abominantis potius quam deſperantis. GRUTERUS.

463. *Ergo jam numquam duos, niſi ſic videbo?*] De exilio fratrum per vices accipit Farnabius τὸ *ſic:* quod de congreſſu hoſtili intelligendum eſſe, recte adnotant Aſcenſius & Galetanus. SCHROD.

464. *Sic,*] Alterum per vices exulantem. FARNABIUS.

465. *Tu tot labores, &c.*] Lectio in ſpeciem ſa-

Longo parentem fessus exilio vides.
Accede propius, clude vagina impium
Ensem; & trementem jamque cupientem excuti
Hastam solo defige. maternum tuo
Coire pectus pectori clypeus vetat.
Hunc quoque repone. vinculo frontem exue,
Tegimenque capitis triste belligeri leva,
Et ora matri redde. quo vultus refers,
Acieque pavida fratris observas manum?
Affusa totum corpus amplexu tegam.
Tuo cruori per meum fiet via.
Quid dubius haeres? an times matris fidem?
Polyn. Timeo: nihil jam jura naturae valent.
Post ista fratrum exempla, ne matri quidem
Fides habenda est. *Joc.* Redde jam capulo manum,
Adstringe galeam, laeva se clypeo ingerat;
Dum frater exarmatur, armatus mane.
Tu pone ferrum, causa qui es ferri prior.
Si pacis odium est, furere si bello placet,
Inducias te mater exiguas rogat,
Ferat ut reverso post fugam nato oscula
Vel prima, vel suprema. dum pacem peto,

Au-

VARIORUM.

sana; sed arguunt eam omnes MSS. in quibus: *Tu qui tot labores, totque.* & vero vix mihi dubium sit exterminandam potius voculam *tot*, quam *qui*: quod hanc desideret filum sermonis; illam includat enclitica mox sequens *que*; adposita enim dictioni alicui notat inter alia & hoc, bis ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repetendam. GRUTERUS.

470. *Coire*] Conjungi. FARN.

471. *Vinculo*] Galeae. FARN.

472. *Tegimenque*] Galeam. FARN.

473. *Quo vultus*] Quo respicis aut vultum torques, ac si fratrem timeres? FARN.

479. *Fratrum*] Fraternae perfidiae. FARN.

480. *Redde*] Recipe quae deposueras à me rogatus arma. FARN.

482. *Dum frater exarmatur*,] Interea dum frater ponit arma, inquit, tu retine.

482. *Exarmatur*,] Legitur & , *est armatus.* FARNABIUS.

483. *Tu pone*] O Eteocles, qui violasti fidem pactam. FARN.

485. *Inducias*] Exiguam saltem belli moram. FARNABIUS.

487. *Prima*,] Post multos annos quibus eum

non

Audite inermes: ille te, tu illum times;
Ego utrumque, ſed pro utroque. quid ſtrictum abnuis
Recondere enſem? qualibet gaude mora.
Id gerere bellum cupitis, in quo eſt optimum
Vinci. vereris fratris infeſti dolos?
Quoties neceſſe eſt fallere, aut falli à ſuis,
Patiare potius ipſe, quam facias, ſcelus.
Sed ne verere: mater inſidias & hinc
Et rurſus illinc abiget. exoro, an patri
Invideo veſtro? veni, ut arcerem nefas,
An ut viderem propius? hic ferrum abdidit
Reclinis haſtae, & arma defixa incubant.
Ad te preces nunc, nate, maternas feram,
Sed ante lachrimas. teneo longo tempore
Petita votis ora. te, profugum ſolo
Patrio, penates regis externi tegunt:
Te maria tot diverſa, tot caſus vagum
Egere: non te duxit in thalamos parens

Co-

GRONOVII.

499. *Haſtae, & arma defixa incubant.*] Lipſius *incubat.* At amicus ejus, *incubant*, inquit, non arma, ſed ipſe armis infixis incubabat, poëtice dictum. Grutero nec placet, quod addit Scholiaſtes, *gramini*, nec acquieſcere poteſt illi *incubat*, quod alii nuperae editioni ſuae intulerint obſecuti nudae conjecturae, nec ſatisfacit interpretatio commentatoris, ut ait, optimi, nec occurrit ferrum Criticum, quod ſpinam iſtam commode extrahat. Scribe: *Reclinis haſtam & arma defixa incubans.* Livius lib. 44. *Scuto prae ſe erecto ſtare galeatos: dein, ubi feſſi ſint, innixos pilo capite ſuper marginem ſcuti poſito ſopitos ſtare. Scuta* καῖ ἐξοχὴν veteribus arma. *Incubat haſtam & arma*; ut Statius lib. 10. *ſoporifero ſtipatos flore tapetas Incubat.* Salluſtius l. 3. hiſtor. *ut ſuſtinere corpora plerique nequeuntes feſſi, arma ſua quiſquis ſtantes incumberent.* Plautus Caſina: *Gladium faciam culcitam, eumque incumbam.*

VARIORUM.

non viderim. *vel* prima futurae pacis pignora. FARNABIUS.

487. *Suprema.*] Perituro fortaſſe in hoc bello, ſi bellum gerere perſiſtatis. FARN.

491. *In quo*] In quo melius foret occidi, quam injuriae fratriſque caedi ſupereſſe. FARN.

496. *Patri*] Qui abſens & caecus eſt, ego autem adſum, an ut repellam, an ut videam nefarium hoc bellum; infra verſ. 552. FARN.

498. *Hic ferrum abdidit*] Eteocles precibus meis motus arma depoſuit, & haſtae ſolo defixae incubat reclinis. Solet autem miles ſi hoſtis à ſiniſtro latere appareat, in ſcutum ſe inclinare; ſi à dextro, in haſtam. FARN.

503. *Regis*] Adraſti. FARN.

505. *Non te*] Ego non conciliavi tibi nuptias, non nuptam in thalamum duxi, nec in lecto collocavi. *quod pronubae officium eſt, quae plerumque mater.* FARN.

506. *Fe-*

Comitata primos, nec sua festas manu
Ornavit aedes, nec sua laetas faces
Vitta revinxit. dona non auri & graves
Gazas socer, non arva, non urbeis dedit.
Dotale bellum est. hostium es factus gener,
Patria remotus, hospes alieni laris.
Externa consecutus, expulsus tuis,
Sine crimine exul. ne quid è fatis tibi
Deesset paternis, hoc quoque ex illis habes,
Errasse thalamis. nate, post multos mihi
Remisse soles; nate, suspensae metus
Et spes parentis, cujus aspectum deos
Semper rogavi; cum tuus reditus mihi
Tantum esset erepturus adventu tuo,
Quantum daturus; quando pro te desinam,

Dixi,

GRONOVII.

516. *Nato, sollicitae metus*] Membranae principes: *Nato suspensae metus. Et spes parentis.* Bene lib. 4. de benef. 34. *ancipitem rerum ac lubricam sortem suspensius sequitur.* Eidem *pendere* saepe est anxium sollicitumque esse. Oedipo; *Gravis Senectus sibimet & pendens Metus.*

VARIORUM.

506. *Festas manu*] In nuptiis januae festa fronde, ramis & sertis ornari solitae. FARNABIUS. Domus ergo ornabatur, maxime postes januarum, testis Juvenalis Sat. 6. Claudian. de nupt. Hon. & Mariae: *Hi nostrâ nitidos postes obducere myrto Contendant: pars nectareis aspergere tecta Fontibus & flammâ lucos adolere Sabaeos.* Iidem oleo inungebantur, & lanea vitta circumdabantur apud Romanos, teste D. Isidoro lib. 9. Orig. cap. ult. alii non oleum, sed adipem lupinum vel suillum memorant. ut Alexander lib. 2. Genial. cap. 5. DELRIUS.

507. *Laetas*] Sponsa primum ad mariti limen veniens postes laneis vittis ornabat eosque adipe suillo ungebat, unde *unxor* dicta. pronuba autem ut plurimum sponsae mater ademptas nupturae virginales vittas facibus (quae quinque, pro numero partus naturali, *vel* in honorem v. deorum, Jovis adulti, Junonis adultae, Veneris, Suadelae, Lucinae praeferebantur à pueris patrimis & matrimis apud Romanos, à sponsae matre apud Graecos) urendas implicuit sponsamque matronalibus vittis redimibat. FARN.

513. *Fatis*] Exulare utrumque sine culpa: oraculo uxorem accipere. FARN.

514. *Hoc quoque*] Ut Oedipus matris erravit thalamis quos insecuta est pestis, ita tu hostilis uxoris quos comitatur bellum dotale. FARN.

515. *Errasse thalamis*] Quomodo errasse? quia cum civem, vel saltem non hostem ducere debuisset, externi sanguinis & hostilis uxorem duxit. erravit ergo Polynices thalamis, sicut Oedipus: oraculo uxorem accepit, quemadmodum Oedipus, exulavit quoque sine culpa Thebis, ut Corintho Oedipus. DELRIUS.

515. *Post multos*] Post multos mihi reddite dies. FARNABIUS.

519. *Tantum*] Fratre in exilium alternum recessuro. FARN.

535. De-

Dixi, timere? dixit irridens Deus,
Ipſum timebis. nempe, niſi bellum foret,
Ego te carerem: nempe, ſi tu non fores,
Bello carerem, triſte conſpectus datur
Pretium tui, durumque: ſed matri placet.
Hinc modo recedant arma, dum nullum nefas
Mars ſaevus audet. hoc quoque eſt magnum nefas,
Tam prope fuiſſe. ſtupeo, & exſanguis tremo,
Cum ſtare fratreis hinc & hinc video duos
Sceleris ſub ictu. membra quaſſantur metu.
Quam pene mater majus adſpexi nefas,
Quam quod miſer videre non potuit pater!
Licet timore facinoris tanti vacem,
Videamque jam nil tale, ſum infelix tamen,
Quod pene vidi. per decem menſium graves
Uteri labores, perque pietatem inclitae
Precor ſororis, & per irati ſibi
Genas parentis; ſcelere quas nullo nocens,
Erroris à ſe dira ſupplicia exigens,
Hauſit; nefandas moenibus patriis faces
Averte: ſigna bellici retro agminis
Flecte. ut recedas, magna pars ſceleris tamen
Veſtri peracta eſt. vidit hoſtili grege

Cam-

GRONOVII.

536. *Perque pietate inclitas Precor ſorores*,] Etruſcus: *perque pietatem inclitae Precor ſororis.* nam ſola inter perſonas nominatur Antigone, & verſus 551. ubi altera ſoror Iſmene monſtratur, vitiatus eſt.

VARIORUM.

535. *Decem*] Quibus te in utero geſtavi. etſi autem de partus tempore variant, alii menſes numerando *Solares* alii *Lunares*, & hos quidem vel Peragrationis vel Conſecutionis v. 838. *Thyeſtis*, vel denique Apparitionis: commodius tamen ad menſes ſolares xxx. dierum referunt pariendi tempus; cujus communiſſimus, menſis nonus: proximus menſis decimus aut ſeptimus. de ſexti menſis vitalitate diſputant medicorum filii: an menſis undecimi partus ſit legitimus, quaerunt Juriſconſulti. FARN.

546. *Ex-*

Campos repleri patria, fulgentes procul
Armis catervas: vidit equitatu levi
Cadmea frangi prata, & excelsos rotis
Volitare proceres; igne flagrantes trabes
Fumare, cineri quae petunt nostras domos,
Fratresque (facinus quod novum & Thebis fuit)
In se ruentes. totus hoc exercitus,
Hoc utrimque populus omnis, hoc vidit soror,
Genitrixque vidit: nam pater debet sibi,
Quod ista non spectavit. occurrat tibi
Nunc Oedipus: quo judice, erroris quoque
Poenae petuntur. ne, precor, ferro erue
Patriam, ac penates; neve, quas regere expetis,
Everte Thebas. quis tenet mentem furor?
Patriam petendo perdis. ut fiat tua,
Vis esse nullam? quin tuae causae nocet
Ipsum hoc, quod armis uris infestis solum,

Se-

GRONOVII.

551. *Et utraque hoc vidit*] Flor. *totus hoc exercitus, Hoc utrimque populus omnis, hoc vidit soror.* etiam nempe sola Antigone.

560. *Quod armis vertis infestis*] Obversabatur hic Grutero vera scriptura, quam tamen ipse probare non est ausus: adeo nimia erat cauti hominis superstitio in servando, quod expressum in membranis reperisset. At vel omnium optimae, & aevo sacrosanctae, quales Pandectae Florentini, quales Gallici Livii, & rursum Florentinae harum tragoediarum, saepe non tam exhibent quam sub nube & crepusculo vitiorum intermicantem ostendunt veritatem. Posset quibusdam arridere, *uris*, sed vulgatam probissimam arbitror ait. Immo solum, *uris*, omnibus debet arridere, qui locum salvum cupiunt: est enim expressum in optimo librorum: & quod pars maxima, *vestris*, aut *nostris*, inde factum, quod illud ceu compendio scriptum, cum integrum esset, acceperunt. Livio quoque hoc proprium & frequens. Lib. 27. *Achaeos Machanidas tyrannus Lacedaemoniorum finitimo bello urebat.* Eodemque: *Punici belli, quo duodecimum annum Italia urebatur.* Lib. 28. *quum diu Sicilia Punico bello ureretur.* Lib. 32. *tanquam non intestino & haerente in visceribus uramur bello.* Silius Italicus lib. 15. vers. 539. *Hunc*

VARIORUM.

546. *Excelsos*] Sublimes in curribus, è quibus pugnare veteribus mos erat. FARN.

547. *Igne*] Faces incendia Thebis minitantes. FARNABIUS.

548. *Cineri*] Ad cinerem. FARN.

549. *Et Thebis*] Et Thebis, quibus nullum fere scelus novum est. FARN.

552. *Debet*] Pro beneficio habet erutos à se oculos, ne haec videat. FARN.

553. *Occurrat*] Si pater etiam ignorantiae poenas exegerit, tu vide ne sciens volensque in scelus irruas. FARN.

559. *Nullam?*] Nullius itaque erit. FARN.

566. *Am-*

Segetesque adultas sternis, & totos fugam
Edis per agros. nemo sic vastat sua.
Quae corripi igne, quae meti gladio jubes,
Aliena credis? rex sit è vobis uter,
Manente regno, quaerite. haec telis petes
Flammisque tecta? poteris has Amphionis
Quassare moles? nulla quas struxit manus,
Stridente tardum machina ducens onus;
Sed convocatus vocis & citharae sono
Per se ipse turres venit in summas lapis.
Haec saxa franges victor? hinc spolia auferes,
Vinctosque duces patris aequales tui?
Matres ab ipso conjugum raptas sinu
Saevus catena miles imposita trahet?
Ut adulta virgo mixta captivo gregi
Thebana nuribus munus Argolicis eat?
An & ipsa palmas vincta post tergum datas
Mater triumphi praeda fraterni vehar?

Po-

GRONOVII.

etiam, vastis qui nunc sese intulit oris, Perpetiar, miseras quaerentem exurere belli Relliquias. Ita enim legendum. Vulgo, *Nunc.*

561. *Segetesque adustas sternis,*] Immo *adultas*, ut legitur Florentiae, Hercule Furente 699. *Nec adulta leni fluctuat Zephyro seges.*

466. *Poteris has Amphionis*] Fabula veteribus non ingenii tantum lusus sed deorum historia & honor erat. καὶ γὰρ τῶν ποιητῶν οἱ θεόληπτοι, καὶ τῶν φιλοσόφων οἱ ἄριστοι, οἵτε τὰς τελετὰς καταδείξαντες, καὶ αὐτοὶ ἐν χρησμοῖς οἱ Θεοὶ, μύθοις ἐχρήσαντο, ut inquit Sallustius de diis & mundo. Ita quoque non Poëtae modo finxerunt, sed & τῶν Θεολογουμένων auctores pro vero tradiderunt muros Thebarum Amphionis lyra structos. Apollodor. περὶ θεῶν γ'. τὴν δὲ πόλιν ἐτείχισαν ἐπακολουθησάντων τῇ Ἀμφίονος λύρᾳ τῶν λίθων. Haec antiquitatis fata venerabatur & credebat vulgus, ut de religionibus aliquod caput. Unde & Thebis ex lapidibus, οἳ τῇ ᾠδῇ τῇ Ἀμφίονος ἠκολούθησαν, circa tumulum monstrabantur quidam, οὐκ εἰργασμένοι σφίσι τε ἀνεχόμενοι, teste Pausania in Boeoticis. *Quare* τὸ ἀπίθανον καὶ ψυχρὸν hujus loci, quod nullum est, nemini risum aut contemtum movere debet: utique Thebanorum, quibus haec ἀληθινὰ τῆς ἐπὶ Σκύλλα, & pro impio habebatur & hoste publico, si quis obtrectaret. Denique videmus hodieque in tanta luce veri plerasque nationes fabulosarum de majorum monumentis & locorum miraculis narrationum esse tenacissimas, ut odio, vi, malo plectant diffidentes.

VARIORUM.

566. *Amphionis*] *Dictus & Amphion Thebanae conditor arcis Saxa movere sono testudinis.* Vid. Herc. Fur. 262. & 915. FARN.

572. *Patris*] Coaevos patris, id est, senes. FARNABIUS.

578. *Fraterni*] De fratre acti. FARN.

584. *Quid*

Poteſne cives laetus exitio datos
Videre paſſim? moenibus caris potes
Hoſtem admovere? ſanguine & flamma potes
Implere Thebas? tam ferum & durum geris
Saevumque in iras pectus, & nondum imperas?
Quid ſceptra facient? pone veſanos, precor,
Animi tumores, teque pietati refer.
Polyn. Ut profugus errem ſemper? ut patria arcear,
Opemque gentis hoſpes externae ſequar?
Quid paterer aliud, ſi fefelliſſem fidem,
Si pejeraſſem? fraudis alienae dabo
Poenas; at ille praemium ſcelerum feret?
Jubes abire. matris imperio obſequor.
Da, quo revertar. regia frater mea
Habitet ſuperbus; parva me abſcondat caſa:
Hanc da repulſo. liceat exiguo lare
Penſare regnum. conjugi donum datus
Arbitria thalami dura felicis feram,
Humiliſque ſocerum lixa dominantem ſequar?
In ſervitutem cadere de regno, grave eſt.
Joc. Si regna quaeris, nec poteſt ſceptro manus
Vacare ſaevo; multa, quae poſſunt peti
In orbe toto, quaelibet tellus dabit.

Hinc

GRONOVII.

592. *Regia frater mea Habitet ſuperbus:*] Sanc & Flor. *meus Habitet ſuperba.* etſi alterum invidioſius.

VARIORUM.

584. *Quid ſceptra*] Quid quaeſo facies ſi quando Rex fueris? FARN.

588. *Si fefelliſſem*] Quod fecit Eteocles. FARN.

595. *Conjugi*] In conjugis opulentae domum receptus pro uxore heram habeam, imo habear lixa & inſerviam ſocero. FARN.

597. *Lixa*] Nonio, qui ligna vehunt exercitui, *calones*; qui vero aquam ſubminiſtrant, *lixae* ipſae quoque naviculae quae ligna ſubvehunt, D. Iſidoro lib. 19. Orig. cap 1. DELRIUS.

598. *In ſervitutem*] Quia felicem fuiſſe miſerum. Sed magni animi & fortis eſt, ubi quis e ſublimi rerum ſtatu deciderit patienter adverſa tolerare. Verſ. 928. Thyeſt. FARN.

 602. *Tute-*

Hinc nota Baccho Tmolus attollit juga,
Qua lata terris ſpatia frugiferis jacent,
Et qua trahens opulenta Pactolus vada
Inundat auro rura. nec laetis minus
Maeandros arvis flectit errantes aquas,
Rapiduſque campos fertiles Hebrus ſecat.
Hinc grata Cereri Gargara, & dives ſolum
Quod Xanthus ambit nivibus Idaeis tumens:
Hinc, qua relinquit nomen Ionii maris,
Fauces Abydi Seſtos oppoſitae premit:
Aut, qua latus jam propior Orienti dedit,
Tutamque crebris portubus Lyciam videt:
Haec regna ferro quaere. in hos populos ferat
Socer arma fortis: has paret ſceptro tuo

Tra-

GRONOVII.

607. *Campos fertiles Hebrus ſecat.*] Quum loca, quae deſcribit omnia, Phrygiae, Helleſponti, Lydiae, Lyciae in Aſia ſint, mirum eſt hic interponi *Hebrum* Thraciae & Europae. Fortaſſis, *Hermus.* Hunc enim ex monte Dindymenae ſacro per Catacaumenen in Sardianam ferri [illegible] teſtis Strabo l. 13.

610. *Relinquit*] Et Helleſpontus dici coepit; in cujus faucibus Abydus à latere Aſiatico oppoſita eſt Seſto à latere Europaeo.

610. *Nomen Ionii maris, Fauces Abydi Seſtos oppoſitae*] Seſtos non magis urget fauces Abydi, quam Meſſana Siciliae premit fauces Rhegii Italici, aut Abyla urget fauces Calpes. Delrius è Mogunt. & aliis notat, *Fauces Abydos*, ex Lugd. *Abydos Seſtoſque oppoſitae premunt.* Commelinus è Pal. *Abydos.* Florentinus: *Fauceſque Abydo Seſtos oppoſita.* Scribe: *qua relinquit nomen Ionii, maris Fauces Abydo Seſtos oppoſità premit.* Utraque enim premunt fauces maris, Seſtos oppoſitam habens Abydon, Abydos Seſton. Thyeſte 628. *& maris gemini premens Fauces Corinthos.* Poſſes etiam: *qua relinquit nomen Ionii mare, Fauceſque Abydo.*

612. *Qua latus jam propior Orienti*] Ridicule ad Xanthum referunt, quaſi non intervenerit Seſtos, & tamen ſenſu nullo. Lege, *propius*, & refer ad *Mare.* Qua illud ſe flexit in latus circa Cnidum Rhodumque jam propius Orienti ſoli, & Lyciam alluit. Forte & mox: *Hic regna ferro quaere.*

VARIORUM.

602. *Tmolus*] Mons Lydiae à Baccho ſuperatus vitium & croci ferax. FARN.

604. *Pactolus*] Lydiae fl. aureas trahens arenas. FARN.

606 *Maeandros*] Maeander celeberrimus Phrygiae fluvius, multis anfractibus ſinuoſus & flexuoſus. v. 684. Herc. Fur FARN.

608. *Gargara,*] Montis Idae cacumina frumento fertilia. FARN.

609. *Xanthus*] Scamander fl. Trojanus. FARNABIUS.

610. *Hinc, qua relinquit nomen Ionii maris,*] Conjecturae, qua huic loco mutationem inducere tentat, magno viro gratiam facit Pariſienſis noſter excuſus; qui ſic habet: *hinc, qua reliquit nomen: Ionii maris fauces Abydos, Seſtoſque oppoſitae premunt.* Quod ut ſimplicius ſic verius putandum. Adſtipulatur MS. Traj. niſi quod hic pro *premunt*, exhibet *premit.* SCHRODERUS.

618. *Re-*

Tradatque gentes. hoc adhuc regnum puta
Tenere patrem. melius exilium eſt tibi,
Quam reditus iſte. crimine alieno exulas,
Tuo redibis. melius iſtis viribus,
Nova regna nullo ſcelere maculata appetes.
Quin ipſe frater, arma comitatus tua,
Tibi militabit. vade, & id bellum gere,
In quo pater materque pugnanti tibi
Favere poſſint. regna cum ſcelere, omnibus
Sunt exiliis graviora. nunc belli mala
Propone; dubias Martis incerti vices.
Licet omne tecum Graeciae robur trahas;
Licet arma longe miles ac late explicet;
Fortuna belli ſemper ancipiti in loco eſt,
Quodcunque Mars decernit. exaequat duos,
Licet impares ſint, gladius: & ſpes & metus
Sors coeca verſat. praemium incertum petis,
Certum ſcelus. Faviſſe fac votis deos
Omnes tuis: ceſſere, & averſi fugam
Petiere cives. clade funeſta jacent.
Obtexit agros miles. Exultes licet,
Victorque fratris ſpolia dejecti geras;

Fran-

GRONOVII.

619. *Melius uſus viribus*] Etruſcus: *melius iſtis viribus.*

629. *Fortuna belli ſemper*] Interpunctio minus apta videtur Grutero. Tentat igitur: *ac late explicet Fortuna belli: ſemper ancipiti:* & quia ne ſic quidem his acquieſcit, detracta litera legit: *Quocumque Mars decernit.* Sed nihil eſt ſuſpecti. Anceps eſt, inquit, fortuna belli, quod bellum praelio & acie dijudicatur, non ratione & colloquio componitur. Ut apud Livium: *Primus impetus rem decrevit.* Caelius ad Ciceronem: *Exanimatus, dum haec decernuntur.*

VARIORUM.

618. *Reditus iſte.*] Per vim & nefas. FARN.

627. *Licet*] Exercitu & copiis licet ſis numeroſior & inſtructior, imo melior: non tamen numero, non virtuti militum ſemper reſpondet fortuna, ſed anceps belli alea, & κοινὸς ἄρης impares aequat & potentioris ſpem impotentioris ſaepe metui ſubjicit. FARN.

633. *Faviſſe*] Haec ab Euripide ſumſit, ſed melius tractavit. DELRIUS.

 638. *Fran-*

Frangenda palma eft. Quale tu id bellum putas,
In quo exfecrandum victor admittit nefas,
Si gaudet? hunc, quem vincere infelix cupis,
Cum viceris, lugebis. infauftas, age,
Dimitte pugnas. libera patriam metu,
Luctu parentes. *Polyn.* Sceleris & fraudis fuae
Poenas nefandus frater ut nullas ferat?
Joc. Ne metue; poenas & quidem folvet graves.
Regnabit. *Polyn.* Haecne eft poena? *Joc.* Si dubitas, avo
Patrique crede. Cadmus hoc dicet tibi,
Cadmique proles. fceptra Thebarum fuit
Impune nulli gerere; nec quifquam fide
Ruptâ tenebat illa. jam numeres, licet,
Fratrem inter iftos. *Polyn.* Numero: & eft tanti mihi
Cum regibus jacere. *Joc.* Te turbae exulum
Adfcribo. regna, dummodo invifus tuis.
Polyn. Regnare non vult, effe qui invifus timet.
Simul ifta mundi conditor pofuit Deus,
Odium atque regnum. regis hoc magni reor,
Odia ifta premere. multa dominantem vetat
Amor fuorum. plus in iratos licet.

Qui

GRONOVII.

656. *Regis & magni reor*,] Delrius non male alicubi legi ait: *regis eft magni reor.* Raphelingius, *regis at magni.* Gruteri unus, *regis hoc magni*: nec tamen rejecerit aliorum *at*. Etrufcus: *regis hoc magni reor.* Itaque ceffent conjecturae.

VARIORUM.

638. *Frangenda*] Non tamen fincera erit tibi & integra victoria, quia non honefta. FARN.

947. *Patrique*] Lajo & Oedipo, quorum ille interfectus; hic, omni aerumnarum genere accumulatus. FARN.

647. *Cadmus*] Regno pulfus & in ferpentem mutatus. Herc. Fur. verf. 393. FARN.

648. *Sceptra*] Ibi verf. 386. FARN

649. *Fide*] Quod fecit Eteocles. FARN.

651. *Et eft*] Et ego tanti regnum aeftimo; ut vel cum his regibus rex mori velim. FARN.

953. *Dummodo*] Quamdiu, fi modo. porro pro *regna*, forte legendum, *regnas*. hac mente; quamdiu invifus tuis regnabis, non rex mihi, fed exful videbere. fane ut mater invifum effe velit filium regem, non convenit, nifi iratae & convicianti, ut dixi. DELRIUS.

654. *Regnare*] Ars prima regni eft, poffe te invidiam pati. Verf. 353. Herc. Fur. Oed. 703. FARNABIUS.

659. *Qui*

Qui vult amari, languida regnet manu.
Invisa numquam imperia retinentur diu.
Joc. Praecepta melius imperii reges dabunt;
Exilia tu dispone. *Polyn.* Pro regno velim
Patriam, penates, conjugem flammis dare.
Imperia pretio quolibet, constant bene.

* * * * * * *

Deest, & magna Pars hujus Tragoediae intercidit.

GRONOVII.

660. *Invisa nunquam*] Hunc versum Jocastae attribuit Raphelingius, sequentem cum reliquo Polynici Delrius de duobus consentit: sed, *Exsilia tu dispone*, rursum dat Jocastae, reliquum Polynici. Gruterus & Scaliger omnia Polynici praeter, *Praecepta melius*, cum sequenti hemistichio, ut vulgo editur. Subtilius & commodius Grotius vers. 652 *te turbae exsulum Adscribo*, tanquam matri minus conveniens, tradit Eteocli, Sensus, (non, si haec tua sit politice, melior eris exul, quam rex, ut volunt: sed,) frustra ducis tanti: non enim tibi continget cum regibus jacere: exsul es, & manebis. quod sequitur, Polynici, *Regna dummodo invisus tuis*; Mox illud vere tyrannicum, *Regnare non vult*, iterum Eteocli: mitiora, *Qui vult amari*, Polynici: denique Eteocli: *Praecepta melius*, cum reliquo.

VARIORUM.

659. *Qui vult amari*,] Precario regnat & subditorum arbitratu, qui amari vult. FARN.

661. *Praecepta*] Quaecumque, inquit, à te dicta sunt, praecepta sunt regni. sed regum est, non tuum ista edicere. Reges ergo melius praecepta regnandi dabunt, quam tu, qui exulas. Ipsi viderint quomodo disponant regna sua: tu (ut modo vers. 652.) quomodo in exsilio degas. Tam tibi praecepta exsilii quam illis imperii opus sunt. FARNABIUS.

664. *imperia*] Euripides: Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι Κάλλιστον ἀδικεῖν, τ' ἄλλα δ' εὐσεβεῖν χρεών. hos versus auctor est Suetonius lib. 1. sic à Cicerone conversos fuisse: *Si violandum est jus, imperii gratia violandum est: aliis in rebus pietatem colas.* quae cum Caesar Julius continuo haberet in ore, omnia jura divina & humana, inquit Cicero l. 1. offic. pervertit, propter eum quem sibi opinionis errore finxerat principatum. Merito Ennius scripsit: *Nulla sancta societas, nec fides regni est.* Porro ab hoc versu cetera desiderantur. DELRIUS.

L. AN-

L. ANNAEI SENECAE
* HIPPOLYTUS.

DRAMATIS PERSONAE.

HIPPOLYTUS. PHAEDRA. THESEUS. CHORUS CIVIUM ATHENIENSIUM. NUNCIUS. NUTRIX. FAMULI.

ARGUMENTUM.

Hippolyti Thesei ex Antiope Amazone filii Dianam virginem ac venatricem colentis, absente apud inferos Theseo, noverca Phaedra castitatem oppugnat, nec expugnat. Repulsa impudica mulier Theseo reduci privignum oblati per vim stupri insimulat. Ille credulus, filio, qui jam domum impudicam fugerat, è votis quod restabat tertio fretus, absenti mortem imprecatur: ratum facit votum Neptunus, emisso tauro marino, qui equos Hippolyti consternat, unde per vepres & saxa distractus auriga dilaniatur. Quod ubi rescivit male sibi conscia mulier, scelus suum falsumque crimen apud maritum confessa, gladio se transfigit. Theseus innoxii filii casum lugens, iramque suam detestatus, collectos passim artus componit.

ACTUS

VARIORUM.

* HIPPOLYTUS.] Sic tragoedias inscripserunt, Euripides, cujus exstat; & Lycophron, cujus interiit. Sopatri Hippolytum citat Athenaeus. Hippolyti historiae plane similem Comminii cujusdam refert Plutarchus in Parallelis, ex Dosithei Italica historia. DELRIUS. Vet. lib. nonnulli hanc tragoediam vocant, *Phaedram*. atque ita citat Priscianus lib. 6. ubi ait: Seneca, in Phaedra: *Hippolyte me nunc compotem voti facis.* DELRIUS. Etiam Phaedra haec fabula veteri meo libro dicitur. LIPSIUS. Tragoedia divina, & quae paucis Latinorum cedit. Sane nisi Troadas excipias, nulli est secunda. Character est castus: oeconomia optima. Nutrix tamen longe inferior Euripidis, cum Hippolytum accedit. Habet enim autor ille τὸ κομψὸν καὶ πανοῦργον. Neque quicquam est tam scelestum, quod non ab eo ἐνδόξως dicatur. Profecto, aliam illius temporis rhetoricam fuisse oportet, quam est paedagogulorum hodie, qui ad suas nescio quas praeceptiunculas καὶ τεχνύδρια, puerorum ingenia astringunt. Etiam aliam, quam quae in Thebaide elucet. In qua animam imitationis τὸ ἦθος, sententiolae comminuunt & intercludunt. Haec Dianae auxilium; illa Veneris implorat. Sane optime. Non enim virgo contra castitatem invocari debet. Chorus Graeci, cujus est initium: Ἔρως, Ἔρως ὁ κατ' ὀμμάτων στάζεις πόθον, est inimitabilis. Ei primum suum Seneca opposuit, non tam bono successu. Reliqui quoque fere omnes è Graeco sunt adumbrati. In caeteris superiores sumus. Ibi Theseo Hippolytus occurrit: quod hîc sapienter vitatur. Nulla enim verba digna tanto scelere excogitari poterant. Et tamen, res levissime transfigitur. Jam de juramento, cujus causa factum Phaedrae ab Hippolyto celatur, cum

se

ACTUS PRIMUS.

HIPPOLYTUS.

Hippolytus varia loca & munera ministris & venationis comitibus dispertit; Dianamque venationis Deam invocat.

ITe, umbrosas cingite silvas,
Summaque montis juga Cecropii
Celeri planta lustrate vagi.
Quae saxoso loca Parnethi

Sub-

GRONOVII.

4. *Quae saxa solo Carpeneito*] Flor. ut ex Delrianis unus: *saxosa loca Parnetho.* Itaque recte Scaliger: *quae saxosa loca Parnethi.*

5. *Et quae Thriasiis Vallibus*] Restituit Fr. Raphel. Post quem miror Gruterum crepare constantiam codicum, qui *Tyasis*, vel *Tiasis*, vel *Thyasis*, ut videatur gignendi casus, inquit, applicandumque illi *amnis.* Quis novit amnem Thyasin? Omnes codices corrupti. Ipse etiam Florentinus, qui *tristis.* Recte *Thriasiis*, nisi malis *Thriasis*, scilicet campi. Nam Θριάσιον πεδίον appellare solent.

VARIORUM.

se uno verbo expedire potuisset, signum poenitentis est poëtae, ut qui male oeconomiam suam orsus esset. Accedit τὸ ἄλογον. Ante enim dixerat, cum nullum periculum immineret, Ἡ γλῶσσ' ὀμώμοχ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος. Sed & talis est inventio tabellae, quam cum Phaedra jam pendentem Theseus invenit. Nisi enim hoc excogitasset, unde scire poterat quid evenisset? Plane haerebat illi aqua. Quare quod in Comico [illegible] vocari solet & laudatur, hoc in Tragico ἀνασκευόμενον dicendum est. Quod perpetuum esse Euripidis vitium, magnus Aristoteles notavit. Ergo successum vide. poenas dat uterque; & poëta & Hippolytus. Hic diripitur ab equis: ille ut actionem, quam tot modis intricaverat, absolvat, it ad machinam, & Dianam introducit, quae rem Theseo exponit. Sic Hippolytus in urbem rursus redit, & quod fieri non poterat, si vel nomen tueretur suum, placide expirat. Noster quia rem praeceperat, sine ullo protenus labore ad finem perducit. Duas ὄψεις σκηνικὰς adjunxit: quibus oculorum lenocinium quaesivit. Nam & Phaedra coram populo sibi manum infert, & Hippolyti reliquiae exhibentur. De quibus supra. Sed in singulis haec persequi Tragoediis, non est animus. Cum id suo sibi loco melius futurum sit. Et jam properamus. HEINSIUS.

1. *Cingite*] Indagine, odora canum vi, retibus. FARNABIUS.

2. *Cecropii*] Attici à Cecrope qui oppidum Cecropiam condidit, quod postea in arcem Athenarum mutatum est, unde regio & mons vicinus nomen habent. FARN.

4. *Quae saxa solo Carpeneito*] Solus meus codex scriptus: *Quae saxosa loca Parnetho.* bene, sane perbene, si unicam litterulam mutes: *saxoso.* nam Parnes Atticae mons nobilis, Thucydidi, Aristophani, Luciano, Straboni, Stephano prope Hymettum: laudatus à Pausania in Attic. copiosâ ursorum & aprorum venatione: *vitibus benignum* vocat Statius in Thebaid. DELRIUS. Πάρνης mons Atticae. unde merito saxosum vocat. Aristophanes νεφέλας extulit feminino genere, βλέπε νυν ἐς τὴν Πάρνηθα. Sed alibi extulit masculino, ἐς κόρακας ἥξω φέρων τι δεῦρο τὸν Πάρνηθ' ὅλον. SCAL.

5. *Thri-*

Subjecta jacent; & quae Thriasiis
Vallibus amnis rapida currens
Verberat unda; scandite colles
Semper canos nive Riphaea.
Hac hac alii, qua nemus alta
Texitur alno; qua prata jacent,
Quae rorifera mulcens aura
Zephyrus vernas evocat herbas:
Ubi per glacies lenis Ilissus
Ubi Maeander super aequales

La-

GRONOVII.

13. *Ubi per glacies lenis Ilissus*,] Convenit inter omnes, haec non ab auctore sic exiisse, ut vulgo leguntur. Lipsius cum Raphelingio, *per glareas*. Gruterus totum versum suspectum facit, utpote novem scriptis exsulem, magisque eum suo judicio premit Scaliger. Manus illustris aliique summi viri *par glacie*: & explicant, adeo lenis, ut stare veluti glaciatum putes, nullis fluctibus tumidum & inaequalem. Est cui vera scriptura in mentem venerit, sed talibus firmata exemplis, ut ludere videatur. Quid enim *gracile vadum*, & *graciles viae petauri* ad agros Atticos? Tamen legendum est *graciles*. nam Flor. *per glaciles lenis Ilissos Labitur agros*. Hi non uberes, non pingues putresque & optimi terreni, sed sicci & macri & steriles. Columella lib. 5, 6. *hoc in solo pingui melius, illud in gracili*. Plin. 18, 19. *Ubi siccae & graves aestates, terra cretosa aut gracilis*. 21, 6. *Gracili solo nec humido provenit*. 26, 8. *Nascitur in campestri & gracili solo*. Talis erat terra Attica, τραχεῖα καὶ δύσιππος, ut eam vocat Plutarchus in Sulla. Livius lib. 43 *Primi Athenienses introducti*, &c. *quamquam sterilem terram ararent, ipsosque etiam agrestes peregrino frumento alerent*. Scholia Aristophanis ad Plutum: Οἱ τὴν Ἀττικὴν οἰκοῦντες πένητες μὴ ἔχοντες τὰς ἐκ τῶν σπερμάτων τροφάς· ἀνεπιτήδειος γὰρ ὁ τόπος ἦν εἰς γεωργίαν καὶ ξηρὸς ὤν. *Gracilis* ager λεπτόγεως. Thucydides lib. 1. τὴν γοῦν Ἀττικὴν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον διὰ τὸ λεπτόγεων ἀστασίαστον οὖσαν ἄνθρωποι ᾤκουν οἱ αὐτοὶ ἀεί. Auctor de vita Pythagorae apud Photium: διὸ καὶ ὑφ' ἑτέρων ἐπιδοτικῶς ἐστι, ὡς εἰπεῖν, ἡ παιδεία ἐν ταῖς Ἀθήναις, ἀλλ' ἐκ φύσεως ὑπάρχουσα. τὸ τοιοῦτον ἀὴρ ἰσχνότατος ὄντος καὶ καθαρώτατος. ὡς καὶ μόνον τὴν γῆν λεπτύνειν (δι' ἣν αἰτίαν καὶ λεπτόγειός ἐστιν ἡ Ἀττική) ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων. Add. Max. Tyrius dissert. 13.

14. *Ubi Maeander super aequales*] Hunc potius obelis versum figere debebant. Quis enim Maeander in Attica? Nec ubi editi, ponit eum optimus codex, sed ante illum, quem vulgo sequitur, hoc modo: *lenis Ilissos Labitur agros piger & steriles Ubi Maeander super inaequales Amne*. Vide

VARIORUM.

5. *Thriasiis*] Thriasiis vallib. *Thria* enim vicus Atticus in tribu Oenoa. FARN.

5. *Thriasiis vallibus*] Omnino rectum hoc. vid. Scop. collect. Fac. Crit. Grut. Tom. 1. c. 35. & Strab. lib. 9. Venetus excusus quoque *Triasiis*. SCHRODERUS.

8. *Nive*] Indurata à Borea flante à Riphaeis montibus Scythiae. FARN.

12. *Zephyrus*] Favonius veris comes & pater, genitalis mundi spiritus. FARN.

14. *Maeander*] De quo in Herc. Fur. vers. 684. FARNABIUS. Seneca: *Qualis incerta vagus Maeander unda ludit, & cedit sibi*. Ovidius autem: *Ludit, & ambiguo lapsu refluitque, fluitque*. DELRIUS.

14. *Ubi Maeander super aequales Labitur agros piger*,] De hoc versu sic Isacius Pontanus Epist. ad Petrum Scriverium. Rectum adhuc & γνήσιον judico. Nec refert, quod praecipue objici animadverto, si Atticam Maeander non perfluat, cum suf-

Labitur agros piger, & steriles
Amne maligno radit arenas.
Vos, qua Marathon tramite laevo
Saltus aperit; qua comitatae
Gregibus parvis nocturna petunt
Pabula foetae. vos, qua tepidis
Subditus austris, frigora mollit
Durus Acharnan. alius rupem
Dulcis Hymetti: parvas alius
Calcet Aphidnas. pars illa diu

Va-

GRONOVII.

tamen an possit servari suo loco ita conceptus: *Uti Maeander inter aequales.* Ilissum confert cum Maeandro, quia prae caeteris fluminibus, ut ait Statius, *amfractu riparum incurvus Ilissus.* Quid quod & *errantes* ejus *aquas* dicit in Oedipo ut alibi Maeandri? Et videtur ab ἑλίσσειν nomen ejus ductum putasse. Inter *aequales* autem agros labi Maeandrum confirmat Strabo l. 12. τὸ Μαίανδρον, συνειληφότα καὶ ἄλλον ποταμὸν Ὀργᾶν, δι' ὁμαλοῦ φερόμενον πεδίου καὶ μαλακοῦ. Cogitabam aliquando: *Tibi, Maeander, par & aequalis.* Cicero in Oratore: *nec satura jejune, nec grandia minute, nec item contra, sed erit rebus ipsis par & aequalis.* Lib. 1. de Orat. *qui unam virtutem haberet, omneis habere, easque esse inter se aequales & pares.* Hoc magis placet. Meursius: *Uti Maeander, super aequales Labitur agros,* Athen. ATT. 2, 5.

21. *Frigora mollit Durus Acharnan.*] Acarnanes, inter Aetoliam & Epirum siti, hinc remoti. Scribe: *Durus Acharneus.* Ἀχάρναι, δῆμος τῆς Ἀττικῆς notissimus, unde Ἀχαρνεύς. *Durus*, id est, laboriosus. Ἀνθρακεῖς ex illis producit Aristophanes & ἀγροίκους vocat. *Mollit frigora*, id est, mitiora habet & praebet.

VARIORUM.

sufficiat in Asia minore esse, ubi è regione Atticae intra Miletum & Ephesum in mare Myrtoum exoneratur. Et solet fere ita Seneca etiam longinquiora in unùm compingere. Sic in Phoeniss., postquam Tmolum Asiae minoris montem, & tractus ejusdem Pactolum nominasset, Maeandrum Hebro, qui in Thracia est, jungit: ait enim vers. 605. & seqq. ——— *nec laetis minus Maeandros arvis flectit errantes aquas, Rapidusque campos fertiles Hebrus secat.* at Nicolaus Heinsius sic constituendos esse hos versus pronunciabat: *Suppar gracili lenis Ilissus Ubi Maeandro super aequales Labitur agros piger & steriles Amne maligno radit arenas.* εὐστόχως. vid. ejus Epist. 180. ad Graev. sylloges Epist. Tom. IV. SCHRODERUS.

16. *Maligno*] Parco, non irriganti terras. FARNABIUS. Quia nullum limum, quo agri foecundi fiunt, adducit; sed steriles volvit arenas.

17. *Marathon*] Ex urbibus Tetrapoleos Atticae una, Miltiadis victoria de Persis insignis. FARN.

18. *Comitatae*] Ferae comitatae foetibus noctu pascuntur. FARN.

20. *Qua tepidis*] Qua strenui bellatores Acharnenses meridionalem Atticae partem incolunt. *Vel* qua mons saxosus prope Acharnas vicum Atticae frigora mollit. FARN.

23. *Hymetti:*] Montis Atticae marmore clari: ut & thymo ac melle celebris. FARNABIUS. Dulcis ergo ob mellis copiam.

24. *Aphidnas.*] Vicum Atheniensium, ubi Theseus Helenam raptam occultavit. FARNABIUS. *Aphidna* vicus Atheniensium, in tribu Antiochidâ, etiam *Titacides* dictus: nomen accepit à Thesei socio Aphidno, de quo Plutarchus in Theseo. vide Diodorum Siculum lib. 4. Pausaniam in Attic. & Strabonem libro 9. Stephanus docet *Aphidnam* differre ab Aphidnis. DELRIUS.

 25. *Im-*

Vacat immunis, qua curvati
Littora ponti Sunion urget.
Si quem tangit gloria ſilvae,
Vocat hunc Phlyeus. hic verſatur
Metus agricolis, vulnere multo
Jam notus aper. At vos laxas
Canibus tacitis mittite habenas:
Teneant acres lora Moloſſos.
Et pugnaces tendant Creſſae
Fortia trito vincula collo.
At Spartanos (genus eſt audax
Avidumque ferae) nodo cautus
Propiore liga. veniet tempus,
Cum latratu cava ſaxa ſonent:

Nunc

GRONOVII.

28. *Vocat hunc Philipis.*] Ignotum vocabulum. Varie tentavit Delrius: *Pitthis*, *lapis*, *Pelex*, *Sphettos*: tandem proxime verum, *Phlyeis.* Scaliger, *Phibalis.* Sed Etruſcae membranae: *Vocat hunc fluis.* Urbs Peloponneſi non longe diſtabat Argis *Phlius*, unde ἐθνικὰ *Phliuntius* & *Phliaſius* faciunt: ſed prius reprehenditur à Cicerone ad Atticum lib. 6. epiſt. 2. Ea huc non pertinet. Legendum: *Vocat hunc Phlyeus.* Is δῆμος τῆς Πτολεμαΐδος φυλῆς ut Heſychius, ἢ τῆς Κεκροπίδος, ut Harpocration. Ariſtophanes Veſpis: εὐεργίδης δ' ἐστι πῶ ἐνταῦθ' ἢ χάβης ὁ Φλυεύς. Vide Meurſii Populos Atticae.

29. *Metus agricolis*] Ovidius lib. 7. Metamor. *Protinus Aoniis immittitur altera Thebis Peſtis, & exitio multi pecorumque ſuoque Rurigenae pavere feram.* *Metus agricolis* aper, ut Valerio Flacco Pelias: *Jam gravis & longus populis metus.*

32. *Et pugnaces tendant Creſſae*] Membranae optimae cum Voſſianis, *Cretes.* Ovidio in Actaeonis turba: *Gnoſſius Ichnobates:* &, *patre Dictaeo, ſed matre Laconide, Labros.* Lucanus: *Venator tenet ora levis clamoſa Moloſſi; Spartanos Cretaſque ligat.*

VARIORUM.

25. *Immunis*,] A venatione noſtra & praeda. FARNABIUS.

25. *Curvati*] Sinuati. FARN.

26. *Sunion*] Promontorium Atticae. FARNABIUS. Pomponius Mela libro 2. Aegaeum ſtatim pelagus vaſte longum litus impellit, hinc ad promontorium quod *Sunion* vocatur, magno ambitu mollique circumagit. DELRIUS.

29. *Metus agicolis*,] Terror metuendus agricolis, quos multoties vulneravit. *Vel* notus multo venatorum vulnere, quos tamen effugit. FARNABIUS.

31. *Canibus tacitis*] Non argutis, vocalibus, clamoſis-ve. FARN.

31. *Habenas:*] Quas copulas vocant. *Vel* lora. FARNABIUS,

32. *Moloſſos.*] Epiroticos canes, qui fortitudine laudantur: ut Spartani, ſeu Lacones velocitate. FARN.

33. *Creſſae*] Canes Cretenſes foemellae acres loris extenſis indagent. FARN.

35. *At Spartanos*] Sed Laconas arctiori nodo coërce. FARNABIUS. Laconici canes etiam ab Euſtathio Odyſſ. ρ'. Ariſtaeneto in epiſtolis, Xenophonte, Oppiano & Nemeſiano in Cynegeticis, Virgilio 3. Georg. demum Sophocle, Nonno & Claudiano commendantur. DELRIUS.

37. *Veniet tempus*,] Feris ſcil. excitatis FARNABIUS.

39. *De-*

Nunc demissi nare sagaci
Captent auras, lustraque presso
Quaerant rostro: dum lux dubia est;
Dum signa pedum roscida tellus
Impressa tenet; alius raras
Cervice gravi portare plagas,
Alius teretes properet laqueos.
Picta rubenti linea penna
Vano cludat terrore feras.
Tibi libretur missile telum.
Tu grave dextra laevaque simul
Robur lato dirige ferro.

Tu

GRONOVII.

44. *Cervice gravi portare plagas,*] *Rotare*, quod Grutorus in septem codd. me quoque qui in tribus inveneram, commovit, donec alterum bona fide approbavit mihi Florentinus. Tibullus lib. 1. eleg. 4. *Nec, velit insidiis altas si claudere valles, Dum placeas, humeris retia ferre neges.* Plinius 19, 1. *Vidimusque tantae tenuitatis, ut annulum hominis cum epidromis transirent, uno portante multitudinem, qua saltus cingerentur.* Justinus lib. 1. *Addita retia, ut sub specie venatoris dolus lateret.*

47. *Vano cludat terrore*] Scribe *Vano ludat*. Nic. Heinsius. Vide tamen Lipsium ad Senecam l. 1. Clement. 16.

VARIORUM.

39. *Demissi*] In terram inclinati. Vide Thyest. vers. 497. FARN.

39. *Nare sagaci*] Propter odoratus acumen aptâ & idoneâ inveniendis ferarum latibulis. Plautus: *Canem esse oportuit, sagax nasum habet.*

40. *Captent auras,*] Ad percipiendum odorem ferarum, qui per aërem multiplicatis speciebus (ut vocant) illis offertur. declarant hoc comti imprimis & politi versus L. Varii. *Seu canis umbrosam lustrans Gortynia vallem, Si veteris potuit cervae comprendere lustra; Saevit in absentem, & circum vestigia lustrans, Aethera per nitidum tenues sectatur odores.* tenuia odorum simulacra. DELR.

41. *Lux dubia*] Primum diluculum. FARN.

44. *Gravi*] Gravata. FARN.

46. *Linea penna*] *Linea*, seu *Formido*, retis genus est, alterno plumarum versicolorium, maxime rubricatarum, contextu ornatum: quas interdum ustulabant, ut gravi odore amplius feras terrerent: & tunc pennae odoratae dicebantur. comparatum id genus retis, ut ferae, maxime cervi, vel in veros casses vano terrore impellerentur, quos vicinis in locis occultabant (ut innuit Lycophron) vel dum latratu canum attoniti, insequentem à tergo hastatum equitem fugiunt, & circum lineam vagantur, ab occultis sagittariis certo ictu sternerentur. quam venationem Seneca his verbis lib. 2. de Clementia significat: *Sic feras lineae & pinnae clausas continent. easdem à tergo telis eques incessat: tentabunt fugam, per ipsa quae fugerant, proculcabuntque formidinem.* Idem lib. 2. de Ira cap. 12. *Nec est mirum; cum maximos ferarum greges linea pennis distincta conterreat & ad insidias agat ab ipso effectu dicta formido.* Formidinis texturam docet Gratius in lib. de venatione; usum, non minus jucunde quam fuse Pierius lib. 7. Hieroglyph cujus verba prolixitatis vitandae gratia praetereo. DELRIUS.

48. *Libretur*] Quidam v. l. *Vibretur.*

50. *Lato ferro.*] Venabulo. FARN.

 52. *Sub-*

Tu praecipites clamore feras
Subsessor ages: tu jam victor
Curvo solves viscera cultro.
Ades en comiti Diva virago,
Cujus regno pars terrarum
Secreta vacat: cujus certis
Petitur telis fera, quae gelidum
Potat Araxen, & quae stanti
Ludit in Istro: tua Gaetulos
Dextra leones, tua Cretaeas
Sequitur cervas: nunc veloces
Figis damas leviore manu.
Tibi dant variae pectora tigres,
Tibi villosi terga bisontes,

La-

GRONOVII.

60. *Tua Cretaeas Sequitur cervas:*] Res nota de cervis in Creta vel ex dictamno. Et Propertius: *Cretaei fastus quae passa juvenci.* Cur ergo liber optimus: *Cresseas.* An voluit *Crissaeas*, à campo Crissaeo? Tutius nihil mutare.

VARIORUM.

52. *Subsessor ages:*] In insidiis latens, unde occasione capta repente exiliens territas feras in laqueos agat. FARNABIUS. In venatione, & in exercitu, *subsessores* dicuntur, qui sunt in insidiis: unde etiam domestici hostes pudicitiae *subsessores* nominantur à Val. Maximo. 2. 1. 5. & 7. 2. ext. 1. ἔφεδροι ἢ ταῖς ἀλόχοις ὑποκλεπτόμενοι, ut Sophocles. Absente Agamemnone, ut canit Virgilius, *domi subsedit adulter*, quia Aegisthus patruelis sui uxorem incestu polluit, & reversum è bello regem per insidias interfecit. FABRITIUS.

54. *Ades*] Fave mihi ô Diana venationis Dea virilis. FARN.

55. *Pars terrarum*] Inferi. eadem enim quae Proserpina. *vel ad rem praesentem*, nemora, sylvae, ferarum lustra. FARN.

57. *Quae gelidum*] *Ubivis terrarum*, & quae bibit Araxen fl. Armeniae. FARN.

58. *Quae stanti*] Et quae ludibunda percurrit Danubium in Germania ortum fl. congelatum. FARNABIUS

59. *Gaetulos*] Libycos. Gaetuli enim antiquissimi incolae Africae, *quae Leonum arida nutrix.* FARNABIUS.

60. *Dextra leones,*] At negat Homerus eam leonum venatione delectari: scilicet, *quia de Taygetis & Erymantho illi sermo.* quae *loca leonibus carent*: Vide Pierium lib 7. *Hieroglyph.* Nam quod noster, idem quoque Claudianus in Panegyri de consulatu Manlii. DELRIUS.

60. *Cretaeas*] Creta enim cervis nobilis, & dictamno, cujus usum docuerunt cervae. FARN.

63. *Dant pectora*] Resistentes finguntur. FARN.

63. *Variae*] Maculosae. FARN.

63. *Tigres*] Herc. Fur. vers. 1324. FARN.

64. *Bisontes,*] Boves silvestres. FARNABIUS. Bisontem lib. 6. Caesar cervi figurâ esse scribit; à mediâ fronte inter aures unum cornu exstare valde excelsum & rectum, & ab ejus summo ramos, sicut palmas, late diffundi: collum jubis villisque contectum, (unde Plinio lib. 8. cap. 15. jubati) tradunt Strabo lib. 4. & Solin. cap. 29. Agit de iisdem Wotton. lib. 6. cap. 92. DELRIUS.

65. *La-*

Latiſque feri cornibus uri.
Quidquid ſolis paſcitur arvis,
Sive illud inops novit Garamas,
Sive illud Arabs divite ſilva,
Sive ferocis juga Pyrenes,
Sive Hyrcani celant ſaltus,
Vacuiſque vagus Sarmata campis,
Arcus metuit, Diana, tuos.
Tua ſi gratus numina cultor
Tulit in ſaltus; retia vinctas
Tenuere feras; nulli laqueum
Rupere pedes; fertur plauſtro
Praeda gementi. tum roſtra canes
Sanguine multo rubicunda gerunt;
Repetitque caſas ruſtica longo
Turba triumpho.
En, Diva favet. ſignum arguti

Mi-

GRONOVII.

70. *Sive Hyrcani celant ſaltus,*] Manus illuſtris: *Sive Hercynii.* Credo, quod hi aptius inter Pirenes juga & Sarmaticos campos nominarentur. Foret tamen magis ex perſona Senecae quam Hippolyti: qualia plura in his tragoediis.

VARIORUM.

65. *Latiſque feri*] Uros fingit *ἀσυντάκτους*, ut loquitur Heſiodus, quod Plautus *patales* reddidit. DELRIUS.

65. *Uri.*] Feri boves in Germania vi & velocitate excellentes. FARN.

66. *Solis arvis*] Deſertis. FARN.

67. *Inops Garamas,*] Interioris Africae populus egenus & vagus. FARN.

68. *Divite ſylva,*] Aromatum feraci. FARN.

69. *Juga Pyrenes,*] Montes Pyrenaei à Pyrene filia Bebricis ibi compreſſa ab Hercule, ut volunt fabulae, vel ἀπὸ τ̃ πυρὸς, propter incendium, quo flagravit illorum montium ſylva, injecto à paſtoribus igne. FARN.

70. *Hyrcani*] Hyrcania Scythiae contermina, hod. *Hyrach.* FARN.

71. *Vacuiſque*] Incultis, ſolis, ſine opidis DELR.

71. *Vagus*] Herc. Fur. verſ. 539. FARN. Carens certis ſedibus Papinius; *Quae modo Marcomanos poſt horrida bella vagoſque Sauromatas.* & alio loco, —— *mutatoreſque domorum Sauromatae* —— Sauromatae & Sarmatae iidem ſunt. DELR.

73. *Tua*] Si numen tuum invocanti, partem praedae voventi, venationem rite aggreſſo adfueris praedam largita. FARN.

77. *Gementi.*] Virgilius: *Nec ceſſant plauſtris vectare gementibus ornos.* DELRIUS.

77. *Roſtra*] Improprie pro rictibus

80. *Turba triumpho.*] In morem triumphi à venatione rediens praeda onuſta: ſed & venatores Idib Aug. ſolenniter feriati ſpicatas faces accenſas in nemora Dianae ſacra ferebant caneſque infulis ornatos cum caeteris inſtrumentis venatoriis Deae ſiſtebant. FARN.

81. *Fave,*] Scribendum opinor *favet*, nam fa-

veri-

Misere canes. vocor in silvas.
Hac, hac pergam, qua via longum
Compensat iter.

VARIORUM.

ventis signum agnoscit canum vocem. FARN.
81. *Arguti*] Latratores. sic loquacem vocat Plautus; *sine virtute argutum civem mihi habeam pro praefica.* & Nonio, argutari, loquaciter proloqui DELR.
83 *Qua via*] Per iter mage compendiosum. FARNABIUS.

Phaedra. Nutrix.

Phaedra amore Hippolyti ardere se fatetur apud nutricem, frustra eam à tam nefando amore dehortantem.

Phaed. O Magna vasti Creta dominatrix freti,
Cujus per omne littus innumerae rates
Tenuere pontum, quidquid Assyria tenus
Tellure Nereus pervium rostris secat;
Cur me in penates obsidem invisos datam,
Hostique nuptam, degere aetatem in malis
Lachrimisque cogis? profugus en conjux abest,
Praestatque nuptae, quam solet, Theseus fidem.
Fortis per altas invii retro lacus
Vadit tenebras miles audacis proci;

So-

GRONOVII.

88. *Nereus pervium rostris secat;*] Flor. *pervius.* Quicquid spatii ab Syria usque ad contrarias partes dividit vel interluit Nereus pervius navibus.

VARIORUM.

85. *O magna*] O patria mea Creta insula ad dominatum Graeciae sita. Nam & Minos sibi vicinas insulas & maximam Graeciae partem subdidit. FARN.
89. *Obsidem*] Neque enim filiarum raptum ulciscebatur Minos. infra versu 244. FARN.
89. *Invisos*] Eorum qui fratrem meum Androgeon interfecerunt. FARN.
90. *Hostique*] Theseo, qui Atheniensis Minotaurum occidit, sororem deseruit, meque adeo. FARNABIUS.
92. *Quam*] Helenae, Hippolytae seu Antiopae, Meliboeae, Ariadnae. FARN.
93 *Invii*] Stygis irremeabilis. FARN.
94. *Miles*] Secutus Pirithoum, Hercul. Fur. vers. 806. FARN.
94. *Audacis proci;*] Pirithoi, Proserpinam Ditis thalamo deducere adorti. DELRIUS.

96. *In-*

Solio ut revulſam regis inferni abſtrahat,
Pergit furoris ſocius. haud illum timor,
Pudorque tenuit. ſtupra & illicitos toros
Acheronte in imo quaerit Hippolyti pater.
Sed major alius incubat moeſtae dolor.
Non me quies nocturna, non altus ſopor
Solvere curis: alitur & creſcit malum,
Et ardet intus; qualis Aetnaeo vapor
Exundat antro. Palladis telae vacant,
Et inter ipſas penſa labuntur manus.
Non colere donis templa votivis libet;
Non inter aras, Atthidum miſtam choris,
Jactare tacitis conſcias ſacris faces;
Nec adire caſtis precibus aut ritu pio
Adjudicatae praeſidem terrae deam.
Juvat excitatas conſequi curſu feras,

Et

GRONOVII.

106. *Atthidum miſtam choris,*] Flor. *choros.* Voluit, *choro*, opinor, etſi parum interſit.

VARIORUM.

96. *Furoris*] Inſani amoris. FARN.
96. *Illum*] Hinc & ſibi illiciti amoris licentiam captat non ſedatae libidinis mulier FARN.
98. *Hippolyti*] Hic primo vocabatur *Demophoon*, teſte Plutarcho in Theſeo; teſte vero Pauſania, *Tyndarides:* quomodo illum vocavit Plinius lib. 29. hiſt. nat. cap. 1. poſtea dictus Virbius. DELR.
102 *Aetnaeo*] Herc. Fur. verſ. 106 FARN.
103. *Palladis*] A Pallade inventae artes textoriae & lanificae, id eſt, non nere non texere juvat. πολυδαίδαλον ἱςὸν ὑφαίνειν. FARN.
105. *Votivis*] Pro mariti reditu. FARN.
106. *Atthidum*] Matronarum Atticarum. Vid. Hercul. Fur. verſ. 300, & 845, & 1164. FARN.
107. *Conſcias ſacris faces;*] *Pathos*, facibus ſenſum dat tanquam myſticis. FARNABIUS Loquitur de Eleuſiniis ſacris quae ab Atticis virginibus & matronis honeſtis, Eleuſina proficiſcentibus in Cereris honorem fieri ſolebant, quod Thelytus Methymnaeus apud Theocriti Scholiaſt. docet. Dicta ſunt *Eleuſinia*, quia Eumolpi operâ, Athenienſes ea ab Eleuſiniis acceperunt: ſive illa invenerit Eumolpus; ut vult Androtion lib. 2. de ſacrificiis; ſive Danai filiae, ut cenſet Herodotus in Euterpe. dicta etiam *Theſmopheria.* Fuêre majora & minora Majora antiquiora, & in Cereris potiſſimum honorem; minora in Proſerpinae, diu poſterius inſtituta, ut illis Hercules initiaretur. nam majoribus, quod peregrinus eſſet, non licebat, teſte Caelio Rhodigino. Quod ſi verum, ambo Senecae loca de minoribus erunt, ut & illud Ciceronis lib. 1. de nat. Deorum: *Omitto Eleuſina ſanctam illam & auguſtam, ubi initiantur gentes orarum ultimae.* & Ariſtidis in Panathenaicis, quando docet quotannis maximam multitudinem initiatorum albo adſcribi conſueviſſe. DELRIUS.
109. *Praeſidem*] Minervam: cui Deorum judicio & populi ſuffragio adjudicatum praeſidium & nomen Athenarum, cum olivam pacis ſymbolum eduxiſſet, donum praeſtantius Neptuni bellatore equo. Vid. Hercul. Fur. verſ. 913. FARN.
110. *Juvat*] Me Hippolyti comitem. FARN.

Et rigida molli gaesa jaculari manu.
Quo tendis, anime? quid furens saltus amas?
Fatale miserae matris agnosco malum.
Peccare noster novit in silvis amor.
Genitrix, tui me miseret; infando malo
Correpta, pecoris efferi saevum ducem
Audax amasti. torvus, impatiens jugi,
Adulter ille, ductor indomiti gregis.
Sed amabat aliquid: quis meas miserae deus,
Aut quis juvare Daedalus flammas queat?
Non, si ille remeet arte Mopsopia potens,
Qui nostra coeca monstra conclusit domo,
Promittat ullam casibus nostris opem.
Stirpem perosa Solis invisi Venus,
Per nos catenas vindicat Martis sui,
Suasque. probris omne Phoebeum genus
Onerat nefandis. nulla Minois levi
Defuncta amore est. jungitur semper nefas.
Nutr. Thesea conjux, clara progenies Jovis,
Nefanda casto pectore exturba ocius:
Extingue flammas: neve te dirae spei

Prae-

VARIORUM.

111. *Gaesa*] Tela Romanis usurpata ab Hispanis, *ut alii*, à Gallis. *Virg.* Gaesa Alpina. FARN.

113. *Fatale*] Mater enim Pasiphaë taurum in silvis pascentem, ego Hippolytum venatorem silvis gaudentem amo. FARN.

119. *Aliquid:*] *Vaccam, quam in magno sequitur grege*, unde spes aliqua matri fruendi amoris, mihi autem nulla, Hippolytus enim ἀναφρόδιτος nihil amat. FARN.

120. *Daedalus*] Ingeniosus artifex, qui amati tauri copiam fecit matri meae ligneae vaccae inclusae. FARN.

121. *Mopsopia*] Attica, à Mopsopo rege, *vel* Mopsopia Oceani filia. hoc est, arte Daedali Athenensis. FARN

122. *Qui nostra*] Qui conclusit Minotaurum matre mea natum in Labyrintho. FARN.

124. *Stirpem*] Venus odio & vindicta nostram prosequitur familiam (Pasiphaë enim filia Solis) cujus adulterium cum Marte detexit Sol detulitque ad Vulcanum, qui ipsos ferreis reticulis irretitos Diis deridendos exhibuit. FARN.

127. *Minois*] Patronymicum, foemina è familia Minois. FARN.

129. *Clara*] Filia Minois qui Jove satus. FARNABIUS.

134. *Qui*]

Praebe obsequentem. Quisquis in primo obstitit
Pepulitque amorem, tutus ac victor fuit.
Qui blandiendo dulce nutrivit malum,
Sero recusat ferre, quod subiit, jugum.
Nec me fugit, quam durus & veri insolens
Ad recta flecti regius nolit tumor.
Quemcumque dederit exitum casus, feram.
Fortem facit vicina libertas senem.
Obstare primum est velle, nec labi via:

Pu-

GRONOVII.

138. *Quemcumque dederit*] Placet omnino quod Delrius & Gruterus hinc personam Phaedrae sustulere. Nutricis sunt, cujus alioqui abruptus & imperfectus sermo sine ullo operae pretio hiat. Se non ignorare praefatur, quantum periculi adeat reginae respondendo & retinendo: sed ita paratam esse, ut dum vera moneat, quemcumque casum non extimescat: licere enim sibi, quamvis servae, forti & intrepidae esse aetatis beneficio, cui sit *vicina libertas.* Quae illa? Mors. De ira 3, 15. *Vides illum praecipitem locum? illac ad libertatem descenditur. Vides illud mare, illud flumen, illum puteum? libertas in imo sedet. Vides illam arborem, brevem, retorridam, infelicem; pendet inde libertas. Vides jugulum tuum, guttur tuum, cor tuum, effugia servitutis sunt.* Sic Cassandra Agamemnoni, dicenti, *Ne metue dominam famula*, respondet, *libertas adest.* Stupentibus ad saevam dominationem Aristotimi Eliorum tyranni caeteris, Hellanicus, senex & orbus, vindicandam patriam suscepit, *ut qui nec aetatis nec pignoris respectu timeret*, inquit Justinus l. 26. *Fortem*, id est, audacter agentem, quamvis ob verba libera mihi verbera & vincula metuenda sint. Fortitudinis togatae pars est vera invitis auribus imprimere, potentium negligere gratiam & suscipere inimicitias reipublicae aut amicorum aut juris & aequi causa. Hinc multi apud Ciceronem *fortes* appellantur, qui bellicis factis inclaruere nullis: & *fortes consules*, qui restiterunt male popularibus tribunis. Idque optime convenit in personam nutricis, quae & serva erat & senex, & dominae obloquutura: non Phaedrae, quae versu demum 253. de morte aliquid constituit.

140. *Obstare primum est velle,*] Transponit hos versus Delrius post 257. *Quod esse temet*, interposito 249. *Pars sanitatis:* dein corrigit, *secundum, & nosse.* Nimium hoc. Gruterus mitius, & recte explicat, quid sit *secundus pudor.* Vide nos ad lib. 5. de benefic. cap. 25. Sed legendum cum optimo: *Non ista primum est velle.* Aut ut ex hoc conjicit Nic. Heinsius: *Honesta primum est velle.* nam & infra versu 598. *Honesta quaedam scelera:* codex idem, *Non ista quaedam* Modestus est ingressus acris castigationis. Sumpsit ab Euripide: Εἴ τοι δοκεῖ σοι, χρῆν μὲν οὔ σ᾽ ἁμαρτάνειν. Εἰ δ᾽ οὖν, πιθοῦ μοι· δευτέρα γὰρ ἡ χάρις. Caecina ad Ciceronem lib. 7. famil. *Nam quod praeclare facere non poteram, primum erat non attingere: secundum beneficium, quam parcissime facere.*

VARIORUM.

134. *Qui*] Vitare enim plagas facilius, quam retibus se expedire, aut validos Veneris perrumpere nodos. FARN.

136. *Nec me fugit,*] Novi ego regum & nobilium superbum ingenium, quam non libenter verum audiant aut ad rectum flecti velint. v. 574. Octav. FARN.

140. *Obstare primum est velle,*] Et hic praerogativae codicis sui, exhibentis, *non ista primum est velle* obsequendum esse vult Gronovius. Sed recte habet vulgata, quae hoc dicit, voluntatem & firmum animi propositum resistendi foedae libidini primum esse mentis pudicae conatum. modo dixerat versu 132. *Quisquis in primo obstitit Pepulitque amorem, tutus ac victor fuit.* Et eadem nutrix paulo post v. 165. *Compesce amoris impii flammas.* & v. 249. *Pars sanitatis, velle sanari fuit.*

 Ad-

Pudor eſt ſecundus, noſſe peccandi modum.
Quo miſera pergis? quid domum infamem aggravas,
Superaſque matrem? majus eſt monſtro nefas.
Nam monſtra fato, moribus ſcelera imputes.
Si, quod maritus ſupera non cernit loca,
Tutum eſſe facinus credis, & vacuum metu;
Erras. teneri crede Lethaeo abditum
Theſea profundo & ferre perpetuam Styga.
Quid ille, lato maria qui regno premit,
Populiſque reddit jura centenis pater,
Latere tantum facinus occultum ſinet?
Sagax parentum eſt cura. credamus tamen
Aſtu doloque tegere nos tantum nefas.
Quid ille rebus lumen infundens ſuum
Matris parens? quid ille, qui mundum quatit,
Vibrans coruſca fulmen Aetnaeum manu,
Sator deorum? credis hoc poſſe effici,
Inter videntes omnia, ut lateas, avos?
Sed, ut ſecundus numinum abſcondat favor
Coitus nefandos, utque contingat ſtupro

Ne-

GRONOVII.

142. *Quid domum infamem gravas,*] Flor. *aggravas?* quod etiam ex Mog. Delrius monuit, & habet Voſſianus. Infra: *quae fors aggravet quasſam domum?*

148. *Profundo: ferre perpetuam Stygem.*] Lege ex Etruſco: *profundo, & ferre perpetuam Styga.* Sic infra, *atram Styga.*

VARIORUM.

Adſtipulantur vulgatae duo excuſi, & MS. Traject. SCHRODERUS.

143. *Majus*] Inceſtus hic amor tuus major eſt belluino illo matris tuae, unde Minotaurus. FARN.

144. *Fato,*] Stoice. nam Peripatetici monſtra peccato naturae tribuunt. FARN.

147. *Teneri*] Puta Theſeum non rediturum ab inferis; quid Minos pater tuus? FARN

147. *Lethaeo*] Infernis. vide Hercul. Fur. verſ. 292. 680. 711. FARN.

149. *Late maria*] Supra v. 85. FARN.

150. *Centenis*] Creta centum habens urbes. FARNABIUS.

154. *Ille rebus*] Sol avus tuus maternus. FARN.

155. *Ille,*] Jupiter avus paternus. FARN.

156. *Aetnaeum*] Quod in Aetna fabricant Cyclopes Vulcani miniſtri. FARN.

158. *Videntes*] Phoebum cuncta luſtrantem, Jovem omnia implentem. FARN.

159. *Sed,*] Verum puta nefas hoc tuum poſſe latere Deos conniventes, &c. quid conſcientia tua? annon illa occulto flagello & ſurdo verbere te excarnificabit? FARN.

164. *Adi-*

Negata magnis ſceleribus ſemper fides:
Quid poena praeſens, conſciae mentis pavor;
Animuſque culpa plenus, & ſemet timens?
Scelus aliqua tutum, nulla ſecurum tulit.
Compeſce amoris impii flammas, precor,
Nefaſque, quod non ulla tellus barbara
Commiſit unquam, non vagus campis Geta,
Nec inhoſpitalis Taurus, aut ſparſus Scythes.
Expelle facinus mente caſtifica horridum;
Memorque matris, metue concubitus novos.
Miſcere thalamos patris & gnati apparas,
Uteroque prolem capere confuſam impio?
Perge, & nefandis verte naturam ignibus.
Cur monſtra ceſſant? aula cur fratris vacat?
Prodigia toties orbis inſueta audiet,
Natura toties legibus cedet ſuis,
Quoties amabit Creſſa? *Phaed.* Quae memoras, ſcio
Vera eſſe, Nutrix: ſed furor cogit ſequi

Pe-

GRONOVII.

162. *Conſciae mentis pavor*,] Florentinus cum illis facit, qui habent *conſcius*. Nec mutandum fuit, multo minus *mentis* in *noctis*: nam *conſcius pavor mentis* eſt trepida & pavens conſcientia. Juvenalis: *quos diri conſcia facti Mens habet attonitos.*

167. *Non vagus campis Geta*,] Parum intereſt, ſed Florent. & Voſſ. *vagi campis Getae.*

168. *Taurus*, Tauricae Cherſoneſi in Europa.

VARIORUM.

164. *Aliqua*] Mulier aut Mens. FARN.

164. *Tutum*,] Ab externa poena aliqua, nulla abſque interna anxietate. *Nocens habuit aliquando latendi fortunam, nunquam fiduciam.* FARN.

167. *Vagus*] Pop. Scythiae Europaeae. vid. Thyeſt. 369. & Herc. Fur 533. FARN.

168. *Taurus*,] Nec Tauri Aſiae montis incolae. FARN.

170. *Matris*,] Paſiphaës. ſupra verſ. 112. FARNABIUS.

172. *Prolem*] Qualem mater concepit ex Minoë & tauro. FARN.

173. *Perge*,] Epitrope. conceſſio Ironica. FARNABIUS.

173. *Ignibus*.] Amoribus. FARN.

174. *Aula*] Ex te alterum monſtrum ſuppleat Labyrinthum, locum Minotauri, tui è matre fratris, quem Theſeus ſuſtulit. FARN.

175. *Prodigia*] Toties generabuntur monſtra, quoties mulier Cretenſis (maxime Minois) amabit. FARN.

177. *Quae memoras*,] *Video meliora proboque, Deteriora ſequor*, affectibus rationi reluctantibus. *Dum premitur ratione animus vincique laborat.* Euripid. τὰ χρήστ' ἐπιςάμεσθα κ̕ γιγνώσκομεν, Οὐκ ἐκπονοῦμεν δέ. FARN.

178. *Furor*] Inſanus amor. FARN.

 181. *Sic*

Pejora. vadit animus in praeceps ſciens,
Remeatque, fruſtra ſana conſilia appetens.
Sic cum gravatam navita adverſa ratem
Propellit unda, cedit in vanum labor,
Et victa prono puppis aufertur vado.
Quod ratio poſcit, vicit ac regnat furor,
Potenſque tota mente dominatur Deus.
Hic Volucer omni regnat in terra potens,
Ipſumque flammis torret indomitis Jovem.
Gradivus iſtas belliger ſenſit faces;
Opifex triſulci fulminis ſenſit deus;
Et, qui furentes ſemper Aetnaeis jugis
Verſat caminos, igne tam parvo calet.
Ipſumque Phoebum, tela qui nervo regit,
Figit ſagitta certior miſſa Puer:
Volitatque coelo pariter & terrae gravis.
Nutr. Deum eſſe Amorem, turpis & vitio favens

Fin-

GRONOVII.

184. *Quod ratio poſcit, vincit*] Vividius Flor. *Quid ratio poſſit? vicit ac regnat furor.*

187. *Ipſumque*] Florentinus : *omni pollet in terra potens, Laeſumque flammis.* Poſteriori mutationi ſubſcribit Voſſianus. Utriuſque ſane verbi, *regnat* dico & *potens*, tam propinqua repetitio inſuavis eſt. An, *pollet in terra nocens.* Cui bene ſuccedit, *Laeſumque.*

195. *Turpiter vitio favens*] Delrius è quibuſdam probat, *turpe ſervitio favens.* Quod turpi ſervitio malis membranis addictus vir praeſtans in ſuam editionem recepit. Scriverius, *turpe ſervitio favens.* Quod in ſuis Raphelingius & in Cruſeriano Pontanus notarunt, *turpis & vitio furens*, totum habet & princeps codicum.

VARIORUM.

181. *Sic cum gravatam*] *Non aliter quam qui adverſo vix flumine lembum Remigiis ſubigit*, &c. FARNABIUS.

186. *Volucer*] Cupido, amoris Deus alatus. Regnat & in ſuperos jus habet ille Deos. *Regnat in terra potens.* FARN.

187. *Ipſumque*] Vide Chorum ſequentem. FARNABIUS.

188. *Gradivus*] Mars. vide Herc. Oet 1312. FARNABIUS. Non ſine cauſa addit *belliger*, quia Romani Martem ſaevientem, & bellum ac caedes ſpirantem, *Gradivum*; eundem vero tranquillum ac pacificum, *Quirinum* appellabant, ut praeter ceteros docet Silveſter Aldobrandinus in commentar. lib. 1. Inſtitutionum Juſtiniani Imperatoris pag. 16 Unde vero *Gradivus* dicatur, docet Feſtus; & Julianus Aurel. lib. 1. de cognom. deorum cap. 6. & Lilius Syntag. 10. DELRIUS.

180. *Opifex*] Vulcanus ſupra verſu 155. FARNABIUS.

189. *Triſulci*] Fulminis, quod ſcindit, comburit, afflat. vide Thyeſt. 1089. Hercul. Oet. 1993. FARN.

191. *Igne tam*] Una Cupidinis facula. FARN.

192. *Ipſumque*] *Emph. ἱκαϛόλον.* FARN.

193. *Certior*] *Noſtra tamen una ſagitta Certior*, &c. Phoebus apud Ovid. FARN.

199. *Ery-*

Finxit libido: quoque liberior foret,
Titulum furori numinis falsi addidit.
Natum per omnes scilicet terras vagum
Erycina mittit. ille per coelum volans
Proterva tenera tela molitur manu;
Regnumque tantum minimus è superis habet.
Vana ista demens animus adscivit sibi,
Venerisque numen finxit, atque arcus Dei.
Quisquis secundis rebus exultat nimis,
Fluitque luxu, semper insolita appetit.
Tunc illa magnae dira fortunae comes
Subit libido: non placent suetae dapes,
Non tecta sani moris, aut vilis cibus.
Cur in penates rarius tenues subit
Haec delicatas eligens pestis domos?
Cur sancta parvis habitat in tectis Venus,
Mediumque sanos vulgus affectus tenet,
Et se coërcent modica? contra divites,

Re-

GRONOVII.

201. *Minimus in superis*] Florent. *è superis.* quod prolatum antea, & male rejectum.

205. *Semper insolita appetens; Hunc illa*] Melius rotundiusque Florentiae: *insolita appetit. Tunc illa magnae.* Monueruntque ex aliis alii.

208. *Aut vilis cibus.*] Facile adsentior Grutero latere hic mendum. Quid enim necesse erat post *suetas dapes* etiam commemorari *vilem cibum?* Non mutant tamen scripti, nisi quod optimus *illus.* An, *aut humilis* vel *vilis torus.*

218. *Maximum regnum fero,*] Flor. *puto.*

VARIORUM.

199. *Erycina*] Venus ab Eryce Siciliae monte ubi colitur. FARN.

201. *Regnumque*] *Regnat & in superos jus habet ille Deos.* FARN.

202. *Vana*] In praetextum & defensionem culpae. vide Octav. v. 557. FARN.

204. *Quisquis secundis rebus exultat*] Parisiensis noster excusus, *Dum quis secundis rebus exultat nimis, Fluitque luxu semper inlicita appetens; Tunc illa magnae dira fortunae comes Subit libido.* Quod minime spernendum videatur; nisi *dum quis* glossema saperet *&* *quisquis.* SCHRODERUS.

205. *Insolita*] Non assueta: id est, novitatem dapum & amorum. FARN.

206 *Hunc illa*] Ex copia & affluentia ad fastidium usque Venus & luxus in cibis ac aedificiis, *ἐν πλησμονῇ τοι Κύπρις, ἐν πεινῶσι δ' οὔ. Casta pudicitiam servat domus* FARN.

208. *Aut vilis cibus*] Judice me, latet hic mendum grandius. nam cui bono iteretur de victu, cum praecessisset? *non placent suetae dapes.* sequi potius debuisset de vestitu. Cogitent acutiores, excutiantque MSS. quibus ii ad manus notae vetustissimae. nam nostri nihil discrepant. GRUTERUS.

213. *Modica?*] Mediocria, mediae sortis homines. FARN.

216. *Quid*

Regnoque fulti, plura, quam fas eſt, petunt?
Quod non poteſt, vult poſſe, qui nimium poteſt.
Quid deceat alto praeditam ſolio, vides.
Metue ac verere ſceptra remeantis viri.
Phaed. Amoris in me maximum regnum fero,
Reditusque nullos metuo. non umquam amplius
Convexa tetigit ſupera, qui merſus ſemel
Adiit ſilentem nocte perpetua domum.
Nutr. Ne crede Diti. cluſerit regnum licet,
Caniſque diras Stygius obſervet fores:
Solus negatas invenit Theſeus vias.
Phaed. Veniam ille amori forſitan noſtro dabit.
Nutr. Immitis etiam conjugi caſtae fuit.
Experta ſaevam eſt barbara Antiope manum.

Sed

GRONOVII.

222. *Ne crede. Ditis cluſerit*] Rectius eleganti- uſque multo Etruſcus: *Ne crede Diti. cluſerit regnum.* Orcus ſive Dis pater aviditate ſua perpetua atque diligentia veluti fidem dabat faciebatque, Theſea ab ipſo dimiſſum non iri. At tu, inquit, ne credas illi, ne fidem habeas, fallet, Livius lib. 26. *Neque opere munitus erat, ut ubi ipſius loci ac ſtagni praeſidio ſatis creditum foret.*

224. *Invenit Theſeus vias.*] Sic non optimi tantum, ſed & longe numero plures librorum. Pauculi, nec valde boni, *inveniet:* & ſi forſan etiam in bono repeniretur, erratum librarii foret putandum. Cave detrimento ſenſus legi cenſeas *invenit.* Immo elegantius pro futuro ſic praeſens tempus ponitur eodem, niſi quod efficaciore ſenſu. Sic Medea: *Fugimus, Iaſon, fugimus: hoc non eſt novum.* Vult dicere, *Fugiemuſne?* Phaeniſſis: *Si mereris, antecedo: ſi vivis, ſequor.*

VARIORUM.

216. *Quid deceat*] Eſt qui verſum unum concedendum putat Phaedrae, ut cum enumeraſſet nutrix quam nullâ lege viverent divites potenteſque, ſuggerat; Ergo quid mirum me quoque abripi à viâ rectae rationis, quae regina? Acute quidem, ſed an non nimis acute? an non obſtat vox *deceat?* ita puto. GRUTERUS.

219. *Non unquam*] Non patet reditus ad ſuperas auras ei qui ad inferos deſcenderit. FARN.

222. *Ne crede Diti.*] Cum nulla *Ditis* mentio praeceſſerit, non video, quomodo hic *Diti* non credendum eſſe moneat nutrix. At, cum perſuaſionem iſtam Phaedrae, de non redituris ex orco ad ſupera loca mortalibus, communi omnium opinione ac lege naturae firmatam, animo reginae exuere ipſa conatur, ſubjicit: *ne crede.* q. d. *ne crede, non umquam amplius convexa tacturum ſupera, qui merſus ſemel adiit ſilentem nocte perpetua domum.* Deinde κατ' ἀντεπίδειξιν addit: *Ditis cluſerit regnum licet.* Praeterea, ſi vellet *non credendum eſſe Diti*, quia falſurus ſit, & contra morem atque ingenium Theſea dimiſſurus, id quod lepidum eſt Gronovii commentum; inconſtantiae Plutonis potius quam benignitati deorum adſcribendus foret ipſius reditus, contra quam fit infra v. 629. *Illum quidem aequi coelites reducem dabunt.* SCHRODERUS.

223. *Caniſque*] Cerberus. FARN.

227. *Antiope*] Antiopae Amazoni (*ut alii* Hippolytae) matri Hippolyti propter jurgium mortem intulit, multo minus tibi impudicae parcet.

in-

Sed posse flecti conjugem iratum puta:
Quis hujus animum flectet intractabilem?
Exosus omne feminae nomen fugit.
Immitis annos caelibi vitae dicat.
Connubia vitat. genus Amazonium scias.
Phaed. Hunc in nivosi collis haerentem jugis,
Et aspera agili saxa calcantem pede,
Sequi per alta nemora, per montes, placet.
Nutr. Resistet ille, seque mulcendum dabit,
Castosque ritus Venere non casta exuet?
Tibi ponet odium, cujus odio forsitan
Persequitur omnes? *Phaed.* Precibus haud vinci potest?
Nutr. Ferus est. *Phaed.* Amore didicimus vinci feros.
Nutr. Fugiet. *Phaed.* Per ipsa maria, si fugiat, sequar.
Nutr. Patris memento. *Phaed.* Meminimus matris simul.
Nutr. Genus omne profugit. *Phaed.* Pellicis careo metu.
Nutr. Aderit maritus. *Phaed.* nempe Pirithoi comes.
Nutr. Aderitque genitor. *Phaed.* mitis Ariadnae pater.
Nutr. Per has senectae splendidas supplex comas,

Fes-

VARIORUM.

infra vers. 396. FARN. Idem Ovidius & Higynus tradunt. Sed Pausanias: Ἀθηναῖοι ἢ φασὶν ἱππεῖ τε ἦλθον Ἀμαζόνες Ἀντιόπην μὲν ὑπὸ Μολπαδίας τοξευθῆναι. Ceterum Clydimus historiae scriptor credidit Amazona, quae fuit Thesei uxor, Hippolytam vocatam fuisse; sed Plutarchus id referens, in Theseo, perpetuo Antiopen vocat. DELRIUS.

229. *Hujus*] Hippolyti. FARN.

231. *Coelibi*] Conjugii experti à κοιλείψ ex κοίτη & λείπω. FARN.

232. *Genus*] Ut enim Amazones viros aversantur, ita hic foeminas. FARN.

233. *Haerentem*] Venandi studio. FARN.

338. *Tibi ponet*]. Lege per interrogationem. In tuam gratiam deponet odium, cujus superinductae novercae veluti matris suae necis causae ratione fortassis & alias omnes execratur mulieres? FARNABIUS.

242. *Patris memento.*] Maris domini, supra vers. 148. si per maria sequaris, & justi scelerum vindicis, ut in Scylla Nisi filia. FARN.

242. *Patris*] Qui Scyllam per mare crinibus tractam male multavit. Virgilius in Ciri. alii aliter, ego sic intelligo. DELRIUS.

242. *Matris*] Quae nefario amore peccavit. FARNABIUS.

243. *Genus*] Foeminas omnes aversatur. FARN

243. *Pellicis*] Non itaque de pellice solicita ero. FARN.

244. *Nempe*] Adulteri, atque hic in me facilior futurus est. FARN.

245. *Mitis*] Filiam amatorem insecutam non ultus. FARN.

246. *Splendidas*] Canas. *Instat annus canasque*

 suas

Fessumque curis pectus, & cara ubera,
Precor, furorem siste, teque ipsam adjuva.
Pars sanitatis, velle sanari, fuit.
Phaed. Non omnis animo cessit ingenuo pudor.
Paremus, altrix. qui regi non vult, amor
Vincatur. haud te, fama, maculari sinam.
Haec sola ratio est, unicum effugium mali.
Virum sequamur. morte praevertam nefas.
Nutr. Moderare, alumna, mentis effrenae impetus.
Animos coërce, dignam ob hoc vita reor,
Quod esse temet autumas dignam nece.
Phaed. Decreta mors est. quaeritur fati genus.
Laqueone vitam finiam, an ferro incubem?
An missa praeceps arce Palladia cadam?
Prô, castitatis vindicem armemus manum.
Nutr. Sic te senectus nostra praecipiti sinat
Perire leto? siste furibundum impetum.
[Haud facile quisquam ad vitam revocari potest.]

Phaed.

GRONOVII.

261. *Prô, castitatis vindicem*] Lipsius, *Pro castitate:* Scaliger, *Procacitatis:* Gruterus, *Proh castitatis vindicem!* Membranae Flor. *Proin castitatis.* Sed ne hoc quidem huic loco convenit. Fortasse post 267. versum non male collocaretur servata optimi codicis scriptura.

264. *Haud facile quisquam*] Hunc versum, tanquam ποιητοῦ κόμματιον, Scaliger ὠβελίζει. neque ad sententiam quicquam facere, neque à bono Poëta esse. Sane in metro peccatum agnosco. Sensu autem & phrasi, modo ut oportet Phaedrae detur, adeo aptus est & scitus, ut propemodum sequentem ei subjectum putem. Nam illud, *revocare ad vitam*, non est hominis Latine imperiti. quippe inter praecipua veterum officia. Suetonius Octavio cap. 53. *Gallum Terrinium senatorem, minus sibi familiarem, sed captum repente oculis, & ob id inedia mori destinantem, praesens consolando revocavit ad vitam.* Ubi miratus quidam,

VARIORUM.

suas & inania nudas Ubera, per canas, alimentaque prima precatur. Capilli enim cani splendorem argenti aemulantur. Unde Martialis: *Et facies multo splendeat alba pilo.* Her. Oet. vers. 925. FARN.

250. *Pudor.*] Emendari volens. FARN.

251. *Qui regi*] Qui flecti non vult amor, frangatur. FARN.

253. *Unicum*] Primum enim amoris remedium fames; secundum tempus, tertium restis, inquit Crates. FARN.

254. *Virum*] Qui apud inferos est, mortem scil. mihi inferendo. FARN.

260. *Arce*] Acropoli arce Atheniensi quae Palladi arcium praesidi sacra. FARN.

264. *Haud facile quisquam*] Et hic versus aegre admitti potest. FARN.

Phaed. Prohibere ratio nulla periturum potest,
Ubi qui mori constituit, & debet mori.
Nutr. Solamen annis unicum fessis, hera,
Si tam protervus incubat menti furor,
Contemne famam. fama vix vero favet,
Pejus merenti melior, & pejor bono.
Tentemus animum tristem & intractabilem.
Meus iste labor est, aggredi juvenem ferum,
Mentemque saevam flectere immitis viri.

GRONOVII.

quomodo lumine tantummodo captum, nondum mortuum, ad vitam revocarit, *vivere* hic est ait sine ulla animi aut corporis laesione vivere. Immo *vita* simpliciter hic est aura vesci: & hoc officium praestitit Augusti humanitas, quod solebant amicissimis: ut inter alios Tiberius Coccejo Nervae apud Tacitum Annal. 6, 26. Cicero lib. 3. ad Attic. epist. 6. *Quod me ad vitam vocas, unum efficis, ut à me manus abstineam.* Idem lib. 1. ad Quintum ep. 3. *Testor omnes deos, me hac una voce à morte revocatum, quod omnes in mea vita partem aliquam tuae vitae repositam esse dicebant.* Nempe deterritum, ne me occiderem. Lib. 1. Tuscul. *Hegesia liber est Ἀποκαρτερῶν quod à vita quidam per inediam discedens, revocatur ab amicis.* Plinius lib 1. epist. 12. *destinasse Corellium mori: nec aut suis aut filiae precibus flecti: solum superesse me, à quo revocari posset ad vitam.* Curtius lib 8. de Callisthene & Alexandro: *à quo revocatus ad vitam erat, quum interfecto Clito mori perseveraret.* Seneca 3 Benef. 9. *Et quos desiderabat, volentem sequi, ad vitae consilium reduxisse.* His omnibus inducor ut versum illum ab homine vulgari factum negem. Et sane exstat integer in Florentino, non minus quam alter, nonnihil tamen vocibus transpositis ut & in Vossiano: *Haud quisquam ad vitam facile revocari potest.* Seneca nihilominus haud sic in metrum peccavit. An fuit: *Haud facile quisquam à morte revocari potest?* An, *Haud facile cuiquam vita rev.* Dispiciendum. Versu 266. liber optimus: *Ubi qui mori.* quod & suo exemplari adscripserat Grotius. Nolo me esse temerarium, aut mea sensa pro sensis Senecae legi: sed si quis haberet liber vetus, valde probarem: PH. *Ad vitam honesta facile revocari potest. Prohibere ratio nulla moriturum valet, Ubi, qui mori constituit & debet mori. Proin castitatis vindicem armemus manum.* Matrona, inquit, cui constat suus pudor, si incidat causa, cur mori velit, facile admittit blandimenta vitae. Exemplo sunt Plancina Pisonis, & meliot Senecae Paullina apud Tacitum. At si ille, vel si vir sit, qui constituit mori, ob susceptum facinus etiam dignus est morte, quae ratio possit eum retinere in vita? Sequitur commodissime: *Proin castitatis.* Talis quum ego sim meo ipsius judicio, quid restat, nisi ut manum adversus me armem?

VARIORUM.

268. *Si tam*] Victa anus se ad lenoniam convertit, ut alumnae vitae parcat. FARN.

269. *Fama*] Saepius enim *ficti pravique tenax.* FARNABIUS.

CHORUS.

Omnia amori cedere, homines omnis loci, aetatis, conditionis, ipsos Deos superos ac inferos, quin & bruta animalia terrestria, aquatilia, aërea.

DIva, non miti generata ponto,
Quam vocat matrem geminus Cupido,
Impotens flammis simul & sagittis,
Iste lascivus Puer ac renidens
Tela quam certo moderatur arcu!
Labitur totas furor in medullas,
Igne furtivo populante venas.
Non habet latam data plaga frontem,
Sed vorat tectas penitus medullas.
Nulla pax isti Puero. per orbem
Spargit effusas agilis sagittas.
Quaeque nascentem videt ora Solem,
Quaeque ad Hesperias jacet ora metas,

Si

GRONOVII.

277. *Puer ac renitens*] Flor. quoque & Voss. *&* *renidens*: & vers. 286. *Quaeque ad Hesperias jacet ora metas*: & vers. 288. *Si qua Parrhasiae glacialis Ursae.*

VARIORUM.

274. *Diva, non miti*] Venus nata è spuma maris, orta ex testiculis Coeli à Saturno exsectis & in mare projectis: unde ἀφροδίτη ab ἀφρὸς ob similitudinem seminis, *vel*, propter humoris salsi vim animalem & foecundam. FARNABIUS. Musaeus: ἀγνώσσεις ὅτι Κύπρις ἐπίσκοπός ἐστι θαλάσσης. Ovidius: —— *quia mater amorum Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.* idem affirmant praeter Solinum in Ponticis, Tibullus, *Ausonius*, aliique. cur vero è mari nata fingatur, ex Porphyrii & Jubae auctoritate scribit Planciades Mytholog. lib. 2. Vide Eusebium lib. 3. Praeparat. Euangel. cap. 3. Clementem Aegyptium lib. 1. Paedag. Aristotelem lib. 2. Rhet. ad Teodect. & Heraclidem Ponticum, in allegoriis Homericis. DELRIUS.

275. *Geminus*] Ἔρως & ἀντέρως. hic divinus, *ille* vulgaris mortalisque amor. FARN.

276. *Impotens*] Valde potens, *vel* non temperans. FARN.

277. *Renidens*] Lascivo ac fallaci quodam risu, Cupido.

280. *Populante*] Consumente. FARN.

283. *Per orbem*] Qui ad ortum, occasum, meridiem, septentrionem; vide Her. Fur. vers. 37. 129, 884. & 443. FARN.

293. *Igne-*

Si qua ferventi ſubjecta Cancro eſt,
Si qua Parrhaſiae glacialis Urſae
Semper errantes patitur colonos,
Novit hos aeſtus. juvenum feroces
Concitat flammas: ſenibuſque feſſis
Rurſus extinctos revocat calores:
Virginum ignoto ferit igne pectus:
Et jubet coelo Superos relicto
Vultibus falſis habitare terras.
Theſſali Phoebus pecoris magiſter
Egit armentum, poſitoque plectro
Impari tauros calamo vocavit.
Induit formas quoties minores,
Ipſe qui coelum nebulaſque ducit?
Candidas ales modo movit alas,
Dulcior vocem moriente cygno.
Fronte nunc torva petulans juvencus
Virginum ſtravit ſua terga ludo,

Per-

VARIORUM.

293. *Ignoto ferit*] Novo; quem prius non ſenſerunt. FARN.

295. *Vultibus*] Aſſumptis aliis imaginibus. FARNABIUS.

296. *Phoebus*] Apollo divinitate à Jove exutus, propter interfectos Cyclopas, *vel* quod alii ferunt & hic innuit Poëta, ut filia regis frui poſſet, per novem annos Admeti regis Theſſaliae armenta pavit. FARN.

298. *Impari*] Diſparibus compacta calamis fiſtula. FARN.

299. *Minores*,] Etiam vilium animalium. FARNABIUS.

301. *Candidas*] Jupiter ſpecie Cygni adivit Ledam uxorem Tyndari regis Laconiae. FARN.

302. *Dulcior vocem*] Cygnos tamen cum voluptate & cantu mori negant ſanioris judicii authores. FARNABIUS. Callimachus, Aeſchylus, Theocritus, Ariſtophanes, Antipater, Euripides, Plato, Ariſtoteles, Aegyptii ſacerdotes, Philoſtratus, Oppianus, Tzetzes, Lucretius, Ovidius, Seneca, Martialis, nec non Cicero Tuſcul. quaeſt. 5. Wottonus lib. 7. cap. 148. & Hieron. Cardanus de ſubtilit. lib. 10. teſtantur cygnos cum cantu & voluptate mori. Athenaeus vero, Aelianus, Plinius, & ex recentioribus Jul. Scaliger exercitat. ad Cardanum libro 15. nec non Brodeus comment. in Epigr. Graeca, & Pierius lib. 23 Hieroglyph. totum illud fabuloſum eſſe contendunt. quorum ſententiam, quia veritati conſentaneam comperio, lubens amplector. DELRIUS.

303. *Fronte*] Jupiter in taurum mutatus Europam filiam Agenoris è Phoenicia in Cretam transfretavit. FARN.

304. *Stravit*] Tangenda & aſcendenda praebuit. FARN.

Perque fraternos nova regna fluctus,
Ungula lentos imitante remos,
Pectore adverso domuit profundum;
Pro sua vector timidus rapina.
Arsit obscuri Dea clara mundi
Nocte deserta, nitidosque fratri
Tradidit currus aliter regendos.
Ille nocturnas agitare bigas
Discit, & gyro breviore flecti.
Nec suum tempus tenuere noctes,
Et dies tardo remeavit ortu,
Dum tremunt axes graviore curru.
Natus Alcmena posuit pharetram,
Et minax vasti spolium leonis;
Passus aptari digitis smaragdos,
Et dari legem rudibus capillis:
Crura distincto religavit auro,

Lu-

GRONOVII.

305. *Perque fraternos, mala regna*] Sic sequiores, è quibus octo Gruteri cum Scholiaste illo, qui *propter tempestates.* Flor. Lipſ. Mog. inter lineas & primae ed. *nova regna.* quod etsi aliis arrideat, mihi tamen coactius videtur, inquit Gruterus: neque enim tunc Jupiter mari dominabatur, cum id tauri forma tranabat, aut si dominabatur, plusquam precario. At mihi nihil obsequentius, mollius, suavius videtur. Primum Jupiter, ubicumque est, regnat, & sive frater, sive quis alius deorum hospitem expertus est, dominum in regna recepit. Dein annon regnabat, cui sternebantur & procumbebant undae, adspirabant venti, Neptunus tridentem & fractum

VARIORUM.

305. *Fraternos*] Neptuno imperatum mare. FARNABIUS.

308. *Rapina.*] Europa quam rapuit, ne mergeretur. FARN.

309. *Obscuri*] Luna nocti praefecta, dum amasio suo Endymioni in montibus Aſelenis Latmiisque saxis in Caria consopito vacat, Soli currus suos regendos tradit, *& hoc propter Lunae coitum fingitur.* FARN.

312. *Bigas*] Lunae, ipse Sol quadrigis assuetus. FARNABIUS.

313. *Gyro*] Circulo terrae propiori. Celerius, scil. 27. diebus, 8. horis cursum suum peraget, quam Sol. Thyest. verſ. 840. FARNABIUS. Gyrus metae flexus est. Ausonius *ἀρχαικῶς* goerum *vocavit.* DELRIUS.

316. *Tremunt*] Mutato auriga Sole scil. majori lumine. FARN.

317. *Natus*] Vide Hercul. Furent. verſ. 465. FARNABIUS.

319. *Smaragdos,*] Annulos in quibus smaragdi. FARNABIUS.

320. *Et dari*] Incomptos capillos concinnari & reticulo implicari. FARN.

321. *Crura*] Suras alte vincit cothurnis auro distinctis. FARN.

322. *Lo-*

Luteo plantas cohibente ſocco.
Et manu, clavam modo qua gerebat,
Fila deduxit properante fuſo.
Vidit Perſis, ditiſque ferax
Lydia regni, dejecta feri
Terga leonis, humeriſque, quibus
Sederat alti regia coeli,
Tenuem Tyrio ſtamine pallam.
Sacer eſt ignis, (credite laeſis)
Nimiumque potens. qua terra ſalo
Cingitur alto, quaque aetherio
Candida mundo ſidera currunt;
Haec regna tenet Puer immitis;
Spicula cujus ſentit in imis
Caerulus undis grex Nereidum,
Flammamque nequit relevare mari.
Ignes ſentit genus aligerum.

Ve-

GRONOVII.

gurgitem Aegon ſubmittebant, Nereides & Tritones venerabundi adſultantes comitanteſque hymenaeum canebant, denique ſerviebant omnia *domito*, ut mox ait, *profundo?*

325. *Vidit Perſes, ditiſque ferax*] Florentinus: *Perſis ditique ferax Lydia regno.* Codici olim Grotiano adſcriptum erat: *ditiſque ferax Lydia arenae.*

332. *Quaeque aetherio Candida mundo*] Etruſcus, ut Lipſianus: *quaeque per ipſum Candida mundum.*

VARIORUM.

322. *Luteo plantas*] Objicit hunc locum Sigonius Robortello, tanquam ejus interpretationem è Guerrino deſcripſerit. Uſas luteis flammeis ſponſas, auctor eſt Lucanus II. Pharſal. *Lutea demiſſos velarunt flammea vultus.* Soccos luteos etiam in uſu fuiſſe, hic locus oſtendit: Veſtes quinimo luteas, ille in Oedipo, *Crine flaventi ſimulata virgo Luteam veſtem retinente zonâ.* Unde omnem ſponſarum ornatum primo nuptiarum die fuiſſe colore luteum, materiâ byſſinum colligimus. FABRITIUS.

324. *Properante*] Celeriter agitato. FARN.

327. *Quibus*] Hercul. Fur. verſu 68. FARN.

330. *Sacer*] Ignis amoris eſt ſacer. *Vel* execrandus. FARN.

330. *Credite laeſis*] Ejus vim expertis. FARN.

333. *Mundo*] In mari, terra, coelo. FARN.

336. *Grex Nereidum,*] Nympharum maris quae Nerei & Doridis filiae. FARNABIUS. Nerei & Doridis filiae, marinae nymphae quinquaginta, apud Orpheum in Hymn. Pindarum in Iſthm. Heſiodum in Theogon. qui & nominat. eaedem *Nerinae.* Aliae, *Oceaninae*, ſeu *Oceanitides*, Oceani & Thetyos natae, quas ter mille tradit Heſiodus, ducentas Virgil. 4. Georg. DELRIUS.

338. *Ignes*] *Omne adeo genus in terris hominumque, ferarumque Et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volucres, In furias Veneremque ruunt, Amor omnibus idem.* FARN.

339. *Ve-*

Venere inſtincti quam magna gerunt
Grege pro toto bella juvenci!
Si conjugio timuere ſuo,
Poſcunt timidi praelia cervi;
Et mugitu dant concepti
Signa furoris. tunc virgatas
India tigres decolor horret.
Tunc vulnificos acuit dentes
Aper, & toto eſt ſpumeus ore.
Poeni quatiunt colla leones,
Cum movit amor. tum ſilva gemit
Murmure ſaevo.
Amat inſani bellua ponti,
Lucaeque boves. vindicat omnes

Na-

GRONOVII.

339. *Inſtincti quam magna gerunt*] Raphelingianus, tres Delrii, unus Gruteri, melior Voſſianus, denique caſtus ille Florentinus: *Venere inſtinctus ſuſcipit audax Grege pro toto bella juvenus.* At hoc viro docto ſpurium eſt, eritque, inquit, una omnibus, quibus auris non omnino agreſtis. Ne terreamur. Fallunt nos, non tantum oculi, ſed etiam ſaepius aures, & harum quoque vagi ſenſus oppreſſa ratione mentiuntur, ut cantat ille.

VARIORUM.

339. *Venere inſtincti*] Traject. MS. totidem verbis atque Florentinus & tenore fere ſimili: *Venere inſtinctus ſuſcipit audax Bella pro toto grege juvenus.* SCHRODERUS.

341. *Conjugio*] Cervae conſorti foeminae ſuae. FARNABIUS.

342. *Timidi*] Alias timidi, hic feroces. FARN.

344. *Virgatas*] Variegatas, maculoſas. FARN.

344. *Virgatas India tigres*] Ad h. l. Farnabius *virgatas* i. e. *variegatas*, *maculoſas*. minus recte; ſiquidem maculis diſtingui tigres putaverit. Sunt iſtae, ut recte noſter eas appellat, *virgatae*, at *maculoſi* leopardi. vide Iſ. Voſſium ad Pomp. Mel. lib. 3. c. 15. not. 16. Et infra Hercul. Oetaeus v. 145. *Te fera Caſpia, Quae virgata tibi praebuit ubera.* SCHRODERUS.

345. *India*] Indi nigri, fuſci. nigredinem coloris privationem ponunt Poëtae. vide Herc. Fur. 862. FARN.

347. *Spumeus*] Apri à Lucretio ſpumigeri, à Virgilio ſpumantes dicuntur. DELRIUS.

348. *Poeni*] Libyci, ſupr. verſ. 59. Poeni proprie ſunt Carthaginienſes Phoenicibus oriundi, qui Didone duce Africam è Phoenicia advenerunt. FARN.

450. *Murmure*] Feratum in ſilva degentium. FARNABIUS.

351. *Bellua*] Cetus, balaena FARN.

352. *Lucaeque boves.*] Suaves ſunt hoc loco interpretes noſtri, reponentes, *Lucique boves*; & ne patellae dignum deſit operculum, idipſum interpretantes, *boves luci*, id eſt, in ſilva incaedua verſari ſolitos. At Ennius inquit; *Prius pariet locuſta Lucam bovem.* & Lucretius lib. 5. *Inde boves Lucas turrito corpore tetros Anguimanos belli docuerunt volnera Poeni Sufferre* —— Plinius Hiſt. natur. lib. 8. Elephantos Italia primum vidit Pyrrhi regis bello, & boves Lucas appellavit. DELRIUS. *Bos Lucans* primo dictus eſt, id eſt, Lucanus, quia in Lucania Romanis primum viſus: deinde *Lucas* & *Luca*: ut *praegnans* & *praegnas*, *Picens* & *Picenus*: *Campas* & *Campanus*. SALMASIUS.

363. Quam-

Natura ſibi. nihil immune eſt.
Odiumque perit, cum juſſit amor:
Veteres cedunt ignibus irae.
Quid plura canam? vincit ſaevas
Cura novercas.

ACTUS SECUNDUS.

CHORUS. NUTRIX. PHAEDRA.

Amoris morbum, impatientiam & aeſtum conqueritur nutrix, mox ipſa prodit Phaedra mutatis veſtibus in cinctum Amazonis ſeu venatricis, ut Hippolyto placeat.

Chor. Altrix, profare, quid feras? quonam in loco eſt
Regina? ſaevis ecquis eſt flammis modus?
Nutr. Spes nulla tantum poſſe leniri malum;
Finiſque flammis nullus inſanis erit:
Torretur aeſtu tacito, & incluſus quoque,
Quamvis tegatur, proditur vultu furor.
Erumpit oculis ignis, & lapſae genae

Lu-

GRONOVII.

358. CH. *Altrix profare,*] Hunc verſum in vulgatis Phaedrae peſſime attribui vidit Lipſius: itaque eum repoſuit poſt verſ. 584. *Quo ſe dabit.* Non illo tamen congruere vidit Delrius, ſed inani argumento Phaedrae cum retinet. Vere Gruterus & Scaliger, qui Choro dederunt. Sed hic praeterea eximius ille Etruſcus pulcherrimum facinus inceptat. Verſ. enim 403. qui commutaverat coloniam & loco non ſuo poſitus Lipſium & Delrium amicos, utrumque fruſtra, inter ſe commiſerat, huc reſtituit, & pariter eidem Choro aptiſſime tribuit: CH. *Altrix profare, quid feras? quonam in loco eſt Regina? ſaevis ecquis eſt flammis modus?* Reſpondet nutrix: *Spes nulla tantum.* Hoc qui juſtum, verum, neceſſarium eſſe negabit, illum ego non quamvis agreſtibus atque hiſpidis, ſed ipſius Midae aut potius cujus ad animalis inſtar illae factae fuerunt, auribus praeditum liquido jurabo.

364. *Et lapſae genae Lucem recuſant.*] Scaliger ſententiam ait poſtulare *laſſae*, & ſane ita Florentinus. Gruterus & *laxae* & *lapſae* queat ferre. Ego

VARIORUM.

363. *Quamvis tegatur,*] Ovid. 2. Metam. *Heu quam difficile eſt crimen non prodere vultu.* Oet. a. 2. DELRIUS.

364. *Ignis,*] Ardentis concupiſcentiae ſcintillae quae & in iratis elucent. FARN.

 365. *Nil*

Lucem recuſant. nil idem dubiae placet;
Artuſque varie jactat incertus dolor.
Nunc ut ſoluto labitur moriens gradu,
Et vix labante ſuſtinet collo caput.
Nunc ſe quieti reddit; & ſomni immemor
Noctem querelis ducit; attolli jubet,
Iterumque poni corpus; & ſolvi comas;
Rurſuſque fingi. ſemper impatiens ſui
Mutatur habitus. nulla jam Cereris ſubit
Cura, aut ſalutis. vadit incerto pede,
Jam viribus defecta. non idem vigor;
Non ora tingens nitida purpureus rubor.
Populatur artus cura. jam greſſus tremunt;
Tenerque nitidi corporis cecidit decor.
Et, qui ferebant ſigna Phoebeae facis,

Ocu-

GRONOVII.

quid ſint *lapſae genae*, didici: illa ut explicent alii, exſpecto. Marcus Seneca contr. 12. ex Papirio Fabiano: *Ut intravi, cadentes jam oculos ad nomen meum erexit, fugientemque animam retinuit.* Lucanus lib. 2. *Vultuſque exanimes oculoſque in morte jacentes.* Statius ad Claudiam: *tenuique oculos jam morte cadentes.* In Abaſcanti Pietate: *Jamque cadunt vultus oculiſque noviſſimus error.* Suetonius de Auguſto: *Supremo die petito ſpeculo capillum ſibi comi ac malas labentes corrigi praecepit.* Claudianus de bello Gildonico: *Vox tenuis, tardique gradus, oculique jacentes, Interius fugere genae.*

379. *Et, qui tenebant*] Quod ex impreſſis quibusdam adfert Gruterus, confirmat Flor. *Et qui ferebant.* i. e. praeferebant. Virgilius: *Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.*

VARIORUM.

365. *Nil idem dubiae*] Propria amantium perturbatio. Ovidius 10. *furioſaque vota retractat, Et modo deſperat, modo vult tentare, pudetque, Et cupit & quid agat, non invenit.* FARN.

366. *Dolor.*] Amor, quem & ſupra furorem, curam, inſaniam dixit. FARNABIUS. Sic amor ab Ovidio etiam epiſt. 13. vocatur; *Tu mihi luce dolor, tu mihi nocte venis.* DELRIUS.

369. *Nunc*] Dat quidem ſe quieti, ſed illa non admittit.

370. *Attolli*] In lecto. FARN.

372. *Fingi*] Componi. FARN.

373. *Cereris*] Cibi; FARN. Solent enim amantes cibos aſpernari. Ovid. Epiſt. *Fugerat ore color, maciesque adduxerat artus, Sumebant minimos ora coacta cibos.*

375. *Jam viribus defecta.*] Optime in veter. libris continetur, *viribus defecta.* Sic Ovidius lib. 5. Metam. *Sanguine defectos cecidit collapſus in artus.* & Metam. 9. ——— *qua vires defecto reddat amori.* Sic Martialis; *Dulcia defecta modulatur carmina lingua Cantator cygnus funeris ipſe ſui.* DELR.

377. *Populatur artus cura.*] Conſumit, deſtruit. FARNABIUS. Omnem vim ac virtutem deſtruit ac depraedatur. haec vis verbi. DELRIUS.

379. *Qui ferebant*] Qui fulgore & radiis eam ſole ortam indicabant, amiſerunt jam generis ſui proprium ſplendorem. FARN.

382. Qua-

Oculi nihil gentile nec patrium micant.
Lachrimae cadunt per ora, & assiduo genae
Rore irrigantur: qualiter Tauri jugis
Tepido madescunt imbre percussae nives.
Sed, en, patescunt regiae fastigia:
Reclinis ipsa sedis auratae toro,
Solitos amictus mente non sana abnuit.
Phaed. Removete, famulae, purpura atque auro illitas
Vestes. procul sit muricis Tyrii rubor,
Quae fila ramis ultimi Seres legunt:
Brevis expeditos zona constringat sinus.
Cervix monili vacua; nec niveus lapis
Deducat aures, Indici donum maris.
Odore crinis sparsus Assyrio vacet:

Sic

GRONOVII.

383. *Imbre persusae nives.*] Etruscus: *percussae.* Horatius: *Non verberatae grandine vineae.* Tibullus lib. 1. eleg. 2. *Janua difficilis dominae, te verberet imber.* Virgil. *Piniferum caput & vento pulsatur & imbri.*

VARIORUM.

382. *Qualiter Tauri jugis*] Sic Ov. eleg 8. *Suspensaeque diu lacrymae fluxere per ora, Qualiter adjectâ de nive manat aqua.* DELRIUS.

388. *Muricis*] Purpura è muricis succo. vide Thyest. 345. FARNABIUS.

388. *Tyrii*] Tyrus, metropolis Phoenices; quondam septingentis passibus à continente divisa mari profundissimo, sed Alexandri Magni jussu, aggeribus congestis continenti juncta. nobilis tincturâ purpurae. Hebraeis צור Zor. DELR.

389. *Quae*] Thyest. 379. FARN.

389. *Seres*] De serico multa Tiraquellus in legib. connubial. leg. 3. num. 18. de eodem & bombycino Baifius lib. de re vestiariâ, cap. 5. & 6. & Brodeus lib. 2. miscellan. cap. 22. de iisdem & bysso Volaterranus lib. 28. Comment. Urban. & Pet. Faber lib. 1. Semestr. c. 16. Inde discant juvenes: sericum arboribus depecti; byssum instar lini terrâ edi; bombycinum à vermiculis gigni. priora duo, volunt quidam penitus interisse. falsum id, nam sericum illud antiquorum, in Taprobanâ, Tartariâ, Chinaque, quin & Calabriâ hodie depecti arboribus, confirmat Jul. Scalig. exercit. 158. cap. 9. de arborum lanugine docent Plinius lib. 6. cap. 17. Dion. lib. μγ'. Strabo lib. ιε. Arrianus in Periplo maris rubri, Virgilius, Claudianus, & alii plurimi. Byssum Hebraeorum commendat Pausanias, & in totâ Graeciâ non nisi in Elide nasci Eliac. lib. 1. Hodie etiam apud Belgas existimo byssum nasci. quid enim aliud tenuissimum illud & pellucidum Cameracensium linum? DELRIUS.

390. *Expeditos*] Breves, succinctos & à latere apertos, quo ad cursum expeditior sim. FARN.

392. *Deducat*] Pondere scilicet suo.

392. *Aures,*] Nec aures onerent elenchi, & appensae margaritae, quae nascuntur conchyliis in mari Indico. FARN.

392. *Donum maris,*] Nam in conchyliis marinis innascitur. norunt id Lusitani mercatores, quibus illa margaritarum piscatio curae in Indico mari. DELRIUS.

393. *Odore*] Nardo seu amomo. FARN. Catullus: *Assyrio venit odore domum.*

396. *Ven-*

Sic temere jactae colla perfundant comae
Humerosque summos; cursibus motae citis
Ventos sequantur. laeva se pharetrae dabit;
Hastile vibret dextra Thessalicum manus.
Talis severi mater Hippolyti fuit.
Qualis, relictis frigidi Ponti plagis,
Egit catervas, Atticum pulsans solum,
Tanaitis, aut Maeotis, & nodo comas
Coëgit emisitque, lunata latus
Protecta pelta; talis in silvas ferar.
Nutr. Sepone questus. non levat miseros dolor,
Agreste placa virginis numen Deae.

Re-

GRONOVII.

399 *Qualis, relictis frigidi*] Conjeceram: *Talis relictis.* Video idem placuisse Grotio.

401. *Aut Tanais, aut Maeotis,*] Quomodo pulsavit solum Tanais? Hoc non potuit, nisi fuerit submersa. nam Latine *solum Tanais* est ipse fundus non regio Tanai circumjecta. An ergo significat vado transiisse Tanaim & Maeotim. Vossianus codex: *Tanaitis aut Maeotis.* Ut quemadmodum in universum se jactabant Martis filias, ita haec praedicetur quasi Nympha & filia Tanais aut Maeotidos. Aut certe, ex urbe Tanai vel populis Μαιώταις oriunda. Strabo lib. 11. Ἐπὶ δὲ τῷ ποταμῷ καὶ τῇ λίμνῃ, πόλις ὁμώνυμος κεῖται Τάναϊς, τῶν Βοσπορανῶν ἐχόντων Ἑλλήνων. νεωστὶ μὲν οὖν ἐξεπόρθησεν αὐτὴν Πολέμων ὁ βασιλεὺς ἀπειθοῦσαν. Hoc teneamus. Sic *Memphitides puellae.* Florentinus non juvat: habet enim: *Tanais alti aut Maeotis.* Alius Flor. & Germanicus. *Tanatois aut Maeotis.* Meus, *Tanais aut Maeotis.* Quae nihil aliud quam Vossianum illud significant.

404. *Sepone questus. non levat*] Post hunc versum libri vulgares & gregales Mss. inculcant illum: *Regina saevis ecquis est flammis modus?* Sed quem hoc loco Magni Ducis liber optimus agnoscit nullum: posuit autem superius, uti debuit. Post versum *Sepone questus*, sequitur nullo alio interposito: *Agreste numen:* & finitur haec scena: ac majusculis literis praeponuntur personae: NUTRIX. HIPPOLYTUS. Neque aliter in alio Florent. & nostro membranaceo.

VARIORUM.

396. *Ventos*] Ventis diffluant. FARN.

397. *Hastile*] Sarissam, venabulum. FARN.

398. *Mater*] Antiope, ut alii, Hippolyte Amazonum Regina Bosporum Thracium gelu constrictum trajecit, copiisque suis Graeciam aggressa in Attica tandem devicta est à Theseo, cui nupta Hippolytum peperit. FARN.

400. *Catervas,*] Amazonum, quae ad Tanaim fluvium Scythiae & Moeotim paludem accolunt. FARNABIUS.

400 *Atticum pulsans solum,*] Lysias orator prodidit Amazonas primas mortalium equo usas fuisse; & gratià roboris periclitandi, cum alia percurrisse loca, tum Atticam etiam; in qua aegre tandem vinci potuerint. Hellanicus Lesbius scripsit illas, ut in Atticam pervenirent, Thracium Bosporum gelu constrictum (qua de re vide Plutarchum, in Theseo) equis plaustrisque trajecisse. quo tempore Antiope capta, postea Theseo Hippolytum peperit; auctore, post Heraclidem Ponticum, Isacio in Lycophronem. DELRIUS.

401. *Et nodo*] In nodum collegit, & à tergo demisit. FARN.

402. *Lunata*] Scuto brevi mediam Lunam referente. vid. Med. vers. 214. FARN. Virgilius: *Amazonidum lunatis agmina peltis.*

405. *Agreste*] Ἀγροτέραν Ἄρτεμιν venationum Deam: sibi itaque patrium numen, ut cui Creta propter copiosum venatum sacra. *Vel* ab Agrae loco trans Ilissum, ubi Dianae venatricis aedes.

Vel

Regina nemorum, ſola quae monteis colis,
Et una ſolis montibus coleris Dea,
Converte triſtes omnium in melius minas.
O magna ſilvas inter & lucos Dea,
Clarumque coeli ſidus, & noctis decus,
Cujus relucet mundus alterna face,
Hecate triformis; en ades coeptis favens.
Animum rigentem triſtis Hippolyti doma.
Amare diſcat, mutuos ignes ferat.
Det facilis aures. mitiga pectus ferum.
Innecte mentem. torvus, averſus, ferox,
In jura Veneris redeat. huc vires tuas
Intende. ſic te lucidi vultus ferant,

Et

GRONOVII.

411. *Mundus alterna face*,] Non male. Flor. tamen: *alterna vice.* Medea: *Nitidusque certas mundus evolvet vices.*

VARIORUM.

Vel in gratiam Hippolyti ejus comitis placandum, ne obſtet, non, ut faveat. Quid enim Deae ſemper virgini cum nuptiis & amoribus? amantes tamen foeminae Lunae vota concipiebant, ut Soli viri. ita Simaetha apud Theoc. ἀλλὰ σελάνα φαῖνε καλόν. FARN.

406. *Regina nemorum*:] Vota haec concipit nutrix Phaedrae nomine aram tangens. FARNABIUS. Viri amantes ſolem, feminae lunam precabantur. teſtes Seneca hoc loco, Euripides in Hippolyto, & Theocritus εἰδυλ. β' cujus Scholiaſtes hujus conſuetudinis varias rationes reddit: unam, quod cum luna Endymionem amarit, non ſit veriſimile, foeminis eam eodem morbo laborantibus, non opitulaturam: aliam quia amori exercendo nox longe quam dies ſit accommodatior, noctique luna ſeu Diana praeſit. Multa etiam Caelius lib. 5. cap. 6. DELRIUS.

406. *Quae montes colis*,] Horatius: *Montium custos, nemorumque virgo.*

406. *Regina nemorum*,] Et hic Traject. MS. cum Florentino conſentit, novae ſcenae, & perſonarum *nutricis* ſc. & *Hippolyti* conſtitutione. SCHRODERUS.

407. *Solis*] Deſertis. FARN.

408. *Ominum*] Exitii quod Phaedrae imminere ominor. FARN.

411. *Alterna*] Cum ſole altern. FARN.

412. *Hecate*] Quod centum victimis placaretur ex inſtituto Menelai. *Vel* quod inhumatos centum annos errare faciat. *Aliis* à centuplicato frugum foenore quod à matre acceptum docuit, aut propter plurimas virtutes. FARN.

412. *Triformis*;] Eſt enim in coelo Luna, in terris Diana, apud inferos Proſerpina. *Vel* τρίμορφος & τρικέφαλος, à trina facie, cum ſurgit aut deſinit in cornua, cum dividua eſt, cum plena. *Vel* Trivia à triplici curſu ſub Zodiaco ſecundum longitudinem, latitudinem, & altitudinem: Triviis etiam praeeſſe fertur. referunt alii ad tres decades menſis ἱσαμένου, μεσοῦντος, φθινομένου. FARN.

412. *En ades coeptis favens.*] Scribo *eia ades.* NIC. HEINSIUS.

416. *Innecte mentem.*] Alii leg. *Inverte.* Moguntinenſ. Herbipolenſ. & tres Veneti; *Innecte.* quod in tanto manuſc. conſenſu, miror cur Baſileenſ. ni fallor, primi, mutarint. vult Hippolyti animum in amoris retia pertrahi. aptum vocabulum venatrici ac venatori. DELRIUS.

418. *Sic te*] Sic, lucida fulgeas precor, nullam patiaris Eclipſim. Lunam enim deficientem è con-

Et nube rupta cornibus puris eas.
Sic te, regentem frena nocturni aetheris,
Detrahere nunquam Thessali cantus queant;
Nullusque de te gloriam pastor ferat.
Ades invocata. jam faves votis, Dea.
Ipsum intuor solenne venerantem sacrum,
Nullo latus comitante. quid dubitas? dedit
Tempus locumque casus. utendum artibus.
Trepidamus? haud est facile mandatum scelus
Audere. verum justa, qui reges timet,
Deponat. omne pellat ex animo decus.
Malus est minister regii imperii pudor.

VARIORUM.

coelo carminibus devocari vulgo creditum. infr. v. 788. FARNABIUS.

419. *Cornibus*] Taurino vultu Lunam vocat Synesius: *Σοι δε ταυρῶπις μήνα. Tibi taurina fronte Luna* vel quia quando alinoides est, apparet cornuta; vel quia bos ei apud Aegyptios sacra, teste Eusebio libro 1. praeparat Euang. cap. 6. DELRIUS.

421. *Thessali*] Thessalia incantamentis famosa. FARNABIUS.

422. *Nullusque*] Quemadmodum Endymion. supra vers. 308. FARN.

423. *Jam*) Haec enim dicenti supervenit Hippolytus agresti Dianae operaturus. FARN.

428. *Qui reges*] Qui principibus morem gerere vult, uti ego Phaedrae. FARN.

429. *Decus.*] Honesti rationem. FARN.

HIPPOLYTUS. NUTRIX.

Nutrix Hippolyti animum mollire & ad nuptias & delicias urbanas flectere callide tentat. Ille vitae coelibis & rusticae (quam urbanae collatam praefert) institutum immotus tenet.

Hipp. QUid huc seniles fessa moliris gradus,
O fida Nutrix, turbidam frontem gerens,
Et moesta vultus? sospes est certe parens,
Sospesque Phaedra, stirpis & geminae jugum.

Nutr.

VARIORUM.

434. *Stirpis*] Demophoon & Antigonus germani mei, quos peperit Theseo Phaedra. *Vel* ego & illi utriusque matrimonii liberi. FARN.

440. *Quem*

Nutr. Metus remitte. prospero regnum in statu est,
Domusque florens sorte felici viget.
Sed tu beatis mitior rebus veni:
Namque anxiam me cura sollicitat tui,
Quod te ipse poenis gravibus infestus domas.
Quem fata cogunt, ille cum venia est miser.
At si quis ultro se malis offert volens,
Seque ipse torquet, perdere est dignus bona,
Queis nescit uti. potius annorum memor
Mentem relaxa. noctibus festis facem
Attolle. curas Bacchus exoneret graves.
Aetate fruere. mobili cursu fugit.
Nunc facile pectus, grata nunc juveni Venus,
Exultet animus. cur toro viduo jaces?

Tri-

GRONOVII.

439. *Poenis gravibus infestus gravas.*] Rejiciebat hunc versum magnus Scaliger, quod absurdum putaret *poenam* pro labore improbo ac misero dici. Atqui hoc Latinum esse docuimus in Observationibus. Seneca ep. 5. *Frugalitatem exigit Philosophia, non poenam.* Plinius lib. 9. cap. 6. *pondere suo oneratae, tunc quidem & utero graves, pariendive poenis invalidae.* Sed aliquid vitii subesse istis, *gravibus gravas*, non dubitandum. Virum autem doctissimum, qui secundum Scaligerum pronuntiavit, & versum pro spurio virgulis inclusit, miror non observasse in Vossiano: *infestus domas*: quo admisso versus fit egregius. Et sic etiam antiquissimae membranae. Ovid. lib. 1. *quibus unda pepercit, Illos longa domant inopi jejunia victu.* Oedipo: *Audita fare vel malo domitus gravi, Quid arma possint regis irati, scies.* Et, *Ait, hoc scelestum pectus aut ferro petat, Aut fervido aliquis igne vel saxo domet.* Omnia ex Homeri, Εἰ δὲ ὁμοῦ πόλεμός τε δαμᾷ κὴ λοιμὸς Αχαιὼς. Nic. Heinsius mallet: *cura sollicitat tui. Quo te ipse poenis gravibus infestus domas?*

444. *Motibus festis facem*] *Motus* illi *festi* non sunt ab auctore. Liber optimus cum Lipsiano: *noctibus festis.* Et sunt non Triviae, non Eleusiniae matri, sed Como, Baccho, Veneri, & hujusmodi lepidis diis sacratae. Comissantes adhibuisse pueros, qui funali praelucerent, notissimum est. Itaque pro re nova miratur in Curculione Plauti Palinurus, quod Phoedromus ipse facem ferret: *Tute tibi puer es: lautus luces cereum.* Fingit adolescentem è balneo paullo ante egressum. *Tute*, inquit, *tibi puer es:* hoc est, ipse tibi ministras, te ipse, ut puero vel servulo, uteris. Ut ille in Mercatore: *Egomet mihi comes, calator, eques, agaso, armiger.* Et Martia. lib. 14. *Defueris si forte puer, soleasque libebit Sumere, pro puero pes erit ipse tibi.* Dein *lautus* (id est, nitidus, ut erat à balneo, quod de Narcisso Seneca in Ludo) *luces cereum*, ipse tibi loto faculam praefers. Senecae quoque verba recte cepit Petitus lib. 1. Observ. 2. non item Plauti: ut nec Salmasius, nec ille alter, qui Petitum reprehendit.

VARIORUM.

440. *Quem*] Qui ad miserias natus est neque ex iis emergere valet. FARN.

445. *Curas*] *Dissipet curas Evius edaces.* FARN.

448. *Cur toro*] *Solus perpetua moerens carpere juventa?* FARN.

449. *Sav-*

Triſtem juventam ſolve. nunc luxus rape.
Effunde habenas. optimos vitae dies
Effluere prohibe. propria deſcripſit Deus
Officia, & aevum per ſuos ducit gradus.
Laetitia juvenem, frons decet triſtis ſenem.
Quid te coërces, & necas rectam indolem?
Seges illa magnum foenus agricolae dabit,
Quaecunque laetis tenera luxuriat ſatis.
Arborque celſo vertice evincet nemus,
Quam non maligna caedit aut reſecat manus.
Ingenia melius recta ſe in laudes ferunt,
Si nobilem animum vegeta libertas alit.
Truculentus, & ſilveſter, & vitae inſcius,
Triſtem juventam Venere deſerta colis.
Hoc eſſe munus credis indictum viris,
Ut dura tolerent? curſibus domitent equos,
Et ſaeva bella Marte ſanguineo gerant?
Providit ille maximus mundi parens,
Cum tam rapaces cerneret fati manus,
Ut damna ſemper ſobole repararet nova.

Ex-

GRONOVII.

449. *Nunc luxus rape.*] Immo *luſus*: quod vitium etiam in Livio animadvertimus. Flor. *curſus*. *Rape*, ut Trogus in oratione Mithridatis: *rapienda incrementa virium*.

457. *Celſo vertice evincit nemus*,] Flor. *evincet*. Ut ante: *foenus agricolae dabit*.

467. *Rapaces cerneret fati minas*,] Florent. *fati manus*. Statius in epicedio Glauciae: *ſubitas inimica levavit Parca manus quo, diva, feros, gravis, exſeris ungues?* Et in Philetum Urſi: *carpſitque immitis adunca Ora manu*.

VARIORUM.

449. *Solve.*] Deliciis, & voluptatibus. FARN.

449. *Nunc luxu rape.*] Traject. alter *luſus*. quod Gronovii emendationem confirmat. SCHROD.

450. *Optimos*] Auroram, ver, florem aetatis: ut enim matutinum tempus diei pars potior: ſic juventus vitae pars melior exiſtimanda eſt. FARNABIUS.

452. *Ducit*] M. S. *duxit*, quemadmodum *deſcripſit*. DELRIUS.

459. *Recta*] Non coacta, non depreſſa: quemadmodum tu indolem rectam coërces & enecas. modo v. 454. FARNABIUS.

461. *Vitae*] Vita frui neſcius. FARNABIUS.

466. *Providit*] Hinc incipit elegans matrimonii commendatio, cui adjunge Auguſti oration. contra coelibes, apud Dionem. DELRIUS.

466. *Mundi parens*,] Deus. fatetur ergo coepiſſe & creatum eſſe mundum. DELRIUS.

469. *Ve-*

Excedat, agedum, rebus humanis Venus,
Quae ſupplet ac reſtituit exhauſtum genus,
Orbis jacebit ſquallido turpis ſitu;
Vacuum ſine ullis claſſibus ſtabit mare;
Aleſque coelo deerit, & ſilvis fera;
Solis & aër pervius ventis erit.
Quam varia leti genera mortalem trahunt
Carpuntque turbam; pontus, & ferrum, & doli!
Sed fata credas deeſſe; ſic atram Styga
Jam petimus ultro. coelibem vitam probet
Sterilis juventus, hoc erit, quidquid vides,
Unius aevi turba, & in ſemet ruet.
Proinde vitae ſequere naturam ducem:
Urbem frequenta, civium coetus cole.
Hipp. Non alia magis eſt libera, & vitio carens,
Rituſque melius vita quae priſcos colat,
Quam quae relictis moenibus ſilvas amat.
Non illum avarae mentis inflammat furor,
Qui ſe dicavit montium inſontem jugis:
Non aura populi, & vulgus infidum bonis,
Non peſtilens invidia, non fragilis favor.
Non ille regno ſervit; aut regno imminens,

Va-

VARIORUM.

469. *Venus*,] Alma omnium genitrix. FARN.

474. *Solis*] Ubi defecerit alitum genus in aëre volitantium. FARNABIUS.

477. *Sed fata*] Dicit auctor, nos, quaſi per fata non moreremur, ultro arceſſere mortem. Ut Propertius. *Terra parum fuerat fatis, adjecimus undas.* Herc. Fur. verſ. 183. GRUTERUS.

480. *Unius aevi turba*,] Unius aetatis humanae. FARNABIUS. Sic *αἰὼν* Graecis *aevum*, Latini non raro. Lucretius (ut advertit Turnebus lib. 20. cap. 22.) *Perdit eum, quod non proprium fuit hujus in aevo.* &: *Multaque praeterea perdit, cum expellitur aevo.* ait ergo Seneca: ſi à nullo liberi procreentur; iis qui nunc vivunt defunctis, genus humanum interibit. Sic *aevum*, *ſeculum*, *tempus*, *aetas*, *dies*, à poëtis confundi ſolent. DELRIUS.

483. *Non alia magis*] Campeſtris & ruſticae vitae laudes perſequitur. de quo plura habes apud Xenophontem in Oeconom. Ariſt. lib. 6. Politic. Varronem lib. 1. de re ruſtica; Columellam initio ruſticani operis: Virgilium lib. 1. Georg. & Horatium in Od. & alios. DELRIUS.

483. *Et vitio*] Non inſerviens curis, avaritiae, ambitioni, invidiae, &c. ut in ſequentibus. FARNABIUS.

484. *Priſcos*] Sanctos primorum hominum mores, & Heroum vitam. FARN.

488. *Infidum*] Non meritis praemiis & honore remunerans bonos. FARN.

Kk 492. Ni-

Vanos honores ſequitur, aut fluxas opes;
Spei metuſque liber. haud illum niger
Edaxque livor dente degeneri petit.
Nec ſcelera populos inter atque urbes ſita
Novit; nec omnes conſcius ſtrepitus pavet,
Haud verba fingit. mille non quaerit tegi
Dives columnis; nec trabes multo inſolens
Suffigit auro. non cruor largus pias
Inundat aras; fruge nec ſparſi ſacra
Centena nivei colla ſubmittunt boves:
Sed rure vacuo potitur, & aperto aethere
Innocuus errat, callidas tantum feris
Struxiſſe fraudes novit; & feſſus gravi
Labore, niveo corpus Iliſſo fovet.
Nunc ille ripam celeris Alphei legit:
Nunc nemoris alti denſa metatur loca,
Ubi Lerna puro gelida pellucet vado;
Sedemque mutat. heic aves querulae fremunt,
Ramique ventis lene percuſſi tremunt,
Vetereſque fagi. juvit aut amnis vagi

Preſ-

GRONOVII.

510. *Juvit aut amnis vagi*] Mſſ. fere, *juvat:* quidam, *juvat hic.* quare non integrum locum judicat Gruterus. Immo quia ſic ſcripti, non aliter fuit reſtituendus. Et eſt haec Enallage temporum non inſolens. Troadibus: *Non ille duos*

VARIORUM.

492. *Niger*] Malus: Hercul. Fur. verſ. 160. FARNABIUS.

496. *Haud verba fingit. mille non* Cet.] duo excuſi & Traject. diſtinguunt: *haud verba fingit mille, non quaerit.* SCHRODERUS.

497. *Columnis;*] *Non trabes Hymettiae Premunt columnas ultima reciſas Africa.* FARNABIUS.

498. *Auro.*] *Non aureum renidet in domo lacunar.* vide Thyeſt. verſ. 457. FARN.

499. *Fruge*] Mola ex hordeo & ſale confecta: qua frontem victimae, focum, & cultros aſpergere moris erat. hinc *Immolare.* FARN

500. *Centena*] Hecatombe centum boum ſacrificium. FARN.

504. *Niveo Iliſſo*] Iliſſum hic *niveum*, & infra Araxem nominat, quaſi *ἀργυροδίνας*; vel *niveos* dicit, propter aquarum perſpicuitatem. FABRIT.

504. *Niveo corpus Iliſſo fovet*] Malebat J. Rutgerſius *vivo.* Eum vid. Var. Lect. l. VI. c. 17. SCHRODERUS.

505. *Alphei*] Fluvii Elidis Piſas alluentis. Vid. Theſt. verſ. 117. FARNABIUS.

506. *Denſa*] Ad retia ponenda. FARN.

507. *Lerna*] Fons prope Corinthum gelidus & lim-

Pressisse ripas, caespite aut nudo leves
Duxisse somnos, sive fons largus citas
Defundit undas; sive per flores novos
Fugiente dulcis murmurat rivo sonus.
Excussa silvis poma compescunt famem:
Et fraga parvis vulsa dumetis, cibos
Faciles ministrant. regiòs luxus procul
Est impetus fugisse. sollicito bibant
Auro superbi: quam juvat nuda manu
Captasse fontem! certior somnus premit
Secura duro membra versantem toro.
Non in recessu furta & obscuro improbus
Quaerit cubili, seque multiplici timens
Domo recondit: aethera ac lucem petit,
Et teste coelo vivit. hoc equidem reor

Vi-

GRONOVII.

vidit Atridas, Nec fallacem cernit Ulyssem. Debuerat, *videt* Rursus: *Nondum ruentis Ilii fatum stetit.* Agamemnone: *ipsa se classis premit, Et prora prorae nocuit, & lateri latus.* Thyeste vers. 502. *praeda cum propior fuit, Cervice tota pugnat.* Ubi pari errore Gruterus: Legerim vel *fluit*, vel *fugit*, vel aliud quidvis quam *fuit*, prorsus meis oculis spurium. Phoenissis vers. 456. *si placuit scelus.* Ubi idem: Cohaeserit magis praecedentibus, si reponatur, *placet*, quod jam rejecimus. Sic Martialis, *sapisti*, pro *sapis*, lib. 3. epist. 2. & lib 9. epist. 6. & lib. 11. epig. 107. Tale est Claudiani lib. 2. de laudibus Stiliconis: *Principio magni custos Clementia mundi, Quae Jovis incoluit zonam.* Hoc est, incolit, vel habitat, habitandam & incolendam sumsit. Neque alio ingenio opus. Adde quae ad epistol. 114. notavimus.

512. *Fons largus citas Diffundit undas;*] Flor. cum Lipsiano: *Defundit.* Rectius. nam ex editioribus fere locis aquam dejiciunt fontes.

VARIORUM.

limpidus. non palus illa in agro Argivo. FARN.

511. *Nudo*] Nullo stragulo aut pulvinari supposito. FARN.

511. *Leves*] Molles, faciles, quos *suadet inire susurrus* foliorum vento agitatorum *vel murmur lene fluentis aquae.* FARN.

518. *Est impetus fugisse.*] Libenter fugio FARNABIUS. Hanc phrasim apud Nasonem lib. 2. 5. 6. 8. & 9. Metam. & passim in epist. & alibi, plus decies observavi. DELRIUS.

518. *Sollicito*] Ipsi soliciti. vid. Thyest. vers. 453. FARNABIUS. Sollicitum vero aurum accipe, quemadmodum apud Tibullum; *Somnus sollicitas desiit ante fores.* DELRIUS.

519. *Superbi:*] Divites, potentes, reges. FARNABIUS.

519. *Nuda*] Cotyla. FARNABIUS.

520. *Captasse fontem!*] Potius quam fluvium, quia melior fontana; quia post pluviam levissima, deinde amnica, post ex nive vel glacie liquata; gravior hausta ex lacu, gravissima ex palude. vide Corn. Celsum l. 2. DELRIUS.

522. *Obscuro*] Multa habenti conclavia & recessus. FARNABIUS.

525. *Teste coelo*] In aperto, sub dio. FARN.

525. *Hoc equidem reor*] Fuse hanc aureae aetatis innocentiam & felicitatem describit Seneca epistol.

Vixisse ritu, prima quos mixtos deis
Profudit aetas. Nullus his auri fuit
Coecus cupido. nullus in campo sacer
Divisit agros arbiter populis lapis.
Nondum secabant credulae pontum rates:
Sua quisque norat maria. non vasto aggere
Crebraque turre cinxerant urbes latus.
Non arma saeva miles aptabat manu.
Nec torta clusas fregerat saxo gravi
Balista portas. jussa nec dominum pati
Juncto ferebat terra servitium bove:
Sed arva per se foeta poscentes nihil
Pavere gentes. silva nativas opes,

Et

VARIORUM.

stol. 91. post medium, adi & confer cum hoc loco. DELRIUS.

526. *Quos mixtos*] Heroas. FARNABIUS

528 *Cupido*] Ab effectu, officii enim ignaros & immemores abducit avaritia. FARN.

528. *Nullus in campo*] Juvenalis; 16.38. *Aut sacrum effodit medio de limite saxum.* Sed quare *sacrum?* an quia Numa Terminum pro Deo coli, eique hostias inanimas caedi voluit, atque illi templum constituit, ut Plutarchus in Numa & in Romaicis. Ovid. 2. Fastorum docent? postmodum tamen etiam agnam illi immolari consuevisse videtur colligi ex illo Horatii; *Et agna festis caesa Terminalibus.* Prudentius quoque (ni fallor) in libris contra Symmachum auctor est, extis gallinae, Termino fieri solitum. Porro ea sacra sub dio fiebant. nam ut Paulus Festi abbreviator scribit; Terminus quo loco colebatur, super eum foramen patebat in tecto, quod nefas esse putarent Terminum intra tectum consistere. Idem Paulus; Termino, inquit, sacrificabant, quod in ejus tutela fines agrorum esse putabant. denique Numa Pompilius statuit eum qui Terminum exarasset, & ipsum, & boves sacros esse. DELR

529 *Divisit agros arbiter populis lapis.*] Tibullus: —— *non fixus in agris, Qui regeret certis finibus arva lapis.* potuit etiam noster hoc ab Ovidio l. 3. Amor. eleg. 7. aut lib. 2. Fastor. desumere. De finib. & terminis fratres Arvales cognovisse docet Cujacius lib. 11. Observ. cap. 5. DELRIUS.

529. *Lapis.*] Terminus. FARNABIUS.

532. *Turre*] Turritis moenibus. FARN.

532. *Latus*,] Urbes enim sibi latus cingunt & claudunt aggeribus murorum & turribus LIPS.

535. *Balista*] Machina lapidum libratoria muros urbium concutiens. FARNABIUS. Balistae, machinae lapidum libratoriae, descriptionem habes apud Ammian lib. 23. qui docet *quid discrepet* à scorpione; & apud Vitruvium *lib. ult.* cap. 15. & seqq. cujus verba recenset Turnebus lib. 2. advers. cap. 5. de eadem Vegetius, Vulturius, & lib. Notitiae Orient. & Occident. DELRIUS.

535. *Jussa*] Terra adhuc immunis & libera. FARNABIUS.

536. *Juncto bove*:] Pletisque in regionibus bobus olim arabatur, ut & nunc; in aliis, equis. frequens etiam mulorum aratio, quam reliquis anteponit Homerus 10. Iliade. ex professo tamen illam singulari opusculo reprehendit, & bubulam cunctis praefert Arietha Hispanus. DELR.

538. *Silva nativas opes*,] Herbas, fraga, glandes, poma, &c. FARN. Glandes, & poma & herbae nondum invento frumento, esui fuere, testibus Virgil. lib. 1. Georg. Tibullo lib 1. eleg. 3 Ovid. Fast. 4. Juven. Sat. 6. & Plutarcho in Coriol. Multa in

hanc

Et opaca dederant antra nativas domos.
Rupere foedus impius lucri furor,
Et ira praeceps: quaeque ſuccenſas agit
Libido mentes. venit imperii ſitis
Cruenta. factus praeda majori minor.
Pro jure vires eſſe. tum primum manu
Bellare nuda: ſaxaque & ramos rudes
Vertêre in arma. non erat gracili levis
Armata ferro cornus; aut longo latus
Mucrone cingens enſis; aut criſta procul
Galeae comantes. tela faciebat dolor.
Invenit artes bellicus Mavors novas,
Et mille formas mortis. hinc terras cruor
Infecit omnes fuſus, & rubuit mare.
Tum ſcelera demto fine per cunctas domos

Iëre.

GRONOVII.

548. *Aut criſta caput Galeae comantes.*] Flor. *aut criſta procul Galeae comantes.* Significat adeo eminentem, ut è longinquo conſpiciatur. Statius 2. Thebaidos: *Scuta virum galeaſque videt rutilare comantes.* Virgilius lib. 2. *tum deinde comantem Androgei galeam.*

VARIORUM.

hanc rem Bened. Curtius l. 1. hortor. à cap. 4. Ceterum videtur ſignificare, aetatis aureae homines carnibus abſtinuiſſe, quod voluit Porphyr. in lib. de abſtinent. animat. & Pythagoras apud Laërtium, & Ovid. l. 15. Metam. Et ante diluvium id verum, contendunt ex cap 9. Geneſ. nonnulli poſt Tertull. lib. de cibis Judaic. & D. Hieronym. l. 2. in Jovinian. imo non abſtinuiſſe illos modo, ſed etiam prohibitum tunc carnium uſum, inſinuat Alph. Toſtatus vulgo Abulenſis dictus, in 1. cap. Gen. Verum hoc aliis non probatur. Nam D. Juſtinus Martyr ad Orthod. q. 119. etiam ante cataclyſmum carnibus homines victitaſſe cenſuit, idque ut probabile admodum, receperunt aliquot aetatis noſtrae eruditiſſimi theologi, Victoria, Sotus, Vielmius. Thomas autem à Vio Cajetanus, in cap. 9. Geneſ. uſum carnium eo tempore voluit nec prohibitum fuiſſe, nec tamen uſurpatum, eo quod à Deo nondum illis diſerte conceſſus. DELRIUS.

540. *Rupere*] Simplicem hanc vitam violavere avaritia, ira, libido, dominandi cupido, violentia, &c. FARNABIUS.

544. *Pro jure*] Jus erat in armis. FARN.

545. *Nuda:*] Inermi. FARN.

545. *Ramos*] Sudes, nec eas pracuſtas FARN.

547. *Cornus*] *Bona bello Cornus*, haſtis ſcil. & jaculis utilis. FARN.

548. *Criſta*] Pinna, juba, cauda equina ſolebant caſſides coronare, ſimilitudine ducta à gallorum gallinaceorum (qui Martis alites) criſtis: nec non cornibus, ut Pyrrhus Epirotarum rex in hoſtium terrorem: *alii* à forma capitis canini, vulpini, lupini, felini, unde κυνέαι, ἀλωπεκέαι, λυκέαι, γαλέαι. Quae tamen aliis dicuntur quod ex hiſce pellibus confici ſolitae galeae. FARN

551. *Et mille formas*] Tibullus: *Nunc Jove ſub domino caedes & vulnera ſemper, Nunc mare, nunc leti mille repente viae.* DELRIUS.

552. *Rubuit*] Praeliis navalibus. FARNABIUS.

Iëre. nullum caruit exemplo nefas.
A fratre frater, dexterâ nati parens
Cecidit, maritus conjugis ferro jacet,
Perimuntque foetus impiae matres suos.
Taceo novercas. mitius nil est feris.
Sed dux malorum femina. haec scelerum artifex
Obsedit animos, cujus incestae stupris
Fumant tot urbes, bella tot gentes gerunt,
Et versa ab imo regna tot populos premunt.
Sileantur aliae: sola conjux Aegei
Medea reddit feminas dirum genus.
Nutr. Cur omnium fit culpa paucarum scelus?
Hipp. Detestor omnes, horreo, fugio, exsecror.
Sit ratio, sit natura, sit dirus furor:
Odisse placuit. ignibus junges aquas;

Et

GRONOVII.

558. *Taceo novercas. mitius nil est feris.*] Petitus ita distinguit: *Taceo novercas (mitius nil est) feras.* Sed nihil mutandum. Taceo, inquit, novercas, quarum comparatione etiam ferae non sunt ferae: quas si respicias; mites dicas feras immo nihil mitius. Haec tota clausula solum ad praecedens hemistichion refertur.

559. *Sed dux malorum foemina & scelerum*] Hoc jam refertur ad omnia illa mala, quibus dixerat vexari coepisse vitam, ex quo homines deserto rure maluerunt urbes colere. Legendum autem cum optimo: *Sed dux malorum foemina, haec scelerum artifex Obsedit animos.*

VARIORUM.

555. *A fratre*] Haec ut alia multa ab Ovidio post Hesiodum. FARN.

558. *Mitius nihil est feris.*] Magnus Hugo Grotius ad Janum Rutgersium scribens pronunciat esse schema a contrario, & imitationem Ovidianam Epist. x. vs. 1. *Mitius inveni, quam te, genus omne ferarum.* Vid. Syllog. Epist. à Cl. Burm. edit. Tom. 2. Epist. 138. & ibidem Epist. 203. ad Danielem Heinsium. SCHRODERUS.

561 *Bella tot gentes gerunt,*] Notum decennale bellum, & Ilium propter Helenam eversum. Duris I. 2. historiae prodidit propter Thenno à quodam Phocensi raptam, decennium solidum Thebanos cum Phocensibus lento duello collisos, & tandem Phocensium urbem excisam. *Belli* quod Cambyses Aegyptiis intulit, *Nicetis Apriae* filia causa fuit, auctore Ctesia *Cum Cyrrhaei* Megisthonem rapuissent, exarsit decennale bellum aliud Crissaeum, nec nisi eversâ Cyrrhâ finitum, ut ex Callisthene Athen. lib. 13. cap. 4. ubi plura narrat. Vide etiam Parthenii Erotica. DELRIUS.

563. *Conjux*] Quae patrem Aetam prodidit, fratrem Absyrtum discerpsit, Peliam à suis filiabus jugulari fecit, Creontem cum filia Glauca, *ut alii, Creusa*, medicatis ignibus absumpsit, liberos suos Mormorum, ac Pheretem in odium Jasonis coram patre occidit; Fugiens autem Athenas Aegeo nupta Medum peperit, in cujus gratiam Theseo insidiata est. FARNABIUS

565. *Cur omnium*] *Parcito paucarum crimen diffundere in omnes.* FARN.

566. *Detestor omnes, &c.*] Auxesis pathetica. FARNABIUS.

570. *Syr-*

Et amica ratibus ante promittet vada
Incerta Syrtis; ante ab extremo ſinu
Heſperia Tethys lucidum attollet diem;
Et ora damis blanda praebebunt lupi;
Quam victus animum feminae mitem geram.
Nutr. Saepe obſtinatis induit frenos amor,
Et odia mutat. regna materna aſpice.
Illae feroces ſentiunt Veneris jugum.
Teſtaris iſtud unicus gentis puer.
Hipp. Solamen unum matris amiſſae fero,
Odiſſe quod jam feminas omnes licet.
Nutr. Ut dura cautes undique intractabilis
Reſiſtit undis, & laceſſentes aquas
Longe remittit, verba ſic ſpernit mea.
Sed Phaedra praeceps graditur, impatiens morae.
Quo ſe dabit fortuna? quo verget furor?
Terrae repente corpus exanimum accidit;
Et ora morti ſimilis obduxit color.

At-

GRONOVII.

577. *Unicus genitus puer.*] Non ſolus hic fuerat natus Amazone, ſed ſolus ex filiis Amazonum credebatur ſuperſtes: ſaltem ex ſententia illorum, qui, quum concubitum finitimorum iniiſſent, ſi qui mares naſcerentur, interfeciſſe tradunt, ut Juſtinus. Lege igitur cum Etruſco: *unicus gentis puer*. Nam *Unicus* interpretari praeclarum & eximium, hic neque praeclarum neque eximium eſt.

585. *Repente terrae*] Sic Gruterus ex omnibus, ut ait, ſuis, cum antea legeretur: *Terra repente*: tanquam ſimplex verbum non ferret eundem caſum quem compoſitum. Tollit omne dubium Florent. *Terrae repente corpus exanimum accidit.* Quo & verſus fit numeroſior, & res magis exprimitur.

VARIORUM.

570. *Syrtis*;] Herc. Fur. v. 323. FARN.

570. *Ante*] Orietur prius Sol è mari Hiſpan. vid. Hercul. Fur. verſ. 374. & Oet. verſ. 335. FARNABIUS.

571. *Tethys*] Uxor Oceani pro mari. Hercul. Fur. 887. FARN.

574. *Obſtinatis*] Calcitrones ſaepe ulciſcitur amor non ſecus ac matrem tuam, quam connubium averſatam Theſei tamen imperio ſubjecit, unde tu natus. FARN.

575. *Regna*] Amazonas, quae utut connubia aſpernentur, quotannis tamen ad ſobolem propagandam viros admittunt. FARN.

578. *Matris*] Quam amavi unicam, nunc omnes odio habeo FARN.

580. *Ut dura*] *Nec magis incoepto vultus ſermone movetur, Quam ſi dura ſilex aut ſtet Marpeſia cautes.* FARNABIUS.

583. *Impatiens*] Me non expectans. FARNABIUS.

587. *Di-*

Attolle vultus, dimove vocis moras:
Tuus en, alumna, temet Hippolytus tenet.

VARIORUM.

587. *Dimove vocis moras:*] Linguam illi praepeditam significat: quod vehementissimi amoris signum. Theocrit. in Pharm. hoc, & quod praecessit, posuit: Πᾶσα μὲν ἐψύχθην χιόνος πλέον, ἐκ δὲ μετώπω Ἱδρώς μευ κοχύεσκεν ἶσον νοτίαισιν ἐέρσαις· Οὐδέ τι φωνᾶσαι δυνάμαν, οὐδ' ὅσσον ἐν ὕπνῳ Κνυζεῦνται φωνεῦντα φίλαν ποτὶ ματέρα τέκνα, *Tota quidem obrigui plus nive: ex fronte vero Meâ, sudor abunde defluebat, similis australibus pruinis: Neque quicquam eloqui poteram, ne tantum quidem quantum in somnis Murmurant clamantes caram ad matrem pueri.* DELRIUS.

588. *Tuus en,*] In terram exanimata cadit Phaedra, allevant eam nutrix & Hippolytus. FARN.

PHAEDRA. HIPPOLYTUS. NUTRIX. FAMULI.

Juvenis pudicitiam omni arte oppugnant nec expugnant: ad fraudem itaque confugiunt & calumnias.

Phaed. QUis me dolori reddit, atque aestus graves
Reponit animo? quam bene excideram mihi?
Cur dulce munus redditae lucis fugis?
Aude anime. tenta. perage mandatum tuum.
Intrepida constent verba. qui timide rogat,
Docet negare. magna pars sceleris mei
Olim peracta est. serus est nobis pudor.
Amavimus nefanda. si coepta exsequor,
Forsan jugali crimen abscondam face.
Honesta quaedam scelera successus facit.
En incipe anime. commodes paulum, precor,
Secretus aures. si quis est, abeat, comes.

Hipp.

GRONOVII.

599. *Age incipe anime.*] Florent. ut editum olim: *En incipe anime.* Mutavit G. Fabricius.

VARIORUM.

589. *Me dolori*] Revocatam ad vitam. FARN.

590. *Bene*] *Placide*, si amorem: *honeste*, si castitatem respicias. FARN.

591. *Cur dulce*] Viso tamen prope Hippolyto, vivere vult FARN.

592 *Mandatum*] Quod nutrici mandasti ipsa perage. FARN.

595. *Olim*] Ubi primum nefarie amare coepi. FARN.

596. *Si coepta*] Si amori meo responderit, forsan erit ut, non redeunte ab inferis Theseo, Hippolyto nubam. FARNABIUS.

607. *In-*

Hipp. En, locus ab omni liber arbitrio vacat.
Phaed. Sed ora coeptis tranſitum verbis negant.
Vis magna vocem emittit, at major tenet.
Vos teſtor omnes coelites, hoc, quod volo,
Me nolle.
Hipp. Animuſne cupiens aliquid, effari nequit?
Phaed. Curae leves loquuntur, ingentes ſtupent.
Hipp. Committe curas auribus, mater, meis.
Phaed. Matris ſuperbum eſt nomen, & nimium potens.
Noſtros humilius nomen affectus decet.
Me vel ſororem, Hippolyte, vel famulam voca:
Famulamque potius. Omne ſervitium feram.
Non me, per altas ire ſi jubeas nives,
Pigeat gelatis ingredi Pindi jugis:
Non, ſi per ignes ire & infeſta agmina,
Cuncter paratis enſibus pectus dare.
Mandata recipe ſceptra. me famulam accipe.
Te imperia regere, me decet juſſa exſequi.
Muliebre non eſt regna tutari urbium.

Tu,

GRONOVII.

604. *Hoc, quod volo,*] Sane liber optimus aeque ut Lipſianus adjicit: *Me nolle.* Scaliger recidit τὸ *Animuſne*, & integrum verſum facit: *Me nolle.* HIPP. *cupiens aliquid effari nequit?* Melius forte foret, *nequis.* Credibile eſt enim retroceſſiſſe nutricem, ut ſoli eſſent Hippolytus & Phaedra. Quamquam & poteſt videri voluiſſe Seneca, ut acciperemus interfari Hippolytum Phaedrae, antequam illa totum ſenſum explicuiſſet. Quem cum ad marginem ſuppleviſſet aliquis iſtis *Me nolle*, librarios ea in contextum retuliſſe.

619. *Regna tutari patris.*] Et hic cum Delriano & Lipſiano Voſſianoque & Cruſeriano Florentinus: *regna tutari urbium.* Multo praegnantius. Ea tempeſtate ſingularum fere potentium Graeciae urbium regna erant. Juſtinus lib. 16. *multiſque annis per gradus ſucceſſionis Heraclienſes regnum tyrannorum fuere.* Livius lib. 1. *Sextus Gabios, tanquam in regnum ſuum profectus.* Et contra Lucanus: *vel ſceptra vel urbes Libertate ſua validas.* Quod nullus codicum Gruteri hanc ſcripturam habuit, indicio eſt non nimium bonos fuiſſe. Nam ratiuncula, qua eam oppugnat, ſophiſtica

VARIORUM.

607. *Ingentes ſtupent.*] Hominem ita ſtupere faciunt, ut nec verbis nec lacrymis exitus ullus pateat. exemplum illuſtre Pſammenitus rex apud Herodotum in Thaliâ. DELRIUS.

611. *Sororem,*] Sororis autem nomine amicae quandoque vocabantur; ut & amatores, fratris. FARNABIUS.

614. *Pindi*] Herc. Fur. v. 1285. FARN.

617. *Mandata*] Mihi à patre tuo. FARN.

620. *Ju-*

Tu, qui juventae flore primaevo viges,
Cives paterno fortis imperio rege.
Sinu receptam, ſupplicem, ac ſervam tege.
Miſerere viduae. *Hipp.* Summus hoc omen deus
Avertat. aderit ſoſpes actutum parens.
Phaed. Regni tenacis dominus & tacitae Stygis,
Nullam relictos fecit ad ſuperos viam.
Thalami remittet ille raptorem ſui?
Niſi forte amori placidus & Pluton ſedet.
Hipp. Illum quidem aequi coelites reducem dabunt.
Sed, dum tenebit vota in incerto deus,
Pietate caros debita fratres colam,
Et te merebor; eſſe ne viduam putes:

GRONOVII.

eſt. Vir doctus adſcripſerat codic. Voſſiano: *tutari virum.*

632 *Et te tuebor;*] Elegantiſſime Florentiae: *Et te merebor.* Hoc eſt, pietate & obſequio ita te demerebor, ut me cenſeas dignum, quem pro filio, non pro privigno, ducas. Sic Hercule Oetaeo: *Merui parentem: contuli coelo deus.* Etſi hoc aliud meritorum genus. Sic *mereri* quoque pro demereri, Virgilio 6. Aeneid. *Quique ſui memores alios fecere merendo.* Et Statio l. 2. Thebaid. *ſi mens accepta meretur Thure deos.*

VARIORUM.

620. *Juventae flore*] Claudian. 1. in Rufin. *fruſtraque juventae Conſumis florem patriis inglorius arvis.* Quod enim optimum puriſſimumque in unaquaque re eſt, id veteres *florem* appellaſſe ex multis ſcriptoribus conſtat. DELRIUS.

622. *Sinu*] *Ambigue.* ille de cauſa & protectione, haec de amore intelligit. FARNABIUS.

623. *Viduae.*] *Et hoc ambigue:* Phaedra enim viduam ſe abſente marito dicit. vid. Hercul. Fur. verſ 245. & Agamemn. 156. ille patris tanquam mortui omen deprecatur. FARN.

624. *Avertat.*] Ominoſum erat vocabulum viduae: quia ſignificare videbatur Theſeum vixiſſe. ideo deprecationis hujuſmodi olim formulae. Octav. act. 1. —— *quod utinam numen avertat Deûm.* Oedipo: *Procul ſit omen.* adi Briſſon. lib. 1. de formulis pag. 103. DELRIUS.

625. *Tenacis*] Hercul Fur. verſ. 679. FARN.

625. *Tacitae*] Tacite fluentis ut Hercul Fur. verſ. 713. vel propter ſilentes umbras. FARN.

626. *Ad ſuperos*] Ad nos. FARN.

627. *Thalami*] Conjugis ſuae *raptores dimittet* Pluto? ſupra verſ. 94. & *Hercul. verſ.* 805. FARNABIUS.

629. *Aequi*] Fidae illius erga Pirithoum amicitiae faventes. FARN.

632. *Et te merebor: eſſe ne viduam putes:*] Praefert magnus criticus Florentinam lectionem *merebor*, pro *tuebor.* mei excuſi hoc poſterius ſervant cum Traject MS. ſed parum refert utrum retineas: eſt enim verborum ordo, *merebor, ne putes te eſſe viduam* h. e. meritis & pietate efficiam, ne ſentias incommoda viduitatis. Quod idem ſeq. verſu, explanatius ingeminat his verbis, *ac tibi parentis ipſe ſupplebo locum.* Eamdem vero ſententiam fundit *το tuebor*; quo verbo deſolatae novercae patris vicem, opem tutelamque promittit. Male ſtudium Flor. Codicis hic acuit ſummum virum. SCHRODERUS.

Ac tibi parentis ipse supplebo locum.
Phaed. O spes amantum credula! ô fallax amor!
Satisne dixit? precibus admotis agam.
Miserere. tacitae mentis exaudi preces.
Libet loqui, pigetque. *H.* Quodnam istud malum est?
Phaed. Quod in novercam cadere vix credas malum.
Hipp. Ambigua voce verba perplexâ jacis;
Effare aperte. *Phaed.* Pectus insanum vapor
Amorque torret. intimas saevus vorat
Penitus medullas, atque per venas meat
Visceribus ignis mersus & venis latens,
Ut agilis altas flamma percurrit trabes.
Hipp. Amore nempe Thesei casto furis.
Phaed. Hippolyte, sic est: Thesei vultus amo
Illos priores, quos tulit quondam puer;
Cum prima puras barba signaret genas,
Monstrique coecam Gnossii vidit domum,

Et

GRONOVII.

640. *Pectus insanum vapor Amorque torret.*] *Ἐν διὰ δυοῖν*, *Vapor amorque*, id est, incendium amoris. Dein princeps liber: *torret. intimis ferit ferus Visceribus ignis mersus.* Medius versus, *Penitus medullas*, prorsus abest. Τὸ *ferit* autem punctis subnotatum, & in margine, *vorat.* Sane non belle ista, *per venas meat*, & *venis latens*, in tanta vicinitate. Ideo Grotius adscripserat, *membris latens.* Quid si expuncto versu isto sequamur Florentinum, legamusque: *intimis saevit ferus Visceribus ignis mersus, & venis latens.*

VARIORUM.

633. *Supplebo locum.*] De pietate sentiebat Hippolytus: noverca dubium sermonem aliter accipiebat. quod satis ostendit sequens, *Satisne dixit?* DELRIUS.

635. *Satisne*] Pie ille & simpliciter dixerat, *parentis supplebo locum*; illa accipit ac si amori suo cessisset. FARNABIUS.

638. *Quod*] Sc. ut privignum amet. FARN.

643 *Et venis*] Quae à jecore amoris sede. *vulnus alit venis, & caeco carpitur igni.* FARN.

645. *Amore*] *Simpliciter ille haec, vel simulanter* FARN.

646. *Thesei vultus amo*] Sic apud Apulejum lib. 10. asini, noverca privignum, quem amabat, alloquitur: *Nec te religio patris omnino deterreat, cui morituram prorsus servabis uxorem. illius enim recognoscens imaginem, mutua facie te merito diligo.* DELR.

• 648. *Cum prima*] Pacuvius: *primum opacat flore lanugo genas.* Virgil. *prima genas vestibat flore juventa.* Et addit *puras*: nam ut *pura lanx* caelatae, *argentum purum* caelato, *purus locus* inaedificato, sic *genae purae* barbatis opponuntur DELRIUS.

649. *Monstrique*] Minotauri. supra v. 121. FARNABIUS.

649. *Gnossii*] Cretensis à Gnosso Cretae urbe. FARNABIUS.

649. *Domum*,] Labyrinthum. FARN.

Et longa curvâ fila collegit viâ.
Quis tum ille fulſit! preſſerant vittae comam,
Et ora flavus tenera tingebat pudor.
Inerant lacertis mollibus fortes tori:
Tuaeve Phoebes vultus, aut Phoebi mei;
Tuuſque potius: talis, en, talis fuit,
Cum placuit hoſti. ſic tulit celſum caput.
In te magis refulget incomptus decor,
Et genitor in te totus: & torvae tamen
Pars aliqua matris miſcet ex aequo decus.
In ore Grajo Scythicus apparet rigor.
Si cum parente Creticum intraſſes fretum,
Tibi fila potius noſtra neviſſet ſoror.
Te, te, ſoror, quacunque ſiderei poli
In parte fulges, invoco ad cauſam parem.
Domus ſorores una corripuit duas;
Te genitor, at me natus. en, ſupplex jacet

Al-

GRONOVII.

652. *Tenera tingebat ruber.*] Flor. cum illis facit, qui *pudor*. Claudianus in ſexto Conſulatu Honorii: *Cui ſimplex calet ore pudor*. In Laevio obſervavit Gellius pro rubente aurora *pudoricolorem*. lib. 19. 7.

VARIORUM.

650 *Et longa*] Athenienſes cum per invidiam interfeciſſent Androgeum fil. Minois, quod palaeſtra omnes viciſſet, à Minoë devicti cogebantur quotannis pendere ſeptena natorum corpora Minotauro voranda. Huc forte miſſus Theſeus ab Ariadne adamatus accepit filum quo ſe Labyrintho explicaret, interfecto monſtro FARN.

654. *Tuaeve*] Quam tu colis Hippolyte. FARN.

654. *Mei;*] Avi mei, qui ſemper juvenis, pulcher, intonſus, infra verſ. 751. FARN.

655. *Tuuſque*] Aut potius vultus inſtar tui ô Hippolyte. FARN.

656. *Cum placuit hoſti.*] Ariadnae, vel Antiopae. ſupra verſ. 398. FARN. Sic vulgus interpretum. male, ut notavit Parrhaſius. Ariadne enim Theſei formâ ſemel capta, nihil in eum hoſtile cogitavit. de Minoë potius dictum, quem inimicitias adverſus Athenienſes depoſuiſſe Theſei amore inductum, teſtis eſt Athenaeus. COMMELINUS.

656. *Cum placuit hoſti.*] Parrhaſium, quem hic laudat Commelinus, vide Fac. Crit. Grut. Tom. 1. Epiſt. 16. SCHRODERUS.

657. *Incomptus*] Nativus, non fucatus. FARN.

660. *Grajo*] A Graeco patre. FARN.

660. *Scythicus*] A matre Amazone, quae è Scythia. FARN.

662. *Soror:*] Ariadne à Baccho in coelum relata. FARN.

665. *Domus*] *Placuit domus una duabus, Me tua forma capit, capta parente ſoror, Theſeides Theſeuſque duas rapuere ſorores.* FARN.

667. *Al-*

Allapſa genubus regiae proles domus.
Reſperſa labe nullâ, & intacta, innocens;
Tibi mutor uni certa deſcendi ad preces.
Finem hic dolori faciet, aut vitae dies.
Miſerere amantis. *Hipp.* Magne regnator Deûm,
Tam lentus audis ſcelera? tam lentus vides?
Ecquando ſaeva fulmen emittes manu,
Si nunc ſerenum eſt? omnis impulſus ruat
Aether, & atris nubibus condat diem;
Ac verſa retro ſidera obliquos agant
Retorta curſus. tuque ſidereum caput
Radiate, tantum ne nefas ſtirpis tuae
Speculere, lucem merge, & in tenebras fuge.
Cur dextra, Divûm rector atque hominum, vacat
Tua, nec triſulcâ mundus ardeſcit face?
In me tona. me fige. me velox cremet
Tranſactus ignis. ſum nocens. merui mori.
Placui novercae. dignus en ſtupris ego
Sceleréque tanto viſus? ego ſolus tibi

Ma-

GRONOVII.

677. *Tuque ſidereum caput, Radiate Titan*] Alia, quam vulgo erat, interpunctione reddidiſſe auctori decus ſuum putat Gruterus Sane tolerabiliorem fecit ſententiam. Sed totum decus reddit auctori Florentinus: *tuque ſidereum caput Radiate, tantum ne nefas ſtirpis tuae Speculere, lucem merge.* Res ipſa loquitur.

684. *Dignus an ſtupris ego*] Etruſcus; *dignus en ſtupris ego.*

VARIORUM.

667. *Allapſa genubus*] Phaedra apud Ovid. in epiſt. Heroid. *Victa precor, genubuſque tuis regalia tendo Brachia: quid deceat non videt omnis amans.* DELRIUS.

669. *Tibi*] Hactenus caſta, intacta aliis, tua primum cauſa impudica facta ſum FARNAB.

674. *Si*] Si non nunc fulminas. FARN.

679. *Lucem merge,*] Ne videas ſcelus neptis tuae Phaedrae. FARNABIUS. Hoc ait, quia Solis obſcuratio & obtenebratio Dei iram, futuraſque miſerias praetendere credebatur: idque confirmatur exemplo menſae Thyeſteae ſupra Thyeſte, & pluribus, quae congeſſit Arias Montanus lib. Jeremiae cap. 24. idonea haec cauſſa. ſed ad mentem Hippolyti vicinior; quia nefas ſtirpis ſuae videre Phoebum & intueri turpe. decebat potius prae pudore faciem obvelare, & oculos avertere à tanta foeditate atque dedecore. DELRIUS.

680. *Cur dextra,*] *Cur agunt ſuperi tanta otia coelo? Fulmina cur ceſſant?* FARNABIUS.

682. *In me*] Si non in illam. FARN.

686. *Ri-*

Materia facilis? hoc meus meruit rigor?
O ſcelere vincens omne femineum genus!
O majus auſa matre monſtrifera malum,
Genitrice pejor! illa ſe tantum ſtupro
Contaminavit, & tamen tacitum diu
Crimen biformi partus exhibuit nota,
Scelusque matris arguit vultu truci
Ambiguus infans. ille te venter tulit.
O ter quaterque proſpero fato dati,
Quos hauſit, & peremit, & leto dedit
Odium, doluſque! genitor, invideo tibi.
Colchide noverca majus hoc, majus malum eſt.
Phaed. Et ipſa noſtrae fata cognoſco domus:
Fugienda petimus. ſed mei non ſum potens.
Te vel per ignes, per mare inſanum ſequar,
Rupeſque, & amnes, unda quos torrens rapit,
Quacumque greſſus tuleris, hac amens agar.
Iterum, ſuperbe, genubus advolvor tuis.
Hipp. Procul impudicos corpore à caſto amove
Tactus. quid hoc eſt? etiam in amplexus ruit?
Stringatur enſis. merita ſupplicia exigat.
En, impudicum crine contorto caput

Lae-

GRONOVII.

702. *Hac amens ferar.*] Florentinus: *hac amens agar.*

VARIORUM.

686. *Rigor?*] Auſteritas mea & aſperitas. FARNABIUS.

688. *Matre*] Paſiphaë, quae ex promiſcuo concubitu Minois & tauri peperit Minotaurum. FARNABIUS.

692. *Truci*] Taurino. FARN.

693. *Ille te*] Qui Minotaurum. inceſtus ſcil. & monſtroſus. FARN.

694. *O ter*] Perfecte. ſeptenarius enim numerus perfectus, *τετραμάκαρες ϗ τελείως. O terque quaterque beati*, quos peremerunt odia & doli novercarum. FARN.

696. *Genitor,*] Tibi enim Medea Colchis nupta patri tuo (ut ſup. v. 563.) vitae inſidias miſto veneno ſtruxit, mihi noverca mea amorem inceſtum. FARN.

699. *Fugienda*] Mater, taurum: ſoror, hoſtem: ego, privignum. FARN.

707. *Impudicum*] Novercae impudicae. FARN.

708. *Fo-*

Laevâ reflexi. justior nunquam focis
Datus tuis est sanguis, arcitenens Dea.
Phaed. Hippolyte, nunc me compotem voti facis.
Sanas furentem. majus hoc voto meo est,
Salvo ut pudore manibus immoriar tuis.
Hipp. Abscede. vive. ne quid exores: & hic
Contactus ensis deserat castum latus.
Quis eluet me Tanais? aut quae barbaris
Maeotis undis Pontico incumbens mari?
Non ipse toto magnus Oceano pater
Tantum expiarit sceleris. ô silvae! ô ferae!
Nutr. Deprensa culpa est. anime, quid segnis stupes?
Regeramus ipsi crimen, atque ultro impiam

Ve-

VARIORUM.

708. *Focis*] Stabant enim ad aram Dianae. sup. vers. 405. & 423. FARN.

709. *Arcitenens*] Ἰοχέαιρα. FARN.

713. *Ne quid*] Neque tibi gratum faciam. FARNABIUS.

713. *Et hic*] Gladium veluti Phaedrae contactu pollutum à se casto abjicit inf. v. 726. FARN.

715. *Tanais?*] Vid. Hercul. Fur. vers. 1322. FARNABIUS.

716. *Maeotis*] Palus influens in Pontum. FARNABIUS.

717. *Non ipse toto*] Non ipse Neptunus, universo mari suo. Herc. Fur. vers. 1327. FARNABIUS. Scienter Seneca non nisi naturalis & juge fluentis aquae meminit; quae *viva* dicebatur, sola haec ad expiandum idonea. Maxime maris fit mentio, quia, juxta Euripidem & Tullium pro Roscio Amerino, omnia nostra mare mala abluit, cunctas maculas detergit: item quia nihil in se sordidum patitur, sed confestim ejicit atque expuit, quicquid immunditiae, vel casus, vel flumina, vel homines in illud devolverint. Purgaturi se, saepius caput aquae vivae immergebant. Persius Satyr. 2. —— *Tiberino in gurgite mergis Mane caput, bis, terque, & noctem flumine purgas.* aliquando bis tantum. Ovidius 4. Fastor. *Bis caput intonsum fontanâ spargitur undâ.* saepius ter. Ovidius 3. Fastorum. & Juvenalis Sat. 6. Virg. 6. Aeneid. quandoque septies. Apulejus lib. 11 Hoc faciebant Superis facturi, idque dicebant *abluere*, ut docet Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 1. Virgilius: —— *donec me flumine vivo Abluero* —— abluebant autem manus, pedes, caput, totumque corpus. de manibus, Aurel. Victor lib. de viris Illustribus. idem testatur Scholiastes Sophoclis in Ajace Lorario, à Brissonio relatus. de pedibus vetus Horatii interpres ad Satur. 3. lib. 2. probatur adagione, *illotis pedibus*, & altero, *illotis manibus*. de toto corpore accipio, quando quis dicitur ἁπλῶς lautus, vel purus. Arnob. lib. 7. *quorum templa cum adire disponitis, ab omni vos labe puros, lautos, castissimosque praestatis.* idque etiam Servius in 4. Aeneid notavit. Interdum se tantum adspergebant, scilicet Diis inferis operaturi; testibus Macrobio & Servio, seu pura aqua circumferebant, ut Maro loquitur, utentes aspergillo ex oleae vel lauri ramusculo. Juvenalis Sat. 7. v. 158. DELRIUS.

718. *O sylvae!*] Ad vos propero. *atque hoc dicto excedit.* FARNABIUS.

719. *Deprensa*] Deprehendit jam Hippolytus culpam alumnae meae, quam ad patrem, si quando reversus fuerit, deferet. Excogita itaque ô anime aliquam technam qua praeveniamus eum, atque haec est. FARN.

720. *Regeramus*] Prius arguamus eum novercae stuprum inferre voluisse. FARN.

725. A-

Venerem arguamus. ſcelere velandum eſt ſcelus.
Tutiſſimum eſt inferre, cum timeas, gradum.
Auſae priores ſimus, an paſſae nefas,
Secreta cum ſit culpa, quis teſtis ſciet?
Adeſte Athenae. fida famulorum manus,
Fer opem. nefandi raptor Hippolytus ſtupri
Inſtat, premitque. mortis intentat metum.
Ferro pudicam terret. en, praeceps abiit,
Enſemque trepida liquit attonitus fuga.
Pignus tenemus ſceleris. Hanc moeſtam prius
Recreate. crinis tractus, & lacerae comae,
Ut ſunt, remaneant, facinoris tanti notae.
Referte in urbem. Recipe jam ſenſus, hera.
Quid te ipſa lacerans omnium aſpectum fugis?
Mens impudicam facere, non caſus, ſolet.

GRONOVII.

727. *Mortis intentans metum.*] Flor. *intentat.*

733. *Facinoris tanti notas. Referte*] Aliter legit ac diſtinguit codex optimus: *crinis tractus & lacerae comae, Ut ſunt, remaneant, facinoris tanti notae. Perferte in urbem* Nempe ipſam reginam, jacentem & attonitam pudore & metu.

VARIORUM.

725. *Athenae.*] O Athenienſes, *invocatque quaſi in auxilium cives & famulos nutrix, lena, proditrix* FARNABIUS

731. *Crinis*] Supra verſ. 704. FARN.

732. *Facinoris tanti notae. Referte*] Traj. & duo excuſi vulgatam retinent, *notas referte.* Quod ſane efficacius videtur, ut has notas, una cum relicto enſe, tamquam argumentum ſceleris in urbem referri ac nunciari velit. SCHRODERUS.

CHORUS.

Precatur Chorus ut bene cedat Hippolyto forma, quae pleriſque fuit exitio. Theſei reditum proſpicit.

FUgit inſanae ſimilis procellae,
Ocior nubes glomerante Coro,

Ocior

VARIORUM.

736. *Fugit*] Hippolytus fugit in ſilvas non ſegnior pluvia è nube ſoluta erumpente. FARN.

737. *Coro,*] Thyeſt. v. 578. FARN.

739. *Stel-*

Ocior curſum rapiente flamma;
Stella cum ventis agitata longos
Porrigit ignes.
Conferat tecum decus omne priſcum
Fama miratrix ſenioris aevi:
Pulchrior tanto tua forma lucet,
Clarior quanto micat orbe pleno,
Cum ſuos ignes coëunte cornu
Junxit, & curru properante pernox
Exerit vultus rubicunda Phoebe:
Nec tenent ſtellae faciem minores.
Qualis eſt primas referens tenebras
Nuncius noctis, modo lotus undis

Heſpe-

GRONOVII.

740. *Corripit ignes.*] Et hic in pejus conjurant codices Gruteri. Nam, *porrigit*, Delrio editum, Etruſcus confirmat, non minus quam Raphelingianus, Cruſerianus, Voſſianus. Hoc eſt, quod ex Virgilio dicit ipſe in Natur. Quaeſt. *crinemque volantia ſidera ducunt.* Troadibus: *Et ſtella longa ſemitam flamma trahens.* Quod fruſtra negat huc facere Gruterus: tam enim bene cometa dicitur *porrigere ignes*, quam haec ſtella *ſemitam trahere.*

VARIORUM.

☛ 739. *Stella cum ventis*] Phoen. verſu 431. FARNABIUS. Ex phyſica diſciplina dictum, ut docet Ariſtoteles libro 1. Meteor. cap. 4. & 5. has trajectiones, Plinius lib. 2. cap. 36. vocat *ſtellarum diſcurſus*: quid portendant, petendum ex Ptolomaeo in Centiloquio. Virg. 1. Georg. ex Arato: *Saepe etiam ſtellas, vento impendente, videbis Praecipites coelo labi, noctiſque per umbras Flammarum longos à tergo albeſcere tractus.* DELRIUS.

739. *Longos*] Diffuſos per longum tractum. FARNABIUS.

742. *Senioris*] Priſci, veteris. FARN.

743. *Pulchrior*] *Ignes plena nitet quantum inter Luna minores; tantum formoſis formoſior omnibus hic eſt.* FARN.

744. *Orbe*] Pleno jam orbe & Soli oppoſita, per totam lucet noctem; *cum ſtellis a.iqs obtuſa videtur* FARN.

745. *Suos ignes*] *Sui* vox proprietatem & dominium quoddam in re ſignificat. at lunam dictam volunt, quod luce luceat aliena. qua in ſententia apud Plutarchum, in lib. contra Colotem Epicureum, eſt Parmenides. Catullus: *notho eſt dicta lumine luna* Erravitne ergo Seneca? nequaquam. quia Epicuro, ut in ejus vita ſcribit Laërtius, placuit fieri poſſe, ut Luna & à ſeipſa, & à Sole lumen habeat. Chaldaei vero lunam proprii & perpetui luminis compotem eſſe voluerunt, ſi Apulejo in lib. de Deo Socratis credimus. DELRIUS. Medea verſ. 97. expreſſe ponit *Phoeben lumine non ſuo.* Ergo *ſuus* hic ſimpliciter ponitur, ut alias ſaepe ſine nota proprietatis aut dominii. GRUTERUS.

748. *Nec tenent ſtellae*] Omnis, pleno lumine fulgente lunâ, ſtellarum nitor, omne decus evaneſcit. DELRIUS.

750. *Modo lotus undis*] Plerique veterum crediderunt ſtellas & ſidera humecto quodam alimento nutriri, eiſque ſplendorem & pulcritudinem illis augeri. ſic Empedocles, Plato, Stoici, Plinius lib. 2. Homerus Iliad. χ'. & noſtri poëtae: *Flumina ſuppeditant, unde aether ſidera paſcit.* Virgil. *Convexa polus dum ſidera paſcet.* Lucanus: *Nec non Oceano paſci Phoebumque polumque.* Ideo Seneca

dicit:

Hesperus, pulsis iterum tenebris
Lucifer idem.
Et tu thyrsigera Liber ab India,
Intonsa juvenis perpetuum coma,
Tigres pampinea cuspide territans,
Ac mitra cohibens cornigerum caput,
Non vinces rigidas Hippolyti comas.
Nec vultus nimium suspicias tuos.
Omnes per populos fabula distulit,
Phaedrae quem Bromio praetulerit soror.
Anceps forma bonum mortalibus,
Exigui donum breve temporis,
Ut velox celeri pede laberis!
Non sic prata novo vere decentia

Aesta-

GRONOVII.

758. *Nec vultus nimium*] Transpositio quidem versuum, quam molitur hic Delrius, merito reprehensa est à Grutero. Sed Flor. quoque & Vossian. *Ne vultus*. Scribe: *Neu vultus nimium*. Ipsum autem Bacchum, non Thesea, alloquitur. Nec tu nimis glorieris pulcritidine tua, Bacche: norunt enim omnes, quem Ariadne, quam te maluerit maritum, si retinere potuisset. Ipsum nempe Thesea, qui in Dia insula eam deseruit.

VARIORUM.

dicit: *modo lotus undis*. quasi restauratus, & sumto alimento plenior formosiorque Sed contra hanc opinionem disputat Aristoteles lib. 2 Meteor. & diserte errorem vocat Marius Victor Commentar. in Genesim. DELRIUS.

751. *Hesperus*,] Idem autem Lucifer & Hesperus. FARNABIUS.

753. *Thyrsigera*] A Bacchô thyrsigero devicta. FARN.

754. *Intonsa*] Idem enim cum sole. uterque itaque intonsus & juvenis fingitur propter radios. Oed. 405. FARN.

755. *Tigres*] Currum Bacchi trahentes. FARN.

755. *Pampinea*] Vitium frondibus involuto thyrso. FARN

755. *Territans*,] Herc. Fur. v. 470. FARN.

756. *Cornigerum*] An à truculentia ebriorum? An quod cornua veteribus in usum poculorum? An quod boves primus junxit Bacchus, unde & Osyris est Aegyptiis? An à robore? qua de causa Seleuci faciem in statuis cornigeram *fuisse* scribit Appianus in Syriacis, quod taurum *ferocem*, sacrificante Alexandro, vinculis *ruptis profugum* solus cornibus arreptum detinuerit. An κερασφόρος dictus ob galeam capitis arietini forma (quali Pyrrhum Epirotarum regem usum fuisse refert Plutarchus, nec non Turno *rubrae cornua cristae* tribuit Virgilius) insignem, in honorem patris sui Jovis Ammonis, cui & ipse aram & templum sub arietis specie erexit? An denique à cincinnis ceu crobylis crinium utrinque in cornuum formam acuminatis atque retortis? cujusmodi comis spectabiles incedebant sacerdotes Lydii & Armenii. Neque alia creduntur Mosis fuisse cornua; quae tamen alii de facie ejus intelligunt quae קרן id est, radiabat, splendorem emittebat radiorum qui cornua referrent à קרם incurvare, vel קרן cornu FARN.

757. *Rigidas*] Incomptas. FARN.

768. *Lav*

Aeſtatis calidae deſpoliat vapor:
Saevit ſolſtitio cum medius dies,
Et noctem brevibus praecipitat rotis,
Languefcunt folio lilia pallido,
Et gratae capiti deficiunt roſae:
Ut fulgor teneris qui radiat genis
Momento rapitur! nullaque non dies
Formoſi ſpolium corporis abſtulit.
Res eſt forma fugax. quis ſapiens bono
Confidat fragili? dum licet, utere.
Tempus te tacitum ſubruet, horaque
Semper praeterita deterior ſubit.
Quid deſerta petis? tutior aviis
Non eſt forma locis. te nemore abdito,
Cum Titan medium conſtituit diem,
Cinget turba licens, Naides improbae,
Formoſos ſolitae claudere fontibus:

Et

GRONOVII.

765. *Aeſtatis calidae diſpoliat vapor*] Flor. *deſpoliat.* Et ſtatim: *Et noctes.* Sed etiam: *Langueſcunt folio ut lilia candido:* ut Lipſianus. Sed tamen incommodum hic τὸ *ut.* Continuatur enim ſenſibus cum proximis & ſubauditur ex altero praecedente verſu τὸ *Cum.* Forte: *Langueſcunt folio & lilia.* Quum ſolſtitio meridies eſt ferventiſſimus, & contrahuntur noctes, & lilia langueſcunt. Forte etiam: *Et noctes brevibus praecipitant rotis.* παθητικῶς pro praecipitantur.

775. *Tempus ſed tacitum ſubruit,*] Fruſtra Gruterus *ſe.* Illi alii, qui editioni ſuae intulere, *te,* fecerunt, quod ratum habent Florentinus & Voſſianus. Eſt autem Florentiae. *Tempus te tacitum ſubruet.*

778. *Te nemore abditum,*] Florent. *abdito.* Et mox: *Naides improbae.* Ut ſemper ſcribendum, quoties triſyllabon eſt, non *Najades.*

VARIORUM.

768. *Langueſcunt*] *Ellipſis*, cum langueſcunt. FARN.

769. *Gratae capiti*] Cujus dolori à calore proficiſcenti medentur. Thyeſt. verſ. 945. FARN.

770. *Ut fulgor teneris* Cet.] Videtur per modum epiphonematis pronunciatum hoc accepiſſe Gronovius qui exclamandi modo haec efferat. Quid ſi inſtitutae comparationis ἀπόδοσιν ex his intelligas verbis? quae reſpondeant prioribus iſtis: *Non ſic prata novo vere decentia Aeſtatis calidae deſpoliat vapor,* cet. *Ut fulgor teneris, qui radiat genis, Momento rapitur.* Comparat enim formae decus fugax brevitati decoris pratorum, liliorum & roſarum. SCHRODERUS.

772. *Formoſi*] Aliquid de forma demit, minuit. FARNABIUS.

775. *Horaque*] *Optima quaeque dies miſeris mortalibus aevi Prima fugit.* FARN.

778. *Nemore abditum,*] Meridianos aeſtus umbra levantem nemoris FARN.

780. *Naides*] Fontium Nymphae, à νάειν fluere. FARN.

781. *Formoſos*] Ut Hylam. Med. verſ. 649. & Narciſſum umbram ſuam in fonte conſpectam amplexatum FARN.

782. *Et*

Et somnis facient insidias tuis
Lascivae nemorum deae,
Montivagique Panes.
Aut te stellifero despiciens polo
Sidus, post veteres Arcadas editum,
Currus non poterit flectere candidos.
Et nuper rubuit; nullaque lucidis
Nubes sordidior vultibus obstitit.
At nos solliciti lumine turbido,
Tractam Thessalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus. tu fueras labor,
Et tu causa morae. te dea noctium

Dum

GRONOVII.

783. *Nemorum deae, Montivagique Panes.*] Etruscus: *nemorum deae, Panas quae Dryades montivagos petunt*, prorsus ut voluit Lipsius, & Mogunt. Delrii, qui suspicatur: *Montivagique Panes, Panes qui Dryadas montivagas petunt.* Sed non placet repetitum, *montivagus.* Forte: *Lascivae nemorum deae, Panes quas Dryades montivagi petunt.* Lascivae deae nemorum Dryades, quas petunt montivagi Panes: illae vero his fastiditis insidiabuntur ultro potius Hippolyto. Statius in Arbore Atedii: *Nympharum tenerae fugiebant Pana catervae. Ille quidem it, cunctas tanquam velit; it tamen unam In Pholoën. Silvis haec fluminibusque sequentis Nunc hirtos gressus, nunc improba cornua vitat.*

VARIORUM.

782. *Et somnis*] Et te dormientem rapient Dryades, Fauni, Satyri. FARN.

785. *Aut te stellifero*] Aut Luna vacabit tua forma capta, ut quondam Endymionis. supra vers. 309. FARN.

786. *Sidus, post veteres*] Προσέληνοι dicuntur Arcades, sive quod idem semper incoluerint solum, αὐτόχθονες uti Athenienses; *vel* quod Lunae cursum Endymion Arcas primus invenerit. unde & fabulae locus. FARNABIUS. Aristophanis Scholiastes refert Arcades ante Lunam natos fuisse: ideo à Lycophronte προσέληνοι dicuntur. Apollonius Argonaut. δ'. Ἀρκάδες, οἳ καὶ πρόσθε σεληναίης ὑδέονται. Ovidius 1, 2, & 5. Fast. & Sen. Herc. Oet. vers. 1883. DELRIUS.

788. *Nuper rubuit;*] Existimabant Lunam magico carmine sollicitatam rubore suffundi, vel ob magarum impudentiam & scelera; vel laborantem, vi carminis. Horatius: —— *Lunamque rubentem Ne foret his testis post magna latere sepulcra.* In defectu, idem illi à veneficiis evenire putabant. qua in re tam superstitiosi Athenienses, ut eos qui veram Eclipsis causam adferebant, *tanquam impios, vivos exusserint, teste Plutarcho* in Pericle, ubi hac de re fusè disserit. Romanos in Macedonia belligerantes tinnitum dedisse, tuendae Lunae gratiâ, refert idem in Aemilio. Comment. Juvenalis, Satyr. 6. *Sonitus fieri assolet, quando Luna deficit.* Alicubi legi Indos hoc Lunae vitium copioso fletu prosequi solitos, quod arbitrarentur eam à Sole ad sanguinis usque effusionem flagellatam. Ovid *Quale rosae fulgent inter sua lilia mistae, Aut ubi cantatis Luna laborat equis.* Papinius: —— *qualis per nubila Phaebes Atracia rubet arte labor.* DELRIUS.

790. *Nos*] Nos ruboris Lunae causam magicis carminibus imputantes, illi laboranti pelvium tinnitu succurrere voluimus (sic enim & tubarum clangore Lunae Eclipsim patienti auxiliari se credebat vulgi superstitio) Tu autem ô Hippolyte causa illi eras ruboris & morae, vid. sup. vers. 420. & Med. 749. FARNABIUS.

797. Pa-

Dum ſpectat, celeres ſuſtinuit vias.
Vexent hanc faciem frigora parcius,
Haec ſolem facies rarius appetat,
Lucebit Pario marmore clarius.
Quam grata eſt facies torva viriliter,
Et pondus veteris triſte ſupercilii!
Phoebo colla licet ſplendida compares:
Illum caeſaries, neſcia colligi
Perfundens humeros, ornat & integit:
Te frons hirta decet, te brevior coma
Nulla lege jacens. tu licet aſperos
Pugnaceſque deos viribus arceas
Et vaſti ſpatio vincere corporis.
Aequas Herculeos jam juvenis toros,
Martis belligeri pectore latior.
Si dorſo libeat cornipedis vehi;

Fre-

GRONOVII.

805. *Viribus arceas Et vaſti*] Sane & optimus *audeas*. Non mutem tamen. *Arceas vincere* eſt prohibeas victoria, & ipſe eam occupes aut ambiguam facias. Ovidius lib. 15. *primuſque animalia menſis Arcuit imponi*. Silius lib. 5. *fraude arctati remeare foraminis arcet*. Lib. 13. *ſolem referveſcere freni Arcet*. Statius: *nec ego lugere ſeverus Arceo*. Troadibus: *ruere & aequari ſolo Etiam arcuiſſem*. Cepit & Gruterus. Et Barthius lib. 11 Adv. 26. ſed in vero conſiſtere non potuit alioqui arcuiſſet conjicere: *Eſt vaſti ſpatio*. Vir doctus appinxerat margini membranarum Voſſianarum: *Evaſti ſpatio vindice*: aut, deeſt forte verſus: durum *ſpatium corporis*. Sic ille feſtinans, opinor Neque enim ignorabat apud Ovidium de ſerpente per Cadmum occiſo: *ſpatioſi corporis hoſtem*. Et de Actaeone: *Dat ſpatium collo*. Et Juvenalis: *ſpatium admirabile rhombi*. Accepi & Scaligerum ali-

VARIORUM.

797. *Pario marmore*] Pure candido marmore ex inſula Paro, Cycladum una. FARN. Quicquid dicat Cardanus in lib. de ſubtilit. candidum marmor Parium: candidum fuit. Unde Sidonius in Burgi deſcriptione, *Paron candentem* vocavit verſu 140. & in epithal. Ruricii: *Hic lapis eſt de quinque locis, dans quinque colores, Aethiopus, Phrygius, Parius, Poenus, Lacedaemon, Purpureus, viridis, maculoſus, eburnus, & albus*, Plinius lib. 36. cap. 5. *Candido marmore uſi ſunt è Paro inſulâ; quem lapidem coepere lychnitim appellare, quoniam ad lucernas in cuniculis caederetur auctor eſt Varro*. Horatius 1. carminum. *Urit me Glycerae nitor Splendentis Pario marmore pulcrius*. Ovidius lib. 1. amorum; *Aſtitit illa gemens albo & ſine ſanguine vultu, Caeduntur Pariis qualia ſaxa jugis* DELR.

799. *Et pondus veteris*] Gravitas & majeſtas quae in ſuperciliis. FARNABIUS.

801. *Neſcia colligi*] Inornata & incompta. FARN. Sic crines *in nodum colligi* ab Ovidio, *in ſinum* veſtes à Marone dicuntur. DELRIUS.

809. *Si dorſo*] Si equitare libeat, ſuperas Caſtorem, qui bonus equis & peritus equorum domitor. FARNABIUS.

 811. *Cy-*

Frenis Caſtorea mobilior manu
Spartanum poteris flectere Cyllaron.
Amentum digitis tende prioribus,
Et totis jaculum dirige viribus;
Tam longe, dociles ſpicula figere,
Non mittent gracilem Cretes arundinem.
Aut ſi tela modo ſpargere Parthico
In coelum placeat; nulla ſine alite
Deſcendent, tepido viſcere condita:
Praedam de mediis nubibus afferes.
Raris forma viris (ſecula proſpice)
Impunita fuit. te melior deus
Tutum praetereat, formaque nobilis
Deformis ſenii monſtret imaginem.
Quid ſinat inauſum feminae praeceps furor?
Nefanda juveni crimina inſonti parat.

En

GRONOVII.

quando conjeciſſe: *te licet aſperos Pugnaceſque deos viribus acribus Et vaſti ſpatio vincere corporis.*

817. *Nulla ſine alite Deſcendent,*] Fortaſſe ſcripſit: *nulla niſi alitis Deſcendent tepido viſcere condita.* Sic foret utique rotundius. Florent. *ſine ave.* At non ſpernendum ejus: *Praedam de mediis nubibus afferent.* non *afferes.* Forte & *auferent*; Ut Martialis: *Stymphalidas aſtris Abſtulit.* Ut & paulo ante, *Cyllaron* non *Cyllarum.*

823. *Deformis ſenis limina tranſeat.*] Primus hujus loci veram lectionem prodidit Lipſius, non tamen penetratam ſibi: quippe qui & vulgatum pro apto & vero laudet. Itaque homines graves, aeque ac G. Fabricius & caeteri ſub N. latentes, infandam cenſuere. Tentavit explicare Scaliger, & cupreſſum adpinxit Iſacius. Nos vere, ut puto, cap. 21. Diatribes. Exſtat prorſus & in ſanctiſſimis membranis, Voſſiano, Cruſeriano: *Deformis ſenii monſtret imaginem.* Votum eſt, more poëtarum tam in votis quam in imprecationibus uſitato, deſumptum ex illis, quae poſtea accidiſſe narrantur. Nempe, ut invidae deae Rhamnuſiae, cui omne magnum moleſtum, forma illa non videatur invidenda, ſed ſpeciem potius deformis ſenii exhibeat. Fingitur autem

VARIORUM.

811. *Cyllarum*] Equum Caſtori à *Junone datum*, quem à Neptuno acceperat. *hunc Pollucis* fuiſſe refert Virg. 3. Georg. ſed fratrem pro fratre poni, exponit Servius. FARN.

812. *Amentum*] Sex. Pompejus, Amenta, inquit, quibus ut mitti poſſint vinciuntur jacula ſive ſolearum lora. ex Graeco, quod eſt ἅμμα, ſic appellata; vel quia aptantes ea ad mentum trahunt. utitur Prudent. in Pſychomach. DELR.

815. *Non mittent*] Nec Cretes peritiſſimi ſagittarii longius emittent ſagittam quam tu jaculum. FARNABIUS.

817. *Nulla*] Quemadmodum ab Eurytione fixa. 5. Aen. *Sub nube columba Decidit exanimis vitamque reliquit in aſtris Aereis, fixamque refert delapſa ſagittam.* FARN.

820. *Raris forma*] Formoſis ut plurimum nocuit ſua forma. τὸ γὰρ πολὺ κάλλος καὶ ψόγον πολλῶν γίνει. FARN.

834. *En,*

En ſcelera! quaerit crine lacerato fidem.
Decus omne turbat capitis. humectat genas.
Inſtruitur omnis fraude feminea dolus.
Sed iſte quiſnam eſt regium in vultu decus
Gerens, & alto vertice attollens caput?
Ut ora juveni paria Pirithoo gerit!
Ni languido candore pallerent genae,
Staretque recta ſquallor incultus coma.
En, ipſe Theſeus redditus terris adeſt.

GRONOVII.

Diana Hippolyto in Virbium mutato addidiſſe canos & aetatem, ne rurſus improbos oculos forma ejus irritaret.

826. *Et ſcelere quaerit*] Sic Delrius, vel etiam *ſceleri*, plorante verſu. Antea erat, *In ſcelere*, quod reduxit volentibus ſuis Gruterus Lipſianus à manu priore, *In ſcelera*; à ſecunda, *En ſcela.* Circumeunt verum, quod eſt in Florentino: *En ſcelera! quaerit crine.* Plautus Rudente 4, 4. *Ecce Grypi ſcelera. Cum iſthaec res male evenit tibi, Grype, gratulor* Terentius Andria IV. v. 46. *Audiſtin' obſecro? hem ſcelera! hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.*

828. *Omnis arte foeminea*] Florent. *Omni fraude.* Forte: *Inſtruitur omni fraude foemineus dolus.*

829. *Regium vultu decus Gerens*,] Florent. *in vultu.* quod Gruterus duorum codd. auctoritate mutavit.

831. *Ut ora juveni paria Pirithoo*] Audiamus hic Gruterum: Non vane ſuſpicatur Delrius legendum *Hippolyto*, cujus rationes petantur è commentariis. Ego potius odorer vitium in voce *juveni*, non heic modo, ſed & Medea v. 107. Videtur enim ſub illo *juveni* latere vox, quae notet ſocium, contubernalem, amicum, vel aliquid adhuc conjunctius. Sic ille, non deceptus, quod ad hunc quidem locum attinet: praeſertim quum omnes fere Mſſ. *Pirithoi*, non *Pirithoo*: hoc & ipſe & Delrius quoque in ſuis notarunt. Scribendum eſt enim: *Ut ora comiti paria Pirithoi gerit.* Hoc eſt, ipſi Theſeo, militi audacis proci. Et ſupra legimus: *Aderit maritus.* PH. *nempe Pirithoi comes.* Dubiam ejus reddebat formam luridus color & horrens capillus. Sed hae notae erant Theſei ab inferis reverſi, ubi mirum non eſt inter tantos terrores & pallorem eum contraxiſſe & ſquallorem rigidae comae.

832. *Candore pallerent*] Optimus: *pallore canderent.* Sequenti verſu jam certo agnoſcitur, qui ante dubia ſuſpicione fuerat intellectus. Si adjutarent libri, mallem: *Eſt ipſe. Theſeus redditus terris adeſt.*

VARIORUM.

834. *En, ipſe*] Agnoſcit tandem ipſum eſſe Theſeum. FARN.

ACTUS

ACTUS TERTIUS.

THESEUS. NUTRIX.

Reversus ab inferis Theseus domestici luctus causam à nutrice obvia sciscitatur, illa se hoc tantum scire respondet, Phaedram necis consilium iniisse.

Thes. TAndem profugi noctis aeternae plagam,
Vastoque manes carcere umbrantem polum.
Ut vix cupitum sufferunt oculi diem!
Jam quarta Eleusin dona Triptolemi secat,.
Paremque toties Libra composuit diem;
Ambiguus ut me sortis ignotae labor
Detinuit inter mortis & vitae mala.
Pars una vitae mansit extincto mihi
Sensus malorum. finis Alcides fuit,
Qui cum revulsum Tartaro extraheret canem,

Me

GRONOVII.

838. *Jam quarta Eleusis*] Hic quoque clare optimus: *Eleusin* Ut *Salamis*, *Salamin*; Δελφὶς, *Delphin*, Pomponius Mela 2, 3. *In Atthide Eleusin Cereri consecrata.*

839. *Paremque toties Libra*] Fortasse *paremque nocti libra* Vide ad Herc. Fur. 843.

843. *Sensus malorum. finis*] Vide quid possit distinctio. In re minima ingentes hic tumultus. Ediderunt: *Mersus malorum.* Delrius: *exstincto mihi Sensus malorum finis Alcides fuit.* hac sententia, malorum sensum Alcides mihi ademit. Scaliger: *mansit exstincto mihi Sensus. malorum finis Alc.* Ut etiam Grutero & nuper omnibus editum. Ipse tandem Gruterus verum videtur sensisse: sed male in notis ejus expressum est. Etenim voluit, opinor: *mansit exstincto mihi Sensus malorum; finis Alcides fuit.* Accipiendum τὸ *malorum*, quasi bis positum esset: quod frequens bonis auctoribus. Una re intellexi me vivere, videlicet malorum ac poenarum sensu: eorum malorum earumque poenarum finem mihi fecit Hercules

844. *Qui cum revulsum Tartaro extraheret*] Florent. *revulso Tartaro abstraheret.* Lucanus lib. 3. *ingenti Saturnia templa revelli Mole.*

VARIORUM.

836. *Umbrantem*] Nigrantem, deteriorem, Antarcticum. vid. Hercul.. Fur. 606. & 1103. Ag. 756. FARN.

838. *Eleusis*] Urbs illa Attica (cujus regis filium Triptolemum Ceres agri colendi rationem docuit aliisque tradere jussit) quarto jam messem collegit. FARN.

839. *Paremque*] Et libra signum aequinoctiale quater aequavit diem nocti, hoc est, *quatuor jam annos apud inferos fui.* FARN.

844 *Qui cum revulsum*] Hercul. Fur. vers. 805. FARNABIUS.

844. *Tar-*

Me quoque supernas pariter ad sedes tulit.
Sed fessa virtus robore antiquo caret,
Trepidantque gressus. heu, labor quantus fuit
Phlegethonte ab imo petere longinquum aethera,
Pariterque mortem fugere, & Alciden sequi!
Quis fremitus aures flebilis pepulit meas?
Expromat aliquis. luctus, & lachrimae, & dolor,
In limine ipso moesta lamentatio,
Hospitia digna prorsus inferno hospite.
Nutr. Tenet obstinatum Phaedra consilium necis,
Fletusque nostros spernit, ac morti imminet.
Thes. Quae causa leti? reduce cur moritur viro?
Nutr. Haec ipsa letum causa maturum attulit.
Thes. Perplexa magnum verba nescio quid tegunt.
Effare aperte, quis gravet mentem dolor.
Nutr. Haud pandit ulli. moesta secretum occulit,
Statuitque secum ferre, quo moritur, malum.
Jam perge quaeso, perge. properato est opus.
Thes. Reserate clusos regii postes laris.

THE-

GRONOVII.

849. *Et Alcidem sequi!*] Florentinus *Alciden.*

852. *Et limine ipso moesta*] Delrius ex omnibus suis profert: *Et limine in ipso moesta:* N. edidisse: *Et limine in ipso vasta:* Lugdun. *Limineque in ipso vasta:* Basil. *Et limine ipso vasta:* denique nonnullos: *In limine ipso moesta.* Hoc postremum posthac nobis antiquissimum erit, quippe Florentino probatum.

853. *Hospitia digna prorsus*] Emendaveram, *Auspicia.* Omina merito excipientia illum, qui apud inferos in hospitio fuit. Petronius: *Ego, inquit Eumolpus, hoc jussi: nec non eodem futurus navigio auspicium mihi feci.* Troadibus: *fingit an quisquam hoc parens, Nec abominandae mortis auspicium pavet?* Nunc video id quoque adscripsisse Grotium.

VARIORUM.

844. *Tartaro*] Profundissimo inferorum loco. διὰ τὸ περιέχεσθαι ὑπὸ τοῦ ἀέρος. proinde Homero dicitur Ἠερόεις & βαθίστον ὑπὸ χθονὸς βέρεθρον. FARN.

848. *Phlegethonte*] Thyest. v. 73. FARN.

849. *Alcidem*] Magnis passibus incedentem, quod ex ratiocinatione Pythagorae liquet de Herculis statura vid. Thyest. vers. 131. FARN.

850. *Quis fremitus*] *Exaudit Phaedrae ejulatus.* FARNABIUS.

853. *Inferno*] Ab inferis veniente. FARN.

854. *Tenet obstinatum*] Nimis abruptum. videtur aliquid deesse.

857. *Haec ipsa*] Ne tibi reverso detegat factum. FARNABIUS.

862. *Jam perge quaeso,*] Hic versus in membranis etiamnum Nutrici, sequens vero Theseo tribuitur. DELRIUS.

865. *Ex-*

Theseus. Phaedra. Famuli.

Primum ſimulat Phaedra mori ſe malle, quam vim ſibi illatam revelare Theſeo, cui deinde nutrici cruciatum minitanti oſtendit gladium, quem Hippolytus abjectum reliquiſſet.

Theſ. O Socia thalami, ſiccine adventum viri,
Et expetiti conjugis vultum excipis?
Quin enſe viduas dexteram? atque animum mihi
Reſtituis? & te quidquid è vita fugat.
Expromis? *Phaed.* Eheu, per tui ſceptrum imperii,
Magnanime Theſeu, perque natorum indolem,
Tuoſque reditus, perque jam cineres meos,
Permitte mortem. *Theſ.* Cauſa quae cogit mori?
Phaed. Si cauſa leti dicitur, fructus perit.
Theſ. Nemo iſtud alius, me quidem excepto, audiet.
Phaed. Aures pudica conjugis ſolas timet.
Theſ. Effare. fido pectore arcana occulam.
Phaed. Alium ſilere quod voles, primus ſile.

Theſ.

GRONOVII.

864. *O ſocia thalami,*] Perſonis hic addit Flor. Nutrix Tacita.

874. *Pudicas conjugis ſolas times?*] Hunc verſum Phaedrae dat Etruſcus, & leviter immutat: Ph. *Aures pudica conjugis ſolas timet.* Quod valde placet. Intellige, quoniam aut raro aut nunquam cum alieno viro ſermonem ſociat. Unde Cato apud Liv. l. 34. *Quis hic mos eſt in publicum procurrendi & obſidendi vias, & viros alienos appellandi? Timet*, eſt, reveretur, tanquam judicis, & in cujus poteſtate eſt, & cui uni quaerit placere. Vel *ſolas*, id eſt, maxime, ante omnes alias. Virg. 1 Georg. *An deus immenſi venias maris, ac tua nautae Numina ſola colant.* Ejuſdem: *Sola viri molles aditus & tempora noras.* Agamemnone: *Tu ſollicitum ſupplexque tui Numinis Argos ſola tueris.* Oedipo: *Ambigua ſoli noſcere Oedipodae datur.* Sic Nero, *ſolos ſcire audire Graecos.* Tale eſt Petronii: *Quod ſolum formae decus eſt, cecidere capilli.* & mutari nolim. Terent. Phor. 3, 3. *Solus eſt homo amico amicus.* Nec aliter religioſiſſimus rex: *Tibi ſoli peccavi.*: quicquid adulentur, confitentis ac proſtrati terramque

VARIORUM.

865. *Expetiti*] Expetendi certe. FARNABIUS.

870. *Jam cineres*] Me morti jam deſtinatam. FARNABIUS.

872. *Si cauſa*] Mori ſe velle fingit, ne Hippolytum, tanquam dedecoris ſui reum apud patrem agat: neve quis ſciat. FARN.

876. *Alium ſilere*] Quod tacitum eſſe velis, nemini dixeris. FARN.

878. *Mo-*

Thes. Leti facultas nulla continget tibi.
Phaed. Mori volenti deesse mors numquam potest.
Thes. Quod sit luendum morte delictum, indica.
P. Quod vivo. *T.* Lacrimae nonne te nostrae movent?
Phaed. Mors optima est perire lacrimandum suis.
Thes. Silere pergit. verbere ac vinclis anus
Altrixque prodet quidquid haec fari abnuit.
Vincite ferro. verberum vis extrahat
Secreta mentis. *Phaed.* Ipsa jam fabor, mane.
Thes. Quidnam ora moesta avertis, & lachrimas genis
Subito coortas veste praetenta obtegis?
Phaed. Te, te, creator coelitum, testem invoco,
Et te coruscum lucis aetheriae jubar,
Ex cujus ortu nostra dependet domus,
Tentata precibus restiti. ferro ac minis
Non cessit animus: vim tamen corpus tulit.
Labem hanc pudoris eluet noster cruor.
Thes. Quis, ede, nostri decoris eversor fuit?
P. Quem rere minime. *T.* Quis sit, audire expeto.
Phaed. Hic dicet ensis, quem tumultu territus
Liquit stuprator, civium accursum timens.
T. Quod facinus, heu me, cerno? quod monstrum intuor?
Re-

GRONOVII.

verrentis rei superbissimas, ne dicam mendaces, preces fingendo. Qui sequitur versus, à Thesei persona recte pronunciatur: TH. *Effare. fido pectore.*

878. *Deesse nunquam mors potest.*] Concinnius Florentiae: *deesse mors nunquam potest.*

881. *Perire dum lacrymant sui.*] Quod habent duo Delrii, *lacrimandum suis*, quod plures Gruteri, & ipsi non ita fatuum videtur; idem in Cruseriano, Vossiano, meo, duobus Germanicis, optimoque tandem Etrusco comparet. Itaque restituere non dubitavi.

VARIORUM.

878. *Mori*] Phoeniss. v. 151. FARN.

881. *Mors optima*] Hoc enim charitatis argumentum: Sicci autem oculi in funere odium arguunt. FARN.

889. *Et te*] Et te ô Phoebe domus nostrae auctor, matris meae ex Crete Nympha genitor. FARNABIUS.

891. *Ferro*] Stupratoris. FARN.

 899. *Ebur*,

Regale parvis asperum signis ebur,
Capulo refulget gentis Actaeae decus.
Sed ipse quonam evasit? *Phaed.* Hi trepidum fuga
Videre famuli concitum celeri pede.

GRONOVII.

899. *Parvis asperum signis*] Circumscribere videtur, quae propria voce *Sigilla* dicebant. Cicero lib. 4. in Verrem: *Jubet me scyphos sigillatos ad praetorem statim afferre.* Et, *patella grandis cum sigillis & simulacris deorum.* Iterumque: *apposuit patellam, in qua sigilla erant egregia.* Alioqui non inepte vir summus, *patrus.* Virgilius 9. Aeneid. *argento perfecta atque aspera signis Pocula.*

900. *Gentis Actaeae decus.*] O' ὅσιος edidit *Atthaeae*, & alios *Actaeae*, sed parum referre ait. Tantum tamen opinor, ut *Atthaeus* nec Graecum nec Latinum sit; *Actaeus* & Graecum & Latinum. Est enim ab ἀκτῆ quae κατ' ἐξοχὴν tribuitur Atheniensibus. Statius lib. 12. *Actaeae si quid clementia gentis.* Cum his autem verbis proprie jungendum τὸ *Regale* per hypallagen ablatum: significat enim sigilla ex ebore, ornamentum peculiare regiae familiae Atheniensium, in capulo gladii refulgere. Itaque vereor, ut cicada hic sufficiat, omnibus Atheniensibus communis. Florent. etiam *generis.* quasi velit: *generis Actaei decus.* Utrum velis, non aliter quam dixi accipiendum est, nempe pro familia, non pro natione. Ovidius de Aegeo & Theseo: *Cum pater in capulo gladii conspexit eburno Signa sui generis.* Statius 5. Thebaid. v. 725. *Ut vero & vultus & signa Argoa relictis Ensibus, atque humeris amborum intentus Iason.* Adde ad Medeam vers. 573.

VARIORUM.

899. *Ebur*,] Manubrium ensis ex ebore caelato, cui insculpta cicada. FARN.

900. *Gentis Actaeae decus.*] Aurea cicada, quo insigni ac symbolo se αὐτόχθονας esse volebant Athenienses ostendere, vertice vel fronte aureas cicadas gestantes. FARN. Significat auream cicadam ensis capulo insculptam vel infixam: haec enim Atheniensium regum nota. Quisquis ille est, in Ciri, de Niso Pandionis Atheniensium Regis filio: *Ergo omnis caro residebat cura capillo. Aurea sollemni comtum quem fibula ritu, Mopsopiae tereti nectebat dente cicadae.* Idem testatur Nonnus Dionys. ιζ'. Aristophan. Thucydid. Aelian. Philostratus, D. Greg. Nazianzenus, & Clemens Alexandrinus, & alii. DELRIUS. Herc. Fur. v. 1164. FARNABIUS.

THESEUS.

Agnito ense deceptus pater & iratus filio immerito exitium imprecatur.

PRò, sancta pietas! prò, gubernator poli,
Et qui secundum fluctibus regnum moves,

Un-

GRONOVII.

904. *Qui secundum in fluctibus regnum tenes*,] Florent. *Et qui secundum fluctibus regnum moves.* Non videtur esse temere positum, sed ob perpetuam undarum jactationem: nunquam enim mare tam tranquillum, ut, etiamsi stratum & stare cum videatur tum dicatur, non trepidet ac feratur. Quasi diceret: qui secundae sortis imperio fluctus moves & agitas.

VARIORUM.

904. *Qui secundum*] Herc. Fur. v. 599. FARN.

906. *Hanc*

Unde ista venit generis infandi lues?
Hunc Graja tellus aluit, an Taurus Scythes,
Colchusve Phasis? redit ad auctores genus;
Stirpemque primam degener sanguis refert.
Est prorsus iste gentis armiferae furor,
Odisse Veneris foedera, & castum diu
Vulgare populis corpus. ô tetrum genus,
Nullaque victum lege melioris soli!
Ferae quoque ipsae Veneris evitant nefas,
Generisque leges inscius servat pudor.
Ubi vultus ille, & ficta majestas viri,
Atque habitus horrens, prisca & antiqua appetens,
Morumque senium triste, & aspectu grave?
O vita fallax! abditos sensus geris,
Animisque pulchram turpibus faciem induis.
Pudor impudentem celat, audacem quies,
Pietas nefandum. vera fallaces probant.
Simulantque molles dura. silvarum incola
Ille efferatus, castus, intactus, rudis,

Mi-

GRONOVII.

909. *Gentis armigerae furor,*] Flor. *armiferae:* ut & Delriani Vossianusque.

917. *Et aspectu grave?*] Flor. *& aspectus graves.* Utrum, *adspectus graves:* sic Attius Astyanacte: *Abducite intro, nam mihi miseritudine commovit animum excelsa adspecti dignitas:* an *effatus graves?*

VARIORUM.

906. *Hunc*] Graecamne educationem sapiunt isti mores, an Barbaram? FARN.

906. *Taurus*] Sup. v. 168. FARN.

907. *Phasis?*] Max. Colchorum fluvius. FARN.

907. *Auctores*] Hoc imputat matri Antiopae seu Hippolytae. FARN.

909. *Gentis armiferae*] Amazonum: sup. vers. 575. FARNABIUS.

910. *Veneris*] Connubia. FARN.

912. *Nullaque*] Metaph. quod in melius solum translatum non mitescit, feritatem non amittit. F.

913. *Veneris*] Illicitam Venerem, incestum matrum coitum. FARN.

914. *Inscius*] In feris etiam vel barbaris. FARN.

915. *Majestas*] Gravitas, tristitia. FARN.

917. *Morumque senium triste,*] Senes graves sunt ut plurimum & tetrici. hinc *morum senium*, pro tristitia & gravitate ponitur: & quia hoc hominum genus cunctis molestum est, *senium* pro molestia accipitur. DELRIUS.

918. *O vita*] O quam fronti nulla fides: omnes simulant ac dissimulant, alii videri volunt quam sunt. FARNABIUS.

Nn 3 924. *Mi-*

Mihi te reſervas? à meo primum toro
Et ſcelere tanto placuit ordiri virum?
Jam jam ſuperno numini grates ago,
Quod icta noſtrâ cecidit Antiope manu:
Quod non ad antra Stygia deſcendens tibi
Matrem reliqui. profugus ignotas procul
Percurre gentes. te licet terra ultimo
Summota mundo dirimat Oceani plagis,
Orbemque noſtris pedibus obverſum colas:
Licet in receſſu penitus extremo abditus
Horrifera celſi regna tranſieris poli;
Hiemeſque ſupra poſitus & canas nives,
Gelidi frementes liqueris Boreae minas
Poſt te furentes, ſceleribus poenas dabis.
Profugum per omnes pertinax latebras premam.
Longinqua, clauſa, abſtruſa, diverſa, invia
Emetiemur. nullus obſtabit locus.
Scis, unde redeam. tela quo mitti haud queunt,

Huc

GRONOVII.

940. *Obſtabit locus. Huc vota mittam.*] Tranſpoſitione hic peccatum oſtendit & corrigit Florentinus: *nullus obſtabit locus. Scis unde redeam. tela quo mitti haud queunt, Huc vota mittam. Genitor aequoreus.* Nemo non videt, haec ſic aptius digeſta. Poſt minas, nullum fore locum, qui profugo ſit tutus, utique commodius ſubjicitur: *Scis unde redeam.* nempe ab inferis: & ſatis credibile eſt, quem inferi tenere non potuerint, ei omnia loca patere. Sic etiam poſt, τὸ, *vota mittam*, rectius ſtatim continuatur narratio de munere Neptuni: prorſus vero inepte interjicitur: *Scis unde redeam.* nihil enim ad optiones illas hoc pertinet, nec inter profunda Tartara & ditem

VARIORUM.

924. *Mihi*] An in patris tui ſolius dedecus? FARNABIUS.

925. *Ordiri*] Virilitatis tuae primum ſpecimen edere. FARN.

927. *Icta*] Supra verſ. 225. FARN.

927. *Antiope*] Sic omnes lib. ad *normam* tamen Cariſii lib. I. dicendum foret; *Antiopa.* ſic autem vocat etiam Philochorus; ſed Trogus & Clydimus Hippolyten. DELRIUS.

928. *Tibi*] Ne & propriam matrem violaſſes. FARNABIUS.

930. *Te licet*] Fugias licet ad nobis oppoſitos Antipodas. FARN

932. *Orbemque noſtris*] Hîc de loco in quo degunt Antipodes, non de ipſis Antipodibus agitur. DELRIUS.

934. *Celſi*] Arctici, *qui nobis ſemper ſublimis.* FARNABIUS.

935. *Hiemeſque*] Ulterius quam unde ad nos veniunt hiemes. FARN

941. *Unde*] Ab inferno ſcilicet, quo deſcenſu ac reditu erit facilius te perſequi, *vel* ut infra verſ. 951. FARN.

942. *Huc*

Hùc vota mittam. genitor aequoreus dedit,
Ut vota prono trina concipiam deo,
Et invocata munus hoc ſanxit Styge.
En perage donum triſte, regnator freti.
Non cernat ultra lucidum Hippolytus diem,
Adeatque manes juvenis iratos patri.
Fer abominandam nunc opem nato parens.
Numquam ſupremum numinis munus tui
Conſumeremus, magna ni premerent mala.
Inter profunda Tartara, & Ditem horridum,
Et imminentes regis inferni minas,
Voto peperci. redde nunc pactam fidem,
Genitor. moraris? cur adhuc undae ſilent?
Nunc atra ventis nubila impellentibus
Subtexe noctem; ſidera & coelum eripe.
Effunde pontum. vulgus aequoreum cie,
Fluctuſque ab ipſo tumidus Oceano voca.

GRONOVII.

horridum, ut mox ait, illis uſus erat.

947. *Irato patre.*] Multo ſuavius Florent. *iratos patri.* Intelligit Theſeus iratos Manes ſibi, quod eos effugerat. nam nec *livida tabes Invidiae, functis quamquam & jam lumine caſſis*, (ut canit Statius) deeſt erga illos, qui emittuntur ex inferis, ad quamvis breve tempus. Ne de ipſo Plutone dicam, regnum imminui ſuum indignato. Sic Hercule Furente: *ite, iratos Viſite reges.*

VARIORUM.

942. *Huc vota mittam.*] Putabant diris & votis quem interfici poſſe. Oedipus Sophoclis votis ſuis alteri mortem properatam ſuſpicatur. & apud Petronium alius, *votis abſentem interficit hoſtem.* DELRIUS.

942. *Genitor*] Neptunus dedit mihi optionem 3. votorum infr. verſ. 953. FARNABIUS.

943. *Prono*] Favente, exaudiente. FARN.

944. *Invocata*] Hercul. Fur. v. 711. FARN.

945. *Triſte,*] Cum pater filii necem exoptet. FARNABIUS.

949. *Supremum*] Nam primum fecerat in latrones dum Athenas proficiſceretur à Troezene ubi natus eſt: ſecundum ut è Labyrintho redire poſſet. FARNABIUS. Cicero de offic. lib. 1. ait; *Nam ſi, ut in fabulis eſt, Neptunus quod Theſeo promiſerat, non feciſſet; Theſeus Hippolyto filio non eſſet orbatus. ex tribus enim optatis, ut dicitur, hoc erat ultimum, quod de Hippolyti interitu iratus optavit: quo impetrato, in maximos luctus incidit.* DELRIUS.

953. *Voto*] Non conſumſi votum hoc tertium. FARNABIUS.

956. *Noctem;*] Tenebras, caliginem. FARN.

957. *Vulgus aequoreum*] Monſtra marina. FARN.

958. *Voca.*] In terram. infra. verſ. 1030. FARNABIUS.

CHO-

* CHORUS.

Queritur Chorus, cum coeli ceterarumque rerum cursus certo regantur consilio, non tamen res humanas juste ac recte cedere, cum bonis male fit, malis bene.

O Magna parens Natura deûm,
Tuque igniferi rector Olympi,
Qui sparsa cito sidera mundo;
Cursusque vagos rapis astrorum,
Celerique polos cardine versas;
Cur tibi tanta est cura, perennes
Agitare vias aetheris alti?
Ut nunc canae frigora brumae
Nudent silvas; nunc arbustis
Redeant umbrae; nunc aestivi
Colla Leonis Cererem magno
Fervore coquant; viresque suas
Temperet annus? sed cur idem,
Qui tanta regis, sub quo vasti

Pon-

GRONOVII.

959. *O magna parens Natura Deûm,*] Non pejus foret, *rerum.* Cicero in Paradoxis: *Cum tibi sive Deus, sive mater (ut ita dicam) rerum omnium natura dederit animum.* Sed *deûm* est siderum.

VARIORUM.

* Hunc chorum ferme totum imitatur Boëtius, de Consolat. Philos. Metro 1. cujus initium: *O stelliferi conditor poli.* DELRIUS.

959. O *magna*] *Cur bonis viris accidant mala,* Sen. Phil. FARNABIUS.

963. *Celerique*] Moventur enim poli cum universo, utcumque Mathematicis dicantur immoti. FARNABIUS.

966. *Nunc*] Hyeme, spolientur foliis silvae. FARNABIUS

967. *Nunc*] Vere, redeant arboribus comae umbrosae FARN.

969. *Colla*] Aestate, Sol in Leone fruges torreat. FARN.

970. *Viresque*] Autumnus calorem frigore temperans fructus mutaret. FARN.

972. *Vasti*] Adeo vasti, ut infinitum censuerint Seleucus Erythraeus, & Heraclides Ponticus, propter difficilem partium ejus enumerationem commensurationemque: Vere tamen in se finitus est juxta Ocellum Lucanum, Platonem

in

Pondera mundi librata ſuos
Ducunt orbes, hominum nimium
Securus abes; non ſollicitus
Prodeſſe bonis, nocuiſſe malis?
Res humanas ordine nullo
Fortuna regit, ſpargitque manu
Munera coeca, pejora fovens.
Vincit ſanctos dira libido.
Fraus ſublimi regnat in aula.
Tradere turpi faſces populus
Gaudet; eoſdem colit, atque odit.
Triſtis virtus perverſa tulit
Praemia recti. caſtos ſequitur
Mala paupertas! vitioque potens

Re-

GRONOVII.

974. *Hominum nimium Securus ades*; Sic virgilius de Pygmalione: *ſecurus amorum Germanae.* Silius l. 16. *fertur ſecurus equorum.* Illud *ades* merito diſplicuit Lipſio: praeſentes enim dii contrarium volunt: ille ſubjicit *audis.* Id fieri contra legem verſus arguit mirificus ejus amicus, idque monendi, non mordendi ait dictum gratia; immemor quoties ipſe paſſim hanc legem in hoc opere migret. Rectius tamen Florent. *Securus abes.* Ut enim *adeſſe* eſt juvare, auxilio praeſentem eſſe, ſic *abeſſe* & *longe eſſe* dicitur, qui utcumque praeſens vel propinquus nihil tamen juvat. Sic Turnus apud Virgilium: *Longe illi dea mater erit.* Et Floro: *Longe illis nauticae artes*, quaequidem erant praeſentiſſimae, ſed inefficaces & impeditae Romanorum audacia & conſilio. Caeſar lib. 1. Gall. 36. *ſi id non feciſſent, longe ab his fraternum nomen populi Romani abfuturum.* Crederem & ego ſcribendum: *longe iis futurum:* ni Ovidius dixiſſet in perſona Atlantis ad Perſea l. 4. *ne longe gloria rerum, Quas mentiris, ait, longe tibi Jupiter abſit.*

977. *Ordine nullo*] Sen. epiſt. 16. *ſive caſus res humanas ſine ordine impellit & jactat.*

984. *Triſtis virtus perverſa tulit*] Sollicitant haec viri docti, & alii *dolet*, alii *rectis.* Mihi ſedet nihil convellere. Senſus, Boni, afflicti ac moerentes, (nam pro his dicit *triſtem virtutem*) malam mercedem, malam gratiam (haec *perverſa praemia*) rectorum propoſitorum & operum reportant. *Tulit*, pro fert, (ut ſupra *Juvit* pro *Juvat*) adipiſcitur, accipit. Thyeſte: *Stupet genitrix primae Reſcida lucis perverſa ſui lumina regni.*

VARIORUM.

in Timaeo, Ciceron. & Apulejum in lib. de Univerſitate. Stobaeum lib. 1. eleg Phyſic. cap. 25. DELRIUS.

975. *Securus ades*;] *Non curans; negligens.* FARN.

977. *Res humanas*] Vitam regit Fortuna, non Sapientia. *ex Epicuri ſchola.* FARN.

980. *Vincit*] Violenti & libidinoſi opprimunt innocentes & caſtos. FARN.

982. *Faſces*] Honores, honorum inſignia. à Romanis tractum, quorum magiſtratibus praeferebantur à lictoribus ſecures faſcibus virgarum inſertae; conſulibus 12. Dictatori 24. Praetori 6. &c. FARNABIUS.

983. *Eoſdem*] Fluctuans, mobilis, inconſtans populus. FARN.

984. *Triſtis virtus*] Boni poenas ferunt iniquàm virtuti ſuae mercedem. FARN.

Regnat adulter.
O vane pudor, falsumque decus!
Sed quid citato nuncius portat gradu,
Rigatque moestis lugubrem vultum genis?

GRONOVII.

988. *O vane pudor falsumque decus!*] Aposiopesin esse ajunt ex interventu nuntii. At nihil hic siletur, nihil praecisum est. Sentit idem quod Brutus moribundus, quum exclamaret: Ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ' ἦσθ'. Hoc enim vult: O pudor, tu nil nisi nomen es, res vana, sine veritate & specie: nec quae ex te oritur gloria, solida est & propria, sed inanis & fucata, non juvans neque servans possessorem suum, qui plerumque cum illa perit aut miser est. O quam vanus es pudor, & quam falsum tuum decus!

990. *Restatque moestus lugubrem vultum gerens?*] Flor & Vossianus: *Rigatque moestis lugubrem vultum genis?* Quam lectionem quum res clamet esse veriorem, & repererint in suis Delrius & Gruterus, turbae tamen adhuc & numero pravorum codicum datum, ut exsularet. Nos vero lubentes eam recepimus.

VARIORUM.

989 *Sed quid*] Aposiopesis ex interventu nuncii. FARN.

ACTUS QUARTUS.

NUNCIUS. THESEUS.

Narrat Theseo nuncius, ut perierit Hippolytus discerptus ab equis suis, quos terruerat taurus marinus à Neptuno ex Thesei voto immissus.

Nunc. O Sors acerba & dura famulatus gravis,
Cur me ad nefandos nuncium casus vocas?
Thes. Ne metue clades fortiter fari asperas;

Non

GRONOVII.

992. *Ad nefandos nuntium casus vocas?*] Non male Eguian. *nefandi*, ait Delrius: eoque pronior Gruterus ad recipiendum in contextum, quod se quoque invenisse testatur in novem suis. Hoc si non male, nec male Flor, *Cur me ad nefandum nuntium casus?* Neutrum tamen melius putem vulgata. Durum videtur loquendi genus, *vocari ad nuntium*, pro vocari ad nuntiandum, vel ad nuntium perferendum. At illud expeditum: Sors dum servitutis me vocat vel jubet esse nuntium ad casus nefandos.

VARIORUM.

991. *O sors acerba*] Servitutis, quae adigis servos ad tristia non raro ministeria. FARNABIUS. Fugerat impudicos amplexus Hippolytus, & in fuga perierat. obitus historiam patri nunc Nuncius narrat. describitur etiam Thesei, eo audito, sensus medius inter patrem & iram. sumptus hic Actus ex Euripide in Hippolyto Coronato, cum quo utile sit conferre, & cum Philostrato lib. 2. de imagine Hippolyti. DELRIUS.

994. *Non*

Non imparatum pectus aerumnis gero.
Nunc. Vocem dolori lingua luctificam negat.
Thes. Proloquere, quae sors aggravet quassam domum.
Nunc. Hippolytus (heu me) flebili leto occubat.
Thes. Gnatum parens obiisse jam pridem scio.
Nunc raptor obiit. mortis effare ordinem.
Nunc. Ut profugus urbem liquit infesto gradu,
Celerem citatis passibus cursum explicans,
Celsos sonipedes ocius subigit jugo,
Et ora frenis domita substrictis ligat.
Tum multa secum effatus, & patrium solum
Abominatus, saepe genitorem ciet,
Acerque habenis lora permissis quatit:
Cum subitò vastum tumuit ex alto mare,
Crevitque in astra. nullus inspirat salo
Ventus. quieti nulla pars coeli strepit,
Placidumque pelagus propria tempestas agit.
Non tantus Auster Sicula disturbat freta,
Nec tam furenti pontus exsurgit sinu
Regnante Coro. saxa cum fluctu tremunt,

Et

GRONOVII.

994. *Pectus aerumnis gero.*] Florent. ut Mogunt. *fero* Et sequenti versu *luctificam*, non *luctifico*. Item, *flebili leto occubat*; non *voto*.

1014 *Leucatem ferit.*] Flor. *Leucaten*: & mox, *in terras ruit.*

VARIORUM.

994 *Non*] Assuetum aerumnis & praeparatum: ut qui *Omnia praecepi atque animo mecum ante peregi.* FARNABIUS.

997. *Flebili leto occubat.*] Non abhorrent alii ab, *flebili voto.* Sed quo minus id heic locum habeat, obstat tota fabula. Aderat nuncius Hippolyto, ideoque nihil ei constare poterat de voto paterno. Praeterea, dubito an dicatur Latine *occumbere flebili voto* GRUTERUS.

998. *Gnatum parens*] Jamdudum periit mihi filius, ubi primum officii & pietatis immemor uxori patris stuprum inferre conatus est. Illo enim die nocens moritur, quo peccat: jam tandem raptorem periisse audio. FARNABIUS. Vel, ex voto sciebam eum periisse

1004. *Multa secum*] Apud Euripidem enim, unde totus hic desumptus est actus, ait: *Ζεῦ μηκέτ' εἴην, εἰ κακὸς πέφυκ' ἀνὴρ· Αἴσθοιτο δ' ἡμᾶς ὡς ἀτιμάζει, πατὴρ*, &c FARN.

1007. *Tumuit ex alto mare,*] Repone ex scriptis *tonuit.* Nic. Heinsius ad Claudianum.

1013. *Coro.*] Thyest. v. 578. FARN.

 1014. *Leu-*

Et cana summum spuma Leucatem ferit.
Consurgit ingens pontus in vastum aggerem,
Tumidumque monstro pelagus in terram ruit.
Nec ista ratibus tanta construitur lues:
Terris minatur. fluctus haud cursu levi
Provolvitur. nescio quid onerato sinu
Gravis unda portat. quae novum tellus caput
Ostendit astris; Cyclas exoritur nova.
Latuere rupes, numen Epidaurii Dei,
Et scelere petrae nobiles Scironides,
Et quae duobus terra comprimitur fretis.
Haec dum stupentes querimur, en totum mare
Immugit. omnes undique scopuli adstrepunt.
Summum cacumen rorat expulso sale.
Spumat, vomitque vicibus alternis aquas.

Qua-

GRONOVII.

1022. *Latuere nube numen*] Lipsius è suo: *Latuere rupes.* Amicus ejus nil videt mutandum, consentientibus codd. Sed non vidit Florentinum, & qui sunt melioris notae, aut nescio quis casus etiam bonos ejus hic vitiavit. Omnes enim *rupes*, non *nube*. Alii summi viri: *Latuere nube nomen*: vel, *Lat. rupes nomine*: vel, *nudae numine Epidaurii dei.* Sed veterum librorum lectio tantummodo explicationem desiderat. Nam per epexegesin (vulgo appositionem vocant) *rupes* illae dicuntur *numen Epidaurii dei*, quae sunt sacrae Aesculapio, in quibus Epidaurius deus colitur & numen habet: est enim *Epidauri* contractum pro *Epidaurii.* Mela l. 2. c. 3. *Epidaurii Aesculapii templo incliti.* Ubi prorsus simile loquendi genus: *In Achaia atque Elide quondam Pisa Oenomai, Elis & numen delubrumque Olympii Jovis.* Plinius l. 8. epist. 8. *Sparsa sunt circa sacella complura, totidemque dei simulacra: sua cuique veneratio, suum numen*: Ergo ait: *rupes*, quae sunt *numen Epidaurii dei*, latuere: Epidaurus, ubi colitur Aesculapius, apparere desiit.

1027. *Rorat expulso sale. Spumat, vomitque*] Nec hoc placet, nec *rorare spumas*: etsi scio Ovidii: *Roratis lustravit aquis.* Sed & Flor *sale* Lege: *rorat expulso sale Spumans.* Duplici imagine illustrat spumeum verticem, quem habet interdum illa moles. Summum cacumen modo canescit spumis, perinde ut herbae matutino rore vel pruina albicantes, & ut littus ab aestu undas candidas instar salis sustinens: modo excitat velut vi spiritus interioris expellente aliam aquarum copiam. Virg. lib. 1. Aen. *spumas salis aere ruebant.*

VARIORUM.

1014. *Leucatem*] Promontorium Acarnaniae. *Leucatae nimbosa cacumina montis.* FARN.

1017. *Nec ista*] Nec tamen navigantibus exitium ab hoc monstro paratur, sed terris. FARN.

1019. *Nescio*] Non sine stupore expectabamus, si qua nova insula è mari exsurgens augeret numerum Cycladum. FARN.

1028. *Spumat, vomitque*] Qui heic versus trajiciunt, efficiunt ut auctor haud satis exprimat quod voluit; nempe mare non secus spumasse & alternis vicibus evomuisse undas, quam solet physeter. GRUTERUS.

1030. *Phy-*

Qualis per alta vehitur Oceani freta
Fluctus refundens ore physeter capax.
Inhorruit concussus undarum globus,
Solvitque sese, & litori invexit malum
Majus timore. pontus in terras ruit,
Suumque monstrum sequitur. os quassat tremor.
Thes. Quis habitus ille corporis vasti fuit?
Nunc. Caerulea taurus colla sublimis gerens,
Erexit altam fronte viridanti jubam.
Stant hispidae aures, cornibus varius color:
Et quem feri dominator habuisset gregis,
Et quem sub undis natus: hinc flammam vomit;
Oculi hinc relucent. caerula insignis nota

Opi-

GRONOVII.

1038. *Cornibus varius color:*] Quare *cornibus*? Plinius lib. 11. cap. 37. varios lusus naturae in his animalium armis notans colorum nullam differentiam facit. Columella in bubus & vaccis cornua requirit *nigrantia*, lib. 6. cap. 1. & 21. Itaque etsi in tam accurata descriptione aliquid de cornibus dici velles, dubites tamen, an hoc sit satis aptum. Er alio vocant optimae membranae, in quibus: *orbibus varius color.* Quasi hic jam oculos describere incipiat, fingatque in illis & torvum illud, quam *majestatem boum* Varro vocat, & glaucum vel caeruleum, quod proprie est deorum & monstrorum maritimorum. Hoc si esset, vix appellandi mox videntur fuisse *Oculi.* An igitur ea vox ex margine irrepsit, deleta, quam ibi Seneca posuerat? Refert lib. 9. c. 5. Tiberio principe ad littus Gallicum belluas mirae varietatis & magnitudinis ab Oceano destitutas, interque reliquas elephantos & arietes, candore tantum cornibus adsimulatis. An igitur ex hac recenti & nota tum historia sumpsit Seneca de colore, quo sub undis natorum insignia cornua? & retinendum τὸ *cornibus*? Sed pro *candore* quidam codices habent *tumore.*

1040. *Hinc flammam vomit,*] Ad oculos refert Etruscus, & habet, *vomunt.* Videtur scribendum: *hinc flammam vomunt Oculi, hinc relucent caerula insignes nota.*

VARIORUM.

1030. *Physeter capax.*] Bellua marina praegrandis, ex balaenarum genere, ore maximo, dentibus serratis, columnae modo se attollens, & ex alto velis navium diluviem quandam infundens, earumque alveos quandoque deprimens. eructat, non ore, sed fistulis quibusdam in vertice prope oculos positis. quare versus Senecae sic interpungi debet; *Fluctus refundens, ore Phys. cap.* Nec enim credendum, errasse Senecam hominem Turdetanum, cum in eo mari frequens sit piscis, teste Strabone lib 3. ubi eum describit, & à flando vult denominatum, quia cum fluctus efflat, speciem quandam nubis in columnae formam effigiatae spectantibus praebet. Ab Orcâ distinguitur, quia longior Physeter, & dorsuali spina caret. Oppianus lib. 1. Halieut. φυσαλον nuncupat. vide Arrianum lib. rerum Indicarum, qui de Physetere est intelligendus cum scribit: ὅτι κήτεα ταῦτα φυσῶντα ἐκ τ. πόντου ἀναφυσᾷ ἐς τὸ ἄνω τὸ ὕδωρ. *cete esse quae in mari volutantia aquam sursum efflent.* vide Aelian. lib. 9. de hist. Animal. Plinium lib. 9. cap. 4. Solinum in Polyh. Wottonum lib. 8. de Differ. animal. & Rondeletium lib. 16. de Piscibus. DELRIUS.

1039. *Et quem feri*] Mixtus illi color terrestris tauri, & vituli marini. DELRIUS.

1039. *Dominator*] Taurus. FARNABIUS.

1040. *Sub undis*] Vitulus marinus. FARN.

 1044. [illegible]

Opima cervix arduos tollit toros:
Narefque hiulcis hauftibus patulae fremunt.
Mufco tenaci pectus ac palear viret.
Longum rubenti fpargitur fuco latus.
Tum pone tergus ultima in monftrum coit
Facies, & ingens bellua immenfam trahit
Squammofa partem. talis extremo mari
Piftrix citatas forbet aut reddit rates.
Tremuere terrae. fugit attonitum pecus
Paffim per agros; nec fuos paftor fequi
Meminit juvencos. omnis è faltu fera
Diffugit: omnis frigido exanguis metu
Venator horret. folus immunis metu
Hippolytus arctis continet frenis equos,
Pavidofque notae vocis hortatu ciet.
Eft alta ad Argos collibus ruptis via,

Vi-

GRONOVII.

1045. *Rubenti fpargitur fucco latus.*] Recte Lipfius *fuco*, contra centum millia pejorum librorum. Sic & Florentinus. *Succo* & fatuum eft & perpetuum pro *fuco* plebejorum codicum mendum. *Sulco*, quod Grutero perplacuit, arcet verbum *fpargitur*, de quo infra. Vide Nic. Heinfium ad Claudianum.

1049. *Sorbet aut reddit rates.*] Delrius vetat dubitari an fincerum fit. Florentinus tamen confirmat, quod ille in Mog. invenit: *forbet aut frangit rates.*

1057. *Eft alta ad agros*] Omnino *Argos*, etfi fervet illud Etrufcus. Utebatur ea via, qua Athenis in Peloponnefum ad mare itur: Troezena petiffe ait Ovidius: eam urbem paruiffe olim Argivis, teftis Paufanias.

VARIORUM.

1044. *Palear*] Pellis ex gutture boum dependens.

1046. *Ultima*] Ultima forma, id eft pofterior pars definit in pifcem fic Virg. de Scylla, *pectore virgo Pube tenus poftrema immani corpore piftrix* & de Tritone: *Frons hominem praefert, in piftrin defınit alvus.* nam & Piftrix dicitur. FARN.

1049. *Piftrix*] Monftrum marinum tantae magnitudinis ut abforbeat naves. Plin. 26. FARNABIUS. Et *Priftis* legitur. Ingens in Indico mari bellua, pilofa, parit animal. Plinius, lib. 9. cap. 4. & 13. Secundum quofdam etiam *Serra* Latine, vulgo *Nivella* vel *Caldero*, vel *Malthe*: quod ultimum nomen Suidas novit: *πρίστις εἶδος κήτους θαλασσίου ἡ λεγομένη μάλθη, ὃ καὶ δυσκαταγώνιστόν ἐστι. Priftem genus effe ceti marini, inexpugnabile, quod Malthe dicitur.* Quaeri folet, quomodo fcribendum. Nam in Sidonii libris modo *priftis*, modo *piftrix*. de Tritone: *Jamque fuam parcenti piftre flagellat.* at alibi: *Priftigeno quae concha vehit Tritone Cytheron.* DELRIUS.

1050. *Tremuere*] Vide Virbium haec de fe narrantem, 15. Met. Ovid. FARNABIUS.

1057. *Eft alta*] Omnes membranae, *eft arta.* DELRIUS.

1058. *Vi-*

Vicina tangens spatia suppositi maris:
Heic se illa moles acuit, atque iras parat.
Ut cepit animos, seque praetentans satis
Prolusit irae, praepeti cursu evolat,
Summam citato vix gradu tangens humum,
Et torva currus ante trepidantes stetit.
Contra feroci gnatus insurgens minax
Vultu, nec ora mutat, & magnum intonat;
Haud frangit animum vanus hic terror meum,
Nam mihi paternus vincere est tauros labor.
Inobsequentes protinus frenis equi
Rapuere currum: jamque deerrantes via,
Quacumque pavidos rapidus evexit furor,
Hac ire pergunt, seque per scopulos agunt.
At ille, qualis turbido rector mari
Ratem retentat, ne det obliquum latus,
Et arte fluctus fallit; haud aliter citos
Currus gubernat: ora nunc pressis trahit
Constricta frenis, terga nunc torto frequens
Verbere coërcet. sequitur assiduus comes

Nunc

GRONOVII.

1070. *Pavidos rapidus evexit*] Florentinus: *rabidos pavidus evexit furor.* An *Rapidos?* nam *furor pavidus* bene se habet, quum pro affectibus nimiis, qui furoris sunt caussae, alius tristis, alius hilaris, alius audax, alius timidus sit furor.

VARIORUM.

1058. *Vicina*] Prope litus. FARNABIUS.
1059. *Illa moles*] Monstrum marinum. FARN.
1064. *Gnatus*] Tuus ô Theseu. FARN.
1067. *Nam mihi*] Hereditario jure mihi debetur hic labor, nam & pater taurum Marathonium superavit, Minotaurum interfecit. FARN.
1072. *At ille, qualis*] Ait Euripides in Hippolyto: *Καὶ δεσπότης μὲν ἱππικοῖς ἐν ἤθεσι Πολὺς ξυνοικῶν, ἥρπασ' ἡνίας χεροῖν. Ἕλκει δὲ, κώπην ὥστε ναυβάτης ἀνήρ. Ἱμᾶσιν εἰς τὸ ὄπισθεν ἀρτήσας δέμας.* Sane totum hunc de morte Hippolyti locum ab Euripide accepit. DELRIUS.
1075. *Currus*] Euripides quadrigam fuisse tradit. quomodo ergo Philostrato credemus? qui, in Amphiarai imagine, negat Heroum tempore quadrigam in usu fuisse, praeterquam soli Hectori. quomodo Dionysio? qui lib. 7. scribit Heroibus semper bigam vel trigam placuisse. Scio Homerum Achilli tres equos tribuere Iliad. XVI. sed alium poëtam quatuor; qui vidit, *Hectorem curru quadrijugo raptarier.* DELRIUS.
1077. *Sequitur*] Equos. FARNABIUS.
1077. *Assiduus*] Taurus marinus. FARN.

1081. *Ja-*

Nunc aequa carpens ſpatia, nunc contra obvius
Oberrat, omni parte terrorem movens.
Non licuit ultra fugere. nam torvo obvius
Incurrit ore corniger ponti horridus.
Tum verò pavida ſonipedes mente exciti
Imperia ſolvunt, ſeque luctantur jugo
Eripere, rectique in pedes jactant onus.
Praeceps in ora fuſus implicuit cadens
Laqueò tenaci corpus: & quanto magis
Pugnat, ſequaces hoc magis nodos ligat.
Sensêre pecudes facinus, & curru levi,
Dominante nullo, qua timor juſſit, ruunt.
Talis per auras non ſuum agnoſcens onus,
Solique falſo creditum indignans diem,
Phaëthonta currus devio excuſſit polo.
Latè cruentat arva, & illiſum caput
Scopulis reſultat. auferunt dumi comas:
Et ora durus pulchra populatur lapis:
Peritque multo vulnere infelix decor.
Moribunda celeres membra provolvunt rotae.

Tan-

GRONOVII.

1085. *Praeceps in ora gnatus*,] Sic magna pars codicum. Alii: *In lora praeceps fuſus*. At optimus: *Praeceps in ora fuſus*. Quod verum eſſe adſeverare audeo. Nam *gnatus* interpoſuerunt, qui metuebant, ne de alio verba intelligerentur. At quum de illo inter nuntium Theſeaque conſtaret, id addere opus non fuit. Obſervavimus ejuſmodi plura ad Livium. Cujus etiam phraſis, *effundi equo*. Lib. 10. *ab rapido curſu circumagendo equo effuſus*. Lib. 22. *equus repente corruit, conſulemque lapſum ſuper caput effudit*. Lib. 27. *equus pilo trajectus, quum prolapſum per caput regem effudiſſet*. Virgilius lib. 7. *Et juvenem monſtris pavidi effudere marinis*.

VARIORUM.

1082. *Sonipedes*] Hinc Ἱππόλυτος dictus, qui prius *Demoph.* ſed à Diana, ſeu Aeſculapio vitae redditus, *Virbius*. FARN.

1086. *Laqueo*] Loris equorum. FARN.

1088 *Curru*] *Sed leve pondus erat nec quod cognoſcere poſſent Solis equi, ſolitaque jugum gravitate carebat*. FARNABIUS.

1091. *Solique*] Phaëthonti Solis currum occupanti. FARN.

1092. *Devio*] Quo ipſe Phaëthon devius erravit. FARN.

1093. *Cruentat*] Hippolytus. FARN.

1095. *Populatur*] Lacerat, diripit. FARN.

1098. *Trun-*

Tandemque raptum truncus ambusta sude
Medium per inguen stipite erecto tenet;
Paulumque domino currus affixo stetit.
Haesere bijuges vulnere, & pariter moram
Dominumque rumpunt. inde semianimem secant
Virgulta. acutis asperi vepres rubis,
Omnisque truncus corporis partem tulit.
Errant per agros funebris, famuli, manus,
Per illa, qua distractus Hippolytus, loca
Longum cruenta tramitem signat nota:
Moestaeque domini membra vestigant canes.
Necdum dolentum sedulus potuit labor
Explere corpus. hoccine est formae decus?
Qui modò paterni clarus imperii comes,
Et certus haeres, siderum fulsit modo,
Passim ad supremos ille colligitur rogos,
Et funeri confertur! *Thes.* O nimium potens,
Quanto parentes sanguinis vinclo tenes
Natura! quam te colimus inviti quoque!
Occidere volui noxium: amissum fleo.
Nunc. Haud quisquam honeste flere, quod voluit, potest.
Th. Equidem malorum maximum hunc cumulum reor,
Si abominanda casus optata efficit.

Nunc.

VARIORUM.

1098. *Truncus*] Corpus palo vel stipite haerens paulum morabatur equos, disrupto mox corpore cursum peragunt equi. FARN.

1099. *Ejecto tenet*] Dubitavi aliquando an non scripserit, *erecto*. At Lugdunensis editio non omnino male *injecto* substituit. RAPHEL.

1105. *Famuli*,] Multitudo famulorum. FARN.

1113. *Passim*] Sparsim, undecunque collig. FARNABIUS.

1115. *Quanto*] Cedit ira naturae legibus, nec ipse Theseus à lacrymis se continet. FARN.

1118. *Haud quisquam*] Non satis honeste flere licet, quod ipse voluisti. FARN.

1120. *Si abominanda*] Si quod accidens fecerit poenitere ejus rei quam quis prius optarit FARN.

1120. *Si abominanda casus optata efficit*] Frustra hic est Farnabius. Tu explica, *si casu obtingant*, *quae quis impie optaverit*. Si *fiat aliquis compos votorum nefariorum*. nec aliter vetus interpres. SCHRODERUS.

Nunc. Et si odia servas, cur madent fletu genae?
Thes. Quod interemi, non quod amisi, fleo.

VARIORUM.

1122. *Quod interemi*,] Quod ego pater causa fuerim necis filio, non quod ille perierit. FARN.

CHORUS.

Sublimis fortunae instabilitatem & pericula, humilis securitatem canit, Hippolyti mortem deflet.

QUanti casus humana rotant!
Minor in parvis Fortuna furit,
Leviusque ferit leviora Deus.
Servat placidos obscura quies,
Praebetque senes casa securos.
Admota aetheriis culmina sedibus
Euros excipiunt, excipiunt Notos,

In-

GRONOVII.

1124 *Minus in parvis*] Florent. *Minor*, Cicero lib. 1 de finibus: *Optime vero Epicurus, quod exiguam dicit fortunam intervenire sapienti.* Lib. 5. Tuscul. *Quid melius quam fortunam exiguam intervenire sapienti?* Et, quod mirum est, sic omnes Gruteri. Sed primum Fabricium immutasse video.

1127. *Praebetque somnos casa securos.*] Quod quasi aliud agens è Mog. protulit Delrius, & postea nemo mentione dignum judicavit: *Praebetque senes*; nobis in duobus Germanicis, Vossiano, & denique Florentino obvium fuit. Nempe in tugurio vel casi homines senescunt, quippe quorum vita nullis insidiis obnoxia est, ut eorum, qui in magnis domibus agunt Alexander moriens agnoscere se ajebat fatum domus majorum suorum: nam plerosque Aeacidarum intra trigesimum annum defunctos.

1129. *Duros excipiunt Notos*] Lipsius suppleri versum è libro jusserat: *Euros excipiunt, excipiunt Notos.* Amicus ejus, ne id amico deberet, per se quoque: Recte Mogunt. auctior: *Euros excipiunt, excip. Not.* Ergo Gruterus unum alterumque MSS. sic habere ait, quod expulsa priore scriptura pro legitimo auctoris editores nuperi acceperint: accedere quidem illis Pal. unum: se tamen revocasse in lucem *duros* illos *notos*, quod iis patrocinarentur sui codices, & non videret valde magnum discrimen inter *Eurum* & *Boream*, cujus versu proximo mentio fiat. Tribus scriptis addo membranaceos duos, Vossianum & Florentinum; alterum nullo adversariorum pejorem, alterum omnibus etiam optimis meliorem. Ipsam verborum formulam non placuisse hanc prae illa homini eleganti miror: sed ita fascinaverat illum numerus vilissimorum codicum Nam argumen-

VARIORUM.

1123. *Rotant!*] Alludit ad Fortunae, quae vulgo fingitur, rotam. FARNABIUS.

1126. *Servat placidos obscura quies*,] Traject. alter, *servat obscuros placida quies.* haud paulo elegantius, siquidem lex metri addiceret. SCHRODERUS.

1128. *Culmina*] Altarum aedium fastigia. FARN.

1132. *Hu-*

Inſani Boreae minas,
Imbriferumque Corum.
Humida vallis raros patitur
Fulminis ictus. tremuit telo
Jovis altiſoni Caucaſus ingens,
Phrygiumque nemus matris Cybeles.
Metuens coelo Jupiter alto
Vicina petit. non capit umquam
Magnos motus humilis tecti
Plebeia domus.
Circa regna tonat.
Volat ambiguis
Mobilis alis hora. nec ulli
Praeſtat velox Fortuna fidem.
Qui clara videt ſidera mundi,
Nitidumque diem nocte relicta,
Luget moeſtos triſtis reditus;
Ipſoque magis flebile Averno
Sedis patriae videt hoſpitium.
Pallas Actaeae veneranda genti,

Quod

GRONOVII.

tum, quo uti vult videri, merum ſophiſma eſt. Inter Boream & Eurum non videt magnum diſcrimen: nempe qui ambo venti orientales. Vero, quum octo numerantur venti: ut ab oriente verno Eurus, aeſtivo Aquilo vel Boreas, hiberno Vulturnus; ab occidente hiberno Caurus, verno Favonius, aeſtivo Africus; à meridie Auſter, à ſeptemtrionibus Aparctias. At alii, & in primis poëtae, quatuor detrahunt ventos Homero auctore, & norunt ſolos quatuor ſic ab illo expreſſos: Σὺν δ' Εὖρός τ' ἔπεσε, Ζέφυρός τε, Νότος τε δυσαὴς, Καὶ Βορέης. Vides tantum diſcrimen inter Orientem & Septentrionem. Gellius, qui hoc plumbeum telum Grutero praebuerat, idem retundit lib. 2. cap. 22.

1140. *Circa regna tonat.*] Epiſt. 19. *Volo tibi hoc loco referre dictum Maecenatis, vera in ipſo eculeo elocuti: Ipſa enim altitudo attonat ſumma. Hoc voluit dicere, attonita habet ſumma.*

VARIORUM.

1132. *Humida*] In vallibus enim colliguntur aquae. FARN.

1133. *Tremuit*] Ipſa enim altitudo attonat ſumma: Caucaſum, Acroceraunia, Idam, injectum Pelion Oſſae, Gigantes. FARN.

1144. *Qui clara*] Theſeo ab inferis reverſo luctuoſus contigit reditus, & neſcio an inferna ſede flebilius patriae hoſpitium. FARN.

1149. *Pallas*] Vide ſupra verſ. 109. & Hercul. Fur. verſ. 912. FARN.

 1150. *Tuus*

Quod tuus coelum ſuperoſque Theſeus
Spectat, & fugit Stygias paludes,
Caſta nil debes patruo rapaci:
Conſtat inferno numerus tyranno.
Quae vox ab altis flebilis tectis ſonat?
Strictoque vecors Phaedra quid ferro parat?

VARIORUM.

1150. *Tuus Theſeus*] Athenarum rex, quae ſub tuo praeſidio. FARN.

1152. *Caſta*] O Pallas ven. &c. ſupra verſ. 1149. FARNABIUS.

1552. *Patruo*] Plutoni. FARN.

1153. *Conſtat inferno, &c.*] Loco Theſei inde reverſi ceſſit illi Hippolytus. FARN.

ACTUS QUINTUS.

THESEUS. PHAEDRA.

Phaedra Hippolyti innocentiam, ſuas calumnias revelat: ipſaque ſua ſe manu occidit, pater non ſine luctu filio juſta perſolvit, novercae negat.

Theſ. QUis te dolore percitam inſtigat furor?
Quid enſis iſte? quidve vociferatio,
Planctuſque ſupra corpus inviſum volunt?
Phaed. Me, me, profundi ſaeve dominator freti,
Invade, & in me monſtra caerulei maris
Emitte; quidquid intimo Tethys ſinu
Extrema geſtat, quidquid Oceanus vagis
Complexus undis ultimo fluctu tegit.
O dire Theſeu ſemper, ô numquam ad tuos

Tu-

VARIORUM.

1158. *Corpus*] Artus paſſim collectos Hippolyti, quem modo oderas. *Vel* mihi inviſi. FARN.

1160. *Monſtra*] Quae modo in Hippolytum miſiſti jamque juſtius in me. FARN.

1165. Gna-

Tutò reverſe! gnatus & genitor nece
Reditus tuos luêre. pervertis domum,
Amore ſemper conjugum aut odio nocens.
Hippolyte, tales intuor vultus tuos?
Taleſque feci? membra quis ſaevus Sinis,
Aut quis Procruſtes ſparſit? aut quis Creſſius
Daedalea vaſto clauſtra mugitu replens,
Taurus biformis, ore cornigero ferox,
Divulſit? heu me! quo tuus fugit decor,
Oculique, noſtrum ſidus? exanimis jaces?
Ades parumper, verbaque exaudi mea.
Nil turpe loquimur. hac manu poenas tibi
Solvam, & nefando pectori ferrum inſeram,
Animaque Phaedram pariter ac ſcelere exuam;
Et te per undas, perque Tartareos lacus,
Per Styga, per amnes igneos amens ſequar.
Placemus umbras. capitis exuvias cape,
Laceraeque frontis accipe abſciſſam comam.
Non licuit animos jungere. at certe licet

Jun-

VARIORUM.

1165. *Gnatus*] Filius nunc: pater Aegeus olim, qui ex editiſſima turre navis tuae vela nigra proſpiciens ac te periiſſe inde conjiciens, quia in mandatis dederat ut victor aut incolumis albis redires velis, ſe in mare dejecit. FARN.

1167. *Amore*] Mei, criminationi meae nimis credule. FARN.

1167. *Odio nocens*] Antiopes. ſup. v. 227. FARN.

1169. *Tales*] Laceros, foedâtos. FARN.

1169. *Feci?*] Falſo inſimulando te. FARN.

1169. *Sinis*] Latro Corinthius, qui pinubus intortis alligatos homines diſcerpebat. vide quae ad v. 227. Hercul. Fur. & inf. v. 1221. FARN. Jungi ſolent. Sinis & Procruſtes & Minotaurus. Ovidius in Epiſt. Phyllidis: *Cum fuerit lectus Sciron, torvuſque Procruſtes Et Sinis, & tauri miſtaque forma viri.* de his latronibus, vide Plutarch. in Theſeo, & notas in Claudianum. DELRIUS.

1170. *Procruſtres*] Thyeſt. v. 1050. FARNABIUS.

1170. *Creſſius*] Minotaurus. ſup. verſ 649. qui humana carne veſcebatur. FARN.

1171. *Daedalea*] Labyrinthum à Daedalo factum. Ibid. FARN.

1174. *Noſtrum*] Quos inſtar gemini ſideris ſuſpiciebam. FARN.

1176. *Nil turpe*] Ut nuper. FARN.

1178. *Phaedram*] Al. *memet*. FARN.

1180. *Amnes*] Phlegethonta, Thyeſt. verſ. 73. FARNABIUS.

1181. *Capitis exuvias*] Crines; moris enim fuit in funeribus amicorum teſtari luctum, necnon funera honorare, defunctorumque faciem tegere coma abſciſſa & avulſa. in ſquallorem ſc. ſpoliata natura ſuperfluo hoc ornatu. FARN.

Junxisse fata. morere, si casta es, viro;
Si incesta, amori. conjugis thalamos petam
Tanto impiatos facinore? hoc deerat nefas;
Ut vindicato sancta fruereris toro?
O mors amoris una sedamen mali;
O mors pudoris maximum laesi decus:
Confugimus ad te. pande placatos sinus.
Audite Athenae. tuque funestâ pater
Pejor novercà. falsa memoravi; & nefas,
Quod ipsa demens pectore insano hauseram,
Mentita finxi. vana punisti pater;
Juvenisque castus crimine incestae jacet,
Pudicus, insons. recipe jam mores tuos;
Mucrone pectus impium justo patet,

Cru-

GRONOVII.

1194. *Falsa punisti pater;*] Florent. ut Delriani: *vana punisti.* Sufficit paullo ante dictum, *falsa memoravi.*

1196. *Pudicus, insons.*] Potest fieri, ut pluribus titulis innocentiam Hippolyti testatiorem reddi per Phaedram poëta voluerit. Nec mutant quidquam codices. Potuisset alioqui: *castus crimine incestae jacet, Sontis pudicus.* Et forte ita scripsit.

1197. *Mucrone pectus*] Lipsius notat posse videri illi simile: *Esuriente leone ex ore exsculpere praedam*, & quae talia: sed se veteri ut (ne, volebat dicere) verius sit, *justo pete.* Amicus ejus appetit, quod ille omittit, *mucrone* pro *mucroni*, more veterum, Latinum casum, ut loquitur, pro dandi casu ponentium. Grutero quoque *τὸ justo patet* praeponderat illi *justo pete:* indicare enim Phaedram, praebere se pectus, nec refugere fer-

VARIORUM.

1184. *Morere,*] Si non stuprata ficti criminis reum Hippolytum egisti, morere, ut viro satisfacias; si non casta sed incesta fuisti, morere, ut sequaris amatorem. FARN.

1187. *Ut vindicato*] Ut illaesa fruereris Theseo iniquae tuae criminationis vindice. FARN. Quomodo enim Phaedra sancta? aliquid latere video, quod quid sit non video: nisi *sancta* per *ἀντίφρασιν*. DELRIUS.

1192. *Pejor noverca.*] Nimis facilis & credule querelae novercali. FARNABIUS.

1193. *Quod ipsa*] Quod ipsa conceperam. FARN.

1195. *Incestae*] Mei incestae. FARN.

1196. *Recipe*] Recipe ô Hippolyte justam castitatis tuae famam. FARN.

1196. *Recipe jam mores tuos,*] Ad Hippolytum haec dirigi vult Farnabius, cum veteribus interpretibus. Quid si sermo sit jam jam percussurae sese Phaedrae, ad maritum Thesea; cujus exemplo crudelitatis, quippe qui priorem conjugem Antiopen occidisset, & nunc quoque Hippolyto causa mortis extitisset, sua sese manu perituram denunciat regina. Gronovius cum ultimo verbo hujus versus jam se percussisse fingit novercam, idque adeo, ut probaret *τὸ mucrone* seq. versus esse instrumenti casum. Quid monstri audio? An, cum dicto hoc *recipe jam mores tuos*, percusserit se regina, ut nec statim animo defecerit, sed satis virium habuerit proferendis tribus, qui sequuntur, versibus? quamobrem *τὸ mucrone* dandi casu accipio; ut vulneri mox per ferrum infligendo patere innuat pectus, & cum ultimo verbo *disce* ferro incubuisse intelligatur regina; id quod Grutero placuisse videtur. Quod si cui

haec

Cruorque sancto solvit inferias viro.
Quid facere rapto debeas nato parens,
Disce ex noverca: condere Acherontis plagis.

GRONOVII.

rum: qui propius attenderit, facile ipsi adsensurum: utique si fingat totum versum circumamictum parenthesi. Ecce & ultimus omnium ad vers. 1199. *Mori disce ex me:* quo dicto gladio incumbit. Immo ô boni, cum versu 1196. expedit telum, cum ultimo verbo ejus versus jam se percusserat. Apage illum parentheseos amictum: non praebet tantum pectus, aut non refugit ferrum, sed ipsa pectori ferrum immergit. Itaque ait, *pectus patet mucrone*, nempe scissum & reclusum. Nec excusandum quidquam in τῷ *mucrone*, quod suae naturae est, & instrumenti casu ponitur. Quoque res sit praesentior. Flor. *solvit*. Vir magnus conjecerat: *Mucrone pectus impium justo patens, Cruore, sancte solvat inferias viro.*

1200. *Disce ex noverca:*] Florent. *à noverca.* Non tantum dixit Virgilius: *Virtutem ex me disce puer:* sed etiam: *crimine ab uno Disce omnes.*

VARIORUM.

haec interpretatio parum liqueat, is per me *amplius* pronunciato SCHRODERUS.

1197. *Justo patet*] Ita nostrae membranae, & praeponderat illi, *justo pete*, quod substituerunt alii. Quid enim hortetur Theseum ad caedes; cum asseveret consuetudine homicidam? Imo indicat Phaedra, praebere se pectus, nec refugere ferrum. Qui propius attenderit, mecum facile sentiet: utique si fingat totum versum circumcinctum parenthesi. GRUTERUS.

1197. *Justo patet*,] Probe, *patet*. i. e apertum est. sic in Oedipo, vers. 1036. —— *utrumne pectori infigam meo Telum? an patenti conditum jugulo imprimam?* COMMELINUS.

1198. *Inferias*] Vid. Phoen. v. 172. FARNAB.

1199. *Quid facere*] Mori disce ex me, *quo dicto, gladio incumbit.* FARN.

THESEUS. CHORUS.

Thes. Pallidi fauces Averni, vosque Taenarei specus,
Unda miseris grata Lethes, vosque torpentes lacus,
Im-

VARIORUM.

1201. *Averni*,] Pallidum ab effectu vocat. Nam lacus est Campaniae propter tetrum odorem creditum limen inferorum. dictum tradit Lucret. l. 6. quia sit contrarius volucribus. quod & Isacius in Lycophron. probat; nam Graecis ἄορνος praeter cycnos nullae in eo audent lavari, quod omnes emoriantur, vel tantum supervolantes: tantâ c[illegible]aveolentiâ, auctore Aristotele de admirand. audition. num. 89. Virgilio, Strabone l. 6. & aliis. Plinius similem esse scribit in Epiro: sed noster hic nobilior, Bajis contiguus intra Lucrinum sinum. quondam Styga vocatum recte colligitur ex Silio l. 12. *Ille, olim populis dictum Styga, nomine verso, Stagna inter celebrem nunc mitia monstrat Avernum.* plura pete ab Eustathio, in Odyss. κ' locum illum ἔνθα μὲν εἰς Ἀχέροντα. DELRIUS.

1201. *Taenarei specus*,] Herc. Fur. v. 587. FARNABIUS. Apollonii Schol. lib. 1. ex Pherecyde ἐν τῇ θ΄. scribit, Elatum Icari filium duxisse Erimedam Damasilei filiam, & ex eâ genuisse Taenarum, à quo dicatur Taenarus, urbs, promontorium & palus: sed postea addit Ταίναρος promontorium Laconiae à Taenaro Neptuni filio nuncupatum. Valer. Argon. lib 1. Taenarum vocat *semper patentem*, scilicet umbris descendentibus situm, ceteraque eo spectantia fusius reliquis describit Papinius lib. 2. Thebaid. Et describitur etiam eleganter à Seneca in Hercul. Fur. à vers. 663. DELRIUS.

1202. *Miseris grata*] Quae aerumnarum oblivionis artem docet. Herc. Fur. vers. 680. FARN.

1202. *Le-*

Impium rapite, atque merſum premite perpetuis malis.
Nunc adeſte ſaeva ponti monſtra, nunc vaſtum mare,
Ultimo quodcunque Proteus aequorum abſcondit ſinu,
Meque ovantem ſcelere tanto rapite in altos gurgites.
Tuque ſemper, genitor, irae facilis aſſenſor meae,
Morte facili dignus haud ſum, qui novâ natum nece
Segregem ſparſi per agros: quique dum falſum nefas
Exſequor vindex ſeverus, incidi in verum ſcelus.
Sidera & manes, & undas ſcelere complevi meo.
Amplius ſors nulla reſtat; regna me norunt tria.
In hoc redimus? patuit ad coelum via,
Bina ut viderem funera, & geminam necem?
Coelebs & orbus, funebres una face

Ut

GRONOVII.

1208. *Morte dignum facinus auſus,*] Nimis hoc leve: pluris ſibi litem Theſeus aeſtimat. Scribe igitur cum Etruſco: *Morte facili dignus haud ſum.* Quid volunt autem ſibi, qui *Segregem ſparſi per agros*, interpretantur, ſeparatum, ſolum? Quaſi non ſit diſcerptum & dilaniatum.

1210. *Scleſtus incidi in verum nefas.*] Indignatur Gruterus eſſe, qui pro egregio habeant, quod in ſuis codd. invenere, *verum ſcelus.* vocem enim illam hic ferri non debere, niſi auferamus omnem item loci hujus elegantiam. Flor. tamen: *quique dum falſum nefas Exſequor vindex ſeverus, incidi in verum ſcelus.*

1213. *In hoc redimus? patuit ad coelum*] Delrio placet Venet. & Herbip. lectio, *in coelum.* ſi tamen initio verſus *Ad* pro *In* ſcribatur: *Ad hoc redimus? patuit in coelum via.* Non nobis. De ira lib. 2. 26. *Alius non in hoc, ut te offenderet, fecit.* Ad Marciam cap. 16. *quos in hoc mihi videtur interim violare fortuna, ut ſic quoque humano generi proſint.*

VARIORUM.

1202. *Lethes,*] Lethe fluvius inferorum, cujus potus umbris praeteritarum rerum oblivionem inducere putabatur. ideo miſeris grata. Eſt & Lethes ſeu Lethe fluvius Hiſpaniae Straboni ac aliis, à quibus etiam Limius & Limaea videtur dici: Salluſtius, & Mela, & Plinius, *fluvium Oblivionis* vocant. Epitoma Livii, *Oblivionem.* de eo Silius lib. 1. —— *lucentes volvit arenas Infernae populis referens oblivia Lethes.* DELRIUS.

1202. *Torpentes*] Cocytus. Herc. Fur. v. 686. & Styx. Ibid. verſ. 713. FARNABIUS.

1204. *Nunc adeſte*] Juſtius in me quam nuper in Hippolytum. FARN.

1205. *Proteus*] Oceani & Tethyos filius, phocarum paſtor & cuſtos FARN.

1206. *Ovantem*] Modo laetantem. FARN.

1207. *Irae facilis*] Exaudiendo vota. FARN.

1208. *Nova natum*] Nam filius abſens patris votis, in ſolo, ſali monſtro, auriga propriis equis periit. FARN.

1209. *Segregem*] Separatum, ſolum. FARNABIUS. Hac voce Seneca Philoſophus utitur, item Aſconius, Prudentius, Sidonius, alii. DELRIUS.

1210. *Nefas.*] Omnes vet. libri, praeter Moguntinum, *Scelus.*

1211. *Sidera & Manes, & undas*] Propter temeritatem meam pater dejecit ſe in mare. ſupra verſ. 1165 ad inferos deſcendi comes Pirithoi adulteri, jamque terram pollui nefaria filii innocentis caede. FARNABIUS.

1214. *Bina*] Filii & uxoris? FARN.

1215. *Coelebs*] Filio & conjuge privatus. FARN.

1217. *De-*

Ut concremarem prolis ac thalami rogos?
Donator atrae lucis, Alcide, tuum
Diti remitte munus. ereptos mihi
Restitue manes. impius frustra invoco
Mortem relictam. crudus, & leti artifex,
Exitia machinatus insolita, effera,
Nunc tibimet ipse justa supplicia irroga.
Pinus coacto vertice attingens humum
Coelo remissum findat in geminas trabes,
Mittarve praeceps saxa per Scironia.
Graviora vidi, quae pati clusos jubet
Phlegethon, nocentes igneo cingens vado.
Quae poena maneat memet & sedes, scio.
Umbrae nocentes cedite, & cervicibus
His, his repositum degravet fessas manus
Saxum, seni perennis Aeolio labor.
Me ludat amnis ora vicina alluens.

Vul-

GRONOVII.

1225. *Mittarque praeceps*] Florent. *Mittarve* Est enim aliud genus poenae, quam quod praecedens designat versus.

1231. *Senis perennis Aeolii labor*] Melius Flor. *seni perennis Aeolio labor.* praesertim quum aures radat repetitus sonus.

VARIORUM.

1217. *Donator*] Herc. Fur. 806. supra vers. 843. FARNABIUS.

1217. *Atrae*] Funestae & miserae. FARN.

1217. *Alcide*] Dederat Herculi petenti Theseum reducendum Pluto, ut narrat Theseus Hercul. Fur 806. de quo intelligendum quod Aristides scripsit, Orat. in Minervam, Minervae auxilio quendam ab Hercule ex inferis reductum. DELRIUS.

1217. *Tuum*] Tristior enim mihi superest vita quam mors & inferi. FARNABIUS.

1220. *Crudus,*] *Haec ad se.* FARN.

1221. *Exitia*] Quae filio injuste machinatus es. *Vel*, quae tyrannis latronibusque inflixisti ut in sequentibus. & vide quae ad vers. 226. Hercul. Fur. FARN.

1223. *Pinus*] Supra vers. 1169. FARN.

1224. *Coelo remissum*] Parisiensis *remissa*. ut ad pinum referatur, quae prius coacto vertice in terram inclinata. SCHRODERUS.

1225. *Scironia.*] Sup. v. 1024. FARNABIUS.

1226. *Graviora*] Et tamen his graviora apud inferos vidi supplicia quae merui, & quae me manent. FARN.

1227. *Plegethon,*] Thyest. v. 73. FARN.

1231. *Senis*] Sisyphi fil. Aeoli. hic Atticam latrociniis infestans à Theseo interfectus, apud inferos hac poena damnatur, ut saxum ingens ad summi montis verticem volvat, quod repente dilabitur *Aut petis aut urges rediturum Sisyphe saxum.* FARNABIUS.

1232. *Amnis*] Eridanus, infernalis fluvius, in quo Tantalus. Herc. Fur. vers. 752. FARN.

1232. *Ora vicina alluens.*] Traject. *abluens.* ut Herc. Fur. v. 753. *abluit mentum latex.* SCHRODERUS.

Vultur relicto transvolet Tityo ferus,
Meumque poenae semper accrescat jecur.
Et tu mei requiesce Pirithoi pater.
Haec incitatis membra turbinibus ferat
Nusquam resistens orbe revoluto rota.
Dehisce tellus; recipe me dirum chaos,
Recipe: haec ad umbras justior nobis via est.
Gnatum sequor: ne metue, qui manes regis;
Casti venimus. recipe me aeterna domo
Non exiturum. non movent Divos preces:
At si rogarem scelera, quam proni forent!
Chor. Theseu, querelis tempus aeternum manet.
Nunc justa gnato solve, & absconde ocius
Dispersa foede membra laniatu effero.
Thes. Huc, huc reliquias vehite cari corporis,
Pondusque, & artus temere congestos date.
Hippolytus hic est? crimen agnosco meum.
Ego te peremi. neu nocens tantum semel
Solusve fierem, facinus ausurus parens;

Pa-

GRONOVII.

1237. *Nunquam resistens*] Florent. *Nusquam resistens.*

1239. *Haec ad umbras justior nobis via est.*] Quam quae Hippolyto, inquiunt. Immo, quam cum eo profectus sum miles audacis proci.

1249. *Facinus agnosco meum.*] Flor. *crimen agnosco meum.* Perinde esse ostendit Martialis lib. 2. epig. 94. *O magnum facinus crimenque deorum.* Sed posterius hic haud dubie gratius, quia proxime sequitur alterum.

VARIORUM.

1233. *Tityo ferus,*] Qui, cum Latonae stuprum inferre conaretur, Apollinis telis confixus ad inferos demissus est, ubi humi per novem jugera exporrectus, jecur immortale, utpote cum Luna ad poenas renascens, vulturi depascendum praebet. FARN.

1235. *Mei*] *Emphasin habet*, mihi chari Pirithoi pater, id est, Ixion. FARN.

1236. *Haec incitatis*] Ut Ixionis. vid. Herc. Fur. v. 750. FARN.

1238. *Chaos*,] Herc. Fur. vers. 610. & Thyest. vers. 832. FARN

1239 *Haec ad umbras justior*] Quam quae Hippolyto. FARN.

1241. *Casti venimus.*] Non ut olim rapturi Proserpinam cum Pirithoo. FARN.

1242. *Non exiturum.*] Ut nuper cum Hercule. FARNABIUS.

1243. *Scelera,*] Quod feci in tertio voto contra filium. sup. 947. quam faciles exaudirent? FARN.

1245. *Justa.*] Exequias debitas. FARN.

1248. *Pondusque*] Neque enim formam habent. FARNABIUS.

1252. *Pa-*

Patrem advocavi. munere en patrio fruor.
O triste fractis orbitas annis malum!
Complectere artus, quodque de gnato est super,
Miserande moesto pectore incumbens fove.
Disjecta genitor membra laceri corporis
In ordinem dispone, & errantes loco
Restitue partes. fortis heic dextrae locus;
Heic laeva frenis docta moderandis manus
Ponenda. laevi lateris agnosco notas.
Quam magna lachrimis pars adhuc nostris abest?
Durate trepidae lugubri officio manus,
Fletusque largos sistite arentes genae,
Dum membra gnato genitor annumerat suo,
Corpusque fingit. hoc quid est forma carens,
Et turpe multo vulnere abruptum undique?
Quae pars tui sit dubito, sed pars est tui.
Heic heic repone; non suo, at vacuo loco.
Haecne illa facies igne sidereo nitens,
Inimica flectens lumina? huc cecidit decor?

O

GRONOVII.

1258. *Fortis heic dextrae locus; Heic laeva frenis*] Sane rariores sic, sed & emendatiores, ut Etruscus & Vossianorum optimus, quo solo utimur. Itaque Pall. ad unum omnes cum suo, *fortis hic humeri locus, Hic dextra*, nihil nos exorant.

1265. *Hoc quidem est forma carens,*] Florent. *hoc quid est forma carens*, per interrogationem. Dein dubitat Delrius, num melius antiqui codd. *abruptum* habeant. Gruterus, qui codices istos vix exstare credidit, quum omnes suos conjurasse in illud *ambesum* videret, respondet: mea opinione pejus. Verbum sane videtur hoc elegantius: tamen *abruptum* & Vossianus & princeps co-

VARIORUM.

1252. *Patrem*] Neptunum à quo compressa Aethra, cum ex Aegeo non conciperet, Theseum peperit. Plutarch. in Theseo. FARN.

1253. *Fractis*] Aetate & aerumnis. FARN.

1254. *Est super,*] Superest, restat. *Anastrophe.* FARNABIUS.

1261. *Quam magna*] Multi enim artus, multae corporis particulae absunt, quae si posthac inventae fuerint, cum lacrymis mihi componendae sunt, sic infra vers. 1274 *saepe efferendus*. FARN

1265. *Fingit.*] Componit. Et hoc vere est mortuum componere. FARN.

1265. *Hoc quidem*] Membrum. FARN.

1268. *Non suo,*] Deest enim pars, quae proprium locum suppleat. FARN.

1269. *Haec illa facies, &c.*] Facies sideribus similis, tribuitur Heroibus, ut hoc loco Hippolyto, apud Apollonium Polluci, de quo dicitur οὐρανίῳ ἀτάλαντος ἀστέρι. FABRITIUS.

1270. *Inimica*] Etiam novercae. FARNAB.

 1271. *Fu-*

O dira fata! numinum ô ſaevus favor!
Sic ad parentem gnatus ex voto redit?
En haec ſuprema dona genitoris cape,
Saepe efferendus. interim haec ignes ferant.
Patefacite acerba caede funeſtam domum,
Mopſopia claris tota lamentis ſonet.
Vos apparate regii flammam rogi:
At vos per agros corporis partes vagas
Anquirite. iſtam terra defoſſam premat,
Graviſque tellus impio capiti incubet.

GRONOVII.

dicum. Poſſis & argutari, *ambeſum* proptie, quod ſenſim & paullatim circumroſum eſt: ut apud Virgilium *ambeſae menſae*, & *ambeſa flammis robora*: non quod uno & violento impetu ablatum abſtractumque eſt, ut hoc, quicquid eſt, fingitur, artuum.

1271. *Numinum O ſaevus furor*!] Longe melius Flor. *O dira fata! numinum ô ſaevus favor!* Intelligit ſua vota diis exaudita malignis, ut loquitur Juvenalis.

1273. *En haec ſuprema vota*] Lipſianus & Mogunt. *dona*. Obſtrepunt rurſus Pall. in quorum gratiam Grutero non libuit tantum majeſtatis tribuere teſti unico. nam, ut dixi, Moguntinum illum exſtare vix credidit. At ſic Flor. quoque & Voſſianus. Et mortuo non conferebantur *vota* (nemo enim tam male ominata conciperet, utique pater filio) ſed *dona*. Explicant: Haec funeri tuo ſoluta exſequiarum juſta: ſeu potius, En quali dono complevit mihi votum ſupremum Neptunus, ut ſaepe ſit efferendus mihi filius. Immo cum his verbis Theſeus aliquid ornatus ſui imponit dilacerato cadaveri, ut ſolebant cara & pretioſa munera conjicere in rogos amicorum. Statius l. 6. Theb. de Lycurgo in funere Archemori: *cuncta ignibus atris Damnat atrox, ſuaque ipſe parens geſtamina ferri, Si damnis rabidum queat exſaturare dolorem.* Suetonius Julio cap. 84.

VARIORUM.

1271. *Furor*!] Novercae amor, ira mea. FARNABIUS.

1272. *Sic ad parentem*] Tam foede lacer, tam crudeliter laniatus? FARN.

1274. *Haec ignes*] Haec crementur, comburantur, *pro more ſepeliendi apud veteres*. Thyeſt. 748. FARN.

1276. *Mopſopia*] Athen. ſupra verſu 121. FARN.

1279. *Anquirite.*] Vulgo *acquirite*. Suſpicor expulſum à ſciolis vocabulum vetus, probum, laudatum, *anquirite*; quod ſignificat diligenter, & omnibus excuſſis quaerere. eſt quidem ut plurimum judiciale verbum Livio, & ceteris hiſtoricis, oratoribus, legiſlatoribus, ſed tamen ad alia etiam utuntur Lucretius, Salluſtius, Cicero. Vide Gifanii Collectanea Lucretiana. DELRIUS.

1279. *Iſtam*] Phaedram. FARNABIUS.

1279. *Terra defoſſam premat*,] Meminit olim hujus moris Britannicus in Juven. Sat. 10. Et fortaſſis propterea non lapidibus, lignis, aut ceſpitibus, quos repererant inſepultos, contegebant, ſed Graeci quidem ter pulverem injiciebant, teſte Euſtathio; Romani vero, Varrone auctore, levem terrae glebam. Vide Muretum l 10. var. lect. c. 19. Lambinum ad Horatii l. 2. Od. 28. Lud. Guicciardinum lib. 1. & 2. de Funerib. DELRIUS.

1280. *Graviſque*] Cui male volebant, terram gravem & tumulum oneroſum precabantur veteres, quo anima, quam ſepulchro una cum corpore condi credebant, depreſſa ad beatorum ſedes tarde aut aegre devolaret, atque aegre ultro citroque ad ſepulchra commearet in ſolemnibus funeris. ut contra, cui bene volebant *tenuem & ſine pondere terram precabantur, levem ceſpitem aut cippum, ut molliter oſſa cubarent.* FARNABIUS.

L. ANNAEI SENECAE

*OEDIPUS.

DRAMATIS PERSONAE.

OEDIPUS. JOCASTA. CREON. CHORUS. THEBANORUM. TIRESIAS. MANTO. SENEX. PHORBAS. NUNCIUS.

ARGUMENTUM.

Grassante Thebis dira pestilitate mittitur Delphos Creon consulturus Apollinem. refert expiandam Laji necem interfectoris exilio. qui cum ignoraretur, Tiresias frustra extispicia aggressus, per Necromantiam Laji umbra evocata intelligit ipsum esse regem Oedipum. Negat primum ille, sed postea disquirens, invenit se filium esse Laji, quem interfecerat, & Jocastae, quam uxorem duxerat. Effossis itaque prae pudore atque ira oculis in exilium abit. & Jocasta se gladio confodit.

ACTUS

VARIORUM.

* OEdipus.] Invenio Oedipum tragoediam composuisse apud Graecos Aeschylum, Sophoclem, Euripidem, Lycophronem, Philoclem Atheniensem, Xenoclem (qui ea fabula, teste Aeliano, vicit Euripidem) & Diogenem Cynicum: Suidas verò illam Diogeni Oenomao adscribit. Asconius tradit Julium Caesarem Latinam quandam tragoediam Oedipi nomine inscripsisse. Athenaeus l. 6. Eubulum ἐν Οἰδίποδι citat, quae comoedia fuit. Porro hac fabula multa noster ex Sophoclis Oedipo tyranno accepit, nonnulla etiam fortassis ex Silanionis Jocasta. etenim in ea tragoedia Jocastae mors, quemadmodum & in hac, repraesentabatur, teste Plutarcho. DELRIUS Tragoedia praeclara. minor quam inventoris tamen. Notent studiosi, solam hanc inter Romanas ἀξιοπιστολογηθῆναι extare. Qualem constitutionem absolutam Aristoteles censet. Quippe & subitam in contrarium mutationem, quam *peripetiam* vocant, & agnitionem habet. Manifesta peripetia est, ubi senex Polybum decessisse nunciat, & Oedipodem ad Corinthiorum regnum invitat. Isto enim fine cum venisset, & jam in tranquillo constitutus videretur Oedipus, praeter expectationem, contrarium efficitur. Quippe parentem suum non fuisse Polybum, docetur. Unde totius rei sequitur mutatio, & tota fit palam. Hinc agnitio, pars altera, dependet. Ita Jocastam agnoscit. Noster Episodia quae addidit, cum tam accurate ignem & viscera describit, ut è sacris hausisse ea libris videatur, tum prolixa illa νεκυίας ex Homero delineatio, ita pulchra sunt, ut quamvis habeant vernile & ambitiosum aliquid, potius in hoc laudanda tamen, quam in isto requirenda videantur. Jocasta apud Graecum simul factum suum agnoscit, & conspectum hominum nunquam reditura fugit. Nam quis matrem introducere post ista audeat? Hic & postea occurrit filio, & solari eum audet. Tantum ut acumina aliquot faciat compendii. Chorus primus qui de peste est, idem fere est utrobique. Etiam pulcherrimus noster. In isto tamen multa, ad quae sanus ne aspiret quidem. HEINSIUS.

ACTUS PRIMUS.

OEDIPUS. JOCASTA.

Oedipus de peſtilentiae ſaevitia conqueritur.

JAm nocte Titan dubius expulſa redit,
Et nube moeſtum ſquallida exoritur jubar,
Lumenque flamma triſte luctifica gerens
Proſpiciet avida peſte ſolatas domos,
Stragemque, quam nox fecit, oſtendet dies.
Quiſquamne regno gaudet? ô fallax bonum,

Quan-

GRONOVII.

1. *Pulſa dubius effulſit dies,*] Quidni purius ſit germaniuſque: *Jam nocte Titan dubius expulſa redit?* quum ſic quoque *ἀνὐμως* ille Etruſcus. Sed, inquit vir egregius, ambigo, an poſſit dici *dubius Titan*, pro eo, qui non videtur. Faciat: at non ambigimus nos *dubium* hac mente dici omne, quod incertam, dubiam & vix noſcendam ſui ſpeciem faciemque praebet. Sic *dubii montes*: qui jam vix oculis apparent, Lucano lib. 3. *& dubios cernit vaneſcere montes.* Hercule Furente: *Tenuis relictae lucis à tergo nitor, Fulgorque dubius ſolis afflicti cadit.* Sed, ait, aliud *lux*, aliud *Titan*. Scimus: ſed non propterea ſi quid poteſt dici de luce, id omne diſconvenit ſoli. *Sol dubius* eſt nubibus praetentus itaqueinterpolatus, ut dubium relinquat intuentibus, an hic ſol ſit. Virgilius 3. Aeneid. *incertos caeca caligine ſoles.* Ovidius 2. metam. *ut glacies incerto ſaucia ſole.* Livius 9, 42. *Poſtero die, vix dum luce certa.* 41, 2. *Perlucens jam aliquid, incerta tamen, ut ſolet, lux ſpeciem omnium multiplicem intuenti reddens.* Juvenalis Sat. 5. *Sideribus dubiis, aut illo tempore, quo ſe Frigida circumagunt pigri ſarraca Bootae.* Ovidius de peſtilentia Aeginam vaſtante: *Principio coelum ſpiſſa caligine terras Texit, & ignavos incluſit nubibus aeſtus.* Pergit: Mox, fateor, non parum inamoene repetitur vox *dies*; verum eodem ſenſu repetitur *nox*, quae & hic una comparet. Diverſa ratio eſt, nam utrum bella ſit vocis repetitio, an inſuavis, ex ſenſu eſt judicandum. Si verum patimur, ſcribendum & ſecundo verſu, *moeſtus*: ut aeque Titan dicatur *moeſtus jubar*, quam *dubius*, quam *triſte lumen gerens.* Sic in Hippolyto: *turbidam frontem gerens Et Moeſta vultus.* Ille Titan, inquit, peracta nocte ſic effulgens, ita exortus & comparatus, jam proſpiciet (nam ita quoque Flor. & Voſſ.) orbatas lue peſtifera domos: & dies palam faciet ſtragem, quam proxima nocte paſſi ſumus. Fruſtra quoque tendunt novem iſti pro ſuo *jam cernet.*

3. *Triſte luctifera gerens*] Non tantum Delrianus N. (hoc eſt, ſi licet dicere, meritus, ut nomen ejus vivat, G. Fabricius) edidit, *luctifica*: ſed & ſic optimi codicum, ſic agnoſcit ſcriptum Bernardinus Marmites in Notis. Hercule Furente Megaera dicitur *luctifica manu*, Hippolyto *vox luctifica.* Et amant ſic terminata hae tragoediae. Sic rurſus in Hercule Furente: *ſuperbifica manu*, & *monſtri colla terrifici.* In Phoeniſſis Oedipus *inceſtificus*, *exſecrabilis.* In Hippolyto Phaedrae mentem jubet eſſe *caſtificam.* In Medea *ſacrificae preces* & *nidificum ver.* Infra hac fabula, *tabifica coeli vitia* & *luctificus auſter.*

VARIORUM.

4. *Solatas*] Viduatas, deſtitutas incolis. FARN.

5. *Stragemque;*] Cadaverum eorum qui perierunt hac nocte. FARN.

8. *Ut*

Quantum malorum fronte quam blanda tegis!
Ut alta ventos ſemper excipiunt juga;
Rupemque ſaxis vaſta dirimentem freta,
Quamvis quieti, verberant fluctus maris:
Imperia ſic excelſa Fortunae objacent.
Quam bene parentis ſceptra Polybi fugeram,
Curis ſolutus, exul, intrepidus, vagans!
Coelum deoſque teſtor, in regnum incidi.
Infanda timeo; ne mea genitor manu
Perimatur. hoc me Delphicae laurus monent,
Aliudque nobis majus indicunt ſcelus.
Eſt majus aliquod patre mactato nefas?

Prò,

GRONOVII.

17. *Indicant majus ſcelus.*] Vix unus ſibi Commelinus putavit notandum Mſſ. magnam partem & vetuſtam editionem habere: *majus indicant ſcelus.* Quia enim Seneca in ea regione jambum fugit, recte tranſpoſitum putarunt. At nunc diſcas licet non temere fuiſſe: nam optimus ille, *majus indicunt ſcelus.* Verbo quo amat eleganter uti Seneca. De ira 3, 3. *cum aliquis ſit de illuſtribus philoſophis, qui irae indicat operas.* De benef. 2. 17. *Indixiſti pecuniae odium.* Epiſt. 51. *Indicendum eſt ulli loco odium?* Epiſt. 55. *Debilitatem nobis indixere deliciae.* Eſt proprie denuntiare aliquid faciendum vel praeſtandum. Quintilianus Inſtit. Or. 7, 4. *Quod item accidit, ſi orbae nuptias indicant pares gradu, & ſi inter propinquos de idoneo quaeratur.* Sed prorſus, ut hic, Lucanus l. 2. *manifeſtaque belli Signa dedit mundus,* &c. *Indixitque nefas.*

18. *Eſt majus aliud*] Flor. *aliquod.* Caeterum neque laudo qui ex cantico hic diverbium faciunt & Iocaſtam Oedipo interfantem ponunt, neque detraxerim notam interrogatoriam, quaſi hoc ſit magis ſtupentis & horrentis quam quaerentis, ut loquuntur. Etenim ipſum, quod quaerit, eſt ſtupentis & horrentis, mirantiſque ſua ipſius dicta, quae ſciebat quemvis ſic audientem in primo miraturum, eoque obloquentis ſibi, quod quivis alius ignarus rei dicturus erat vel cogitaturus. Cenſeo autem magnam partem hujus principii Senecam à perſona Oedipi ſola pronuntiari voluiſſe, antequam Jocaſta in proſcenio compareret.

VARIORUM.

8. *Ut alta*] *Perflant altiſſima venti.* vid. verſ. 1129. Hippolyt. FARN.

12. *Parentis*] Sic enim putabat. Oraculo itaque accepto, fore ut patris à ſe necati thalamos conſcendens foedaret, Corintho in exilium profugit, caetera vid. v. 243. Phoeniſſ. FARN.

14. *In regnum*] Praeter ſpem & votum in regnum hoc Thebanum deveni. FARN.

*16. *Delphicae Laurus*] Oraculum Apollinis Delphici, Laurus autem Apollini ſacra: *Clarii laurus. μαντικὸν φύλλον venturi praeſcia Laurus,* in igne crepitans fauſtum portendere, tacita, inauſpicatum credebatur: nec non folia pulvillo ſubiecta credebantur vera conciliare ſomnia, ut & manducata *ὀνειρώττειν*, unde vaticinantes dicti ſunt *δαφνηφάγοι* qua & coronati praecinebant vates, & circa templum Delphicum Lauri copioſe creſcebant. infra verſ. 228 FARNABIUS. Duo fuere oracula Delphica, ſine quibus haec fabula nequit intelligi. prius Lajo de liberis ſciſcitanti, redditum in hanc ſententiam: *Poſcere Laium liberos eique filium naſciturum, à quo ipſum necari fata ſanxiſſent. Id enim illi Pelopem imprecatum: ob occiſum à Lajo filium.* poſterius accepit Oedipus; hujuſmodi.

Prò, miſera pietas! eloqui fatum pudet.
Thalamos parentis Phoebus & diros toros
Gnato minatur, impia inceſtos face.
Hic me paternis expulit regnis timor.
Non ego penates profugus exceſſi meos.
Parum ipſe fidens mihimet in tuto tua,
Natura, poſui jura. cum magna horreas,
Quae poſſe fieri non putes, metuas tamen.
Cuncta expaveſco, meque non credo mihi.
Jamjam aliquid in nos Fata moliri parant.
Nam quid rear, quod iſta Cadmeae lues
Infeſta genti, ſtrage tam late edita
Mihi parcit uni? cui reſervamur malo?
Inter ruinas urbis, & ſemper novis
Deflenda lachrimis funera, ac populi ſtruem,
Incolumis adſto. ſcilicet Phoebi reus

Spe-

GRONOVII.

34. *Incolumis adſto. ſcilicet*] Sic non è Meliſſio illo optimo, ſed ex Orteliano Lipſii (notatum ad marginem editionis Antwerpianae, quod poſtea omiſerunt) introductum eſt, quicum faciunt duo Pall. caeteri, *Incolumis ergo ſcilicet*, ut edebatur. aut, *Incolumis oro ſcilicet*. Moguntinus: *Incolumis ego tu ſcilicet*. Haec omnia provenerunt ab hominibus temere atque indocte ſupplentibus, quod deerat. Delrius conjicit: *Incolumis ergo tu licet*. Gruterus *Incolumis erro*. Melior natio & vetuſtatis reverentior relegant *τὸ ſcilicet*, verſumque habent curtum, *Incolumis ergo tu Phoebi reus*. Defectus in libris etiam antiquiſſimis ſinceriſſimiſque frequens. Nimirum ſecundam vocem hauſerunt ultimae literae vocis primae, & ſcribendum: *Populi ſtruem Incolumis unus?* Dictum admirando & interrogando per ellipſin verbi ſubſtantivi. Dein: *ergo tu Phoebi reus Sperare poteras.*

VARIORUM.

modi. *Procul à templo Diis inviſa proles abſcede; qui necati à te patris thalamum conſcendes, & tibi ex matre fratres procreabis.* priore territus Lajus natum Oedipum, pedibus ferro ignito foratis, feris objici mandavit: poſterioris metu Oedipus Corintho in exilium profugit, & nolens, oraculo fidem fecit. DELRIUS.

20. *Thalamos*] Modo verſ. 12. FARNABIUS.

21. *Face.*] Vid. Phoeniſſ. 263. & 507. FARNABIUS.

23. *Non ego*] Non mutabam ſolum propter ſcelus aliquod admiſſum aut puſillanimitatem; ſed ne quando (ut praedictum erat) naturae jura violarem per parricidium aut inceſtum. FARN.

28. *Jamjam*] Etiam in hac peſte videntur fata magnum aliquod malum mihi machinari, cum mihi uni parcatur. FARN.

29 *Cadmeae*] Thebanae à Cadmo conditore. FARNABIUS.

32. *Semper*] Propter continua funera. FARN.

34. *Phoebi reus*] Quaſi vero Phoebi oraculo in tanta ſcelera damnatus ſalubre regnum ſperare audeam: imo ſcelere meo corruptus eſt aër. FARNABIUS.

36. *Fe-*

Sperare poteras sceleribus tantis dari
Regnum salubre? fecimus coelum nocens.
Non aura gelido lenis afflatu fovet
Anhela flammis corda: non Zephyri leves
Spirant: sed ignes auget aestiferi Canis
Titan, Leonis terga Nemeaei premens.
Deseruit amnes humor, atque herbas color.
Aretque Dirce. tenuis Ismenos fluit,
Et tingit inopi nuda vix undâ vada.

Obscu-

GRONOVII.

39. *Sed ignes auget aestiferi Canis Titan*,] Liber primarius: *igne friget*. Subest aliquid, sive id sit, *igne fervet*, sive *igne saevit*.

VARIORUM.

36. *Fecimus*] Scelere. infra v. 631. & Octav. vers. 231. FARN.

36. *Coelum nocens.*] Aër autem corrumpitur à terrenis & interioribus expirationibus Endemiis. FARNABIUS. Sequitur pestis descriptio, quales habentur apud Sophoclem in Oedipo tyranno, Thucydidem lib. 2. Lucretium lib 6. Virg. 3. Georg. Manilium lib. 1. Ovidium 7. Metam. Lucanum lib. 6. Silium lib 14 Capitolinum in M. Antonino Philosopho; Herodianum lib 1. Ammian. Marcellinum libro 19. denique Homerum Iliad. α.

37. *Non aura*] Pestis orta à maligna qualitate ex certa siderum configuratione, vel à vehementi temporum tempestatumque mutatione, unde qualitatum exuperantiae & inaequalitates Epidemiae. quae omnia cum hic concurrant, gravis est pestilentia. FARN.

38. *Anhela*] Aura non refrigerat corda aestuantia, sed & pestifera aura pariter cum spiritu in pulmones hausta in cor penetrat, quod affectioni praeparatum propter plethoram, cacochymiam, vel obstructionem labefactat arteriarum spiritum. FARN.

39. *Ignes*] Quin & Sol primam Leonis partem ingressus Canis sidus ardentissimum, quod exoritur 29. Gr. Cancri, aestum & calorem adauget. FARNABIUS.

39. *Aestiferi Canis*] Orto ergo Cane seu Sirio haec pestis viguit. nam ait, solem tunc in Leonem primum ingressum Plinius: *Ardentissimo aestatis tempore exoritur Caniculae sidus, sole primam partem Leonis ingrediente*, lib 2 cap. 47. mens ergo nostri; Sed vectus Leone, auget aestum & calorem canis, flammâ suâ nos adurentis. verum id est. nam Calpurnius Bassus tradit, cum Sol ad Sirium accesserit, Sirii calorem duplicari, & languore affici corpora. *Sirium* Graece propter flammae candorem, *caniculam* Latine vocari. inde *dies caniculares* dici. Germanicus, de canicula: *Cum radios Solis tetigit, accenditur aestu*. Plinius, effectus miros hujus sideris recenset lib. 2. cap. 40. & lib. 9. cap. 16. multa etiam ex Timosthene & aliis, Scholiastes Apollonii in lib. 2. v. 518. De nomine non convenit, nam saepe *canis* cum *caniculâ* confunditur. cum vere differant. nam duo sidera canum. Unum canis major: alterum canis minor. *Minor*, vocatur Graeco nomine *Procyon* à Manilio libro 5. Firmico lib 8 cap. 9 Plinio lib. 18. cap. 28. & Avieno in Arati versione, à Cicerone Latine *Anticanis*, prior enim oritur & majorem praevenit, hic proprie loquendo appellatur ἁπλῶς *Canis*, idem est Sirius, de quo noster, etsi fortassis utrumque sidus uno nomine complexus sit. DELRIUS.

40. *Leonis*] Hercul. Fur. vers 225 FARNAB.

41. *Deseruit*] Unde & stella fulgida in Canis sidere Sirius dicitur nonnullis, à σειάν, id est, siccare, arefacere, quod aliis ἀπὸ τοῦ σειριᾶν. quod canes prae siti hiscere faciat. FARN.

42. *Dirce*] Hercul. Fur. vers. 916. Phoen. v. 20. & v. 126 FARN.

42. *Ismenos*] Ismenos de quo in Hercul. Fur. v. 334. fluit tenuis. FARN.

Obscura coelo labitur Phoebi soror;
Tristisque mundus nubilo pallet novo.
Nullum serenis noctibus sidus micat:
Sed gravis & ater incubat terris vapor.
Obtexit arces coelitum ac summas domos
Inferna facies. denegat fructum Ceres
Adulta: & altis flava cum spicis tremat,
Arente culmo sterilis emoritur seges.
Nec ulla pars immunis exitio vacat:
Sed omnis aetas pariter & sexus ruit,
Juvenesque senibus jungit, & gnatis patres
Funesta pestis. una fax thalamos cremat:

Fle-

GRONOVII.

45. *Mundus nubilo pallet novo.*] Mog. *vano.* Lipsianus & Flor. *pallet die.* quod rejicit Gruterus, quia versu & qui praecedit & qui sequitur fit mentio noctis, non diei. Vix me contineo, quin recipiam conjecturam Dan. Heinsii: *nubilo pallet Jove* id est, aëre. Ovid. met. l. 13, *Cretam tenuere locique Ferre diu nequiere Jovem.* Horatio: *manet sub Jove frigido Venator.* Id interpretatus est aliquis aut evanidis quibusdam ductibus librarius antiquissimus esse credidit *die.*

49. *Ceres Adulta, & altis flava cum spicis tremat*] Hac distinctione putant viri docti se rem factam habere. Ipsa Ceres, inquit ὁ δεῖνα, jam adultum & altum & flavum culmum cum ipsis spicis succendit & adurit. Cereri ut video exedundum est, quod Phoebus intrivit. Gruterus cautius, ut minus apparent vitium & scripturae hujus & interpretationis: Ceres omisit curam segetum, atque ea, quae jam adolevere, suffocantur ab aestu: atque istud quia jam placuerit uni, ait se tanto magis amplecti tali suffultum tibicine. At quis pati potest, *adulta & flava cum spicis*, sic dici, ut frumenta intelligantur? Nihil sani. Scribe: *denegat fructum Ceres Adulta: & altis flava quum spicis tremat, Arente culmo tristis emoritur seges.* *Ceres adulta* (quod inepte dictum putabat Gruterus) est eadem quae *flava seges*, ipsae fruges jam foenus promittentes agricolis. Eae etsi adoleverint, & jam flaventes pondere atque aura tremulos vibrent culmos, nimio vapore sideris aestivi culmis arescentibus senescunt & emoriuntur. Naturaliter evenit, ut quum spicea messis inhorruit, verbo Virgilii, licet vix ulla spirante aura, leniter agitetur & se motitet, gravidas spicas sustinentibus longis & gracilibus culmis. Homerus: Ιλ. β. Ὡς δ᾽ ὅτε κινήσῃ Ζέφυρος βαθὺ λήϊον ἐλθὼν Λάβρος ἐπαιγίζων. Et, Ιλ. ψ. ὡς εἴ τε περὶ σταχύεσσιν ἐέρση Ληΐου ἀλδήσκοντος, ὅτε φρίσσουσιν ἄρουραι. Herc. Fur. *adulta leni fluctuat zephyro seges.* Ovid. 4. fast. *Et tremat in summa leve cacumen humo.* Manilius lib. 1. *Hirta figuratur tremulo sub lumine Messis.*

VARIORUM.

44. *Phoebi soror,*] Luna. FARN.

45. *Tristisque mundus*] Coelum. ut Hercul. Fur. vers. 18 & alibi non raro. FARN.

47. *Sed gravis, &c.*] Tenebrae infernales. vide Hercul. Fur. vers. 703 FARN.

49. *Denegat*] Segetes jam spicatae ardore exarescunt & rubigine torrentur FARN.

54. *Juvenesque senibus*] Lucretius, *Exanimis pueri super exanimata parentum Corpora nonnunquam posses, retroque videre Matribus aut patribus natos super edere vitam.* DELRIUS.

55. *Una*] Eodem rogo cremantur maritus & uxor. FARNABIUS.

56. *Fle-*

Fletuque acerbo funera & queſtu carent.
Quin ipſa tanti pervicax clades mali
Siccavit oculos: quodque in extremis ſolet,
Periere lachrimae. portat hunc aeger parens
Supremum ad ignem: mater hunc amens gerit;
Properatque, ut alium repetat in eundem rogum.
Quin luctu in ipſo luctus exoritur novus,
Suaeque circa funus exequiae cadunt.
Tum propria flammis corpora alienis cremant.
Diripitur ignis. nullus eſt miſeris pudor.
Non oſſa tumuli ſancta diſcreti tegunt.
Arſiſſe ſatis eſt. pars quota in cineres abit?
Deeſt terra tumulis. jam rogos ſilvae negant.
Non vota, non ars ulla correptos levant.
Cadunt medentes. morbus auxilium trahit.
Affuſus aris ſupplices tendo manus,
Matura poſcens fata, praecurram ut prior
Patriam ruentem: neve poſt omnes cadam;
Fiamque regni funus extremum mei.

O

GRONOVII.

61. *Ut alium regerat in eundem*] Et hic cum Lipſiano optimus codex: *ut alium repetat in eundem rogum.* Sic Hercule Furente Charon: *onere vacuam littori puppem applicans Repetebat Umbras.* nempe in ſuam cymbam. Suetonius Octavio: *Trajecto in Siciliam exercitu, cum partem reliquam copiarum continenti repeteret.*

VARIORUM.

56. *Fletuque*] Nemo ſupereſt qui defleat funera. *qui lacryment deſunt.* FARN

58. *Siccavit*] A vehementi morbi incendio; ſive quod jam malis obdurati, cum lacrymas inter ſymptomata & notas peſtis ponant medicorum filii. FARN.

59. *Parens*] Pater & ipſe aeger. FARN.

60. *Supremum*] Rogum. FARN.

63. *Suaeque circa*] Qui funus curabant, ſequebanturque, in ipſo officio efferendi moriuntur. FARNABIUS.

64. *Alienis*] Alteri cadaveri incenſis. *Et jam reverentia nulla eſt, Deque rogis pugnant, alieniſque ignibus ardent.* FARN.

66. *Non oſſa*] Singulis tumulis urniſve non conduntur ſancto ritu ſinguli. FARN.

67. *Arſiſſe*] Uſtulata tantum ſunt corpora non cinefacta. FARN.

68. *Deeſt*] *Nec locus in tumulos, nec ſufficit arbor in ignes* FARN

70. *Cadunt*] *Inque ipſos ſaeva medentes Erumpit clades, obſuntque autoribus artes.* FARN.

70. *Auxilium*] Auxiliatorem, medicum. FARNABIUS.

71. *Affuſus*] Ego itaque (inquit) advolutus ad aras ſupplex. FARN.

O ſaeva nimium numina! ô fatum grave!
Negatur uni nempe in hoc populo mihi
Mors tam parata? ſperne letali manu
Contacta regna. linque lachrimas, funera,
Tabifica coeli vitia; quae tecum invehis
Infauſtus hoſpes: profuge jamdudum ocius
Vel ad parentes. *Joc.* Quid juvat, conjux, mala
Gravare queſtu? regium hoc ipſum reor,
Adverſa capere: quoque ſit dubius magis
Status, & cadentis imperii moles labat;
Hoc ſtare certo preſſius fortem gradu.
Haud eſt virile, terga Fortunae dare.
Oed. Abeſt pavoris crimen ac probrum procul,
Virtuſque noſtra neſcit ignavos metus.
Si tela contra ſtricta, ſi vis horrida
Mavortis in me rueret; adverſus feros
Audax gigantes obvias ferrem manus.
Nec Sphinga coecis verba nectentem modis
Fugi. cruentos vatis infandae tuli
Rictus, & albens oſſibus ſparſis ſolum.

Cum-

GRONOVII.

83. *Quoque ſit dubius magis*] Manus illuſtris: Forte, *ſit*. Vix putem neceſſe.

93. *Cruentos peſtis infandae tuli*] Lipſianus & Florent. recte *vatis*. Ovidius lib. 7. *& praecipitata jacebat Immemor ambagum vates obſcura ſuarum.* Sophocles Oedipo Tyranno: Ὅς γ' ἐξέλυσας ἄστυ Καδμεῖον μολὼν Σκληρᾶς ἀοιδοῦ δασμὸν ὃν παρείχομεν.

VARIORUM.

77. *Tam parata?*] Tam ad manum caeteris.

79. *Tabifica*] Supra verſ. 36. FARN.

81. *Vel ad parentes*] *Emphaſis.* Si non alio patet miſero profugium, vel ad Polybum & Meropem profuge, *quos ſuos eſſe putabat parentes.* ſupra verſ. 12. & Phoen. verſ. 245. FARN.

82. *Regium*] Virtutem ego maxime regiam puto aequanimitatem & ad res adverſas bene praeparatum pectus. FARN.

84. *Labat;*] Traject. alter *labet*. rectius. SCHRODERUS.

85. *Stare certo*] Metaph. à militibus, quibus loco in acie occupato cedere eſt inglorium. FARNABIUS.

91. *Gigantes*] Fuerint gigantes necne, diſputant Hieronymus Magius in Miſcellaneis, & Joannes Goropius in Originibus. DELRIUS.

92. *Coecis*] Ποικιλῳδὸν Σφίγγα. Phoen. verſ. 120. FARNABIUS.

94. *Albens*] Interfectorum, qui aenigma non ſolviſſent. FARNABIUS.

95. *Prae-*

Cumque è superna rupe, jam praedae imminens,
Aptaret alas verbere, & caudam movens,
Saevi leonis more, conciperet minas,
Carmen poposci. sonuit horrendum. insuper
Crepuere malae: saxaque impatiens morae
Revulsit unguis, viscera expectans mea.
Nodosa sortis verba, & implexos dolos,
Ac triste carmen alitis solvi ferae.
Joc. Quid sera mortis vota nunc demens facis?
Licuit perire. laudis hoc pretium tibi

Sce-

GRONOVII.

95. *Cumque è superba rupe,*] Quod ex quibusdam notat Delrius *superna*, praefert optimus librorum. Et profecto nihili vulgatum est, utcumque fuerint, qui interpretarentur.

96. *Aptaret ales verbera, & caudam*] Lipsius de conjectura: *Aptaret alas, verbera & caudae movens.* Scriverius: *Aptaret alâs, verbera & caudam.* Utrumque editum, cum exstaret indubitatum Scaligeri, *Aptaret alas verbere, & caudam movens.* Silius lib. 2. *nova tegmina latis Aptat concutiens humeris.*

97. *Concuteret minas,*] Florent. ut olim editum, & Delriani, *conciperet minas*, ut *concipere verba*, *concipere preces*, *concipere jusjurandum*, *conceptis verbis jurare* dicimus. Notaverat Delrius, se non mutare, etsi Venet. & Herb. *concuteret*, & notum leones seipsos cauda flagellare, ut iram stimulent: cum subito agmen insidorum codicum per Gruterum interpolavit impressos, eum egregia nota. Concussu caudae minas sibi ipsi excitabat Sphinx, jam quasi sopitas, ut in silice flammae. Sic necesse habent illudere ingenio suo, qui omnes nugas volunt interpretari.

VARIORUM.

95. *Praedae*] Mihi quem sperabat praedam. FARNABIUS.

97. *Saevi leonis more,*] *Qui viso cominus hoste Subsedit dubius, totam dum colligit iram: Mox ubi se saevae stimulavit verbere caudae, &c.* FARN.

99. *Crepuere*] Frendebat. FARN.

102. *Ac triste carmen*] Scilicet: Ἔστι δίπουν ἐπὶ γῆς καὶ τετράπον, οὗ μία φωνή. Καὶ τρίπον, ἀλλάσσει δὲ φυὴν μόνον ὅσσ᾽ ἐπὶ γαῖαν Ἑρπετὰ κινεῖται, ἀνά τ᾽ αἰθέρα, καὶ κατὰ πόντον· Ἀλλ᾽ ὁπόταν πλείστοισιν ἐρειδόμενον ποσὶ βαίνῃ, Ἔνθα τάχος γυίοισιν ἀφαυρότερον πέλει αὐτοῦ. id est: *Est bipes, est quadrupes in terris (solaque vox huic) Atque tripes: mutat vocem solum, omnia campis inter quae serpunt, quae coelo & fluctibus errant. Ast ubi contendit pedibus jam pluribus; illi Deficiunt vires, & lentis robora nervis.* DELRIUS.

102. *Alitis*] Sphingem Echidnae & Typhonis filiam fabulantur, corpus canis, vultum puellae, vocem humanam, alas avium, pedes leoninos habuisse; &, obsesso monte Sphincio, Thebanis aenigmata proposuisse, quae qui explicare non poterant, occidere solitam. cum vero suum solvisset Oedipus; adeo aegre id monstrum tulisse, ut se de saxo praeceps jecerit. copiose ista narrant Appollodorus lib. 3. Biblioth. Higynus in Fab. cap. 151. & Palaephatus, qui docet ex historiâ natam fabulam, ut & Strabo lib. 9. Sphingem facete Anaxilas, in Juvencâ, apud Athenaeum, lenae typum esse contendit, alludens ad aenigma paullo ante adscriptum. DELRIUS.

102. *Solvi*] Docui de homine intelligendum, qui *infans*, quadrupes; *vir* bipes; *decrepitus*, assumto scipione tripes Phoen 120. FARNABIUS.

103. *Quid sera*] Si ita vitae pertaesum esset, expeditam tamen mortem tunc effugere voluisti; cur nunc regno hoc meque ipsa potitus praemiis, mortem optas? FARN.

104. *Licuit perire.*] Amisisti occasionem fortiter occumbendi, cum aenigma Sphingis solvisti. nunc incassum optas mortem capillatâ fronte, occasio: praeterire sivisti, occipitium calvum

 non

Sceptrum, & peremptae Sphingis haec merces datur.
Oed. Ille ille dirus callidi monſtri cinis
In nos rebellat. illa nunc Thebas lues
Perempta perdit una. jam ſupereſt ſalus,
Si quam ſalutis Phoebus oſtendit viam.

VARIORUM.

non potes prehendere. DELRIUS.

105. *Haec merces*] Se oſtendit. nam Jocaſta, & cum illa regnum, merces interemtae ferae. DELRIUS.

106. *Ille*] Peſte hac poenas repoſcit quod tum non perierim. FARNABIUS.

107. *Lues*] Sphinx. FARN.

108. *Perdit una. jam*] Pariſienſis excuſus, & Traject. alter manu exaratus meliore, puto, diſtinctione: *una jam ſupereſt ſalus.* SCHROD.

109. *Phoebus*] Solam ſedandae peſtilitatis ſpem (ſi qua ſit) expectamus ab Apolline, cujus oracula ſciſcitatum miſſus eſt Creon. ſed & ipſe Apollo λοίμιος, ἰήϊος ἀέριος. Sol enim aëra rarefacit & expurgat. FARNABIUS.

Chorus.

Luis gravitatem deplorat Chorus è Thebanis.

Sapphici, & Anapaeſtici, & in fine Jambici.

Occidis Cadmi generoſa proles
Urbe cum tota. viduas colonis
Reſpicis terras, miſeranda Thebe.
Carpitur leto tuus ille, Bacche,
Miles, extremos comes uſque ad Indos,
Auſus Eois equitare campis,
Figere & mundo tua ſigna primo.
Cinnami ſilvis Arabes beatos

Vi-

GRONOVII.

117. *Cinnamis ſylvas Arabum beatas*] Melius Florentiae: *Cinnami ſilvis Arabes beatos.* Ut Horatio:

VARIORUM.

110. *Cadmi*] Thebani. Hercul. Fur. verſ. 915. & verſ. 268. FARN.

112. *Thebe.*] *Uſitatior pluralis, Thebae.* Sed & nomen ſumpſiſſe à veteri illa Thebe Aegyptia, unde Cadmum oriundum aſſerunt nonnulli, potius crediderim, quam à Theba, Promethei vel Aſopi filia. FARN.

116. *Primo.*] Orienti. FARN.

117. *Cinnamis*] Aliiſque aromatum ſpeciebus. FARNABIUS.

117. *Sil-*

Vidit, & versas equitis sagittas,
Terga fallacis metuenda Parthi.
Littus intravit pelagi rubentis.
Promit hîc ortus, aperitque lucem
Phoebus, & flamma propiore nudos
Inficit Indos.
Stirpis invictae genus interimus.
Labimur saevo rapiente fato.
Ducitur semper nova pompa Morti.
Longus ad manes properatur ordo
Agminis moesti, seriesque tristis
Haeret; & turbae tumulos petenti
Non satis septem patuere portae.
Stat gravis strages, premiturque juncto
Funere funus.
Prima vis tardas tetigit bidentes;

La-

GRONOVII.

parvoque beati, & Statio: *Parvi beatus ruris honoribus.* Mox scripti illi ad unum omnes, qui habent, *Terga conversi*, ad unum omnes hic certe ineptiunt: neque ex ea scriptura conjectandum. *Fallacis* in optimo est & Vossiano. Ita autem explico: *& versas sagittas equitis Parthi, terga metuenda fallacis.* qui fallit decipitque homines dato tergo, sic vincere putantes, quum ea ipsa terga seu fugae Parthorum maxime sint metuendae.

VARIORUM.

117. *Silvas beatas*] Felicis Arabiae. FARN.

119. *Terga fallacis*] Thyest. v 383. FARN.

119. *Et versas equitis sagittas, Terga fallacis metuenda*] Gronovii explicatio, reddentis *terga metuenda fallacis* per Graecismum, dura mihi videtur. ferrem, si abesset τὸ *metuenda*. vel reponendum igitur cum Celeberrimo Cuningamio, Animadversionibus in Bentleji Emendationes ad Horat. pag. 86 *versis sagittis*; vel cogitandum *dissolutionis* figuram esse; cujus frequentem usum eruditissimus ille vir ibidem pag 17. ostendit. mens ergo Tragici, *vidit & versas equitis Parthi sagittas, & vidit terga metuenda fallacis Parthi.* SCHRODERUS.

120. *Rubentis.*] Hercul. Fur. v. 902. & Thyest. v. 370. unde Baechus vitem in Graeciam transtulit. FARNABIUS.

122. *Propiore*] Vide quae ad versum 602. Thyest. FARN.

124. *Stirpis*] Milites Bacchi Indiae victoris. vel pubes Martia ab Harmonia Martis filia Cadmi uxore. vel Spartanis oriundi, quos socios in urbe condenda Cadmus sumpsit. FARN.

130. *Septem*] Extra urbem enim efferebantur, urebantur, sepeliebantur. FARNABIUS. Quarum apud Pausaniam in Boeot. haec nomina: Electrides, Proetides, Netides, Creneae, Ogygiae, Homoloides. DELRIUS.

131. *Stat*] Longe lateque patet strages. plenus est stratis cadaveribus locus. FARNABIUS.

132. *Funere funus.*] Lucret. *Idque vel in primis cumulabat funere funus.* DELRIUS.

133. *Prima*] Pecudes prius inficiuntur peste quam homines, quia dejectae ad pastum & in terram pronae [illegible] trahant. & ex his primum quibus odorandi praestantia, ut

canes

Laniger pingues male carpsit herbas.
Colla tacturus steterat sacerdos;
Dum manus certum parat alta vulnus,
Aureo taurus rutilante cornu
Labitur segnis. patuit sub ictu
Ponderis vasti resoluta cervix:
Nec cruor ferrum maculavit. atra
Turpis è plaga sanies profusa est.
Segnior cursu sonipes in ipso
Concidit gyro, dominumque prono
Prodidit armo.
Incubant pratis pecudes relictae.
Taurus armento pereunte marcet.
Deficit pastor grege diminuto,
Tabidos inter moriens juvencos,
Non lupos cervi metuunt rapaces.
Cessat irati fremitus leonis.
Nulla villosis feritas in ursis.

Per-

GRONOVII.

138. *Patuit sub ictu*] Intelligenda hic à fronte particula *Si*: dein scribendum; *Non cruor*: & haec ejusdem periodi sunt. Sin autem, inquit, non est lapsus taurus antequam caederetur, & stetit, donec collum ei secaret securis, non sanguis emicuit ex vulnere: sed sanies. Vel, Alii steterunt, & ictum exceperunt: sed tum non prosiluit cruor, sanies effusa est.

145. *Incubant pratis pecudes*] Flor. *agris.*

VARIORUM.

canes & muli: *οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο καὶ κύνας ἀργούς. vel etiam* quod iis cerebri major caliditas, quam homini. Ovid. 7. v. 536. Metam. *Strage canum prima volucrumque oviumque boumque, Inque feris subiti deprensa potentia morbi.* FARNABIUS.

134. *Male*] In suam perniciem. FARN.

135. *Colla*] *Stans hostia ad aram Inter cunctantes cecidit moribunda ministros, &c.* Ovid. Metam. 7. FARNABIUS.

137. *Aureo*] Diis superis immolabantur victimae coronatae, vittatae cornibus auratis & frontem bracteis aureis ornatae. FARNABIUS. Virgilius: *Et statuam ante aras aurata fronte juvencum.* Tibullus: *Semper inaurato taurus cadit hostia cornu.* Juvenalis, *& auratam Junoni caede juvencam.* DELRIUS.

142. *In ipso*] *Tremulo medios abrumpit poplite gyros, &c.* Lucan. 6. & Ovid. *Acer equus quondam, magnaeque in pulvere famae Degenerat.* FARNABIUS.

149. *Non lupos*] *Non lupus insidias explorat ovilia circum, Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum Cura domat, timidi damae cervique fugaces Nunc interque canes & circum tecta vagantur.* Virg. Georg. 3. FARN.

151. *Nulla villosis*] Ursis densitatem cutis & tergoris, ut propriam tribuit Seneca lib 2. benefic. *Queruntur quod non magnitudine corporis aequamus*

olc-

Perdidit peſtem latebroſa ſerpens;
Aret, & ſicco moritur veneno.
Non ſilva ſua decorata coma
Fundit opacis montibus umbras.
Non rura virent ubere glebae.
Non plena ſuo vitis Iaccho
Brachia curvat.
Omnia noſtrum ſenſere malum.
Rupere Erebi clauſtra profundi
Turba ſororum face Tartarea:
Phlegethonque ſua motam ripa
Miſcuit undis Styga Sidoniis.
Mors alta avidos oris hiatus

Pan-

GRONOVII.

152. *Perbibit peſtem*] Fruſtra tentat explicare Gruterus. *Perdidit* Delrii non eſt ſupervacua conjectura, ſed manus inculpatarum membranarum, quibus accedunt Voſſianae: & praecedentes verſus clamant verum eſſe. Imitatus Prudentius Cathem. 9. de alio angue: *& fellis peruſti mox venenum perdidit.*

156. *Non rura virent ubere glebae.*] Si qua me ſubornaret antiqua manus, facile admitterem, *nitent.* Virgilius 1. Georg. *interque nitentia culta Infelix lolium.* Cicero 3. in Verrem: *quos ego campos antea colleſque nitidiſſimos viridiſſimoſque vidiſſem.* Petronius: *ubi domeſacta aratro tellus nitet.*

VARIORUM.

elephantos, velocitate cervos; levitate aves. impetu tauros: quod ſolidior ſit cutis belluis, denſior urſis, mollior fibris: quod ſagacitate narium nos canes vincant; quod acie luminum aquilae, ſpatio aetatis corvi, multa animalia nandi felicitate. DELRIUS.

152. *Latebroſa*] Sic Maro: *Interit, & curvis fruſtra defenſa latebris Vipera, & attoniti ſquamis adſtantibus hydri.*

154. *Non ſilva ſua*] Pariſienſis & Veneta, *non ſua ſilva decorata coma.* Quod ignarus menſurae ultimae vocis, pro ſapphico affectaſſe & prioribus continuaſſe videtur librarius. SCHRODERUS.

160. *Rupere*] *Saevit & in lucem Stygiis emiſſa tenebris Pallida Tiſiphone, morbos agit ante.* 3. Georg. FARNABIUS.

161. *Turba*] Furiarum agmina. Hercul. Fur. v. 87. FARN.

162. *Phlegethonque*] Fluv. ardens; Thyeſt. verſ. 73. atque hujus, propter ardorem peſtilentiae, meminit. FARN.

163. *Miſcuit*] Miſcet terras infernales aquis Thebanis. Cadmus autem è Sidone venit. Herc. Fur. v. 916. FARN.

163. *Styga*] Venenatis aquis Stygiae paludis, amnes, fontes, puteos infecit. ſic alii poëtae: Claudianus in Rufin. lib. 1. *Ac velut infecto morbus crudeſcere coelo Incipiens, primo pecudum depaſcitur artus, Mox populos, urbeſque rapit; ventiſque peruſtis, Corruptos Stygiam peſtem diffundit in amnes.* Silius: *Et patulam Cyanem, lateque paluſtribus undis Stagnantem Stygio Cocyti implevit odore.* Styx, fons Arcadiae pone Nonacrim, aquam habet, nimio frigore, letalem; adeo corroſivam, ut omne metalli genus perſringat, ſolâque muli vel aſini ungulâ queat contineri. teſtibus Plutarcho in Alexandro, Arriano lib. 7. de geſt. Alex. Plinio lib. 30. cap. 16. & Juſtino lib. 12. *Stygiam* ergo *aquam* pro ipſâ morte videtur, vel quovis deleterio ſumere: & fingit factam hujuſmodi commixtionem; quia docet experientia, aquarum corruptione peſtilentiae vim latiſſime proſerpere. DELRIUS.

Pandit; & omnes explicat alas.
Quique capaci turbida cymba
Flumina ſervat durus ſenio.
Navita crudo, vix aſſiduo
Brachia conto laſſata refert,
Feſſus turbam vectare novam.
Quin Taenarei vincula ferri
Rupiſſe canem fama, & noſtris
Erraſſe locis: mugiſſe ſolum:
Vaga per lucos ſimulacra virûm

Ma-

GRONOVII.

167. *Durus ſenior Navita crudus,*] Neſcire Delrius ait, unde N. illud *crudus*, quum ipſe retineat, *Navita Charon.* Sed hoc foede vitiat verſum: illud paſſim occurrit in codd. minus vitiatis. Gruterus inde ſpecioſe: *Navita Porthmeus.* Reperi in Germanico, *crudo:* unde facile conjectu: *durus ſenio Navita crudo:* vel ob Virgilii, *ſed cruda deo viridiſque ſenectus*, & Taciti, *quibus cruda ac viridis ſenectus*: quae Delrius adduxit. Apulejus Apol. *Furor infelix acerbi animi, & miſera inſania crudae ſenectutis.* Inveni poſtea totidem literis in Florentino. Lucianus in meretr. *Φαρμακὶς, Σορὰ τὸ γένος ὠμὴ ἔτι καὶ συμπεπηγυῖα.*

173. *Erraſſe locis:*] Nec male Flor. *Errare locis*, ut etiamnum fieri intelligatur.

VARIORUM.

165. *Explicat*] Metaph. *vel quod* Mors, ut & ſomnus frater ejus, alata fingitur, ut quae celeriter & inopinato veniat. FARNABIUS.

166. *Quique*] Charon Stygius portitor. FARN.

171. *Quin*] Fama eſt Cerberum rupiſſe ferream catenam qua ligatus eſt ad Taenarum, de quo in Herc. Fur. v. 589. cui fabulae occaſionem ferunt dediſſe ſerpentem quendam in Taenaro, quem quod morſu è veſtigio enecaret ἄδην κακὸν nominarunt; atque hunc ab Hercule ad Euryſtheum productum. FARN.

173. *Erraſſe*] Hoc tempore peſtis multi credebant contingere, & in Loimographiâ dabimus exempla ex Procopio, Cedreno, Sigisberto. DELRIUS.

173. *Mugiſſe ſolum:*] De Mugitus terrae omine, teſtis etiam Dion, in Tito, in Trajano, & in Severo, & Sariſberienſis l. 1. Polycratici in fine: Sane ut plurimum luem hanc terraemotus praecedit. Effici autem ſub terrâ ſonitus, qui mugitus imitantur, quod pro portento quidam arripiunt, id naturale eſſe, & ab incluſis exhalationibus, percuſſis vel percutientibus, provenire docet Ariſtoteles lib. 2 Meteor. c. 8. DELR.

174. *Simulacra virûm*] Vel quod ita ſe res habeat, vel quod in cladibus publicis metus ipſe faciat hujuſmodi apparere. Dion, in Tito, auctor eſt, exundante incendia Veſuvio, homines giganteae magnitudinis interdiu, noctuque per urbes oberraſſe. idem confirmat in Trajano. Pro prodigio hoc habuerunt etiam alii. Petronius Arbiter: *Ecce, inter tumulos atque oſſa arentia buſtis, Umbrarum facies diro ſtridore minantur.* Lucanus: libro 1. ——*venientes cominus umbras.* Item, *Tollentemque caput gelidas Anienis ad undas, Agricolae fracto Marium videre ſepulcro.* Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 8. ſub finem, ſcribit, Romae obſervata multa prodigia, Deorum iram nuntiantia: exauditas ominoſas voces incerto auctore, obſervatas oculis novas ſpectrorum facies, & haec oculis atque auribus hominum ſaepe oblata. & lib. 10. coelum arſiſſe, terram cum mugitu tremuiſſe, varias ſpectrorum facies horrendaſque voces auribus atque oculis hominum frequenter exceptas. DELRIUS.

175. *Ma-*

Majora viris; bis Cadmeum
Nive difcuffa tremuiffe nemus,
Bis turbatam fanguine Dircem:
Nocte filenti
Amphionios ululaffe canes.
O dira novi facies leti,
Gravior leto! piger ignavos
Alligat artus languor; & aegro
Rubor in vultu, maculaeque caput
Sparfere leves: tum vapor ipfam
Corporis arcem flammeus urit;
Multoque genas fanguine tendit.
Oculique rigent, & facer ignis
Pafcitur artus. refonant aures

Stil-

GRONOVII.

186. *Genas fanguine tingit.*] Cum Lipfiano optimus, *tendit*: & verum eft. Statius 1. Theb. *Tenditur ac fanie glifcit cutis.* Mox idem: *jamque amplexu*, ut Fabricius.

VARIORUM.

175. *Majora*] Thyeft. 671. & quae feq. à verfu 666. FARNABIUS.

175. *Cadmeum*] Thebanum, in quo Cadmus ferpentem interfecit, terrae motu tremuiffe. FARNABIUS.

177. *Dircen:*] Phoen. 126. manaffe fontes fanguine. FARN.

179. *Amphionios*] Thebanos, ab Amphione. Herc. Fur. verf. 260. & 914. FARN.

180. *O dira*] *Defcribit peftis notas & fymptomata.* FARN.

181. *Piger*] Infecto corde, vires omnes praecipue vitales infringuntur & fpiritus languent. FARNABIUS.

183. *Rubor*] *Flammaeque latentis* (id eft, vehementis caloris morbi) *Indicium rubor eft, & ductus anhelitus igni.* FARN.

183. *Maculaeque*] Puftulae, & exanthemata purpurea, nigra, viridia FARN.

184. *Vapor*] Tetri vapores & calidi fublati cerebrum incendunt, gravantque caput, in quo tanquam in arce & fpecula locavit Deus fenfuum organa, mentifque & rationis fedem. FARN.

186. *Multoque*] *Tument diftentae fanguine genae.* FARNABIUS.

187 *Oculique*] *Oculos ftupor urget inertes.* FARN.

187. *Sacer ignis*] Eryfipelas, Herpes, quem, cum tumor fit è ferventi fanguine ortus, pro pefte ponit vel peftis comite FARNABIUS. Virgilius: ——*contactos artus facer ignis edebat.* Quo loco male Servius putavit, *facrum ignem* effe, quem Graeci ἱερὰν νόσον vocant; cum ἱερὸν ὁ θ., tefte Hieronymo Mercuriali in variis lection. nihil fit aliud, quam epilepfia: *ignis* verò *facer* apud Latinos idem fit, quod apud Arabes *formica*, apud Plinium *zofter* & *circinus*, apud Scribonium *zona*; de quo Plato egit 2 de legibus Graecis ἕρπης vocatur; cujus quot fint genera, ex Gorraeo petas. Porro facri ignis, feu herpetis vim optime declaravit Lucretius libro 6. *Exurit facer ignis & urit corpora ferpens Quamcumque arripuit partem, repitque per artus.* DELRIUS.

187. *Sacer ignis*] Execranda peftis.

188. *Refonant*] *Solicitae porro plenaeque fonoribus aures.* Lucret. FARNABIUS.

Stillatque niger naris aduncae
Cruor, & venas rumpit hiantes.
Intima creber viscera quassat
Gemitus stridens. tunc amplexu
Frigida presso saxa fatigant:
Quos liberior domus elato
Custode sinit, petitis fontes,
Aliturque sitis latice ingesto.
Prostrata jacet turba per aras,
Oratque mori. solum hoc faciles
Tribuere Dei. Delubra petunt:
Haud ut voto numina placent,
Sed juvat ipsos satiare Deos.
Quisnam ille propero regiam gressu petit?

Ad-

GRONOVII.

195. *Custede sinit, petit is fontes,*] Dupliciter hic peccat Scaliger, & distinctione mutata & vocibus. Haec enim, *Quos liberior*, ad sequens membrum pertinent, non ad prius. Quid an domi saxa non erant, quae possent amplecti? an id prohiberet custos? Quam bellum vero, *petit is fontes?* Immo, qui morte custodum liberi possunt evadere ex aedibus, eos ad aquas publicas properasse dicit. *Petitis fontes*, ut Agam. *Cum Dardana tecla Dorici raperetis ignes.* Et in Oetaeo Nutrix magicam artem promittens: *Habuere motum saxa, discussi fores, Umbrae stetistis.* Iterumque: *qui Pindum ferunt, Aut te, Ossa.* Sic, *petitis fontes*, est, petunt fontes.

202. *Quisnam illè propero*] Hic novam orditur scenam liber optimus praefigitque personas: OEDIPUS. CHORUS. CREO. tresque primos versus Oedipo assignat, quartum *Adest petitus*, Choro. Eidem tribuit vers. 212. *Responsa*, & 214. *Ambage.*

VARIORUM.

189. *Stillatque*] *It naribus ater Sanguis*, propter corruptionem & humorum adustionem. FARNABIUS.

191. *Intima creber*] *Imaque longo Ilia singultu tendunt*, ob ventriculi convulsionem. FARNABIUS. Ait Virgilius: *Tum vero ardentes oculi, atque attractus ab alto Spiritus interdum gemitu gravis, imaque longo Ilia singultu tendunt* DELRIUS.

191. *Creber*] Quia teste Hippocrate, *πνεῦμα πυκνὸν μὲν ἐὸν πόνον σημαίνει, ἢ φλεγμονὴν ἐν τοῖς ὑπὲρ τῶν φρενῶν χωρίοις.* confirmat hoc Thucydides. DELRIUS.

192. *Tunc*] Interius aestuantes refrigerium petunt, marmora amplexantes, & humi strati. *Non stratum non ulla pati, &c.* Ovid. 7. Metam. *Nec fit corpus humo gelidum, sed humus de corpore fervet.* FARNABIUS.

194. *Quos liberior*] Aegri assumpta libertate ex morte moderatorum, qui eos curabant, *Fontibus & fluviis puteisque capacibus haerent, Nec sitis est extincta prius quam vita bibendo.* FARN.

198. *Hoc faciles*] Mori. FARN.

199. *Delubra petunt;*] Sophocles ait infinitos ante aras & delubra se prostravisse: & Lucretius, *Omnia denique sancta deûm delubra replerat Corporibus mors exanimis, oneratque passim Cuncta cadaveribus coelestum templa manebant Hospitibus, loca quae complerant aedituentes*, DELRIUS.

200. *Haud*] Deplorata quidem salutis suae spe, sed ut Diis exprobrarent crudelitatem. FARNAB.

203. *Cla-*

Adeſtne clarus ſanguine ac factis Creo?
An aeger animus falſa pro veris videt?
Adeſt petitus omnibus votis Creo.

VARIORUM.

203. *Clarus*] Jocaſtae frater. FARN.

205. *Petitus*] Supra verſ. 109. FARN.

ACTUS SECUNDUS.

Oedipus. Creon.

Reverſus Delphis Creon nunciat jubere Deum ut mors Laji expurgetur, nec prius ceſſaturam peſtem, quam in exilium mittatur interfector ejus; de quo, quia non nominatur, ambigitur.

Trimetri Jambici, & Tetrametri Trochaïci, & quidam Heroïci hexametri.

Oed. Horrore quatior, fata quo vergant timens,
Trepidumque gemino pectus eventu labat.
Ubi laeta duris miſta in ambiguo jacent,
Incertus animus ſcire cum cupiat, timet.
Germane noſtrae conjugis, feſſis opem
Si quam reportas, voce properata edoce.
Creon. Reſponſa dubia ſorte perplexâ latent.
Oed. Dubiam ſalutem qui dat afflictis, negat.

Creon.

GRONOVII.

207. *Gemino pectus eventu labat.*] Codex optimus: *gemino pectus afflictu.* Hinc & inde medium pectus affligitur ac tantum non effligitur.

VARIORUM.

206. *Fata*] Reſponſum Apollinis fatidicum.

FARNABIUS.

207. *Gemino*] Felici an infelici. FARN.

212. *Perplexa*] Namque obſcuro vera involvens ambages canit Apollo, ab obſcuritate & ἀμφιβολογίας reſponſorum Λοξίας cognominatus: quem tamen alii ita dictum autumant ab obliquo ſolis curſu vel tranſverſis radiis. FARN.

Creon. Ambage nexa Delphico mos est Deo
Arcana tegere. *Oed.* Fare; sit dubium licet:
Ambigua soli noscere Oedipodae datur.
Creon. Caedem expiari regiam exilio deus,
Et interemtum Laïum ulcisci jubet.
Non ante coelo lucidus curret dies,
Haustusque tutos aetheris puri dabit.
Oed. Ecquis peremptor incly ti regis fuit?
Quem memoret, ede, Phoebus; ut poenas luat.
Creon. Sit, precor, dixisse tutum visu & auditu horrida.
Topor insedit per artus, frigidus sanguis coit.
Ut sacrata templa Phoebi supplici intravi pede,
Et pias, numen precatus, rite summisi manus:
Gemina Parnassi nivalis arx trucem sonitum dedit,
Imminens Phoebea laurus tremuit & movit domum,
Ac repente sancta fontis lympha Castalii stetit.
Incipit Lethaea vates spargere horrentes comas,

Et

GRONOVII.

214. *Ambage nexa*] Statius 1. Thebaid. *quos nexis ambagibus augur Apollo Ediderat.* Et lib. 11 *iterumque meos oracula nectit In gemitus.* Sed Florent. quoque *flexa.* Cicero lib. 2. de Divin. *Oraculis partim falsis, partim flexiloquis & obscuris.* Statius 4. Thebaid. *Haec ubi fatur, Labitur & flexa dubios ambage reliquit*

223. *Tutum; visu & auditu horridum.*] Vossianus, Heinsianus, Germanicus & meus *horrido.* Quod cum in Venet. reperisset Delrius, confecit *horreo.* Melius Flor. *tutum visu & auditu horrida.*

227. *Arx trucem sonitum dedit,*] Flor. *trucem fremitum.*

230. *Incipit Lethea vates*] Quid monstri *Lethea?* Dira, ajunt, vel sui & decoris oblita. Alii, quia post responsum omnia obliviscebantur. Hoc sensu ipsi potius sunt Lethei, & minime quid ipsos deceat, considerant. Quis unquam ita locutus? Vitium quidem manifestarium. *Phoebeia* non habent nisi mali codices. Etruscus: *Incipit*

VARIORUM.

216. *Ambigua*] Quod dudum in Sphingis aenigmate feci. FARN.

219. *Coelo*] Vid. sup. v. 36. & 109. FARN.

227. *Gemina*] Duo vertices Tithoreus & Hyampeus, *qui Phoebo Bromioque sacri.* FARN.

227. *Parnassi nivalis*] Montis Phocidos, dicti à Parnasso Neptuni filio; vel potius à Deucalionis arca, quam λάρνακα vocant, huc primum à diluvio delata. FARNABIUS. Proprium hujus montis epithetum. Sophocles νιφόεντα vocat: & Panyasis, Παρνησὸν νιφόεντα θεοῖς διὰ ποσσὶ περίζων, Ἵεν Κασταλίης Ἀχελωΐδος ἄμβροτον ὕδωρ. Dionysius Afer ἐν τῇ οἰκουμ. περιηγ. Παρνησοῦ νιφόεντος ὑπὸ πτυχὶ —— DELRIUS.

228. *Laurus*] Supra vers. 16. FARNABIUS.

229. *Sancta fontis*] Fontis ad radicem Parnassi Musis sacri. FARN.

230 *Spargere*] *Non comptae mansere comae, sed pectus anhelum, Et rabie fera corda tument; majorque videri, Nec mortale sonans, afflata est numine quando*

Et pati commota Phoebum. contigit nondum specum,
Emicat vasto fragore major humano sonus:
Mitia Cadmeis remeabunt sidera Thebis,
Si profugus Dircen Ismenida liqueris hospes,
Regis caede nocens, Phoebo jam notus & infans.
Nec tibi longa manent sceleratae gaudia caedis.
Tecum bella geres; gnatis quoque bella relinques;
Turpis maternos iterum revolutus in ortus.
Oed. Quod facere monitu coelitum jussus paro,
Functi cineribus regis hoc decuit dari,
Ne sancta quisquam sceptra violaret dolo.

Re-

GRONOVII.

loeta vates. Nihil habeo melius, quam quod Nic. Heinsius conjecit: *Incipit repleta vates.* Quae aliis solet dici *Plena deo.* Lucanus lib. 5. *non unquam plenior artus Phoebados irrupit Paean mentemque priorem Expulit, atque hominem toto sibi credere jussit Pectore.* An *per colla?*

VARIORUM.

do Jam propiore Dei. FARN.

231. *Commota*] Temulenta spiritu, quem ἄσθμα δαιμόνιον vocant, exhalante è specu Delphico, quo cum pascentes non procul ab ipso specu capras suas correptas lascivire animadvertisset pastor quidam Coretas nomine, & ipse periculum rei facturus accessit, ingressusque afflari & futura praecinere coepit. atque hinc extructum est inibi adytum, in quo & pegma, quo inscenso vaticinarentur Phoebades. Innitebatur id triplici basi, propterea illi tripodis nomen est inditum, hinc & Pythius dictus, à πύθεσθαι, id est, afflatu ex putredine terrae orto. FARNABIUS. Oecumenius in cap. 16. Act. *Pythia dicitur mulier quaepiam, quae insidere solet tripodi Apollinis divaricatis cruribus; deinde hoc modo spiritus pravus inferne ascendens, & per loca mulieris transiens, eam insaniâ replebat; & hanc solutis crinibus sub haec bacchari, spumamque ore cogebat emittere, & ita in debacchatione constitutam insaniae verba proferre.* DELR.

233. *Mitia*] Rite autem hoc carminis genere refert Creon responsum. nam Hexametrum Pythio Apollini debetur. *haec dictae per carmina sortes,* & ἔπος dictum quod hoc carminis genere ἔπονται τὰ πράγματα τοῖς χρησμοῖς vel etiam κατ' ἐξοχὴν. FARNABIUS.

233. *Sidera*] Suavitas & aëris puritas è miti & benigna siderum configuratione. supra vers. 36. FARNABIUS.

234. *Dircem*] Thebas, juxta quas fons Dirce cujus aqua in Ismenum fluit. FARN.

235. *Phoebo jam notus*] Vide Phoen. vers. 243. FARNABIUS. Propter redditum oraculum Lajo quod explicui supra vers. 16. & cujus mentio, apud Proclum in lib. de animâ. Alcinoum cap. 19. & Eusebium lib. 6. Praeparat. cap. 6. Euripidis Scholiastes refert fuisse tale: Λάϊε Λαβδακίδη, παίδων γένος ὄλβιον αἰτεῖς; Δώσω τοι φίλον υἱὸν, ἀτὰρ πεπρωμένον ἐστὶ σοῦ παιδὸς χείρεσσι λιπεῖν φάος, *Laie Labdacide sobolis felix genus optas? Ecce, dabo carum natum: fors at feret olim Illius ut pereas manibus, & lumen amittas.* DELRIUS.

237. *Tecum*] Quae Oedipo evenerunt namque & ipse sibi oculos effodit, filiisque duellum ortum est de regno, FARNABIUS.

238 *Turpis*] Per incestum matrimonium. *videturque hic versus locum habere ante duos versus praeced.* FARNABIUS.

239. *Quod facere*] Vindictam, quam oraculo monitus paro, oportuit jam tum sub ipso regis funere peractam fuisse. FARN.

242. *Re-*

Regi tuenda maxime regum est salus.
Queritur peremptum nemo, quem incolumem timet.
Creon. Curam perempti major excussit timor.
Oed. Pium prohibuit ullus officium metus?
Creon. Sphinx & nefandi carminis tristes minae.
Oed. Nunc expietur numinum imperio scelus.
Quisquis deorum regna placatus vides;
Tu, tu, penes quem jura praecipitis poli;
Tuque, ô sereni maximum mundi decus,
Bis sena cursu signa qui vario regis,
Qui tarda celeri secula evolvis rota;
Sororque fratri semper occurrens tuo,

No-

GRONOVII.

246. *Prohibent nefandi*] Lipsium quidem haec Oedipo dantem & priorum trium versuum personas mutantem merito hic oppugnant & causam cur mors Laji vindicata non fuerit, veram adscribunt: sed ea istis verbis obscurius, quam ipsum est oraculum, indicatur. Itaque posteriores in alia ierunt omnia, & *carminis nefandi minas* majoremque metum interpretantur, ne ex oraculo Laji interfector Jocastam duceret. At ejusmodi nulla exstabat dictio. Et si exstitisset, metuendum erat id ludibrium fortunae, quamdiu ignorabatur ille interfector, neque inquisitum & vindicatum erat id piaculum, quum non posset ab incognito caveri. Accidit huic versui plane contrarium Thebanae sortis, quae fuit ut incolumi Sphinge qui aenigma solvere non poterant, dirae poenae subjicerentur: hic eadem Sphinge sublata aenigma factus lectores cruciavit. Quare diversam Oedipodi rationem ineuntes auctore unico Ms. restituere nunc illam nos oportet, & posthac legere: *officium metus?* Cr. *Sphinx & nefandi carminis tristes minae.* Sic ille ob hanc quoque correctionem admirabilis codex. Jamque agnoscimus majorem illum metum, qui prohibuit vindicari Lajum, fuisse Sphingem obsidentem Thebas & dirum ejus carmen: dum scilicet quotidiana suorum funera Thebani lugent, longe illis fuit haec generosa vindictae cura. Sophocles: *Οι. Κακὸν δὲ ποῖον ἐμποδὼν τυραννίδος Οὕτω πεσούσης, εἶργε τοῦτ᾽ ἐξειδέναι; Κρ. Ἡ ποικιλῳδὸς Σφὶγξ τὰ πρὸς ποσὶ σκοπεῖν, Μεθέντας ἡμᾶς τ᾽ ἀφανῆ, προσήγετο.* Plinius lib. 7. c. 39. *quam quidem injuriam lucrifecit ille, mercatus in luctu civitatis, quando arguere nulli vacabat.* Tacitus lib. 4. annal. *Neque senatus in eo cura, an imperii extrema dehonestarentur: pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quaerebatur.* Homerus Od.

VARIORUM.

242. *Regi*] Caedem regis ulcisci, regi & justum & utile. FARN

243. *Queritur*] Duo lib. scripti, *Quaerit.* Nemo enim subditorum ulcisci solet necem Regis, quem timuerunt; illum non lugent, nec dolent, laetantur potius, & gaudent se jugo liberatos. hoc amplius regni successoribus satagendum, ne inulta regicidia. Quid in hac mente vitii? nec in sequentibus. Nam apte respondet Creo. Non ea (quam putas) causa omissae ultionis, & officii: sed quod major metus imminens, excussit illam sollicitudinem. Major hic metus: Sphinx Thebas obsidens, & diras illas sortes civibus proponens, quas mox vocat, nefandi carminis tristes minas. DELRIUS.

244. *Major*] Ne, ex oraculo, Laji intefector Jocastam duceret. FARNABIUS.

249. *Tu, tu,*] Jupiter. FARN.

250. *Tuque,*] Phoebe. FARN.

253. *Sororque*] Vide quae à v. 834. Thyest. FARNABIUS.

253. *Occurrens*] Ibid. 836. FARN.

254. *Qui-*

Noctivaga Phoebe; quique ventorum potens
Aequor per altum coerulos currus agis;
Et qui carentes luce disponis domos,
Adeste. cujus Laïus dextra occidit,
Hunc non quieta tecta, non fidi lares,
Non hospitalis exulem tellus ferat.
Thalamis pudendis doleat & prole impia.
Hic & parentem dextera perimat sua;
Faciatque (num quid gravius optari potest?)
Quidquid ego fugi. non erit veniae locus.
Per regna juro, quaeque nunc hospes gero,
Et quae reliqui; perque Penetrales deos:
Per te, pater Neptune, qui fluctu brevi
Utrimque nostro geminus alludis solo.
Et ipse nostris vocibus testis veni

GRONOVII.

λ. Καταλείπομεν ἡμεῖς Ἄκλαυςὸν ϗ ἄθαπτον, ἐπεὶ πόνος ἄλλος ἵκηται.

258. *Hunc non quietum tecta*,] Sic in Pall. esse notaverat Commelinus: inde receperunt. Prius edebatur *quieta*: & huic calculum suum apponit Florentinus.

264. *Quaeque nunc hospes gero*] Gruterus sic dici notat *imperium gerere*: sed addit nec diverso valde modo Tacitum: *si hi duxissent provincias*. Immo valde diverso: nam *ducere* ibi est sortiri, forte ducere. Tamen & sic Florentinus: *hospes gero*. Videturque esse dictum, ut *regnum agere* Floro, lib. 1. de Tullio: *regnum dolo partum sic egit industrie, ut jure adeptus videretur*. Et sequenti cap. *potestatem non melius egit, quam acquisierat*. Solere autem ab antiquis haec verba interdum promiscue usurpari ostendimus 4. Obs. 14.

VARIORUM.

254. *Quique*] Neptunus, non Aeolus. FARN.

256. *Qui carentes*] Pluto. FARN.

258. *Hunc*] Quas inscius interfectori Laji imprecatur in suum ipsius caput ceciderant; vel etiam casurae erant omnes hae dirae. FARN.

259. *Non hospitalis*] Nec enim admiseruntеum Athenienses, ut habet Sophocles in Oedip. Colonaeo. FARN.

263. *Quidquid*] Parricidium & incestum quae se effugisse credit. supra vers. 12. FARN.

264. *Per regna juro*,] MSS. omnes quos vidi, *gero*. quod si retineas; pro *regna*, malim *sceptra*. per sceptra enim jurare solebant reges. COMMEL.

265. *Penetrales Deos:*] Penates. FARNABIUS.

266. *Pater Neptune*,] Lucilius: *Ut nemo sit nostrum, quin pater optimu' Divum, Ut Neptunu' pater*, &c. Pater dicitur Neptunus, quia aquam significat, & ex aqua oriri cuncta quidam Philosophi voluerunt: ideo Homerus Ὠκεανός θ', ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται. & Virgilius noster: *Oceanumque patrem rerum*. Claudianus in Panegyr. de Theodosii consulatu: *Hic confidit aquis, hic procreat omnia flammis*. Idem tradidit Epiphan. lib. 3. contra haereses, quod & Cicero 2. Academ. prodidit. DELRIUS.

267. *Utrimque*] Isthmo in quo Corinthus, suum, ut credidit, solum. FARNABIUS.

Fatidica vatis ora Cirrhéae movens.
Ita molle ſenium ducat, & ſummum diem
Securus alto reddat in ſolio parens,
Solaſque Merope noverit Polybi faces,
Ut nulla ſontem gratia eripiet mihi.
Sed quo nefandum facinus admiſſum loco eſt,
Memorato. aperto Marte, an inſidiis jacet?
Creon. Frondifera ſanctae nemora Caſtaliae petens,
Calcavit artis obſitum dumis iter;
Trigemina qua ſe ſpargit in campos via.
Secat una gratum Phocidos Baccho ſolum,

Un-

GRONOVII.

271. *Alto degat in ſolio*] Multum hic Lipſius amico ſuo debet, à quo docetur, quid ſit *degere in alto ſolio.* Sed forte non hoc ignorabat ille, verum quaerebat, an non melior huic ſententiae ſcripta lectio, *reddat.* Nunc hoc addendum, novitium eſſe *τὸ degat:* nam in Mſſ. Gruteri novem, duobus Germ. Voſſiano & noſtro, *regat:* in quibuſdam olim vulgatis *regnet*, in quodam *rodat.* Gruterus neſcit, an dicatur Latine *reddere ſummum diem*: itaque inclinat ſuſpicari, *cludat.* Etruſcus firmat Lipſianum *reddat*: & videtur dictum, ut *vitam, ſpiritum, animam reddere.* Cicero pro Sulla: *luciſne hanc uſuram eripere vis plenam lacrimarum atque moeroris? libenter reddiderit ademta ignominia foediſſimi criminis.* Ovid. l. 10. *Atque utinam pro te vitam tecumque liceret Reddere.* 1. Triſt. 3. *Integer hanc potui nuper bene reddere vitam.* Seneca Nat. quaeſt 6, 1. *in luce hanc & in aperto ſpiritum reddam.* Agamemnone: *fratrem reddat, aut animam ſtatim* Hercule Oetaeo. *exigam poenas tibi Reddamque vitam.* Apulejus de Deo Socratis. *At ubi vita reddita remeandum eſt.* Sic enim Mſſ. Brem. pro vulgato *edita.* Lucretius 4, 761. *Certe ut videamur cernere eum quem Reddita vitai jam mors & terra potita eſt.* Sed hic aliquid morae. Tanaquil. Faber *jam pauſa.* Forte: *eos queis Reddita vitai jam ſors.* Naſcentes lucem & diem accipimus; morientes igitur reddimus atque dimittimus: immo quotidie, cum illuceſcit, accipimus diem, ubi adveſperavit, reddimus *Reddit* igitur *ſummum diem*, qui dimittit non recepturus. Troadibus: *Cum conjux oculis impoſuit manum, ſupremuſque dies ſolibus obſtitit.*

274. *Quo nefaſtum facinus*] Immo *nefandum:* ſic optimus cum Lipſiano: ſic & olim voluit Delrius.

277. *Calcavit altis obſitum dumis*] Melius Florentinus, *artis.* Hoc eſt, arctis ſive denſis, nam ita fere ſemper in libris antiquis haec vox ſcribitur.

VARIORUM.

269. *Cirrheae*] A Cirrha Phocidis oppido, ubi Apollinis oraculum, id eſt, ipſe Apollo veni teſtis, per te juro. FARN.

270. *Ita molle*] Sic pater meus (ut putavit) Polybus non à me interficiatur, imo in longum feliciter extendat aevum: & Merope (quae & aliis Peribaea) mater non mihi nupta, ſola ſciat nuptias Polybi, ut ego non pepercero interfectori Laji. FARN.

270. *Summum diem*] Certe *ſummus dies* heîc eſt dies mortis, quemadmodum & Martiali: *Summum nec metuas diem, nec optes.* GRUTERUS.

276. *Frondifera*] Laurifera, ſupra verſ. 16. FARNABIUS.

276. *Sanctae*] Supra verſ. 229. FARN.

276. *Petens,*] Lajus ad oraculum Delphicum proficiſcens, qua trivium ducit Thebas, Corinthum & in Atticam & dicebatur σχίση. FARN.

280. *Ima*]

Unde altus ima deserit, coelum petens,
Clementer acto colle, Parnassos biceps.
At una bimares Sisyphi terras adit,
Olenia in arva. tertius trames cava
Convalle serpens tangit errantes aquas,
Gelidumque dirimit amnis Elei vadum.
Hic pace fretum subita praedonum manus
Aggressa ferro facinus occultum tulit.
In tempore ipso, sorte Phoebea excitus,
Tiresia tremulo tardus accelerat genu,
Comesque Manto luce viduatum trahens.

GRONOVII.

280. *Unde altus ima deserit,*] Sane optimus quoque *arva:* ut Lipsii Melisseus & Delrii Moguntinus, qui duo, etsi posteriorem valde recentem dicat, qui vidit, optimi sunt omnium, quos ante nos & Florentinum viri docti adhibuerunt. Nec quia tertio post versu vox eadem repetitur, suspectis potius libris me dare velim, qui alterum ostentant.

283 *Olenia in arva*] Mira hic Senecae Geographia. Olenus non potest esse Boeotiae, quam faciunt: nam Corinthus contraria Boeotiae via aditur. Est ergo Olenus Achajae, quam intelligit Seneca. Sed quid sibi vult hic *amnis Eleus*, quem nisi Alpheum interpretari non possumus. At eadem via, quae è Phocide Corinthum ducit, etiam ducit in Elidem, in remotiore Peloponnesi parte positam. Pausanias Σχιστὴν vocari ait viam, in qua Lajus occisus, & sic dirimi, ut alia in Boeotiam, alia Corinthum, alia in Atticam vertatur. Ergo Atticae nominari hic amnis debet, & aut fallor, aut is est *Ilissus*: ut scripserit forsan: *amnis Ilissi vadum.* Cujus *errantes* dicit *aquas*, quia & in Hippolyto Maeandro eum comparaverat. Mss. quidam non *Elei*; sed *Elidis*, vel *Ellidis.* Valde autem vereor, ne Ilissum acceperit pro Cephisso, in quo γεφυρᾷ & γεφυρισταί.

289. *Tremulo tardus accelerat gradu,*] Optimus: *accelerat genu.* Et notat idem ex quibusdam Commelinus. Laevius apud Gellium: *Corpore pectoreque undique obeso, Ac mente exsensa tardigenulo senio oppressum.*

VARIORUM.

280. *Ima*] Valles, planitiem. FARN.

280. *Ima deserit,*] Sic quoque Traject. alter, & duo excusi. Et manifestior est oppositio *inter ima & coelum*, quam inter *arva* & *coelum*. SCHRODERUS.

281. *Parnassos*] Sup v. 227 FARNABIUS.

282 *Sisyphi*] Corcyram in Isthmo primum condidit Sisyphus latro, Aeoli filius; deinde aucta ab Ephyre Oceani filia, *Ephyra* dicta est: ad summum à Corintho Marathonis filio, *Corinthus* nominata. FARN.

283. *Olenia*] Boeotiam, ubi Olenus urbs. FARNABIUS.

286. *Pace*] Atque ita paucis stipatum. FARN.

287. *Facinus*] Caedem regis. FARN.

287. *Occultum*] Sine indicio FARN.

288. *Sorte*] Oraculo Phoebi monitus & jussus. FARNABIUS.

290. *Comesque*] Filiaque patrem ducens. FARNABIUS.

290. *Manto*] Filia Tiresiae, à cujus lacrymis denominatam *Claron*, sacram Apollini, ex scriptore Thebaidis refert Scholiast. Apollonii in lib. I. vers. 308. etsi Nearchus & Theopompus aliter, ut refert idem Schol. rara quaedam adferens. vide etiam Pausan. in Achaic. qui prodit: cum Thebas Thersander Polynicis filius & Argivi cepissent; inter captivos Delphos abductam Manto, cum ejus pater Tiresias ad Haliartum in viâ fato fuisset functus. Jussi ab oraculo captivi in Asiam Coloniam ducere, eo transmisere; ad Claron in-

OEDIPUS. TIRESIAS. MANTO.

Tiresias per aruspicium eruere Laji interfectorem tentat, sed re propter tristia extispicia infecta ad necromantiam se convertit.

Oed. SAcrate Divis, proximum Phoebo caput,
Responsa solve; fare, quem poenae petant.
Tires. Quod tarda fatu est lingua, quod quaerit moras,
Haud te quidem, magnanime, mirari addecet:
Visu carenti magna pars veri latet.
Sed quo vocat me patria, quo Phoebus, sequar,
Fata eruantur. si foret viridis mihi
Calidusque sanguis, pectore exciperem Deum.

Ap-

GRONOVII.

293. *Quod tardo fatum*] Non necesse est quaerere; quid sit *tardare fatum.* Optimus tamen cum Vossiano & Cruseriano: *Quod tarda fatu est lingua, quod quaerit moras.*

295. *Visu carentem magna*] Flor. Vossian. meus duoque Germanici, *carenti*: & sic legisse Gellium Bernardinum docent ejus commentarii. Plautus sane Varroque & Cicero ita loquuntur. Quibus addimus Silium l. 12. *hostique propinquo Roma latet.* Auson. Idyll. 11. *Sol cui nec furto Veneris latet armipotens Mars.* Nec spernendum alterum, quo nunc frequentius utimur: *Latet me:* nam sic & alibi Varro, Ovidius, Virgilius, Justinus: sed relinquendum aut restituendum cuique quod placuit.

298. *Pectore excuterem Deum.*] Flor. Voss. & omnes Delrii, *exciperem*: quod non est, cur sequamur, inquit ille: respexit enim Seneca illud Virgilii: *magnum si pectore posset Excussisse Deum.* Sed aliud voluit Virgilius, aliud Seneca: ille ostendit laborem vatis vix ferentis incumbentem vim numinis, hic promptam voluntatem Superis se, si fieri posset, praebituri. Ovidius 14. Met. *tandemque Deo furibunda recepto.* Lucanus l. 1. *nec si te pectore vates Accipiam.* Lib. 5. *& insueto concepit pectore numen.* Medea: *Cum jam recepto Maenas insanit deo:* Herc. Oetaeo: *conceptum ferens Maenas Lyaeum.* Longe aliud alterum Agamemnone: *dum excutiat deum. Excutere deum* non est vaticinari, sed furere ac vaticinari desinere.

VARIORUM.

de positis castris, Cretenses cum exercitu occurrêre, eosque ad Rhacium deduxêre; qui Manto sibi in conjugem accepit, & ex ea Mopsum genuit. DELRIUS.

290. *Luce viduatum*] Tiresiam coecum fuisse nemo negat, sed in coecitatis causa tradenda dissentiunt Callimachus in hymno εἰς λουτρὰ τῆς Παλλάδος, Homeri scholiastes Odyss. κ'. Nonnus Dionys. ε'. Lucian. in Astrol. Apoll. l. 3. Bibl Ovid. in Met. vide Politianum in Miscell. c. 89. & Falck. in Nonnum. DELRIUS.

291. *Sacrate*] Ὦ πάντα νωμῶν Τειρεσία διδακτά τε, ἄῤῥητά τ' οὐράνιά τε, *&c.* Sophoc. in Oedipo tyranno, unde pleraque hujus Tragoed. desumpta sunt. FARNABIUS.

291. *Proximum*] In divinatione Apollini secundum. nam & Tiresiae oraculum fuit. FARN.

292. *Fare*] Divinare quis sit ille Laji interfector, quem fata ad poenas poscant. FARN.

293. *Quod tardo*] *Excusat se vates per senium & coecitatem non valere vaticinio, velle autem exquirere per extispicia.* FARN.

296. *Phoebus,*] Sup. v. 288. Phoebi oraculum. FARNABIUS.

303. *Opi-*

Appellite aris candidum tergo bovem,
Curvoque numquam colla depressum jugo.
Tu, lucis inopem, gnata, genitorem regens,
Manifesta sacri signa fatidici refer.
Mant. Opima sanctas victima ante aras stetit.
Tires. In vota superos voce solenni voca,
Arasque dono thuris Eoi extrue.
Mant. Jam thura sacris coelitum ingessi focis.
Tires. Quid flamma, largas jamne comprendit dapes?
Mant. Subito refulsit lumine, & subito occidit.
Tires. Utrumne clarus ignis; & nitidus stetit,
Rectusque purum verticem coelo tulit,

Et

GRONOVII.

304. *In vota superos voce solenni voca,*] Virgilii: *cessas in vota precesque, Tros, ait, Aenea?* Nempe deos vocare. Quod proprie est, orare ut suscipiant, quae illis vovemus, nosque votorum compotes faciant. Sic ipse supplet l. 7. *divosque in vota vocavit.* Et lib. 12. *Opemque dei non cassa in vota vocavit.*

308. *Subito refulsit lumen,*] Florentinus: *lumine.* nempe ipsa flamma.

VARIORUM.

303. *Opima*] Herc. Fur. 908. FARN.

303. *Stetit*] Placida non reluctans. inf. vers. 336. FARN.

305. *Thuris Eoi*] Sabaei. FARN.

306. *Ingessi*] Dedi, ut loquitur Herc. Fur. 917. Plinius lib. 12. cap. 14. *ingere thura aris* dixit. utrumque sollemne vocabulum. DELRIUS.

307. *Largas*] An carnes impositas avide depasta est? *quod laetum signum.* FARNABIUS.

307. *Quid flamma, largas jamne comprendit dapes?*] Farnabius *carnes impositas* interpretatur. At cum pyromantiam hic ex ture oblato; & mox versu 324. ex vino libato describat; tum denique versu 334. victimam admovere jubeatur Manto, alienam putem huic loco carnium mentionem. Significant autem *dapes* rem divinam quamcumque, sed quae antiquitus fiebat aut hiberna semente, aut verna. Vid. Fest. ad vocem *daps* SCHRODERUS.

308. *Subito refulsit*] *Signum triste Oedipo portendens subitam ruinam è statu regio, quo subito evectus fuerat.* FARNABIUS.

309. *Utrumne clarus ignis,*] Habes in iis quae sequuntur Pyromantiae, Capnomantiae, & Hieroscopiae accuratissimam descriptionem, cui similem apud alios scriptores non invenio. *Pyromantia* divinationis genus, quod à flammâ capiebatur: *Capnomantia* aliud, quod à fumo: *Hieroscopia*, extispicium est. de quibus vanissimis superstitionibus, quid sentiendum, & quam exsecrabiles sint, docere te poterunt D. Isidorus l. 8. Origin. cap. de Magis. Rhabanus lib. de praestigiis Magorum. Joan. Sarisberiensis lib. 1. Polycratici c. 12. & lib. 2. à cap. 17. Gaudentius Merula in Memorabilium libris, & fusissime Michael Medina l. 2. de verâ fide c. 2. DELRIUS.

309. *Clarus ignis, & nitidus*] Ex suo MS. legendum esse contendit Ger. Vossius *viridis.* quo sensu *flammam virentem* dixit Horatius Epod. XVII. 33. h. e. *firmam & validam* Vid. Cl. Burm. Val. Flac. Argon. lib. 1. v. 205. SCHRODERUS.

310. *Rectusque, &c.*] Haud nauci est aliorum *Recensque*, neque eis quisquam accedit exemplariorum nostrorum. Optimi erat auspicii, recta in coelum evolans flamma cum fumo. GRUTER.

Et ſummam in auras fuſus explicuit comam?
An latera circa ſerpit incertus viae,
Et fluctuante turbidus fumo labat?
Mant. Non una facies mobilis flammae fuit:
Imbrifera qualis implicat varios ſibi
Iris colores, parte quae magna poli
Curvata picto nunciat nimbos ſinu.
Quis deſit illi, quiſve ſit, dubites, color.
Caerulea fulvis miſta oberravit notis,
Sanguinea rurſus; ultima in tenebras abit.
Sed ecce pugnax ignis in partes duas
Diſcedit, & ſe ſcindit unius ſacri
Diſcors favilla. genitor, horreſco intuens,
Libata Bacchi dona permutat cruor,
Ambitque denſus regium fumus caput.
Ipſoſque circa ſpiſſior vultus ſedet,
Et nube denſa ſordidam lucem abdidit.
Quid ſit, parens, effare. *Tireſ*. Quid fari queam

In-

GRONOVII.

320. *Ultimum in tenebras abit.*] Optimus elegantius: *ultima in tenebras abit*. Ut apud Terentium *prima fabula*, apud Ciceronem *prima provincia* pro primis partibus vel locis fabulae & provinciae.

VARIORUM.

311. *Comam?*] Flammas. FARNABIUS.

313. *Fluctuante*] Non recta aſcendente. FARN.

315. *Imbrifera*] Pluviae praenuncia nube, jam in pluviam reſolvi parata. FARN.

315. *Varios*] Puniceum, viridem, coeruleum. FARNABIUS.

317. *Curvata*] In arcum curvata ſemicirculo minorem, cujus ratio eſt, cum roſcidus humor quaſi ſubjectum, tum ſolis quaſi efficientis ſuperior pars, quorum utrumque pyramidale FARN.

320. *In tenebras*] Flamma haec nigra apparet vel extinguitur, *quod Pyromantice coecitatem Oedipo praedicit*. FARN.

321. *In partes duas*] *Quod deſignat fratres Eteoclem & Polynicem in vivis diſcordes, mutuiſque vulneribus occubituros, atque ubi eidem rogo imponentur flammam ſediviſuram*. FARNABIUS. Lucanus lib. 1. —— *Veſtali raptus ab ara Ignis, & oſtendens confectas flamma Latinas Scinditur in partes, geminoque cacumine ſurgit Thebanos imitata rogos*. —— DELRIUS.

324. *Libata*] *Horrendum dictu latices nigreſcere ſacros, Fuſaque in obſcaenum ſe vertere vina cruorem*. FARNABIUS.

325. *Ambitque*] Hoc etiam è Capnomantia, regi coecitatem portendit. FARN.

328. *Effare.*] Divinando. FARN.

328. *Quid fari queam*] Male interp. *fari*, exponunt, loqui.. eſt enim hic θεσφατίζειν. Varro lib. 5. de ling. Latina ita ſcripſit; Qui divina praedivinando ſolent fari, *fatidici* dicti. Ennius; *Atque Anchiſes doctu' Venus quem pulcra dearum Fari donavit, divinum & pectus habere*. DELRIUS.

330. *Sed*

Inter tumultus mentis attonitae vagos?
Quidnam loquar? sunt dira, sed in alto, mala.
Solet ira certis numinum ostendi notis.
Quid istud est, quod esse prolatum volunt,
Iterumque nolunt, & truces iras tegunt?
Pudet Deos nescio quid. huc propere admove,
Et sparge salsâ colla taurorum mola.
Placidone vultu sacra & admotas manus
Patiuntur? *Mant.* Altum taurus attollens caput,

Pri-

GRONOVII.

329. *Inter tumultus mentis attonitae vagos?*] Idem, *vagus.* Ego nimirum vagus & incertus, ubi consistam, quid statuam, quid teneam.

VARIORUM.

330. *Sed in alto,*] Sed obscuritatis caligine tecta nec eruenda facile. FARNABIUS.

331. *Solet ira*] Iram Deorum per exta, eorumque indicia denotari existimabant. Statius 4. Thebaid. —— *aut verum spirantibus extis.* Tibull. l. 1. eleg. 9. *fibram* vocat *Deorum consciam*, & eleg. 11 Deorum nunciam. DELRIUS

333. *Iterumque*] Sequentia enim signa offuscant priora. & huc referri potest illud vers. 320. *ultima, in tenebras abit* FARNABIUS

334. *Nescio quid.*] *Incestus innuitur Oedipi cum matre.* FARNABIUS.

334. *Propere*] Ritum sacrificandi sic accurate Dionys. Halicarnass. lib. 7. *Consules sacerdotesque quibus fas erat, lotis manibus, & lustratis aquâ purâ victimis, molaque conspersis earum capitibus, votisque nuncupatis, ministros eas mactare jubebant: quorum alii stantem tum etiam hostiam vecte feriebant in tempora, alii cadentem cultris excipiebant; mox direpto tergore, concidebant membratim, delibatasque ex singulis extis, aliisque membris primitias, farre obvolutas, in canistris offerebant sacrificantibus; qui aris impositas succendebant, & vinum insuper adfundebant, quae singula in sacrificiis Graecorum factitari solita apud Homerum licet videre.* (mox subjungit Homeri loca) *eaque etiam aetate meâ Romanos in sacris observare comperi.* Haec ille. DELRIUS.

334. *Admove*] Ante aram statue. rituale vocabulum, ut docet Brissonius, & alii. DELRIUS.

335. *Sparge salsa, &c.*] Ab hoc ritu victimae dicebantur *immolari*, auctore Servio in 4. & in 10. Aen. Glossar. Graeco-Latin. *molacio ἄλετμα molator ἀλετεύς.* num forte rectius legamus, ἄλιτμα & ἀλιτεύς; nam ἅλς salsugo & *mola* in sacrificiis salsa. quid *mola* sit, docet Festus: *Immolare, est molâ, id est, farre molito & sale hostiam persperſam sacrare.* Vult Brisson. *molam* vocari far molitum & salitum; addere potuit & *tostum*, hoc est, ador seu adus ex eodem Festo & Ausonio. Verum quia hic non Romanum, sed Graecanicum sacrificium describitur, opinor Senecae *molam* accipiendam de farre non freso, sed integris frugibus. Scribit enim Turnebus lib. 7. adversar. cap. 13. Graecis in more positum fuisse, hostiis fruges integras, non tritas nec molitas inspergere: & argumento esse, quod eorum molae vocentur οὐλαὶ seu οὐλοχύται, quae erant hordei integri, & frugum cum sale admixto: usos autem Graecos, ut Theophrastus prodidit, in sacris hordeo non molito, in priscae vitae memoriam, quando homines, solidis, non contusis, aut fractis frugibus vescebantur. Frons ergo victimae à Graecis solido farre perspergebatur: postquam tamen mactata & in partes erat divisa, singulae partes adolendae, polline, quemadmodum apud Romanos, conspergebantur, ut ex Homero Dionys. l. 7. affirmavit. Homer. Odyss. ξ'. Καὶ τὰ μὲν ἐν πυρὶ βάλλε, παλύνας ἀλφίτου ἀκτῇ. *Et partem quidem in ignem jecit, miscens farinae flori.* DELRIUS.

336. *Placidone*] Sacrum ingratum censebatur, si hostia aris admota refugeret, reluctaretur, mugitum icta daret, aut non placide & recte caderet. FARNABIUS.

338. *Ex-*

Primos ad ortus positus, expavit diem;
Trepidusque vultum solis & radios fugit.
Tiref. Unone terram vulnere afflicti petunt?
Mant. Juvenca ferro semet imposito induit,

Et

GRONOVII.

339. *Trepidusque vultum solis & radios*] Hoc quidem à Lipsio: & subscribit Florentinus. Tamen hoc mihi magis suspectum, quam quod antea vulgabatur: *vultum obliquat & radios fugit.* Primum ipsum hoc non est tale, ut indocti correctoris videatur. Sic Thyeste: *Obliquatque oculos oraque comprimit.* Deinde videtur sublatum ab illis, qui *radios* non putabant intelligi, si vox *solis* abesset. Non enim hoc plebejum. Ovidius lib. 7. Metam. *contraque diem radiosque minantes Obliquantem oculos.* Statius prima Thebaide: *inaspectos coelo radiisque penates.* In epithalamio Stellae: *Excludunt radios silvis decussa vetustis Robora.* Audacius etiam Graeci, ἀκτῖνα. Aristophanes Ornithibus: Οὐδ' αὖ θερινὴ πνῖγος ἡμᾶς ἀκτὶς τηλαυγὴς θάλπει. Libanius decl. 6. ἰδοὺ μὲν, ὦ βουλὴ, τὸ ἀκτίνων ἀπολαύειν καὶ τρυφᾶν. Idem in Juliani necem: γεγυμνωμένον μέσου θέρους ἐν μεσημβρίᾳ ταῖς ἀκτῖσι πιεζόμενον.

341. *Ferro semet opposito induit,*] Lipsii liber, *imposito:* non male, ait ille, de securi: vulgata tamen recta, de cultris quibus eadentem excipiebant & jugulabant. Nimirum versus sequentes videntur significare non securi desuper perfractum collum, ut alias solebat, sed jugulum praesectum. Gruterus nihil mutandum esse ait pluribus demonstratum sibi in libro peculiari de expositionibus infantum. Tamen & Delr. Flor. Voss. *imposito.* Et credibile est ad certiorem popae ictum praebendum, ut nunc quoque fit mactandis bubus, victimas τραχηλίζεσθαι & resupinatas, (interdum utique quum superis diis sacrificarent, ut voluit Delrius) ut ita erecto & aperto jugulo tam bene *impositum ferrum* quam *suppositum* dici possit pro applicito. Homerus vocat αὖ ἐρύειν primo & secundo Iliados. Ad priorem locum Eustathius: Ἔθος Ἑλληνικὸν, εἰ μὲν τοῖς ἄνω ἔθυον ἀνακλᾶν τὸν τῶν ἱερείων τράχηλον, ὥς τε ἀφορᾶν ὡς εἰς οὐρανόν· καὶ ἐλέγετο τοῦτο αὖ ἐρύειν ἐν παραθέσει δύο λέξεων, ἤ αὐ ἐρύειν ἐν συνθέσει κατὰ ὑφέν· τουτέστιν ὀπίσω ἕλκειν καὶ ἀναφέρειν ἐν τῷ ἀνακλᾶν· ὃ δὴ ἑρμηνεύειν δοκεῖ Σοφοκλῆς, ἐν τῷ ἄνω τρέπων ἔσφαζεν. Εἰ μὲν τοι ἥρωσιν ἢ ὅλως τοῖς καταχθονίοις ἔθυον, κάτω τὸ ἱερεῖον ἀποκλίνοντες ἔσφαζον. Scholiastes Apollonii ad lib. 1. v. 565 Ὅταν δὲ λέγῃ ἐπὶ τὴν ἐλακάτην ἐρύσαντο τὰ λαῖφα, τοῦτό φησιν, ὅτι κοῖλα τῆς ἀκροθύτου μέρους τῆς ἱστοῦ ἀνείλκυσαν τὰ ἱστία. Quo adjuvatur vis ejus verbi. Unde & unus Apaturiorum dies Ἀνάρρυσις, quod censent dictum διὰ τὸ θύειν. Nam quod addit Gruterus, non videre se quomodo juvenca *induat se* cultro imposito, facilis est responsio, subsultando aut impellendo se & irruendo in ferrum, antequam id victimarius urgeat. Lactantius ad 4. Thebaidos: *Sacerdotum consuetudo talis est, ut aut ipsi percutiant victimas, & Agones appellantur, aut sic tenentis cultrum alter impingat.*

VARIORUM.

338. *Expavit*] *Hoc etiam Hieroscopio, regis coecitas praedicitur.* FARN.

340. *Unone*] Quoto mallei ictu cadunt victimae? *hoc enim observatum in aruspicina.* FARN.

341. *Juvenca*] *Sic Jocasta uno vulnere se occidit.* FARNABIUS.

341. *Opposito induit,*] M. S. meus, *imposito.* Virg. 3. Georg. *Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri.* Sed haec contraria sunt? nequaquam. Nam à Cleone 1. Argonaut. si Natali in Mytholog. credimus, proditum fuit, veteres superis sacrificantes, resupinatarum jugulum sursum convertisse; cum inferis faciebant, earumdem collum deorsum terram versus deprimere solitos. quod & Myrtilus docet his verbis, εἰώθασιν ἱερεῖς τὰ θύματα τοῖς κάτω θεοῖς ἐναγίζόμενοι ἐν τῇ γῇ ἀποτέμνεσθαι τὰς κεφαλάς· οὕτω γὰρ θύουσι τοῖς ὑποχθονίοις· τοῖς δὲ οὐρανίοις ἄνω ἀναστρέφουσι τὸν ἱερείων τὸν τράχηλον σφάζοντες. Recte ergo Virgilius dixit *suppositi*, eum loquatur de inferorum sacrificio, quo culter quodammodo victimae jugulo supponebatur: quare & lib. 6. Aeneid. *Supponunt alii cultros* —— recte etiam noster dixit *imposito*, cum agat de superorum sacrificio, quo culter hostiae collo quasi imponebatur. Unde apparet verissimam esse optimi mei cod. scripturam. DELRIUS.

342. *At*

Et vulnere uno cecidit: at taurus, duos
Perpeſſus ictus huc & huc dubius ruit,
Animamque feſſus vix reluctantem exprimit.
Tireſ. Utrum citatus vulnere anguſto micat,
An lentus altas irrigat plagas cruor?
Mant. Hujus per ipſam, qua patet pectus, viam
Effuſus amnis: hujus exiguo graves
Maculantur ictus imbre. ſed verſus retro
Per ora multus ſanguis atque oculos redit.
Tireſ. Infauſta magnos ſacra terrores cient.
Sed ede certas viſcerum nobis notas.
Mant. Genitor, quid hoc eſt? non levi motu, ut ſolent,
Agitata trepidant exta; ſed totas manus
Quatiunt: novuſque proſilit venis cruor.
Cor marcet aegrum penitus, ac merſum latet:
Liventque venae; magna pars fibris abeſt;
Et felle nigro tabidum ſpumat jecur.

Ac,

GRONOVII.

347. *Vivus per ipſam,*] Quum ſic aut *Unius* aut *Hujus* in libris inveniſſet Gruterus, quamquam non abhorrens ab ultimo, medium pejus elegit. Fl. *Hujus.*

VARIORUM.

342. *At taurus,*] Oedipus binis vulneribus oculorum coecus erravit, & vix tandem apud σεμναῖς θεαῖς mortem oppetiit. FARNABIUS.

347. *Viam*] Vulnus. FARN.

348. *Amnis:*] Copia ſanguinis. FARN.

348. *Exiguo*] Modico cruore. FARN.

351. *Infauſta*] *Terruit ipſe color vatem, &c.* Lucan. 1. *Et animoſa haec exta.* FARN.

353. *Non levi motu,*] Hanc inſpectionem rite fieri putabant, ſi adhuc vivae pecudis utero erepta exta, palpitarent, trepidarentque, ut patet ex Arnobio lib. 7. adv. gent. hîc dicit; *non levi motu*, quia ingentes tumultus inſtabant. DELRIUS.

353. *Ut ſolent,*] Quando laeta nunciant. DELRIUS.

354. *Exta;*] Thyeſt verſ. 755. Ex viſceribus, proprie cor, jecur, & pulmo vocantur exta; quia haec maxime exſtantia Diis proſecabantur. FARN.

355. *Noviſque*] *Juvenum Eteoclis & Polynicis.* vel lege *novuſque*, id eſt, non ſolitus & uſitati coloris. FARN.

356. *Cor marcet aegrum*] Oedipus. FARNABIUS. Jam enim Haruſpices Graeci cor inſpiciebant, quod Romani demum poſt Pyrrhi ex Italiâ diſceſſum facere coeperunt. Plinius lib. 11. cap. 7. DELRIUS.

357. *Liventque venae;*] Plena eſt haec Senecae ominoſorum extorum deſcriptio: cum qua videtur certare voluiſſe Lucanus lib. 1. quem fuerit non inutile cum eâ conferre. *Terruit ipſe color vatem, nam pallida tetris Viſcera tincta notis, gelidoque infecta cruore Plurimus aſperſo variabat ſanguine livor. Cernit tabe jecur madidum, venaſque minaces Hoſtili de parte videt.* DELRIUS.

357. *Magna*] *Fratrum concordia deficit.* FARNABIUS.

358. *Felle nigro*] *Odio fratrum.* FARNABIUS. Probatur hoc verſiculo inſpectoribus etiam atrae

Vv bilis

Ac, ſemper omen unicò imperio grave,
En capita paribus bina conſurgunt toris;
Sed utrumque caeſum tenuis abſcondit caput
Membrana latebram rebus occultis negans.
Hoſtile valido robore inſurgit latus,
Septemque venas tendit. has omnes retro
Prohibens reverti limes obliquus ſecat.
Mutatus ordo eſt. ſede nil propria jacet;

Sed

VARIORUM.

bilis folliculum curae fuiſſe: quem ſuo hîc loco, nempe in jecore, cui adhaeret, poſuit. DELRIUS.

359. *Semper omen*] Duos enim Principes, & de Principatu contentionem minatur. DELRIUS.

359. *Unico*] Huic maxime, omni tamen imperio minax. quare hujuſmodi exta Livius lib. 27. & Valerius lib. 1. cap. 6. *minus laeta*, vocant. M. Marcello Coſ. duo jecinoris capita viſa, eo qui necem praeceſſit die, affirmant, Livius, Valerius, Plinius, & Plutarchus. DELRIUS.

360. *Capita bina*] In extis obſervabant maxime ſummitates fibrarum, *τὰ κεφαλὰ* & jecoris caput, quod ex natura unum, ſi quando duo reperirentur, ominoſum illud & praeter naturam. *ſed & imaginaria erant capita, de quibus mox.* FARNABIUS.

361. *Sed utrumque*] Sed utrumque caput jecinoris deliteſcens in membranae involucris, cum triſte ſit oſtentum, velle Deos haec in praeſens celari ſignificat, verum parvo interjecto tempore nota fore parricidium & inceſtum Oedipi. FARN.

361. *Abſcondit*] Exiſtimabant jocinoris caput non apparens grave Imperatori aut Reipubl. infortunium portendere Jul. Obſequens in lib. de prodigiis, Q. Metello, & T. Didio conſulibus, apud aedem Apollinis Decemviris immolantibus, caput jocinoris non apparuiſſe. accidit hoc ipſum Poſtumio, Catoni, Herennio, & Lucilio Lupo. Arrianus lib. 7. hiſt. Alex ſcribit Pythagoram, antequam Alexander obiret, hoſtiam immolaſſe, & ſine capite jecur inventum; idemque illi contigiſſe pro Hephaeſtione & Perdicca ſacrificanti; qui omnes ſtatim poſt mortui ſunt. Non caeſum modo caput erat, ſed etiam in membranae cujuſdam involucris deliteſcens: ut vix potuerit magnâ curâ & diligenti inveſtigatione inveniri. exempla producit Barnabas p. 26. & 27. Ego etiam nonnulla prior Adverſar. DELRIUS.

363. *Hoſtile*] Aruſpices quidem mente & imaginatione dividebant exta duas in partes; hanc amicis tributam *Familiarem*, illam inimicis *Hoſtilem* vocabant; deinde ex utriuſque partis habitu eventura conjiciebant. hic itaque ariolatur vires adverſae partis. ſcil. Polynicis cum ſex aliis ducibus, *quos ſeptem venae denotant.* FARNABIUS. Unde jam manifeſtum cur Livius l. 8. tradiderit; *caput jecinoris, à familiari parte caeſum haruſpex dicitur oſtendiſſe*; & Lucanus *hoſtilem partem*, noſter *hoſtile latus* nominarint. Ad duplex iſtud latus, partem, ſeu caput, videbatur conſequi etiam duplex *fiſſum*, unum hoſtile & noxium, alterum propitium & amicum. *Fiſſum*, puto vocaſſe, lineam ſeu tramitem quendam imaginarium, exta & fibras bipartito dividentem & interſecantem; quem fruſtra quaeras in corporis verâ diſſectione. meminit Cicero in lib. de Divinat. & de Nat Deorum. Fiſſum hoc dividebant etiam in *familiare* & *vitale*, ut notat Turnebus l. 4. c. 18. & *vitale* dictum putat ceterorum extorum; *familiare*, tantum jecoris: & nititur auctoritate Lucani; & Ciceronis, qui inquit: *Fiſſum familiare & vitale tractant.* DELRIUS.

364. *Septemque venas*] Praetendit venas ſalientes & celeri (ut ait Lucanus) pulſu motas; quod hoſtilium proeliorum ſignum DELRIUS.

365. *Limes*] Fiſſum, ſeu linea commentitia ex mente aruſpicis, exta bipartito dividens. FARNABIUS.

365. *Obliquus*] Hoſtilis, *vel* tranſverſus cum ſit, oſtendit hoſtes non reverſuros. *ceciderunt autem duces ante Thebas ad unum Adraſtum.* FARN.

366. *Mutatus ordo eſt.*] Lege Veſalium, & alios Anatomicos, & videbis adcurationem noſtri etiam in iſtis. DELRIUS.

367. *Re-*

Sed acta retro cuncta. non animae capax
In parte dextra pulmo sanguineus jacet.
Non laeva cordis regio. non molli ambitu
Omenta pingues visceri obtendunt sinus.
Natura versa est. nulla lex utero manet.
Scrutemur unde tantus hic extis rigor.
Quod hoc nefas? conceptus innuptae bovis,
Nec more solito positus, alieno in loco
Implet parentem. membra cum gemitu movet.
Tremulo rigore debiles artus micant.
Infecit atras lividus fibras cruor;
Tentantque turpes mobilem trunci gradum:
Et inane surgit corpus. ac sacros petit
Cornu ministros. viscera effugiunt manum.
Neque ipsa, quae te pepulit, armenti gravis
Vox est, nec usquam territi resonant greges:
Immugit aris ignis, & trepidant foci.

Oedip.

GRONOVII.

369. *Non laeva cordis regio*] Florentiae habetur, *cordi*. Puta, integra vel salva est. Idem *visceri*, ut voluit Scaliger. Lucanus *produntque suas omenta latebras*.

377. *Infecit arctas*] Admiserunt alii *atras*, quibus non adjicio calculum, nam si *fibrae atrae*, non utique potuit apparere in iis livor Sic ait Gruterus. Sed adjicit illis calculum Florent. *Atras* autem dicit non natura sua, sed propter ipsum illum cruorem lividum

383 *Immugit ara segnis*,] Et hoc è pravorum codicum turba subjectum. Priscae editiones: *Immugit aris ignis*.

VARIORUM.

367. *Retro cuncta*.] Inversa. FARNABIUS.

367. *Animae*] Spiritus & aëris vitalis capax. FARNABIUS.

369. *Non molli*] Manu tentans viscera ex distento & rigido utero concepisse fordam juvencam miratur. *atque haec intellige de Jocastae partu ex illicito concubitu*. FARN.

370 *Omenta*] Sic fatiscunt, ut quae debebant obnubere viscera, rimis suis illa potius prodant. sic Lucanus interpretatur. addit, *non molli ambitu*, solent esse tactu mollia, ut pinguia: sed nunc sunt rigida & aspera. Aliena ab hoc loco, quae de carnibus immolatitiis omento tegendis referuntur à Turnebo lib. 7. advers. cap. 13. DELRIUS.

372. *Tantus hic extis rigor*.] Abjeci personam Tiresiae, ut ipsa adhuc loquatur Manto, accingatque se ut exploret causam rigoris. GRUTERUS.

373. *Conceptus infaustae bovis*,] Liber, *innuptae bovis*. Atque ita sane duplex monstrum: quod nec suo loco foetus, quod nec in vaccâ. Supra *juvencam* appellavit: & solent tales eligi ad sacra. LIPSIUS. Non aliter Florentinus.

378. *Tentantque*] Victimae semineces surgere & effugere conantur, sed frustra. FARNABIUS.

379. *Et inane*] Jam extractis extis. DELRIUS.

381. *Neque ipsa*,] Nec mugitus quem audis boum est, sed sanguinis in aris. FARNABIUS.

Oedip. Quid ista sacri signa terrifici ferant,
Exprome: voces aure non timida hauriam.
Solent suprema facere securos mala.
Tiref. His invidebis, quibus opem quaeris, malis.
Oedip. Memora, quod unum scire coelicolae volunt,
Contaminarit rege quis caeso manus.
Tiref. Nec alta coeli quae levi penna secant,
Nec fibra vivis rapta pectoribus potest
Ciere nomen. alia tentanda est via,
Ipse evocandus noctis aeternae plagis
Emissus Erebo, ut caedis auctorem indicet.
Referanda tellus. Ditis implacabile
Numen precandum. populus infernae Stygis
Huc extrahendus. ede, cui mandes sacrum.
Nam te, penes quem summa regnorum est, nefas
In-

GRONOVII.

mugit aris ignis & trepidant foci: idque totum habet optimus liber. Abeant *arae segnes* cum *crepitantibus focis.*

390. *Penna quae levis secat,*] Recte hanc scripturam improbaverunt viri summi. Alia namque & verior est in Flor. *Nec alta coeli quae levi penna secant.* Itaque duo eodices in Germania nobis visi, & Vossiani & Heinsianus alter minore forma, quem nunc demum adhibere incipio: nisi quod hi *secat.* Quae secant nempe animalia volucria vel volucres. Nec necesse cum viro docto: *quae leves pennae secant.*

VARIORUM.

386. *Solent*] Extrema mala timorem tollunt, desperatosque reddunt. FARN.

387. *His invidebis,*] Non sunt haec extrema mala, verum ea imminent, quae si praesentibus conferantur, bona sunt, habeasque cur his invideas. FARN.

388 *Memora,*] Effare tantum quod oraculum patefieri vult, quis Lajum interfecerit. FARN.

390. *Alta coeli*] Augurium. FARN.

391. *Fibra*] Aruspicina. FARN.

391. *Vivis rapta*] Sic Thyest. Act. 4. v. 755. *Erepta vivis exta pectoribus tremunt.* Rapi illa consuevisse, ut spirantia & palpitantia consulerentur, Arnobii, Virgilii & aliorum testimoniis probat Barnabas pag. 23. DELRIUS.

392 *Nomen.*] Regicidae nomen. FARNAB.

393 *Ipse* Per necromantiam, vel sciomantiam evocandus est ab inferis Lajus, vel umbra Laji. FARNABIUS.

306. *Populus*] Umbrae. FARN.

398. *Nam te,*] Nota Regibus non licuisse interesse sacris inferorum; quibus manes invocabantur. Nam inferos adière (secundum poëtas) Aeneas, & Vlysses. Fortassis tectum quid & ingeniosum hic latet, & in adulationem Principis; quem negat fas adire inferos. Mos enim invaluerat, mortuos Impp. numero Deorum adscribere. An etiam respexit ad Dialis flaminis conditionem? cui certe non licuit locum, in quo bustum erat, unquam ingredi, neque mortuum attingere, ut Gellius refert. Sed prius illud amplius placet. DELRIUS. Commentatores quaerunt causas, nec explicant. Ego puto simpliciter quia haud licitum regibus videre aut tractare feralia, non magis quam imperatoribus *augurato vetustissimisve*

Invisere umbras. *Oedip.* Te Creo hic poscit labor,
Ad quem secundum regna respiciunt mea.
Tires. Dum nos profundae claustra laxamus Stygis,
Populare Bacchi laudibus carmen sonet.

VARIORUM.

misve caeremoniis praeditis, ut loquitur Tacitus l. 2. Annalium. De quo more ego plura in libellis Suspicionum. GRUTERUS.

399. *Te Creo*] *Sufficit huic negotio Creonta.* FARNABIUS.

402 *Populare*] Pop. Thebano peculiare & solenne. nam & Bacchus Thebanus. FARNABIUS. Hymnus Thebanis peculiaris & solitus. Festus: *Popularia sacra sunt (ut ait Labeo) quae omnes cives faciunt, nec certis familiis attributa sunt* populare ergo quod totius populi. Ennius Annal. *Quam de tuas omnes legiones ac populares.* DELRIUS.

CHORUS.

Canit Chorus dithyrambum, qui Bacchi gesta & inventa continet.

EFfusam redimite comam nutante corymbo,
Lucidum coeli decus, huc ades votis,
Mollia Nisaeis armatae brachia thyrsis,
Quae tibi nobiles Thebae, Bacche, tuae
Palmis supplicibus ferunt.

Huc

GRONOVII.

405. *Armatae brachia thyrsis,*] Satis commode videntur transpositi versus, & sic mutatum pro *armati*, quod editi scriptique fere habent libri. Dubium tamen me reddit optimus codex, qui & versum pristino loco servat & exhibet *armatus*: quasi tam hunc quam primum versum chori de ipso Baccho velit intelligi; cum vocari *redimitum effusam comam nutante corymbo* & *armatum mollia brachia Nisaeis thyrsis.* Neque enim minus Bacchi quam Thebaidum *mollia* brachia.

VARIORUM.

403. *Redimite*] O Bacche redim. com. *atque haec transpositio praeferenda vulgatae lectioni, ubi Chorus populares seque invicem hortantur.* FARNABIUS. Bacchi legem jussisse, ut comites ejus nigrae hederae foliis & corymbis coronarentur, docet Dionys. Afer, & Bacchum comatum pingi constat. DELR.

404. *Coeli decus,*] Bacchus enim idem cum Sole, qui *crinitus* scil. radiis: *perpetuo juvenis.* quia in cursu constans & omnia vivificans; *formosus*, quippe omnia illustrans. Et hic rite invocatur, quia λοιμιϑ, ut supr. v. 36. & 109. FARNAB.

405. *Nysaeis*] Decem Nysae sunt. quoties autem nullo adjecto restringitur, Arabiae illa intelligenda est, prope quam in antro Bacchus à nymphis est enutritus; vel Indica à Libero patre condita FARN.

405. *Thyrsis,*] Thyrsus erat lancea hederae frondibus occultata, ut hedera amicis metum tolleret; hostibus, dolosa cuspis lanceae vulnus infligeret. ab hoc thyrso Bacchus *thyrsiger*, Bacchae *thyrsigerae* Latinis: Naevius Lycurgo: *Pergite thyrsigerae Bacchae, Bacchico cum schema.* Graecis ϑυρσόλογχοι, quae vox dolosam illam cuspidem indicat. Athenaeus auream thyrsolanceam in manu ha-

Huc adverte favens virgineum caput
Vultu sidereo discute nubila,
Et tristes Erebi minas,
Avidumque fatum.
Te decet vernis comam floribus cingi,
Te caput Tyria cohibere mitra;
Ederave mollem baccifera
Religare frontem.
Spargere effusos sine lege crines,
Rursus adducto revocare nodo.
Qualis iratam metuens novercam
Creveras falsos imitatus artus,
Crine flaventi simulata virgo,
Luteam vestem retinente zona.
Inde tam molles placuere cultus,
Et sinus laxi, fluidumque syrma.

Vi-

GRONOVII.

422. *Unde tam molles placuere*] Tolle interrogationis notam, & scribe cum Flor. Mog. & Crusser. *Inde tam molles.* Hinc, inquit, ex hac fabula, quod metu novercae latuisti dissimulatus habitu puellari, hinc, inquam, est quod hodieque tibi, quamvis forti & bellatori, molles cultus placent. Mox Florent. *Frangit Araxen.* non *Araxem.*

VARIORUM.

habuisse docet Liberum, cum de illo inquit: εἶχεν ἐν ταῖς χερσὶ χρυσῆν θυρσόλογχον. DELRIUS.

408. *Virgineum*] Herc. Fur. v. 473. FARNAB.

409. *Vultu sidereo*] Formoso. FARN.

410. *Tristes*] Suprà vers. 160. & deinceps. FARNABIUS.

411. *Avidumque*] Mortem insatiabilem. FARN.

412. *Floribus*] Unde ἄνθιος dictus FARN.

413 *Tyria*] Purpurea, vel Lydia. Herc. Fur. vers. 470. FARN.

413. *Mitra,*] מיטרא *Mitra* autem vox Syriaca tam matrum quam virginum ornamentum, quo caput vinciebant, significans; Latine, *vitta.* Propertius: *Cinxit & acceptas altera vitta comas.* DELRIUS.

414. *Ederave*] Hedera, quae corymbos nigros fert, se Bacchus coronavit; vel propter similitudinem quam habent folia & fructus cum vite; vel quod corollae hederaceae insita frigiditate vapori resistunt, vinique potentiam sistunt. FARNAB.

414. *Baccifera, &c.*] Sic omnino legendum. Haud recte qui substituere *Bacchiferá*, atque interpretantur, quae fertur à Baccho & Bacchis. Requiro enim exemplum similis compositionis; quippe composita hujusmodi activa sunt, non passiva. GRUTERUS.

417. *Adducto*] Collecto in nodum & in terga rejecto. FARNABIUS.

418. *Qualis*] Qualis infestam pellicibus Jovisque filiis Junonem metuens, virginis os habitumque gerens latebas in antro Nysaeo. Supra v. 405. FARN.

422. *Molles placuere*] Origenes lib. 3. contra Celsum, tradit Bacchum muliebri habitu amictum esse, vocatque Maenalam. DELRIUS.

423. *Laxi,*] Discincti. FARNABIUS.

423. *Syr-*

Vidit aurato reſidere curru,
Veſte cum longa tegeres leones,
Omnis Eoae plaga vaſta terrae,
Qui bibit Gangem, niveumque quiſquis
Frangit Araxen.
Te ſenior turpi ſequitur Silenus aſello,
Turgida pampineis redimitus tempora ſertis.
Condita laſcivi deducunt orgia myſtae.

Te

VARIORUM.

423. *Syrma.*] Herc. Fur. verſ. 474. FARN.

425. *Veſte*] Cum ſyrmate tegeres leones currum tuum trahentes, ut & tigres & lynces. FARN.

426. *Omnis*] Orientales mundi partes; India maxime & Scythia. Supra verſ. 114. FARN.

427. *Gangem*,] Indiae fl. FARN.

427. *Niveumque*] Armeniae fluv. nivibus auctum; vel frigidum. addit enim *Frangit*. vel, gelu conſtrictum; vel ratibus ſecat. vel reſpicit ad nomen fluvii, ab ἀράσσω frango. FARN.

429. *Silenus aſello*,] Alumnus & nutritor Bacchi. FARNABIUS. Ovid. Metamorph. 4. *Bacchae Satyrique ſequuntur. Quique ſenex ferula titubantes ebrius artus Suſtinet, & pando non fortiter haeret aſello.* Sileni Mythologiam docet Natalis lib 5. Mytholog. cap. 8. Silenos Nicandri ſcholiaſtes in Alexiphar. dici tradit ἀπὸ τοῦ σιλλαίνειν, ὅ ἐστι λοιδορεῖν, & eoſdem appellari ſatyros: cui repugnat Nonnus, eos diſtinguens his verbis. Καὶ λαβίων Σατύρων κεκορυθμένα φῦλα βοτήρων, Σιληνῶν τε φάλαγγας, &c DELRIUS.

430. *Turgida*] *Inflata heſterno ut ſemper Iaccho.* FARNABIUS.

431. *Condita*] Non niſi initiatis revelanda; variis obſita frondibus; non ſub dium rapienda. FARNABIUS.

431. *Orgia*] Bacchanalia, ab ὀργῆς furore, *vel τῶν ὀρῶν* montibus qui reſonant nocturno Bacchantium clamore; *vel ἀπὸ τοῦ εἴργειν* ab arcendo à myſteriis profanos. FARN.

431. *Myſtae*,] Myſteriorum periti, initiati ſacris, à μυεῖν FARN.

431 *Condita laſcivi deducunt orgia myſtae*,] Viſum eſt ad majorem lucem hujus loci huc referre, quae miraculum illud doctrinae, Hugo Grotius, olim praefatus eſt ad elegantiſſimum Poëma de Euchariſtia. Ibi vir maximus hunc in modum. *Utiliſſimis humano generi* repertis, *quae duo eſſe panem & vinum omnis confitetur antiquitas, priſcorum mortalium vana ſuperſtitio* ſacra *inſtituit, quorum honos arcana religione creſceret* Myſteria *illis Graecum nomen eſt &* Teletae. *Latinum* initia; *unde eoſdem &* myſtas *&* initiatos *&* Epoptas *dicimus: quorum oculis poſt certi temporis experimenta ſanctimoniaeque pericula, rituum ſecreta creduntur. Sic Aegyptus* Iſin Oſiridemque *venerata: quorum vitis alter altera frugum inventrix credita; Cultumque eumdem Graeci in* Cererem Bacchumque *traduxere, pari credulitate neceſſarii utriuſque muneris iſtis auctoribus evulgati. Hinc Eleuſinia, Theſmophoria, Nyctelia orgia. Bonae deae ceremonias, & Liberalia ſimili inſtituto gens Latialis amplexa eſt, nihilque praetermiſſum eorum, quae aut ex Sicula, aut ex Etruſca diſciplina hauriri potuerunt. Haec ſacra inter viros feminaſque erant diſtributa. Infantes etiam Edulicae Potinaeque Deabus initiatos Varro auctor eſt. Mirum autem non eſt, gentes veri lumine deſtitutas divinitatem, quam ſola natura mouſtrabat, in rebus inferioris poſuiſſe naturae.* Hactenus commentatio ſummi viri; quatenus quidem huc facere videatur. Ceterum eam mecum pro ſua humanitate & amore in literas ex ſchedis ſuis communicavit Vir Ampliſſimus Franciſcus Jacobus van Overſchie, magni Hugonis ex fratre Pronepos, J. C. & Reip. Delphenſis Senator. Cum vero nec in excuſis, tam hic, quam alibi ſacri Poëmatis iſtius exemplaribus, inquirenti mihi uſquam appareret iſta Grotiani nominis Praefatio, commodum viſum eſt hoc loco, qui nos in rem ſacrorum praeſentem deduceret, divinam hanc ſummi ingenii commentationem, ſi forte typis illa necdum vulgata eſſet, contra oblivionis & negligentiae aleam conſecrare. Plura *de Myſtis & Myſteriis* erudite congeſſit Iſ. Caſaubonus Exercit. XVI. ad Annal. Baronii ſect. 43. SCHRODERUS.

432. *Baſ-*

Te Bassaridum comitata cohors,
Nunc Edoni pede pulsavit
Sola Pangaei; nunc Threicio
Vertice Pindi; nunc Cadmeas
Inter matres impia Maenas
Comes Ogygio venit Iaccho,
Nebride sacra praecincta latus.
Tibi commotae pectora matres
Fudere comam: thyrsumque levem
Vibrante manu, jam post laceros
Pentheos artus Thyades oestro

Mem-

GRONOVII.

433. *Nunc Edonii pede*] Scribe, *Edoni.* Sunt enim Ἠδωνοί. Statius lib. 5. *Edonas hiemes Arctonque frementem Excipere* Jam monuit G. Fabricius. Flor. *Edono* quod esset, Edonorum more. Sed quod sequitur, quomodo cohaeret? Lege: *nunc Threicio Vertice Pindum.* In altissimo Thraciae loco. Neque enim ausim rescribere, etsi blandiatur. *Nunc Edono pede pulsavit Sola Pangaei; nunc Threïcio Turbine Pindum.* Ut chororum modi significentur.

VARIORUM.

432. *Bassaridum*] Bacchi ministrorum, ἀπὸ τοῦ βάζειν à vociferando: vel à vulpinis pellibus quibus cingebantur: Bassares enim Thracibus sonat *vulpes*; (qua ratione & scortum deducitur, & Bassaris pro meretrice saepe usurpatur) *alii* à demissa & talari veste qua induebantur Bacchi ministri. FARNABIUS. Harum nomina habes apud Nonnum Dionys. ιδ'. DELRIUS.

434. *Pangaei;*] Thraciae promontorii Macedoniam versus. FARNABIUS.

434. *Threicio vertice Pindi;*] Quaerit Gronovius, quomodo cohaereat; quare legendum monet *Threicio vertice Pindum.* Ego ἀπὸ κοινοῦ τὸ *sola* intelligi puto, ut sit: *sola Pindi vertice Threicio.* atque hoc postea vidi in mentem prius venisse veteri interpreti ad h. l. SCHRODERUS.

435. *Cadmeas*] Thebanas. FARN.

436. *Maenas*] Baccha. à μαίνεσθαι. FARN.

437. *Ogygio*] Thebano, ab Ogyge rege. FARN.

437. *Iaccho,*] Baccho ἀπὸ τοῦ ἰάχειν. à vociferatione ebriorum. FARN.

438. *Nebride*] Hinnuli pelle Baccho sacra, qua ipse amiciebatur: unde νεβρώδης dictus, & νεβριδόπεπλος. FARN.

439. *Matres*] Thebaid. v. 17. FARN.

442. *Thyades*] Bacchico furore percitae: à θύω, feror impetu. FARNABIUS. Bacchae Thebanae. *Thyades* (ait Pausan. in Phoc.) *sunt Atticae feminae, quae in Parnassum quotidie venientes, cum Delphicis mulieribus arcana Libero patri sacra peragunt* sed poëtae latius sumere consueverunt. DELRIUS.

442. *Oestro*] Latine *asilus*, Graece οἶστρος Virgilius Georg. 3. *Est lucos Silari circa, ilicibusque virentem Plurimus Alburnum volitans; cui nomen asilo Romanum est, oestrum Graji vertère vocantes, Asper, acerba sonans, quo tota exterrita silvis Diffugiunt armenta:* —— Romanum nomen suo jam tempore periisse, & Graecum tantum in usu fuisse scribit Seneca epist. 59. *Oestrum* quidam cum *tavano* confundunt, quem Graeci μύωπα vocant, in quibus Plinius l. 11. c. 28. & Apollonius l. 1. ubi cum de oestro ageret, dicit: ὅντε μύωπα βοῶν κλείουσι νομῆες, *quem tabanum vocant bubulci*, & glossarium Latino-Graecum; *Asilio* οἶστρος βόων καὶ σπαργᾶν. Graeco-Latinum: οἶστρος ὁ μύωψ *Tabanus*, *asilio.* Aristotel. in animal. hist. docet οἴστρους circa fluvios, μύωπας in silvis nasci. vide Scholiast. Apoll. in l. 1. v. 205. & Wottonum lib. 9. de differ. animal. cap. 213. Obtinuit, ut μελαγχολικῶς furiosi dicantur *Oestro perciti*, ab Euripide, apud Galenum lib. 3. de Hippoc.

Membra remissae, velut ignotum
Videre nefas.
Ponti regna tenet nitidi matertera Bacchi,
Nereidumque choris Cadmeia cingitur Ino.
Jus habet in fluctus magni puer advena ponti
Cognatus Bacchi, numen non vile, Palaemon.
Te Tyrrhena puer rapuit manus,
Et tumidum Nereus posuit mare,
Caerula cum pratis mutat freta.
Hinc verno platanus folio viret,
Et Phoebo laurus carum nemus:
Garrula per ramos avis obstrepit.
Vivaces ederas remus tenet.
Summa ligat vitis carchesia.

Idae-

GRONOVII.

450. *Et tumidum Nereus*] Flor. & nostrae membranae, *timidum.* quasi reverentia Bacchi. Inferius: *Divite Pactolos.* non *Pactolus.*

VARIORUM.

poc. & Platon. dogmat. cap. 4. & Latinis passim. Philostratus in Imag. Penthei pingit Bacchum τὸ ὁ οἴςρῳ περιβακχεύοντα ταῖς γυναιξίν. *oestro pungentem & furiantem mulieres.* Aelianus quoque lib. 3. var. hist. refert Lacaenas, Sicyonias, & Thebaides olim hoc Bacchi oestro infestatas; tresque Minyades, Leucippem, Alcippem & Alcithoëm eodem asilo stimulatas, infantulum Leucippes, quem hinnuleum putabant, discerpsisse. Quam flebiliter Pentheum Agave mater luxerit ita describit Nonnus lib. 46. Dionys. ut vix queat moestius & lacrymabilius. DELRIUS.

443. *Velut*] Sanae menti restitutae lugebant facinus, quod furiatae admisissent. FARNAB.

445. *Matertera*] Ino. Thebaid. vers. 23. FARNABIUS.

446. *Cadmeïa*] Sic Claudianus: —— *Cadmeïa ludit Leucothoë.* —— De Ino seu Leucothoë multa Pausanias in Atticis. DELRIUS.

446. *Ino.*] Ino Athamanti Melicertam peperit, cum quo mariti furorem fugiens, in mari submersa, credita marinorum Deorum numero addita. Graeci *Leucotheam*; Latini *Matutam*, filium illi *Palaemonem*, hi *Portumnum* nuncupant. late haec Nonnus l. 9' & ι'. Pausan. in Attic. & Messeniac. Plutarchus in Camillo. Apollod. l. 3. Biblioth Ovid. lib. 1. & 4. Metam. & 6. Fast. sed alia longe narrat Aristides in Isthmica 1. quem legat, qui multa de Leucotheâ & Palaemone volet. vide etiam vers. 23. Phoen. DELRIUS.

448. *Cognatus*] Sobrinus Palaemon, factus Deus maris Portumnus. Ibid. FARNABIUS.

449. *Te Tyrrhena*] Piratae Tyrrheni rapuerant Bacchum in navim, dumque ipsum ligare vellent, Bacchus piratas in furorem vertit; quo correptis, mare visum est pratum floribus & arboribus consitum, mali in vites verti, remi in serpentes, jamque leo visus est proram obsidere, tigris puppim, quo attoniti dejiciunt se in mare & Delphines facti sunt. FARN.

453. *Laurus*] Supra v. 16. FARN

455. *Vivaces*] Quae juge virentes, ne hieme quidem decus suum amittunt. DELRIUS.

456. *Carchesia.* Summam mali partem. FARNABIUS.

Idaeus prora fremuit leo.
Tigris puppe ſedet Gangetica.
Tum pirata freto pavidus natat;
Et nova demerſos facies habet.
Brachia prima cadunt praedonibus,
Illiſumque utero pectus coit.
Parvula dependet lateri manus,
Et dorſo fluctum curvo ſubit:
Lunata ſcindit cauda mare,
Et ſequitur curvus fugientia carbaſa delphin.
Divite Pactolos vexit te Lydius unda,
Aurea torrenti deducens flumina ripa.
Laxavit victos arcus Geticaſque ſagittas
Lactea Maſſagetes qui pocula ſanguine miſcet.
Regna ſecurigeri Bacchum ſenſere Lycurgi.
Senſere terrae te Dacûm feroces:
Et quos vicinus Boreas ferit

Arva

VARIORUM.

457. *Idaeus*] Horrendus, qualis in Ida monte Phrygiae. FARN.

458. *Gangetica.*] Indica à Gange flu. FARN.

461. *Brachia prima*] Hoc carminis genere uſus fuit Pomponius Secundus, apud Terentianum, his verbis: *Pendeat ex humero dulcis chelys Et numeros edat varios: quibus Aſſonet omne virens late nemus Et tortis errans qui flexibus.* DELRIUS.

463. *Parvula dependet*] Ovid. Met. 3. hanc rem fuſius expreſſit, hoc modo: *In ſpatium reſilire manus breve vidit, & illas Jam non eſſe manus, jam pinnas poſſe vocari.* DELRIUS.

463. *Manus,*] Pinnae loco manuum. FARN.

464. *Curvo*] Ex hominibus facti Delphines incurvi. FARN.

465. *Lunata*] *Falcata noviſſima cauda eſt, Qualia dimidiae ſinuantur cornua Lunae.* FARN.

467. *Pactolos*] Pact. Lydiae fluv. vexit te rectorem unda aurifera. FARN.

470. *Maſſagetes*] Scythiae pop. *qui lac commiſtum potant cum ſanguine equino.* FARN.

471. *Regna*] Thracia vid. Herc. Fur. verſ. 903. FARNABIUS.

471. *Securigeri Lycurgi.*] Lycurgus, Dryantis F. rex Thraciae, Bacchum omni, quâ potuit injuriâ affecit, bello ſuperavit, egit in exilium, interfecit, ut ſcribit Jul. Firmicus lib de myſteriis & erroribus prophan. relig. cap. 6. Verum ethnici finxerunt contraria, victum Bacchi artibus Lycurgum contemtae religionis graviſſimas poenas dependiſſe. Plutarchus in lib. de poët. leg. ſcribit eum, cum vites omnes è Thracia conaretur exſcindere, ſibi crura ſecuri incidiſſe; huc noſter reſpicit. Hygin. cap. 132. tradit furore correptum, uxorem & liberos trucidaſſe, & à Pantheris, quas Dionyſus immiſerat, in Rhodope laceratum. Apollodorus lib. 3. Bibliothec. ab equis in Pangaeo diſcerptum; Homerus excaecatum dumtaxat; alii ſibi manus intuliſſe. multa Euſtathius ad 6. Iliad. DELRIUS.

472. *Te Dacûm*] Vide Thyeſt. 370. ſic Horat. *te Dacus, te profugus Scytha* FARNABIUS. In emendationibus Solini cap. 52. num. 3. monui, hîc legendum eſſe *Sacarum*, in qua ſententia adhue

Arva mutantes: quasque Maeotis
Alluit gentes frigida fluctu:
Quasque despectat vertice summo
Sidus Arcadium, geminumque plaustrum.
Ille dispersos domuit Gelonos:
Arma detraxit trucibus puellis:
Ore dejecto petiere terram
Thermodontiacae graves catervae;
Positis tandem levibus sagittis,
Maenades factae. sacer & Cithaeron
Sanguine inundavit,
Ophioniaque caede.
Proetides silvas petiere: & Argos

Prae-

GRONOVII.

475. *Alluit gentes frigida fluctu:*] Quidam *frigido*. Florent. *rigido*. Infra: *frigore aeterno rigens*. Martiali *rigens Dircenna placabit sitim*, & *aquam potare rigentem*. Columella lib. 9. 14. *recentissimi rigoris aqua infusa*.

482 *Levibus sagittis, Mites factae.*] Vulgares libri syllaba adaugent: *Mites sunt factae*. Sed praeclare optimus codex: *Positisque tandem levibus sagittis Maenades factae*. Hoc est, omisso habitu & armatu Amazonio nebridem & thyrsum sumpsere & inter Maenades Bacchum veneratae ac secutae sunt. Mox pro *Ophioniaque* Grotius ad marginem: *Echioniaque caede*. Pentheus enim Echionides. Flor. etiam: *Sanguine undavit*.

486. *Et agros Praesidem Bacchum*] Priscae editiones & scriptorum vulgarium manus omnis, *Praesentem*. quod ratione carminis, ut putat, habita delevit Fabricius, & supposuit, *Praesidem*. Delrius malit, *Vindicem*, aut *Praesidem* jubet intelligi Naxi. Quid autem, quod Bacchum noverca coluisse dicitur? Nempe, ajunt, ultio de Proeti filiabus adeo grata fuit Junoni, ut deinceps reconciliata privigno faveret. At ille non in Junonis gratiam, sed proprio dolore Proetidas in furorem egit. Pulcre & vere liber optimus: *Proetides silvas petiere: & Argos Praesente Bacchum coluit noverca*. Hoc est, ipsi Argivi, tam manife-

VARIORUM.

huc sum. male in v. l. continetur *Zadacum*. DELRIUS.

474 *Arva*] Herc. Fur. v. 532. FARNABIUS.

474. *Maeotis*] Scythiae palus. FARN.

476. *Quasque*] Et si qui directe subjacent ursis, sideribus Borealibus. Hercul. Fur. vers. 6. & 128. FARNABIUS.

478. *Gelonos*:] Sarmatiae pop. Hercul. Fur. 533.

479. *Trucibus*] Amazonibus Hippolyt. vers. 39°. FARN.

480. *Ore*] Mortem oppetiere. Hercul. Fur. vers, 895. FARN.

481. *Thermodontiacae*] Hercul. Fur. vers. 245. FARNABIUS.

483. *Cithaeron*] Mons prope Thebas. FARN.

485. *Ophioniaque*] Thebana, ab Ophione superstite ex iis, qui è serpentis dentibus nati sunt. Herc. Fur. 259. *Hoc est* Penthei & comitum Bacchi contemptorum sanguine. FARN.

486. *Proetides*] Cum Proeti Argivorum regis filiae Junonis formae suam praeferrent, eaedemque Bacchum colere recusarent, injicit iis furorem Liber, ut sibi vaccae visae in sylvas fugerent & *implerent falsis mugitibus agros*. haec ultio Junoni usque adeo grata, ut deinceps privigno conciliata faveret. FARNABIUS.

 488. *Na-*

Praesente Bacchum coluit noverca.
Naxos Aegaeo redimita ponto
 Tradidit thalamis virginem relictam,
Meliore pensans damna marito.
 Pumice sicco
 Fluxit Nyctelius latex.
 Garruli gramen secuere rivi,
Combibit dulces humus alta succos,
 Niveique lactis candida fontes
Et mista odoro Lesbia cum thymo.
 Ducitur magno nova nupta coelo.
Solemne Phoebus carmen
 Edit infusis humero capillis.
Concutit tedas geminus Cupido.
Telum deposuit Juppiter igneum,

Odit-

GRONOVII.

sto numine Bacchi commoti, quamvis peculiari Junonis in tutela essent, eamque novercam scilicet illius praesentem haberent, nihil offensam deae veriti, coluere & ipsum honoremque ei habuere. Ne quis versus modulum repugnare putet, par est huic similisque inferius: *Oditque Baccho veniente fulmen.* Nam & sic Florentinus.

492 *Fluxit Nyctileus latex.*] Scribe *Nyctelius*, ἀπὸ τ̃ νυκτελιῶν. Ovid. lib. 4. *Nycteliusque Eleleusque parens & Iacchus & Euan.*

495. *Niveique lactis candida fontes*] Florent. *candidos*: ut & Vossianus Heinsianusque minor, & notat è quibusdam Commelinus.

VARIORUM.

488. *Naxos*] Hippolyt. vers. 757. FARNABIUS. Cyclades insulae in Aegaeo sunt, Andros, Myconos, Tenedos, Naxos, Delos, Seryphus, Gyaros, Rhenia, omnium altissima Naxos, quae etiam Dia, teste Callimacho, & Strongyle & Dionysias vocata, teste Plinio lib. 4. cap. 12. à vinearum fertilitate. quare à Papinio in Achilleid. *Bacchica* dicitur, ut Baccho sacra. DELRIUS.

488. *Aegaeo*] Phoen. 313. DELRIUS.

489. *Virginem relictam*,] Ariadne à Theseo in Naxo deserta, ibidem Baccho nupsit: qua in re tamen non satis Plutarchus in Theseo & Nonnus Dionys. μγ' conveniunt. DELRIUS.

492. *Fluxit*] Bacchus è terra aquam elicuit, lac, vinum, mel. Eurip. Ῥεῖ ϗ γάλακτι πέδον, Ῥεῖ δ' οἴνῳ, Ῥεῖ ϗ μελισσᾶν Νέκταρι. FARNABIUS.

493. *Garruli*] *Dulci labentes murmure rivi.* FARN.

495. *Niveique lactis candida fontes*] Uterque Traject. & ambo impressi *candidos*. Sane illud *candida* durum est, & perplexum. SCHRODERUS.

496. *Lesbia*] Fragrantia vina è Lesbo ins. Λέσβιον ἀδυπνόῳ νέκταρος αὐγῇ, Ἀμβροσίᾳ ὅμοιον. FARN.

497. *Nova*] Ariadne Baccho nupta & in coelum relata. FARN.

498. *Carmen*] Epithalamium, κατακοιμητικόν.

500. *Concutit taedas*] Faces nuptiales (de quibus Phoen. 263. & 507.) praeferebat. FARN. Ex ritu antiquo egregie liber, *Concutit.* Scis in nuptiis faces praeferri solere plerumque à pueris. Huc respiciens vult Bacchi & Ariadnes caetui praeluxisse Cupidinem utrumque. *Lipsius.* Pro *concutit*, alii *concinit.*

500. *Geminus*] Mutuus: *vel* ut Vers. 275. Hippolyt. FARN.

502. *Odit-*

Oditque Baccho veniente fulmen.
Lucida dum current annosi sidera mundi,
Oceanus clausum dum fluctibus ambiet orbem;
Lunaque dimissos dum plena recolliget ignes;
Dum matutinos praedicet Lucifer ortus;
Altaque caeruleum dum Nerea nesciet Arctos;
Candida formosi venerabimur ora Lyaei.

VARIORUM.

502. *Oditque*] Semeles infaustique concubitus memor. FARN.

503. *Lucida*] Semper itaque Bacchum venerabimur FARN.

504. *Oceanus*] Terram insulae modo comprehendi ab Oceano, & cingi omnem significat. sic Dionysius Afer: ὅυς Ὠκεανὸς περιδέδρομε γαῖαν ἅπασαν. quod, teste Strabone, primus Homerus fuit commentus, ceteri Geographi quoque postea sunt secuti: adeo ut Aethicus affirmet Senatui compertum, orbem terrarum mari, ut limbo quodam cingi. nata opinio, quod terram per se globum efficere & rotundam putabant. DELR.

505. *Lunaque*] Luna cum plena fuit paullatim lucem deperdit, & obscuratur, donec Novilunium seu Neomenia fit: tum recolligens rursus & corniculans, paullatim amissam recuperat: & primo *Menoeides*, mox *Dichotomos*, deinde *Amphicyrtos* effecta, tandem rursus *Panselenos* seu plena apparet, & sic dimissos plena ignes recolligit. docet Aristoteles & Graeci ejus interpretes in lib. 2. de coelo cap. 11. DELRIUS.

507. *Altaque &c*] Thyest. v. 476. FARNABIUS.

508. *Lyaei.*] A λύω, ut Liber. *Quod curis solvat corda, Lyaeus erit.* FARN.

ACTUS TERTIUS.

OEDIPUS. CREON.

Indicat regi Creon ex necromantia, seu mavis sciomantia, intellexisse se interfectorem Laji Oedipum fuisse; ille fretus opinione sua de Polybo patre negat, & post jurgia Creontem in carcerem conjici jubet.

Oedip. ETsi ipse vultus flebiles praefert notas,
Expone cujus capite placemus deos.
Creon. Fari jubes, tacere quae suadet metus.
Oedip. Si te ruentes non satis Thebae movent,

At

GRONOVII.

510. *Expone cujus capite*] Florent. *Exprome.*

VARIORUM.

512. *Si te ruentes*] Si non publicae salutis causa, mihi

At ſceptra moveant lapſa cognatae domus.
Creon. Neſciſſe cupies, noſſe quae nimium expetis.
Oedip. Iners malorum remedium ignorantia eſt.
Itane & ſalutis publicae indicium obrues?
Creon. Ubi turpis eſt medicina, ſanari piget.
Oedip. Audita fare; vel malo domitus gravi,
Quid arma poſſint regis irati, ſcies.
Creon. Odere reges dicta, quae dici jubent.
Oedip. Mitteris Erebo vile pro cunctis caput,
Arcana ſacri voce ni retegis tuâ.
Creon. Tacere liceat. nulla libertas minor
A rege petitur. *Oedip*. Saepe vel linguâ magis
Regi atque regno muta libertas obeſt.
Creon. Ubi non licet tacere, quid cuiquam licet?
Oedip. Imperia ſolvit, qui tacet, juſſus loqui.
Creon. Coacta verba placidus accipias, precor.
Oedip. Ulline poena vocis expreſſae fuit?
Creon. Eſt procul ab urbe lucus illicibus niger,
Dircaea circa vallis irriguae loca.
Cupreſſus altis exerens ſilvis caput
Virente ſemper alligat trunco nemus;
Curvoſque tendit quercus & putres ſitu
Annoſa ramos. hujus abrupit latus

Edax

GRONOVII.

523 *Nulla libertas minor*] Florent. per interrogationem: *ulla libertas minor A rege petitur?*

VARIORUM.

mihi tamen qui ſororem tuam duxerim tuaeque familiae hoc tribue, cui fruſtra erit regnum, ubi perierunt omnes ſubditi. FARNABIUS.

515. *Iners*] Ignavum vel inops. neque enim qui ignorat malum, remedium curat. FARN.

521. *Vile*] Velut devotum Diis Manibus pro ſalute publica. FARN.

525. *Muta*] Tacendi libertas. FARN.

527. *Imperia*] Imperium detrectat & non paret. FARN.

531. *Dircaea*] Dirces fontis, Phoen. verſ. 20. & 126. FARN.

533. *Alligat*] Amplectitur nemus ſemper virente trunco. FARN.

534. *Situ*] Lanugine, muſco. FARN.

535. *Annoſa*] Vivax.

537. *Ful-*

Edax vetuſtas: illa jam feſsâ cadens
Radice, fulta pendet aliena trabe.
Amara baccas laurus; & tiliae leves;
Et Paphia myrtus; & per immenſum mare
Motura remos alnus; & Phoebo obvia
Enode Zephyris pinus opponens latus.
Medio ſtat ingens arbor, atque umbra gravi
Silvas minores urget; & magno ambitu
Diffuſa ramos, una defendit nemus.
Triſtis ſub illa lucis & Phoebi inſcius
Reſtagnat humor, frigore aeterno rigens.
Limoſa pigrum circuit fontem palus.
Huc ut ſacerdos intulit ſenior gradum,
Haud eſt moratus. praeſtitit noctem locus.
Tunc foſſa tellus, & ſuper rapti rogis

Ja-

GRONOVII.

536. *Illa jam feſſa cadens Radice,*] Florent. *ſpiſſa.* Utrum, *non ſpiſſa?* an intelligit omnium etiam effoetarum hujus generis arborum radices ſpiſſas? quaſi ſit: Illa jam caſura, ſi naturali relinquatur libertati, vixque haerens ſpiſſa illa & multiplici, quam omnes quercus habent, radice, ſtat tamen ſuſpenſa alia arbore, cui innititur.

538. *Amara baccis laurus;*] Flor. *Amara baccas.* Ut & mox: *& magno ambitu Diffuſa ramos.* non *ramis.*

VARIORUM.

537. *Fulta*] Proximae arboris trunco innixa. FARNABIUS.

538. *Amara baccis*] Δαφνίδες, teſtibus Dioſcoride, Matthiolo, & Ruellio, deſiccant & excalfaciunt, eoque potentius quo ſunt amariores. ideo Columella; *Rutaque Palladiae baccae victura ſaporem*, tunc enim ruta excellit, cum amariſſima eſt. DELRIUS.

539. *Paphia*] Veneri (quam Paphii religioſiſſime poſt Aſſyrios colunt) delicatiſſimae Deae arbuſcula perpetuo virore ſpectabilis, foliorum ſpecie odoreque ſuaviſſimo praeſtantiſſima, ſacrata. FARNABIUS.

540. *Motura*] Navigiis apta. *Alnus amica fretis.* FARN.

540. *Obvia*] Denſiſſimo cacumine ſylvis ſolem praecludens. FARN.

541. *Enode*] Rectum, nullis nodis, vel flexibus deformatum. DELRIUS.

543. *Silvas*] Arbores. FARNABIUS.

545. *Lucis*] Nec lucem, nec ſolem excipiens. FARNABIUS.

546. *Humor,*] Fons. FARN.

548. *Sacerdos*] Tireſias. FARN.

548. *Senior*] Volunt Tireſiam tres aetates vixiſſe. DELRIUS.

549. *Noctem*] Diis ſuperis ſub naſcentis ſolis ortum, inferis ſub occaſum ſolis ſacra fiunt. FARN.

550. *Foſſa*] Diis ſuperis in aris extructis, terreſtribus in terra; inferis in terra effoſſa, ſacra faciebant. FARN.

550. *Rapti*] Sacra infernalia igne tantum è rogis rapto accendere moris erat FARN.

551. *Ipſa*

Jaciuntur ignes: ipse funesto integit
Vates amictu corpus, & frontem quatit.
Lugubris imos palla perfundit pedes.
Squallente cultu moestus ingreditur senex.
Mortifera canam taxus astringit comam.
Nigro bidentes vellere atque atrae boves
Retro trahuntur. flamma praedatur dapes,
Vivumque trepidat igne ferali pecus.
Vocat inde Manes; teque, qui Manes regis,
Et obsidentem claustra letalis lacus:
Carmenque magicum volvit, & rabido minax

De-

GRONOVII.

551. *Ipse funesto integit Vates*] Non videtur necessarium, ut *Ipsa* faciamus, & Manto interpretemur cum Grutero, & Barthio ad Statii IV. Thebaida. Neque agnosco, quod ille fingit hic *ταυτολόγον*. Etsi enim praecesserit Tiresiae funesto amictu tegi corpus & pallam lugubrem sive pullam discincti pedes ferire, tamen belle sequitur: *Squallente cultu moestus.* non enim vestimentum ejus notat hic versus, sed quaesitam tristitiam frontis & illuviem impexamque barbam. Infra: *Paedore foedo squallidam obtentus comam. Palla* autem non semper muliebris: Nam & Apollinis Arionisque & citharoedorum commemoratur palla. Manto non nominat ille quidem, sed quia nihil sine illa Tiresias, intelligendam relinquit. Sufficit infra notari. v. 595. *Ipsa, quae ritus senis Artesque norat, stupuit.*

556. *Atrae boves Retro trahuntur.*] Quid Homero sit *αὖ ἐρύειν*; jam diximus. Ei quomodo oppositum esse possit, *retro trahere*, nulla ratione possum adsequi. Ita nulla invidia est Criticos hoc siluisse. Immo ipsum *αὖ ἐρύειν* est retro trahere. Ιλ. Θ. *τ̃ δ' αὖ κορυθαιόλ⊕ Εκτωρ Αὖ ἐρύοντα*, scil. nervum arcus, qui retro trahitur in emittenda sagitta. Quemadmodum igitur victimae, quae statuuntur capite versus terram inclinato, possunt dici *retro trahi?* An *retro* est *κάτω?* An retrosecus colligentes comam fronti eam praemittunt. Aut fallor aut fingit aversas trahi, ut Cacus traxit Herculis armenta. Nam quae inferis fiebant, ea oportebat omnia esse contraria ei ritui, quo fiebat superis. Ad horum aras duci oportebat sistique volentes & quietas victimas: ad istas igitur mirum non est trahi aversas & invitas. Nisi tamen contempto discrimine superorum & inferorum deorum simpliciter dixit, *Retro trahuntur*, pro *αὖ ἐρύειν*, quod sit, mactantur, parte actionis posita pro tota actione per Synecdochen. Omne erat, quod in versu Homerico: *Αυέρυσαν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν*, &c.

VARIORUM.

551. *Ipse funesto*] Nigro, impuro; ut contra, Diis superis operantes candido, puro. FARN.

552. *Frondem*] Funestam, feralem, utpote taxum seu cupressum, vel lege *Frontem quatit.* quod moesti & irati solent. infra vers. 555. & 913. FARNABIUS.

556. *Nigro bidentes*] Diis inferis nonnisi furvae hostiae immolantur, tristes scil. & luctuosae. Virgilius lib. 5. Aeneid. FARNABIUS.

557. *Retro trahuntur.*] Hoc, quemadmodum superiorum pleraque, nec non sequentia fere omnia, ab Homero Odyss. λ' mutuatus videtur. DELRIUS.

558. *Vivumque*] Infrà v. 564. FARNABIUS.

559. *Manes;*] Umbras. FARN.

559. *Qui Manes*] Summane. Pluto. FARN.

560. *Obsidentem*] Cerberum. FARN.

561. *Volvit,*] Immurmurat, revolvit carmina magica. FARN.

564. So-

Decantat ore quidquid aut placat leves
Aut cogit umbras. ſanguinem libat focis,
Solidaſque pecudes urit, & multo ſpecum
Saturat cruore. libat & niveum inſuper
Lactis liquorem; fundit & Bacchum manu
Laevâ, canitque rurſus, & terram intuens,
Graviore Manes voce & attonita ciet.
Latravit Hecates turba. ter valles cavae
Sonüere moeſtum. tota ſuccuſſo ſolo
Pulſata tellus. audior, vates ait,
Rata verba fudi. rumpitur coecum chaos,
Iterque populo Ditis ad ſuperos datur.
Subſedit omnis ſilva, & erexit comam.

Du-

GRONOVII.

563. *Irrigat ſanguis focos,*] Abſque turba Pall. fuiſſet, ſequeretur Gruterus Regiomontanſ codicem Fabricio laudatum, in quo, *ſanguinem libat focis.* Nunc ſpernat illos tuto licet. ita enim & Etruſcus.

568. *Voce & attonita ciet.*] Flor. *citat.*

574. *Subſedit omnis ſylva,*] Puto, *Subſidit.* Florent. etiam, *erexit comas.*

VARIORUM.

564. *Solidaſque*] In ſacris inferis integra & ſolida hoſtia comburebatur. FARN.

564. *Multo ſpecum*] Sanguine, lacte, & vino foſſam perfundit, aquam addit Hom. Odyſſ. λ. πρῶτα μελικρήτῳ, μετέπειτα δ᾽ ἡδέϊ οἴνῳ, τὸ τρίτον αὖθ᾽ ὕδατι. FARN.

566. *Fundit & Bacchum manu*] Hanc aquam veteres vocarunt: *arferiam, adferiam & adferias,* ut docent Feſtus & gloſſae veteres. Vinum autem victimae bis ſuperinfundebatur, primum ad explorandum an eſſet idonea. ut docent Servius in 4. Aeneid. & Plutarch. lib. 1. de defect. oracul. poſtea vero victimae in fruſta conciſae, ut fit apud Homerum Iliad. λ'. & Odyſſ. μ'. & Apollon. lib. 1. Argon. DELRIUS.

567. *Laevâ,*] Inferis ſcil. utpote malis invergens; ſuperis contra & bonis dextra. FARNAB.

567. *Canitque rurſus,*] Cum primo carmine non adveniſſent. FARN.

567. *Terram*] Dejecto in terram vultu, non oculis, cum coecus fuerit Tireſias. FARN.

569. *Hecates*] Canes. *Sub pedibus mugire ſolum, & juga coepta moveri Sylvarum, viſaeque canes ululare per urbem, Adventante dea.* id eſt, Hecate. de qua v. 411. Hippol. Huic autem deae canes immolarunt priſci, quod ipſorum latratus incantationes ſolvere & monſtroſas viſiones credebatur. Ipſa itaque Lycophroni Θεὰ κυνοσφαγὸς & Canis Ἑκάτης δεῖπνον dicebatur FARN.

569. *Ter valles cavae*] Lectio ſincera, nec obſtat quod Aſcenſius adfert, inferis non imparem, ſed parem numerum ſacrum eſſe. noſter Poëta namque ea in re non valde religioſus fuit, in Thyeſte & Medea, quemadmodum nec Virgil. Georg 4. DELRIUS.

571. *Audior,*] Impetravi. FARNABIUS.

572. *Rata verba fudi.*] Non irrita vel caſſa, ſed efficacia & impetratoria. Vide Briſſon. lib. 1. de Form. cap. 112. DELRIUS.

572. *Chaos,*] Her. Fur. v. 609. Thyeſt. verſ. 830. FARNABIUS.

573. *Populo*] Manibus, umbris. FARN.

574. *Comam.*] Folia, Metaph. prae horrore ſcil. FARN.

Duxere rimas robora; & totum nemus
Concuſſit horror. terra ſe retro dedit,
Gemuitque penitus. ſive tentari abditum
Acheron profundum mente non aequa tulit:
Sive ipſa tellus, ut daret functis viam,
Compage rupta ſonuit: aut irâ furens
Triceps catenas Cerberus movit graves.
Subitò dehiſcit terra, & immenſo ſinu
Laxata patuit. ipſe pallentes deos
Vidi inter umbras: ipſe torpentes lacus
Noctemque veram. gelidus in venis ſtetit
Haeſitque ſanguis. ſaeva proſiluit cohors,
Et ſtetit in armis omne vipereum genus
Fratrum, catervae dente Dircaeo ſatae,
Avidumque populi Peſtis Ogygii malum.
Tum torva Erinnys ſonuit, & coecus Furor,
Horrorque, & una quidquid aeternae creant
Celantque tenebrae; Luctus evellens comam,
Aegreque laſſum ſuſtinens Morbus caput,

Gra-

GRONOVII.

589. *Avidumque populi Peſtis*] Draco, inquiunt, in nemore ad fontem Dircen. Alii ſummi viri peſtem hic cenſent [illegible] & majuſcula notandum eſſe. At illa peſtis, quam vocat hic auctor, meo judicio, non peſtilentia eſt, ſed ipſa Sphinx, quae multa Thebano populo acerba objecit funera, ut in alia re Plautus loquitur. Hypallage: quaſi eſſet *& Ogygia peſtis, avidum populi malum.* Ovidius quoque ſic vocat, ut alibi emendamus.

VARIORUM.

575. *Duxere rimas*] Diffindebantur. FARN.
576. *Se retro*] Recedit hiatum factura. FARN.
578. *Acheron*] Rex vel leges Acher. id eſt, inferni. FARN.
579. *Functis*] Mortuis, defunctis FARN.
581. *Triceps*] Heſiodus Cerbero quinquaginta capita tribuit, Horatius & Iſacius centum. Seneca Sophoclem, Apollodorum, Ciceronem, Tibullum, & alios ſequitur. DELRIUS.
583. *Pallentes*] Plutonem & Proſerpinam. FARNABIUS.
584. *Lacus*] Cocytum. Herc. Fur. verſ. 685. & Styga. ibid. v. 712. FARN.
586. *Haeſitque*] *Coit formidine ſanguis.* FARN.
586. *Cohors,*] Furiarum, ut v. 590. & draconigenum fratrum. FARN.
589. *Ogygii*] Thebani, ab Ogyge rege. FARNABIUS.
590. *Erinnys*] Vide Thyeſt. v. 96. & Hercul. Fur. verſ. 93. & deinceps. FARN.
592. *Evellens*] Hippol. v. 1181. FARN.

594. Pen-

Gravis Senectus sibimet, & pendens Metus.
Nos liquit animus. ipsa, quae ritus senis
Artesque norat, stupuit. intrepidus parens,
Audaxque damno, convocat Ditis feri
Exsangue vulgus: illico ut nebulae leves
Volitant, & auras libero coelo trahunt.
Non tot caducas educat frondes Eryx;
Nec vere flores Hybla tot medio creat;
Cum examen alto nectitur densum globo:
Fluctusque non tot frangit Ionium mare;
Nec tanta gelidi Strymonis fugiens minas
Permutat hiemes ales, & coelum secans
Tepente Nilo pensat Arctoas nives:
Quot ille populos vatis eduxit sonus.

Pa-

GRONOVII.

600. *Educat frondes Eryx;*] Τὸ *Eryx* correctorum est, inquit Scaliger: veteres habent, *Oeta:* trajectione igitur restitue, *Oeta frondes educat.* Intercedit Florentinus, qui sine suspicione praestat vulgatam. Et certe numerus ejus τερατευσίτερ☉.

611. *Manuque sustinet laeva chelym,*] Rectius Flor. *sustinens laeva chelyn.* Ut ante, *premens.* Ovidius lib. 11. *Distinctamque lyram gemmis & dentibus Indis Sustinet a laeva.* Suetonius Nerone: *intravit ordine suo simulque praefecti praetorii citharam sustinentes.*

VARIORUM.

594. *Pendens*] Anxius, suspensus, in dubio. FARNABIUS.

595. *Ipsa,*] Scil. Manto.

597. *Audaxque*] Tiref. orbitate oculorum audacior. nec timens quae non vidit: timuisset enim & ipse si ea vidisset. FARN.

598. *Nebulae*] Leves umbrae. FARNABIUS.

599. *Libero*] Non incluso, ut suo inferno. FARNABIUS.

600. *Non*] Μυρίαι ὅσσα τε φύλλα κ̀ ἄνθεα. Homer. β. FARNABIUS. Sequitur autem Seneca illorum sententiam, qui magicis artibus Manes evocari credebant At D. Isidor lib. 8. ita scribit: *Necromantici sunt, quorum incantationibus videntur resuscitati mortui divinare, & ad interrogata respondere (νεκρὸς enim Graece mortuus, μαντεία divinatio nuncupatur.) ad quos suscitandos cadaveri sanguis adjicitur. Nam amare daemones sanguinem dicunt, ideoque quoties Necromantia fit, cruor aquâ miscetur, ut colore sanguinis facilius provocentur* ait videri suscitatos, quia censuit esse tantum phantasiae illusiones Vide Hercul. Oetaeum vers. 460. DELRIUS.

600 *Educat frondes Eryx;*] Duo impressi *Oeta.* at MS. *Etha*, & ab alia manu superscriptum *Eryx.* quod Scaligeri conjecturam confirmat. SCHROD.

601. *Hybla*] Mons Siciliae thymo & salicibus abundans, apibus itaque nobilis. FARNABIUS.

602. *Globo:*] Βοτρυδὸν, cum in morem uvae conglobatae ramo defluunt, *Solentque lentis uvam demittere ramis.* FARN.

604 *Nec tanta*] Nec tot grues (sive aves aliae) hyeme regionibus frigidis fugiunt ad auras tepidiores. *Ingenti clangore grues aestiva relinquunt Thracis, cum tepido permutant Strymona Nilo.* FARN.

604. *Strymonis*] Fluv. Macedoniam à Thracia dividentis. FARN.

607. *Populos*] Umbras populorum praecipue Thebanorum. FARN.

607. *Sonus.* Incantatio. FARN.

 610. *Dex-*

Pavidae latebras nemoris umbrosi petunt
Animae trementes. primus emergit solo
Dextrâ ferocem cornibus taurum premens
Zethus; manuque sustinens laevâ chelym,
Qui saxa dulci traxit, Amphion, sono.
Interque natos Tantalis tandem suos
Tutò superba fert caput fastu gravi,
Et numerat umbras. pejor hac genitrix adest
Furibunda Agave; tota quam sequitur manus
Partita regem. sequitur & Bacchas lacer
Pentheus, tenetque saevus etiam nunc minas.
Tandem, vocatus saepe, pudibundum extulit
Caput, atque ab omni dissidet turba procul,

Ce-

GRONOVII.

614. *Fert caput fastu gravi,*] Flor. & Heinsianus minor: *grave*

617. *Sequitur & Bacchas lacer Pentheus,*] Florent. *Bacchis.* sive conjungas cum verbo, per hellenismon, ἐπιέϑαι τινι. sive cum τῷ *lacer.* nam per eas erat laniatus.

620. *Ab omni desidet turba*] Legebatur hic olim, *dissidet*: quum Lipsius: illustra, & scribe, *desidet*, cum meo libro. velle enim, Lajum, qui invitus & vi violenta carminis protractus ad superos procul se removisse ab aliis & solum resedisse. Id receperunt omnes, initio per amicum ejus facto. Resedisse ait Lajum credo, fatigatum, quia magnus labor fuerat Phlegethonte ab imo petere longinquum aethera. At mox ipse Seneca: *Stetit.* Quomodo igitur resedit? Nam quod ait procul se removisse, id vero significat *Dissidere*, non *desidere.* Propertius. *Tam multa illa meo divisa est*

VARIORUM.

610. *Dextrâ*] Phoen. v. 20. FARN.

612. *Amphion,*] Herc. Fur. v. 260. FARN.

613. *Interque natos*] Ut Homerus & Propertius, duodecim; ut Euripides, Lazus Hermioneus, Apollodorus, Antipater Sidonius, & noster Seneca, quatuordecim; ut Sappho, octodecim; ut Mimnermus, Bacchylides, Pindarus, &, teste Apollodoro, Hesiodus, viginti; ut idem Hesiodus, sibi contrarius, (nisi si forte illa non sunt Hesiodi: ut putat Aelianus) novemdecim; ut Alcman, decem; ut alii, teste Gellio, tradiderunt, tres; ut apud Apollodorum, Herodotus, quinque. DELRIUS.

613. *Tantalis*] Niobe Tantali filia. FARNAB.

614. *Tuto*] Secura de liberis, quibus non potest amplius orbari. FARN.

615. *Umbras.*] Liberorum, etiam umbris eorum gaudens ipsa umbra. namque affectus *nec ipsa in morte relinquunt.* FARN.

615. *Pejor*] Quae filium suum interfecit. FARNABIUS.

616 *Agave;*] Phoen. v. 17. FARN.

616. *Manus*] Bacchantium multitudo. FARN.

617. *Partita*] Discerpens Penthea. FARN.

618. *Pentheus,*] Phoen. vers. 17. FARN.

618. *Saevus*] Austerus, abstemius, Thebanis Bacchi cultum interdicens. FARN.

619. *Extulit*] Sunt qui putant *extulit* vix heic habere locum ob sequentia; itaque tentant, *occulit.* Non erat necesse. Nam haec elatio capitis referenda ad productionem Laji ab inferis, vi carminum factam. At verò ubi dicitur, *celare semet*, spectat conscientiam jam emersi, minime sustinentis erigere caput prae pudore. GRUTERUS.

621. *Sty-*

Celatque ſemet. inſtat & Stygias preces
Geminat ſacerdos, donec in apertum efferat
Vultus opertos Laïus, fari horreo.
Stetit per artus ſanguine effuſo horridus,
Paedore foedo ſqualidam obtentus comam,
Et ore rabido fatur: O Cadmi effera,
Cruore ſemper laeta cognato domus,
Vibrate thyrſos. entheâ gnatos manu
Lacerate potius. maximum Thebis ſcelus
Maternus amor eſt. patria, non irâ deûm,
Sed ſcelere raperis. non gravi flatu tibi
Luctificus Auſter, nec parum pluvio aethere
Satiata tellus halitu ſicco nocet:
Sed rex cruentus; pretia qui ſaevae necis,
Sceptra, & nefandos occupat thalamos patris,

In-

GRONOVII.

millia lecto, Quantum Hypanis Veneto diſſidet Eridano Cicero 2. de offic. *fugere temeritatem, quae à ſapientia diſſidet plurimum.* Virgilius: *terram ſceptris quae libera noſtris Diſſidet.* Thyeſte: *Et portus geminos & mare diſſidens.* Sumpſit ab Homero, qui Οδ. λ. Οἴη δ᾽ Αἴαντος ψυχὴ Τελαμωνιάδαο Νόσφιν ἀφεστήκει.

625. *Squalidam obtectus comam,*] Scribe cum optimo: *ſquallidam obtentus comam.* Sic Mog. Delrius, ſic MSſ fere omnes habere notavit Commelinus, & nos in Germanico & Heinſiano codice legimus. In Hercule Fur. Megara *triſti veſtis obtentu caput Velata* Silius lib. 10. *inſani quamquam contraria venti Exarmat vis, atque obtendit pulvere lucem.*

634. *Praemia qui ſaevae necis,*] Olim hic legebatur ſine mente, *prima*. Viri docti quum veram & inculpatam ſcripturam in promptu haberent, maluerunt verſum vitiare, quam reſtituere, Eſt autem: *pretia qui ſaevae necis.* Reſtituimus & Livio Juſtinoque ſimili mendo contactis. In Phoeniſſis: *abjeci necis Pretium paternae ſceptrum.* Sed & hic videtur dediſſe *ſceptrum.*

VARIORUM.

621. *Stygias*] Exorciſmos, adjurationes infernas vel per Styga FARNABIUS.

624. *Stetit*] Lajus ſtetit horridus, effuſo ſanguine per artus. FARN.

626. *O Cadmi*] O Thebani, etiam à draconigenis fratribus qui mutuis ſe vulneribus peremerunt, in veſtros ſaevi, Bacchico furore perciti, occidite potius filios propria manu (ut Agave aliaeque impiae Maenades in Orgiis) quam permittatis ut vivant in privatam veſtrae domus perniciem & publicum malum, quod fecit Oedipus, meus filius. FARNABIUS.

628. *Enthea*] Numinis furoris Bacchici impetu afflata, adacta. FARN.

629. *Maximum Thebis ſcelus*] Acumen eſt ab Ovidio lib. x Metamorph. —— *Scelus eſt odiſſe parentem. Hic amor eſt odio majus ſcelus.* GRUT.

630. *Maternus*] Jocaſtae in filium. FARNAB.

630. *Patria,*] O patria. FARN.

631. *Non gravi*] Suprà verſ. 36. FARN.

635. *Nefandos*] Majus enim ſcelus liberos è matre ſuſcepiſſe, quam patrem interfeciſſe. FARNABIUS.

 638. *Egiz*

Invisa proles. (sed tamen pejor parens
Quam gnatus: utero rursus infausto gravis,)
Egit qui in ortus semet; & matri impios
Foetus regessit; quique vix mos est feris,
Fratres sibi ipse genuit: implicitum malum;
Magisque monstrum Sphinge perplexum sua.
Te te, cruenta sceptra qui dextra geris,
Te pater inultus urbe cum tota petam,
Et mecum Erinnys pronubas thalami traham,
Traham sonantes verbera: incestam domum
Vertam, & Penates impio Marte obteram.
Proinde pulsum finibus regem ocius
Agite exulem. quodcumque funesto gradu

So-

GRONOVII.

638. *Egit qui in ortus*] Flor. *Egitque in ortus.* Et certe alterum illud durum. Sic accipe, quasi praecedentes duos versus cum exclamandi vel admirationis acrimonia incluseris parenthesi: qui obtinet regnum & lectum patris (scelestus ille quidem, sed scelestior incestu lecti socia mater, quae non modo illum nefandum peperit, sed etiam procreavit rursus detestabile par fratrum) & uterum, quo natus est, foedavit.

639. *Quique nec mos est feris*,] Omnes illi MSS. praeferentes, *quique nec mos*, ab antiquissimo abeunt; unus sui, *quique vix mos*, eum habet auctorem. Sed inquit, Delrius, illud efficacius: & Gruterus, hoc intricatum est prae altero, quo nihil evolutius. Non video, cur minus efficax sit, quod in re, quae quotidie fit in mutis & irrationalibus, tamen luctam quasi rationis & naturalis instinctus cum appetitu indicat, quam quod negat ordinaria & omnibus nota. Deinde utrum evolutius intricatiusve: qui matri foetus regessit, & (qui vix feris mos est) sibi genuit fratres: an, qui matri foetus regessit, & (qui nec feris mos est) fratres sibi genuit? Utramcumque enim particulam recipias, eodem modo, & sic, ut diximus, accipienda est oratio. Male distinxerunt: *quique (vix mos est feris) Fratres.* Parenthesin intellectui servari jubet enclitica.

644. *Erinnys pronubas thalami traham*,] Sic Scaliger pro *Erinnes*. Flor. tamen: *Erinnem praenubam.* Significat: *Erinnyn pronubam thalami traham*, *Traham sonantem verbera*

648. *Quodcumque funesto gradu*] Languida & coacta lectio videtur Grutero. Mihi vero nihil rotundius aut magis vividum. Etiam displicuisse

VARIORUM.

638. *Egit qui in ortus*] *Matris concubitu qui semet in ortus Vertit & indignum regerit sua pignora matri.* FARN.

640. *Implicitum*] Aenigma magis implicitum, quam illud Sphingis, quod ipse solvit. Phoen. v. 137. FARN.

641. *Magisque monstrum*] *Magis perplexum*, nota comparativi circumscriptio. De Sphinge monstro satis Palaephatus. Ejus imagine pro insigni usi sunt Parthenopaeus rex Arcadiae, ut est apud Aeschylum: Augustus Caesar, ut nummus quidam aeneus declarat. FABRITIUS.

644. *Pronubas*] Phoen v. 505. FARN.

645. *Verbera:*] Flagella. Thyest. v. 96. FARN.

645. *Incestam domum*] MSS. non pauci *incertam*; ubi nescitur quis sit maritus, quis filius: quae sit uxor aut quae mater, inquit Interpres COMM.

646. *Impio*] Inter fratres Polynic. & Etheoc. FARNABIUS.

650. *Spi-*

Solum relinquet, vere florifero virens
Reparabit herbas. ſpiritus puros dabit
Vitalis aura. veniet & ſilvis decor.
Letum, Lueſque, Mors, Labor, Tabes, Dolor,
Comitatus illo dignus, excedent ſimul.
Et ipſe rapidis greſſibus ſedes volet
Effugere noſtras: ſed graves pedibus moras
Addam, & tenebo. repet incertus viae,
Baculo ſenili triſte praetentans iter.
Praeripite terras, auferam coelum pater.
Oedip. Et oſſa & artus gelidus invaſit tremor.
Quidquid timebam facere, feciſſe arguor.
Tori jugalis abnuit Merope nefas
Sociata Polybo. ſoſpes abſolvit manus
Polybus meas. uterque defendit parens

Cae-

GRONOVII.

Delrio ait, qui aliter diſtinxerit. At ego tam injurius in Delrium eſſe nolim, ut diſtinctionem potius illius quam operarum eſſe putem: ſic invenerant in Lipſienſi Fabricii. Gruterus igitur *quacumque*, ut & Fabricius edidit. Quid ſi vidiſſet in Florentino: *quocumque* At quanto anguſtius hoc quam *quodcumque*. Illud viam vel ſemitam aut tramitem, qua iturus eſt, alterum omnem regionem & tractum ſignificat: ſi cavillari vellemus. 'Dein, *Reparabitur herba.* Taceo intolerandum verſus vitium: illud mihi conſideret aliquis Latine peritus, annon elegantius *ſolum* dicatur *reparare herbas*, quam ipſae *herbae reparari?* Quin & *vitalem auram* malo dare *ſpiritus puros*, quam ſpiritum vitalem puras auras, etſi parum interſit. Cicero lib. 2. de nat. deor. *Aër ſpiritu ductus alit & ſuſtentat animantes.* Et iterum: *cujus coeli tenuitate & calore temperatus aër vitalem & ſalutarem ſpiritum praebet animantibus.* Quod ſolum relinquet, id recreabit viridia, in eo aër vitales & ſalutares dabit ſpirationes, &c. Longe abſum à primis Criticorum, quibus ille judicium defert: ſed nec inter profanum vulgus detrudi me patiar. Sed maneant, judices, quos ille edidit. Cauſae nihil metuo.

658. *Praeripite terras,*] Flor. *Eripite.* Quod ſequitur, *Auferam coelum pater*, eſt, lucem adimam, & eo redigam, ut excaecet ſeſe. Haud ſcio, num intellexerit, qui interpretatur, arcebo coelo.

VARIORUM.

650. *Spiritus puros dabit*] Non corruptos & peſtilentes, ut nunc. Vide ſupra verſ. 36. FARN.

651. *Decor.*] Frondes, folia. FARN.

654. *Sedes*] Thebas, vitamque ipſam. FARN.

655. *Moras*] Senium, laſſitudinem, coecitatem, natam, quae mori non ſinat. FARN.

658. *Praeripite*] Vos ô Thebani ejicite eum terra, ego pater ejus arcebo coelo. FARN.

661. *Tori jugalis*] Sententia eſt: matrem non duxi, quia Merope, (quam matrem ſuam eſſe credebat) adhuc matrimonio juncta eſt Polybo (eum patrem ſuum opinabatur eſſe) qui quoniam adhuc vivit, patrem non interfeci, ac ne Lajum quidem, qui diu mortuus fuit, priuſquam Boeotiam vidi. Mentitur ergo Tireſias. at cur mentiatur vir fide dignus? quia, inquit, à Creonte ad id inductus fuit, ut me regno pulſo, ipſe Creo rex fiat. DELRIUS.

664. Cali-

Caedem, ſtuprumque. quis locus culpae eſt ſuper?
Multo ante Thebae Laïum amiſſum gemunt,
Boeota greſſu quam meo tetigi loca.
Falſus ne ſenior, an deus Thebis gravis?
Jamjam tenemus callidi ſocios doli.
Mentitur iſta praeferens fraudi deos
Vates, tibique ſceptra deſpondet mea.
Creon. Egon' ut ſororem regia expelli velim?
Si me fides ſacrata cognati laris
Non contineret in meo certum ſtatu;
Tamen ipſa me Fortuna terreret, nimis
Sollicita ſemper. liceat hoc tuto tibi
Exuere pondus, ne recedentem opprimat.
Jam te minore tutior pones loco.
Oedip. Hortaris etiam, ſponte deponam ut meâ
Tam gravia regna? *Creon.* Suadeam hoc illis ego,
In utrumque queîs eſt liber etiam nunc ſtatus.
Tibi jam neceſſe eſt ferre fortunam tuam.
Oedip. Certiſſima eſt regnare cupienti via,
Laudare modica, & otium ac ſomnum loqui.

Ab

GRONOVII.

676. *Ne recedentem opprimat.*] Flor. *nec.* ut totum ſit voti.

683. *Otium ac ſomnum ſequi.*] Praeſtat multis partibus Lipſianum *loqui*, id eſt, crebro in ore habere, prae ſe ferre, quum aliud mente animoque habeas. Petronius: *loquatur aurum & argentum fundoſque mendaces.* An neſcit ὁ δεῖνα cur hic an ultra peſtem etiam Thebae debent offenſo Deo ſeditionem ex concitatione in regem? FARN.

VARIORUM.

664. *Culpae*] Supereſt culpae. *Anaſtrophe.* FARNABIUS.

665. *Multo*] Et longe ante quam ego Thebas advenerim, Lajus eſt interfectus. FARN.

667. *Falſuſne*] Numnam deceptus eſt Tireſias?

668. *Socios*] Tireſiam & Creonta. FARN.

669. *Praeferens*] Praetexens. FARN.

674. *Fortuna*] Regni, praecipuè Theban. Herc. Fur. verſ. 385. FARN.

675. *Liceat*] Deponere regnum jam tutius eſt, quam nimis tarde recedentem ab eo opprimi. FARN.

679. *Suadeam*] Dubiis rebus inventa eſt oratio ſuadens, neceſſario manet te tua fortuna. FARNABIUS.

682. *Certiſſima*] Satis callide regnum ambis, qui (quod faciunt ambitioſi, ſegnitiem laudantes & in otium ſimulatum recedentes, donec occaſionem rei gerendae repererint) vitae quietae ſtudium prae te fers, imperium tamen captas. FARNABIUS.

686. *Adi-*

Ab inquieto saepe simulatur quies.
Creon. Parumne me tam longa defendit fides?
Oedip. Aditum nocendi perfido praestat fides.
Creon. Solutus onere regio, regni bonis
Fruor,

GRONOVII.

alii velint *loqui.* At sciret ita in optimo codice repertum, & infacetum esse illud prae hoc tam delicato. Sed & Gruterum turba pejorum librorum & inanis cavillatio transversum egere. Scilicet simulatio illa non in nuda voce, sed in tota vita. Nempe dixerat alter, parum esse regnum & alia sermone detrectare, nec illud tam facile re adsecuturos, nisi ipso instituto & factis segnitiem simulent. Haec sophistarum sunt. Nam *loqui* non sermonem nudum & destitutum reliqua omni specie congruente verbis significat: sed prorsus est dictis & factis apparentibus simulare. Ἤθους χαρακτὴρ ἐστὶν ἀνθρώπου λόγος. Quod loquuntur homines credimus, donec diversum liqueat: nec quisquam magis sermoni fidem agendo quaerit, quam qui non agit, quod agit. At *sequi otium ac somnum*, non est simulare, sed bona fide desidem & inertem esse. Terentius Adelphis: *Ego hanc clementem vitam urbanam atque otium secutus sum.* Cicero pro Muraena: *qui remoti à studiis ambitionis, otium ac tranquillitatem vitae secuti sunt.* Cornelius Nepos Pelopida: *non quo sequerentur otium, sed ut quemque ex proximo locum fors obtulisset, eo patriam recuperare niterentur.* Phaedrus: *Quin etiam resides & sequentes otium, Ne defuisse noceat repunt ultimi.* Nemo autem ignavia factus immortalis. Denique ne longius verba perdam, *loqui* non *sequi*, liber optimus.

685. *Tam longa defendit dies?*] Hic quoque non, ut debebat, valuit Lipsiani libri auctoritas sequiorum librariorum phalange obruta. Est qui interpretatur. Quasi negaverit Lipsius aliquem ex vulgata posse sensum exsculpi. Notarat ille in MSS. bonae notae, *fides*, addideratque eum se libenter audire. Ecce & Gruterus cum sua dialectica, quum *dies* aeque experimentum fit hominum quam *fides*, immo dies & ipsam exploret fidem, non audere ait sollicitare vulgatum. Hoc argumentum vincit aliquo modo tolerari posse τὸ *dies*; non tolerari debere, contra melius, commodius, expressius. Nam si nihil aliud, illud *dies* sententiam non explet, sed destituit. Non quaevis longa dies defendit. nam & fur diu potest tenuisse, quem tamen longa dies non defendit, sed rei furtivae ex lege Atinia aeterna est auctoritas. Ergo sententia desiderat aliquid explicans illam longam diem, nempe qua fidus & quietus fui. At rotundissimum & plenissimum: *Parumne me tam longa defendit fides?* Nihil prorsus hic desiderari potest. Sed, inquit, nemo facile probaverit, Creontem saepe insignia nescio quae fidei exhibuisse documenta: vixit enim in otio, ubi rarior producendae fidei occasio: exeritur magis in negotio, cum quis provinciae praeficitur, cum exercitibus. Itane? Ergo non possunt exhibere documenta fidei, nisi summae reipublicae & status administri, & praefecti exercituum ac provinciarum? Immo fidem imperanti populo vel principi praestant omnes maximi minimi, qui aut semper fuerunt in fide aut in fidem venerunt, cum in fide manent. *Fides* est etiam non rebellare, non quaerere res novas, contentum esse praesenti statu, parere jussis & legibus. *Fides*, obsequium omne superiori debitum. *Concussa fides*, rebellio. Millies ita usurpant Romani scriptores. Et hoc dicit Creo: tot annorum obsequium, tam diuturna patientia, quam praestiti imperio tuo, annon me satis liberat à tali suspicione?

686. *Perfido praestat dies.*] Credo equidem: non perfido tantum, sed omnibus faciendi opus suum aditum dies praestat: nam tempus agit rem: qua ratione nihil fit ante diem. Sed hoc non est proprium huic loco. Fidem suam jactaverat Creon: eam ipsam fidem diu servatam, perfidis servire ad obrependum respondet Oedipus. Livius lib. 28. *Fraus fidem in parvis sibi praestruit, ut quum operae pretium sit, cum magna mercede fallat.* Recte ergo Melisseus Lipsii & Florentinus utrobique *fides* non *dies*.

VARIORUM.

686. *Aditum*] Imo nocendi occasionem & viam ministrat perfido fides habita. FARN.

687. *Solutus*] Hoc argumentum, quo Creo conatur Oedipo fidem facere à regnandi cupiditate alienum esse se, à Sophocle in Oedipo tyranno translatum est. DELRIUS.

Fruor, domusque civium coetu viget;
Nec ulla vicibus surgit alternis dies,
Qua non propinqui munera ad nostros lares
Sceptri rêdundent; cultus, opulentae dapes,
Donata multis gratiâ nostrâ salus.
Quid tam beatae deesse fortunae rear?
Oed. Quod deest. secunda non habent umquam modum.
Creon. Incognitâ igitur ut nocens causâ cadam?
Oedip. Num ratio vobis reddita est vitae meae?
Num audita causa est nostra Tiresiae? tamen
Sontes videmur. facitis exemplum; sequor.
Cr. Quod si innocens sum? *Oed.* Dubia pro certis solent
Timere reges *Creon.* Qui pavet vanos metus,
Veros meretur. *Oedip.* Quisquis in culpa fuit,

Di-

GRONOVII.

694. *Quod res secundae*] Acutius Etruscus: *Quod deest. secunda non habent unquam modum.* Quaeris, quid tam beatae tuae fortunae deesse possis reri? Hoc ipsum, quod revera deest. nempe diadema & sceptrum. quod rex non es. quod infra regem es. quod aliquid addi potest tibi ad primum gradum. nam in secundis quis moderatus? quis non ultra pergere tendit?

698. *Facitis exemplum; sequor.*] Fl. *ut sequar.* Epist. 7. *Ne hoc quidem intelligitis, mala exempla redundare in eos qui faciunt.* Posset etiam legi: *facitis. exemplum sequor.* Sed Fabius decl. 260. *Unus fuit primo, qui sollicitaret hanc nimiam liberalitatem: hic fecit exemplum.* Qui annotant; vos etiamsi insontes condemno: voluerunt dicere, inauditos.

701. *Veros fatetur.*] Fl. melius: *Veros meretur.* Causam facit, cur aliquando non vana, sed vere metuenda ei superveniant. Suetonius Claudio: *Nulla adeo suspicio, nullus auctor tam levis exstitit, à quo non mediocri scrupulo injecto ad cavendum ulciscendumque compelleretur.* Ergo ex vano metu specie cavendi multa crudelitas: ex crudelitate odia & conjurationes, veri metus. *Meretur.* hic non, dignus est, sed dignus fit, acquirit, adipiscitur.

701. *Quisquis in culpa fuit; Dimissus odit*] Exemplum Roscillus Aegusque Allobroges apud Caesarem l. 3 de bello civili c. 59. & 60. & liberti praefectique praetorii Caligulae apud Suetonium c. 56. Plutar. in Bruto: ἦν δέ τις Γάϊος Λιγάριος

VARIORUM.

689. *Vicibus*] Noctem subsecuta, vel alterna dies. FARNABIUS.

690. *Propinqui Sceptri*] Affinis regis, id est, munera à rege propinquo. FARN

694. *Quod deest.*] Numquam in animum inducam meum, ut hanc veram auctoris credam esse manum. Itaque simplicitati vulgatae adhaerendum puto, *quod res secundae.* quam confirmant quoque MSS. nostri & impressi. SCHRODERUS.

696. *Num ratio*] Expurgavi me apud vos criminis, & tamen parricidii & incestus me insimulatis. FARNABIUS.

698. *Facitis*] Praebuistis mihi legem & exemplum quod sequar. vos itaque etiamsi insontes condemno. FARN.

701. *Quisquis*] Sensus. quisquis verè noxius, & deprehensus, falso tamen innocentem se esse simulans, impune tulit, nunquam vere reconciliatur ignoscenti: quia, dubius ipse vel fictus amicus cum sit, idem sibi de alio persuadet. ita fit ut eum odio persequatur, quem sibi dubium, non certum, amicum credit. DELRIUS.

703. *Odia*

Dimiſſus odit omne, quod dubium putat.
Creon. Sic odia fiunt. *Oedip.* Odia qui nimium timet,
Regnare neſcit. regna cuſtodit metus.
Creon. Qui ſceptra duro ſaevus imperio regit,
Timet timentes, metus in auctorem redit.
Oedip. Servate ſontem ſaxeo incluſum ſpecu:
Ipſe ad penates regios referam gradum.

GRONOVII.

τῶν Πομπηΐου φίλων, ὃν ἐπὶ τούτῳ κατηγορηθέντα Καίσαρος ἀπέλυσε. οὗτος οὐχ ὡς ἀφείθη δίκης χάριν ἔχων, ἀλλ' ὡς ἐν ἐκινδύνευσε ἀρχὴν βαρυνόμενος, ἐχθρὸς ἦν Καίσαρι. Quod ſequitur, ſatis commode vulgo. Fl. tamen: *quod obvium eſt, eat.* An legendum: *odit. omne, quod dubium eſt, eat.* Ut *τὸ eat*, ſit idem quod pereat. Ut apud Livium: *Sic eat, quaecumque Romana luxerit hoſtem*: Nam Lipſii conjecturam, *omne quod dubium, puta*, facile ipſa refutat obſcuritas.

VARIORUM.

703. *Odia*] Phoen. verſ. 654. & Hercul. Fur. verſ. 352. FARNABIUS.

705. *Qui ſceptra*] Neceſſe eſt multos timeat, quem multi timent. FARN.

Chorus.

Excuſat Oedipum Chorus transferendo culpam in mala Thebarum fata, quae ab ipſa inauſpicata bove Thebanos uſque vexarint.

Non tu tantis cauſa periclis,
Non haec Labdacidas premunt
Fata: ſed veteres deûm
Irae ſequuntur. Caſtalium nemus
Umbram Sidonio praebuit hoſpiti,
Lavitque Dirce Tyrios colonos:

Ut

GRONOVII.

710. *Non haec Labdacidas premunt*] Florent. *petunt.*

VARIORUM.

709. *Non tu*] Non tu Oedipe. FARN.

710. *Non haec Labdacidas*] Nec tantum Labdaci progeniem, Lajum, Oedipum, &c. FARN.

712. *Caſtalium*] Cadmus fil. Agenoris regis Phoenicum, quorum praecipuae urbes Tyrus & Sidon, miſſus à patre quaeſitum Europam, à Jove ſub ſpecie tauri raptam, appulit Phocidem conſeditque non procul à Parnaſſo. Vid ſupra. verſ. 112. FARN.

714. *Dirce*] Hunc fontem, apud quem ſerpens iſte Marti ſacer degebat, Euripid. in Phoeniſſ.

Ut primùm magni natus Agenoris
Feſſus per orbem furta ſequi Jovis,
Sub noſtra pavidus conſtitit arbore,
Praedonem venerans ſuum;
Monituque Phoebi, juſſus erranti
Comes ire vaccae, quam non flexerat
Vomer, aut tardi juga curva plauſtri,
Deſeruit fugas, nomenque genti
Inauſpicata de bove tradidit.
Tempore ex illo nova monſtra ſemper
Protulit tellus. aut anguis imis
Vallibus editus, annoſa ſupra
Robora ſibilat, ſupraque pinus,

Su-

GRONOVII.

717. *Sub noſtrae ramis*] Flor. *Sub noſtra pavidus conſtitit arbore.*

718. *Praedonem numerans ſuum;*] Quidam legit *praedones*, & interpretatur, ſocios ſuos: alios legere ait *praedonem*, quod ſit, ſerpentem, qui depraedatus fuerat ſocios: alios *memorans*, & tunc intelligi Jovem Quidam, *numerans*, ſpatia à ſe emenſa *praedonem* inſequuto: alios leg. *memorans*, id eſt, ubinam inveniret praedonem. Non poteſt niſi inepte explicari: itaque cautius illi, qui tranſeunt ſilentes. Quid moror lectorem? Scribe cum unicis membranis: *Praedonem venerans ſuum.* hoc eſt, Jovem, Europae raptorem, adorans. Ovidius lib. 3. Met. in eadem fabula: *Sacra Jovi facturus erat.* Et mox: *Silva vetus ſtabat.* Habes arborem, habes Jovem, quem ignorans praedonem ſuum Cadmus veneratus eſt.

VARIORUM.

niſſ. ſemper *Dircen*, Appollon. lib. 3. Argonaut. *Aretiadam* nominat. Dirce Pauſaniae in Boeot. ſeu lib. 9. eſt amnis. DELRIUS.

715. *Natus Agenoris,*] Totus iſte Chorus ex Ovidii 3. Metam. commode poterit explicari. DELRIUS.

716. *Furta*] Sororem à Jove raptam. Hippol. 302. FARNABIUS.

717. *Noſtra arbore,*] Nemore jam Thebano. FARNABIUS.

719. *Monituque Phoebi,*] Oraculo Phoebi juſſus urbem condere in quo loco juvenca injugis, quam ſequebatur, conſideret, Thebas condidit. Vid. ſup. v. 112. FARNAB. Ovidius 3. Met. 10. *Bos tibi, Phoebus ait, ſolis occurret in arvis, Nullum paſſa jugum, curvique immunis aratri: Hac duce carpe viam, & qua requieverit herba, Moenia fac condas, Boeotiaque illa vocato.* DELRIUS.

722. *Nomenque*] Sequitur eos, qui Boeotiam à Cadmi bove nominant, bove inquam Cadmi duce, ut Euripides & Caſtor. ſed Euphorion & Nicocrates dictam volunt, à Boeoto Arnes & Neptuni filio: alii aliunde. Vide Leonicum libro 1. var. hiſtor. cap 95. Nec unum dumtaxat Boeotiae nomen: dicitur Aonia, Meſſapia, Ogygia, Cadmeis, auctore Stephano in Βοιωτία. DELR.

725. *Anguis*] Draco, ſerpens quem, cum Cadmi comites aquatum miſſos interfeciſſet, ipſe Cadmus occidit. FARNABIUS.

726 *Annoſa robora*] *Ac media plus parte leves erectus in auras Deſpicit omne nemus.* Ovid. 3. Met. unde fabulam hanc petas. FARN.

728. *Su-*

Supra Chaonias celsior arbores
Caeruleum erexit caput,
Cum majore sui parte recumberet,
Aut foeta tellus impio partu
Effudit arma.
Sonuit reflexo classicum cornu,
Lituusque adunco stridulos cantus
Elisit aere. ante non linguas
Agiles & ora vocis ignotae
Clamore primum hostico experti,
Agmina campos cognata tenent.
Dignaque jacto semine proles
Uno aetatem permensa die,
Post Luciferi nata meatus,
Ante Hesperios occidit ortus.
Horret tantis advena monstris
Populique timet bella recentis:
Donec cecidit saeva juventus;

Ge-

GRONOVII.

735. *Ante non linguas Alias & asma*] Duo viri illustres, Rutgersius, *Anthedon linguas Alias & arma Phocis ignota*: Grotius, *Agenorei linguas, & arma vocis* interpretatur verba. Sed scribendum cum Flor. *ante non linguas Agiles & ora vocis ignotae Clamore primum hostico experti.* Nempe terrigenae isti nunquam ante linguas erant experti: & quae prima miserunt verba, fuerunt bellici clamoris. Recte *Agiles*: nam id necessarium ad loquendum. Sic *volubilitas linguae* Et in contrarium *obligatio nodique linguae* mutorum quae in Aristotele (sive *Aristaeo.*) Batto Cyrenes conditore agnoscit Justinus l. 13. Jul. Firmicus l. 9. *Aliorum etiam obligata lingua balbum vocis sonum efficiet.* Gellius 5, 9. *oris vinculo solutus.* Lucanus: *exsectaque lingua Palpitat, & muto vacuum ferit aëra motu.*

VARIORUM.

728. *Supra Chaonias*] Quercus altas, quales alunt Chaoniae nemora glandifera. FARNABIUS.

732. *Arma.*] Armatos homines, qui ut primum terra nati sunt bella sibi indixere, mutuisque vulneribus periere omnes ad quinque. Herc. Fur. 259. FARN.

734. *Lituusque*] Lituus incurvus aheneus. FARNABIUS.

735. *Ante*] Lingua sua voceque tum primum experti usique in bellica acclamatione [illegible]. FARNABIUS.

738. *Cognata*] Terra nati fratres. FARN.

739. *Semine*] Serpentis dentibus, Hercul. Fur. 259. FARN.

743. *Advena*] Cadmus advena Tyrius. FARN.

744. *Recentis:*] Lugdunens. ferme soli; *ruentis*. non placet. DELRIUS.

Genitrixque ſuo reddi gremio
Modò productos vidit alumnos.
Hac tranſierit civile nefas:
Illa Herculeae norint Thebae
Praelia fratrum.
Quid Cadmei fata nepotis,
Cum vivacis cornua cervi
Frontem ramis texere novis,
Dominumque canes egere ſuum?
Praeceps ſilvas monteſque fugit
Citus Actaeon, agilique magis
Pede per ſaltus & ſaxa vagus
Metuit motas Zephyris plumas,
Et, quae poſuit, retia vitat:
Donec fontis in unda
Cornua vidit vultuſque feros,
Ubi virgineos foverat artus
Nimium ſaevi Diva pudoris.

VARIORUM.

746. *Genitrixque*] Terra filios caeſos recepit. FARNABIUS.

748. *Hac tranſierit*] Atque utinam hic finis ſit inteſtinis & civilibus Thebanorum bellis! FARN.

749. *Herculeae*] Natus Thebis jam tum erat Hercules, ſed nondum regnarat. Megaram enim duxit poſt obitum Polynicis & Eteoclis. FARN.

751. *Cadmei fata*] Actaeonis, quem, quod in fonte Dianam nudam vidiſſet, Dea in cervum convertit, unde praeda ſuis canibus factus eſt. FARNABIUS. Ovidius 4. Metam. & Nonnus lib. 5. Dionyſ. & Callimachus in Lavacro Palladis. Venationis ſtudio, nimiâ canum multitudine, decoxiſſe bona Actaeonem, & inde natam fabulam, volunt Palaephatus, & Hyginus. DELRIUS.

752. *Vivacis, &c.*] Ovidius: *Dat ſparſo capiti vivacis cornua cervi.* Virgilius: —— *Ramoſa Micon vivacis cornua cervi.* Auſonius, eidyl. 9. *Ter binos deciesque novem ſuper exit in annos Juſta ſeneſcentum quos implet vita virorum: Hos novies ſuperat vivendo garrula cornix, Et quater egreditur cornicis ſaecula cervus.* de cervorum aetate vide Plinium lib. 7. cap. 48. & Solinum c. 22. DELRIUS.

758. *Motas plumas,*] Lineam, formidinem. Vide Hippol. verſ. 46. FARNABIUS.

759. *Poſuit,*] Nuper ipſe venator. FARN.

763. *Nimium*] Pudoris ſui nimis ſaeva vindex, quae quum erratum tam crudeliter ulta ſit, graves in Thebanos iras deorum arguit. FARN.

ACTUS

ACTUS QUARTUS.

OEDIPUS. JOCASTA.

Suspicari jam incipit Oedipus, ne ille forte, quem olim Delphos petens occidisset, Lajus fuerit: quaerit itaque à Jocasta de Laji aetate, necis tempore, & aliis circumstantiis.

Oed. CUras revolvit animus, & repetit metus.
Obiisse nostro Laïum scelere autumant
Superi inferique. sed animus contra innocens,
Sibique melius quam deis notus, negat.
Redit memoria tenue per vestigium
Cecidisse nostri stipitis pulsu obvium
Datumque Diti, cum prior juvenem senex
Curru superbus pelleret, Thebis procul,
Phocaea trifidas regio quà scindit vias.
Unanima conjux, explica errorem precor,
Quae spatia moriens Laïus vitae tulit.
Primône in aevo viridis, an fracto occidit?
Joc. Inter senem juvenemque; sed propior seni.
Oedip. Frequensne turba regium cinxit latus?

Joc.

VARIORUM.

766. *Superi*] Apollo, *vel* homines in superis. Tiresias & Creon. FARNABIUS.

766. *Inferique.*] Lajus seu umbra Laji inferis evocata. FARNABIUS.

768. *Tenue*] Per objectum leve. FARN.

769. *Stipitis*] Clavae. Jocasta tamen ensem fuisse dicit infr. vers. 1034. atque ipse in Phoen. FARN.

770. *Datumque*] Demissum Orco, id est, interfectum. FARN.

772. *Phocaea trifidas*] Suprà 277. FARNABIUS. Istud Oedipi & Jocastae colloquium magnâ ex parte à Sophocle in Oedipo tyranno accepit. DELRIUS.

774. *Quae spatia*] Quae spatia vitae, id est, quam aetatem FARNABIUS.

776. *Propior*] Μέγας χνοάζων, &c. FARN

776. *Propior seni*] Fusius hoc explicat J. Nicolaus Epiphyll. lib. 7. c. 7. Grut. Fac. Crit. Tom 5. SCHRODERUS.

781. *Unum*

Joc. Plures fefellit error ancipitis viae;
Paucos fidelis curribus junxit labor.
Oedip. Aliquisne cecidit regio fato comes?
Joc. Unum fides virtusque consortem addidit.
Oedip. Teneo nocentem. convenit numerus, locus.
Sed tempus adde. *Joc.* Decima jam metitur seges.

VARIORUM.

781. *Unum fides*] Polyphontem praeconem. FARNABIUS.

781. *Virtusque*] Ἀνδρεία fortitudo, unica quondam virtus habita. FARN.
782. *Nocentem.*] Me scil. FARN.
783. *Decima*] Ante annos decem. FARN.

SENEX. OEDIPUS.

E sene à Merope & Corinthiis misso, qui Oedipum de Polybi morte edoceat, rogetque, ad gubernacula regni suscipienda veniat, discit Oedipus se non vere esse Polybi filium; nimia itaque curiositate sua veros invenit parentes.

Sen. Corinthius te populus in regnum vocat
Patrium. quietem Polybus aeternam obtinet.
Oed. Ut undique in me saeva Fortuna irruit?
Edissere agedum, quo cadat fato parens.
Sen. Animam senilem mollis exsolvit sopor.
Oedip. Genitor sine ulla caede defunctus jacet
Testor, licet jam tollere ad coelum pie

Pu-

VARIORUM.

786. *Undique*] Ludificando me & ambiguum tenendo, vel secundum jam regnum perniciose mihi ingerendo. FARNABIUS. Vel luctum indicendo novum.

788. *Animam senilem*] Quia, ut ait Sophocles, θνῄσκει δ' εἰς ὕπνῳ δεδμημένος. & σμικρὰ παλαιὰ σώματ' εὐνάζει ῥοπή. Themistius: καθ' ἀγωγὴ γὰρ ἔοικεν ὁ γεροντικὸς θάνατος, ἐκβολὴ δὲ ἐναντίον ἐστὶν ὁ τῶν νέων. Cato apud Ciceronem in Dialogo de senectute; *Quid est autem tam secundum naturam quam senibus emori? quod idem contingit adolescentibus, adversante & repugnante natura. Itaque adolescentes mori mihi videntur; ut cum aquae multitudine vis flammae opprimitur; senes autem, sicut sua sponte, nulla adhibita vi, consumtus ignis exstinguitur. Et quasi poma ex arboribus, si cruda sunt, vi avelluntur; si matura & cocta, decidunt: sic vitam adolescentibus vis aufert, senibus maturitas.* DELRIUS.

791. *Pu-*

Puras nec ulla scelera metuentes manus.
Sed pars magis metuenda fatorum manet.
Sen. Omnem paterna regna discutient metum.
Oedip. Repetam paterna regna, sed matrem horreo.
Sen. Metuis parentem, quae tuum reditum expetens
Sollicita pendet? *Oedip.* Ipsa me pietas fugat.
Sen. Viduam relinques? *Oedip.* Tangis, en, ipsos metus.
Sen. Effare, mersus quis premat mentem timor.
Praestare tacitam regibus soleo fidem.
Oed. Connubia matris Delphico admonitu tremo.
Sen. Timere vana desine, & turpes metus
Depone. Merope vera non fuerat parens.
Oedip. Quod subditivi praemium gnati petiit?
Sen. Regnum. superbam liberi adstringunt fidem.
Oedip.

GRONOVII.

800. *Delphico monitu tremo.*] Sic Mss. Pal. habere, non *admonitu*; quod occupet editiones alias, notat Gruterus. Sed antiquissimus, *admonitu*. ergo retineatur.

804. *Regnum. superbam liberi*] Quicquid habeant octo aut plures Mss. non recentiores modo quidam, sed & omnium vetustissimus: *Regum superbam.* At vellet Gruterus, commentatores id aliqua interpretatione aperte evolvissent. De sententia quidem constat: & illustrat Suetonius in Galba c. 17. *Despectui esse non tam senectutem suam quam orbitatem ratus.* Quod & Nerva expertus, felicior remedio. Plutarchus de Aegeo in filii ejus vita: ἰσχυρῶς γὰρ ἐδεδοίκει τοὺς Παλλαντίδας ἐπιβουλεύοντας αὐτῷ καὶ διὰ τὴν ἀπαιδίαν καταφρονοῦντας. Sed num illa satis commode utrovis modo exprimatur, vehementer dubito. Si antea non erat regina Merope, facta est autem ope vel gratia subditivi gnati, sit sane suppositionis praemium regnum. Sed jamdudum regnabat illa, & in spem successionis filium quaerebat. *Superbam fidem* dici vult subjectos superbos. Possumus ergo ita interpretari veterem scripturam: *Regum liberi adstringunt fidem* subjectorum *superbam*, hoc est, minacem, ita parentium, ut videantur velle frenum mordere, & excutere jugum illius, qui nullis liberorum munimentis insistit Ut tamen verum fatear, non valde mihi placet illa *superba fides.* Fecerunt etiam: *Regnum superbum. liberi*, &c. Manus illustris: *Regnum super nam liberi.* Quid si, *Regno superbis*, vel *Regno superbo*: hoc est, regibus

VARIORUM.

791. *Puras*] Parricidium non metuentes. Quibus manus à sordibus (illuvie, sanguine, Venere) mundae non erant, eos Graeci Latinique à sacris arcebant. Vide Brisson. princip. Formular. & quae Hercul. Fur. act. 4. scen. 1. DELRIUS.

792. *Pars*] De incestis matris nuptiis. FARNABIUS.

797. *Tangis*,] Rem tetigisti, tetigisti ulcus. hoc enim est quod metuo, ne fato ductus eam viduam ducam. FARN.

799. *Praestare*] Quod fecerat prius in Oedipi genere velut regio simulando & celando FARN.

803. *Quod*] In quem finem ascivit me filium suppotitium parens? FARN.

804. *Liberi*] Quo firmius retineret tyrannidem, quam firmat certa successio, retinetque populum in fide, ne quando interfecti regis liberi sint ultores. FARN.

Oedip. Secreta thalami, fare, quo excipias modo.
Sen. Hae te parenti parvulum tradunt manus.
Oedip. Tu me parenti tradis? at quis me tibi?
Sen. Pastor nivoso sub Cithaeronis jugo.
Oedip. In illa temet nemora quis casus tulit?
Sen. Illo sequebar monte cornigeros greges.
Oedip. Nunc adice certas corporis nostri notas.
Sen. Forata ferro gesseras vestigia,
Tumore nactus nomen ac vitio pedum.
Oedip. Quis fuerit ille, qui meum dono dedit
Corpus, requiro. *Sen.* Regios pavit greges.
Minor sub illo turba pastorum fuit.
Oedip. Eloquere nomen. *Sen.* Prima languescit senum
Memoria, longo lassa sublabens situ.
Oedip. Potesne facie noscere ac vultu virum?
Sen. Fortasse noscam. saepe jam spatio obrutam
Levis exoletam memoriam revocat nota.

Oedip.

GRONOVII.

liberi firmiorem faciunt subjectorum fidem. *Superbum* interdum vocatur omne regnum, non vitii notatione, sed speciei & majestatis. Agamemnone: *hoc sedent alti toro, Quibus superba sceptra gestantur manu.* Hercule Oeteo: *quod superbae non habent unquam domus, Fidele semper regibus nomen*, Phoenissis: *regia frater meus Habitet superba.*

VARIORUM.

805. *Quo excipias*] Unde tu noris me esse subdititium? FARN.

806. *Hae te parenti*] Tradiderunt te meae hae manus parv. pa. FARNABIUS. Haec quoque & sequentia pene omnia qui cum Sophocle, in Oed. tyranno contulerit, non aliunde sumpta deprehendet. DELRIUS.

813. *Tumore*] Οἰδῶν τὼ πόδε scil. ὅθεν νιν Ἑλλὰς ὠνόμαζεν Οἰδίπουν. FARNABIUS.

815. *Regios*] Regius pastor summus. FARN.

817. *Prima*] An prima inter animae potentias deficit, cum aetas illa in continuo deflexu rerum species nequeat retinere? an primo quidem objectum non agnoscit, postea autem reminiscitur. ut ait vers. 820. FARNABIUS. M Seneca lib. 1. Contr. *memoria, res ex omnibus partibus animi maxime delicata & fragilis in quam senectus primum incurrit.* DELRIUS.

819. *Facie*] Distinguuntur facies, & vultus. Sallust. *prorsus in facie vultuque vecordia inerat.* Vultum fingere possumus, faciem non possumus Nonius: *Vultus est voluntas, quae pro motu animi in facie ostenditur. Facies, ipsa oris species.* significat, vultum esse illam faciei & oris compositionem, quam pro lubitu moribus animi accommodamus. Aliam differentiam Fronto tradidit, vultum hominum propriè, os omnium, faciem plurium esse. sed hoc huc non pertinet. DELRIUS.

822. Ad

Oedip. Ad facra & aras omne compulfum pecus
Duces fequantur. ite propere, arceffite,
Famuli, penes quos fumma confiftit gregum.
Sen. Sive ifta ratio, five fortuna occulit.
Latere femper patere quod latuit diu.
Saepe eruentis veritas patuit malo.
Oedip. Malum timeri majus his aliquod poteft?
Sen. Magnum effe, magna mole quod petitur, fcias.
Concurrit illinc publica, hinc regis falus,
Utrimque paria. contine medias manus,
Ut nil laceffas, ipfa fe fata explicant.
Non expedit concutere felicem ftatum.
Oedip. Tutò movetur quidquid extremo in loco eft.
Sen. Nobilius aliquid genere regali appetis?
Ne te parentis pigeat inventi, vide.

Oedip.

GRONOVII.

831. *Utrimque patria,*] Flor. *paria.* Studio videntur obfcurata verba, ut & fenis fententiam explicent, & conveniant etiam in aliam rem, quae cum maxime negotium Oedipo faceffebat. Senex Corinthius dicit: Pugnare videntur falus publica Corinthiorum & tua: illa vult, ut fine ulla inquifitione accipias delatum regnum, nec alterius te quam Polybi filium feras; haec, ut refcifcas, quorum hominum fis, quofque vitare metu parricidii & incefti debeas: utriufque vis ingens: medium igitur feri: accipe primum & firma regnum: dein per otium inquire aut exfpecta venientia fata. Eadem tamen ambiguitate verborum monetur Oedipus, quid Thebis ei faciendum fit. Ibi quoque divertebant falus publica & regis: fi non inquireret in interfectorem Laji, videbatur negligere populi Thebani falutem; fi inquireret, eumque deprehenderet, fuam: difficile erat in utramvis partem totum defcendere: erant enim *utrimque* etiam *paria*, hoc eft, aeque graves caufae, quae & huc & illuc traherent: quare melius, ut medium fe teneret, & neutri dederet, fervando fpeciem inquifitionis, non omnem exfequendo.

832. *Ut nil laceffas, ipfa fe fata explicant.*] Flor. *Nihil laceffas: ipfa fe fata explicent.*

VARIORUM.

822. *Ad facra*] Sub praetextu facrificii, veluti eximendae fint egregiae victimae, paftores acceffit. FARNABIUS.

824. *Famuli,*] Paftores & bubulci. FARN.

825. *Sive*] Suadet fenex ne nimis curiofe id fcrutetur; quod notum in malum fuum redire poffit. FARNABIUS.

828. *Majus his*] Parricidio & inceftu. FARN.

832. *Ut nil*] Etiamfi nihil moveas, fatum (quod feries eft & connexio quaedam caufarum, qua fit quidquid fit) fe declarabit FARNABIUS.

833. *Non expedit*] Τὸ κακὸν εὖ κείμενον μὴ κινεῖν. FARNABIUS.

834. *Tutò*] Sed meum ftatum infeliciffimum puto, movebo itaque ut certum fciam. FARNABIUS.

835. *Regali*] Polybi enim filius jam crederis. FARNABIUS.

Oedip. Vel poenitendi ſanguinis quaeram fidem,
Si noſſe libeat. ecce, grandaevus ſenex,
Arbitria ſub quo regii fuerant gregis,
Phorbas. referſne nomen aut vultum ſenis?
Sen. Arridet animo forma. nec notus ſatis;
Nec rurſus iſte vultus ignotus mihi.
Regnum obtinente Laïo famulus greges
Agitaſti opimos ſub Cithaeronis plaga?

GRONOVII.

837. *Nec poenitendi ſanguinis*] Unde ſcire poterat hoc Oedipus, non poenitendum fore ſanguinem ſuum? Quin jam ipſe ſatis perceperat, ſe quaerere, cujus inventi poeniteret. Lege igitur cum optimo: *Vel poenitendi ſanguinis quaeram fidem, Si noſſe libeat.* Sic quoque: non, *Sed noſſe certum eſt.* Hoc multo magis decet vel potentia vel deſiderio impotentem. Etſi certo ſciam, fore ut me pudeat poeniteatque natalium, tamen animo morem geram, & ubi inceſſerit libido cognoſcendi, haud deſinam inquirere. Sophocles ita dicentem facit Oedipum. [illegible]

843. *Regnum obtinente*] Videntur hi duo verſus Oedipo aſſignandi, ne hero praeſente ſervi praecedat oratio.

* PHORBAS. SENEX. OEDIPUS.

Phor. Laetus Cithaeron pabulo ſemper novo
Aeſtiva noſtro prata ſummittit gregi.
Sen. Noſciſne memet? *Phorb.* Dubitat anceps memoria.
Oedip. Huic aliquis à te traditur quondam puer?
Effare. dubitas? cur genas mutat color?
Quid verba quaeris? veritas odit moras.
Phorb. Obducta longo temporum tractu moves.
Oedip. Fatere, ne te cogat ad verum dolor.
Phorb. Inutile iſti munus infantem dedi.
Non potuit ille luce, non coelo frui.

Sen.

GRONOVII.

852 *Cogat ad verum dolor.*] Ex colon. Mſ. notavit Commelinus, *ad nervum* quod adeo placuit viro docto, ut non dubitarit hoc pro germano & genuino recipere. Plautum aut Terentium aut alium ſocco humilem, non cothurnatum Senecam verſare ſe credidit. Eadem opera repoſuiſſet, *ad piſtrinum.* Sequenti verſu liber optimus, *infantis.*

VARIORUM.

* PHORBAS.] Aliis *Ithimales* dictus. FARNABIUS.

846. *Summittit*] Suppeditat. FARNABIUS.

850. *Veritas*] Vera relaturo ad manum verba ſunt: nec mora eſt opus. FARN.

853. *Inutile*] Non diu victurum, faucium ſcilicet plantis perforatis. FARN.

855. *Prae*

Sen. Procul sit omen. vivit, & vivat precor.
Oedip. Superesse quare traditum infantem negas?
Phorb. Ferrum per ambos tenue transactum pedes
Ligabat artus. vulneri innatus tumor
Puerile foeda corpus urebat lue.
Sen. Quid quaeris ultra? fata jam accedunt prope.
Oedip. Quis fuerit infans, edoce. *Phorb.* Prohibet fides.
Oedip. Huc aliquis ignem. flamma jam excutiet fidem.
Per tam cruentas vera quaerenti vias
Ignosce quaeso, si ferus videor tibi,
Et impotens, parata vindicta in manu est.
Dic vera. quisnam, quove generatus patre,
Qua matre genitus? *Phorb.* Conjuge est genitus tua.
Oedip. Dehisce tellus. tuque tenebrarum potens,
In Tartara ima, rector umbrarum, rape
Retro reversas generis ac stirpis vices.
Congerite, cives, saxa in infandum caput.

Ma-

GRONOVII.

865. PHORB. *Jam parta vindicta*] Sic personas descripsit Delrius, idemque monuit in Mog. legi, *parata*, pro *jam parta*, probavitque. Quod bene monuerat, nemo respexit: quod ei cessit infeliciter, primus calculo suo approbavit Gruterus; dein omnes tanquam non dubium, transierunt. *Parata* est auctoris, nam & sic Florentinus. Phorbantis autem haec non possunt esse verba, nisi vates erat Tiresia promptior. Unde poterat ille scire paratam fore ultionem istam? unde, puerum illum fuisse, quicum ipse loquebatur? Nam quod detrectat fateri, à quibus infantem acceperit, in reginae facit gratiam. Ergo cum Florentino & hic & sequenti versu tolle praefixa personarum nomina. Omnia enim continuantur ab Oedipo, jam certo suae calamitatis, &, ut ille ait; terebratum pertundente. Patere me tibi instar feri & impotentis tyranni imperare: prope est tibi solatium, mihi poena. Providebat enim, si verum diceret, quod satis exspectabat, nullam dubitationis latebram relictum iri. Id quod statim evenit.

871. *Saxa in infestum caput.*] Sic Gruterus è suis. Aliis *infaustum*. Delrius *incestum*. Etruscus, *infandum*, ut ediderat Fabricius.

VARIORUM.

855. *Procul sit omen.*] Felicia omina ajebant se *accipere*. ut apud Virgil. Aeneas: mala aversabantur, & orabant Deos ut ea averterent, ut in Philip. Cicero & alii passim, vel ut in hostium capita converterentur. DELRIUS.

859. *Lue*] Putredine FARNABIUS.

861. *Quis fuerit*] Quibus parentibus ortus. FARNABIUS.

862 *Huc aliquis*] *Cruciatus & tormenta minitatur.* FARN.

868. *Tenebrarum potens*,] Pluto. FARN.

870 *Retrò*] Me qui adversus naturae leges sum reversus in propriae matris uterum, supr. 638. FARNABIUS.

 872. Me-

Mactate telis. me petat ferro parens;
Me natus. in me conjuges arment manus,
Fratresque; & aeger populus ereptos rogis
Jaculetur ignes. saeculi crimen vagor,
Odium deorum, juris exitium sacri;
Qua luce primum spiritus hausi rudes,
Jam morte dignus. redde nunc animos, parens.
Nunc aliquid aude sceleribus dignum tuis.
I, perge, propero regiam gressu pete.
Gratare matri liberis auctam domum.

GRONOVII.

880. *Regiam cursu pete.*] Florent. *regiam gressu pete.* Et sequenti versu: *Gratare matri liberis auctam domum:* ut & in plerisque invenit Delrius. non *aucta domo.* Nam cur Scaliger: *liberis auctag modo?* Scio illud in Truculento: *Cum tu recte provenisti, cumque es aucta liberis, Gratulor.* Et illud Gellii 12. 1. *Auctumque eum esse nato filio.* Sed num propterea minus bellè dicatur *liberis aucta domus?*

VARIORUM.

872. *Me petat*] Causam hujus pestilitatis. FARN.

872. *Parens;*] Omnes parentes, liberi, conjuges, fratres me petant, qui jura illorum violaverim. FARN.

874 *Ereptos*] In me velut inferis devotum piaculum. Vide supr. v. 550. vel in me pestis, funerum, rogorum causam. FARN.

877. *Qua luce*] Phoen. v. 244. FARN.

878. *Parens.*] Per indignationem sibi se ex matre parentem exprobrat FARN.

881. *Liberis*] Ob domum auctam liberis à te filio ex matre. FARN.

CHORUS.

Varietati obnoxium arguit Chorus excelsum statum. mediam itaque fortunam optat. cujus laudes canit, à similitudine navis modico vento actae, & exemplo Icari.

Fata si liceat mihi
Fingere arbitrio meo,
Temperem Zephyro levi
Vela, ne pressae gravi
Spiritu antennae tremant.

Le-

VARIORUM.

882. *Fata*] *Medio tutissimus ibis.* FARN.

892. Cauf-

Lenis & modice fluens
Aura, nec vergens latus,
Ducat intrepidam ratem.
Tuta me mediâ vehat
Vita decurrens viâ.
Cnossium regem timens,
Astra dum demens petit,
Artibus fisus novis,
Certat & veras aves
Vincere, ac falsis nimis
Imperat pennis puer,
Nomen eripuit freto.
Callidus medium senex
Daedalus librans iter
Nube sub media stetit,
Alitem exspectans suam:
Qualis accipitris minas
Fugit, & sparsos metu

Col-

GRONOVII.

887. *Lene sed modicum fluens*] Lipsius è suo: *Lenis & modice fluens.* Cui ne quid deberet amicus, facit, *Lenis ac modicum fluens.* Dein Gruterus, *at modicum.* Tu acquiesce Lipsiano, neque enim aliter Florentiae.

893. *Alta dum demens*] Flor. *Astra dum demens.* Ovidius: *coelique cupidine tactus Altius egit iter.* Sequenti idem, ut & Vossianus: *Artibus fisus novis.* non *fidens.*

898. *Abstulit nomen freto.*] Etruscus, ut quondam vulgabatur: *Nomen eripuit freto.*

VARIORUM.

892. *Cnossium*] Daedalus Hymetionis, fil. damnatus ab Areopagitis, quod occidisset Talum sororis filium, in Cretam migrarat: ibi quia vaccam fabricasset ligneam, à Minoë rege, Labyrintho seu turri inclusus, terra marique fugam interdictam, per aëra tentavit; alas itaque confecit sibi & filio, quibus ipse evolavit in Sardiniam: inde Cumas. Icarus autem, dum patris monito non audiens, nimis alte volat, pennis à sole liquefactis in mare decidit, quod ab illo nomen tulit. FARN. Indicat omnibus actionibus mediocritatem adhibendam, ne, dum nimis alta petimus, decidamus, vel dum terrenis cogitationibus inhaeremus nunquam attollamur. DELRIUS.

892. *Regem*] Minoëm regem Cretae, in qua Cnossus urbs. FARNABIUS.

896. *Falsis*] *Pennis non homini datis.* FARN.

897. *Puer*,] Icarus FARN.

898. *Nomen eripuit freto.*] Varronem sequitur, qui, Solino teste, tradidit Icarium mare ab Icaro nominatum, quod & Ovidio lib. 2. de arte amandi placuit. Sed Androëtas Tenedius, in navigatione Propontidis, ab una Cycladum, quae *Macris & Icarus* vocabatur, appellatum fuisse, scripsit. DELRIUS.

911. *Po-*

Colligit foetus avis:
Donec in ponto manus
Movit implicitas puer,
Comes audacis viae.
Quidquid exceſſit modum
Pendet inſtabili loco.
Sed quid hoc? poſtes ſonant.
Moeſtus & famulus manu
Regius quaſſat caput.
Ede, quid portes novi.

GRONOVII.

911. *Poſtes ſonant.*] Variant hic libri: ſed omnium optime Delrius in quibuſdam legi putat: *poſtes ſonat Regios famulus manu, Moeſtus & quaſſans caput.* Idque reduxit Gruterus, quod nunquam potuerit concoquere, *Quatere caput manu.* Sed an concoctu facilius, *poſtes ſonare manu?* Vix putem. Poſſumus retinere vetus etiam Fl. probatum, modo *quaſſat*, in *quaſſans* mutes. Troadibus: *tum quaſſans caput, Depelle ſomnos, inquit.* Medea: *caput feroci Quatiens ſuperba metu.* Sic igitur accipere poſſumus: *Poſtes ſonant: Moeſtus & famulus manu Regius*, (intellige egreſſus & ipſe ſonat pectus plangens) *quaſſans* etiam *caput.* Fortaſſe tamen ſcripſit Seneca: *Regius pulſat caput.* Ut Troad. *Tibi noſtra caput dextera pulſat.*

VARIORUM.

911. *Poſtes*] Crepant regiae fores exeunte nuncio. Vide Herc. Oet. v. 254. FARNABIUS.

ACTUS QUINTUS.

NUNTIUS.

Nuncius Oedipi excaecationis conſilium & modum narrat.

Praedicta poſtquam fata, & infandum genus
Deprendit, ac ſe ſcelere convictum Oedipus
Damnavit ipſe; regiam infeſtus petens
Inviſa propero tecta penetravit gradu;
Qualis per arva Libycus inſanit leo,

Ful-

GRONOVII.

915. *Et infandum ſcelus*] Quod inducti ſequiorum codicum turba abjecerunt, recolligi jubet Florentinus: *& infandum genus.*

920. *Ful-*

Fulvam minaci fronte concutiens jubam:
Vultus furore torvus, atque oculi truces,
Gemitus, & altum murmur, & gelidus fluit
Sudor per artus. ſpumat, & volvit minas,
Ac merſus alte magnus exundat dolor.
Secum ipſe ſaevus grande neſcio quid parat,
Suiſque fatis ſimile. Quid poenas moror?
(Ait) hoc ſceleſtum pectus aut ferro petat,
Aut fervido aliquis igne vel ſaxo domet.
Quae tigris, aut quae ſaeva viſceribus meis
Incurret ales? ipſe tu ſcelerum capax
Sacer Cithaeron, vel feras in me tuis
Emitte ſilvis, mitte vel rabidos canes.
Nunc redde Agaven. anime, quid mortem times?
Mors innocentem ſola fortunae eripit.
Haec fatus, aptat impiam capulo manum,
Enſemque ducit. Itane tam magnis breves
Poenas ſceleribus ſolvis? atque uno omnia
Penſabis ictu? moreris? hoc patri ſat eſt.
Quid deinde matri? quid male in lucem editis

Gna-

GRONOVII.

927. *Ut hoc ſceleſtum*] Scribe cum Flor. *Quid poenas moror? (Ait) hoc ſceleſtum.* deleta interrogationis nota, quae ſequenti verſui ſubjicitur. Nam haec Oedipi verba ſunt, ab nuntio relata, & otioſum eſt *τὸ Ut.*

931. *Vel feras in me tuis*] Floront. *tuas Emitte ſilvis.*

VARIORUM.

920. *Fulvam*] Proprie leonum color eſt.

926. *Quid poenas*] Verba Oedipi. FARN.

926. *Quid poenas moror? (Ait)*] Mallem, ſi quidem ullus addiceret codex, parva mutatione; *Secum ipſe ſaevus, grande neſcio quid parans, Suiſque fatis ſimile, quid poenas moror? Ut hoc ſceleſtum pectus aut ferro petat! Aut* cet. Sic tota προσωποποιΐα ab leniore principio fluit, abſque fulcimento iſtoc, *ait*, quod, neſcio quomodo friget. deinde *τὸ ut* imprecantis erit ſibi extrema quaeque Oedipi. Quod ipſum cothurno aptum magis & perſonae deſperantis. Quo ſenſu Comicus Eun. II. 3. *ut illum dii deaeque ſenium perdant.* SCHRODERUS.

930. *Scelerum*] Agaves & ceterarum Baccharum. FARN.

931. *Sacer*] Jovi: *vel* Bacchi ſacris. *vel* execrande. FARN

933. *Agaven.*] Supra verſ. 616. & Phoen. verſ. 17. FARN.

936. *Breves*] Facilis & ſimplicis mortis. FARN.

Gnatis ? quid ipsi , quae tuum magnâ luit
Scelus ruinâ , flebili patriae dabis ?
Solvendo non es. Illa quae leges ratas
Natura in uno vertit Oedipoda , novos
Commenta partus. suppliciis eadem meis
Novetur. iterum vivere, atque iterum mori
Liceat ; renasci semper : ut toties nova
Supplicia pendas. utere ingenio miser.
Quod saepe fieri non potest , fiat diu.
Mors eligatur longa. quaeratur via ,
Qua nec sepultis mistus , & vivis tamen
Exemptus erres. morere , sed citra patrem.

Cun-

GRONOVII.

942. *Solvenda non est illa*] Fatua verba , quae tamen omnes retinent libri. At agnosce ingenium maximi Grotii in pulcherrima emendatione , quam in margine à manu ejus acceptam libenter & auctori inscribimus & cum lectore communicamus : *Solvendo non es. Illa quae leges ratas Natura* &c. Seipse pergit alloqui ; Quas poenas dabis ? non potes solvere , quantas debes. Illa Natura , cujus leges in me uno sunt supra omnia exempla violatae , mutetur oportet in supplicia mea. Licinius Nepos apud M. Senecam contr. 33. *Ut solvendo sis in poenas , quoties tibi renascendum est ?* Quintilianus declam. 9. *Placeamus licet nobis fortuna nostra pater , pauperi solvendo non sumus.* Ne quis de syllabae modulo dubitet , sic in Troadibus : *magno momento obrui Vincendo didici.* Porro optimus & Vossianus , *Oedipoda.* nam & *Oedipodes* , *Oedipodae* dicitur : unde hic ablativus : nam *Oedipode* tertiae declinationis.

946. *Liceat ; renasci semper :*] Quid si legas , *licet , ac renasci* , inquit Delrius. At Gruterus : Vim & mucronem sententiae auferas , si substituatur hoc. praesertim quum praecesserit , *novetur.* Vult ἀπὸ κοινοῦ repeti τὸ *Liceat.* Fortassis : *iterum vivere atque iterum mori Libet , ac renasci.*

951. *Morere , sed citra patrem.*] Interpretantur , non uno ictu , ut Lajus. Manus illustris viri , *vita patrem.* Sensu meliore , sed qui etiam facile elicitur ex omnium librorum scriptura. Nam *citra patrem* , est non usque eo , quo pater : hoc est , ut è viventium numero abeas. Morere , sed

VARIORUM.

942. *Solvenda non est.*] Quamquam lubens subscribo emendationi acutissimi Grotii , quam in textum recepit Gronovius , *solvendo non es.* Attamen quoniam hic tacent Codd. MS. videndum , itane pro *fatua* habenda sit vulgata , ut è medio ipsa tolli mereatur. Fateor equidem , frustra hic elicere Farnabium : *Non aequum est , ut natura solvat me unica & simplice nece , tot sceleribus functum.* Quibus enim fidiculis sensum istis verbis aliquis eliciat ? quid ? an , *natura solvenda est* , significat , *ut illa solvat me ?* nugae. Hoc , puto , vult Oedipus naturam istam , quae jam leges ratas in uno Oedipo vertisset , non esse dissolvendam , nec destruendam , sed servandum esse jugiter institutae mutationis istius tenorem. Optat itaque , ut natura , postquam in Oedipo producendo statum , ordinem legesque suas migrasset , porro eadem velit esse , ac pepetuo mutabilis in sua supplicia. quare sublata distinctione lego ; *Solvenda non est illa , quae leges ratas Natura in uno vertit Oedipode.* SCHRODERUS.

943. *Novos*] Filios ex matre. FARNABIUS.

947. *Ingenio*] Utere eo ingenio ad poenas excogitandas , quo usus es quondam in Sphingis aenigmate solvendo. FARN.

951. *Citra*] Non uno ictu , ut Lajus. FARN.

956. *Ma-*

Cunctaris, anime? subitus en vultus gravat
Profusus imber, ac rigat fletu genas.
Et flere satis est? hactenus fundent levem
Oculi liquorem. sedibus pulsi suis
Lachrimas sequantur. hi maritales statim
Fodiantur oculi. dixit, atque irâ furit.
Ardent minaces igne truculento genae;
Oculique vix se sedibus retinent suis.
Violentus, audax vultus, iratus, ferox,
Tantum eruentis. Gemuit, & dirum fremens
Manus in ora torsit. at contra truces
Oculi steterunt, & suam intenti manum
Ultro insequuntur. vulneri occurrunt suo.
Scrutatur avidus manibus uncis lumina.
Radice ab ima funditus vulsos simul
Evolvit orbes. haeret in vacuo manus,
Et fixa penitus unguibus lacerat cavos
Alte recessus luminum, & inanes sinus;
Saevitque frustra, plusque quam sat est furit;

Tan-

GRONOVII.

citeriore quasi linea quam pater: ne ad patrem pervenias, utque quamvis mortuus sis superstes & vivum funus circumferare: & denique mortuus eum oculis non contingas. Apud Sophoclem, quum Chorus dixisset, melius ei futurum fuisse non vivere quam coecum vivere, respondet Oedipus: Ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδ' ὄμμασιν ποίοις βλέπων Πατέρα ποτ' ἂν προσεῖδον εἰς ᾅδου μολών. Ubi notat Scholiastes: οἱ Ἕλληνες τοιαύτην εἶχον δόξαν, ὡς εἴτε τυφλός τις, εἴτε βλέπων ἐτελεύτα, τοιοῦτος καὶ ἐν ᾅδου ἦν.

952. *Subitus an vultus gravat*] Lege cum Flor. *subitus en vultus.*

960 *Mutus, iratus, ferox, Tantum cruentus.*] Quod è duobus scriptis erutum probavimus olim: *audax vultus, iratus, ferox, Tantum eruentis. Gemuit*, &c. id totidem literis confirmavit optimus liber. Vide, si tanti est, Observ. 2, 19.

VARIORUM.

956. *Maritales*] Ἔρωτος ἀνοσίου καὶ γάμου ἀνομίμου δᾳδοῦχοι. ex conspectu enim amor. hi, quibus placuit mater, vel qui illius amorem conciliavere. FARN.

959. *Vix se*] Conscii & in poenas parati. FARN.

965. *Manibus*] Digitis, unguibus. FARN.

967. *Orbes.*] Κύκλους. ita Soph. ἄρας ἔπαισεν ἄρθρα τῶν αὑτοῦ κύκλων. Sphaerica autem seu orbicularis forma oculo data est, quo celerius & facilius revolutus objecta apprehendat, utque sufficiat cuivis quantitati capiendae perpendicularibus lineis à visis in centrum oculi concurrentibus. *vel orbes* hic cape sinus, in quibus oculi. FARN.

968. *Cavos, &c.*] Etiam in oculorum sinus & globos, cum satis fuisset araneae telam, vel pupillam effodisse. FARN.

971. *Tan-*

Tantum eſt periclum lucis. attollit caput,
Caviſque luſtrans orbibus coeli plagas,
Noctem experitur. quidquid effoſſis male
Dependet oculis, rumpit; & victor deos
Conclamat omnes: Parcite (heu) patriae, precor:
Jam juſſa feci. debitas poenas tuli.
Inventa thalamis digna nox tandem meis.
Rigat ora foedus imber, & lacerum caput
Largum revulſis ſanguinem venis vomit.

VARIORUM.

971. *Tantum*] In tantum lucem exodit. tam attente cavet, ne quid ſibi lucis relinquatur. FARN.

971. *Attollit*] More luſtrantis & ſuſpicientis. FARNABIUS.

973. *Noctem*] An penitus ſit caecus. FARN.

976 *Juſſa*] Quod voluiſtis. FARN.

978. *Rigat*] Haec nuncius ex ſua perſona. FARNABIUS.

CHORUS.

Chorus iſte ex diſciplina Stoicorum (qui omnia, imo Deum ipſum ſubjiciunt inevitabilibus fatis) excuſari Oedipum vult.

FAtis agimur. cedite Fatis.
Non ſollicitae poſſunt curae
Mutare rati ſtamina fuſi.
Quidquid patimur mortale genus,
Quidquid facimus, venit ex alto:
Servatque ſuae decreta colûs
Lacheſis, durâ revoluta manu.
Omnia certo tramite vadunt.

Pri-

GRONOVII.

987. *Omnia certo tramite vadunt.*] Pauci, *ſepto:*

VARIORUM.

982. *Stamina*] Hercul. Fur. verſ. 558. FARN.

984. *Alto:*] Fato ſeu providentia divina, *vel ut illi*, ex conſtellatione. FARN.

986. *Lacheſis,*] Una è Parcis, fatum. FARN.

986. *Durâ*] Inexorabili, immutabili. FARN.

988. *Pri-*

Primusque dies dedit extremum.
Non illa deo vertisse licet,
Quae nexa suis currunt causis.
It cuique ratus, prece non ulla
Mobilis, ordo. multis ipsum
Metuisse nocet. multi ad fatum
Venêre suum, dum fata timent.
Sonuere fores, atque ipse suum
Duce non ullo molitur iter
Luminis orbus.

GRONOVII.

optimus & caeteri fere omnes, *secto.* Itaque putem fuisse, *recto:* quod est directo & praestituto. *Regi* & *dirigi* ut fines, ita viae & itinera proprio verbo dicuntur. Sed & vetustiores libri minuto charactere inter R & S vix ponunt differentiam.

992. *Multis ipsum Timuisse nocet.*] Flor. *Metuisse.* Recte: nam sequitur: *dum fata timent:* & nihil in repetitione momenti.

VARIORUM.

988. *Primusque*] Horoscopus genethliacus ex situ & nativitatis hora. FARN.

989. *Non illa*] *Quod fore paratum est, id summum exsuperat Jovem.* Stoice. FARN.

990. *Quae nexa*] Quae proveniunt ex serie & ordine causarum. FARN.

OEDIPUS. CHORUS. JOCASTA.

Jocasta se interficit. Oedipus excaecatus in exilium abit.

Oed. BEne habet, peractum est. justa persolvi patri.
Juvant tenebrae. quis deus tandem mihi
Placatus atra nube perfundit caput?
Quis scelera donat? conscium evasi diem.
Nil, parricida, dexterae debes tuae,
Lux te refugit. vultus Oedipodem hic decet.

Chor.

GRONOVII.

1003. *Vultus Oedipodem hic decet.*] Florent. *Oedipodam.* Lege: *Oedipoda*, accusandi casu Graecae terminationis.

VARIORUM.

1000. *Atra*] Caecitatis caligine. FARN.

1001. *Donat?*] Dono remittit? FARN.

 1005. *Quae*-

Chor. En ecce, rapido saeva prosiluit gradu
Jocasta vecors: qualis attonita & furens
Cadmea mater abstulit gnato caput,
Sensitve raptum. Dubitat, afflictum alloqui
Cupit, pavetque. jam malis cessit pudor.
Et haeret ore primo vox. *Joc.* Quid te vocem?
Gnatumne? dubitas? gnatus es. gnatum pudet.
Invite loquere gnate, quo avertis caput,

Va-

GRONOVII.

1007. *Sensumve raptum traxit*] Lipsianus & optimus Florentiae: *Sensitve raptum. Dubitat, adflictum alloqui Cupit pavetque.* Egregie, inquit Gruterus. Profecto egregie: sed & vere: nam aut furentis Agaves Baccheo instinctu & Penthea discerpentis, aut (& vel maxime) postea dolore furentis & attonitae, postquam quid fecisset agnovit, adfectum & habitum vult in Jocasta fuisse. Ut Lucanus lib. 7. *Nec magis attonitos animi sensere tumultus, Cum fureret Pentheus, aut cum desisset Agave.* Sic recte scribit vir summus, sed perperam interpretatur: Nec magis externati erant aut Pentheus, cum Agave fureret, aut ipsa Agave, cum furere desiisset: additque: quod praecessit, *cum fureret*, est ὑπόζευγμα, & ex posteriori supplendum *Agave*. Tam infeliciter contorta oratio sine exemplo est, & nulla potest figura defendi. Ipsum Penthea furentem facit fabula. Virgilius: *Eumenidum veluti demens vidit agmina Pentheus, Et solem geminum & duplices se ostendere Thebas.* Vide Euripidis Bacchas, quas & Virgilius respexit: praecipuè ista: Καὶ μὴν ὁρᾶν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ, Δισσὰς δὲ Θήβας, καὶ πόλισμ' ἑπτάστομον· Καὶ ταῦρος ἡμῖν πρόσθεν ἡγεῖσθαι δοκεῖς, &c. Tumultus igitur mentis dicit aut Penthei, cum furebat, aut Agaves, cum furere desierat. Seneca vero Agave utraque in exemplum utitur: prosilit Jocasta, qualis aut Agave insiluit in Penthea, aut mox eum direptum agnovit. Tamen Gruterus non ausus est egregiam se judice lectionem recipere. Quum raro discrepent membranae in vocibus notis, neque Pall. varient à Delrianis, suspicer latere remorius ulcus, inquit. Prior ratio falsa, revincitur innumeris exemplis vel eorum, quae ex optimo Flor. protulimus: posterior nihil efficit, quippe omnes illi codices, & mille alii, Lipsiano pejores. Vulgatum fatuum est, absonum, absurdum. *Traxit*, ex nulla historia est. Nihil otiosius aut magis supervacaneum illo: *Sursumque raptum traxit.* Delrius probat meliora; sed male, *Dubitat*, intelligit de matre Penthei: id enim ad Jocastam solam refertur.

1009. *Cupiunt & horrent ora*] Et hic solus verat Lipsianus codex, quem tamen nemo postea hic mentione dignum censuit: nisi quod vir doctus mixtum ex bonis malisque libris: *Cupiunt, sed haerent ora.* Tu vero omnia refinge ex arbitrio principis & secundi Melissei libri: *Jam malis cessit pudor, Et haeret ore prima vox.* Joc. *Quid te vocem?* Nihil hic conjecturarum, ne Lipsii quidem modicam ferimus. E Choro aliquis faciem & animum Jocastae breviter effingit: Prosilit incerta animi & dubia, Oedipum affari, an non, debeat: velit quidem, veretur tamen: tandem loquacia & garrula mala evicerunt tacitum pudorem: jam primam vocem ore lento conatur. Et statim illa: *Quid te vocem?*

1010. *Gnatum pudet?*] Tollenda nota interrogationis. Res ex gestu noscenda. Ad vocem Jocastae quassat caput & avertitur Oedipus. Ideo illa: *dubitas?* &, certe *gnatus es*: non enim puderet, nisi gnatus esses: ille ipse pudor tuus argumento est te filium meum esse, & recte sic appellari. Itaque etsi nolis, *Invite loquere gnate.* ita enim plane liber optimus, nec habeo, cur spernam. Vulgo: *Immitis oro.*

VARIORUM.

1005. *Qualis*] Qualis Agave, ubi furens filio caput abstulisset moxque ad se reversa facinus sensisset, attonita stetit; talis hic Jocasta. vid. sup. v. 443. FARNABIUS.

1011. *Quo avertis*] *Audita Jocosta avertit se Oedipus.* FARN.

1012. *Quis*

Vacuosque vultus? *Oed.* Quis frui & tenebris vetat?
Quis reddit oculos? matris (heu) matris sonus.
Perdidimus operam. congredi fas amplius
Haud est. nefandos dividat vastum mare,
Dirimatque tellus abdita: & quisquis sub hoc
In alia versus sidera, ac solem avium
Dependet orbis, alterum ex nobis ferat.
Joc. Fati ista culpa est. nemo fit fato nocens.
Oed. Jam parce verbis, mater, & parce auribus.
Per has reliquias corporis trunci precor,
Per inauspicatum sanguinis pignus mei,
Per omne nostri nominis fas & nefas.
Joc. Quid, anime, torpes? socia cur scelerum dare
Poenas recusas? omne confusum perit,
Incesta, per te juris humani decus.
Morere, ac nefastum spiritum ferro exige.
Non si ipse mundum concitans divûm sator
Corusca saevâ tela jaculetur manu,
Umquam rependam sceleribus poenas pares
Mater nefanda. mors placet. mortis via
Quaeratur. agedum, commoda matri manum,

Si

GRONOVII.

1021. *Corporis trunci precor*,] Flor. *peto* Et mox: *fas ac nefas.* Et, *Morere & nefastum.*

VARIORUM.

1012. *Quis frui*] Quisnam tu es, qui interdicis mihi fructum capere, quem ex caecitate percepisse mihi visus sum? FARN.

1013. *Quis reddit*,] Quis per aures ingerit mihi mala, quorum notas ne viderem, effodi mihi oculos? FARN.

1014. *Perdidimus*] Nil profeci oculos eruendo, cum etiamdum audiam. Vide Phoen. vers. 226. FARNABIUS.

1016. *Tellus*] Alterum Hemisphaerium. FARNABIUS.

1018. *Orbis*,] Alterum orbis latus aliis sideribus notum. utque dicunt poëtae, *alio sole calens, Et alio sub sole jacens* FARN.

1022. *Inauspicatum*] Infelicem prolem, liberos. FARNABIUS.

1023. *Fas*] Matris & filii. FARN.

1023. *Nefas*,] Uxoris, mariti, &c. nefanda inter nos nomina. FARN.

1024 *Quid*,] *Se ad poenas de se sumendas excitat.* FARN.

1029. *Tela*] Fulmina. FARN.

1033. *Re-*

Si parricida es. reſtat hoc operi ultimum.
Rapiatur enſis. hoc jacet ferro meus
Conjux. quid illum nomine haud vero vocas?
Socer eſt. utrumne pectori infigam meo
Telum? an patenti conditum jugulo imprimam?
Eligere neſcis vulnus. hunc, dextra, hunc pete
Uterum capacem; qui virum & gnatum tulit.
Chor. Jacet perempta. vulneri immoritur manus;
Ferrumque ſecum nimius ejecit cruor.
Oed. Fatidice te, te, praeſidem veri Deum,
Compello. ſolum debui fatis patrem.
Bis parricida, pluſque quam timui nocens.
Matrem peremi. ſcelere confecta eſt meo.
O Phoebe mendax, fata ſuperavi impia.
Pavitante greſſu ſequere fallaces vias,
Suſpenſa plantis efferens veſtigia.
Caecam tremente dexterâ noctem rege.
I, gradere praeceps, lubricos ponens gradus.
I, profuge, vade. ſiſte, ne in matrem incidas.
Quicumque feſſi corpore & morbo graves

Se-

GRONOVII.

1039. *Qui virum & gnatum tulit.*] Flor. Voſſ. & omnes fere, *& gnatos*, ut voluit Gruterus. Sed fruſtra *κακόϕατον* in verbo quaerit. Immo, ſi quid video, ſcripſit Seneca: *qui virum è gnato tulit.*

1042. *Te fatidice, te praeſidem*] Numeroſius liber optimus: *Fatidice te, te praeſidem.* Innuunt & hoc vulgares ſcripti, quibus pleriſque pronomen à fronte abeſt damno verſus.

1047. *Sequere fallaces vias,*] Flor. *fallentes.* Erroribus te committe.

VARIORUM.

1033. *Reſtat*] Ut matrem etiam occidas. FARNABIUS.

1034. *Enſis.*] Quem modo Oedipus abjecerat. FARNABIUS.

1035. *Conjux.*] Lajus conjux meus, imo ſocer; namque filio ejus nupſi. FARN.

1038. *Vulnus*] Locum vulneri. FARN.

1042. *Te fatidice,*] Te ridiculum deum falſitatis arguo, qui fore praedixiſti, ut patrem occiderem. ſed jam & matri necis cauſa fui. FARN.

1047. *Fallaces*] Aſperas, praecipites, caeco ignotas. FARN.

1049. *Caecam*] Vias baculo praetentans explora. FARN.

1051. *In matrem*] In matris cadaver. FARN.

1052. *Quicumque*] O Thebani peſte laborantes. FARN.

1053. *Fe-*

Semianima trahitis pectora, (en fugio, exeo)
Relevate colla. mitior coeli ftatus
Poſt terga ſequitur. quiſquis exilem jacens
Animam retentat, vividos hauſtus levis
Concipiat. ite, ferte depoſitis opem.
Mortifera mecum vitia terrarum extraho.
Violenta fata, & horridus morbi tremor,
Macieſque, & atra peſtis, & rabidus dolor
Mecum ite, mecum. ducibus his uti libet.

GRONOVII.

1053. *Semianima trahitis corpora,*] Florentiae: *pectora*. ſemivivo pectore aegrum ſpiritum ducitis.

1058. *Vitia terris extraho.*] Flor. *terrarum.*

1059. *Et horridus mortis tremor,*] Si blandiebatur admodum, quod in quinque invenit Gruterus & Scholiaſte, *morbi tremor*, cur receptum non eſt? Certe ſic & liber optimus: & profecto non mortui tremunt, ſed infirmi.

VARIORUM.

1053. *Fugio,*] Prout jubet oraculum. FARN.

1057. *Ite, ferte depoſitis opem.*] De quorum ſalute & vita deſperabatur. FARNABIUS.

1057. *Depoſitis,*] Deſperati, vel ſalutis deſperatae, ut Servius & Aſconius. Virg. *Ille ut depoſiti proferret fata parentis.* FABRITIUS.

1058. *Mortifera mecum*] Id eſt quod praedictum fuerat, verſu 650. GOMMELIN.

1061. *Ducibus*] Mihi caeco hi pro ducibus erunt. Supra 652. FARNABIUS.

L. ANNAEI SENECAE
* TROADES.

DRAMATIS PERSONAE.

HECUBA. CHORUS TROADUM. TALTHYBIUS. AGAMEMNON. CALCHAS. HELENA. PYRRHUS. ANDROMACHA. SENEX. ULYSSES. ASTYANAX. NUNCIUS. POLYXENA, Muta Persona.

ARGUMENTUM.

Graeci, exciso jam Ilio, reditum in patriam cogitantes contrario vento detinebantur. Apparens noctu Achillis umbra solvere eos posse negat, nisi sibi debitis inferus mactata Polyxena, cujus nuptiarum praetextu interfectus est. Non fert Agamemnon sibi amatam Polyxenam mactari. Qua de re orto cum Pyrrho jurgio, intervenit consultus Calchas, qui omnino immolandam pronunciat, unaque necandum Astyanacta, quem à matre absconditum abducit Ulysses & de Scaea porta dejicit. Polyxenam ab Helena auspice, ritu cultuque sponsae deductam ad patris tumulum Pyrrhus mactat.

ACTUS PRIMUS.

HECUBA.

Luget Hecuba patriae, domus, suam ipsius calamitatem.

QUicumque regno fidit, & magna potens
Dominatur aula, nec leves metuit deos,

Ani-

GRONOVII.

* TRoades.] Invictis argumentis demonstrarunt summi viri, *Troadas*, non *Troada*, hanc fabulam ab auctore inscriptam fuisse. Quibus hoc addimus, in optimo Florentino codice nunquam aliter appellari.

2. *Nec leves metuit deos.*] Non sunt *leves dii* Se-

Animumque rebus credulum laetis dedit;
Me videat, & te, Troja. non unquam tulit
Documenta Fors majora, quam fragili loco
Starent superbi. columen eversum occidit
Pollentis Asiae, coelitum egregius labor.
Ad cujus arma venit, & qui frigidum
Septena Tanain ora pandentem bibit;
Et qui renatum primus excipiens diem

Tepi-

GRONOVII.

Senecae iidem, qui Juvenali *faciles*: nec *leves* quod aut mutarent fatum aut mutare viderentur: nec denique qui ultra mortem nocere non possent. Claudianus lib. 2. in Ruf. *Desinat elatis quisquam confidere rebus, Instabilesque deos & lubrica numina discat. Dii*, fortuna. *Dii leves* fortuna inconstans & mutabilis. Agamemnone: *perrumpet omne Servitium contemptor levium deorum.* Unde Epicureum Senecam facit Scaliger. At hoc nomen *levis*, non potest tribui Deo de sententia Epicuri. Qui tranquillus, quietus, sepositus, se contentus, nulli negotio miscetur, cur dicatur *levis?* Sic autem ille statuebat. *quod aeternum beatumque sit, id nec habere ipsum negotii quidquam, nec exhibere alteri*: & *Beatam vitam in animi securitate & in omnium vacatione munerum* consistere: ut & apud Ciceronem l. 1. de nat. deorum. Qua in re quae potest esse levitas?

9. *Septena Tanain ora*] Immo suum erravit Seneca, qui similiter Istrum cum Tanai confundat l. 6. nat. 4. cap. 7. *Danubius Sarmaticos impetus cohibens, & Europam Asiamque disterminans.*

10. *Et qui renatum prorsus*] Placet hoc Delrio, & *prorsus* interpretatur confestim, ut apud Catovix commune quicquam habet, nisi quod ejusdem περγυμαΐσμα fit. Troicae enim ambae sunt, tam Hecuba quam Troades. Non ausim Graecam ullo modo, sive dispositionem spectes, sive πάθος, sive gravitatem & augustum pondus sententiarum, cum ista conferre. Etiam in Choris noster vincit, quos ex paucis Graecis verbis, & quae sparsim leguntur, fecit alios & plane divinos. HEINSIUS.

VARIORUM.

* *Troas*] Falso Troada vocant hanc fabulam, quum Poëta *Troadas* inscripserit, exemplo Euripidis. Et Chorus est Troadum. SCALIG. Valerius Probus bis Senecae Hecubam laudat, cum ex ista versus adducit. Rectius qui Troadas inscribunt. Certe princeps eruditionis Aristoteles, quo nemo melius haec intellexit, cum parvam Iliada in portiones Tragicas partitur, eam quae Ilii expugnationem, sive τὴν τ̃ Ἰλίου πέρσιν, sequitur, Τρωάδας vocat; forte Euripidem secutus. Hecuba ejusdem

4 *Troja.*] Proprie regio, in qua Ilium urbs, à Troë dicta. FARNABIUS.

6. *Superbi*] Nobiles, potentes: quorum commune vitium est superbia. FARN.

7. *Asiae,*] Minoris, cui imperavit Priamus: & parti majoris, quae orbis pars tertia. FARN.

7. *Coelitum*] Infra vers. 476. FARNABIUS. Exstruxerat quidem Ilus, sed Neptunus & Apollo moenibus cinxerunt Ilium, testes Homerus, Euripides, Ovidius, Statius, & reliqui, unde Tryphiodorus vocat, *opus immortalium*, ἔργον ἀθανάτων; & Simmias, in securi, de turribus ejus agens, πύργων θεοτεύκτων, *turrium à Diis aedificatarum.* Notandum tamen non omni ex parte illa moenia à Diis exstructa. nam cum fata statuissent (loquor ex mente ipsorum) Trojam dirui, & crederent inexpugnabilem futuram, si muros integros Dii aedificarent; Aeaco partem laboris demandarunt. Pindarus auctor Olymp. 8. DELR.

8. *Arma*] Auxiliaria namque. FARNABIUS.

8. *Qui frigidum*] Rhesus Thraciae rex auxilio Trojae venit. FARN.

9. *Septena*] Ex persona mulieris imperitae tribuitur Tanai, quod Istri est: ut per septem ora in mare labatur. FARNABIUS. Quod Istri est, mulier, cosmographiae ignara, Tanai tribuit: in quo praeclare Seneca decorum servavit. DELRIUS.

10. *Qui renatum*] Memnon Tithoni & Auro-

rae

Tepidum rubenti Tigrin immiſcet freto;
Et quae vagos vicina proſpiciens Scythas
Ripam catervis Ponticam viduis ferit.
Exciſa ferro eſt Pergamum, incubuit ſibi.
En alta muri decora congeſti jacent
Tectis aduſtis. regiam flammae ambiunt;
Omniſque late fumat Aſſaraci domus.
Non prohibet avidas flamma victoris manus;
Diripitur ardens Troja. nec coelum patet

Un-

GRONOVII.

nem: *cum Romam veniebant, prorſus devertebantur pro hoſpitibus ad amicos ſuos.* Sed *prorſus* ibi eſt recta: nec aliud vult ille innominatus ei & infandus ad Feſtum. Excepta eſt cum plauſu viri illuſtris conjectura, *pronus.* Sed verum eſt in Florentino & margine Voſſiani: *renatum primus excipiens diem.* Herodotus Thalia: *Τῶν γὰρ ἡμεῖς ἴδμεν, τῶν καὶ πέρι ἀτρεκές τι λέγεται, πρὸς ἠῶ τε καὶ ἡλίου ἀνατολὰς οἰκέουσι ἀνθρώπων τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ Ἰνδοί.* Oedipo *Auſus Eois equitare campis, Figere & mundo tua ſigna primo.* Mela lib. 1. cap. 2. *In ea primos accepimus hominum ab Oriente Indos, Seres & Scythas.*

14 *Exciſa ferro eſt. Pergamum*] Merito rejecit Gruterus *Pergamos*: ſed quod ſenſu jubente interpunxiſſe ait: *viduis ferit, Exciſa ferro eſt. Pergamum:* probare non poſſum. Nihil eſt enim, quo in hac ſtructura verborum referatur *τὸ Exciſa.* Finitur omnino periodus & nova incipit poſt *ferit.* Dein cohaerent: *Exciſa ferro eſt Pergamum. incubuit ſibi.* Hoc inſolens viſum eſt hominibus, quibus & illa Ovidii l. 14. *poſtquam alta cremata eſt Ilion, & Danaas paverunt Pergama flammas.* & l. 1. de arte: *Tunc cum triſtis erat, defenſa eſt Ilion armis.* Itaque hic fecerunt *Ilios*, ut illic *Pergamos* & *Pergamus.*

15. *En alta muri decora*] Florent. *congeſtis jacent Tectis aduſti.* G. Fabricio ordo eſt, *muri congeſti, alta decora*, ut Virgilio *Auratae trabes, decora alta parentum.* Immo *alta decora muri congeſti jacent*, accipio per hypallagen *ἀντὶ τοῦ jacent congeſta.* Ille excelſus & pinnis turribuſque decorus & minax murus jacet inconditus acervus, aedificiis in cinerem verſis. Similiter ſi quis Florentinum probet: Illud altum & pulcerrimum muri opus jacet aduſtum, aedificiis in rudera & informem acervum redactis.

VARIORUM.

rae filius ex Aethiopia, *vel ut alii, Suſis*, Trojam venit, dux Perſarum, qui ſolem orientem proni adorabant. FARNABIUS.

11. *Tepidum*] in regione tepenti. FARN.

11. *Rubenti*] Aurorae ſeu Solis orientis rubore perfuſo. alias, ſecundo hallucinabitur foemina. Tigris enim in mare Perſicum influit, non Erythraeum. niſi ex perſonae decoro dictum malis, ut prius verſ. 9 FARN.

12. *Quae*] Pentheſilea Amazonum regina. de quibus vide Hippol. v. 397. FARN.

12. *Vagos*] Hercul. Fur. verſ. 532. FARN.

13. *Viduis*] Hippol. v. 620. FARN.

14. *Pergamum.*] Ab altitudine dicta, clariſſima Troadis civitas, ipſum ſcilicet Ilium, de quo Martianus lib. 6. *ibi inter omnes Aſiae civitates, Pergamum clarius.* Alia Pergamus, Attalicis regibus nobilitata, & inventione Pergameni, teſte Plinio: aliud etam Pergamum Idae promontorium, de quo Strabo: Servius etiam auctor eſt ipſas arces Trojae, atque adeo alta loca omnia, *Pergama* olim vocata. ad quod alludens noſter, ſubdit: *En alta muri*, &c. DELRIUS.

14. *Incubuit*] *In ſe magna ruunt.* vel in cinerem verſum. FARNABIUS.

15. *Alta*] Πύργοι, ἐπάλξεις, turres, pinnae, FARNABIUS.

17. *Aſſaraci*] Ilium, ubi regnavit Aſſaracus Ili filius. FARN.

19. *Diripitur*] Ex incendio ptaedam rapiunt FARNABIUS.

20. Un-

Undante fumo. nube ceu densa obsitus,
Ater favillâ squallet Iliacâ dies.
Stat avidus irae victor, & lentum Ilium
Metitur oculis, ac decem tandem ferus
Ignoscit annis. horret afflictam quoque;
Victamque quamvis videat, haud credit sibi
Potuisse vinci. spolia populator rapit
Dardania. praedam mille non capiunt rates.
Testor deorum numen adversum mihi;
Patriaeque cineres; teque rectorem Phrygum,
Quem Troja toto conditum regno tegit,
Tuosque manes, quo stetit stante Ilion;
Et vos meorum liberûm magni greges,
Umbrae minores. quidquid adversi accidit,
Quaecumque Phoebas ore lymphato furens,

GRONOVII.

22. *Stat avidus ira victor,*] Flor. *irae*, ut voluit & Daniel Heinsius. Oedipo: *Avidumque populi pestis Ogygii malum.* Valerius Flaccus lib. 4. *avidusque viri, &c. Irruit.* Paullo aliter tamen *avidus irae* dicitur pro immoderate avideque ira uso.

31. *Quodque stetit ante Ilion;*] Hic tamen ex amici sui libro Lipsiense exemplar, quod alioqui secutum se profitetur, correxit Delrius: & Gruterus bellam quoque vocat & dignam luce emendationem è Lipsii Ms. *quo stetit stante Ilion:* etsi non addicerent auspicia librorum suorum antiquorum. Sed εἷς οἰωνὸς ἄριστος Etruscus, qui totidem literis.

33. *Umbrae minores.*] Gloria in primis & dignitate, quamvis &aetate. Video enim non satis explicare interpretem.

VARIORUM.

20. *Undante*] Undatim ascendente. FARN.

22. *Lentum*] Ilium decennali bello tandem debellatum lustrans non indigne fert, si decem annos in civitate tam nobili & munita expugnanda absumpserit. FARN.

27. *Mille*] Qui numerus classis quae Trojam advenit. Agamemn. v. 169, FARN.

29. *Patriaeque*] More veterum jurat Hecuba per quae sibi gratissima. FARN.

29. *Teque*] Priamum, in cujus ruina & regnum Trojanum interiit. FARN.

31. *Tuosque*] O Hector. FARN.

31. *Quo stetit*] Vide inf. vers. 126. FARN.

32. *Liberûm magni greges,*] Quibusdam L. aliis XVII. aliis XXII. FARNABIUS. Ὑπερβολικῶς. duntaxat enim vel septendecim, ut tradit Cicero 1. Tusc. vel quatuordecim, ut Apollodorus lib. 3. vel viginti, ut Theocrit. Idyll. 15. vel, teste Homero, viginti duos, Hecuba ex Priamo peperit: ceteri huic ex concubinis nati, simul omnes quinquaginta secundum Homerum, Virgilium, Dictyn, & Euripidem, aut quinquaginta quatuor, juxta Apollod. lib. 3. & Hyginum in Fabulis cap. 90. ubi nomina recensent. DELRIUS.

34. *Phoebas*] Cassandra filia Priami, cui Phoebus amans vaticinandi peritiam dedit pollicitae concubitum: promissis tamen non stanti donum auferre Deus cum non posset, fidem ademit, ut vaticiniis suis nemo crederet. FARNABIUS. Cassandrae vaticinia habes apud Lycophronem, nonnulla etiam apud Ciceronem libro 1. de divinat. DELRIUS.

Credi Deo vetante, praedixit mala,
Prior Hecuba vidi gravida, nec tacui metus,
Et vana vates ante Cassandram fui.
Non cautus ignes Ithacus, aut Ithaci comes
Nocturnus in vos sparsit, aut fallax Sinon.
Meus ignis iste est. facibus ardetis meis.
Sed quid ruinas urbis eversae gemis
Vivax senectus? respice infelix ad hos
Luctus recentes. Troja jam vetus est malum.
Vidi exsecrandum regiae caedis nefas,
Ipsasque ad aras majus admissum scelus
Ajacis armis: cum ferox saevâ manu
Coma reflectens regium torta caput,
Alto nefandum vulneri ferrum abdidit;
Quod penitus actum cum recepisset libens,

En-

GRONOVII.

46. *Aeacidis armis:*] Scaligeri conjectura hic placuit, cum legeretur: *Aeacidae armis:* quod versus respuit, ut etiam admonuit Gruterus. Flor. *Aeacis armis.* Scribendum: *Ajacis armis.* Cassandram in fano Minervae stupravit Ajax. Unde illud Virgilii: *Pallasne exurere classem Argivûm atque ipsos potuit demergere ponto Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei.* Grande nefas: sed majus, quam ad Minervae aram Ajax armatus edidit, ego meis oculis patratum vidi ad aram Jovis Hercei. Virgilius: *Primumque per aras Sanguine foedantem, quos ipse sacraverat ignes.* Scelus ad aras majus Ajacis armis, id est, majus scelere, quod inter arma ad aras patrarit Ajax. De hoc genere vide Observ. 4 8.

46. *Cum ferox saeva manu*] Sane Florent. *saeva.* Hippolyto: *En impudicum crine contorto caput Laeva reflexi.* Et forte scripsit: *ferox laeva manu.* Nam illud alterum toties infeliciter passim inculcarunt male seduli, ut exempla illotum timeam.

VARIORUM.

36. *Prior*] Cum Paridem utero gestaret, somniavit Hecuba se facem ardentem parituram. FARNABIUS.

37. *Vana*] Inutilis & irrita, aeque ac Cassandra non credita. FARN.

38. *Ithacus,*] Ulysses Ithacae dux. FARN.

38. *Ithaci comes*] Diomedes, cui Ulysses in castrorum Thracum exploratione comes nocturnus. FARN.

39. *Fallax*] Cujus doloso ministerio receptus equus, laxatusque. FARN.

40. *Meus*] Somnio de Paride praedictus modo vers 36. FARN.

41. *Sed quid*] Sed quid ego anus misere longaeva vetus malum gemo? FARN.

44. *Vidi exsecrandum*] Hoc concinit Euripidis versibus, quorum initium est, ἐ τ̃ φυλουργὼ Πρίαμον, &c. DELRIUS.

44. *Regiae caedis*] Priami à Pyrrho ad aras caesi. FARNABIUS.

45. *Aras*] Jovis Hercii, quod inter aulam & parietem in domus penetrali coleretur, ab ἕρκος.

vel

Ensis senili siccus è jugulo rediit.
Placare quem non potuit à caede effera
Mortalis aevi cardinem extremum premens?
Superique testes sceleris? & quondam sacrum
Regni jacentis? Ille tot regum parens
Caret sepulchro Priamus, & flamma indiget
Ardente Troja. non tamen superis sat est.

Do-

GRONOVII.

50. *Ensis senili tinctus*] Vidit Lipsius haec verba esse vana, & mentem fuisse: Priamum, cum Pyrrhi gladium animose recepisset, tamen emisisse illum sanguine vix tinctum: itaque conjecit, *intinctus*, vel *haud tinctus*. Ea aura projicitur & amicus ejus, calligans, *senili vix tinctus*: sed castigandus ipse ob metrum violatum. Mirum vero Scaligerum & Gruterum vulgatam contra Lipsium propugnare. Ille ait non hoc velle Senecam, parum aut multum sanguine maduisse Pyrrhi gladium, sed impressum jugulo & è jugulo eductum fuisse, Priamum jugulatum. Apage tam ineptam garrulitatem: ensis impressus jugulo Priami est & è jugulo ejus eductus: id est, Priamus est jugulatus. Quis unquam sanus ita scripsit? Gruterus sensum Lipsii retinet, sed captat vocem *tinctus*, quasi sit illud vix tinctus, vel tantum tinctus, quum non sanguinea unda evomeretur, atque adeo ferrum una expelleret: Sed si posset ita accipi, cur in Agamemnone: *vidi, vidi senis in jugulo Telum Pyrrhi vix exiguo Sanguine tingi.* Tolle τὸ *vix exiguo*: non remanebit idem sensus. Qui tamen omnino & hic necessarius. Ovidius lib. 7. *Aemonio marcentia guttura cultro Fodit, & exiguo maculavit sanguine ferrum.* Lib. 13. *Exiguumque senis Priami Jovis ara cruorem Combiberat.* Lucanus lib. 2. *Parvum sed fessa senectus Sanguinis effudit jugulo.* Apud Statium in furore Lemniadum dicitur Alcimede tulisse, *patris vultus & egentem sanguinis ensem.* Itaque aut Lipsio subscribendum aut legendum putabam: *senili tinctus haud jugulo.* Sed omnium laborem levat Etruscus, qui clare: *Ensis senili siccus è jugulo redit.* Vides hominem ignarum frequentis illius veterum sensus in senum caede describenda subjecisse *tinctus*. Nam *siccus* incruentus. Statius 8. Thebaid. *Stat medius campis etiamnum cuspide sicca Armipotens.* Claudian. l. 2. de laud. Stilic. *ut ferrum Marte cruentum, Siccum pace premas.*

51. *Placare quem non*] Referunt ad Ensem aut ad Pyrrhum. Immo *Quem* tandem omnium hominum? nam animandum interrogatione: Quem alium, ut à caede temperaret, non repressisset & mitigasset ultima & jam per se dissolvens hominem senectus? & praesentes dii? & penetrale regni, utcumque prostrati?

56. *Non tamen superis sat est.*] Sic quidem & Flor. Quasi dicat, nondum exsatiati sunt dii poenis nostris: adhuc aliquid indignitatis & calamitatis minantur. Neque ineptum tamen, quod vulgabatur olim, & in omnibus, quos vidit, invenisse testatur Fabricius: *non tamen, superi, sat est.* Sic & Heinsianus, cui adscripta explicatio: *ô dii.* Et sic solent mirantes. Catullus: *Dii magni, horribilem & sacrum libellum.* Ovidius in epistol. Leandri: *Oscula, dii magni, trans mare digna peti.*

VARIORUM.

vel quod mala arceat. FARN.

51. *Quem*] Ensem, seu Pyrrhum. FARN.

52. *Mortalis*] In extremo jam senio. FARN.

53. *Superique*] Ad aras stantes, ubi caesus est Priamus. FARN.

53. *Sacrum*] Sacrarium, ara τῆς ἑστίας. vel τοῦ ἑρκείου Διός. ad quam inaugurandi reges auspicabantur. Agamemnon. vers. 8. FARN.

54. *Regum*] Nobilium juvenum. supra vers. 32.

55. *Caret sepulchro*] Proprium sepulcrum Priamus non habuit, sed truncus ejus, cum aliquandiu in littore abjectus jacuisset, tandem Hectoris sepulcro illatus. DELRIUS.

55. *Flamma*] Non habet, qui ipsi rogum exstruat. *Primumque in litore truncum. Cui non Troja rogus.* FARNABIUS.

57. *Do-*

Dominum, ecce, Priami nuribus & natis legens
Sortitur urna. praeda quem vilis ſequar?
Hic Hectoris conjugia deſpondet ſibi;
Hic optat Heleni conjugem; hic Antenoris;
Nec deeſt tuos, Caſſandra, qui thalamos petat.
Mea ſors timetur. ſola ſum Danais metus.
Lamenta ceſſant? turba, captivae, mea,
Ferite palmis pectora, & planctus date,
Et juſta Trojae facite. jamdudum ſonet
Fatalis Idae judicis diri domus.

V A R I O R U M.

57. *Dominum*,] Sed & ſortibus in urnam miſſis dividimur, ego cum filiabus & nuribus inter Graecos nobis futuros dominos. inſra verſ. 972. FARNABIUS.

58. *Sortitur urna.*] Sortes Graecorum erant calculi, vel ex humo ficti globuli; mittentium nomina inſcripti; qui in urnam mittebantur, & verſabantur doli vitandi gratiâ; ut, cujus primum ſors exibat, commodi vel periculi primas ferret, ut docuit Brodaeus lib. 3. Miſcellan. cap 25. DELRIUS

58. *Vilis*] Quia vetula. *Laeta cum pubes edera virenti Gaudeat pulla magis atque myrto.* FARN.

59. *Hic Hectoris*] Aliquis, ſc. Pyrrhus ſibi optat ſeu promittit Andromachen. FARN.

60. *Conjugem*;] Priorem. nam Pyrrho Andromache, Heleno caeſo, nupſit. FARN.

60. *Antenoris*;] Theano. FARN.

64 *Ferite.*] Pro more lugentium. Vide Chorum ſeq. FARN.

66. *Fatalis*] Paridis, qui in Ida ſeu Antandro monte Idae vicino Veneri tanquam pulchriori aureum adjudicavit malum. cujus judicii mercedem favente Venere Helenam rapuit, quam repetentes Graeci Trojam vaſtarunt. FARN.

66. *Diri*] Proprie, quaſi deorum ira ad ſententiam illam ferendam electi.

*CHORUS TROADUM. HECUBA.

Chorus Iliadum cum Hecuba excidium patriae, Hectoris & Priami mortem lugentium.

Chor. NOn rude vulgus, lacrimiſque novum
Lugere jubes. hoc continuis
Egimus annis, ex quo tetigit
Phry-

G R O N O V I I.

* CHORUS MULIERUM.] Flor. *CHORUS TROADUM.*

V A R I O R U M.

67. *Non rude*] Non inexpertum lugendi. Mox verſ. 81. FARN.

70. *Phry-*

Phrygius Grajas hoſpes Amyclas,
Secuitque fretum pinus matri
Sacra Cybellae
Decies nivibus canuit Ide,
Ide noſtris nudata rogis;
Et Sigeis trepidus campis
Decumas ſecuit meſſor ariſtas;
Ut nulla dies moerore caret,
Sed nova fletus cauſa miniſtrat.
Ito ad planctus,
Miſeramque leva, regina, manum.
Vulgus dominam vile ſequemur.
Non indociles lugere ſumus.
Hec. Fidae caſus noſtri comites,
Solvite crinem. per colla fluant
Moeſta capilli tepido Trojae
Pulvere turpes. paret exertos

Tur-

GRONOVII.

76. *Decies ſecuit*] Flor. *Decumas ſecuit.* Sic Oedipo: *Sed tempus adde.* Joc. *Decima jam metitur ſeges.* Mox ſcribo, *Ito.* non *Ite.*

VARIORUM.

70. *Phrygius*] *Talis ab armiferis Priamejus hoſpes Amyclis, &c.* FARN.

70 *Amyclas,*] Urbem Laconiae. *Graias*, ad diſtinctionem Amyclarum, quae in Campania. FARNABIUS.

71. *Pinus*] Navis è pinu caeſa in Ida Cybelae ſacra. FARN.

73. *Decies*] Per decem hyemes. FARN.

74. *Nudata*] Spoliata arboribus ad comburenda interfectorum è noſtris cadavera. FARN.

75. *Sigeis*] Trojanis, à Sigeo Trojae promontorio. FARN.

75. *Trepidus*] Ne deprehenderetur à praedatore hoſte. FARN.

80. *Miſeramque*] Tuque ô Regina praeito nobis, & more praeficae elevata manu modum luctus, & planctus ſigno dato, nos lugendi dociles ſequemur. FARN.

84. *Solvite*] Praeſcribit Hecuba luctus formulam ſumptam ex Euripidis Troade, nec diſſimilem illius Lucani, lib. 2. *quarum una madentes Sciſſa genas planctu liventes atra lacertos, Nunc, ait, ô miſerae contundite pectora matres, Nunc laniate comas, &c.* Lugentes enim mulieres ſolutum nodo crinem cinere adſpergebant, veſtimenta lacerabant, pectora & humeros nudatae unguibus, pugnis, palmis, in ſe ſaevientes ejulabant: ſolo inſuper affligebant pectora humum crinibus verrentes, ταῖς κόμαις τὰ θεῶν ἱερῶν ἐδάφη πλύνουσαι. FARNABIUS.

85. *Tepido Pulvere*] Cinere nondum frigefacto, ex recenti Ilii incendio. ſic enim mox Chorus: *Sparſitque cinis fervidus ora.* Mos vetuſtiſſimus in luctu & funeribus caput cinere conſpergendi, ut paſſim in ſacris litteris: & apud Eurip. in Hecuba & Supplicib. Homerum Iliad. ψ. Smyrnaeum

Turba lacertos. veste remissa
Substringe sinus, uteroque tenus
Pateant artus. cui conjugio
Pectora velas captive pudor?
Cingat tunicas palla solutas.
Vacet ad crebri verbera planctus
Furibunda manus. placet hic habitus,
Placet. agnosco Troada turbam.
Iterum luctus redeunt veteres.
Solitum flendi vincite morem.
Hectora flemus.
Chor. Solvimus omnes
Lacerum multo funere crinem.
Coma demissa est libera nodo;
Sparsitque cinis fervidus ora.
Hec. Complete manus. hoc ex Troja
Sumpsisse licet. cadat ex humeris
Vestis apertis: imumque tegat

Suf-

GRONOVII.

100. *Coma demisso est libera nodo;*] Commelinus & Gruterus *dimissa*, Scaliger *demissa*. Recte hoc: aut certe *dimisso*.

103. *Cadat ex humeris*] Liber optimus, *Cadit:* &, *imumque tegit.* non *utrumque tegat.* Suspicor haec verba esse Chori, non Hecubae. Illa jam ante imperaverat, ut crinem solverent cineribusque aspergerent, ut veste pectora nudarent. Ad prius respondent Iliades vers 98 *Solvimus crinem*, &c. ubi mentione cineris facta interloquitur Hecuba: *Complete manus. hoc ex Troia sumpsisse licet.* Pergunt Iliades exsequi imperata priora, & vestem dejiciunt dicuntque simul: *Cadit ex humeris Vestis apertis, imumque tegit Suffulta latus.* Rursus He-

VARIORUM.

naeum libro 7. Nonnum Dionys. libro 46. DELRIUS.

87. *Veste*] Chorda seu fascia demissas vestes sub utero nectebant, ne deciderent. FARNABIUS.

89. *Cui conjugio*] *Procatalepsis.* neque enim amplius conjugibus velandae sumus. cui autem domino servemus pudorem captivae? FARN.

101. *Fervidus*] Ex Troja ardente. FARN.

102. *Complete*] Cinere. FARN.

102. *Hoc ex Troja*] Ex omni Troja opibusque quondam Trojanis hoc sumpsisse licet. *quod dicens tollit cineris manipulum.* FARNABIUS. Habitus illarum ergo hic fuit. primum crinem nodo solvebant, & cinere aspergebant: tum pectus nudabant & humeros: & vestem non manu, sed chorda vel fascia aliqua supra uterum nectebant, ne decideret, ne patefierent quae natura operuit: sic utero tenus nudae, ejulabant, & unguibus, palmis, pugnis, in se ipsas saeviebant. DELRIUS.

105. *Suf-*

Suffulta latus. jam nuda vocant
Pectora dextras. nunc nunc vires
Exprome dolor tuas.
Rhoetea sonent littora planctu.
Habitansque cavis montibus Echo
Non, ut solita est, extrema brevis
Verba remittat: totos reddat
Trojae gemitus. audiat omnis
Pontus, & aether. saevite manus,
Pulsu vasto tundite pectus.
Non sum solito contenta sono.
Hectora flemus.
Chor. Tibi nostra ferit dextra lacertos,
Humerosque ferit tibi sanguineos.
Tibi nostra caput dextera pulsat.
Tibi maternis ubera palmis
Laniata jacent. fluit, & multo
Sanguine manat, quamcunque tuo
Funere feci, rupta cicatrix,
Columen patriae, mora fatorum,
Tu praesidium Phrygibus fessis,

Tu

GRONOVII.

cuba. *Jam nuda vocant*, &c. Nihil commodius. *Imum latus suffulta* est utero tenus substricta.

VARIORUM.

105. *Suffulta*] Suffibulata. palla seu fascia substricta. FARNABIUS.

105. *Vocant*] Ad planctus & verbera. FARN.

108. *Rhoetea*] Rhoctus promontorium est Trojae. FARN

109. *Echo*] Ῥῆμα ἠχοῦ μόνον. soni per medium delati & in corpus obstans incidentis repercussi reflexio. FARN.

117. *Tibi*] O Hector. FARN.

118. *Sanguineos*] Humano autem sanguine placari defunctorum animas credebant. atque hinc non praeficae modo sed & postea gladiatores in funeribus conducti. FARN.

122. *Sanguine*] Novis plagis rupta recrudescit. FARNABIUS.

124. *Columen*] Hector enim, manus, murus, turris, columna & propugnaculum Trojae poëtis decantatus. FARN.

124. *Mora*] *Decimum quae distulit Hector in annum:* namque *ademptus Hector Tradidit fessis leviora tolli Pergama Grajis.* FARN.

Tu murus eras; humerisque tuis
Stetit illa decem fulta per annos:
Tecum cecidit. summusque dies
Hectoris idem patriaeque fuit.
Hec. Vertite planctus. Priamo vestros
Fundite fletus. satis Hector habet.
Chor. Accipe rector Phrygiae planctus:
Accipe fletus, bis capte senex.
Nil Troja semel te rege tulit.
Bis pulsata Dardana Graio
Moenia ferro; bisque pharetras
Passa Herculeas. post elatos
Hecubae partus, regumque gregem,
Postrema pater funera cludis;
Magnoque Jovi victima caesus.
Sigea premis littora truncus.

Hec.

GRONOVII.

138. *Regumque rogos,*] Scribe cum Flor. *regumque gregem*: nempe ex proximo, *elatum*. Supra: *Et vos meorum liberûm magni greges,* infra: *Lassabar in tot oscula, & totum gregem Dividere matrem.*

VARIORUM.

126. *Tu murus eras;*] In uno eorum epigrammatum, qui Maronis operibus solent subjungi, legitur: *Defensor patriae, juvenum fortissimus Hector, Qui murus miseris civibus alter erat, Occubuit telo violenti victus Achillis; Occubuere simul spesque, salusque Phrygum.* auctor est Hyginus Achillem, cum Hectorem raptaret, exclamasse, Expugnavi Trojam. DELRIUS.

128. *Tecum*] *Hectoris hic tumulus cum quo sua Troja sepulta est: Conduntur pariter qui periere simul.* FARNABIUS.

130. *Priamo*] Prius Podarces vocabatur, sed quia ab Hesionâ sorore, dato Herculi, in lytrum, aureo flammeo, redemptus, & in libertatem restitutus fuit, Priamus nominari coepit. Apoll. lib. 2. Bibl. Bis autem captus, semel ab Hercule, & iterum auspiciis Atridarum. DELRIUS.

134. *Nil Troja*] Sed bis expugnata: te prius regis filio, nunc rege. FARNABIUS.

135. *Bis pulsata*] Semel ab Hercule perfidiam Laomedontis ulto, cui promiserat rex 30. equos propter servatam à marino monstro filiam Hesionem: denuo jam ab Atridis. FARN.

136. *Bisque*] Fatale enim erat Trojam non posse secundo capi sine Herculis sagittis. ipse Hercul. in Sophoc. Philoctete τὸ δεύτερον γὰρ τοῖς ἐμοῖς Αὐτὴν χερσὶν τόξοις ἁλῶναι· Philoctetes itaque solus Herculis sagittis uti sciens ad secundum bellum Trojanum ductus est. FARN.

137. *Elatos*] Filios ad sepulturam elatos.

138. *Regumque*] Regis filiorum. FARNABIUS.

140. *Magnoque*] Ad aram enim Jovis Hercii caesus. FARN.

141. *Premis*] Imitatur poëta illud 2. Aeneid. *Jacet ingens litore truncus.* Ubi Virgil. non tam rei veritatem secutus est, cum Priamus tantum confossus fuerit, quam ad Pompeji casum allusit. FARNABIUS.

144. *Fe-*

Hec. Alio lacrimas flectite vestras.
Non est Priami miseranda mei
Mors, Iliades. *Felix Priamus*
Dicite cunctae. liber Manes
Vadit ad imos: nec feret unquam
Victa Graium cervice jugum.
Non ille duos vidit Atridas,
Nec fallacem cernit Ulyssem.
Non Argolici praeda triumphi,
Subjecta feret colla tropaeis.

Non

GRONOVII.

148. *Non ille duos vidit Atridas*] Cicero lib. 3. de oratore: *Ii tamen reipublicae casus consecuti sunt, ut mihi non erepta L. Crasso à diis immortalibus vita, sed donata mors esse videatur. Non vidit flagrantem bello Italiam, non ardentem invidia senatum, non sceleris nefarii principes civitatis reos, non luctum filiae, non exsilium generi*, &c. Livius lib. 26. *cruciatus contumeliasque, quas sperat hostis, effugere morte praeterquam honesta, etiam leni possum. Non videbo Ap. Claudium & Q. Fulvium, victoria insolenti subnixos, neque vinctus per urbem Romanam triumphi spectaculum trahar*, &c. *nec dirui incendique patriam videbo.* Tacitus in vita Agricolae: *Potest videri etiam beatus, incolumi dignitate, florente fama, salvis affectibus & amicitiis futura effugisse. Non vidit Agricola obsessam curiam, & clausum armis senatum*, &c.

151. *Subjecta feret colla tropaeis.*] Triumphis, interpretantur, quia tropaea sunt proprie spolia eo in loco erecta, quo hostes terga verterint. Immo vere & simpliciter *tropaeis*: nempe illis, quae in triumphi pompa ferebantur: Sed loquitur Seneca, quasi in persona vivorum, qui triumphabantur, fieret, quod fiebat in illorum imaginibus tropaeo suppositis. Instar habes in nummis antiquis. Duos tantummodo apponam. En ferentem colla subjecta tropaeo: en post terga manus dantem. Alludit eodem Silius in triumpho Scipionis Africani: *Ante Syphax feretro residens captiva premebat Lumina & auratae servabant colla catenae.* Propert. 3. 4. *Aut subter captos arma sedentis equi*

VARIORUM.

144. *Felix*] Prae nobis. ille enim liber, nos captae. FARN.

 152. *Non*

Non aſſuetas ad ſceptra manus
Poſt terga dabit; curruſque ſequens
Agamemnonios, aurea dextrâ
Vincula geſtans, laetis fiet
Pompa Mycenis. *Chor. Felix Priamus*
Dicimus omnes. ſecum excedens
Sua regna tulit. nunc Elyſii
Nemoris tutis errat in umbris,
Interque pias felix animas
Hectora quaerit. *Felix Priamus!*
Felix, quiſquis bello moriens
Omnia ſecum conſumpta videt!

GRONOVII.

dere duces. Itaque intellige: Non videbit ſtatui de ſe tropaeum; vel inter triumphi fercula ſe portari inſtar tropaei cum ſua imagine ſedentis ſupplicis & nudi & alligati.

163. *Omnia ſecum conſumpta videt!*] Facile credo gregales codices hoc tenere. At optimus habet Lipſianum: *conſumpta tulit.* Ut paullo ante: *ſecum excedens ſua regna tulit.*

VARIORUM.

152. *Non aſſuetas*] Non dabit poſt terga manus ſceptro aſſuetas. FARN.

153. *Curruſque*] Catenis vincti ducebantur in triumpho captivi poſt vel ante currum victoris: reges vincti aureis manicis. Namque pro conditione perſonarum injicere ſolebant catenas, ferreas, argenteas, aureas. aureis compedibus vinctum à ſuis Darium ſcribit Curtius. Idem de Croeſo refert Auſonius. Et de Zenobia ab Aureliano capta, Treb Pollio. de Artuaſde Armeniae rege ab Antonio capto, Paterculus. Argenteis vinctum Arſacem à Sapore captum tradit Am. Marcellinus. FARN

156. *Mycenis.*] Urbi Agamemnoniae. FARN.
156. *Felix*] Qui à malis diſceſſit. FARN.
158. *Elyſii*] Troad. verſu 942. FARN.

ACTUS

ACTUS SECUNDUS.

TALTHYBIUS. CHORUS TROADUM.

Narrat Talthybius apparuisse Achillis umbram, exprobrataque Graecis ingratitudine, postulasse, ut Polyxena, cujus nuptiarum praetextu ipse interfectus est, ad tumulum suum pro inferis mactaretur, alias Graecos non habituros ventum ad reditum.

Talth. QUam longa Danais semper in portu mora,
Seu petere bellum, petere seu patriam volunt.
Chor. Quae causa ratibus faciat & Danais moram,
Effare; reduces quis deus cludat vias.
Talth Pavet animus. artus horridus quassat tremor.
Majora veris monstra vix capiunt fidem.
Vidi ipse, vidi. summa jam Titan juga
Stringebat. ortus vicerat noctem dies.
Cum subitò caeco terra mugitu fremens
Concussa, totos traxit ex imo sinus.

Mo-

GRONOVII.

164. *Quam longa Danais*] Fl. *O longa.*

169. *Summa jam Titan juga Stringebat. ortus*] Florent. *Stringebat ortu. vicerat noctem dies.* Dicit autem Seneca idem quod Justinus lib. 18. *Ubi vero dies adventare coepit, editissimisque culminibus urbis Oriens splendere.*

172. *Caecos traxit ex imo sonos*] Quis ferat tam prope conjunctos, *caecum mugitum* & *caecos sonos?* Optime optimus: *totos traxit ex imo sinus.* id est, aperuit inque lucem exposuit intimos suos recessus. Thyeste: *huc tuam immani sinu Emitte vallem.* Ubi vide quae notavimus. Infra: *Dehisce tellus, tuque conjux ultimo Specu revulsam pande tellurem & Stygis Sinu profundo conde depositum meum* Hercul. Oetaeo v. 262. *hoc sinu immenso exeat.* Ubi subjecerunt *specu*: sed illud praebent scripti. Etiam

VARIORUM.

165. *Seu*] Graecorum classi ex Aulide portu Boeotiae soluturae Diana ob cervam suam ab Agamemnone caesam irata negavit ventum, quem oraculi monitu Agamemnon filia sua Iphigenia immolata redemit. *Sanguine placastis ventos & virgine caesa.* FARNABIUS.

165. *Petere*] Ut nunc. FARN.

170. *Stringebat.*] Radiis novis contingebat. Hercul. Fur. vers. 132. FARN.

170. *Ortus*] Sub matutino, quo tempore, discussis vaporibus atque humoribus defaecatis, certiora apparent somnia. FARN.

171. *Cum subito*] Thyest. v. 262. FARN.

174. *Sae-*

Movêre silvae capita, & excelsum nemus
Fragore vasto tonuit, & lucus sacer.
Idaea ruptis saxa ceciderunt jugis.
Nec sola tellus tremuit: & pontus suum
Adesse Achillen sensit, ac stravit vada.
Tum scissa vallis aperit immensos specus;
Et hiatus Erebi pervium ad superos iter
Tellure fracta praebet, ac tumulum levat.
Emicuit ingens umbra Thessalici ducis,
Threïcia qualis arma proludens tuis
Jam, Troia, fatis stravit: aut Neptunium
Cana nitentem perculit juvenem coma:
Aut cum inter acies Marte violento furens,
Corporibus amnes clusit; & quaerens iter
Tardus cruento Xanthus erravit vado:
Aut cum superbo victor in curru stetit,
Egitque habenas, Hectorem & Trojam trahens;

Im-

GRONOVII.

mirifice quidam sunt interpretati de sinu pectoris aut serpentis. Delrius in Mog. reperit *totos*, sed sprevit: *Sinus* Lipsius in Melisseo, sed ei restiterunt Delrius & Gruterus.

176. *Nec sola tellus*] Flor. *Nec terra solum tremuit.* Et sequenti: *Achillen*, non *Achillem.*

178. *Tum scissa tellus*] Florent. *Tum scissa vallis aperit.* Significat primum desedisse paullulum terram, & quasi vallem fecisse, dein eo ipso loco diruptam. Mox idem, *proludens*, non *praeludens.*

VARIORUM.

174. *Sacer.*] Cybelae sacer. FARN.

176. *Suum*] Thetidos filium, Nerei nepotem, quem tamen quidam Caloë, alii, Philomela Actoris filia, alii Chironis filia natum autumant. FARNABIUS.

179. *Erebi*] Ab ἔρεϐ vel ἐρέφω. significat enim tenebras vel caliginem Orci terra tecti. qua ratione & ab ערב id est, vesper deduci potest. FARN.

181. *Ingens*] Seu umbras respicias, quae notis majores semper apparent Thyest. vers. 674. & Oedip. vers. 175. Seu Achillis staturam quam 9. cubitorum altitudinem aequasse ferunt. FARN.

181. *Thessalici*] Achillis in Thessalia à Chirone educati FARN.

182. *Threïcia*] Qualis praeludium faciens tuis, ô Troja, fatis, Thracum auxiliares à Cissaeo Hecubae patre copias, & Mysorum ducem Telephum fudit. FARN.

183. *Neptunium*] Cycnum Neptuni filium. FARNABIUS.

184. *Cana*] Propter olorem in quem versus est Cycnus. FARN.

187. *Tardus cruento*] Cadaverum vi Xanthum & Simoënta fl. oppletos tarde fluere fecit. Agamemn. v. 210. FARN.

189. *Hectorem*] Hectorem enim raptans exclamavit *Expugnavi Trojam.* supra vers. 125. FARNABIUS.

190. *Li-*

Implevit omne littus irati ſonus:
Ite, ite inertes. debitos manibus meis
Auferte honores. ſolvite ingratas rates
Per noſtra ituri maria. non parvo luit
Iras Achillis Graecia. at magno luet.
Deſponſa noſtris cineribus Polyxena
Pyrrhi manu mactetur, & tumulum riget.
Haec fatus alta voce, dimiſit diem,
Repetenſque Ditem, merſus ingentem ſpecum
Coëunte terrâ junxit. immoti jacent
Tranquilla pelagi. ventus abjecit minas,
Placidumque fluctu murmurat leni mare.
Tritonum ab alto cecinit hymenaeum chorus.

PYR-

GRONOVII.

191. *Debitos manibus meis Auferte honores.*] Raphelingio manifeſte peccatum videbatur in legem verſus, eoque conjiciebat: *debitoſque manibus.* Niſi tamen, addebat, ad *manus*, id eſt, res geſtas, robur, &c. referas, non ad *manes.* Ergo Delrius: *Manibus*, rebus geſtis, victoriis manu partis: & Gruterus: nullum vitium in verſu: *Manus* enim hic prorſus victoriae manu partae. Quicquid autem dicant, *Manibus* aliter non poteſt hic accipi quam infra: *Nullumne Achillis praemium manes ferent?* Praeterea Florentinus tranſponit voces: *manibus meis debitos.* Magnum vitium ſuſpicor objectum huic loco, & ſcripſiſſe Senecam: *manibus juſtos meis Auferte honores.* Ut in Medea: *Conjux ſocerque juſta jam functis habent A me ſepulti.* Cujus interpretatio, *debitos*, expulſo germano in contextum migravit.

194. *At magno luet.*] Non ſatisfacit hoc loco ſummorum virorum conatus. Florent. *& magno.* Nondum tamen video quidquam ſanae mentis, niſi concipias: *& magno luet, Ni ſponſa noſtris cineribus Polyxena.* Experti eſtis iras Achillis, quum rapta per Agamemnonem Briſeide Hectorem impune vexare & caedere Graecos ſineret: & majores experiemini, niſi ſponſam & pactam mihi vivo Polyxenam, Pyrrhi manu mactatam, tumulo mecum jungetis.

197. *Alta voce, dimiſit diem,*] Flor. *nocte diviſit.* Ut edidit Gruterus & recte interpretatur, exortas tenebras & quaſi interpoſitas jam ante ortae luci & paullo poſt redeunti, diem quaſi diffindere & dividere viſum: obſcurationem factam, ut loquitur auctor Hiſpanienſis belli: *incidit, ut matutino tempore nebula eſſet craſſiſſima: itaque in illa obſcuratione*, &c.

202. *Triton ab alto c. h. choro.*] Vera lectio: *Tritonum ab alto cecinit hymenaeum chorus.* Sic Lipſianus, ſic auctor ejus Etruſcus: & hi duo ſanis τὰ πάντα. Qui monent, unicum ſolummodo Tritonem, Neptuni filium, buccinatorem & hu-

VARIORUM.

190. *Littus*] Sigeum, ubi ſepultus eſt Achilles. FARNABIUS.

193. *Noſtra*] Matris meae, &c. ſupra verſ. 176. FARN.

193. *Non parvo luit*] Quanti ſtetit Achillis propter raptam Briſeida ira, experti Graeci; videant ne majoris ſibi irae poenas arceſſant negata inferis Polyxena. FARN

198. *Merſus*] Hiatus qui egreſſo ceſſit, regreſſo clauſit. FARN.

202. *Tritonum*] Deorum marinorum, & Nereidum materterarum Achillis. FARN.

202. *Hymenaeum*] Phoen. 262. FARN.

PYRRHUS. AGAMEMNON. CALCHAS.

Agamemnonis cum Pyrrho jurgia super Polyxena compescit Calchas.

Pyrrh. CUm laeta pelago vela rediturus dares,
Excidit Achilles: cujus unius manu
Impulsa Troja, [* *corruit tandem solo*

Bre-

GRONOVII.

mani sermonis peritum esse, caeteros humanae vocis expertes, eoque non potuisse occinere hymenaeum: & per derisum rogant, qui Tritonum chori in orchestram inducantur, & denique ariolantur: *Cecinit ab alto Triton hymenaeum toris:* hos patienter tuli, nihil inde mollius exspectabam. Sed Scaligerum bona fide probare stupidissimum stolidissimumque illud vulgatum, & serio interpretari: *Altum chorum*, id est, profundum, & quidem Nereidum, & ab illarum cantibus & choreis cecinisse & ἀνυλφανίζαι Tritona: hoc vero quis ferre, quis potest pati? Nimirum idem omnes fallimur, neque est quisquam. Grutero, qui etsi auferendum se praebuisset numero futilium librorum, tamen non dissimulat egregiam esse scripturam Lipsiani codicis, & aut scripsisse sic Senecam aut scribere debuisse; vides non nasum, sed consilium defuisse. Cesset Sophistica: concedant interpolatae membranae: verum est quod dixi. Triton & Tritones, ut Venus & Veneres, Ilithyia & Ilithyiae. Aelian. 7. Animal. 15. Εἰλειθυίαι τε ἐραι θυγατέρες, Cupido & Cupidines, Pan & Panes, Faunus & Fauni, Silenus & Sileni. Moschus in Europa, seu Idyllio secundo: τοὶ δ᾽ ἀμφὶ μιν ἠγερέθοντο: Τρίτωνες, πόντοιο βαρύθροοι αὐλητῆρες, Κόχλοισιν ταναοῖς γάμιον μέλος ἠπύοντες. Ubi certe non unus, & similiter Thalassionem canunt. Triton vocalissimus fingitur, & buccinator atque adeo cantor. Ideo elegantissime miraculum miraculo auget & quasi indictis nuptiis accidisse narrat ab alto mari modulatos sonos, & chorum Tritonum, velut symphoniacorum, cecinisse hymenaeum Achilli & Polyxenae. Omnia fiunt ad extenuandam invidiam caedis. Regiam & innocentem puellam, quod ea Trojanis illecebra fuerat perdendi Achillis, ignobili vindicta interficere gestiebant. Fingunt igitur Umbram ducis poposcisse non ut inferias, sed ut conjugem. Quae ut confirmetur opinio, etiam dii id approbant, & Tritones canunt hymenaeum. Statius 1. Achill. 55. *Cantuque quieto Armigeri Tritones eunt.* Apulejus 4. Metam. *Jam passim maria persultantes Tritonum catervae.*

* *Corruit tandem solo*,] Quis hic mendum suspicatus est? Pessime tamen habitum locum arguit Florentinus: in quo solummodo: *Impulsa Troia quicquid adiecit morae Illo remoto dubia quo caderet stetit.* Media omnia desunt. Et versum quidem 207. *Scyros fretumque Lesbos Aegaeum secans*, hic otiosum & alienum, eaedem membranae reddunt infrà ante versum 225, ubi adhuc aenigma nemini intellectum obhaeserat. *Quicquid adjecit morae*, ipsa haud dubie Troja: quod quia non capiebant, Scyron & Lesbon interjecerunt, moram Achillis in itinere ad Trojam somniantes. Sed *adjicere moram* nihil aliud est quam facere moram, interponere moram: ut *addere gradum* Livio procedere, accelerare iter, *Quicquid morae*, sibi puta, *adjecit*, quantum temporis superfuit. Suetonius Domitiano: *Exhaustus operum ac munerum impensis, stipendioque quod adjecerat.* Sequentem versum misere interpretantur: quod nisi fecisset, dubia stetisset Lesbos, cui parti faveret; vel, ex oraculi responso sine Achille in dubio erat an Troja posset capi. Nihil hic de

VARIORUM.

203. *Cum laeta*] Parta victoria. FARNABIUS. Hoc jurgium magna ex parte desumtum ex jurgio Teucri & Atridarum in Sophoclis Ajace. DELRIUS.

204. *Cujus unius*] Interfecto Hectore. Supra vers. 125. FARNABIUS.

209. *Quae*

Brevi repensans] quidquid adjecit morae
[*Scyros, fretumque Lesbos Aegaeum secans*]
Illo remoto, dubia quo caderet, stetit.
Velis licet, quod petitur, ac properes dare;
Serò es daturus. jam suum cuncti duces
Tulere pretium. quae minor merces potest
Tantae dari virtuti? an is meruit parum,
Qui, fugere bellum jussus, & longa sedens
Aevum senecta degere, ac Pylii senis
Transcendere annos, exuens matris dolos,
Falsasque vestes, fassus est armis virum?

In-

GRONOVII.

Lesbo, quam viginti versibus hinc distare voluit Seneca: & ex oraculi responso certum & citra dubium erat, Trojam sine Achille capi non posse. Quam durum deinde, *dubia quo caderet*, *viri* &, à quo dejiceretur, vel cui caderet. Quo magis considero, eo planius fit mihi, laciniam istam, *corruit tandem solo Brevi repensans*, esse inepti & audacis fartoris, Senecam autem scripsisse, ut habetur Florentiae: *cujus unius manu Impulsa Troja, quicquid adjecit morae Illo remoto, dubia, quo caderet, stetit.* Sensum en rotundum expeditumque: cujus manu in occiso Hectore labefactata Troja, quicquid superfuit post mortem ejusdem Achillis, (hoc enim est, *Illo remoto*) non stetit firma & nixa vestigiis suis, sed extraxit breve momentum titubando, dubitando & quasi deliberando, quam in partem procumberet. Solet hoc evenire labantibus, ut paullum temporis sumant seque sustineant minando in diversas partes lapsum. Sic in Thyeste *educto stetit Ferro cadaver, cumque dubitasset diu Hac parte an illa caderet, in patruum cadit.* Ovidius lib. 10 *utque securi Saucia trabs ingens, ubi plaga novissima restat, Quo cadat, in dubio est, omnique à parte timetur.* Statius lib. 9. *Getico qualis procumbit in Haemo Seu Boreae furiis, putri seu robore quercus. Illam nutantem nemus & mons ipse tremiscit, Qua tellure cadat, quas obruat ordine silvas.* Noster natural. quaest 6. 1. *Nam & Herculanensis oppidi pars ruit, dubieque stant etiam, quae relicta sunt.* Eodem libro cap. 9. *Aut cum diu dubitavere, super ea se, quae supersunt stantque, componunt:* Et mox: *tunc diu agitata fastigia concidunt, & tam diu differuntur atque incerta sunt, donec in solido resederunt.* Ubi possis etiam *deferuntur.* Petitus ut multa frustra carpit & tentat in Seneca, ita & transponit versum vulgatae, *Brevi repensans*, post 213. *Falsasque vestes:* alterum, *Syros fretumque*, post 222. *Et cansa litis*, Observ. 1, 3. utroque tamen merito offensus.

VARIORUM.

209. *Quae minor*] An illi supra caeteros merito minus quam caeteris debetur pretium? FARN.

211. *Qui, fugere*] Cui (cum accepisset hanc conditionem filii sui vitae à Jove Thetis) licuit longam aetatem sed tacitam & ingloriam egisse, ille tamen praeelegit brevem, modo utilem & gloriosam FARN.

212. *Pylii senis*] Nestoris. FARNABIUS. Aeolus genuit Salmoneum, qui Tironem; quae peperit Neleum Nestoris patrem. *Pylius* dicitur etiam Aristoteli in Peplo in utroque epigrammate. Ausonius quatuor aetates vixisse scribit: *Hoc tegor in tumulo quarti jam prodigus aevi Nestor, consilio clarus, & eloquio.*

213. *Matris*] Quibus mater ipsum absconderet, ut modo vers. 204. FARN.

214. *Fassus*] Prodidit seipsum visâ galeâ & scuto, ut refert in Achilleide Statius, iccirco Homerus ait à ferro attractum virum DELRIUS.

214. *Armis*] Quae (inter caeteras merces foemineas, quas Ulysses persona institoris assumpta

Achil-

Inhoſpitali Telephus regno impotens
Dum Myſiae ferocis introitus negat,
Rudem cruore regio dextram imbuit,
Fortemque eandem ſenſit & mitem manum.
Cecidere Thebae. vidit Eëtion capi
Sua regna victus. clade ſubverſa eſt pari
Impoſita celſo parva Lyrneſſos jugo;
Captâque tellus nobilis Briſeide,
Et, cauſa litis regibus, Chryſe jacet;
Et nota fama Tenedos; & quae paſcuo
Foecunda pingui Thracios nutrit greges

Sy-

GRONOVII.

224. *Et quae paſcuo Foecunda*] Hoc recte vidit Delrius explicari non poſſe. Nam quae illa *Thracios* vel *nutriens* vel *mittens greges*? Non Cilla profecto nec Tenedos. Quis hoc divinaret, abſque Florentino fuiſſet? Is igitur verſum qui vulgo eſt

VARIORUM.

Achillem exploraturus adduxiſſet) viriliter affectando ac tractando ſe prodidit. FARN.

215. *Inhoſpitali*] Telephus Myſiae rex, cum Graecos Trojam proficiſcentes prohiberet, ne per Myſiam iter facerent, ab Achille vulneratus ſanari non potuit ex oraculi reſponſo, niſi peteret auxilium unde vulnus tulit, conciliatum itaque Achilles ſanavit dato è rubigine cuſpidis emplaſtro. FARNABIUS.

215. *Impotens*] Inſolens, ferox. FARN.

216. *Myſiae*] Cui nomen inditum ſcribit Scylax Cariandenus à Myſo fluvio, qui eam perfluit. Vide Apollonium & ejus Scholiaſt. in lib. 1. prope finem. DELRIUS.

217. *Rudem*] Belli inexpertam, tironis tum Achillis. FARNABIUS.

218 *Fortemque*] Vulnere. FARN.

218. *Mitem manum*] Medela. FARNABIUS. Telephus, Herculis F. Bacchi dolo cadens, in Pergami cacumine, juxta Suidam, ab Achille lancea percuſſus, ab eodem ſanatus fuit, auctore Hygino cap. 101. Dicty, & Iſacio in Lycophronem. Propertius, Q. Serenus, Ovidius & alii plerique affirmant curatum Telephum ferrugine haſtae Achilleae. quod inde confictum puto, quia ſiderite herba à ſe inventa, Telephi vulnus Achilles ſanavit. vide Dioſcoridem lib. 4. cap. 33. Plinium lib. 25. cap 5. Anton. Mizaldus Cent. 7. Memorab. Aphoriſ. 4. putat fabulam natam inde quod vel Ariſtot. auctore, vulnera telis aereis inflicta, quia cauſticam & ſiccam exhalationem in vulnere relinquunt, facilius curentur. Id confirmari videtur eo, quod cuſpis haſtae Achilleae, ut & enſis Memnonis, & cetera Heroum arma tradita ſint aerea fuiſſe: & aes illos eam ad rem temperaturâ quadam indurare ſolitos, ſed eâ amiſſâ ad uſum ferri homines rediiſſe, referunt Proclus & Zezes in Heſiodum. Medicinam Achilles à Chirone didicit, & ut veriſimile eſt Chirurgicam, quae tunc forte ſola in uſu. DELRIUS.

219. *Thebae.*] In Cilicia. FARNABIUS.

219. *Eetion*] Andromachae pater. FARN.

220. *Sua regna*] Eam Ciliciae partem, in qua Thebae. FARN

221. *Lyrneſſos*] Urbs Troados. FARN.

222. *Briſeide*;] Hippodamia Briſei filia. FARN.

223. *Chryſe*] Chryſe Ciliciae oppido capta, è praeda Agamemnoni data eſt Aſtynome Chryſae Apollinis ſacerdotis filia, quam pater prece & pretio repetens à rege repulſus eſt: injuriam hanc Apollo peſte ultus eſt non ceſſatura niſi reddita virgine; ab Achille itaque conſilii ejus autore abſtulit Agamemnon Briſeida: unde ἔχθος αἰακ.... FARNABIUS.

224. *Et nota*] *Tenedos notiſſima fama inſula.* FARNABIUS.

226. *Les-*

Syros, fretumque Lesbos Aegaeum secans,
Et sacra Phoebo Cilla. quid? quas alluit
Vernis Caycus gurgitem attollens aquis?
Haec tanta clades gentium ac tantus pavor,
Sparsae tot urbes, turbinis vasti modo,

Al-

GRONOVII.

204, & illic molestiam creat, huic proxime subjicit: *nutrit greges Scyros fretumque Lesbos Aegaeum secans: Et cara Phoebo Cilla.* Praeclare, nisi quod extrita una litera est legendum *Syros*, ut animadvertit quoque Petitus: quae & ipsa Aegaei maris insula, Pherecydis patria, ab Achille capta, Ovidio etiam teste: in armorum judicio: *me credite Lesbon, Me Tenedon, Chrysenque & Cillan Apollinis urbes, Me Syron cepisse.* Eadem haec *Syros*, quod & syllabae docet modulus. Accurate enim Strabo lib. 10, ubi ejus meminit: μηνύουσι τὴν ἀρετὴν σημαίνει. Etsi corripuerit Homerus, quem ipse advocat. Errat Hermolaus Barbarus ad lib. 4. Plinii, cum ait esse prima producta *Syron* insulam Homero: Συρίη κικλήσκεται) Ὀρτυγίης καθύπερθεν. Non enim sic legitur in Homero, sed confundit duos versus: Νῆσός τις Συρίη κικλήσκεται), εἴ που ἀκούεις, Ὀρτυγίης καθύπερθεν. Est qui in Ovidio miratur inter occupatas ab Achille insulas ostentari *Syron*, nec *Scyro*, in qua matris astu latuerat, bellum intulisse eum ait esse credibile. De Syro vindicat Nasonem hic locus Senecae. Scyro autem intulisse bellum Achillem dicit Homerus Ιλ. ι de Patrocli concubina: ἥν οἱ πόρε δῖος Ἀχιλλεὺς Σκῦρον ἑλὼν αἰπεῖαν Ἐνυῆος πτολίεθρον. Quo inductus versu Bersmannus *Scyron* jubet reponi in Ovidio. Sed meminisse debemus, quod Pausanias observat in Atticis: historiam de mactata Polyxena consulto, tanquam immane facinus, praetermisisse Homerum: eundem, quod eversam ab Achille Scyron prodidisset, dissimulasse ejusdem in ea insula cum virginibus conversationem, quam alii omnes Poëtae tradiderint. At Ovidius *Scyron* velut alteram Achillis patriam nominat paullo ante: *Phthiam haec Scyronve ferantur.* ut Seneca Pyrrhi: *Hos Scyrus animos?* Itaque *Syron* ab Achille captam ambo voluere, non *Scyron*. Restat quare quoque Syros illa *Thracios greges nutrire* dicatur. Laudes ejus sunt Οδυσ. ο. ἀλλ' ἀγαθὴ μέν, Εὔβοτος, εὔμηλος, οἰνοπληθής, πολύπυρος. Altero Εὔβοτος τὸ βοτικὸν, altero Εὔμηλος τὸ εἰδικὸν designari notat Eustathius. Seneca Εὔβοτον reddidit *foecundam pascuo pingui*. Iam idem Hom. Ιλ. ι Thraciam μητέρα μήλων appellat: Ον τρέφεν ἐν Θρῄκῃ ἐριβώλακι μητέρι μήλων. Hoc sequutus Latinus. Tragicus Εὔμηλος vertit *nutrientem Thracios greges*, seu oves, quarum foecundus in Thracia proventus: ovesque è Thracia in Syria pascua transmissas latiores amplioresque redditas significat. Ut in vicinia nostra Cimbrica armenta pingui pascuo nutriuntur, quae quum macra huc compellantur, brevi tempore ibidem saginantur ad lanii cultrum. Nec diffitebor, haec duo Homeri loca subjecisse mihi summum & illustrem virum, Lucam Holstenium, municipem meum. *Cara* pro *sacra* in Mog. etiam notavit Delrius.

VARIORUM.

226. *Lesbos Aegaeum*] Relicta Scyro Achilles, in Lesbum priusquam se reliquae classi Ilium petenti adjungeret, contendit, eamque insulam occiso prius Trambelo Telamonis filio, qui illic habitabat, & ex quo Apriatem puellam diligere coeperat, & Achilli se opposuerat, occidit; ut ex Euphorione narrat Parthenius Erotic. cap. 26. expugnavit. ibi illi Methymna urbs moram obtulit, nec illam potiri posse videbatur, nisi Pisidice Regis filia ipsius amore correpta urbem, nuptias pacta, prodidisset, quam tamen merito postea supplicio affecit, milites jubens proditricem lapidibus obruere. hoc narrat poëta ignotus, qui Lesbiaca scripsit, cujus fragmentum extat in Parthenio. DELRIUS.

227. *Sacra Phoebo Cilla.*] Urbs Troados. FARNABIUS. Homerus, Κίλλαν τε ζαθέην. pro *sacra*, meus cod. antiq. habet *cara*. DELRIUS.

228. *Caycus*] Mysiae amnis. FARNABIUS.

230. *Sparsae tot urbes,*] Duodecim maritimae, undecim mediterraneae; ut gloriatur ipse Achilles Iliad 9. DELRIUS.

230. *Turbinis*] Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, celeritate, quae in rebus bellicis plus valet quam virtus. unde πόδας ὠκὺς dictus Achilles. FARNABIUS.

231. *Al-*

Alterius esset gloria ac summum decus;
Iter est Achillis. sic meus venit pater,
Et tanta gessit bella, dum bellum parat.
Ut alia sileam merita, non unus satis
Hector fuisset? Ilium vicit pater,
Vos diruistis. inclitas laudes juvat,
Et clara magni facta genitoris sequi.
Jacuit peremptus Hector ante oculos patris,
Patruique Memnon, cujus ob luctum parens
Pallente moestum protulit vultu diem,
Suique victor operis exemplum horruit;
Didicitque Achilles & deâ natos mori.
Tum saeva Amazon ultimus cecidit timor.
Debes Achilli, merita si digne aestimas,
Etsi Mycenis virginem atque Argis petat.

Du-

GRONOVII.

242. *Et deis natos mori.*] Notaverant in Adversariis omnes vet. libros, quos viderint, tenere *deae*, idque se amplecti. Lipsius ut melius veriusque protulit è suo, *dea* Ergo astute iidem in Commentariis postea: Mogunt. *deae*, Herpib & Ven. *dea*: utrumvis rectum; ut primus restitui in Adversariis. Similiter transferunt *Patruique* pro *Pariterque*. Utrumque autem confirmat Florent.

243. *Tum versa Amazon*] Non *versa* tantum est illa, sed etiam occisa. Nec *vertere* pro subvertere vel evertere hic opportunum. Potius igitur audiamus Etruscum: *Tum saeva Amazen.* Nisi tamen malis *fera.* quod esset, quae sero adfuit, nempe post Hectorem jam interemptum. Certe *saeva* melius quam *versa*. Heinsius: *Thressa.* Idem Etrusc. *ultimus cecidit metus.* Tum. *Etsi ex Mycenis.*

VARIORUM.

231. *Alterius*] Quae aliis justi belli fuissent causae & fines, Achilli tantum gradus fuere ad bellum. adeo haec in transcursu & obiter gessit. FARNABIUS.

235. *Ilium*] In Hectore vincendo. Supra vers. 125. & 189. FARN.

237. *Sequi.*[Relatione. FARN.

239. *Patruique*] Priami, cui frater Tithonus Memnonis pater. FARN.

239. *Parens*] Aurora. Supra vers. 10. FARN.

240 *Pallente moestum*] Ovidius de Aurora Memnonis matre l. 3. Metam. scripsit; *Cura deam propior luctusque domesticus angit Memnonis amissi, Phrygiis quem lutea campis Vidit Achillea pereuntem cuspide mater. Vidit: & ille color, quo matutina rubescunt Tempora, palluerat; latuitque in nubibus aether.* idem tradidit Tryphiodorus. DELRIUS.

241. *Suique*] Cum enim videret Memnona Aurorae filium à se interfectum, se quoque Thetide natum mortalem esse didicit. FARNABIUS.

243. *Versa Amazon*] Penthesilea ab Achille occisa. FARN.

245. *Etsi Mycenis*] Etiamsi ex tuis Mycenaeis aut Argivis aliquam peteret. FARN.

246. *Du-*

Dubitatur etiam? placita nunc ſubito improbas?
Priamique natam Pelei nato ferum
Mactare credis? at tuam natam parens
Helenae immolaſti. ſolita jam & facta expeto.
Agam. Juvenile vitium eſt, regere non poſſe impetum.
Aetatis alios fervor hic primae rapit,
Pyrrhum paternus. ſpiritus quondam truces,
Minaſque tumidi lentus Aeacidae tuli.
Quo plura poſſis, plura patienter feras.
Quid caede dira nobilem clari ducis
Aſpergis umbram? noſcere hoc primum decet,
Quid facere victor debeat, victus pati.
Violenta nemo imperia continuit diu:

Mo-

GRONOVII.

246. *Placita nec ſubito probas?*] Concedo aliquid juventuti & ferociae Pyrrhi, ſed, ut tam impudenter obloquatur regum regi, tanquam ei neceſſe eſſet placita Achillis filio ſine mora probare, id non eſt ferendum. Decentius igitur Florentiae: *placita nunc ſubito improbas?* Sive quod tergiverſaretur tradere Polyxenam, quam olim deſponderi Achilli placuerat: ſive potius, quod immolare virginem dubitaret, quum id in ſua ipſius filia olim Agamemnoni placuiſſet.

255. *Nobilem clari ducis Aſpergis umbram?*] Florent. & alii: *nobiles clari ducis Adſpergis Umbras.* Sic in Hercul. Fur. *Umbrae Creontis & penates Labdaci.*

VARIORUM.

246. *Dubitatur*] An dubitas hoſtis natam in Achillis gratiam mactandam tradere, qui tuam ipſius natam Iphigeniam (ſupra verſ. 165.) Helenae repetendae cauſa immolaſti, cum eadem utriuſque necis cauſa ſit ventus redimendus? FARN.

250. *Juvenile*] Hic fervor juvenibus aliis ab aetate eſt: tibi ulterius etiam à patre haereditarius. FARN.

251. *Aetatis alios*] Quis hic aliquid mutare audeat? In aliis, inquit Agamemnon, fervor iſte vitium juvenile eſt; in Pyrrho paternum. Alii ab aetate hoc habent, Pyrrhus à patre. Viri illuſtres cum Pyrrho iſta tribuunt, an non aliud agebant? An Agamemnon hic alio reſpicit, quam in ſequentibus; ad contentionem nimirum illam luculentam, quae eſt Iliados primo? An non poëtae, Tragici praeſertim, Pyrrho τὸ Ἀχίλλειον [illegible] tribuunt: quod & diligenter Critici notarunt? An non Agamemnon hoc in eo tangit? An poſtremo non ſequentia hoc confirmant? Illa inquam, *Spiritus quondam truces Minaſque tumidi lentus Aeacidae tuli.* HEINSIUS.

252. *Quondam*] In jurgio ſuper Chryſeide remittenda. Iliad. α. Supra verſ. 222. FARNAB.

253. *Minaſque*] Patiens inflati iratique Achillis minas tuli. FARN.

254. *Quo plura poſſis,*] Hunc verſum Pyrrho adſcribunt: Sed contra fidem librorum omnium. Nec male inter ſe nexa, ſi continues; reddit enim Atrides rationem pulcherrimam, & Regum Rege, jam ſene, digniſſimam, cur ſuperbiam Achillis patienter tulerit. At Pyrrhum hoc dicere, minus convenit. contumelias ille, non modeſtiam cogitat: ira & juventae fervore effertur. nihil illi nunc ſanae, nihil pacatae mentis: qui conſilium nec datum recipiat, minus recte conſulat aliis. DELRIUS.

255. *Caede*] Polyxenae. FARNABIUS.

255. *Clari ducis*] Achillis. FARN.

263. *Mo-*

Moderata durant. quoque Fortuna altius
Evexit ac levavit humanas opes,.
Hoc se magis supprimere felicem decet,
Variosque casus tremere, metuentem deos
Nimium faventes. magna momento obrui
Vincendo didici. Troja nos tumidos facit
Nimium ac feroces? stamus hoc Danai loco,
Unde illa cecidit. fateor, aliquando impotens
Regno ac superbus, altius memet tuli:
Sed fregit illos spiritus haec, quae dare
Potuisset alii, causa, Fortunae favor.
Tu me superbum, Priame, tu timidum facis.
Ego esse quicquam sceptra, nisi vano putem
Fulgore tectum nomen, & falso comam
·Vinclo decentem? casus haec rapiet brevis;
Nec mille forsan ratibus, aut annis decem.

Non

GRONOVII.

270 *Tu me superbum ; Priame , tu*] Non ad finem versus, sed ad medium interrogationis nota ponenda: *Tu me superbum, Priame? tu timidum facis.* Aliis haec victoria ferociam & immanes spiritus daret; me vero tu, ô Priame, superbum faceres? tantum abest, ut etiam timidiorem feceris.. Sic in Agamemn. vers. 526 *Vehit ista Danaos classis? & Troas vehit.* Praecedenti versu Florent. *Potuisset aliis.*

VARIORUM.

263. *Magna*] Ego vincendo Trojam didici, quam momento magna obruantur. *ὡς τὰ μέγιστα διαλῦεται ῥᾳδίως.* FARN.

264. *Tumidos*] *Timidos* Lipsii, contra libros, ne dicam venustatem orationis, imo veritatem. Patebit magis si distinguas: *& feroces? stamus.* Pari argumento Florus lib. 4. 2. *Sane & ipse ante aciem moestior non ex more Caesar, sive respectu fragilitatis humanae, sive nimiam prosperorum suspectam habens continuationem: vel eadem timens, postquam idem esse coeperat, quod Pompejus.* GRUTERUS.

265. *Stamus*] Neque nos firmiori statu sumus, quam illi: nos cadere possumus sicut Trojam vidimus. FARN.

268. *Sed fregit*] In me spiritus altos fregit, quos aliis posset addidisse secunda fortuna. FARN.

270. *Tu me superbum, Priame? tu timidum facis.*] Si interrogationis nota, quam plerique omittunt, hinc tollatur, sensus erit, Nostra de te, Priame, victoria non tantum efferre, sed & deprimere animum meum valet. dum enim te tuamque fortunam intueor, exemplum mihi praebes inconstantiae rerum humanarum; ut, si quando gloria efferar, statim me cohibeam, moderansque animo metuam adversos casus. interrogationi tamen favet cum Gronovio J. Rutgersius Var. Lect. lib. 6. c. 17. quamvis sententia, utrovis modo legas, fere eodem redeat. SCHRODERUS.

272. *Fulgore tectum*] Splendore incrustatum, intus miserum. FARN.

273. *Vinclo*] Diademate quod prae se ferat laetitiam & felicitatem,, quid autem intus non fellis habet? FARN.

275. *Non*

Non omnibus Fortuna tam lenta imminet.
Equidem fatebor (pace dixiſſe hoc tuâ,
Argiva tellus, liceat) affligi Phrygas
Vincique volui. ruere, & aequari ſolo,
Etiam arcuiſſem. ſed regi frenis nequit
Et ira, & ardens hoſtis, & victoria
Commiſſa nocti. quidquid indignum aut ferum
Cuiquam videri potuit, hoc fecit dolor,
Tenebraeque, per quas ipſe ſe irritat furor,
Gladiuſque felix, cujus infecti ſemel
Vecors libido eſt. quidquid everſae poteſt
Supereſſe Trojae, maneat. exactum ſatis
Poenarum, & ultra eſt. regia ut virgo occidat,
Tumuloque donum detur, & cineres riget,
Et facinus atrox caedis ut thalamos vocem,
Non patiar. in me culpa cunctorum redit.
Qui non vetat peccare, cum poſſit, jubet.
Pyrrh. Nullumne Achillis praemium manes ferent?
Agam. Ferent; & illum laudibus cuncti canent;
Magnumque terrae nomen ignotae audient.

Quod

GRONOVII.

289. *Ut thalamos vocem,*] Florent. *vocent? Non patiar.* Quaſi intelligat Graecos Pyrrho faventes. Nam & ſequitur, *culpa cunctorum.*

VARIORUM.

275. *Non omnibus*] Hunc noſtrum ὄλβον ἐφήμερον forte rapient non M. carinae aut X. anni, uti nos Trojam, ſed brevis hora. FARN.

279. *Regi*] Non audiunt rationem & modum vindictae libido, armorum ſtrepitus, victoria ſuperba, eaque licentioſa per noctem, quae pudore vacat. FARN.

282. *Dolor,*] Raptae Helenae vindicta. FARN.

283. *Tenebraeque,*] Noctis, qua capta eſt Troja, licentia. FARN.

284. *Felix,*] Victor. FARN.

284. *Infecti*] Cruore ſemel tincti. FARN.

285. *Vecors*] Inſana, reponi neſciens. FARN.

287. *Et ultra eſt,*] Et pluſquam ſatis. FARN.

287. *Regia ut virgo*] Diſtingue: *occidat? Tumuloque donum detur? & cineres riget? Et facinus atrox caedis ut thalamos vocem? Non patiar.* Suſpicor Senecam haec ſcripſiſſe, quum Nero à Poppaea impelleretur ad Octaviae necem. Cujus cauſam ſub aliena perſona agit. Quaſi dicat, ſatis poenarum & ultra exactum ab Octavia, quae Pandataria clauſa erat: nec audiendam eſſe Poppaeam, quae ſibi firmum & ſtabile cum Nerone conjugium non credebat fore, quamdiu viveret Octavia: itaque Poppaea Octaviae caedem ſuum conjugium vocabat. PETITUS.

290. *In me culpa*] Niſi prohibeam. FARNAB.

 295. *Le-*

Quod ſi levatur ſanguine infuſo cinis,
Opima Phrygii colla caedantur gregis,
Fluatque nulli flebilis matri cruor.
Quis iſte mos eſt, quando in inferias homo eſt
Impenſus homini? detrahe invidiam tuo
Odiumque patri, quem coli poena jubes.
Pyrrh. O tumide, rerum dum ſecundarum ſtatus
Extollit animos; timide, cum increpuit metus:
Regum tyranne, jamne flammatum geris
Amore ſubito pectus, ac Veneris novae?
Soluſne toties ſpolia de nobis feres?
Hac dextra Achilli victimam reddam ſuam:
Quam ſi negas retineſque, majorem dabo,
Dignamque quam det Pyrrhus. & nimium diu
A caede noſtra regiâ ceſſat manus,
Paremque poſcit Priamus. *Agam.* Haud equidem nego
Hoc eſſe Pyrrhi maximum in bello decus,

Sae-

GRONOVII.

304. *At Veneris novae?*] Non videtur ſatis cohaerete cum praecedentibus. Aut igitur deeſt verſus hac ſententia, quoties te deſiderium & cupiditas ſubiit: aut ſublata diſtinctione ſequentibus hoc jungendum, quaſi dicat: *& tune ſolus de nobis toties capies ſpolia Veneris novae?* Id eſt rapies è domo noſtra puellas, quas mutato amore deperire coepiſti.

VARIORUM.

295. *Levatur*] Vide Phoen. v. 172. & Hippol. verſ ult. FARN.

296. *Opima*] Hercul. Fur. v. 908. FARN.

208. *Quando in inferias homo eſt*] Phoen. v. 172. & Troad 374 FARNABIUS Ab Achille Patroclo duodecim homines in inferias impenduntur apud Homerum Iliad. Φ'. & Pallanti ab Aenea, apud Virgilium Aeneid. 10. Praeterea falſis diis antiquorum homines immolari non fuit inſolens. Fecerunt hoc Carthaginienſes & Celtae, teſte Dionyſio Halicarnaſſ. lib 1. Scythae auctore Herodoto in Melpom. Leucadii & Albani, ſi Straboni credimus lib. 10 & 11. Achaei & Lacedaemonii, ut ſcribit Pauſanias in Lacon. DELRIUS.

300. *Quem*] Quem jubes coli innocentis regiae virginis morte. FARNABIUS.

301. *O tumide,*] O in ſecundis elate, in adverſis dejecte; *ἴχων κραδίην ἐλάφοιο*. FARN.

303. *Regum*] Dux ducum, Imperator Graecorum FARN.

304. *Amore ſubito*] Ut olim Chryſeidos & Caſſandrae, ita nunc Polyxenae? FARNABIUS. Propter Briſeidem & Chryſeidem hoc dicit. *παλυφιλίαν* ejus carpit. DELRIUS.

305. *De nobis*] De noſtra familia, vivo patri eripiens Briſeida: mortui inferiis Polyxenam negans. FARNABIUS.

307. *Majorem*] Teipſum ſcilicet FARN.

310. *Paremque*] Regem mortis ſocium poſcit Priamus manu mea interfectus. FARN.

311. *Maximum*] Ironice. FARN.

313. *Sup-*

Saevo peremptus enſe quod Priamus jacet,
Supplex paternus. *Pyrrh.* Supplices noſtri patris,
Hoſteſque eoſdem novimus. Priamus tamen
Praeſens rogavit. tu gravi pavidus metu
Nec ad rogandum fortis, Ajaci preces
Ithacoque mandas, cluſus, atque hoſtem tremens.
Agam. At non timebat tunc tuus, fateor, parens,
Interque caedes Graeciae, atque uſtas rates,
Segnis jacebat, belli & armorum immemor,
Levi canoram verberans plectro chelym.
Pyrrh. Tunc magnus Hector, arma contemnens tua,
Cantûs Achillis timuit: & tanto in metu
Navalibus pax alta Theſſalicis fuit.
Agam. Nempe iiſdem in iſtis Theſſalis navalibus
Pax alta rurſus Hectoris patri fuit.
Pyrrh. Eſt regis alti, ſpiritum regi dare.
Agam. Cur dextra regi ſpiritum eripuit tua?
Pyrrh. Mortem miſericors ſaepe pro vita dabit.
Agam. At nunc miſericors virgines buſto petis.

Pyrrh.

GRONOVII.

312. *Supplices noſtri patris Hoſteſque*] Immo hoc dicit: Recte meminiſti hoſtis ſupplicis: ſic enim potes recordari, id patri meo ſorte datum, ut qui hoſtes illi forent, tandem ſupplices fierent, quorum in numero & tu fuiſti.

330. *At nunc miſericors.*] Florent. *Et nunc miſericors.* acriore ironia. Tentaverat è nonnullis Delrius, *non:* haud tamen improbarat alterum.

VARIORUM.

313. *Supplex*] Cui ſupplici filii Hectoris cadaver redempturo pepercit pater tuus. FARN.

313. *Supplices*] Supplici illi pepercit pater, hoſtem ego interfeci. FARN.

314. *Priamus*] Et tamen Priamus te animoſior, venit ipſe Achillem coram deprecaturus; tu non ſuſtinens patris mei irati conſpectum, Ajacem & Ulyſſem cum muneribus & precibus miſiſti ipſe in tentoriis latens. FARN.

318. *At non*] Scopticon. FARN.

319. *Uſtas*] Hectore & Trojanis faces in claſſem inferentibus. FARN.

321. *Levi*] Iliad. *i.* FARN.

322. *Tunc*] Et tamen idem Hector, qui tua arma ſprevit, illius lyram timuit non auſus naves Theſſalas aggredi. FARN.

325. *Nempe*] Nec ſane erat cur timeretur, cum auſus fuerit Priamus hoſtis huc venire. FARN.

327. *Eſt regis alti, ſpiritum regi dare.*] Vitam dare, parcere regi, ut Priamo pater. FARN.

329. *Mortem*] Vita extreme miſera mors potior & malum minus. FARN.

329. *Miſericors*] Ironia· FARN.

Pyrrh. Jamne immolari virgines credis nefas?
Agam. Praeferre patriam liberis regem decet.
Pyrrh. Lex nulla capto parcit, aut poenam impedit.
Agam. Quod non vetat lex, hoc vetat fieri pudor.
Pyrrh. Quodcumque libuit facere victori, licet.
Agam. Minimum decet libere, cui multum licet.
Pyrrh. His ista jactas, quos decem annorum gravi
Regno subactos Pyrrhus exsolvit jugo? (caret.
Agam. Hos Scyrus animos? *Pyrrh.* Scelere quae fratrum
Agam. Inclusa fluctu. *Pyrrh.* Nempe cognati maris.
Atrei & Thyestae nobilem novi domum.
Agam. Ex virginis concepte furtivo stupro,
Et ex Achille nate, sed nondum viro.

Pyrrh.

GRONOVII.

337. *His ista jactas*] Et olim Delrius edidit *jactat*, & manus illustris ita notaverat ad marginem, deleta nota interrogandi, quam Gruterus alleverat. Sed recte Gruterus. Cum dixisset praeclara dignissimaque magno rege sententia Agamemnon: *Minimum decet libere, cui multum licet*: regerit Pyrrhus: Annon te pudet haec jactare apud Graecos, quos decem annorum gravi jugo, longe remotus ab illo, qui nunc tam graves sententias loquitur, intemperantissime pressisti? quosque adhuc premeres, nisi Pyrrhus eversa Troja imperio tuo finem attulisset? Statim Flor. *Syrus.* Ergo legendum: *Scyrus.* Et hic suavior sonus.

VARIORUM.

331. *Jamne*] Ubi olim haec mens, quando filiam tuam virginem immolasti? FARN.

332. *Praeferre*] Me quidem *Utilitas populi, fraterque, datumque Imperium movit, pensarem ut sanguine laudem.* FARN.

333. *Lex nulla*] Clementia quidem victoris, non lege servabantur à morte captivi ut servirent, unde *Servo* nomen apud J. C. quod Jos. Scaligero ab ἔρος. aliis ab εἶρος lana, unde ἔριθος qui lanificium exercet. FARN.

338. *Exsolvit*] Sacramento in militiam praestito absolvit, Troja scil. capta, quae fato capi non potuit sine uno ex Aeacidarum genere. FARN.

339. *Hos Scyros*] Tantos-ne tibi animos suppeditat tam ignobilis patria? FARN.

339. *Scelere*] Quae tamen non habet reges scelestos fratres, quemadmodum habuere Mycenae Atreum & Thyestem. FARN.

340. *Inclusa*] Insula mari angustata. FARN.

340. *Nempe*] In quo Thetis patris mei mater. FARNABIUS.

341. *Atrei*] *Prolepsis Ironica*: atque hoc, ut multa alia in hac scena desumuntur è jurgio Teucri & Agam. in Sophoclis Ajace. FARN.

342. *Virginis*] Deidamiae Lycomedis filiae ab Achille virgineo habitu latitante constupratae. FARNABIUS.

343. *Sed nondum viro.*] Quaerebat apud Suetonium Tiberius, quomodo id temporis Achilles fuerit vocatus? respondet Hygin. in fab. 96. à capillorum colore tunc *Pyrrham* dictum. Sidonius in carmine ad Felicem: *Inde Scyriadum datus parenti, Falsae nomina pertulisse Pyrrhae*: *Atque inter tetricae choros Minervae*, &c describit elaborato sermone, ut solet, Tertullianus lib. de pallio c. 4. *Naturam concussit Larissaeus heros in virginem mutando. ille ferarum medullis educatus, unde & nominis concilium, quandoquidem labiis vacuerat ab uberum gustu: ille apud rupicem, & silvicolam, & monstrum eruditorem scrupeâ scholâ eruditus. Feras in puero matris sollicitudinem. patiens certe jam* *ustri-*

Pyrrh. Illo ex Achille, genere qui mundum ſuo
Sparſus per omnem coelitum regnum tenet,
Thetide aequor, umbras Aeaco, coelum Jove.
Agam. Illo ex Achille, qui manu Paridis jacet.
Pyrrh. Quem nec deorum cominus quiſquam petiit.
Agam. Compeſcere equidem verba, & audacem malo
Poteram domare: ſed meus captis quoque
Scit parcere enſis. potius interpres deûm
Calchas vocetur. fata ſi poſcunt, dabo.
Tu qui Pelaſgae vincla ſolviſti rati,
Moraſque bellis; arte qui reſeras polum,
Cui viſcerum ſecreta, cui mundi fragor,
Et ſtella longâ ſemitam flammâ trahens

Dant

GRONOVII.

345. *Per omnem coelitum regnum tenet*,] Itane Pyrrhus Achilles regno depulit Jovem, ut Jupiter Saturnum? Flor. *per omne.* Recte, modo diſtinguas: *genere qui mundum ſuo, Sparſus per omne coelitum regnum, tenet.* Devinctum neceſſitudinibus habet, diviſus inter conſanguineos deos, qui coelo, mari, inferis, imperant.

VARIORUM.

uſtriculas, certe jam virum alicujus clanculo functus, adhuc ſuſtinet ſtolam fundere, comam ſtruere, cutem fingere, ſpeculum conſulere, collum demulcere, aurem quoque foratu effeminatus: quod illi apud Sygeum ſervat ſtrongulo (*zona muliebris, aliter* ſtatua) *plane poſtea miles eſt. neceſſitas enim reddidit ſexum. de proelio ſonuerat, nec arma longe. Ipſum* (inquit) *ferrum virum attrahit. Ceterum ſi poſt incentivum quoque puellam perſeveraſſet, potuit & nubere. Ecce itaque mutatio: monſtrum equidem geminum, de viro femina, mox de femina vir.* DELRIUS.

344. *Illo ex*] Diis totius mundi affine, Thetidos deae aequoris filio, Aeaci inferni judicis nepote, Jovis ſummi pronepote. FARNABIUS.

345. *Sparſus per omnem*] Duo noſtri impreſſi, adſtipulantes Florentino exhibent *per omne.* SCHRODERUS.

347. *Paridis*] Emphaſis mollis, effoeminati, imbellis Paridis. FARNABIUS.

348. *Quem*] Sed ab Apolline Paridi favente, idque eminus & per inſidias, neque enim deorum quiſquam eum cominus petere auſus. FARN.

349. *Malo*] Supplicio vel in malum tuum. FARNABIUS.

350. *Captis*] Captivis, ut Polyxenae, &c. FARN.

353. *Tu qui*] Tu ô Calcha cujus divinatione ſolvimus diu detenti in Aulide, & cujus interpretatione de novem paſſerculis cum matre à ſerpente voratis pertulimus moras decennalis belli. FARNABIUS.

354. *Arte*] *Interpres divûm, qui numina Phoebi*, &c. id eſt, qui ex ſiderum poſitione futura concipis, potes & augurium includere. FARN.

355. *Cui viſcerum*] Qui per extiſpicium fata rimaris. FARN.

355. *Cui mundi*] Terrae motum *vult Delrius*, ego tonitru, *namque & hoc ad aruſpices pertinere nemo non novit.* FARN.

356. *Stella*] Cometen longe crinitum, *vel* ſtellam cadentem. Vide Phoen. verſ. 431. deorum placita divinaris. FARN.

356. *Stella*] Cometes, quem Seneca ſtellam eſſe cenſuit lib. 7. Nat. quaeſt. Verius tamen, ſtellae differunt à cometis, ut docent, Ariſtot. lib. 1. Meteor. cap. 7. Plinius lib. 2. cap. 22. & eſt communis opinio philoſophorum & aſtronomorum. DELRIUS.

356. *Longâ flammâ*] Extento & diffuſo crine. DELRIUS.

357. *In-*

Dant ſigna fati: cujus ingenti mihi
Mercede conſtant ora: quid jubeat Deus
Effare, Calcha, noſque conſilio rege.
,, *Calch.* Dant fata Danais, quo ſolent pretio, viam.
,, Mactanda virgo eſt Theſſali buſto ducis:
,, Sed quo jugari Theſſalae cultu ſolent,
,, Jonideſve, vel Mycenaeae nurus.
,, Pyrrhus parenti conjugem tradat ſuo.
,, Sic rite dabitur. non tamen noſtras tenet
,, Haec una puppes cauſa. nobilior tuo,
,, Polyxene, cruore debetur cruor,
,, Quem fata quaerunt: turre de ſumma cadat
,, Priami nepos Hectoreus, & letum oppetat.
,, Tum mille velis impleat claſſis freta.

GRONOVII.

367. *Polyxena, cruore*] Flor. *Polyxene.* Ut infra vulgo etiam: *Polyxene miſeranda.*

VARIORUM.

357. *Ingenti Mercede*] Filia mea. Supra verſ. 165. & Chryſeide ſupra verſ. 222. FARNABIUS.

360 *Quo ſolent*] Virgine caeſa. FARN.

361. *Theſſali*] Achillis. Sup. 181. FARN.

361. *Mactanda virgo eſt Theſſali buſto ducis: Sed Cet.*] Diſtinguebat J. Rutgerſius, Var. Lect. VI. 17. *mactanda, virgo eſt Theſſali buſto ducis. Sed quo jugari Theſſalae cultu ſolent, Jonideſve vel Mycenaeae nurus, Pyrrhus parenti conjugem tradat ſuo.* ut *cultu* diſtinctius ad ritum conjugii referatur; quod Pyrrhus celebraturus eſſet. SCHRODERUS.

362. *Quo jugari*] Quo ritu, ornatu, & cultu ſponſae in Theſſalia ad maritos duci ſolent. FARNABIUS.

362. *Jugari*] Matrimonio jungi. metaphora à bubus ducta, qui, quando idem jugum ſubeunt, jugantur. ea figura ſic uſum comperio Plautum, in Curculione: —— *jamne ea fert jugum?* & Horatium: *Nondum ſubacta ferre jugum valet Cervice* —— Sane poſſet quis ſuſpicari, Senecam alluſiſſe ad morem, quem Servius & Iſidorus commemorant, Sponſo & Sponſae jugum imponendi, unde *Juga Juno* Sex. Pompejo, *ζυγία* Dionyſio, Muſaeo & Apulejo, ut recte Briſſonius in l. ſingulari de rit. nupt. à Nonno etiam Panoplitano Dionyſiac. *α'.* ſic nominatur. DELR.

363. *Jonideſve,*] Mulieres ex Ionia, à duce Ione, qui coloniam deduxit, dictae. FARNAB.

364. *Conjugem*] Polyxenam. FARN.

366. *Nobilior*] Proles maſcula, Hectorea. FARNABIUS.

369. *Priami nepos*] Aſtyanax, vero nomine Scamandrius, aliis Neſus. FARN.

CHO-

CHORUS TROADUM.

Chorus è mulieribus Trojanis tam mente quàm corpore captis, quo Achillis animam apparuisse neget, ex Epicuri sententia, quae nec Stoicorum multo sanior, stulte & (ut semel de toto Choro moneam) impie animam cum corpore interire asserit.

VErum est? an timidos fabula decipit,
Umbras corporibus vivere conditis?
Cum conjux oculis imposuit manum,
Supremusque dies solibus obstitit,
Et tristis cineres urna coërcuit:
Non prodest animam tradere funeri:
Sed restat miseris vivere longius?
An toti morimur? nullaque pars manet
Nostri; cum profugo spiritus halitu
Immistus nebulis cessit in aëra,
Et nudum tetigit subdita fax latus?
Quidquid Sol Oriens, quidquid & Occidens

No-

GRONOVII.

375. *Et tristes cineres*] Florent. *Et tristis cineres urna.*

VARIORUM.

372. *Umbras*] Animas. FARN.
372. *Conditis*] Sepultis. FARN.
373. *Cum conjux*] Ubi conjux conjugis morientis claudit oculos, quod faciebant sanguine proximi FARN.
374. *Solibus*] Luci vitali, ne videant solem diesque. FARN.
375. *Urna*] Quae cineres combustorum capit. FARNABIUS
376. *Non prodest*] Non est opus anima viventis animam placare mortui, quae (ut totus hic Chorus vult) nusquam est, quum autem animas defunctorum sanguine humano propitiari creditum esset, captivos primum in exequiis immolabant; postea gladiatorum paria inferiis ad tumulos exhibebant, spectaculi voluptate rei atrocitatem adumbrantes. Phoen. vers. 172. FARNABIUS.
377. *Sed restat*] An restat vita post funus? quam quidem vitam, miseram duxerunt Stoici. FARN.
379. *Cum profugo*] Ubi anima (ex mente Chori) ex aëre seu elementorum subtilissima parte concreta redit in illa, unde orta sit. FARN.
381. *Latus?*] Crematum rogo cadaver. FARNABIUS.
382. *Quidquid*] Omnia in terris, quas Sol videt, quas mare fluxu, aut refluxu alluit, aetas veloci pede corripit. FARN.

385. *Pe-*

Novit: caeruleis Oceanus fretis
Quidquid vel veniens vel fugiens lavat,
Aetas Pegaſeo corripiet gradu.
Quo bis ſena volant ſidera turbine,
Quo curſu properat ſecula volvere
Aſtrorum dominus, quo properat modo
Obliquis Hecate currere flexibus;
Hoc omnes petimus fata: nec amplius,
Juratos Superis qui tetigit lacus,
Uſquam eſt. ut calidis fumus ab ignibus
Vaneſcit ſpatium per breve ſordidus;
Ut nubes gravidas, quas modo vidimus,
Arctoi Boreae disjicit impetus;
Sic hic, quo regimur, ſpiritus effluet.
Poſt mortem nihil eſt, ipſaque mors nihil,
Velocis ſpatii meta noviſſima.
Spem ponant avidi; ſolliciti metum.
Quaeris, quo jaceas poſt obitum loco?

Quo

VARIORUM.

385. *Pegaſeo gradu.*] Veloci, à Pegaſo equo alato è Meduſae ſanguine juxta πηγὰς, id eſt, fontes Oceani nato, qui & fontem elicuit Hippocrenem. FARNABIUS.

386. *Quo bis ſena ſidera*] XII. Signa in Zodiaco. Thyeſt. verſ. 838. FARN.

386. *Turbine,*] Curſu rapido inſtar turbinis. FARN.

388. *Aſtrorum dominus,*] Sol. Thyeſt. verſ. 833. FARNABIUS. Qua velocitate volvuntur duodecim menſes anni, qua celeritate Phoebus & Phoebe peragunt curſus ſuum; eâ properamus ad mortem. tantum enim vitae, quantum tempori decedit. DELRIUS.

389. *Hecate*] Hippolyt. verſ. 411. FARNAB.

391. *Juratos*] Styga. Hercul. Fur. verſ. 711. id eſt, mortuus nuſquam eſt. FARN.

392. *Uſquam eſt.*] Tanquam nunquam fuiſſet. impie, ridicula vero ratio celerrime ad mortem properamus; ut nubes à vento diſſipantur, ut fumus cito perit; ſic vita hominis. anima igitur hominis moritur. Miſeri, ſi haec conſequi neceſſario Stoici rebantur: impudentes, ſi cum ſequi non viderent, ut rationi tamen conſentanea, obtrudebant. DELRIUS.

393. *Sordidus;*] Fumi epithetum ab Horatio lib. 4. Od occupatum. DELRIUS.

394. *Gravidas,*] Pluvia foetas. FARNABIUS.

395. *Diſſipat*] Al *disjicit*. FARN.

396. *Quo regimur*] Rector noſtri & moderator animus. FARN.

397. *Mors nihil,*] Vitae enim privatio. FARNABIUS.

399. *Avidi;*] Cupidi mortis, ut, quam credunt, beatitudinem conſequantur. DELRIUS.

399. *Soliciti*] Qui poenas ſcelerum poſt mortem metuunt. ſic ſublatâ ſpe & metu futurorum nugabatur Epicurus ſe genus humanum incomparabili beneficio affeciſſe: eo reſpicit, vel id ſentit potius. DELRIUS.

400. *Quaeris,*] Non erimus etiam poſt mortem

ſicut

Quo non nata jacent.
Tempus nos avidum devorat, & chaos.
Mors individua est noxia corpori,
Nec parcens animae. Taenara, & aspero
Regnum sub domino, limen & obsidens
Custos non facili Cerberus ostio,
Rumores vacui, verbaque inania,
Et par sollicito fabula somnio.

ACTUS

GRONOVII.

401. *Quo non nata jacent.*] Ab Euripide sumpsit: Τὸ μὴ γενέσθαι τῷ θανεῖν ἴσον λέγω. Sic Andromache in Troadibus.

403. *Mors individua est, noxia*] Hic magnum acumen sophisticum reperiunt. Vocat, ajunt mortem individuam hoc sensu: fieri nequit, ut mors parcat animae, non parcens corpori; vincatur ab illa, victrix istius. sic enim dividi mors deberet. At individua est. Non tam magister sententiarum Seneca. Tolle distinctionem, quae sensum suspendit: *Mors individua est noxia corpori:* & vocabulum *noxia* pro substantivo accipe, proque damno, labe, vitio. Sic Manilius lib. 4. *Quin etiam infelix virtus & noxia felix.* Eodem: *laudi noxia juncta est.* Et, *ter quinae noxia par est.* Sic Jurisconsulti: *Noxa est ipsum corpus, quod nocuit: noxia maleficium, veluti furtum, damnum, rapina.* Tibullus in Priapejo: *Gravi piaque lege noxiam lues.* Ubi Scaliger annotat, quod hodie in Gallia jurgium vocatur *noise*, id à *noxia* detortum esse. Fieri potest: sed quod addit *noxiam* aliquando notare jurgium ac dissidium, indictum melius foret. Petronium dat auctorem, apud quem sit, *in mediam noxam perfertur.* At omnes illic libri, *in mediam rixam* Alterum Ausonium: *Saepe in conjugiis fit noxia, si nimia est dos.* Sed distinguendum: *fit noxia, si nimia est, dos* & transitivum est, hoc sensu: Dos, si nimia est, saepe fit noxia sive damnosa. Tamen deliciae interpretum Arbitri audent corrigere locum istum in Scaligeri sententiam, & reprehendere Gifanium, qui *noxam* pro jurgio apud bene Latinos reperiri negat. Illud forsan Gifanius inconsultius, *noxiam* poëtis tantum usitatam, qui metri causa τὸ ἰῶτα interposuerint Habet quippe Cicero in tertio de legibus & in Hortensio. At Seneca noster, mors, inquit, est labes corporis, quae ab eo dividi ac separari non potest, συμβεβηκὸς ἀχώριστον. ut ita loquar: [illegible]. De Provid. 5 *Quaedam separari à quibusdam non possunt, cohaerent, individua sunt* Ne crabrones in me coëant, scio ipsorum sermone mortem non esse [illegible]· sed hoc vult Chorus, mortalitatem esse noxam & pestem corpori separari nesciam: sed & animae quoque eandem perniciale. Hoc dicit, & falso, ut scimus, non febriculoso argumento colligit.

VARIORUM.

sicut nec fuimus ante vitam. Stoice & Epicurice. FARNABIUS.

401. *Quo non nata*] Eris post obitum, quasi nunquam fuisses editus. impie. DELRIUS

402. *Tempus*] Praefinito tempore in primam illam unitatem atque confusam materiam redibunt omnia, unde & rursum renascentur, & in quam recident vicissim. atque haec Stoicorum aeternitas. FARNABIUS.

402. *Chaos.*] Successu temporis omnia in pristinum Chaos revolvi censebant Stoici; & novos deinde mundos iterum interituros secundum cunctas sui partes; nasci iterum, mori iterum, nullumque circuli istius finem agnoscebant. haec illorum aeternitas. DELRIUS.

404. *Taenara,*] Descensus ad inferos. Hercul. Fur. vers. 586. FARNABIUS.

404. *Aspero*] Diti illachrymabili regnati inferi. FARNABIUS.

406. *Non facili*] Non levi, vivis ingredi, umbris exire volentibus. FARN.

407. *Rumores*] Ex eadem schola, Horatii *fabulae manes. quos esse Nec pueri credunt, nisi qui nondum aere lavantur* FARN.

408. *Somnio.*] Quod dormientes territat ut & superstitiosos. FARN.

ACTUS TERTIUS.

Andromacha. Senex. Ulysses.

Hectoris uxor viso territa filium in tumulo paterno abscondit, quem sagacitate sua Ulysses latebris exutum ad mortem abducit.

Andr. QUid moesta, Phrygiae, turba laceratis comas,
Miserumque tunsae pectus effuso genas
Fletu rigatis? levia perpessae sumus,
Si flenda patimur. Ilium vobis modo,
Mihi cecidit olim, cum ferus curru incito
Mea membra raperet, & gravi gemeret sono
Peliacus axis pondere Hectoreo tremens.
Tunc obruta atque eversa, quodcumque accidit,
Torpens malis rigensque, sine sensu fero.
Jam erepta Danais conjugem sequerer meum,
Nisi hic teneret. hic meos animos domat,

Mo-

GRONOVII.

413. *Mihi cecidit olim*,] Vitium versus non tolerandum. Sed contrahenda pronuntiatione prima vox, quasi esset, Mì cecidit. Neque enim mavis: *Mihi cadit olim.*

416. *Eversa Troja concidit*.] Et hic contra morem Senecae modulus. non enim fert ille jambum in quinta regione. Duo summi viri remedium tentarunt: alter τὸ *Troja* [illegible] accipiendum prodidit, alter inserta interjectione, *Troja heu concidit*, ad marginem notavit. Omen dederunt futurae correctioni, quam praestat Florentinus: *Tunc obruta atque eversa, quodcumque accidit, Torpens malis rigensque sine sensu fero.* Ilium mihi olim cecidit, nimirum, cum Hector caderet, cum circa muros traheretur: tum ego eversa & obruta ruinis incidentis mihi calamitatis, quicquid postea supervenit, non sensi tanquam minus. Eleganter autem, *obruta atque eversa* quod & de homine & urbe recte dicitur.

VARIORUM.

412. *Si flenda*] Levium enim dolorum fletus est, ingentium stupor. FARN.

412. *Modo*,] Jam tandem captis. FARN.

414. *Mea membra*] Mei Hectoris. FARN.

414. *Gravi*] Cum Achillis currus ter circum moenia Trojae raptaret Hectorem. FARN.

417. *Torpens*] Illis itaque damnis stupens, non sentio urbis excidium, captivitatemque meam. FARNABIUS.

418. *Erepta*] Morte mihi ultro illata assererem me in libertatem, nisi hic filiolus meus retineret me in vivis. FARN.

422. *Ma-*

Morique prohibet. cogit hic aliquid deos
Adhuc rogare. tempus aerumnae addidit.
Hic mihi malorum maximum fructum abstulit,
Nihil timere. prosperis rebus locus
Ereptus omnis: dira, qua veniant, habent.
Miserrimum est timere, cum speres nihil.
Sen. Quis te repens commovit afflictam metus?
Andr. Exoritur aliquod majus è magno malum.
Nondum ruentis Ilii fatum stetit.
Sen. Et quas reperiet, ut velit, clades deus?
Andr. Stygis profundae claustra, & obscuri specus
Laxantur: & ne desit eversis metus,
Hostes ab uno conditi Dite exeunt.
Solisne retro pervium est Danais iter?

Cer-

GRONOVII.

430. *Stygii profundi claustra.*] Quanto suavius Etruscus: *Stygis profundae*: & mox: *ab imo conditi dite exeunt*, non *tumulo*? Nempe *Styx & Dis* auctori nil nisi tumulus, quae & Horatio *Plutonia domus.* Haec igitur prima manus: illae interpretum.

433. *Solisne retro*] Ut haec vulgo distinguuntur, intelligere neminem causatus Scaliger, personas mutat, & hunc versum cum dimidiato sequente attribuit seni, quod secutus est Scriverius. Sed non est haec simplex interrogatio percontantis, quod ignorat, verum est impetus animi παθόντες τι, & saucii, variisque permotionibus affecti & flagellati: quali nusquam in tota hac scena loquitur senex. Malim itaque cum omnibus libris & Flor. Andromachae ista relinquere, sed inclusa parenthesi, tanquam suspirium indignationis: post quod continuat institutum sermonem.

VARIORUM.

422. *Malorum*] Mentis securitatem. nihil scil. timere. FARN.

423. *Prosperis*] Quoniam itaqne adempta melioris sortis spe, non sunt quibus me reservem ad secunda, obdurescat animus in adversis, nec pejora timeat. FARN.

423. *Prosperis rebus locus Ereptus omnis:*] Mira hic Farnabii dialectica consectarium istud hinc elicientis: *obdurescat animus in adversis, nec pejora timeat.* Censeo aliud velle reginam; deplorare eam sc. miseriam suam, quod timeat, omni spe melioris sortis in perpetuum exclusa; non vero exstimulare se, ut pejora ne timeat; id quod ille, quem dixi, fecit. SCHRODERUS.

425. *Miserrimum est timere,*] Timor enim, cui nihil spei admistum sit, desperationem, malorum maximum, gignit. nam desperans meliorem sortem, jacet omnino, neque se conatur erigere: & quia illis omnibus abstinet, quae salutem possent adferre, nunquam ex miseria eripitur. DELRIUS.

427. *Majus è magno malum*] Nondum attigit ἀκμὴν, etiam aliquid ultra est. FARNABIUS. Ut Terentius, *Aliud ex alio malum.* De Homero sumptum, κακὸν ἐκ κακοῦ αἰεί. aut de Apollonio, χεῖρον ἢ κακῷ κακόν. FABRITIUS.

429. *Ut velit,*] Si modo velit. dic velle. FARNABIUS.

432. *Hostes*] *Indignanter pro* Hostis, id est, Achillis umbra Polyxenam sibi inferias dari petens, ut sup. Act. 2. FARN.

Certe aequa mors eſt. turbat atque agitat Phrygas
Communis iſte terror. hic proprie meum
Exterret animum noctis horrendae ſopor.
Sen. Quae viſa portent, effer in medium, metus.
Andr Partes ferè nox alma tranſierat duas,
Clarumque ſeptem verterant ſtellae jugum:
Ignota tandem venit afflictae quies,
Breviſque feſſis ſomnus obrepſit genis;
Si ſomnus ille eſt mentis attonitae ſtupor,
Cum ſubitò noſtros Hector ante oculos ſtetit:
Non qualis ultrò bella in Argivos ferens
Grajas petebat facibus Idaeis rates;
Nec caede multâ qualis in Danaos furens

Ve-

GRONOVII.

446. *Nec caede vaſta qualis*] Flor. *caede multa.* Poſſes velle, *multa.* Sed & illud ſatis ſe tuetur.

VARIORUM.

434. *Certe*] Cum vero aequa ſit mors, non video, quo minus pateat idem Trojanis ab inferis iter. FARN.

435. *Terror.*] Ab Achillis umbris injectus de Polyxena. FARN.

436. *Noctis*] Ἐνύπνιον ὄναρ, ſomnium, ſeu potius ὕπαρ. quod ex narratione & eventu patet. FARNABIUS.

437. *Quae viſa*] Φάσματα, ὅραμα vel χρηματισμός. eſt enim de futuris, ede tua viſa, quae portent hos metus. FARN.

438 *Nox alma*] *Nox* veteribus Dea, teſtibus Orpheo, Heſiodo, Arato: hymnum illi canit Statius 2. Theb. ejuſque effigiem ponit Pauſan. in Eliac. laudat hymno peculiari Orpheus. ſiderum alumna Euripidi: *O Nox* (inquit) *nigra, aureorum aſtrorum alumna.* DELRIUS.

438. *Duas,*] Graeci in tres ſtationes ſeu vigilias noctem diſtribuebant: Romani in quatuor; arguit autem veritatem ſomnii à tempore. vid. ſup. verſ. 170. FARNABIUS.

439 *Septem*] Herc. Fur. verſ. 129. *Parrhaſis obliquos Helice cum verteret axes.* FARN.

440. *Ignota*] Miſerae mihi inſolita. FARN.

442. *Si ſomnus ille*] Niſi ſtupor ille mentis attonitae ſit dicendus potius quam ſomnus, per quem mihi apparuit hoc viſum. FARNABIUS. Non fruſtra hoc additum. nam, auctore Jamblicho, lib de myſter. Aegyptior. exiſtimabant divinitus immiſſa viſa, ad aliquid futuri indicandum, vigilantibus; vel ſaltem medio quodam modo ſeſe habentibus, offerri; non vero ut vulgaria ſomnia, ſopore gravatis. Propterea volunt apud Homerum Odyſſ. 19 Penelopen Vlyſſi dicere ſuum illud viſum, non ſomnianti ſibi, ſed (ut ajunt) videnti ac palpanti accidiſſe; & Pindaricam Palladem Olymp. 13. Bellerophonti jam evigilanti & cernenti frenum aureum dare quid ſibi voluerunt igitur, qui quo ſomnus profundior, hoc ſomnia certiora judicarunt; ut Triſmegiſtus in Pimandro, qui ſe dium illud inſomnium tum accepiſſe narrat, cum tali ſopore eſſet oppreſſus, quali qui ob ſatietatem vel defatigationem indormiſcunt, quorum ſomnus non levis, ſed graviſſimus eſſe ſolet, ut Homerus, qui 2. Iliad. Agamemnoni Somnum Deum, ſopitis plane ſenſibus, ſcribit apparuiſſe; ut Jamblichus eodem illo opere, qui ſententiae etiam hujus rationem reddit. Niſi fallor, ut ſomniantium ſomnia ſaepe contraria, ſic Jamblichus & Homerus de ſomniis ſecum pugnantia commenti ſunt. DELRIUS.

445. *Grajas*] Graecae claſſi flammas inferens.

Tro-

Vera ex Achille ſpolia ſimulato tulit.
Non ille vultus flammeum intendens jubar,
Sed feſſus ac dejectus, & fletu gravis,
Similiſque noſtro, ſqualida obtectus coma.
Juvat tamen vidiſſe. tum quaſſans caput,
Diſpelle ſomnos, inquit, & natum eripe,
O fida conjux. lateat. haec una eſt ſalus.
Omitte fletus. Troja quod cecidit, gemis?
Utinam jaceret tota! feſtina. amove
Quocunque noſtrae parvulam ſtirpem domus.
Mihi gelidus horror ac tremor ſomnum excutit,
Oculoſque nunc huc pavida, nunc illuc ferens,
Oblita nati, miſera quaeſivi Hectorem.
Fallax per ipſos umbra complexus abit.
O gnate, magni certa progenies patris,
Spes una Phrygibus; unica afflictae domus,
Veteriſque ſoboles ſanguinis nimium incliti,
Nimiumque patri ſimilis; hos vultus meus

Ha-

GRONOVII.

Florus 4, 6. *Haec quoque niſi multa fuiſſet, etiam juſta caedes haberetur.*

453. *Depelle ſomnos,*] Flor. *Diſpelle.* An ut *diſpellere caliginem, tenebras?*

457. *Tremor ſomnum excutit,*] Sic Ovidius: *Species viri turbata ſoporem Excutit.* Flor. tamen, *expulit.*

VARIORUM.

Trojanas FARNABIUS.

447. *Vera ex Achille*] Patroclo Achillis armis induto & ab Hectore exuto. *Antith. vera & ſimulato.* FARNABIUS. Haec ex Virgilio lib. 2. Aeneid. *Hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo Hectore, qui redit exuvias indutus Achillis, Vel Danaum Phrygios jaculatus puppibus ignes.* DELR.

448. *Non ille*] Non ille vultus rubicundus ſeu auguſtus & Majeſtate plenus. *Vel* oculi ſplendore micantes, quos Ion Chius Herculi, Homerus Achilli tribuit FARNABIUS.

450. *Noſtro,*] Vultui. FARN.

450. *Squallida obtectus coma*] Virgilius, de Hectore; *Squallentem barbam & concretos ſanguine crines, Vulneraque illa gerens, quae circum plurima muros Accepit patrios* —— DELRIUS.

451. *Juvat tamen vidiſſe*] Etiam ſic, deformem, ſquallidum. FARNABIUS.

455. *Utinam*] Utinam ejus ruinae modo poſito tandem & periodo non ulterius caedes graſſetur. FARNABIUS.

460. *Fallax*] *Et fruſtra comprenſa manus effugit imago.* FARN.

462. *Spes una*] Uſque ad invidiam & timorem hoſtium, ne ſuperſtes patris & patriae excidium ulciſcaris. FARN.

464 *Hos vultus*] *Sic oculos, ſic ille manus, ſic ora ferebat.* FARN.

Habebat Hector. talis incessu fuit,
Habituque talis, sic tulit fortes manus.
Sic celsus humeris, fronte sic torva minax,
Cervice fusam dissipans lata comam.
O nate, serò Phrygibus, at matri citò,
Eritne tempus illud, ac felix dies,
Quo Troïci defensor & vindex soli,
Recidiva ponas Pergama, & sparsos fugâ

Ci-

GRONOVII.

468. *Dissipans lata comam.*] Florentinus. *jacta.* Natura hoc affert, ut homines comati levi motu & jactatione cervicis crinem inaequaliter circumfusum & aliqua in parte conglobatum discutiant & in suum locum redigant. Nat. quaest. 1, 17. *Conjugum quidem manu crinis ille, quem effundere olim mos viris fuit, attrectabatur; sed illum sibi sine ullo artifice formosi quatiebant, non aliter quam jubam generosa animalia.* Sic in Herc. Fur. leo *rutilat jubam cervice jactans* (ubi possis dubitare, an etiam fuerit: *& rutilat jubam cervice jacta.* nam libri alii *jactat*, alii *jactans*) & apud Petronium Thessali quadrupes solet *altas quatere jubas* & Silio bellator equus *excussu cervicis aptare jubas* dicitur. Igitur haec verba pronunciantur cum gestu Astyanactis mota paullum cervice comam disjicientis. Quod in puero est alacritatis signum. Hippolyto: *Sic temere jactae colla perfundant comae.* Sic *Δωριέες τε τριχάϊκες* Grammaticis antiquis, *οἱ συνεχῶς τὰς τρίχας διὰ τὸ δοριτικὸν κινοῦντες.*

469. *Phrygibus, at matri cito*] Particula *At* nulla visitur in Vossiano, meo, & plerisque aliis codicibus, ut videantur eam fulciendi versus gratia immisisse. Sed in optimo est: *O nate fere Phrygibus, ô matri cito.*

472. *Recidiva ponas Pergama,*] Virgilii est lib. 4. *recidiva manu posuissem Pergama victis.* lib. 10. *Dum Latium Teucri recidivaque Pergama quaerunt.* Est autem *recidivum*, idem quod renatum & à casu resurgens. Frustratur in hac voce lectores Lexicographus, qui audet interpretari bis capta, bis eversa & concidentia. Quippe & *febres recidivas* accipit, in quas liberati denuo relabuntur: easque sic dici non proprie nec ex significatione vocabuli, sed ex appellatione tantum, quasi recidivorum febres, propter illos, qui in eas incidunt & post earundem depulsionem denuo recidunt. Quid est autem, *posuissem victis Pergama recidiva?* Nisi mutilus sermo, si sic intelligendus, qui desideret *reposuissem* vel *iterum posuissem.* Hoc si significaret id vocabulum, vel omnis causa eo abstinuisset. Hostium est, *Bis capti Phryges:* invidiam diis facientium, *bis capte senex.* Immo *posuissem*, inquit, renovata, renascentia, ut recte Servius testatur ad lib. 10. solummodo id *recidivum* dici, quod renascitur. Vult autem id tractum ab arboribus, quae sectae repullulant. Idem Isidorus, & videtur id etymon monstrare Mela l. 3. c 6. *subinde recidivis seminibus segetem novantibus*, & Juvenalis, quum scribit: *recidivus pullulet arca nummus.* Facile enim admitto sic corrigentem ex MS. Scioppium, quamvis & ipse à caesis arboribus ac reviresc entibus derivet. Item Tertullianus *de recidivo fruticare.* Sed haec etsi bene dicuntur, tamen qui colligunt inde à silva caedua dictum, moduli secundae syllabae immemores fuere. Turnebus, quae revertuntur & redeunt: ut *recidiva febris*: quod enim restituitur, recidere ac redire videri. Sed hoc etiam est explicandum. Nimirum *τὸ cadere* etsi persaepe mori ac perire significat, tamen est, ubi eam vim habet, quam nasci, provenire, oriri. Et quidem in hominibus animantibusque, quum *matre cadere* & *tellure cadere* dicuntur: in rebus, quum *cadere* est existere. Sic *forte cadere* dicitur, quod forte comparatur & existit. Sic Cicero *augurum praedictis multa incredibiliter vera cecidisse:* id est, provenisse. Sic *optatius cadere*, *melius cadere*, *opper-*

VARIORUM.

469. *Sero*] In subsidium & defensionem patriae. FARNABIUS.

469. *Cito*] Mihi enim curae & soliciti timoris causa es. sup. 419. FARN.

Cives reducas? nomen & patriae suum,
Phrygibusque reddas? Sed mei fati memor,
Tam magna timeo vota. quod captis sat est,

Vi-

GRONOVII.

tune, *percommode*, *ex bona fortuna cadere*, *bello cecidisse*. Hinc *recidivum*, quod iterum cadit, seu provenit atque nascitur. Neque aliter *recidivae febres*, quae postquam cessarunt, resurgunt, & rursus infestant: offensiones ex morbo, ut Cicero loquitur. Plinius 28, 16. *Quartanis magi adalligari jubent*, *& ne recidant*, *non removeri*. Tertullianus adversus Marcionem 4, 25. *exsuscitatus ad spem aeternae vitae per exempla recidivae*. Rigaltius in Glossario: *Recidiva vita*, mortalis. Quasi *recidivum* esset caducum. Immo restituta mortuis: intelligit enim exempla illorum quos defunctos Christus à morte excitavit. Monere hoc poterant ejusdem Tertulliani, *recidivatus animarum*, *recidivatus carnis*, *recidivatus Judaici status*, & similia, pro restitutione. Sed maxime placuit haec vox scriptoribus Christianis, commendata ipso illo suavissimo piis nostri sacramenti dogmate & spe melioris post hanc vitae. Dracontius in Hexaëmero: *Vita gravis hominum subducitur impete mortis*, *Quae recidiva magis vivaci corde resurgit*. Ubi Rivinus Barthium, qui, tanquam singulare & apud auctores non pessimos aliter positum, exposuerat, in pristinum restitutam, & velut excisa stirpe repullulantem, carpit. Quod voluit hanc minus usitatam vim vocis ac singularem, merito notatur: neque enim usquam aliud *recidiva*. At ille quasi hoc confutaturus, sed, inquit, hoc loco *Recidiva* à *recido*, non à *caedo* derivatur, ut apud Paullinum *recidivus Abel*. Quasi aliis locis & quidem apud Paullinum à *caedo*, non à *recido*, derivaretur: quasi hoc illi sententiae repugnaret: quasi denique *vita recidiva* esset interfecta & quae concidit. Nihil certius, quam, *Resurgit recidiva*, esse, resurgit redux, *παλίμβιος*, *παλίνορσος*: perinde ut *recidivus Abel*, alter ac renatus Abel Christus. Vide & Nic. Heinsium ad Claudiani Idyllia. Florentinus tamen, *Rediviva*, solenne vitium codicum in hac voce. Quod etiam posset, aliquem commovere, si verum esset, quod scribit Scioppius, *redivivum aedificium* esse ex vetusto renovatum. Sed hujus sermonis idoneum auctorem requiro. *Rediviva* proprio vocabulo architectis lapides & materias destructo aedificio ita salvas exemptas, ut ad aliud struendum utiles sint. Vitruvius 7, 1. *Rudus si novum erit*, *ad tres partes una calcis misceatur*; *si redivivum fuerit*, *quinque ad duum mixtiones habeant responsum*. Cicero l. 1. in Verrem: *Utrum existimatis minus operis esse unam columnam efficere ab integro novam nullo lapide redivivo*, *an quatuor illas reponere*. Et mox: *Rediviva sibi habeto. quasi quidquam redivivi ex opere illo tolleretur*; *ac non totum opus ex redivivis constitueretur*. Leg. 19. C. Theod. de operibus publicis: *non effossis nobilium operum substructionibus*; *non redivivis de publico saxis*, *non marmorum frustis*. Sed aliud est *rediviva saxa*, aliud *redivivum aedificium*. Nam apud Catullum vehementer suspicor olim scriptum fuisse: *vereris inepta Crura ponticuli adsulitantis*, *inrecidivus Ne supinus eat*, *cavaque in palude recumbat*.

474. *Sed mei fati immemor*, *Tam magna*] Lipsius sine mentione scripti codicis, ut in re certa & clara dixerat, sententiam postulare *memor*. Amicus ejus contra: Memor, inquit, illa timebat: sed immemor vota fecerat nimis magna, nimis felicia: refer ergo ad praecedentia, & nota periodi sejunge à subsequentibus: videbis non esse necessariam contextus mutationem. Certe immemor fati sui Andromache vota illa fecerat. Nunc vero vanitatem eorum agnoscere se fatetur, & redit ad voces convenientes tempori suo. Nota periodi quatuor haec verba sejungere à subsequentibus est orationem quandam enervem, elumbem, futilem efficere. Imprudentius Gruterus, sive praecedentia respicias sive subsequentia, firmam manere vulgatam ait. Recte posuisset: *sed fati mei immemor Tam magna facio vota*. At *timere* non est immemoris, sed omnino *memoris*, ut agnovit Delrius. Habe igitur & à Florent. *sed fati mei memor Tam magna timeo vota*. Neque enim possunt haec divelli. Sed quum recordor & in memoriam revoco cum meum tum publicum nostrum fatum, vereor ne improba & ideo irrita optem. Ut in omnem partem hic impingeretur, ecce & Scaliger, etsi admisisset *fati memor*, Sunt scil. & ponc *τελείαν στιγμὴν*, inquit. Tu vero caveve facias & in istos singultus orationem facilem & aequabili tenore fluentem concidas.

475. *Quod captis sat est*, *Vivamus*.] Quale Terentii: *Modo liceat vivere*, *est spes*. Statim Florent. *qui lotus fidus*, non *quis*.

478. *Deûm*,

Vivamus. heu me, quis locus fidus meo
Erit timori? quave te ſede occulam?
Arx illa pollens opibus & muris deûm,
Gentes per omnes clara, & invidiae capax,
Nunc pulvis altus. ſtrata ſunt flammâ omnia,
Supereſtque vaſta ex urbe ne tantum quidem
Quo lateat infans. quem locum fraudi legam?
Eſt tumulus ingens conjugis cari ſacer.
Verendus hoſti, mole quem immenſa parens
Opibuſque magnis ſtruxit, in luctus ſuos
Rex non avarus. optime credam patri.
Sudor per artus frigidus totos cadit.
Omen tremiſco miſera feralis loci.
Sen. Haec cauſſa multos una ab interitu arcuit;
Credi periſſe. *Andr.* Vix ſpei quidquam eſt ſuper.

Gra-

GRONOVII.

479. *Clara, & invidiae capax.*] Flor. *& invidiae gravis.* Amplius hoc. *Capax invidiae*, cui poteſt invideri: *gravis invidiae*, cui jam invidetur, quod jamdudum gravatur nec ferre poteſt invidia.

483. *Conjugi caro ſacer,*] Florent. Voſſ. meus, Nic. Heinſii codices: *conjugis cari ſacer.* quod ex alio ſuo probavit olim Dan. Heinſius. Utrum ſic Tacitus lib 15. ann. 53 *pugionem templo Salutis in Etruria, ſive ut alii tradidere, Fortunae Ferentino in oppido detraxerat, geſtabatque velut magni operis ſacrum.* An ſcripſit, *conjugis cari ſacrum,* ut ſupra, *& quondam ſacrum regni.*

488. *Omen tremiſco*] Sic Nero in ultimo metu, hortante Phaonte, ut interea in ſpecum congeſta arena concederet, negavit *ſe vivum ſub terram iturum* Suetonius cap. 48.

490. *Vix ſpei quidquam*] Quicquid faſtidiat Gruterus, recte cenſeo perſonas ordinaviſſe Raphelingium: qui haec verba cum proximo verſu dat Andromachae, quum vulgo ſint Senis, tertium autem omnem Seni, cujus partem vulgo habet Andromache. Non diſplicet Grutero, ſed nec placet tantopere, ut dignetur ſequi. At nos ſequimur neceſſario. Nam & Florentinus totum, *Ne prodat aliquis, amove,* Seni tribuit; in priori-

VARIORUM.

478. *Deûm,*] Neptuni & Apollinis, qui conducti à Laomedonte ſeu Ilo potius, moenibus cinxere Ilium. ſed & Aeaco laboris pars demandata, ne πύργοι θειόδμητοι forent inexpugnabiles. FARNABIUS.

479. *Invidiae*] Namque *ſumma petit livor.* FARNABIUS.

482. *Fraudi*] Dolo ſed non malo. latebris ad filium occulendum. Infra verſ. 499. FARN.

483. *Sacer,*] Religioſus. Feſtus ex Gallo Aelio: *Sacrum aedificium conſecratum Deo: ſanctum murum, qui ſit circa oppidum: religioſum ſepulcrum, ubi mortuus ſepultus aut humatus ſit.* tamen ſaepe confunduntur haec, & ſepulcrum ſacrum, ſanctum, religioſum dicitur. Vide Feſtum in *religioſus.* DELRIUS.

484. *Verendus*] Cui & hoſtis abſtinet. FARN.

484. *Male*] Quem Priamus in moerorem, luctuſque, ut evenit, ſuos, nequaquam avarus ſplendidum ſtruxerat. FARN.

488. *Omen*] Vereor ne infauſto ſepulchri omine mortem illi praedixerim. FARN.

493. Pe-

Grave pondus illum, magna nobilitas, premit.
Sen. Ne prodat aliquis, amove testes doli.
Andr. Si quaeret hostis? *Sen.* Urbe in eversa periit.
Andr. Quid proderit latuisse redituro in manus?
Sen. Victor feroces impetus primos habet.
Andr. Quid? quod latere sine metu magno nequit?
Sen. Miser occupet praesidia, securus legat.
Andr. Quis te locus, quae regio seducta, invia
Tutò reponet? quis feret trepidis opem?
Quis proteget? qui semper, etiam nunc tuos,
Hector, tuere; conjugis furtum piae
Serva, & fideli cinere victurum excipe.
Succede tumulo, nate. quid retro fugis,
Turpesque latebras spernis? agnosco indolem.
Pudet timere. spiritus magnos fuga,
Animosque veteres. sume quos casus dedit.
En intuere, turba quae simus super,
Tumulus, puer, captiva. cedendum est malis.

San-

GRONOVII.

bus Andromachae relinquit, *Vix spei quidquam est super*, Seni assignat, *Grave pondus*. Sed haec separari nequeunt & omnino pariter praeferunt diversum prioribus animum: ista enim, *Haec causa*, sunt fidentis celari posse, haec desperantis. Jam ex omnibus circa apparet, Andromachen esse, quae repertum consilium prae pavore contatur exsequi; Senem vero, qui trepidantem confirmat & excitat. Itaque hoc hemistichion dandum Andromachae cum sequenti versu: tertius totus Seni: *Ne prodat aliquis, amove testes doli.* cui etiam attribuit illum Florentinus.

491. *Grave pondus illum,*] Cicero 2. fam. 16. *Accedit etiam molesta haec pompa lictorum meorum, nomenque imperii, quo appellor. Eo si onere carerem, quamvis parvis Italiae latebris contentus essem* Seneca de benef. 2. 27. *Paupertatem sub onere nobilitatis laborantem.* Quintilianus decl. 259 *Facilius est egestatem ferre in hac natis. Me onerat majorum meorum dignitas, onerat prioris consuetudo vitae, onerat etiam fama.*

VARIORUM.

493. *Periit.*] Dic, periisse. FARN.

494. *Quid*] Quid proderit ad tempus latuisse, si postmodum in manus hostium sit venturus. FARNABIUS.

497. *Occupet*] Obvia quaeque & quae occurrerint praesidia capessat, arripiat. FARN.

497. *Legat.*] Eligat. FARN.

504. *Indolem.*] Fortitudinem velut à patre hereditariam, quae formidare & formidabilia effugere nescit. FARN.

506. *Veteres.*] Prioris fortunae. FARN.

507. *Quae simus super,*] Quae supersumus. FARNABIUS.

508. *Tumulus,*] Paternus. FARN.

508. *Puer,*] Tu. FARN.

508. *Captiva.*] Ego. FARN.

Sanctas parentis conditi sedes, age,
Aude subire. fata si miseros juvant,
Habes salutem. fata si vitam negant,
Habes sepulchrum. *Sen.* Claustra commissum tegunt.
Quem ne tuus producat in medinm timor,
Procul hinc recede, teque diversam amove.
Andr. Levius solet timere, qui propius timet.
Sed, si placet, referamus hinc alio pedem.
Sen. Cohibe parumper ora, questusque opprime:
Gressus nefandos dux Cephallenûm admovet.
Andr. Dehisce tellus, tuque conjux ultimo
Specu revulsam scinde tellurem, & Stygis
Sinu profundo conde depositum meum.
Adest Ulysses; & quidem dubio gradu
Vultuque. nectit pectore astus callidos.
Ulyss. Durae minister sortis, hoc primum peto,
Ut ore quamvis verba dicantur meo,
Non esse credas nostra. Grajorum omnium
Procerumque vox est, petere quos seras domos
Hectorea soboles prohibet. hanc fata expetunt,
Sollicita Danaos pacis incertae fides

Sem-

GRONOVII.

511. *Habes salutem*] Hieronymus de Malcho. *Illud nobiscum reputantes, si juvat Dominus miseros, habemus salutem; si despicit peccatores, habemus sepulchrum.* Ad Principiam de Marcella, Roma à Gothis capta: *Cumque & illam & te ad B. Apostoli Pauli Basilicam barbari deduxissent, ut vel salutem vobis ostenderent vel sepulchrum.*

520. *Scinde tellurem Stygis*] Mirum quae illa *tellus Stygis*. Scribe cum Flor. *scinde tellurem, & Stygis Sinu profundo conde depositum meum.*

VARIORUM.

518. *Dux*] Vlysses. FARN.

518. *Cephallenûm*] Pop. Cephallenes insulae Ionii maris, qui Vlyssem secuti sunt ad Trojam. Αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς ἦγε Κεφαλλῆνας μεγαθύμους. FARNABIUS.

519. *Dehisce*] Discede, & pande sinus tuos, ut puero latebras praebeas. DELRIUS.

522. *Dubio*] Cunctabundo, ancipiti [illegible]. FARNABIUS.

524. *Minister*] Talthybius in Troad. Euripid. μή με στυγήσῃς, οὐχ ἑκὼν γὰρ ἀγγελῶ Δαναῶν τε κοινὰ Πελοπιδῶν τ' ἀγγέλματα. Solenne vero est mali nuncii ministris mandatum praefatione molliendo, culpam à se avertere in alios rejectam. FARNABIUS.

527. *Seras*] Sero revisendas. FARN.

530. A

Semper tenebit, ſemper à tergo timor
Reſpicere coget; arma nec poni ſinet,
Dum Phrygibus animos natus everſis dabit,
Andromacha. *Andr.* Veſter augur hoc Calchas canit?
Ulyſſ. Et ſi taceret augur haec Calchas, tamen
Dicebat Hector; cujus & ſtirpem horreo.
Generoſa in ortus ſemina exſurgunt ſuos.
Sic ille magni parvus armenti comes,
Primiſque nondum cornibus findens cutem,
Cervice ſubitò celſus, & fronte arduus,
Gregem paternum ducit, ac pecori imperat.
Quae tenera caeſo virga de trunco ſtetit,
Par ipſa matri tempore exiguo ſubit,
Umbraſque terris reddit, & coelo nemus.
Sic male relictus igne de magno cinis
Vires reſumit. eſt quidem injuſtus dolor
Rerum aeſtimator: ſi tamen tecum exigas,
Veniam dabis, quod bella poſt hyemes decem
Totidemque meſſes jam ſenex miles timet,
Aliaſque clades rurſus, ac numquam bene
Trojam jacentem. magna res Danaos movet,

Fu-

VARIORUM.

530. *A tergo*] Ne ſequatur ultor. FARN.
532. *Natus*] Tuus ô Andromacha FARN.
535. *Dicebat*] Rebus clare geſtis praecundo. forte verbis FARN
536. *In ortus*] Ut parentes ſuos referant. FARN.
538. *Findens*] Vitulus *nondum rupta fronte, qui vexat naſcenti robora cornu.* FARN
540. *Paternum*] Quem taurus pater duxerat. FARNABIUS.
542. *Par ipſa matri*] De arbore uſurpari *matrem* propter ramos, qui ex ea ſuccreſcunt, docet J. Rutgerſius Var. Lect. IV. 16. SCHRODERUS.
542. *Matri*] Arbori, è qua hic ſurculus ſeu planta fuit avulſa aut exciſa. FARNABIUS.
544. *Male*] Incaute, *ut ſolet a ventis alimenta reſumere, quaeque Parva ſubinducta latuit ſcintilla favilla Creſcere & in veteres agitata reſurgere vires.* FARNABIUS.
545. *Eſt quidem*] Dolor eſt injuſtus aeſtimator rerum. FARN.
546. *Exigas*,] Si recte putes omnia.
547. *Bella*] Nova. alia FARN.
549. *Nunquam*] Non funditus & radicitus everſam, ſuperſtite Aſtyanacte in novi belli ſemina, ut quondam Priamo. FARN.

Futurus Hector. libera Grajos metu.
Haec una naves causa deductas tenet;
Heic classis haeret. neve crudelem putes,
Quod sorte jussus Hectoris natum petam;
Petissem Oresten. patere quod victor tulit.
Andr. Utinam quidem esses, nate, materna in manu;
Nossemque quis te casus ereptum mihi
Teneret, aut quae regio. non hostilibus
Confossa telis pectus, aut vinclis manus
Secantibus praestricta, non acri latus
Utrumque flammâ cincta, maternam fidem
Umquam exuissem. nate, quis te nunc locus,
Fortuna quae possedit? errore avio
Vagus arva lustras? vastus an patriae vapor
Corripuit artus? saevus an victor tuo
Lusit cruore? numquid immanis ferae
Morsu peremptus pascis Idaeas aves?
Ulyss. Simulata remove verba. non facile est tibi

De-

GRONOVII.

551. *Libera nos hoc metu.*] Cum Lipsiano Etruscus: *libera Grajos metu*. Sic Medea: *Tecum aufer herbas, libera cives metu*. Justinus lib. 31. *eum per aemulos ejus interficeret, metuque invisi nominis tandem populum Romanum liberaret*.

VARIORUM.

551. *Futurus*] Filius tuus futurus alius Hector. FARNABIUS.

552. *Deductâs*] E litore, & ad navigandum paratas. FARNABIUS.

552. *Tenet*] Moratur. FARN.

554. *Quod sorte*] Sorte huic ministerio delegatus supra vers. 522. vel dicta per carmina sorte, id est, oraculo, à Calchante effato sup. vers. 366. Oed. 291. FARN.

554. *Hectoris*] Hostis mihi. FARN.

555. *Orestem*] Etiam Agamemnonis imperatoris nostri filium. FARN.

555. *Quod victor*] Quod Agamemnon in filia Iphigenia supra vers. 365. FARN.

558. *Non hostilibus*] Nullum me genus cruciatus cogeret, ut filium proderem. FARN.

561. *Flammâ cincta*,] Veteres flammam & ignem ad exprimendum, quod volebant, quaestionibus adhibuisse, ex Martyrum historiis patet à Prudentio & aliis compositis: & Lucretio; *Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, taeda*. DELRIUS.

564. *Vapor*] Incendio mixtus fumus. FARN.

566. *Lusit cruore?*] Per ludibrium te tantulum interfecit. FARN.

567. *Idaeas*] Trojanas vel in monte Ida. FARNABIUS.

569. *Ulyss.*

Decipere Ulyſſem. vicimus matrum dolos,
Etiam dearum. caſſa conſilia amove
Ubi natus eſt? *Andr*. Ubi Hector? ubi cuncti Phryges?
Ubi Priamus? unum quaeris. ego quaero omnia.
Ulyſſ. Coacta dices, ſponte quod fari abnuis.
Andr. Tuta eſt, perire quae poteſt, debet, cupit.
Ulyſſ. Magnifica verba mors prope admota excutit.
Andr. Si vis, Ulyſſe, cogere Andromacham metu,
Vitam minare. nam mori votum eſt mihi.
Ulyſſ. Verberibus, igni, morte, cruciatu, eloqui
Quodcunque celas, adiget invitam dolor,
Et pectore imo condita arcana eruet.
Neceſſitas plus poſſe, quam pietas, ſolet.
Andr. Propone flammas, vulnera & diras mali
Doloris artes, & famem, & ſaevam ſitim,
Variaſque peſtes undique, & ferrum inditum
Viſceribus uſtis, carceris caeci luem,
Et quidquid audet victor iratus, tumens:
Animoſa nullos mater admittit metus.

Ulyſſ.

GRONOVII.

586. *Iratus, tumens*. UL. *Animoſa nullos*] Hic poſt magna illa verba Andromaches, quibus contemnit minas tormentorum, interfatur muliebris inconſtantiae gnarus Vlyſſes: UL. *Stulta eſt fides: celare quod prodas ſtatim*. Quaſi dicat: mox adhibitis tormentis excident tibi illi ſpiritus, & tamen fateberis: ſtulte igitur nunc celas, quem ſtatim proditura es. At illa abſolvens priorem ſenſum, quem Ulyſſes interruperat: AN. *Animoſa nullos mater admittit metus*. Sic enim praefixo rubrica Andromaches nomine & vetuſtiſſimus & meus liber, ne quis credat Grutero, *τὸ admittit* nuper natum eſſe. Nec profecto Ulyſſi convenit

VARIORUM.

569. *Ulyſſem*.] Emphaſis qui aſtutus πολύμητις, ποικιλομήτης. FARN.

569. *Matrum*] Clytemneſtrae, cum peterem Iphigeniam, ſupra verſ. 165. & Thetidos cum Achillem explorarem. ſupra verſ. 211. FARN.

570. *Dearum*. Pro Deae, id eſt, Thetidos, quamvis enim & Palladis ſimulacrum ſuſtulerit, nihil tamen hoc ad matrum dolos. FARN.

571. *Ubi Hector?*] Quaſi vero difficile ſit puerum perire, cum Hector, Phryges omnes, Priamus perierint. FARN.

574. *Tuta eſt*,] Qnae poteſt, debet cupitque mori, ſecura eſt. FARN.

578. *Morte, cruciatu*,] Minimè vero in eorum ſententiam eo, qui malunt, *mortis cruciatu*. quod nec libri, quos vidi, praeferunt; nec patitur verſus. Et ſane haud credam Ulyſſem tam articulate penſitaſſe quid minaretur, ut mortem diſtingueret à cruciatu mortis. RAPHELINGIUS.

Ulyss. Stulta est fides, celare quod prodas statim.
Hic ipse, quo nunc contumax perstas, amor
Consulere parvis liberis Danaos monet.
Post arma tam longinqua, post annos decem,
Minus timerem quos facit Calchas metus,
Si mihi timerem. bella Telemacho paras.
Andr. Invita Ulyssi gaudium ac Danais dabo.
Dandum est. fatere, quos premis luctus, dolor.
Gaudete Atridae; tuque laetifica, ut soles,
Refer Pelasgis. Hectoris proles obiit.
Ulyss. Et esse verum hoc qua probas Danais fide?
Andr. Ita quod minari maximum victor potest,
Contingat, & me fata maturo exitu
Facilique solvant, ac meo condant solo,
Et patria tellus Hectorem leviter premat;
Ut luce caret, ut inter extinctos jacet,
Datusque tumulo debita exanimis tulit.
Ulyss. Expleta fata stirpe sublata Hectoris,
Solidamque pacem laetus ad Danaos feram.

Quid

GRONOVII.

tali laudatione prosequi contumaciam mulieris & ultro excitare. quam omnia facit, ut frangat. Quod sequitur, *Hic, ipse*, dant Vlyssi libri iidem, cujus etiam vulgo est, & est sine controversia.

588. *Stulta est fides*,] Omnes illae membranae, quarum fide huc transtulit hunc versum Delrius, quasque sequitur Gruterus, sunt vitiosae. Plane sensus Vlyssis absoluti sunt praecedenti versu: hic alius est, cui nihil cum prioribus commune. Caeterum ut adducit Raphelingius, ita prorsus optimus liber & noster, & ita restituendum, omisso labore conjectandi.

594. *Invita Ulyssi gaudium ac*] Fl. *Invita, Ulyxe, gaudium Danais dabo.*

VARIORUM.

588. *Fides*] Silentium. FARNABIUS.

589. *Hic ipse*,] Amoris iste affectus, quo tam pertinaciter filio tuo prospicis, & nos monet nostris aeque consulere. FARN.

591. *Longinqua*,] Procul à patria. FARN.

592. *Facit*] Vaticinatur. FARN.

593. *Telemacho*] Filio meo. si supersit Astyanax in ultionem. FARN.

595. *Fatere*.] Fatere, ô dolor, luctus quos premis FARN.

599. *Ita quod minari*] Et ipsum sophistam Ulyssem pene capit ambigui sacramenti fallacia, dum jurat mater filium (in tumulo abditum) luce carere & inter extinctos jacere. FARN.

601. *Meo condant*] Patrio solo, nec abducar captiva. FARN.

602. *Leviter*] Vide ultimum vers. Hippolyti. FARNABIUS.

604. *Debita*] Exequias, justa debita mortuis. FARNABIUS.

609. *Au-*

Quid agis, Ulysse? Danaidae credent tibi?
Tu cui? parenti. fingit an quisquam hoc parens,
Nec abominandae mortis auspicium pavet?
Auspicia metuunt, qui nihil majus timent.
Fidem alligavit jurejurando suam.
Si pejerat, timere quid gravius potest?
Nunc advoca astus, animae; nunc fraudes, dolos,
Et totum Ulyssem. veritas nunquam perit.
Scrutare matrem. moeret, illacrimat, gemit,
Et huc & illuc anxios gressus refert,
Missasque voces aure sollicita excipit.
Magis haec timet, quam moeret. ingenio est opus.
Alios parentes alloqui in luctu decet:
Tibi gratulandum est, misera, quod nato cares,
Quem mors manebat saeva, praecipitem datum

E

GRONOVII.

608. *Fingit an quidquam parens*,] Stupidum Vlyssem & obliviosum, si dubitabat, an parentes fingerent. Hiccine est, qui vicit matrum dolos, etiam dearum? Absit ut eum talem repraesentarit Seneca Scribe cum optimo: *fingit an quisquam hoc parens?* An quisquam parens, sive pater sive mater, tam irreligiosus & ominum contemptor, ut celandi filii causa simulet eum mortuum? nec metuat, hanc simulationem posse esse omen futuri exitii, posse in rem verti: Passim vestigia superstitionis hujus veterum.

610. *Auspicia metuunt*,] Neque per interrogationem neque per ironiam hoc exaudiendum, ut volunt. Vere enim auspicia & religiones metuunt, quibus alius nullus praesentior metus incumbit. Secus εἷς οἰωνὸς ἄριστος non solum ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης aut περὶ [illegible], sed quocumque modo sibi & suis rebus consulere. Et ut Fabius dicebat, salvis auspiciis geri, quae pro republica gererentur, sic privati pro bene ominatis habent in periculo, quaecumque dant spem salutis. Silius lib. 4. Punic inserit de infanticidio Poenorum: cui fingit forte destinatum Hannibalis filium, & cupisse illos quidem religioni parere: *Sed*, inquit, *propior metus armati ductoris ab ira*, &c. Hoc & Lucanus ostendit lib. 3. ubi lucus ad Massiliam succiditur: *Paruit imperiis omnis turba*, inquit, *non sublato secura pavore, sed expensa superorum & Caesaris ira.*

614. *Et totum Ulyssem.*] Florent. *nunc fraudes, dolos, Nunc totum Ulyssem.* Deinde: *veritas nunquam perit.* Efficacius quam *latet*. Nunquam extinguitur sive potentia sive dissimulatione: semper emergit, exsetitque se, utcumque pressa, aliquibus indiciis.

VARIORUM.

609. *Auspicium*] Omen mortis immaturae duraeque & malorum quibus se jurejurando devovet. FARN.

614. *Totum*] Omnes Ulyssis artes, technas, astus. FARN.

615. *Strutare*] *Haec secum, mulieris gestum advertens* FARN.

619. *Alios*] *His Andromacham subdole affatur.* FARNABIUS.

619. *Alloqui*] Consolari. *alloquio curae partem levare decet.* παραμυθεῖσθαι. FARN.

625. *Hac*,]

E turre, lapsis sola quae muris manet.
Andr. Me liquit animus. membra quatiuntur, labant,
Torpetque vinctus frigido sanguis gelu.
Ulyss. En tremuit. hac, hac parte quaerenda est mihi.
Matrem timor detexit, iterabo metum.
Ite, ite, celeres. fraude materna abditum
Hostem Pelasgi nominis,* pestem ultimam,
Ubicunque latitat; erutam in medium date.
Bene est. tenetur. perge, festina, attrahe.
Quid respicis, trepidasque? jam certe perit.
Andr. Utinam timerem! solitus ex longo est metus.
Dediscit animus serò, quod didicit diu.
Ulyss. Lustrale quoniam debitum muris puer
Sacrum antecessit; nec potest vatem sequi
Meliore fato raptus: hoc Calchas ait
Modo piari posse redituras rates,
Si placet undas Hectoris sparsi cinis,
Ac tumulus imo totus aequetur solo.
Nunc ille quoniam debitam effugit necem,
Erit admovenda sedibus sacris manus.
Andr. Quid agimus? animum distrahit geminus timor:
Hinc gnatus, illinc conjugis cari cinis.

Pars

GRONOVII.

625. *En tremuit.*] Flor. & Heinsiani, ut Mog. & quidam apud Commel. *intremuit.* Virgil. *intremere omnem Murmure Trinacriam.*

643. *Conjugis cari cinis.*] Flor. *sacri.* Non male.

VARIORUM.

625. *Hac,*] Per timorem. FARN.

627. *Ite,*] *Comites seu famulos allequitur.* FARN.

630. *Bene est.*] Fingit puerum inventum ab aliquo è suis abduci à tergo Andromachae, quod illa timens respicit trepide, unde illam filium occulisse conjicit. FARN.

632. *Utinam*] Excusat metum à metu diuturno profectum, non à justa causa, inquiens, utinam mihi viveret filius essetque veri timoris causa! FARNABIUS.

634. *Lustrale*] Ut mulierem penitus excutiat, metum illi adauget, fingitque jubere Calchantem undas Hectoris cineribus placare, si minus inveniatur puer. FARN.

634. *Debitum*] De turre dejiciendum. FARN.

636. *Meliore*] Mitiore, quam ut de turre praecipitaretur. FARN.

641. *Sedibus*]. Sepulchro Hectoris. Sepulchra autem violare nefas, omniumque nationum ritibus & legibus cautum. FARN.

642. *Quid agimus?*] *Haec secum.* FARN.

645. *Ma-*

Pars utra vincet? teſtor immites deos,
Deoſque veros, conjugis manes mei,
Non aliud, Hector, in meo nato mihi
Placere, quam te. vivat, ut poſſit tuos
Referre vultus. prorutus tumulo cinis
Mergetur? oſſa fluctibus ſpargi ſinam
Disjecta vaſtis? potius hic mortem oppetat.
Poteris nefandae deditum mater neci
Videre? poteris celſa per faſtigia
Miſſum rotari? potero. perpetiar. feram,
Dum non meus poſt fata victoris manu
Jactetur Hector. hic ſuam poenam poteſt
Sentire; at illum fata jam in tuto locant.
Quid fluctuaris? ſtatue, quem poenae extrahas.
Ingrata, dubitas? Hector eſt illic tuus.
Erras. utrimque eſt Hector. hic ſenſus potens,
Forſan futurus ultor extincti patris.
Utrique parci non poteſt. quidnam facis?
Serva è duobus, anime, quem Danai timent.
Ulyſſ. Reſponſa peragam. funditus buſta eruam.

And.

GRONOVII.

Plinius de terra: *noviſſime complexa gremio jam à reliqua natura abdicatos, tum maxime ut mater operiens, nullo magis ſacra merito, quam quod nos quoque ſacros facit.* Apud Silium Marus ad Reguli filium: *ſacer ille & numine nullo Inferior, tuus ille parens.* Sed praecedit, *ſedibus ſacris.* Et infra, *Maneſque cari.*

659. *Hic ſenſu potens,*] Flor. Heinſ Voſſ. Egu. Delrii *ſenſus.* Compos animi & mentis. Nam de inferis dubitabant: *Si quis manibus ſenſus.*

VARIORUM.

645. *Manes mei,*] Praecipuo honore veteres colebant deos domeſticos & ſuorum lares. FARN.

647. *Quam te.*] Quam quod te referat. FARN.

648. *Prorutus*] Fluctuat metu dubia mulier, nec cogitat erui non poſſe cineres ſalvo filio in tumulo abſcondito. FARN.

650. *Hic*] Aſtyanax. FARN.

656. *Illum*] Hectorem FARN.

659. *Senſus potens,*] Vivus. FARN.

663. *Buſta*] Tumulum in quo cadaver uſtum & cinefactum. proprie enim cadaveris crematio *Buſtum* dicitur ab antiquo Buro à πυρόω, locus *Uſtrina.* operis extructio *Sepulchrum.* Inſcriptio *Monumentum.* ſtrues lignorum, *Rogus.* Ignis inflammatus, *Pyra.* apparatus mortuorum, *Funus.* FARNABIUS.

And. Quae vendidiſtis? *Ul.* Pergam, & è ſummo aggere
Traham ſepulchra. *Andr.* Caelitum appello fidem,
Fidemque Achillis. Pyrrhe, genitoris tui
Munus tuere. *Ulyſſ.* Tumulus hic campo ſtatim
Toto jacebit. *Andr.* Fuerat hoc prorſus nefas
Danais inauſum. templa violaſtis, deos
Etiam faventes. buſta tranſierat furor.
Reſiſtam. inermes offeram armatis manus.
Dabit ira vires. qualis Argolicas ferox
Turmas Amazon ſtravit; aut qualis deo
Percuſſa Maenas, entheo ſilvas gradu
Armata thyrſo terret, atque expers ſui
Vulnus dedit, nec ſenſit; in medios ruam,
Tumuloque cineris ſocia defenſo cadam.
Ulyſſ Ceſſatis? & vos flebilis clamor movet,
Furorque caſſus foeminae? juſſa ocius
Peragite. *Andr.* Me, me, ſternite heic ferro prius.
Repellor? heu me! rumpe fatorum moras.
Molire terras, Hector, ut Ulyſſem domes.
Vel umbra ſatis eſt. arma concuſſit manu.

Ja-

GRONOVII.

681. *Repelle avernum*] Olim monuimus legendum; *Repellor! heu me! rumpe fatorum.* Id confirmavit optimus cum alio praeterea ejuſdem bibliotheeae, & duo Foxienſes Tholoſates: quamvis alter horum: *Repellet heu me.* Vide lib. 2. Obſerv. 19.

683. *Vel umbra ſatis eſt.*] Grotius: *Vel umbra ſatis es* Ex Hercule Furente Euripidis ſumpſit: Αρηξὸν, ἐλθὲ, καὶ σκιὰ φάνηθί μοι· Ἅλις γὰρ ἐλθὼν ἱκανὸς ἂν γένοιο σύ.

VARIORUM.

664. *Quae vendidiſtis*] Corpus Hectoris, mortui Achillis locum ſepulchro exſtruendo Graeci vendiderunt. FARN.

668. *Fuerat*] Hactenus à ſepulchris violandis abſtinuiſtis, caetera utut furioſi FARN.

672. *Qualis*] *Quales Threiciae cum flumina Thermodontis Pulſant & pictis bellantur Amazones armis, ſeu circum Hippolyten, ſeu cum ſe Martia curru Penthesilea refert.* FARN.

673. *Deo*] Furore Bacchico percita. FARN.

674. *Maenas,*] Agave. Phoen. v. 17. & Oedip. verſ. 616. FARN.

674. *Entheo*] Afflatu numinis acto. Oed. verſ. 628. FARN.

675. *Expers*] Mente abalienata, animi impos. FARNABIUS.

682. *Molire*] Αρηξὸν, ἐλθὲ, καὶ σκιὰ φάνηθί μοι. Eurip. FARNABIUS.

683. *Arma*] *Vel* in eorum terrorem fingit, *vel* per phantaſiam videtur cernere Hectorem. FARN.

684. Ja-

Jaculatur ignes. cernitis Danai Hectorem?
An sola video? *Ulyss.* Funditus cuncta erue.
Andr. Quid agis? ruinâ mater & gnatum & virum
Prosternis unâ. forsitan Danaos prece
Placare poteris. conditum elidet statim
Immane busti pondus. intereat miser,
Ubicunque potius, ne pater gnatum obruat,
Prematque patrem gnatus. ad genua accido
Supplex, Ulysse, quamque nullius pedes
Novêre dextram, pedibus admoveo tuis.
Miserere matris, & preces placidus pias
Patiensque recipe; quoque te celsum altius
Superi levarunt, mitius lapsos preme.
Misero datur quodcunque, fortunae datur.
Sic te revisat conjugis sanctae torus,
Annosque, dum te recipit, extendat suos
Laërta! sic te juvenis excipiat tuus,
Et vota vincens vestra felici indole,
Aetate avum transcendat, ingenio patrem!
Miserere matris. unicum afflictae mihi

So-

VARIORUM.

684. *Jaculatur*] Ut quondam, naves Graecorum flammis petens. FARN.

688. *Conditum*] Filium absconditum. FARN.

689. *Intereat*] Vel de turre praecipitatus aut ubicunque, modo ne in patris sepulchro. FARN.

691. *Ad genua*] Verecundiae veteres frontem assignabant, impudentiae os, sagacitati vel irrisioni nasum, judicio aurem, fastui supercilium, virtuti & fidei dextram, misericordiae genua, quae illius cui se supplices ingererent, contingebant, ut & caput, seu mentum, & dextram. velut τὸ ἱκετικὸν, τὸ πραγματικὸν, ἐ τὸ κινητικὸν, Symbola consensus, actionis & progressus ad praestanda, quae petuntur. FARN.

697. *Misero datur*] Ita MSS. & typis editi omnes; distinguendum autem post *quodcunque*, non post *datur*, hoc sensu: quicquid misero datur, id Fortunae datur; ut si quando ipse miser fias, illa tibi beneficium acceptum referre jure teneatur. COMMELINUS.

697. *Fortunae*] Par relaturae illi qui succurrit miseris, lubricae fortunae memor. Lips. autem legit *Miserae datur quodcunque fortunae datur.* q. d. animo vere liberali datur, non aucupante & retributionem sperante. FARN.

698. *Sic te revisat*] Sic tu revisastorum. *Hypallage.* FARN.

698. *Conjugis*] Penelopes castae & reditum tuum expectantis. FARN.

700. *Laërta!*] Pater tuus. FARN.

700. *Juvenis*] Telemachus filius. FARN.

702. *Avum*] Laërtem. FARN.

704. *Ex-*

Solamen hoc eſt. *Ulyſſ.* Exhibe gnatum, & roga.
Andr. Huc è latebris procede tuis,
Flebile matris furtum miſerae.
Hic puer, hic eſt terror, Ulyſſe,
Mille carinis. ſubmitte manus,
Dominique pedes ſupplice dextra
Stratus adora: nec turpe puta,
Quidquid miſeros Fortuna jubet.
Pone ex animo reges atavos,
Magnique ſenis jura per omnes
Inclita terras. excidat Hector.
Gere captivum; poſitoque genu,
Si tua nondum funera ſentis,
Matris fletus imitare tuae.
Vidit pueri regis lachrimas
Et Troja prior, parvuſque minas
Trucis Alcidae flexit Priamus.
Ille, ille ferox, cujus vaſtis
Viribus omnes ceſſere ferae:
Qui perfracto limine Ditis
Caecum retro patefecit iter,
Hoſtis parvi victus lacrimis,

Su-

GRONOVII.

707. *Hic puer, hic eſt terror,*] Flor. *Hic eſt, hic eſt, terror.*

VARIORUM.

704. *Exhibe*] Juridicum & ſollemne vocabulum, vide D. de liberis exhibendis DELRIUS.

707. *Terror,*] Jam enim à Graecis metuebatur. Auſonius: *Flos Aſiae, tantaque unus de gente ſuperſtes Parvulus; Argivis ſed jam de patre timendus, Hic jaceo Aſtyanax, Scaeis dejectus ab altis.* DELRIUS.

713. *Magnique*] Priami. FARNABIUS.

714. *Hector.*] Memoria, *vel* indoles & virtus Hectoris. FARN.

715. *Gere*] Geſtu te praebe, gere te more captivi FARN.

716. *Si tua*] Si forte non intelligis malum tuum & mortem paratam. FARN.

718. *Pueri*] Priami tum pueri futuri regis. ſupra 129 FARN.

719. *Prior,*] Hoc eſt, prius; veluti *ſerus* pro *ſero*. DELRIUS.

720. *Alcidae*] Hercul. Fur. v. 356. FARNAB.

722. *Ferae:*] Monſtra domita. FARN.

725. *Hoſtis*] Priami. FARN.

726. *Ha-*

Suscipe, dixit, rector, habenas,
Patrioque sede celsus solio,
Sed sceptra fide meliore tene.
Hoc fuit illo victore capi.
Discite mites Herculis iras.
An sola placent Herculis arma?
Jacet ante pedes non minor illo
Supplice supplex; vitamque petit.
Regnum Trojae, quocumque volet,
Fortuna ferat.

GRONOVII.

729. *Hoc fuit illo victore capi.*] Sic omnes ad unum veteres libri. Scaligero excidit melius fore: *Profuit illo.* quod nimis praecipites ad recipiendum in editos viri docti fuere. Nos illud tenemus defendimusque 2. Observ. 19. Florus 1, 12. *Hoc tunc Vejentes fuere.*

VARIORUM.

726. *Habenas,*] Gubernacula, imperium. FARNABIUS.

728. *Meliore*] Quam pater Laomedon; qui perfide primum Deos urbis munitores promissa mercede, mox Herculem equis propter liberatam à monstro marino Hesionem pactis fraudavit. Supra vers 131. FARN.

731. *An sola*] An Hercul. sagittae in expugnanda Troja solae placent vobis? annon & mores, misericordia & clementia? FARN.

732. *Illo*] Priamo. FARN.

733. *Supplex*] Astyanax. FARN.

ULYSSES. ANDROMACHA. ASTYANAX.

Precibus minas & diras miscet Andromache, Ulyssem orans nec exorans.

Ulyss. MAtris quidem me moeror attonitae movet:
Magis Pelasgae me tamen matres movent,
Quarum iste magnos crescit in luctus puer.
Andr. An has ruinas urbis in cinerem datas
Hic excitabit? hae manus Trojam erigent?

Nul-

VARIORUM.

739. *An has ruinas urbis in, &c.*] Emphasis, ut supra vurs. 474. FARN.

740, *Hic excitabit?*] Infans, puellus Τροίαν τότε Πεσοῦσαν ὀρθώσειν. Eurip. FARN.

741. *To-*

Nullas habet ſpes Troja, ſi tales habet.
Non ſic jacemus Troës, ut cuiquam metus
Poſſimus eſſe. ſpiritus genitor facit?
Sed nempe tractus. ipſe poſt Trojam pater
Poſuiſſet animos, magna quos frangunt mala.
Si poena petitur, quae peti gravior poteſt?
Famulare collo nobili ſubeat jugum.
Servire liceat. aliquis hoc regi negat?
Ulyſſ. Non hoc Ulyſſes. ſed negat Calchas tibi.
Andr. O machinator fraudis, ô ſcelerum artifex,
Virtute cujus bellica nemo occidit;
Dolis & aſtu maleficae mentis jacent
Etiam Pelaſgi; vatem & inſontes deos
Praetendis? hoc eſt pectoris facinus tui,
Nocturne miles, fortis in pueri necem.
Jam ſolus audes aliquid, & claro die.
Ulyſſ. Virtus Ulyſſis Danaidis nota eſt ſatis,
Nimiſque Phrygibus. non vacat vanis diem

Con-

GRONOVII.

750. *O ſcelerum artifex*] Flor. *&* *ſcelerum.*

757. *Virtus Ulyſſis nota Danais eſt*] Flor. Voſſ. Heinſ. minor noſter: *Danais nota eſt.* Heinſianus major manu prima, *Danaides.* Atque ita legendum: *Virtus Ulyſſis Danaidis nota eſt ſatis.* Supra: *Quid agis Ulyſſe? Danaidae credent tibi?* Euripides Hecuba: Ταλαίπωρος ἥκω, Δαναΐδων ὑπηρέτης.

VARIORUM.

741. *Tales habet.*] Tam macras, lentas, exiles. FARN.

742. *Non ſic*] Imo tam funditus deleti, ut non amplius timendi ſimus. FARN.

743. *Genitor*] Hector. FARN.

744. *Tractus*] Raptatus curru. vet. poëta: *Vidi, videre quod me paſſa aegerrume, Hectorem curru quadrijugo raptarier.* Virgilius & Latini poëtae ter circum muros Ilii, Homerus lib. 22. & 24. Iliad. uſque ad naves, & poſtea ter circum Patrocli tumulum raptatum ſcribit. DELRIUS

747. *Famulare jugum.*] Servitutis onus. FARNABIUS.

748. *Regi negat?*] Regia ſtirpe edito, regni haeredi, [illegible]. FARN.

749. *Calchas tibi.*] Deorum oraculum, cujus interpres Calchas. FARN.

750. *O machinator*] Deplorata ſalutis ſpe ſe ad convicia in vindictam convertit. FARN.

753. *Pelaſgi;*] Iphigenia ſupr. v. 567. Palamedes falſa proditionis accuſatione oppreſſus: & Ajax in contentione de armis Achillis victus. FARNABIUS.

753. *Vatem*] Calchanta & deos hoc non jubentes. FARN.

755. *Nocturne*] Qui noctu ſolum expeditiones ſeu furta potius exerces. ut in rapiendo Palladio & Rheſi tentoriis deprendendis. Sup. verſ. 38. FARNABIUS.

756. *Solus audes*] Sine Diomede comite FARN.

759. *Le-*

Conterere verbis. ancoras classis legit.
Andr. Brevem moram largire, dum officium parens
Gnato supremum reddo, & amplexu ultimo
Avidos dolores satio. *Ulyss*. Misereri tui
Utinam liceret! quod tamen solum licet,
Tempus moramque dabimus. arbitrio tuo
Implere lacrimis. fletus aerumnas levat.
Andr. O dulce pignus! ô decus lapsae domus!
Summumque Trojae funus! ô Danaûm timor!
Genitricis ô spes vana! cui demens ego
Laudes parentis bellicas, annos avi
Medios precabar: vota destituit deus.
Iliaca non tu sceptra regali potens
Gestabis aula; jura nec populis dabis,
Victasque gentes sub tuum mittes jugum;
Non Graja caedes terga, non Pyrrhum trahes;
Non arma tenerâ parva tractabis manu;
Sparsasque passim saltibus latis feras
Audax sequeris: nec stato lustri die
Solenne referens Troici lusus sacrum,

Puer

GRONOVII.

778. *Troici lustri sacrum*,] Recte vidit Scaliger insuavem esse repetitionem vocis *lustri*: eoque vel *festi* vel *ludi* (hoc & Delrius) substituit. Proxime verum, quod servaverat Flor. *Troici lusus sacrum.* Suetonius Julio: *Troiam lusit turma duplex, majorum minorumque puerorum.* Augusto: *Sed & Trojae ludum edidit frequentissime, majorum minorumque puerorum delectu.* Claudio: *ac super quadrigarum certamina Trojae lusum exhibuit.*

VARIORUM.

759. *Legit*] Retrahit in navem. FARN.

762. *Misereri*] Et misericordiam profitetur Sophocleus ille Ulysses, *ἐποικτείρω δέ νιν δύστηνον ἔμπας καίπερ ὄντα δυσμενῆ*. FARN.

765. *Fletus*] *Expletur lacrymis, egeriturque dolor.* FARNABIUS.

769. *Laudes*] Fortitudinem patris, Priami aetatem mediam, id est, florentem opibus, regno, liberis; non optarem ejus senectutem: quae miseriarum exemplum. FARN.

774. *Non Graja*] Ut pater. FARN.

774. *Pyrrhum trahes*;] In filio, patrem tuum ultus. FARN.

775. *Arma parva tractabis*] Exercitationes & praeludia bellica, venationes scil. Trojanum agmen, saltationes. FARN.

777. *Stato lustri die*] Nam fiebant singulis quadrienniis expletis. DELRIUS.

778. *Solenne*] A nobilibus pueris equestribus & armatis peractum, quem describit Virgilius 5. Aeneid.

Puer citatas nobilis turmas ages:
Non inter aras mobili velox pede,
Revocante flexo concitos cornu modos,
Barbarica prisco templa saltatu coles.
O morte dirâ tristius leti genus!
Flebilius aliquid Hectoris magni nece
Muri videbunt. *Ulyss.* Rumpe jam fletus parens.
Magnus sibi ipse non facit finem dolor.
Andr. Lacrimis, Ulysse, parva, quam petimus, mora est.
Concede, parvos ut meâ condam manu
Viventis oculos. occidis parvus quidem,
Sed jam timendus. Troja te expectat tua.
I, vade liber. liberos Troas vide.
Astyan. Miserere mater. *Andr.* Quid meos retines sinus,
Manusque matris? cassa praesidia occupas.
Fremitu leonis qualis audito tener
Timidum juvencus applicat matri latus:
At ille saevus matre summota leo,
Praedam minorem morsibus vastis premens

Fran-

GRONOVII.

791. *Liberos Troas vide*] Scaliger ad animum Senecae melius fore putat *vise Troas liberos:* atque ita se fuisse scripturum, si foret auctor Tragoediae. Mihi & numero & verbo illud τεχνικώτερον videtur.

797. *Morsibus vastis premens*] Flor. *tenens.*

VARIORUM.

neid. quae Pyrrhica dicta est, vel Troja. FARNABIUS.

780. *Mobili*] Choreae in Dindymenes sacris, saltando ad Phrygium modum, qui caeteris quatuor concitatior. Aeolius enim simplex & animi tempestates tranquillat; Doricus honestus & gravis pudicitiae largitor; Ionius seu Jasius varius, intellectum obtusis acuit; Lydius querulus mentem curis defatigatam reparat & oblectat; Phrygius vero religiosus & ἔνθεος pugnas excitat & vatum furores inflammat. FARN.

781. *Flexo*] Curva tibia. c[illegible]αὐλοῖς σύνθετοι πίλοπος ματρὸς ὀρείας Φρύγιον ἀεῖσαι νόμον. FARNABIUS.

781. *Concitos cornu modos,*] *Barbara & horribili stridebat tibia cantu.* Catul FARN.

782. *Barbarica*] Phrygia. FARN.

782. *Prisco*] Phrygio. FARN.

785. *Muri videbunt.*] *Iliaci, Neptunia moenia, muri Viderunt aliquid crudelius Hectore rapto.* Auson. FARN.

785. *Rumpe*] Desine, mitte. FARN.

788. *Condam*] Claudam, quod proxime necessitudine conjuncti officium est. FARN.

791. *Liberos Troas*] Apud inferos, qui bello mortem oppetierunt nec in servitutem redacti. FARNABIUS.

797. *Praedam*] Juvencum. FARN.

799. *Osu-*

Frangit, vehitque: talis è noſtro ſinu
Te rapiet hoſtis. oſcula, & fletus, puer,
Laceroſque crines excipe, & plenus mei
Occurre patri. pauca maternae tamen
Perfer querelae verba: Si manes habent
Curas priores, nec perit flammis amor;
Servire Grajo pateris Andromachen jugo,
Crudelis Hector? lentus & ſegnis jaces?
Rediit Achilles. ſume nunc iterum comas,
Et ſume lacrimas, quidquid è miſero viri
Funere relictum eſt. ſume quae reddas tuo
Oſcula parenti. matris hanc ſolatio
Relinque veſtem. tumulus hanc tetigit meus,
Maneſque cari. quidquid heic cineris latet,
Scrutabor ore. *Ulyſſ.* Nullus eſt flendi modus.
Abripite properè claſſis Argolicae moram.

VARIORUM.

799. *Oſcula*,] Vivo filio, ſed morti deſtinato juſta perſolvit, reſpicit autem ad ritum oſſa componendi, qui talis: primo buſtum vino extinguebant, manes vocabant, lotis deinde manibus oſſa legebant, lecta vino profundebant & lacte, mox vento ſiccanda exponebant, ſiccata aromatibus & odoribus miſta in urnam reponebant, reliquiis lacrymas ſuperfundebant. FARNABIUS.

800. *Laceroſque*] Hippol. v. 1176. FARN.

800. *Mei*] Spiritus mei ab oſculis; lacrymarum, crinium. FARN.

802. *Si manes*] Si affectus maneant poſt rogos, *nec curae nos ipſa in morte relinquant*. FARN.

805. *Lentus*] Cur non & tua umbra rediit, ut Achillis? ſup. v. 430. FARN.

806. *Sume*] Modo verſ. 798. FARN.

807. *Viri*] Mei Hectoris. FARN.

810. *Hanc tetigit*] Veſtem, qua obvolutus in ſepulchro à matre abſconditus fuerat. FARN.

811. *Quiquid*] Cineres ſuorum, ne qua pars periret, labris & ore ſcrutati lambere ſolebant. Herc. Oet. 1341. FARN.

813. *Moram.*] Puerum in quo mora, ut ſupra verſ. 550. FARN.

* CHORUS TROADUM.

Asportandae Troades in varia Graeciae loca, prout sorte Achivis dispertitae contigerant, in quamcunque tamen Graeciae partem abduci praeoptant quam in Spartam Mycenas, & Ithacam, Helenae, Agamemnonis, & Vlyssis patriam.

QUae vocat sedes habitanda captas?
Thessali montes, & opaca Tempe?
An viros tellus dare militares
Aptior Phthie? meliorque foetu
Fortis armenti lapidosa Trachin?
An maris vasti domitrix Iolcos;
Urbibus centum spaciosa Crete?
Parva Gortyne, sterilisque Tricce?
An frequens ruscis levibus Mothone?

Quae

GRONOVII.

821. *Parva Gortyne*] Vix est ut post Creten nominatam unam hanc quoque urbem ejus insulae appellarit. Suspicor fuisse *Parva Gyrtone*, quae Thessaliae aut Perrhaebiae urbs, *Gyrton* alias dicitur teste Stephano. Sed Homero quoque *Gyrtone*. Οἳ δ' Ἄργισσαν ἔχον καὶ Γυρτώνην ἐνέμοντο. Scholiastes Apollonii ad lib. I. Γυρτῶνα δὲ Ὅμηρος φησὶ Γυρτώνην· ἔστι δὲ πόλις Θεσσαλίας ἢ Περραιβίας. ὠνομάσθη δὲ ἀπὸ Γυρτώνης τῆς Φλεγύου.

822. *Frequens ruscis levibus*] Liber optimus, ut & duo Delrii, *rivis*. Alioqui *ruscum est*, ut ait Verrius, *amplius paullo herba, & exilius virgultis fruticibusque, non dissimile junco*, apud Festum. Virgil. 2. Georg. *nec non etiam aspera rusci Vimina*

VARIORUM.

* CHORUS] Velim hunc Chorum diligenter comparari cum exactissima Graeciae descriptione, quam composuit Nicolaus Sophianus. DELRIUS.

814. *Quae vocat*] Apud Euripidem ipsamet Hecuba quaerit, ad quem angulum Thessaliae, vel Pthiotidis, vel Cadmaei soli sit deportanda. DELRIUS.

815. *Tempe?*] Thessaliae loca amoena. FARN.

817. *Phthie?*] Thessaliae pars, Achillis & Myrmidonum patria. FARN.

818. *Trachin?*] Thessaliae urbs & pars quod τραχεῖα, id est, aspera sit dicta. FARN.

819. *Iolcos;*] Jasonis patria. qui ad vellus aureum petendum vectus Argo, mare navibus pervium docuit. FARN.

820. *Urbibus*] Ἑκατόμπολις insula. FARN.

821. *Gortyne,*] Cretae opp. FARN.

821. *Tricce?*] Thessaliae urbs. FARNABIUS. Homero, Stephano, Straboni, & Ptolomaeo. Porphyrius in libro de Responsis, citante Eusebio lib. 3. de praeparat. Euangelica: Τρίκκης ἐξ ἱερῆς ἥκω θεὸς, &c. eodem modo scriptum est in Heliodoro ad Nicomachum, si non est mendosus Galeni contextus lib. 2. antidotorum. DELRIUS.

823. Oe-

Quae ſub Oetaeis latebroſa ſilvis
Miſit infeſtos Troïae ruinis
Non ſemel arcus?
Olenos tectis habitata raris?
Virginis Pleuron inimica Divae?
An maris lati ſinuoſa Troezen?
Pelion regnum Prothoi ſuperbum,
Tertius coelo gradus? hîc recumbens
Montis exeſi ſpatioſus antro

Jam

GRONOVII.

per ſilvam & ripis fluvialis arundo Caeditur. Sed Giſanio placet *ruſcum* in indice Lucret. Sed pro *Methone* Bernardinus legit *Meliboea:* quod inde Philoctetes Herculis arcus iterum ad Trojam portavit, de quo verſus ſequentes. Delrius eadem ratione permotus arbitratur vel legendum, *ruſcis Meliboea lentis*; vel Senecam putaſſe, Philocteten fuiſſe Methonenſem, aut Methonen cum Meliboea confudiſſe. Fl. *Mothone*. Pauſanias lib. 4. Μοθώνη δὲ πρὶν ἢ τὴν στρατιὰν ἐς Τροίαν ἀθροισθῆναι. ἐπὶ δὲ τοῦ πρὸς Ἴλιον πολέμου καλουμένη Πήδασος. In Meſſeniorum agro. Hodie *Modon*. Cenſeo poſt vocabulum *Methone* ponas interrogandi notam, tanquam abſoluta ſententia: nam quod ſequitur, *Quae ſub Oetaeis*, nova eſt interrogatio de alia urbe, & nihil habet ad proxime ſuperius membrum pertinens. Obſcuritatem gignit omiſſa particula, quam potuiſſet vitare auctor ſcribendo: *An frequens ruſcis levibus Methone? an Quae ſub Oetaeis.* Sed omiſit, & reſervavit prudentiae lectoris, ut mox quarto & quinto verſu. Pari ellipſ. Hippol. v. 386. *procul ſit muricis Tyrii rubor. Quae fila ramis.* Hoc eſt, & quae fila: vel procul etiam ſint fila, quae. Fruſtra vir doctus ſuſpicatur aliquid hic deeſſe vel ſupereſſe: aut forte legendum: *Et fila ramis quae ultimi.* Sic igitur alia urbs, non expreſſo nomine, deſcribitur Meliboea, Philoctetae patria.

827. *Virginis Pleuron inimica*] Habe & hanc notam optimi codicis. Omnes alii libri ſcripti, quod notavit & Delrius, *Pleuros*, contra rationem & conſenſum veterum auctorum. At Etruſcus unus: *Virgini Pleuron inimica divae.* Sic tertio poſt verſu *regnum Prothoi ſuperbum*, idem ſolus & unicus codex, uti legendum duo maximi viri H. Grotius & D. Heinſius viderunt. Caeteri omnes, *Protei*, quod ingenti commentario extenderunt, ſed aut legum carminis aut ſyllabarum quantitatis ignari.

VARIORUM.

823. *Oetaeis*] Oeta mons in finibus Theſſaliae, Herculis rogo celebris. FARNABIUS.

825. *Non ſemel*] Supra v. 133. FARNABIUS. Semel tantum miſit: ſed iidem arcus bis Trojae infeſti fuerunt. DELRIUS.

826. *Olenos*] Elidis urbs. FARNABIUS.

827. *Pleuron*] Aetoliae urbs, Meleagri patria, cujus pater Oeneus cum ceteris numinibus frugum honores ſacrificaret omiſſa Diana, indignata Dea immiſit aprum, qui Aetoliam vaſtaret. FARNABIUS. Sic Graeci omnes Πλευρών. Statius *Meleagria Pleuron*. Silius —— *regia Pleuron.* ſic Ovidius & alii. Nota Aetoliae urbs, à qua Strabo partem Aetoliae Pleuroniam dictam teſtatur. Helenam Lycophron Pleuroniam nominat. an ergo Aetola? aut in Argivo agro Pleuron ulla, unde id nominis ſortita? putat Iſacius. ſed toto coelo aberrat, à proavo ſic nominata. Helena Ledae filia fuit. Leda Theſtii, Theſtius Agenoris, Agenor Pleuronis. vide Pauſaniam in Laconicis. DELR.

828. *Troezen*] Peloponneſi civitas maritima, Theſei patria. FARNABIUS.

829. *Pelion, &c.*] Μαγνήτων δ' ἦρχε Πρόθοος Τενθρηδόνος υἱὸς, Οἳ περὶ Πηνειὸν καὶ Πήλιον εἰνοσίφυλλον. FARNABIUS.

830. *Tertius*] Pindo ſeu Olympo & Oſſae ſuperingeſtus à gigantibus. Vide Herc. Fur. verſ. 970, FARN.

830. *Hic recumbens*] In Pelio. FARN.

831. *Montis exeſi*] Chironis antrum deſcribens

Jam trucis Chiron pueri magiſter,
Tinnulas plectro feriente chordas,
Tunc quoque ingenteis acuebat iras
Bella canendo.
An ferax varii lapidis Caryſtos?
An premens littus maris inquieti
Semper Euripo properante Chalcis?
Quolibet vento faciles Calydnae?
An carens numquam Gonoëſſa vento?
Quaeque formidat Borean Eniſpe?
Attica pendens Peparethos orâ?
An ſacris gaudens tacitis Eleuſin?

Num-

GRONOVII.

839. *Faciles Echinae?*] A Delrio eſt pro *Echidnae*, Sed Fl. *Calydnae.* Homerus: *Καὶ Κῶν Εὐρυπύλοιο πόλιν νήσους τε Καλύδνας.* Nam Echinades âdeo non ſunt quovis vento faciles, ut Euripides Iphigen. in Aulide dicat *ναυβάταις ἀπρόσφορους.*

841. *Formidant Borean Eniſpae?*] Flor. *formidat Borean Eniſpae.* Ut Homerus: *Στρατίην τε καὶ ἠνεμόεσσαν Ἐνίσπην.*

842. *Atticâ pendens Peparêthos orâ?*] Sic omnes libri. Et videtur Senecae inexcuſabilis error. Eſt enim Peparethos ex Cycladibus. parens olim Macedoniae regno, ut apparet ex Livii lib. 28. Nam quod ſubjicit *Perithoedos* Delrius, ferri non poteſt. Scribunt enim Graeci *Περιθοίδαι.* Tolerabilius idem, *Sypaletos*, aut *Lycabettos.*

843. *Gaudens tacitis Eleuſis?*] Flor. ut ſuprà, *Eleuſin.*

VARIORUM.

Papinius, ait; *Longaevum Chirona petit, domus ardua montem Perforat & certo ſuſpendit Pelion arcu: Pars exhauſta manu, partem ſua ruperat aetas.* DELRIUS.

832. *Pueri*] Achillis, quem puerum inſtruxit Centaurus Chiron medica, muſica, & equitandi arte. FARNABIUS.

832. *Trucis*] Naturâ enim & indole trux, ferus, iracundus. Dictys lib. 1. ſcribit primis adhuc adoleſcentiae annis Achilli vim quandam inconſultam & efferam morum impatientiam fuiſſe. Philoſtratus lib. 2. & 3. Imag. Achillem puerum pingit feroci facie, truci, magnanimoque vultu, unde Ovidius canit: *Phillyrides puerum cytharâ perfecit Achillem; Atque animos molli contudit arte feros.*

834. *Tunc quoque*] *Μῆνιν* Homericam reſpicit. *Vel* Achillis tum juvenis *mares animos in Martia bella Verſibus exacuit.* FARNABIUS.

836. *Varii lapidis*] Sunt qui metri cauſa ſubdant *rari lapidis*, cum tamen alibi pluries reperiatur Dactylus in ſecunda Sapphici ſede, è licentia Tragicorum. FARNABIUS. Caryſtium marmor macularum varietate commendant Strabo, & Plinius: & factas ex eo columnas, Tibullus & Martialis.

836. *Caryſtos?*] Una è Cycladum inſulis. FARNABIUS.

838. *Euripo*] Hercul. Fur. v. 377. FARN.

838. *Chalcis?*] Euboeae urbs, ab Aulide Boeotiae portu Euripo diviſa. FARN.

840. *Gonoëſſa*] In Aetolia. FARNABIUS. Ex Homero, qui alto loco ſitam ſcribit: ideo noſter ait: —— *nunquam carens Gonoëſſa vento.*

843. *Tacitis*] Cereris ſacris non revelandis. Hercul. Fur. v. 301. & 844. FARN.

843. *Eleuſin?*] Herc. Fur. v. 302. FARN.

844. Num-

Numquid Ajacis Salamina veram?
Aut ferâ notam Calydona saevâ?
Quasque profundit subiturus aequor
Segnibus terras Titaressos undis,
Bessan & Scarphen? Pylon an senilem?
Pharin? an Pisam, Jovis & coronis
Elida claram?
Quolibet tristis miseras procella

Mit-

GRONOVII.

844. *Ajacis Salamina veram?*] Ante hunc versum deesse aliquid summi viri non amplius suspicantur: impetritum, inauguratum est: jam cusi duo versus, qui sensum possint explere: quid moror? jam immissi & multis forte pro Annaeanis habiti. Mihi cogitanti illa verba, *ire, venire, proficisci*, saepissime apud veteres intelligi non expressa, veniebat in mentem, & hujusmodi ellipsin hic locum habere posse. Vide quae ad Livium lib. 28, 20. & lib. 37, 10. & lib. 41, 3. notavimus. Quibus addenda verba Flori lib. 3. cap 6. *Ipse Pompejus in originem fontemque belli Ciliciam. Nec hostes detrectavere certamen.* Sic enim MS. o. ubi addiderunt in vulgatis, *versus est*. Sane praeceps magis atque abscisa videatur ista in Seneca brevitas propter mutatam etiam syntaxin: sed quo magis ob oculos aliorum exemplà pones, eo mollior tibi res videbitur. Agamemnonis initio: *nonne vel tristes lacus Incolere satius? nonne custodem Stygis Tergemina nigris colla jactantem jubis?* Posterior interrogatio haud dubie aliud verbum intellectum requirit, quam in proximo positum est. Sophocles Electra: Ἀλλ᾽ ἢ πνοαῖσιν, ἢ βαθυσκαφεῖ κόνει Κρύψον νιν. Scholiastes: Δεῖ δὲ συνεχῶς ἔξωθεν ῥῆμα κατ᾽ ἀναλογίαν, ἢ τὸ Ῥίψον, ἢ τὸ Δός, ἤ τι τῶν τοιούτων. *Numquid Ajacis Salamina veram?* nempe ibimus, aut veniemus. Aut certe ex versu 849. *procella nos mittet.* nam quae interponuntur omnia, eundem intellectum habent. Video autem, quod antehac ignoravi, jam Delrium *veram*, pro *veri*, quod habent libri, & de vera Salamine, quae tot magnos viros falsos aut dubios habuit, vera suspicatum esse.

VARIORUM.

844. *Numquid*] Insulam Atticam Telamoni regnatam; non illam à Teucro in Cypro conditam. & hic deesse aliquid videtur ad perficiendam constructionem, nisi referantur Accusativi ad *Mittat* infra versu 852. FARN.

845. *Ferâ*] Apro. Supra vers. 827. FARN.

845. *Calydona*] Urbem Aetoliae. FARN.

846. *Quasque profundit*] Rectius Trajectinus alter, & Parisiensis excusus, *perfundit*. SCHRODERUS.

847. *Titaressos*] Titaressus (ut vocat Lucanus lib. 6.) vel Titaresius, ut Graeci videntur malle, amnis Thessaliae tam pingues habet aquas, ut Peneo, cui influit, non admisceatur, sed olei instar supernatet, auctore Homero Iliad. 2. & Lucano lib. 6. ideo undas ejus vocat segnes. Plinius lib. 4. cap. 8. videtur nonnullis vocare *Euroton*, Strabo *Eurotam*, Epitoma ejus *Europum*. Homero aquas habet suaves. admiscetur Peneo, sed vix, ut patet ex Athenaeo lib. 2. cap. 2. causa, pinguedo juxta Strabonem; levitas, juxta Athenaeum & Plinium; fluit per Locros, quorum sunt urbes, Bessa & Scarphe. apud Stephanum Heracleo Glauci. Βησσάντε Σκαρφῶντε κ̀ Αὐγειὰς ἐρ. alia etiam Bessa Phocidis, & alia Searphe Euboeae. Scarphe & Scarphia Eustathio eadem. Sed falli puto, nam una Scarphia Locrorum distincta à Scarphe, de quâ Pausan. in Corinthiac. & Achaic. alia Scarphia Boeotiae, Straboni. DELRIUS.

848. *Pylon*] Messeniae, *Pylon antiquam, Neleia Nestoris arva.* FARNABIUS.

849. *Pharin?*] Laconiae urbem. FARN.

849. *Pisam*,] Thyest. versu 122. FARN.

849. *Coronis*] victorum praemiis in ludis Olympicis juxta Elida urbem. FARN.

850. *Elida*] Vide Herc. Fur. 840 FARN.

Mittat, & donet cuicumque terrae:
Dum luem tantam Troïae atque Achivis
Quae tulit, Sparte procul absit: absit
Argos, & saevi Pelopis Mycenae;
Neritos parva brevior Zacyntho,
Et nocens saxis Ithace dolosis.
Quod manet fatum, dominusque quis te,
Aut quibus terris Hecube videndam
Ducet? in cujus moriere regno?

VARIORUM.

853. *Luem*] Helenam. FARN.
854. *Sparte*] Laconum urbs. FARNABIUS. Odio Helenae, quae Spartana fuit, negat se Spartam proficisci velle.
856. *Neritos*] Mons Ithacae. FARNABIUS. Stephano Νήριτος & Νήρικος, insula Acarnaniae, quae & Leucadia; & etiam mons Ithacae, vide Plinium l. 4. cap. 1. & 12. ubi docet etiam Zacynthum esse Ionii insulam. DELRIUS.
856. *Zacyntho*,] Insula Ulyssi regnata. *nemorosa Zacynthos, Dulichiumque Sameque & Neritos ardua saxis.* FARNABIUS.
857. *Dolosis.*] Latentibus sub undis. vel Ithaca saxosa & aspera, nidus inter scopulos, Ulyssis dolosi patria & regnum. FARN.
858. *Quod manet*] Conversus ad Hecubam Chorus hoc quaerit.

ACTUS QUARTUS.

HELENA. ANDROMACHA. HECUBA.
POLYXENA Muta Persona.

Ut manibus Achillis rite inferiae peragantur, excogitata ratio est, qua ut veste ita animo nuptiali affecta mactetur Polyxena. vid. supra vers. 360. quae partes dantur Helenae, ut Polyxenam lactet inani spe nuptiarum cum Pyrrho. quas illa primo simulat, mox Andromachae jurgio excussa dolos fatetur & rem aperte suadet.

Hel. Quicunque hymen funestus, illaetabilis,
Lamenta, caedes, sanguinem, gemitus habet,
Est

VARIORUM.

861. *Hymen*] Nuptiae. Vide Phoen. vers. 262. FARN.

863. *An-*

Est auspice Helena dignus. eversis quoque
Nocere cogor Phrygibus. ego Pyrrhi toros
Narrare falsos jubeor; ego cultus dare,
Habitusque Grajos. arte capietur meâ,
Meâque fraude concidet Paridis soror.
Fallatur. ipsi levius hoc equidem reor.
Optanda mors est, sine metu mortis mori.
Quid jussa cessas agere? ad auctores redit
Sceleris coacti culpa. Dardaniae domus
Generosa virgo, melior afflictos deus
Respicere coepit; teque felici parat
Dotare thalamo. tale conjugium tibi
Non ipsa sospes Troja, non Priamus daret.

Nam

GRONOVII.

868. *Fraudetur. ipsi levius*] Commelinus notat MS. fere omnes habere, *Fidentur*: Coloniensem, *Fidantur*: quosdam editos, *Fallatur*. Et hoc postremum, sancit Florentinus. Sane quisquis fraudatur, fallitur: sed non omnes, qui falluntur, fraudantur.

VARIORUM.

863. *Auspice*] Veteres nihil non initiabantur ab augurio, in nuptiis itaque adhibiti auspices. FARNABIUS.

863. *Helena*] Stasimus, Pausanias & Hyginus Helenae matrem Nemesim vocant: Homerus, Theocritus, Euripides, Theon Arati scholiastes & Ovidius Ledam nominant; quae contraria non sunt. cum Bassus, in Germanicum, Lactantius lib. 1. de falsa religione, & Crates tradiderint Ledam mortuam Nemesis nomen assumsisse. Apollodorus l. 3. Biblioth. credit Nemesim à Jove adamatam, cum periculi evitandi causa in anserem se mutasset, à Jove, qui cygni formam induerat compressam, & eo compressu gravidam decumo post mense ovum peperisse, quod Ledae custodiendum tradiderit: inde natam Helenam, quae quia à Leda educabatur pro sua, Ledae filia dicta fuit. Clearchus, in amatoriis, teste Athenaeo l. 2. c. 17. prodidit Helenam in coenaculis, quae ὠὰ dicebantur, educatam fuisse: unde fabula Helenam ovo prognatam. quod tamen Lucianus in Gallo, quia Helena olorinum collum, candidum habuerit & oblongum, putat confictum. Ridicula etiam est Melissi Euboici fabulae istius interpretatio, quam Fulgentius lib. 2. Mytholog. refert. Magis etiam ridiculum Neoclis Crotoniatae commentum, cecidisse ovum è luna, è quo Helena nata sit, & mulieres lunares ova parere, è quibus nati ceteros homines quinquies & decies proceritate excedant, auctore Herodoto Heracleote. haec partim ab aliis accepi, partim addidi de meo, DELRIUS.

863. *Dignus.*] Digna sane pronuba, quae hasce funestas nuptias conciliaret, nam & ipsa bis rapta, jura jugalia violaverat. Paridem secuta Menelaum deseruerat, Deiphobum prodiderat, Trojamque in prioris mariti gratiam. FARNAB.

865. *Cultus dare*,] Supra vers. 362. FARN.

867. *Paridis soror*] Polyxena. FARN.

869. *Optanda*] Repentina & subita mors, *quae & Julio Caesari optata contigit*. FARN.

870. *Auctores*] Duces Graecos, qui mihi invitae has partes mandarunt. FARN.

871. *Dardaniae*] Conversa ad Polyxenam, haec dicit. FARN.

876. *Pr-*

Nam te Pelaſgae maximum gentis decus
Ad ſancta lecti jura legitimi petit,
Cui regna campi lata Theſſalici patent.
Te magna Tethys, teque tot pelagi deae,
Placidumque numen aequoris tumidi Thetis
Suam vocabunt. te datam Pyrrho ſocer
Peleus nurum vocabit, & Nereus nurum.
Depone cultus ſquallidos, feſtos cape.
Dediſce captam. deprime horrentes comas,
Crinemque doctâ patere diſtingui manu.
Hic forſitan te caſus excelſo magis
Solio reponet. profuit multis capi.
Andr. Hoc deerat unum Phrygibus everſis malum,
Gaudere? flagrant ſtrata paſſim Pergama.
O conjugale tempus, an quiſquam audeat
Negare? quiſquam dubius ad thalamos eat,
Quos Helena ſuadet? peſtis, exitium, lues
Utriuſque populi! cernis hos tumulos ducum?
Et nuda totis oſſa quae paſſim jacent
Inhumata campis? haec hymen ſparſit tuus.
Tibi fluxit Aſiae, fluxit Europae cruor;
Cum dimicantes lenta proſpiceres viros,

In-

GRONOVII.

878. *Lata Theſſalici jacent.*] Flor. & Heinſ. minor *patent*. Hypallage. Qui regnum in campis Theſſalicis late patentibus obtinet. Vel, cujus regnum in Theſſalia plana & equitabili late patet.

VARIORUM.

876. *Pelaſgae*] Pyrrhus, cui campi Theſſ. patent lata regna, te in conjugium petit. FARN.

879. *Tethys*,] Maris Dea, Neptuni conjux. FARNABIUS.

880. *Thetis*] Mater Achillis Dea marina, Pelei uxor. FARN.

882. *Nurum vocabit*,] Affinem, neptem, nurum, &c. FARN.

883. *Feſtos*] Nuptiales. FARN.

885. *Doctâ manu.*] Pſecados, coſmetae, cinifionis, coſmotriae, ancillae ornatricis, quae *pectitque comas & volvit in orbem*. FARN.

890. *O conjugale*] Ironia. FARN.

893. *Utriuſque*] Trojani & Graeci. FARN.

896. *Aſiae*,] In qua Troja. FARN.

896. *Europae*] In qua Graecia. FARN.

897. *Cum dimicantes*] Cum è muro Trojano proſpiceres duos maritos tuos monomachia de te cer-

Incerta voti. perge, thalamos appara.
Taedis quid opus eſt? quidve ſolenni face?
Quid igne? thalamis Troja praelucet novis.
Celebrate Pyrrhi, Troades, connubia;
Celebrate digne. planctus & gemitus ſonent.
Hel. Ratione quamvis careat, & flecti neget
Magnus dolor, ſocioſque nonnunquam ſui
Moeroris ipſos oderit; cauſſam tamen
Poſſum tueri judice infeſto meam
Graviora paſſa. luget Andromacha Hectorem,
Et Hecuba Priamum: ſolus occulte Paris
Lugendus Helenae eſt. durum & inviſum & grave eſt,
Servitia ferre. patior hoc olim jugum
Annis decem captiva. proſtratum Ilium eſt,
Verſi Penates. perdere eſt patriam grave;
Gravius timere. vos levat tanti mali
Comitatus. in me victus & victor furit.
Quam quiſque famulam traheret, incerto diu
Caſu pependit. me meus traxit ſtatim
Sine ſorte dominus. cauſſa bellorum fui,

Tan-

VARIORUM.

certantes, ipſa cui faveas incerta legitimone Menelao, an raptori Paridi. FARN.

897. *Lenta*] Aſſenſus ſum libro Lipſiano & noſtris ſeptem. Vulgata lectio, *laeta*, nauci non eſt,; quicquid alii dicant Utut feminae forſan non attendant decoro inter conviciandum; at attendunt feminae ſcenicae; utpote quas non ſinit eſſe ſui juris Tragoedus: fraeno ſuo regit, hoc eſt rationis. GRUTERUS.

898. *Perge,*] Ironia. FARNABIUS.

899. *Solenni*] Nuptiali, Phoen. verſ. 263. & 507. FARN

900. *Thalamis*] Sarcaſmus. FARN.

902. *Digne.*] Planctu ſcil. & gemitu, ut ſeq.

906. *Judice infeſto*] Magnum innocentiae argumentum, ut & alia hujus defenſionis; qua haut ſcio an quicquam nervoſius, aut ſplendidius, in Helenae defenſionem, dici queat. DELRIUS.

907. *Graviora*] Quam vos. FARNABIUS.

907. *Luget*] Vobis aperte luctum licet profiteri, mihi occulte lugendus eſt Paris. FARN.

911. *Proſtratum*] Vobis. FARN.

913. *Timere.*] Quod ego facio, deſerti à me mariti ultionem timens. FARN.

913. *Levat*] Vide Chorum ſequentem verſ. 1009. FARN.

914. *In me victus*] Me Trojani & Graeci deteſtantur. FARN.

916. *Meus*] Menelaus: prior maritus. FARN.

LII 918. *Hoc*

Tantaeque Teucris cladis. hoc verum puta,
Spartana puppis vestra si secuit freta;
Sin rapta Phrygiis praeda remigibus fui,
Deditque donum judici victrix dea:
Ignosce Paridi. judicem iratum mea
Habitura causa est. ista Menelaum manent
Arbitria. nunc hanc luctibus paulum tuis,
Andromacha, omissis flecte. vix lacrimas queo
Retinere. *Andr*. Quantum est, Helena quod lacrimat, malum!
Cur lacrimat autem? fare, quos Ithacus dolos,
Quae scelera nectat. utrum ab Idaeis jugis
Jactanda virgo est? arcis an celsae edito
Mittenda saxo? num per has vastum in mare
Volvenda rupes, latere quas scisso levat

Al-

GRONOVII.

922. *Judicem iratum puta Habitura*] Lipsius è suo, *iratum mea Habitura causa est* Opponit, quos viderit, codices Delrius: & *τὸ puta* hie esse notam irrisionis. Certe admodum intempestivae. Gruterus Lipsianum notat esse in Pall. uno: quem se secuturum, nisi vereretur esse allitum: nam cur, quaeso, inquit, abiissent à voce notissima & plana tot libri, sine causa? Hoc argumentum quanti sit, multis jam documentis patuit. Causa autem evidens est, quia è corrupto exemplari sunt propagati. Flor. *mea*.

VARIORUM.

918. *Hoc verum puta*,] *Anthypophora*. at dicetis me meruisse quae fuerim causa belli & cladis Trojanae; ego autem non fui causa, neque enim ultro secuta sum Paridem, sed ab eo rapta, & donata quidem illi à Venere. Supra vers. 66. FARNABIUS.

920. *Sin rapta*] Sum, ait, innocens, quia non sponte Trojam veni, sed vi compulsa, quia non adulteri blandas persuasiones, sed Deae Veneris mandata secuta sum; illius pollicitationem nolui falsam reddere. Utrumque argumentum à Gorgia Rhetore sumtum, qui in Oratione pro Helenâ, culpâ vacuam docet; quia vel fortunae imperio, Deorum jussu & Necessitatis nutu fecit, ea quae fecit, vel vi rapta, vel persuasa verbis, vel amore capta; singula deinde discutit, priora duo potissimum, quae hie abutitur. Non (inquit) sponte Trojam veni, sed rapta à Paridis potius, quam meo peccato. Nec tamen illius, qui datum sibi à Deâ munus jure suo vindicavit. Dignus ille, cui tu, soror, ignoscas. Sed esto. mea tota culpa, meum facinus, quid te judicem esse postulas? an vereris ne benevolo judice absolvar? non est quod metuas. idem mihi judex, qui laesus, maritus adulterio lacessitus, Menelaus. illi futurum curae, ne impune abeat. DELRIUS.

922 *Paridi*.] Qui datum sibi à Dea munus vindicavit jure suo. FARNABIUS.

922. *Judicem*] Quod vero meum peccatum spectat poenamque, severum satis habebo judicem Menelaum, nempe laesum, iratum. FARN.

924. *Nunc*] Polyxenam ad nuptias tu flecte, namque ego vix lacry. &c. FARN.

926. *Quantum*] Magnum certe aliquod imminet malum, quod Helenam malis induratam in lacrymas cogat. FARN.

932. Si-

Altum vadosos Sigeon spectans sinus?
Dic, fare, quidquid subdolo vultu tegis.
Leviora mala sunt cuncta, quam Priami gener
Hecubaeque Pyrrhus. fare, quam poenam pares.
Exprome, & unum hoc deme nostris cladibus,
Falli. paratas perpeti mortem vides.
Hel. Utinam juberet me quoque interpres deûm
Abrumpere ense lucis invisae moras,
Vel Achillis ante busta, furibunda manu
Occidere Pyrrhi, fata comitantem tua,
Polyxene miseranda; quam tradi sibi,
Cineremque Achilles ante mactari suum,
Campo maritus ut sit Elysio, jubet.
Andr. Vide, ut animus ingens laetus audierit necem.
Cultus decoros regiae vestis petit,
Et admoveri crinibus patitur manum.
Mortem putabat illud, hoc thalamos putat.
At misera luctu mater audito stupet.
Labefacta mens succubuit. assurge, alleva

Ani-

GRONOVII.

932. *Altum vadosos Sigeon spectans sinus?*] Mare potius speculatur quam sinus suos Sigeum. Flor. *vadoso sinus.* Lege: *latere quas scisso levat Altum vadoso Sigeon spectans sinu.* Nam ipsum mare *Altum* vocat. *Vadoso sinu*, quia Simoïs & Scamander concurrentes in campis multum terrae hauriunt, caecumque os & lacus marinos & paludem efficiunt circa Sigeum, teste Strabone lib. 13

945. *Ut animus ingens*] Non patior hanc libertatem in secunda regione, quam excusat Gruterus. Suspicor fuisse: *Vide ut animi ingens hilaris audierit.* Tacitus 1. ann. *Sed foemina ingens animi munia ducis eos dies induit.*

VARIORUM.

932. *Sigeon*] Trojae promontorium. FARN.

935. *Quam*] Quam ut Polyxena nubat patris sui interfectori. FARN.

938. *Interpres*] Calchas. Supra vers. 351. & vers. 359. FARN.

944. *Campo*] Sede & domicilio beatarum animarum corpore exutarum. ἀπὸ τῆ λύσεως, id est, solutione, aliis ab ἠλύσιος, id est, profectione, quem campum sub terra locant nonnulli, in orbe Lunae alii, alii in Sphaera, quae ἀπλανὴς dicitur, in insulis fortunatis & Atlanticis alii, in Hispania Homerus, &c. Quum vero amoenitatem & gaudia Paradisi (cujus cognitionem ab Aegyptiis & literis sacris habuere) Philosophi & hos secuti Poëtae ad Elysium suum transtulerint, cur non & nomen indidem אשל אל id est, Dei nemus? FARNABIUS.

945. *Animus*] Polyxenae, quae muta inducitur persona, quasi virginem ingenuam deceat silentium. Quae tamen apud Euripidem θανεῖν, in-

Animum, & cadentem misera firma spiritum.
Quam tenuis anima vinculo pendet levi!
Minimum est, quod Hecubam facere felicem potest.
Spirat. revixit. prima mors miseros fugit.
Hec. Adhuc Achilles vivit in poenas Phrygum?
Adhuc rebellat? ô manum Paridis levem!
Cinis ipse nostrum sanguinem ac tumulus sitit.
Modo turba felix latera cingebat mea.
Lassabar in tot oscula, in totum gregem
Dividere matrem. sola nunc haec est super,
Votum, comes, levamen, afflictae quies.
Haec totus Hecubae foetus. hac solâ vocor
Jam voce mater. dura & infelix, age,
Elabere anima. denique hoc unum mihi
Remitte funus. irrigat fletus genas,
Imberque victo subitus è vultu cadit.
Laetare, gaude, gnata. quam vellet tuos
Cassandra thalamos, vellet Andromache tuos!
Andr. Nos, Hecuba; nos nos, Hecuba, lugendae sumus,
Quas mota classis huc & huc sparsas feret.
Hanc cara tellus sedibus patriis teget.
Hel. Magis invidebis, si tuam sortem scias.

Andr.

VARIORUM.

inquit, *[illegible]* FARN.

953. *Minimum*] Facilis mors & unus quasi spiritus evolans Hecubam servitute ac miseriis liberare valet. FARN.

954. *Prima mors*] Mors vero maxime fugit miseros. FARN.

956. *Levem!*] Quae Achillem non in totum interfecerit. sup. vers. 346. FARN.

957. *Cinis ipse*] Translatus de Ovidio locus est, ex Metamorphosi. ubi haec querela Hecubae legitur, —— *cinis ipse sepulti In genus hoc saevit, tumulo quoque sensimus hostem, Aeacidae foecunda fui.* —— FABRITIUS.

960. *Matrem.*] Affectus & officia materna. FARNABIUS.

960. *Sola*] Supererat quidem Cassandra, aliis Alexandra, sed non comes matris. *Namque trahebatur passis Priameïa virgo Crinibus à templo Cassandra adytisque Minervae,* infra vers. 968. & 977. FARNABIUS.

962. *Sola vocor*] Polyxenes solius. FARN.

963. *Dura*] Difficilis ad exeundum. FARN.

965. *Genas,*] Polyxenae. FARN.

968 *Thalamos,*] Mori, ut tu. FARN.

972. *Magis*] Invidendo felicitati illius, tuam dolebis. FARN.

974. *Ver-*

Andr. An aliqua poenae pars meae ignota eſt mihi?
Hel. Verſata dominos urna captivis dedit.
Andr. Cui famula tradar, ede. quem dominum voco?
Hel. Te ſorte prima Scyrius juvenis tulit.
Andr. Caſſandra felix! quam furor ſorte eximit,
Phoebuſque. *Hel.* Regum hanc maximus rector tenet.
Hec. Eſtne aliquis, Hecubam qui ſuam dici velit?
Hel. Ithaco obtigiſti praeda nolenti brevis.
Hec. Quis tam impotens ac dirus, & iniquae ferus
Sortitor urnae regibus reges dedit?
Quis tam ſiniſter dividit captas deus?
Quis arbiter crudelis, & miſeris gravis,
Eligere dominos neſcit? & ſaevâ manu
Dat iniqua miſeris fata? quis matrem Hectoris
Armis Achillis miſcet? ad Ulyſſen vocor.
Nunc victa, nunc captiva, nunc cunctis mihi
Obſeſſa videor cladibus. domini pudet,

Non

GRONOVII.

975. *Cui famula tradar, ede.*] Flor. *trador.*
977. *Quam furor ſorte eximit,*] Flor. *Sorti.*
987. *Ad Ulyſſem vocor.*] Flor. *Ulyſſen:* ut & v. 1096. *Ipſumque Ulyſſen.*

VARIORUM.

974. *Verſata*] Sup. v. 58. FARN.
976. *Scyrius*] Pyrrhus Achillis filius ex Deidamia Lycomedis Scyri regis filia. FARN.
977. *Caſſandra*] Alio nomine dicta Alexandra, teſte Pauſania in Lacon. Natarum Priami pulcherrima, ſi credimus Homero Iliad. *v'*. DELRIUS.
977. *Felix!*] Propter divinationem & ſacerdotium Phoebi ſorte exempta. FARNABIUS.
978. *Regum*] Agamemnon Caſſandram extra ſortem. habet. FARN.
979. *Hecubam*] Quia vetulam. ſup. 58. FARNABIUS.
980. *Praeda*] *Praedae mala ſors quam victor Ulyſſes Eſſe ſuam nollet.* FARN.
980. *Brevis*] Cito enim ab Ulyſſe dimiſſa ad Thracas fugit, ubi in canem converſa, id eſt, rabidis conviciis omnes impetens, lapidibus obruta eſt. FARN.
982. *Regibus*] Nonnullis placet lectio, *haud regibus reges* FARN.
985. *Eligere*] Dignos eligere neſcit, ſed caeca ſorte indigne miſcet. FARN.
986. *Quis matrem*] Ut eidem Ulyſſi, cui adjudicata ſunt Achillis arma, contingat Hecuba; *cujus rationem ſubjungit* verſ. 990. Hect. ſp. &c. FARNABIUS.
987. *Armis Achillis*] Quae Ulyxi obtigere, judicibus vel Graecis, juxta Ovidium, Antipatrum, Aſclepiadem, & Sophoclem; vel captivis Trojanis juxta Homerum, Q. Smyrnaeum & alios.
988. *Nunc victa,*] Poſtquam Ulyſſi ſorte contigerim. FARN.

 990. *He-*

Non servitutis. Hectoris spolium feret,
Qui tulit Achillis? sterilis, & saevis fretis
Inclusa tellus non capit tumulos meos.
Duc, duc, Ulysse nil moror. dominum sequor.
Me mea sequentur fata. non pelago quies
Tranquilla veniet, saeviet ventis mare,
Et bella, & ignis, & mea, & Priami mala.
Dumque ista veniunt, interim hoc poenae loco est:
Sortem occupavi, praemium eripui tibi.
Sed incitato Pyrrhus accurrit gradu,

Vul-

GRONOVII.

990. *Hectoris spolium feret*,] Vir doctissimus haec desumpsisse putat Senecam è Troadibus Euripidis, ubi Talthybius Andromachen, quia cum properante Pyrrho conscendere navem compulsa fuerit, Hecubae narrat mandasse curam sepeliendi Astyanactis, & quidem in clypeo Hectoris. Hunc clypeum appellari censet ille *spolium Hectoris*. & inde capit ansam reprehendendi auctoris: nam apud Euripidem clypeum illum esse in potestate Hecubae, cui tradi curaverat Andromache: at cum ista loquebatur apud Senecam Hecuba, etiamnum penes Andromachen fuisse. quare non posse hic se non desiderare judicium Senecae, qui ista Hecubae tribuat, quum non esset penes eam Hectoris clypeus. *Hi motus animorum atque haec exordia tanta Pulveris exigui jactu.* nam *Hectoris spolium* Senecae non est clypeus ejus, sed ipsa mater Hecuba.

992. *Num capit tumulos*] Florent. sine interrogatione: *non capit tumulos meos.* Et recte. Praesagit enim se non morituram in Graecia; & putatur obiisse in Thracibus, cui loco Cynossema nomen.

997. *Interim haec poenae in loco est:*] Florentinus: *interim hoc poenae loco est, Sortem occupavi, praemium eripui tibi.* Totidem apicibus ille sanctae vetustatis codex. In quo gaudere mihi licet, quippe qui sic olim difficillimum hunc locum de conjectura restituerim. lib. 2. Observ. cap. 9. Vulgo etiam, *eripuit mihi*: quod sensum admittebat nullum. Sed & praecedentia verba in futuro, *sequentur, veniet, saeviet*; non, *sequantur, veniat, saeviat*, ut magis vaticinari, quam imprecari, aut certissima imprecari videatur. Sumpsit autem haec Seneca ex persona Cassandrae apud Euripidem, quae se cladem & calamitatem fore Agamemnonis domui canit. Quod ad marginem quoque notaverat Grotius cum eadem emendatione, quam, ni fallor, in alio exemplari manu ipsius adscriptam nos olim vidisse apud Vossios candide prodidimus. Denique Flor. *Dumque ista veniunt.* non *venient.* hoc quoque bene, & rem praesentiorem certioremque facit. Sententia: Omnes istae calamitates mecum in te incident, & dum exspectantur illae, praesentem poenam habes, quod ego sortem tuam invasi, & prohibui, ne praemium acciperes, si enim cessasset nomen meum, excidisset alia tibi foemina vel jucunda vel utilis: ita cum sorte habuisses praemium. Nunc ego caeteras anteverti, ut sortem haberes, nec iterum trahere posses; praemio careres, quippe nactus anum nulli usui.

VARIORUM.

990. *Hectoris spolium*] Me matrem Hectoris. spolium autem proprie vestis corpori detracta dicitur. FARNABIUS. Quia gessit in utero Hectorem, inquiunt alii. Ego simplicius, quia parens & filius reputantur unum & idem, neque possit triumphari mater, nisi dehonestetur in matre etiam natus. GRUTERUS.

993. *Nil moror.*] Sequar tamen, ut & infortunia mea Ulyssem comitentur. FARNABIUS.

994. *Me mea sequantur fata.*] Ita & nostri Pall. aliquot, ut sit optantis. Vulgo, *sequentur*, minus bene: neque enim id ipsa scire ac polliceri sibi poterat Hecuba. GRUTERUS.

1001. Re-

Vultuque torvo. Pyrrhe, quid cessas? age,
Reclude ferro pectus & Achillis tui
Conjunge soceros. perge mactator senum;
Et hic decet te sanguis: abreptam trahe,
Maculate Superos caede funesta deos,
Maculate Manes. quid precer vobis! precor
His digna sacris aequora. hoc classi accidat
Toti Pelasgae; ratibus hoc mille accidat,
Meae precabor, cum vehar, quidquid rati.

VARIORUM.

1001. *Reclude*] Me ut nuper Priamum confice, conjungeque nos per mortem soceros in his funestis nuptiis patris tui. FARNABIUS.

1002. *Mactator*] Supra vers. 45. FARN.

1003. *Hic decet*] Meus senilis hic cruor. FARNABIUS.

1003. *Abreptam trahe*,] Polyxenam. FARNABIUS. Cruserianus *abreptam trahe*, pro *trahite*. Et quare non sequar praesertim cum Pyrrhum solum alloquatur Hecuba? quin & praecedat numero eodem, *reclude*, *conjunge*, *perge*. PONTAN. Nec aliter Flor. & Voss.

1005. *Manes*] Inferos. *Vel* Acchillis umbram. FARNABIUS.

1006. *Digna*] Sacva, tumida, infesta. FARN.

1008. *Meae*] Supra vers. 992. FARN.

CHORUS TROADUM.

Chorus occasione sumpta ab Helenae dicto supra vers. 911. vos levat tanti mali comitatus, *solatur se communi malo*, *quasi* solamen miseris socios habuisse doloris; *quod tamen solatium ipsis sortito disjunctis ablatum fore.*

Dulce moerenti populus dolentum,
Dulce lamentis resonare gentes.
Lentius luctus lacrimaeque mordent,
Turba quas fletu simili frequentat.
Semper, ah, semper dolor est malignus:

Gau-

GRONOVII.

1013. *Dolor ipse magnus:*] Versum hunc adulterinum judicat optimus Gruterus, quia pro eo toto membranae numero novem, *dolor & magnus:* nisi quod unus recentioris scripturae: *Semper ah semper dolor & magnus:* hactenus, nt eadem manu exprimatur altera lectio ad oram, tanquam sin-

Gaudet in multos sua fata mitti,
Seque non solum placuisse poenae.
Ferre, quam sortem patiuntur omnes,
Nemo recusat.
Nemo se credet miserum, licet sit;
Tolle felices. removeto multo
Divites auro. removeto centum
Rura qui scindunt opulenta bubus,
Pauperi surgent animi jacentes.
Est miser nemo, nisi comparatus.
Dulce in immensis posito ruinis
Neminem laetos habuisse vultus.
Ille deplorat, queriturque fatum,
Qui secans fluctum rate singulari
Nudus in portus cecidit petitos.
Aequior casum tulit, & procellas,
Mille qui ponto pariter carinas
Obrui vidit tabulâque littus
Naufragâ spargi, mare cum coactis
Fluctibus Corus prohibet reverti.

Que-

GRONOVII.

sincerior. Rursus ergo praeclare Florentinus: *Semper, ah semper dolor est malignus. Gaudet in multos.* Nam quid est malignum esse, nisi velle aliis & facere, ubi possis, male? At dolere malum est. Qui autem dolet ipse, multos vult secum dolere. Ergo est malignus, qui vult aliis quoque esse male.

1015. *Seque non solum patuisse poenae.*] Tandem non Mog. modo, non Florent. sed omnes Gruteri quoque *placuisse*: sed ubi debebant exorasse, nihil impetrarunt. Agamemnone: *Et cum in pastus armenta vagos Vilia currunt, placet in vulnus Maxima cervix.* Hippolyto: *à meo primum toro, Et scelere tanto placuit ordiri virum?*

1031. *Tabulâque littus Naufragâ spargi,*] Quid sibi vult Etruscus: *Naufraga terris mare cum coactos.* Cogitandum.

VARIORUM.

1014. *Gaudet*] Gaudet sua mala in multos mitti, communicari. FARN.

1018. *Nemo*] Sit nemo dives; & ipsi pauperes non videbuntur miseri, FARN.

1020. *Centum*] *Terram qui centum vertebat aratris.* Virgil. de Galeso. 7. Aeneid. FARN.

1027. *Singulari*] Unica, sola, singula *μονόκροτος ναῦς*. FARN.

1028. *Nudus*] E naufragio enatans. FARN.

1032. *Mare cum coactis*] Duo impressi, *dum coactis*. SCHRODERUS.

1033. *Corus*] Thyest, v. 578. FARNABIUS.

1034. *He-*

Questus est Hellen cecidisse Phryxus,
Cum gregis ductor radiante villo,
Aureo fratrem simul & sororem
Sustulit tergo, medioque jactum
Fecit in ponto. tenuit querelas
Et vir, & Pyrrhe, mare cum viderent.
Et nihil praeter mare cum viderent,
Unici terris homines relicti.
Solvet hunc coetum, lacrimasque nostras
Sparget huc illuc agitata classis,
Et tuba jussi dare vela nautae,
Cum simul ventis properante remo
Prenderint altum, fugietque littus.

Quis

GRONOVII.

1045. *Cum semel ventis properante remo*] Jamdudum correxeram : *Cum simul ventis*. & ita plane Florentinus. *Simul ventis*, ut apud Silium lib. 5. *avulsa est nam protenus hosti Ore simul cervix*.

VARIORUM.

1034. *Hellen*] Phryxus & Helle & patrem Athamanta & novercam Ino fugientes ariete aurei velleris conscenso pontum transfretare aggressi sunt. quod ille quidem fecit, Helle vero submersa nomen ponto reliquit. FARN.

1035. *Gregis*] Aries aureo vellere radians. FARN.

1037. *Jactum*] Jacturam Helles. FARN.

1038. *Tenuit*] Contra, Deucalion & Pyrrha non conquerebantur malum late patens. FARN.

1039. *Et vir*,] Deucalion Promethei filius juxta Hellanicum, Hesiodum, & Apollonium, DELRIUS.

1039. *Pyrrhe*,] Epimethei filia, auctore Proclo in Hesiodic. enarrationibus. DELRIUS.

1040. *Et nihil*] Multa olim fuêre diluvia. primum generale temporibus Noachi, de quo in sacris litteris Genes. 7. ad perdendam tollendamque ex orbe terrarum malitiam, ut ait Lactantius lib. 2. quod pulchre describit Alcimus lib. 4. cetera peculiaria, primum in Aegypto, Promethei & Herculis tempore menstruum apud Diodorum lib. 1. secundum in Attica bimestre rege Attico Ogyge, Pausan. in Attic. & Diodor. lib. 6. Tertium in Thessalia aetate Deucalionis, quod integra hyeme duravit, Aristot. in Meteor. Virgilio in Georg Ovidio, & ceteris poëtis: & de hoc noster, & fere semper ceteri poëtae intelligendi; etsi de eo loquantur, quasi generale fuisset. Quartum Pharonium in Aegypto imperante Proteo, de quo Lucanus lib. ult. *Tunc, claustrum pelagi, coepit Pharon insula quondam. In medio stetit illa mari, sub tempore vatis Proteos: ut nunc est Pellaeis proxima muris*. Accuratissimam diluvii descriptionem invenies apud Senecam lib. 3. Natur. quaest. cap. 27. DELRIUS.

1042. *Hunc*] Nostrum, captivarum. vid. argumentum hujus Chori. FARNABIUS.

1042. *Coetum*,] Vulgo, *questum*. M. S. o. & Interpres, *coetum*, i. e. omne societatis solatium auferetur. DELRIUS.

1044. *Et tuba*] Imitatur Euripidem, qui in Rhoeso. Πόνους δ' ἔχοντας χρὴ μένειν τυρσηνικῆς Σάλπιγγος αὐδήν. & in Heraclidis; —— Ἐπεὶ δ' ὄρθιον τυρσηνικῇ Σάλπιγξ, Sophoclis tamen & Euripidis scholiastae tradiderunt neque Graecos neque Barbaros Trojani belli tempore tuba usos fuisse, quibus Euripides & Seneca, ut videtis, alii etiam poëtae repugnant. vid. Trag. Agamemn. vers. 428. DELRIUS.

1046. *Fugietque*] In altum è portu vectis terra

re-

Quis ſtatus mentis miſeris, ubi omnis
Terra decreſcet, pelaguſque creſcet?
Celſa cum longe latitabit Ide?
Tum puer matri, genitrixque gnato,
Troja qua jaceat regione monſtrans
Dicet, & longe digito notabit:
Ilium eſt illic, ubi fumus alte
Serpit in coelum, nebulaeque turpes.
Troës hoc ſigno patriam videbunt.

VARIORUM.

recedere videtur. *Provehimur portu, terraeque urbeſque recedunt.* Oculus enim quieſcere nos judicans, motu conſpecto, quaſi ſemet retractans terram retro tendere opinatur. FARNABIUS.

1054. *Nebulaeque*] Aſcendentis fumi. FARN.

ACTUS QUINTUS.

NUNCIUS. ANDROMACHA. HECUBA.

Nuncius matribus narrat, ut è turri praecipitatus fuerit Aſtyanax, & Polyxena ad tumulum Achillis caeſa.

Nunc. O Dira fata, ſaeva, miſeranda, horrida,
Quod tam ferum, tam triſte bis quinis ſcelus
Mars vidit annis? quid prius referens gemam?
Tuos ne potius, an tuos luctus, anus?
Hec. Quoſcunque luctus fleveris, flebis meos.
Sua quemque tantum, me omnium clades premit.

Mi-

GRONOVII.

1058. *Quod prius referens gemam?*] Florent. *quid prius.* ut è margine Baſil. notavit Delrius.

VARIORUM.

1056. *O dira*] Incrementum Rhethoricum. FARNABIUS.

1057. *Tam triſte*] Cujuſmodi non vidimus bello decennali. FARN.

1059. *Tuoſne*] Tuoſne ô Andromacha, an tuos ô Hecuba? FARN.

1062. *Mi-*

Mihi cuncta pereunt. quisquis est, Hecubae est, miser.
Nunc. Mactata virgo est. missus è muris puer.
Sed uterque letum mente generosa tulit.
Andr. Expone seriem caedis, & duplex nefas
Prosequere. gaudet magnus aerumnas dolor
Tractare totas. ede, & enarra omnia.
Nunc. Est una magna turris è Troja super,
Assueta Priamo; cujus è fastigio
Summisque pinnis arbiter belli sedens
Regebat acies. turre in hac blando sinu
Fovens nepotem, cum metu versos gravi
Danaos fugaret Hector & ferro & face,
Paterna puero bella monstrabat senex.
Haec nota quondam turris, & muri decus,
Nunc saeva cautes. undique affusa ducum
Plebisque turba cingitur. totum coit
Ratibus relictis vulgus. his collis procul
Aciem patenti liberam praebet loco;
His alta rupes, cujus è cacumine
Erecta summos turba libravit pedes.

Hunc

GRONOVII.

1066. *Gaudet animus aerumnas meus*] Flor. per gnomen: *gaudet magnus aerumnas dolor Tractare totas.*

VARIORUM.

1062. *Mihi cuncta*] Reginae, & in omnes miserias superstiti. FARN.

1066. *Animus*] Induratus jam, malis insensatus & insanus. FARN.

1068. *Est una*] Superest è Troja turris una portae Scaeae, quod ad sinistram esset, dictae, è qua Priamus, Antenor, &c. proelia & exercitus spectabant, ut Iliad. γ'. FARN.

1071. *Regebat*] Signo è moenibus dato congrediendi cum hoste, vel receptus. FARN.

1071. *Turre*] *Mittitur Astyanax illis de turribus, unde Pugnantem pro se proavitaque regna tuentem Saepe videre patrem monstratum à matre solebat.* FARNABIUS.

1073. *Face*,] Quam in naves intulit FARN.

1077. *Totum*] Confluunt universi à classe ad miserandum hoc spectaculum. FARN.

1079. *Aciem patenti, &c.*] Prospectum. FARNABIUS.

1081. *Libravit*] In pedum digitos erecta. *vel* sedens lib. ped. FARN.

Hunc pinus, illum laurus, hunc fagus gerit,
Et tota populo ſilva ſuſpenſo tremit.
Extrema montis ille praerupti petit,
Semiuſta at ille tecta, vel ſaxum imminens
Muri cadentis preſſit. atque aliquis (nefas)
Tumulo ferus ſpectator Hectoreo ſedet.
Per ſpatia late plena ſublimi gradu
Incedit Ithacus, parvulum dextra trahens
Priami nepotem: nec gradu ſegni puer
Ad alta pergit moenia: ut ſumma ſtetit
Pro turre, vultus huc & huc acres tulit,
Intrepidus animo. qualis ingentis ferae
Parvus tenerque foetus, & nondum potens
Saevire dente, jam tamen tollit minas,
Morſuſque inanes tentat, atque animis tumet:
Sic ille dextra prenſus hoſtili puer
Ferox, ſuperne moverat vulgum ac duces,
Ipſumque Ulyſſen. non flet è turba omnium,

Qui

GRONOVII.

1082. *Hunc fagus tegit,*] Emendaverat è ſuo Lipſius: *gerit.* Intercedit cohors codicum Gruteri. At in ordinem coget illam Florentinus, qui clare *gerit.* Nam quod objicitur, non poſſe hoc placere ob verſum ſequentem, tanquam heic ſcilicet agat arbor, ibi patiatur, quid rationis ſit, vel ignoro, vel non libet dicere.

1085. *Vel ſaxum imminens*] Manus illuſtris: Forte, *eminens* Non putem neceſſarium. Medea: *ipſa tecti parte praecipiti imminet.* Agamemnone: *Arx imminet praerupta.* Dein eadem *prenſat* pro *preſſat* Sed utcunque diſſimulent, qui veteres libros tractarunt, non optimus modo, ſed & multi alii, *preſſit.* Nos certe in Voſſiano, Heinſianis, noſtro, duobuſque in Germania notavimus. Et verum eſt, multoque elegantius. Sic in Thyeſte: *praeda cum propior fuit, Cervice tota pugnat.* Hippolyto: *juvit aut amnis vagi Preſſiſſe ripas.* Quod utrumque ſollicitavit Gruterus. Sed eſt uſus elegans praeteriti pro praeſente, quem idem vir praeſtans in Proſis Senecae adſecutus non eſt, ut obſnotavimus, Mela lib. 1. cap. 1. *Ubi primum ſe coarctat, Helleſpontus vocatur: Propontis, ubi ſe expandit: ubi iterum preſſit, Thracius Boſporus: ubi iterum effundit, Pontus Euxinus.*

VARIORUM.

1082. *Hunc pinus*] Deſcribit concurſum illum vulgi, omnia, ad aſpectum Aſtyanactaei ſupplicii, occupantis. LIPSIUS.

1082. *Gerit,*] Aſcendentes, ſc. ut Aſtyanacta projectum ſpectarent. FARN.

1093. *Ingentis*] Leonis catulus. FARN.

1098. *Superne*] E turri ſc. FARN.

1098. *Ferox,*] alto animo mortem deſpiciens. FARNABIUS.

1099. *Non flet*] *Ille ſolus non flet* pro quo omnes flebant. *At populus lacrymas, quas ille tenebat, non tenet.* FARN.

1101. *Con-*

Qui fletur: ac dum verba fatidici & preces
Concipit Ulysses vatis, & saevos ciet
Ad sacra superos, sponte desiluit suâ
In media Priami regna.
Andr. Quis Colchus hoc, quis sedis incertae Scytha
Commisit? aut quae Caspium tangens mare
Gens juris expers ausa? non Busiridis
Puerilis aras sanguis aspersit feri.
Nec parva gregibus membra Diomedes suis
Epulanda posuit. quis tuos artus teget,
Tumuloque tradet? *Nunc*. Quos enim praeceps locus
Reliquit artus? ossa disjecta & gravi
Elisa casu, signa clari corporis,
Et ora, & illas nobiles patris notas
Confudit imam pondus ad terram datum.
Soluta cervix. silicis impulsu caput
Ruptum, cerebro penitus expresso. jacet

De-

GRONOVII.

1115. *Silicis incursu caput*]. Sic Pall. Vulgati, *incussu*. Lipsii codex *impulsu*. Se praetulisse consensum plurium ait Gruterus. At litem secundum Lipsium dat Etruscus.

VARIORUM.

1101. *Concipit*] Prout à Calchante vate instructus & edoctus fuerat. FARN.

1101. *Ulysses*] De Ulyssis morte, haec Sex. Empyricus cap. 16. contra Mathematicos: quidam scribunt eum à Telegono filio per imprudentiam interemptum: alii à Laro, qui marini turturis stimulum immiserat, occisum; alii in equi formam mutatum. Sane in Italia sepultum docet Aristoteles in Peplo; ubi illum collocat in Tyrrhenia; *ἐπὶ Ὀδυσσέως, κεῖμαι ἐν Τυῤῥηνίᾳ*: quo pervenerat, postquam eum Neoptolemus, ne à cognatis occideretur, Cephallenia & Ithaca cedere jusserat. vide Isacium & Canterum in Lycophron.

1102. *Sponte*] Projecit se in medium urbis, vel populi illic adstantis. Sunt qui suffertum eunt hoc hemistichium, adduntque; *non trepidus puer.* verum citra autoritatem libri unius. FARN.

1104. *Quis Colchus*] Quis immanissimus è Colchis Medeae crudelitate famosis? FARN.

1104. *Sedis*] Herc. Fur. 532. & Thyest. v 628. & 1045. FARN.

1105. *Quae Caspium*] Hyrcani, barbari & crudeles. FARN.

1106. *Busiridis*] Herc. Fur. 484. FARN.

1108. *Parva*] Puerorum. FARN.

1108. *Gregibus*] Equis. Herc. Fur. 225. FARNABIUS.

1110. *Quos enim*] Neque enim sepultura opus erit laceris & dispersis artubus. *Quid enim superest de corpore? quis membra, quis ossa invenit? obtritum pueri perit omne cadaver More animae.* FARN.

 1117. *Hic*

Deforme corpus. *Andr*. Sic quoque est similis patri.
Nunc. Praeceps ut altis cecidit è muris puer,
Flevitque Achivûm turba, quod fecit, nefas;
Idem ille populus aliud ad facinus redit,
Tumulumque Achillis. hujus extremum latus
Rhoetea leni verberant fluctu vada.
Aversa cingit campus, & clivo levi
Erecta medium vallis includens locum
Crescit theatri more. concursus frequens
Implevit omne littus. hi classis moras
Hac morte solvi rentur. hi stirpem hostium
Gaudent recidi. magna pars vulgi levis
Odit scelus, spectatque: nec Troës minus
Suum frequentant funus, & pavidi metu
Partem ruentis ultimam Trojae vident.
Cum subito thalami more praecedunt faces.
It pronuba illic Tyndaris, moestum caput
Demissa. tali nubat Hermione modo,
Phryges precantur. sic viro turpis suo
Reddatur Helene. terror attonitos tenet

Utros-

GRONOVII.

1117. *Hic quoque est similis patri.*] Quod conjecit Gruterus: *Sic quoque est similis patri*; id expressum habet Florentinus.

1123. *Adversa cingit campus*,] Flor. *Aversa*. Recte: nam frons promontoriorum respicit mare: altera igitur pars *aversa*, & tergi instar.

1129. *Odit scelus, spectatque*:] Satis hoc ad arguendam vanitatem vulgi: exsecrari & tamen spectaculo frui, nam viri graves in his, modo liceat, parcunt oculis. Ipse Nero, teste Tacito, *jussit scelera, non spectavit*. Itaque nihil mutandum.

1136. *Terror attonitos movet*] Flor. *attonitos te-*

VARIORUM.

1117. *Hic quoque*] Etiam in hoc similis patri, quem lacerum raptarat bigis Achilles. FARN.

1120. *Aliud*] Polyxenae caedem. FARN.

1121. *Tumulumque*] Qui ad Rhoeteum Trojae promontorium. FARNABIUS. Achillis tumulum statuunt in Propontide Homerus Odyss. ω'. & in Peplo Aristoteles. DELRIUS.

1126. *Moras*] Sup. vers. 354. 550. & 811. FARNABIUS.

1132. *Thalami*] Nuptiali ritu. sup. 360. FARN.

1132. *Faces.*] Phoen. 263. & 507. FARN.

1133. *Pronuba*] Sup. 861. FARN.

1134. *Hermione*] Helenae & Menelai filia postea à Pyrrho rapta, verum ab Oreste, cui prius desponsata fuerat; repetita, caeso Pyrrho. FARN.

1134. *Modo*,] Nece FARN.

1135. *Turpis*] Adultera. FARN.

1137. *Utros-*

Utrosque populos. ipsa dejectos gerit
Vultus pudore; sed tamen fulgent genae,
Magisque solito splendet extremus decor.
Ut esse Phoebi dulcius lumen solet
Jam jam cadentis, astra cum repetunt vices,
Premiturque dubius nocte vicinâ dies.
Stupet omne vulgus; & fere cuncti magis
Peritura laudant. hos movet formae decus,
Hos mollis aetas, hos vagae rerum vices.
Movet animus omnes fortis, & leto obvius.
Pyrrhum antecedit. omnium mentes tremunt:
Mirantur, ac miserantur. ut primum ardui
Sublime montis tetigit, atque alte edito
Juvenis paterni vertice in busti stetit,
Audax virago non tulit retro gradum;
Conversa ad ictum stat truci vultu ferox.
Tam fortis animus omnium mentes ferit.
Novumque monstrum est, Pyrrhus ad caedem piger.
Ut dextra ferrum penitus exacta abdidit,
Subitus recepta morte prorupit cruor
Per vulnus ingens, nec tamen moriens adhuc
Deponit animos, cecidit, ut Achilli gravem

Fa-

GRONOVII.

net. quod convenientius stupore defixis & immobilibus.

1143. *Et fere cuncti magis*]Sic & Fl. nec video, cur potius sit: *ut fere.* Et hoc naturale est, inquit, ut quae salva transirent homines ac pro mediocribus ducerent, ea prae aliis efferant extollantque, cum vident brevi defutura vel interitura.

1148. *Miserentur, ac mirantur.*] Flor. cum Lipsiano: *Mirantur, ac miserantur.*

VARIORUM.

1137. *Utrosque*] Trojanos & Graecos. FARN.

1137. *Ipsa*] Polyxena. FARN.

1138. *Sed tamen*] In ipsa morte. FARN.

1144, *Peritura laudant.*] Per γνώμην adjunctam narrat & effert, Omne vulgus attonitum stetit in formâ Polyxenae: & eò magis, quod insitus nobis mos laudandi peritura. Nihil verius vel locæ suppliciorum nostrorum adi. Itaque velut parenthesi quâdam haec legenda. LIPSIUS.

1150. *Juvenis*] Pyrrhus FARNABIUS.

1153. *Ferit.*] Dolore, stupore, commiseratione. FARN.

1158. *Cecidit,*] Euripides & Ovidius sollicitam faciunt, nequid inter cadendum astantium oculis aperiretur, quod natura tectum voluit. Euripides

Factura terram, prona, & irato impetu.
Uterque flevit coetus. at timidum Phryges
Misêre gemitum. clarius victor gemit.
Hic ordo sacri. non stetit fusus cruor,
Humove summa fluxit. obduxit statim,
Saevusque totum sanguinem tumulus bibit.
Hec. Ite, ite Danai; petite jam tuti domos,
Optata velis maria diffusis secet
Secura classis. concidit virgo, ac puer.
Bellum peractum est. quo meas lacrimas feram?
Ubi hanc anilis exspuam leti moram?
Gnatam, an nepotem; conjugem, an patriam fleam?
An omnia? an me? sola mors votum meum.
Infantibus violenta, virginibus venis,
Ubicumque properas, saeva: me solam times,
Vitasque. gladios inter ac tela & faces.
Quaesita totâ nocte, cupientem fugis.
Non hostis, aut ruina, non ignis meos
Absumpsit artus: quam prope à Priamo steti?
Nunc. Repetite celeri maria, captivae, gradu.
Jam vela puppis laxat, & classis movet.

VARIORUM.

pites: ——— ἡ δὲ θνήσκουσ' ὅμως πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν, κρύπτουσ' ἃ κρύπτειν ὄμματ' ἀρσένων χρεών. Ovidius. *Tunc quoque cura fuit partes velare pudendas Cum caderet, castique decus servare pudoris.* DELRIUS.

1158. *Gravem*] Hippolyt. 1280. FARNABIUS.

1160. *Uterque*] Troum & Graiorum. FARN.

1163. *Obduxit*] Hausit, ebibit. FARN.

1164 *Tumulus*] Noster vult in Troade ad bustum Achillis immolatam Polyxenam, ut Virgilius: sed Euripides in Chersoneso ad tumulum honorarium. vide Turneb. lib. 11. adversar. cap. 19. de illa Ausonius: *Troas Achilleo conjuncta Polyxena busto, Malueram nullo cespite functa tegi. Non bene discordes tumulos miscetis Achivi: Hoc violare magis, quam sepelire fuit.* DELRIUS.

1167. *Concidit virgo,*] Ab aliis Philostratus dissentit, scribens Polyxenam, stante Troja, Achillis desiderio egressam urbe ad ipsius tumulum mortem sibi conscivisse. credo ut à Graecis tantae crudelitatis notam amoveret. DELRIUS.

1169. *Exspuam*] Cum indignatione emittam. Sen. de ira, lib. 3. cap. ult. *Jam ipsum spiritum exspuimus interim dum trahimus.* FARNABIUS.

1172. *Infantibus*] Ut Astyanacti. FARN.

1172. *Virginibus*] Ut Polyxenae. FARN.

1173. *Me solam*] *Quo me servas damnosa senectus! Quo Dii crudeles nisi, uti nova funera cernam, Vivacem differtis anum?* eadem apud Ovid. 13. Metam. FARN.

1177. *Quam prope*] Cùm ad aras ipse occideret, nec tamen caesa fui. FARN.

1179. *Movet.*] Se movet, movetur. FARN.

L. A